

DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasur

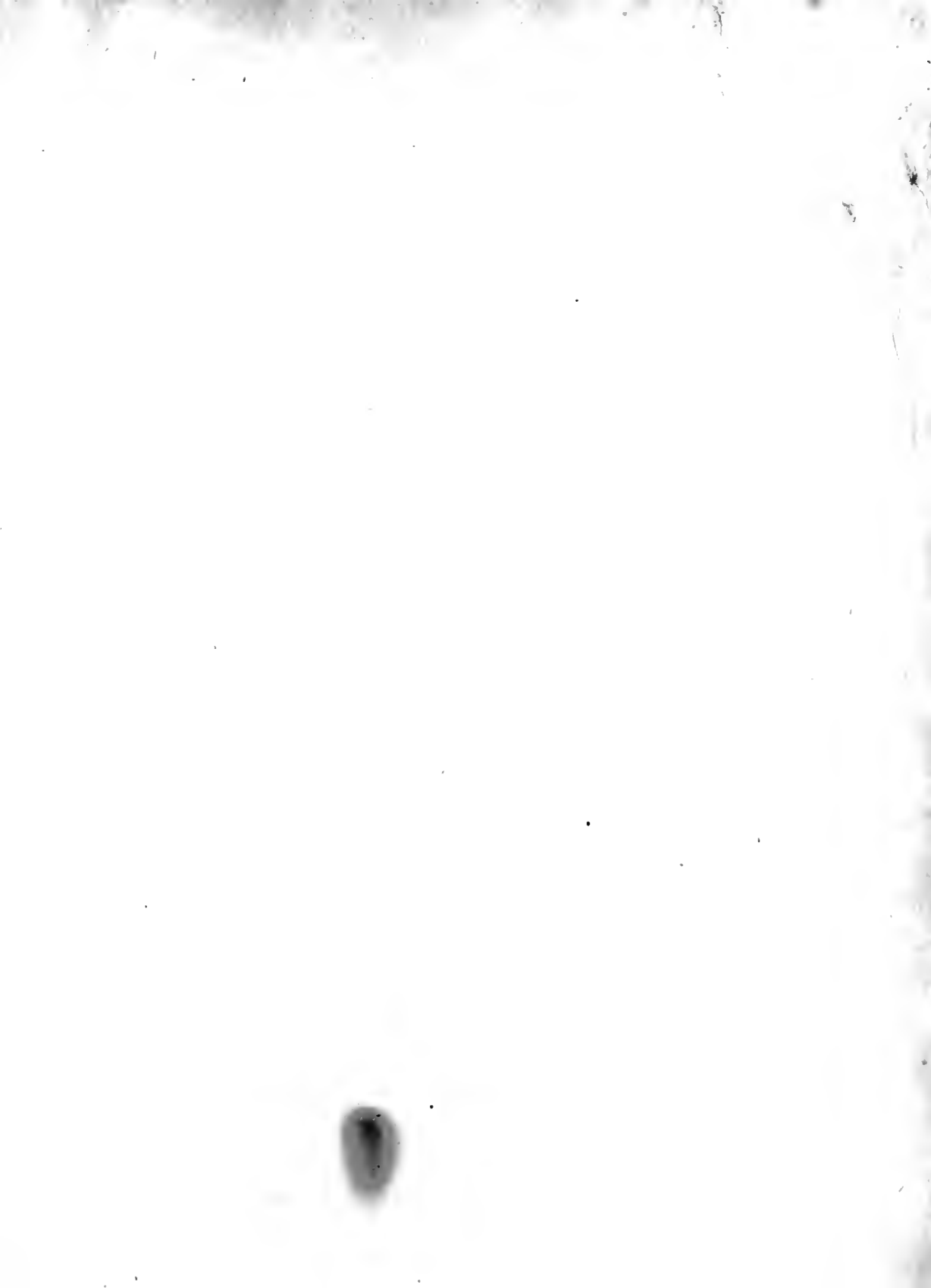

coll. 1000. f

4°. [X2], 610, (2 blank) pp.

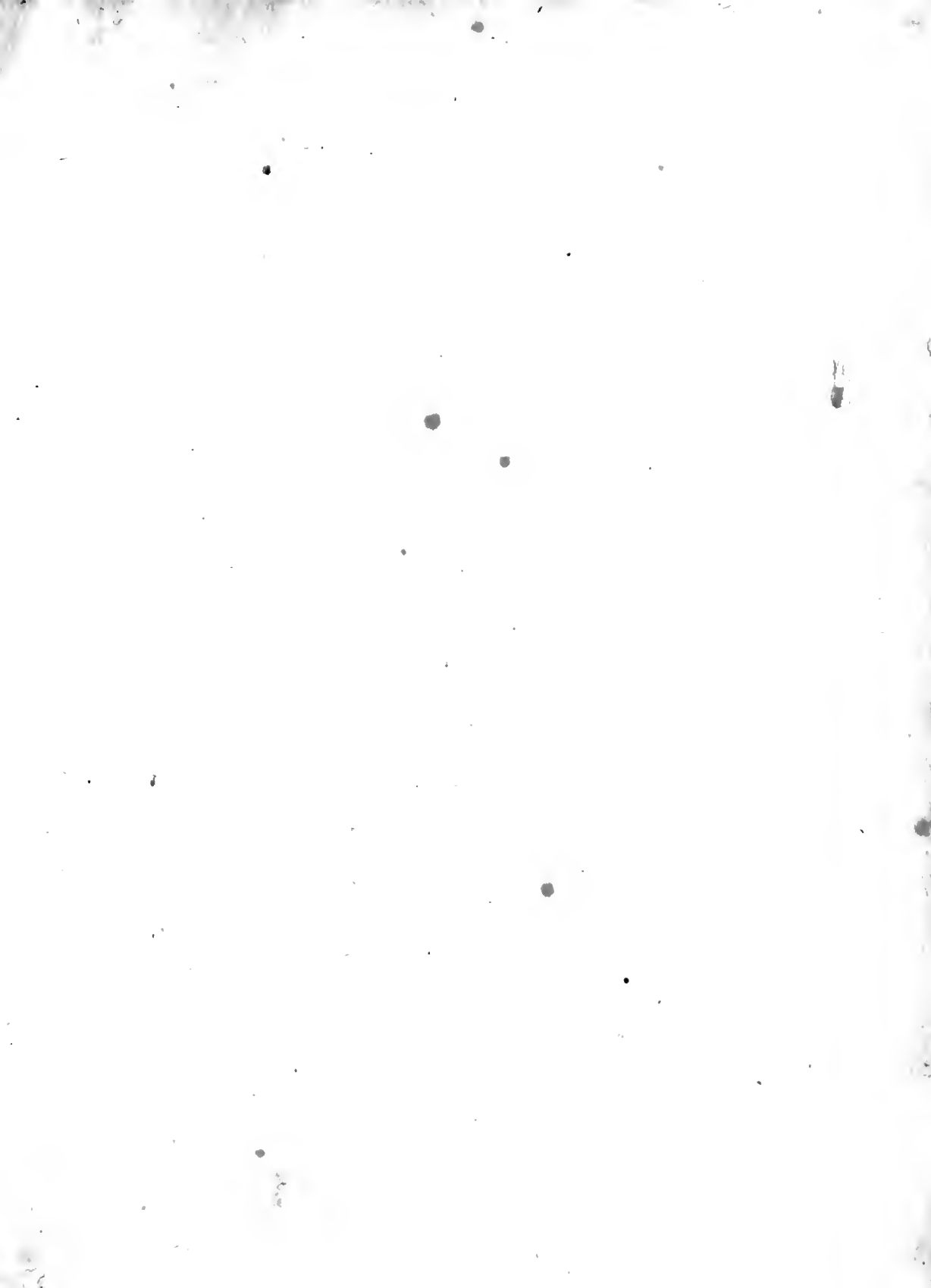

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Duke University Libraries

<http://www.archive.org/details/rpioannisbvsisoc00buys>

RELIGIONE ET SAPIENTIA

R. P. IOANNIS BVSÆI SOCIETA.
TIS IESV THEOLOGI.

DE

STATIBVS HOMINVM

Liber posthumi
AD *Reproduction*

REVERENDISSIMVM ET ILLVSTRISSI.
MVM PRINCEPEM AC DOMINVM D. THE.
ODORVM EPISCOPVM PADERBOR.
NENSEM S. R. IMPEPERII PRINCI.
PEM. ETC.

Moguntia

TYPIS IOANNIS ALBINI. A. D. .CICIDCXIII.

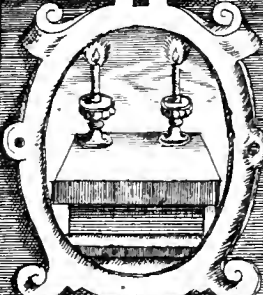
CVM GRATIA NON OMNIS MORIAR ET PRIVILEGIO
CÆS. Mtis.

Neq. predo atate vigo.
rem

Perdus et pernox.

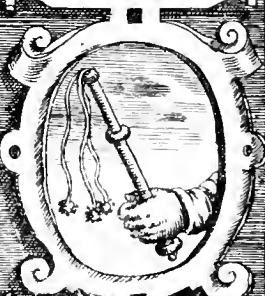
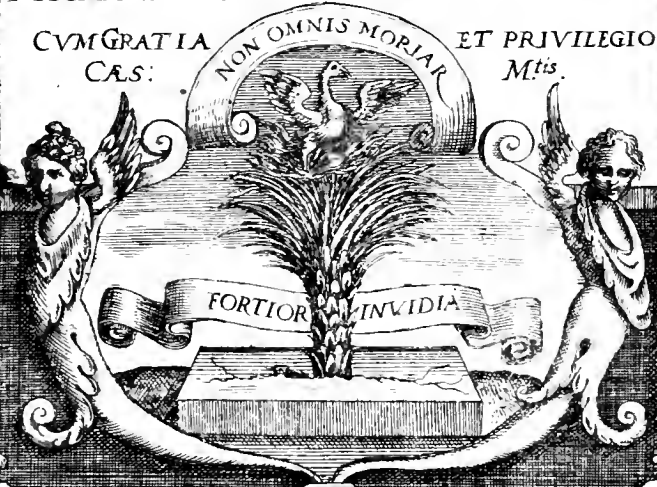
Sal placuisse Deo.

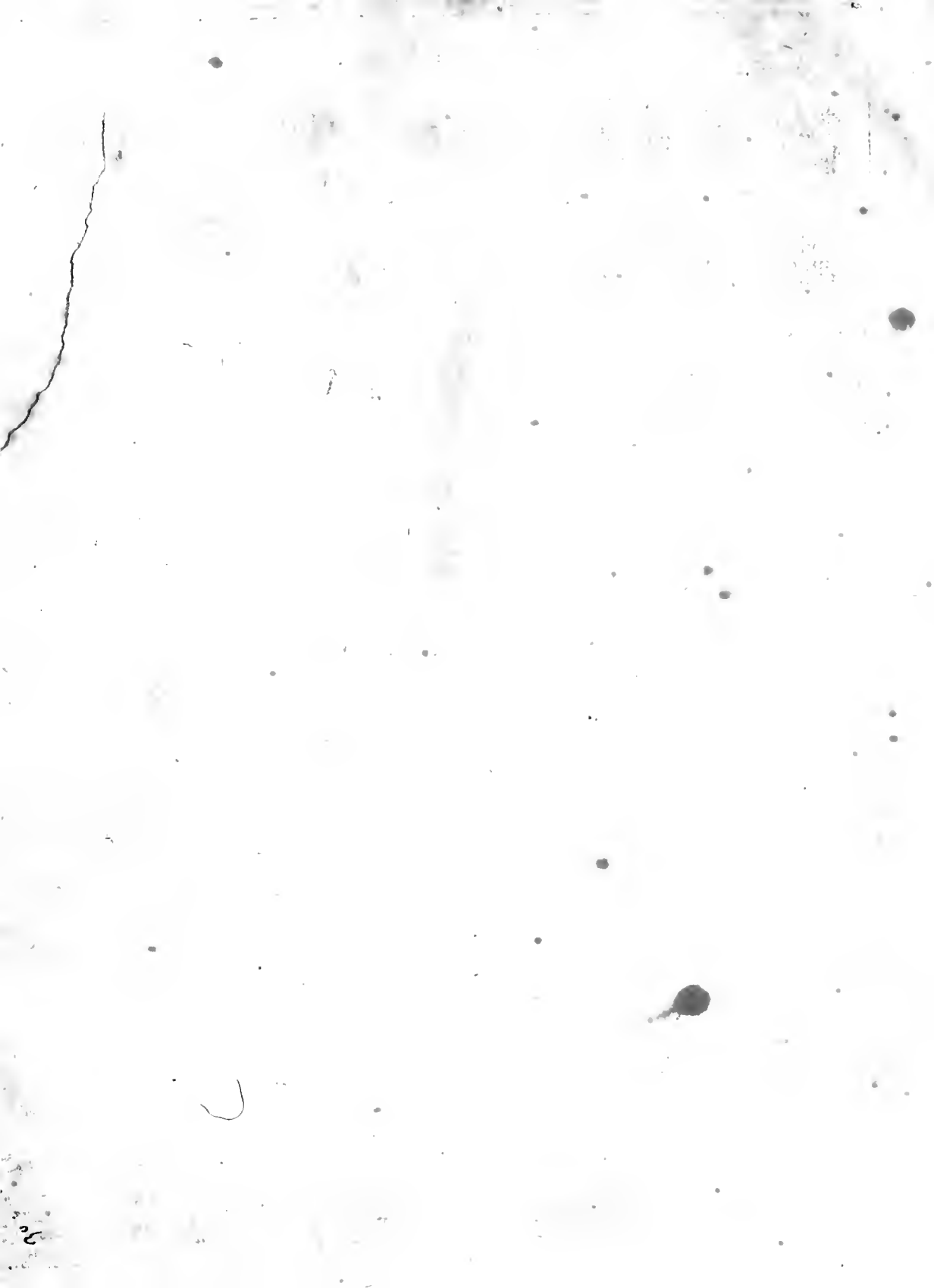
Non mihi mellifico

Vel virtutis amore

Vel formidine peenæ

REVERENDIS-
 SIMO ET ILLVSTRIS-
 SIMO PRINCIPI AC DOMINO
 D. THEODORO, EPISCOPO PA-
 DERBORNENSI, S. R. IMPERII
 Principi, Domino suo cle-
 mentissimo.

Collegium Moguntinum Societatis
 I E S V.

VCEM aspicit, Illustrissime Prin-
 cept, ac rogatu multorum pro-
 dit aliquando posthumus R. P.
 Ioannis Busæi Societatis nostræ
 Theologi, viri doctrina, pietate,
 morum suavitare, exquisitaque
 virtute commendatissimi fœtus.
 Liber, inquam, de variis *hominum statibus*, summis in-
 simisq;, vti speramus, vtilissimus: quippe in quo quis-
 que, quid in vitæ suæ instituto prosequendum, fu-
 giendumuè sit, perspicere manifestò queat. Tutorem

ac patronum dum circumspicit, Te vnum R^{mc} ac Ill^{mc} Princeps appellat, Tibi sese plurimis nominibus debitum obstrictumq; confitetur. Enimuerò superstes Auctor, quâ fuit in Cel^{dm} vestram obseruantia, hanc ei lucubrationem animo ac voluntate jam pridem destinârat, voueratq;. Ratus scilicet, (quod item cæteri iudicant) luculentum hîc exemplar proponi, in quo Cel^{do} vestra Episcopi Principisq; statum ac partes contueri possit, cognoscereq; nō quid facere debeat, sed quam rectè omnia faciat; cum præstet factò, quod hîc docetur verbo. Siue enim Religionem spectem, nunquam in Te, Princeps, reprehendet Augustinus Donatistarum illud: *Quid Imperatori cum Ecclesia?* (volebant sceptro tantum cum Religionis neglectu inuigilandū esse) Nam illam Tu egregio pietatis zelo in dies tutaris ac latissimè propagas. Siue etiam Politicè considerem, ita eam sapienter prouideq; moderaris, vt duo illa quæ in eximiis quibusq; Principib. Traiani Cæsaris Respublica desiderabat, *sanctitas domi, foris fortitudo, utrobiq; prudentia*, in animo Tuo certare videantur. Siue deniq; singularem in subditos admirer beneuolentiam, qua eos non extorquendis vectigalib. sed beneficiis onerâdis prolixè hæctenus prosequeris, admurmurantes audio inquilinorum applausus; *Quos decet esse hominum tali sub Principe mores!* Ad summam, PRINCEPS;

*Vox diuersa sonat: populorum est vox tamen vna,
Cum verus PATRIÆ diceris esse PATER.*

Certè quod ad Nos quidem attinet, benignissimum

Te

Te PATREM esse, docet admiranda illa profus in SO-
 CIETATEM nostram Cel^{stis} Tuæ munificentia: cui pa-
 rum erat, singulari illam ac incredibili propemodum
 animi testificatione complecti, nisi & nouum Pader-
 bornæ Collegium exædificaret, amplisq; dotaret red-
 ditibus. Quid dicam? latiùs sese beneficentiæ Tuæ
 termini diffuderunt, dum toti huic Prouinciæ nostræ
 alterum à Treuirensi Nouitiatum constituisti, ex quo
 non modò in vniuersam Tuam ditionem, verum et-
 iam in exterarum nationes plurima commoda importa-
 res; & ex hac velut vmbra tili Tyronum Christi palæ-
 stra, in solem, in puluerē, in apertam cum Orthodoxæ
 Ecclesiæ hostib. aciem (quos tu lupos ceu vigilantissi-
 mus Pastor ab ouili arces) exercitatum militē educere
 possis. Neque verò hīc modum tam illustri benigni-
 tati Tuæ aut finem ponis, sed plura Tecum animo a-
 gitans versansque, fructuosa quotidie largitione de-
 lectaris; & vt Salomone teste *gaudium est iusto, facere*
iudicium; ita liberali Tibi, cumulare beneficium. Ef-
 ficeres profectò, PRINCEPS, vt ingrati moreremur, si
 debitam gratiarum arcam à Simonide Tuo, hoc est, à
 societate nostra deposcas. Nunc quoniam *gratia tan-*
ta referri non potest, quanta debetur, habenda auctore
Tullio, tanta est, quam maximum animus capere queat.
 Accipe igitur R^{mc} atq; Ill^{mc} Princeps opusculū hoc R.
 P. Ioannis Busæi Theologi nostri studio cōcinnatum,
 Tuoq; nomini deuotum; quo tibi veluti obside pro-
 pensissimas omnium nostrū voluntates totius Pro-
 uinciæ nomine æternū dicat, consecrat, oppigne-

rat Archiepiscopale Moguntinum Societatis I E S V
Collegium. Quas tot tantisque beneficiorum debi-
tis obstrictas exsoluere nunquam posse, gloriosum
nobis erit, si vel sola grati animi significatione *Princi-
pibus placuisse viris non ultima laus est.* DEVS OPT.
MAX. R^{mam} atq; Ill^{mam} Cels^{dm} vestram Ecclesiæ suæ, ac
Romano Imperio, nostræq; societati quam diutissi-
mè saluam sospitemq; conseruet. Moguntia, die 10.
Septembris, Anno Millesimo sexcentesimo decimo
tertio.

REVERENDISSIMO ANTISTITI
 IELVSTRISSIMO PRINCIPI
 OPT. MAX. PATRONO SVO
 Votis Emblematicis

Sospitant, gratantur, æternant

PROVIDENTIA.

Patriæ Tutelam.

I vigiles oculos rediuius cerneret ARGVS;
 Integra queis Patriæ, TE PATRE, vita manet:
 Exclamaret; Ohe, iam vtramuis liber in aurem
 Dormio; plus ARGO nam THEODORE vides,

FORTITVDO

Animi vigorem.

Grandæuus nunquam LEO confopire vigorem
 Dicitur, aut canis degenerare iubis:
 TE curis, annisque grauem dum viuida, PRINCEPS,
 Armat adhuc ætas, an pauet ipse LEO?

LIBERALITAS

Beneficiorum largitatem.

VT nusquam sibi mellificent, monimenta laboris
 Peruigil ARA tamen luce perennat A P V M.

Mellea si nescit benefacta rependere cœlus,
Quam MONTIS latices PRINCIPIS vsque rigant,
En operam Cœlum spondeat: modione recondes,
Quæ superilychnis inferuere suis?

PIETAS

Religionis zelum.

S Partea quos templo Christi pepulere flagella,
Sub Tuam reduces cogere lora potes:
Scilicet in stygios quos Error verterat hœdos,
Nunc in oues abeunt, dum Tua flagra vident,
Felices agri, quibus hæc progignere fas est
Licia, ramento nobiliora Midæ!

CHARITAS

Animarum salutem.

Q Vis vestris tantam vim FRONDIBVS indidit auctor,
Vt tacitâ profugas arte morentur oues?
Irriguanè tuis dulcescunt, PADERA, lymphis?
PRINCIPIS annè Tui plus valet amne manus?

GLORIA

Famam immortalem.

J Nuide, tantarum speras insignia laudum
Ex animi DOMINO commoritura suo?
Falleris: en fissa proserpens PALMA sepulcro
Sidera virtutum pondere nixi petet.
Non finet arentes pallere COLONIA ramos,
Æternum rorem si PADIBORNA neget.
In cinere snè queat totus vaneſcere PHOENIX,
Cuius abit PROLEſtam generosa rogo?

VNIVERSA

Felicitatem perennem.

C Etera virtutum forſan mirabere PRINCEPS,
Non expreſſa ſuis ſtare Trophæa notis.

Angustis sed enim dum incidere singula lamnis
 Scalpra parant, refugæ diriguẽ e manus.
 Si geminis iubeas inscribi cuncta columnis,
 Eccubi iam reliquæ sunt monumenta D O M V S ?
 Quam tibi cælator si nunquam humanus adumbret,
 In Coelis olim dextera diuâ struet.

VETVS CAMOENA

QVA ILL^m PRINCIPĪ

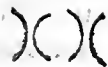
THEODORO PRIMAM OLIM PADI-
 BORNÆ MITRAM CONGRATVLATVS, NVNC

EANDEM LIBENTEM VOLENTEM ITERATO
 plectro salutatur veteranus idem Mu-
 farum Sacerdos.

*E*cce Tibi, PRINCEPS, toties è deside prælo
 MVSA verecundum iussa subire diem.
 Triginta pluteo latuit propè clausa Decembres,
 Ex quo prima TVOluserat illa PEDO:

Nunc penè exanimem reuocas in luminis auras?
 Quis Mecænatem TE Maro non adamet?
 Si desit plausus, sat erit TIBI Carmine nondum,
 Quo iuueni placuit, displicuisse seni.
 Sed tersæ fors est aliquanto antiquius auri?
 Quid mirum? veterem tangit arundo chelyn.

DEO

DEO, PRINCIPI, PATRIAE,

A. M. D. LXXXV.

Nelyta cum sacro gaude *Padiborna* Senatu,
Et præsenstoto læta sit orbe dies.
Nobilis antiqua serie *Theodorus* auorum
Præfulis officium spirituale tenet.
Cernitis armorum charta lûc enter in ista,
Quæ nouitas sceptri quæ sit imago nouit
Mitra decens habitum fibris distincta duabus,
Quid, nisi quod cleri sit caput ille, docet?
Iungitur effigies rubræ crucis: ecquid in illa
Præter odoriferi signa cruoris habet?
Scilicet vt vigili Pastor tuearis amore,
Quas Christus lacera carne redemit oues.
Si lupus accedat prædæ præsentis auarus,
Ecce *Pedum* manibus pontificale tenes.
Percute, quid metuis? trabibus suffulta duabus
Vis tua, quid trabibus firmitus esse potest?
In trabibus Christus sauo tulit hoste triumphum,
Iunge trabes, Christi crux erit illa, duas.
Quid tibi *Mecænas* de talibus eloquar armis?
Vnde nouos titulos nomen & istud habes?
Scilicet à Christo tibi contigit illa potestas,
Qui regimen mundi solus & vnus habet.
Singula qui latum partitur regna per orbem,
Ille tibi partem præful in orbe dedit.
Roma subest *Xisto* quinto de montibus altis;
Legitimum Dominum Te *Padiborna* vocat.
Qui fueras igitur, iam non eris amplius idem,
Mortales animos excute, Numen habes!

Ac velut in celsa DEVS omnia sede gubernat,
Sic tuus in celsa fit quoque parte thronus.
Altius à populo superis speculator in astris
Vt videas oculis subdita fige pedem.
Aut iuga præcipitis scandas sublimia montis,
Conueniens rectè sic tibi nomen erit.
Sic poteris meritò *Princeps à monte* vocari,
Nobile *Fürstenbergk* qui modo nomen habes.
Omnia per montem fieri iam posse videntur
Quæ nostris animis vttiliora forent.
Annon Pontificem qui nunc est Xistus, ab alto
Monte etiam nomen constat habere suum?
Sunt tibi cum Xisto communia nomen & omen,
Montis vterque sacri Pastor vterque sacer.
Adde quod electi quoque tempore sitis eodem,
Vix absunt menses inter vtrumque duo.
Te Padiborna vocat, Xistum sibi Roma petiuit:
Ecce, quod augurium Præsul id esse putas?
Quæ nouitas isthæc? si facti causa petatur,
Coniunctis animis vos Deu esse cupit.
Iunctaque pro populi committere bella salute,
Et pro Catholica religione mori.
Viuite felices & ab *Alto Monte* vocati
Iam sacri memores nominis este, precor.

A D

J N S I G N I A

EI V S D E M R E V E R E N -
D I S S I M I E T I L L V S T R I S -
S I M I P R I N C I P I S .

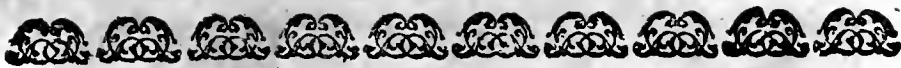
R V X r u b r a , c u r r u b e i s t r a b i b u s c o n i u n c t a d u a b u s ?
A n q u i a c r u x d u p l i c i c o n f i c i e n d a t r a b e ?
V e l q u i a c r u x r o s e o q u a m s a n g u i n e t i n x i t I E S V S
S a n g u i n e i s t r a b i b u s r e s t i t u e n d a f u i t .
S a n g u i n e a m T h e o d o r e c r u c e m t i b i d o n a t I E S V S
V t t r a b e s a n g u i n e a f u l t a s t e t i p s a t u a .
H o s t i s v t i n C h r i s t i d i r u s q u i s a u i t o u i l e
H a c c r u c e c o n s p e c t a t e d u c e l i n q u a t o u e s .

III^{ma} C. V.

Humillimus Capellanus

M. M. B. E. P. C.

*Paderborna Anno salu-
tis 1585.*

ELENCHVS CAPITVM HOC IN
TRACTATV CONTENTORVM.

P A R S I.

De Abbatis statu.

- CAP. I. Quid nomine Abbatis intelligamus? fol. 1.
II. De conditionibus in Abbate eligendo requisitis. 2.
III. De potestate & auctoritate Abbatis. 4.

De statu Adolescentie.

- CAP. I. De nomine Adolescentie, eiusque proprietatibus illaudatis. fol. 8.
II. De proprietatibus adolescentie laudatis. 11.
III. De mediis ad adolescentiam rectè informandam opportunis. 13.

De Etatis humanae statu.

- CAP. I. Etatis humanae quot sint gradus? fol. 18.
II. De etatis generatim sumptæ proprietatibus. 19.

De Aduocati statu

- CAP. I. De nomine Aduocati, quibus conueniat. fol. 21.
II. De proprietatibus Aduocati. 22.

De Cardinalium statu.

- CAP. I. De nomine, titulis & numero Cardinalium. fol. 24.
II. De dignitate status Cardinalium. 25.
III. De officio Cardinalium. 28.
IV. De virtutibus Cardinalium ex sancto Bernardo. 30.
V. De eiusdem magis speciatim. 31.

Clericorum status.

- CAP. I. Quid nomine Clericorum intelligatur. 35.
II. De honestate vitæ Clericorum, ac primum de Tonsura. 36.
III. De Clericorum habitu. 37.
IV. De Clericorum precibus & horis canonicis. 39.
V. De Clericorum pia conuersatione. 41.
VI. De Clericorum continentia. 43.
VII. De Clericorum immunitate & priuilegiis. 45.
VIII. De quibusdam officiis Clerico Ecclesiastico iure vetitis. 47.

De Consiliariorum statu.

- CAP. I. Quos nomine Consiliariorum intelligamus, & de eorum dignitate. 52.
II. De Consiliariorum virtutibus. 53.
III. De mediis, quibus eorum consilia iuuari possint. 57.

De Diaconorum statu.

- CAP. I. De nomine & officiis Diaconi. fol. 61.
II. De proprietatibus & virtutibus Diaconorum. 62.

III. De statu Subdiaconorum. 65.

IV. De statu minorum ordinum quatuor. 62.

Episcoporum status.

CAP. I. Quid nomine Episcopi intelligatur? fol. 68.

II. De dignitate status Episcopalis. 69.

III. De virtutibus in Episcopo requisitis. 71.

IV. De Episcoporum officio. 77.

V. Quam arduum & periculosum sit Episcoporum munus. 83.

VI. De Electione Episcoporum. 89.

De Eremitarum statu.

CAP. I. De significatione vocis Eremitarum. fol. 90.

II. De Anachoretarum origine & vita. 91.

III. De Eremiticæ vitæ excellentia. 93.

IV. De Eremitarum, Monachorum proprietatibus. 95.

V. De vitæ Anachoreticæ commodis. 99.

De gloria æterna statu.

CAP. I. Quid nomine æternæ gloriæ intelligatur, & in quo consistat. fol. 103.

II. Quod beatitudo formalis in utraq; actione intellectus & voluntatis nostræ consistat. 105.

III. Æternæ gloriæ vel beatitudinis statū, non esse in hac vita, sed in altera. 107.

IV. De æternæ gloriæ vel beatitudinis proprietatibus generatim. 109.

V. De proprietatibus beatorum speciatim. 111.

VI. De Dotibus beatorum maximè quoad animam. 114.

VII. De causis vel fontibus gaudii ineffabilis beatorum. 115.

VIII. De dotibus beatorum, quoad corpus. 118.

IX. De Aureolis beatorum. 119.

De gratiæ diuinæ statu.

CAP. I. De nomenclatura, variisque partitionibus gloriæ. 120.

II. De Excellentia gratiæ, maximè gratum facientis & habitualis. 122.

III. De gratiæ necessitate & vtilitate. 125.

IV. De gratiæ diuinæ proprietatibus. 127.

V. Media ad gratiam comparandam, fouendam & ad augendam idonea. 130.

De liberi arbitrii cooperatione cum gratiæ Dei.

CAP. I. De nomine & definitione liberi arbitrii. 131.

II. A qualibet arbitrium voluntatis appelletur liberum. 132.

III. De liberi arbitrii proprietatibus. 133.

IV. De liberi arbitrii actionibus theoremata. 135.

V. Quod necessitas gratiæ in cooperatione liberi arbitrii nihil diminuat de eiusdem libertate. 139.

VI. De cooperationis nostræ necessitate & vtilitate. 141.

De Infantia statu.

CAP. I. Quid nomine infantia intelligamus. fol. 145.

II. De præstantia status infantia. 146.

III. De proprietatibus infantis ante baptismum. 148.

IV. De proprietatibus infantium in lucem editorum. 152.

V. De statu Infantum post mortem. 155.

De Innocentia statu.

- CAP. I. Quid nomine Innocentiæ intelligatur. fol. 159.
II. De proprietatibus corporis humani in statu Innocentiæ. 161.
III. De proprietatibus animæ humanæ cum suis potentiis, intellectu & voluntate; & primò de intellectu. 166.
IV. De proprietatibus animæ in eo statu quoad voluntatem. 168.

De Iudicum statu.

- CAP. I. Quid iudicum nomine, iudicii & iustitiæ, intelligatur. fol. 172.
II. De dignitate status iudicum. 173.
III. De officio vel proprietatibus iudicum. 175.
IV. Quando iudices delinquant illegitima iudicii usurpatione. 178.
V. Quando iudices teneantur sententiã ferre secundũ allegata & probata. 180.

De laicorum statu.

- CAP. I. Quid voce Laicorum intelligamus. fol. 183.
II. De officio laicorum subditorum. 184.
III. De laicorum subditorum proprietatibus. 189.

P A R S I I.

De Laicis magistratibus.

- CAP. I. Quod inter laicos aliqui legitime sint superiores vel magistratus. fol. 193.
II. De officio Laicorum magistratum. 197.

De statu matrimonii.

- CAP. I. De nomine & definitione matrimonii. fol. 201.
II. De dignitate matrimonii. 202.
III. De tribus bonis matrimonii. 204.
IV. De matrimonii proprietatibus. 208.
V. De matrimonii impedimentis. 214.
VI. De matrimonii incommodis. 223.

De Medicorum statu.

- CAP. I. Quid nomine Medici & medicinæ intelligatur, & quot sint eius genera. fol. 228.
II. De præstantia medicinæ. 229.
III. De necessitate & vtilitate medicinæ. 232.
IV. In morbis non esse figendam spem omnem in medicinis & medicorum arte, sed maxime in Deo. 233.
V. De officio medicorum. 236.
VI. De proprietatibus quibusdam medicorum. 239.
VII. De monitis quibusdam à medico seruandis ne facile delinquat. 241.

De Militia statu.

- CAP. I. De vocabulo militiæ & belli. fol. 242.
II. Militarem statum esse honestum & licitum. 243.
III. Quæ conditiones honestam & licitam militiam reddant. 248.
IV. De proprietatibus boni militis. 250.

De Monachorum statu.

- CAP. I.** Quid intelligatur nomine Monachi. fol. 256.
II. De dignitate status Monasticæ. 257.
III. De virtutibus Monastici status. 260.
IV. De proprietatibus quibusdam Monasticæ. 266.
V. De Ritibus & Cæremoniis Monasticæ. 272.
VI. De status Monastici fructibus. 278.

De Morientium statu.

Exempla. 282.

Institutiones sanctissimæ Philippo primogenito filio, à sancto Ludouico Rege sub mortem propositæ. 297.

De Naturæ statu.

- CAP. I.** De nomine & definitione naturæ. fol. 299.
II. De dignitate naturæ & rationis. 300.
III. De naturæ, naturalisque legis proprietatibus. 303.

De Nobilitatis statu.

- CAP. I.** Quid nomine nobilitatis intelligatur. fol. 307.
II. Veram nobilitatem non ex genere, sed ex virtute petendam. 308.
III. Veram nobilitatem etiam Philosophi & Poëtæ Ethnici ex virtute morali petendam docuerunt. 313.
IV. Nobilitatem generis per se esse magnificiendam. 315.
V. De Nobilium proprietatibus. 321.

De Paupertatis voluntaria statu.

- CAP. I.** Quid nomine paupertatis voluntariæ intelligatur. fol. 326.
II. De dignitate & præstantia huius paupertatis. 327.
III. De fructu voluntariæ paupertatis. 330.
IV. De proprietatibus paupertatis. 335.

De Peregrinorum ad loca sacra statu.

- CAP. I.** Quid nomine Peregrinationis intelligatur. fol. 341.
II. Peregrinationis huiusmodi esse religiosas & imitandas. 342.
III. De dignitate sacrarum peregrinationum. 345.
IV. De proprietatibus vel ritibus peregrinationis. 347.
V. De fructu sacræ peregrinationis. 350.

De Processionis sacræ statu.

- CAP. I.** Quid nomine processionis sacræ intelligatur. fol. 355.
II. S. Processionis antiquitas & dignitas. 357.
III. Processionum sacrarum utilitas. 359.
IV. Ritus aliquot, vel proprietates processionis. 360.

De Pœnitentium statu.

- CAP. I.** Quid nomine pœnitentium intelligatur. fol. 364.
II. De discrimine pœnitentiæ publicæ & solemnis. 365.
III. De ritibus pœnitentiæ solemnis. 366.
IV. De nouo genere pœnitentium, id est, publice se diuerberantium, & de voce disciplinæ. 367.
V. Licitam, & diuinis literis consentaneam esse diuerberationem disciplina sanctam. 368.

VI. Exem-

DE ABBATIS STATV.

CAPVT PRIMVM.

Quid nomine Abbatis intelligamus?

BBAS, teste S. HIERONYMO in Commentariis epistolæ Pauli ad Galatas, Hebræo Syroq; sermone significat Patrem. Quo primum vsus est Christus, dum in horto apud Marcum ira oraret: *ABBA pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me.* Deinde Apostolus ad Romanos, dum ait: *Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Et ad Galatas. *Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra clamantem, Abba pater.* Cur autem vterque latinam vocem Hebrææ coniunxerit, causam reddit HIERON. loco citato. quia hanc, inquit, consuetudinem in pluribus locis Scriptura conseruat, ut Hebraicum verbum cum sua interpretatione ponat: *Bartimeus, filius Timei. Aser, diuitia. Tabita dorcas, & in Genesi, Mesech, vernaculus, & cætera his similia.* Aliam reddit S. AVGVSTINVS lib. 3. de consensu Euangelistarum, & alibi. *Quod autem, ait, Marcus ipse, non solum pater, sed abba pater eum dixisse commemorat, hoc est Abba Hebraicè, quod est Latine pater. Et fortasse Dominus propter aliquod sacramentum vtrumq; dixerit, volens ostendere illam se tristitiam in persona sui corporis, id est, Ecclesie suscepisse, cui factus est angularis lapis venientibus ad eum, partim ex Hebræis, ad quos pertinet, quod ait, Abba: partim ex gentibus, ad quas pertinet, quod ait, Pater. Etiam Paulus Apostolus non præmittens hoc sacramentum: In quo clamamus, inquit, Abba pater. Oportuit enim vt bonus magister & verus Saluator inferioribus compatiens in seipso demonstraret, non debere suos martyres desperare, si qua fortè cordibus eorum irreperet sub tempus passionis ex humana fragilitate tristitia: cum eam vincerent voluntati sue præponendo voluntatem Dei, quia ille scit, quid expediat, quibus consuluit. Et paulo post: Hoc est enim pater, quod Abba pater, sed ad sacramentum intimandum, planius est, Abba pater: ad unitatem significandam sufficit, Pater. Et Dominum quidem Abba pater dixisse credendum est, sed tamen non eluceret sententia, nisi aliis (Euangelistis) dicentibus tantum, Pater, demonstraretur, sic esse illas diuis Ecclesias ex Iudæis & Græcis, vt etiam vna sit.*

Marc. 14. 36.
Rom. 8. 15.
Gal. 4. 5.

H. lib. 2. c. 4.

A. c. 4. & de verb.
Apost. serm. 14.
Et in psal. 78.

A

Hoc

Hoc verò Abbatis nomen efflorescente post S. ANTONIVM monachorum instituto tribui cœpit summis Monasteriorum Præfectis, vt hac nomenclatura admonerentur in gubernandis fratribus non se Dominos præstare, sed Patres, qualis Abbas haberi voluit Corinthiis Apostolus, cum scriberet. *Si decem millia pedagogorum habeatis in Christo; sed non multos Patres.* Et habitus fuit à Timotheo, de quo in epistola ad Philippenses. *Experimentum, inquit, eius cognoscite, quia sicut Patri filius, mecum seruit in Euangelio.*

1. Cor. 4. 14.
Phil. 2. 22.
Matth 21. 9.
H. in ep. ad Gal.
H. ad c. 23.
1. Tim. 2. 7.

QVOD autem Dominus noster præcipit in Euangelio, nullum Patrem vocandum nisi DEVM, quo dicto permotus S. HIERONYMVS in commentariis ante allegatis, scripsit. *Nescio qua licentia in monasteriis vel vocemus hoc nomine (Abbatis) alios, vel vocari nos acquiescamus.* respondeat ipse Hieronymus. Nam libro 4. commentariorum in Mattheum exponens verba Christi, *Nec magister, inquit, nec pater vocandus est alius, nisi DEVS Pater, & Dominus noster IESVS Christus. Pater, quia ex ipso sunt omnia. Magister, quia per ipsum omnia. Quaritur, quare aduersum hoc præceptum doctorem gentium Apostolus se esse dixerit: aut quomodo vulgato sermone maxime in Palestina & Ægypti monasteriis se inuicem Patres vocent. Quod sic soluitur. Aliud esse natura Patrem, vel Magistrum, aliud indulgentia. Nos si hominem patrem vocamus, honorem etati deferimus, non auctorem nostræ ostendimus vitæ. Magister quoq. dicitur ex consortio veri magistri. Et ne infinita replicem: quomodo vnus per naturam DEVS, & vnus filius non præiudicat ceteris, ne per adoptionem DEI vocentur & filij: ita & vnus pater & magister non præiudicat aliis, vt abusuè appellentur Patres & magistri. Nos hoc loco agimus de Abbate, vt est religionum monasticarum Pater, vel summus Præfectus, & prout in Ecclesiasticis canonibus vsurpatur.*

C A P V T II.

De Conditionibus in Abbate eligendo requisitis.

PRIMA conditio est, vt in ordine suo sit Professus, non tyro vel nouitius. Ita habet Decretalis BONIFACII VI II. in sexto. *Nullus, inquit, religiosus ad Abbatiam, seu Prælaturam suam vel alterius religionis de cetero eligatur, nisi antea fuerit ordinem regularem expresse professus. Quod si secus actum fuerit, eo ipso irritum habeatur.* Potest tamen aliquando Abbatia regularis non professo in Commendam dari, vt dici solet, vel in administrationem perpetuam, vt etiam commedari solet Cardinalibus aliisq. primariis Ecclesiæ clericis.

D. c. i. de 2t. & qual. ordin.

II. est, vt sacerdos fiat, si nõ sit, secus amittat honorem, vt ex Synodo Pictauesi in Decretalib. sancitum est. Potest tamen administratio Abbatix committi non sacerdoti.

III. Vt

III. Vt vigesimum quintum ætatis annum attigerit. In Synodo enim Lateranensi sub Alexandro III. hoc decretum exstat, quod habetur in Decretalibus. *Decanatum, Archidiaconatum & alia que animarum curam habent annexam nullus omnino suscipiat, sed nec Parochialis Ecclesia regimen, nisi qui iam vigesimum quintum annum ætatis attigerit, & scientia & moribus commendandus existat.* Constat autem Abbatibus curam animarum commissam.

IV. Vt à monasterio, cui præficiendus est, eligatur. Nam S. GREGORIUS Magnus ita scribit ad Castorium Ariminensem Episcopum. *Fraternitatem tuam hortamur, ut obeunte Abbate Monasterij (Ariminensis) Ecclesia tua in describendis providendisq; acquisitis, acquirendis ve eiusdem monasterij rebus nulla se occasione permisceat. Abbatem verò eidem monasterio non alium, sed quem dignum moribus, atq; actibus disciplina monastica communi consensu cõgregatio tota poposcerit, te volumus ordinare.* QVOD si nullus ad præfecturam gerendam idoneus fuerit in eodem monasterio, poterit eligi ex alio, vti idem GREGOR. monuit in epist. ad Marinianũ. Episcopum. Possit autem eligi Eremitam statutum est à Cœlestino III. Pontifice, cuius verba exstant in Decretalibus titulo de Electione, si idoneus fuerit.

V. Vt vni tantum monasterio præficiatur, nõ pluribus. Sic enim decretum est in Concilio Lateranensi Oecumenico sub Innocentio III. *Illud enim, inquit, etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasteriis locum monachi habere præsumat, nec vnus Abbas pluribus monasteriis præsidere.* Potest tamen aliquando pluribus præsidere, vt declarauit BONIFACIUS VIII. vt habetur in sexto Decretalium titulo de Præbend. quando *vnus ex alio dependet, vel ad inuicem sunt annexa.* Et nunc videmus eorundem Pontificum beneficio aliquos monasticos Ordines; vni generali Abbati, siue Priori, siue Præsidenti, siue Visitatori tanquam capiti obedire, sub quo nempe sint inferiores aliorum monasteriorum Abbates aut Priores, vti sunt Cistercienses, Carthusienses, & qui à monte Oliueto nomen habent.

VI. Vt postquam electus est confirmetur, & quidem, si exemptus sit confirmari debet Romani Pontificis auctoritate generali, vel peculiari, vel certè Legati à latere, si vllus sit in prouincia. Nam eiusdem BONIFACII VIII. in sexto decretalium sanctio hæc est. *Si Abbatem Ecclesie Romanæ immediatè subiectum in vestrum Episcopum elegistis, reprehendi exinde nulla ratione potestis: ei tamen ab alio, quam a nobis vel Apostolica Sedis Legato, si sit in prouincia de latere nostro missus: dari non potest suum deserendi monasterium, & ad vestram Ecclesiam transeundi.* Quod si non fuerit exemptus, Episcopi auctoritate confirmari debet, vt notauit Panormitanus & alii. Iureconsulti in c. cum monasterium, de Electione in sexto.

VII. Ut post confirmationem, ab Episcopo consecratur, vel potius benedicatur, si vsus ita obtinuerit, vt **V R B A N V S** Papa insinuat apud **Gratianum**, dum ait, *Abbatem secundum Ecclesie sue vsum consecrādum*. Dixi autem potius benedici, quia vt interpres loco citato bene annotauit, *Abbas non consecratur, nisi cum ordinatur in sacerdotem, & sacro chrismate inungitur*. Eius autem benedictio in VII. Synodo cap. 14. appellatur manus impositio. Nam tunc benedicit Abbatem Episcopus, cum manu super eius caput imposita certam precum formulam recitat. Vnde **S. A V G V S T I N V S** libro tertio de baptismo contra Donatistas: *Manus impositio, non sicut baptismus repeti non potest. Quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?* **Q V Æ R E S**, quibus diebus benedici debeat? Respondeo ex communi Doctorum sententia, posse non solum Dominico & Festo, sed etiā quouis feriato, in quo minores ordines conferri queunt. Neque enim tanta est Abbatis benedictio, quanta Episcopi consecratio, nec est maior, quam Ecclesie vel altaris, quæ tamen iure communi extra Dominicum Diem institui potest, teste **Gratiano**, de Consecratione Ecclesie vel altaris.

c. alienationes.
12 q. 2.

c. quoniam.
dist. 69.

A. c. 16.

c. tua fraternitas.

C A P V T III.

De potestate & auctoritate Abbatis.

Q V O N I A M geminam possumus in Abbate cōsiderare potestatem, alteram iurisdictionis, qua opus habet in gubernandis subditis, alteram Ordinis, qua habet potestatem suis fratribus minores ordines cōferendi, consecrandi vasa, aut vestes, & populū sollemni ritu benedici: tradunt Doctores priorem potestatem Abbati cōferri per confirmationem, posteriorem verò per benedictionem. Itaque quando vsus obtinuit vt benedicatur, nō posset ante benedictionem perceptam iure potestatem Ordinis exercere. Quod si autem Episcopus nollet eum benedicere post vnam alteramue petitionem Episcopo humiliter factam, posset potestate illa vt, quemadmodum **A L E X A N D E R III.** concessit Cisterciensibus, vt habetur in Decretalib. titulo de supplenda negligentia Prælatorum.

c. statuiamus.

P R I M O ergo potest **ABBAS** iuxta alteram dictarum potestatum, vel vtramque sollemnem benedictionem populo impertiri in Ecclesiis ad ipsum pleno iure pertinentibus post peractum Missæ sacrificium, aut post matutinas vel vespertinas preces decantatas, non autem alibi publicè, hoc est, per vias, oppida, vel pagos. Ita statuit **A L E X A N D E R IV.** vt refertur in sexto Decretalium titulo de Priuilegiis. Eæ autem Ecclesie pleno iure dicuntur subiectæ, quæ æquè quoad spiritualium

c. Abbates.

notem-

ac temporalium rerum administrationem sunt in potestate monachorum, vt exponit vetus Interpres.

II. Potest primam tonsuram, vt ibidem concedit ALEXANDER, & c. quoniam. d. 69. minores ordines conferre, vt decretum est in VII. Syn. generali c. 14. & INNOCENTIUS III. respondit Rotomagensi Archiepiscopo, vt c. cū contingat. est in Decretalibus titulo de ætate & qualitate ordinandorum. Concilium verò TRIDENTINVM sessione 23. de Reformatione fanciuit, Trid. c. 10. *Abbatibus ac aliis quibuscunque exemplis non licere in posterum intra fines alicuius diœcesis consistentibus, etiam si nullius diœcesis velexempti esse dicantur, cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores ordines conferre. Deinde addit: NEC ipsi Abbates, & alij exempti literas dimissorias aliquibus clericis secularibus, vt ab aliis ordinentur, concedant, sed horum omnium ordinatio, seruatis omnibus huius sanctæ Synodi decretis, ad Episcopos, intra quorum diœcesis fines existunt, pertineat.*

CARDINALIUM autem eiusdem C. Trident. interpretū Declaratio habet, vt Abbates Regulares habentes ex Priuilegio facultatem deferendi Episcopi insignia, videlicet baculum pastorem, annulum & mithram, si sacerdotes sint, & munus benedictionis susceperint, conferre queant tonsuram, & minores Ordines laicis, & secularibus hominibus Episcopi Iurisdictioni subiectis, si ipsius Episcopi consensus accesserit, & ab eo dimissorias literas acceperint: ita tamen vt satis non sit id generatim Episcopum concessisse, sed speciatim singulis. Possunt etiam iidem Abbates iuxta eandem Declarationem Ordines conferre aliis Regularibus, qui dimissorias literas speciales suorum superiorum, nec non specialem assensum habuerint Episcopi illius loci, in quo huiusmodi Ordines suscipiendi sunt. Tuta item conscientia supradicti Abbates possunt conferre prædictos Ordines secularibus aliorum Episcoporum iurisdictioni subiectis, dummodo acceperint suorum ordinariorum speciales literas dimissorias, & consensus adfuerit Episcopi illius loci, vbi ordines suscipiuntur.

III. Potest Abbas monachos absolueret ab omnibus peccatis & censuris, nisi alteri ipso iure referentur, vt tradit SYLVESTER in Summa. S. v. Abbas. q. 2. Atque in eosdem ferre excommunicationis & suspensionis sententiam, etiam si confirmatus tantum, & non benedictus fuerit, vt colligit idem c. sicut tuis. ex responso INNOCENTII III. ad Abbatem Gemblacensem, quod c. cum ab Eccl. clericorum. relatum est in Decretales, titulo de Simonia: & ex responso ALEXANDRI III. ad Forentinum Episcopum, quod ibidem extat titulo de officio Iudicis Ordinarii. Immo & ABBATISSA potest moniales suas, & clericos suę Iurisdictioni subiectos propter inobedientias & culpas eorum officio beneficioq; suspendere, nō tamen excommunicare, vt de-

c. dilecta,

claravit HONORIVS III. ad Abbatem S. Michaelis, vt ibidem refer-
tur titulo de Maioritate & obedientia.

Th. q. 88. a. 8.
Nau. c. 12. n. 69.

Matth. 16. 24.

c. monacho.
20 q. 4.

IV. Potest Monachos à votis ante ingressum in monasterium factis
soluere: intra monasterium verò facta iure potest vel commutare vel ir-
rita reddere. Sunt autem 4. genera eorum quæ à religioso voueri pos-
sunt. Primo, quæ in Regula monastica continentur. 2. quæ in diuinis
Legib. v. & noui testamenti. 3. quæ adiaphora sunt, vt ieiunare vel ora-
re amplius, quam regula vel lex diuina postulet. 4. quæ superant regu-
lam, vt quæ sunt perfectiora, quàm in Ordine seruari possint, vt est transi-
tus ad altiore religionem. In his omnibus potest ABBAS vota religio-
si commutare, vel irritare secundum sententiam S. THOMÆ in secunda
Theologicæ summæ parte, cui accedit NAVARRVS in Manuali, & no-
ster AZOR institutionum moralium lib. XII. cap. 20. Cum enim Reli-
giosus ratione voti obedientiæ voluntatem iudiciumq; suum abneget,
iuxta illud: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & subiiciat suo su-
periori, nihil quoq; potest promittere citra consensum superioris.* Vn-
de in Decreto ex S. BASILIO hæc recitatur sententia. *Monacho non licet
votum vouere sine consensu Abbatis sui: si autem vouerit, frangendum erit.* quæ
sumpta videtur ex sermone 2. de institutione Monachorum, & cap. 28.
monasticarum Constitutionum.

c. monachum.
20 q. 4.

V. Potest facultatem Monacho suo dare, si iusta & legitima causa
suppetat, vt in cella separata seorsum ab aliis monachis viuat. Sūt enim
in eodem Decreto hæc Synodi Agathensis verba: *Seruandum quoq; de mo-
nachis, ne eis ad solitarias cellulas liceat à congregatione discedere, nisi forte proba-
tis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem asperior Abbatis
licentia Regulari remittatur. Quod ita demum fiat, vt intra eadem monasterij septa
manentes, tamen sub Abbatis potestate separatas habere cellulas permittantur.*

1. Cor. 5. 13.

c. de religiofi.

VI. Potest monachum incorrigibilem & contumacem eiicere. De-
cernit enim Regula S. AVGVSTINI: *si quis emendatoriam vindictam subi-
re recusauerit, de vestra Societate proiciatur. Non enim hoc fit crudeliter, sed mi-
sericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat.* Et S. BENEDICTI Regu-
la manifestè præscribit, Monachum qui sæpe admonitus sese non e-
mendauerit, ferro abscissionis eiiciendum, ne vna ovis morbida totum
gregem contamine. Idem docuit S. THOMAS Aquinas quodlibeto
12. quæstione vltima, eo quod secundum Apostolum, malum sit afe-
rendum, ne modicum fermentum totam massam corrumpat. Et S. BO-
NAVENTURA in opusculo defensorio Regulæ S. Francisci c. 14. Hum-
bertus item in Regulam S. Augustini cap. 99. & Turrecremata in ex-
positione Regulæ S. Benedicti tractatu 88. NEQVE obstat GREGO-
RII IX. Constitutio in Decretalibus, quæ postrema est in titulo de
Regula-

Regularibus, in qua præcipitur monasteriorum Præpositis, vt fugitios & eiectos suos perquirant & reuocent, atque eos corrigant. Ea enim intelliguntur ij qui citra iustam causam eiecti sunt, & incorrigibiles non exstiterunt. Vel si incorrigibiles intelligantur, NAVARRVS in Commentario 2. de Regularibus, ait esse quidem fugitios reuocandos, licet inuitos; eiectos verò, non nisi volentes redire: Alij vero respondent constitutionem illam, cum sit iuris humani, cõsuetudine abrogatam, eo quod Religionum Præfecti eiectos suos non amplius quotannis perquirant, vel reducant.

N. num. 36.

VII. Potest Monachum suum cum Episcopi auctoritate, ac populi consensu Ecclesiæ Parochiali præficere, quod in Concilio Ilerdensi c. 3. & Tatraconensi cap. II. statutum est, quorum verba recitantur in Decreto Gratiani causa XVI. potest etiam in ieiuniis, abstinentiis, vsu carniū aliorumq; ciborum, silentio, & operibus manuum, quæ omnia ex Regulæ præscripto Monachi seruare debent, Abbas Regulam remittere atque laxare, immò generaliter in omnibus ad Regulam spectantibus, præterquam in iis quæ ad trium votorum obseruationem, & habitum, & Religionis substantiam pertinent, vt tradit P. Ioannes Azorius loco cirato, quæst. 16.

c. cum pro vtilitate. c. monachi.

VIII. Potest vti quibusdam Episcoporum insignibus, vt baculo pastoralis, mithra, annulo & sandaliis, & omnia quæ ad potestatem Iurisdictionis Episcopalis, ac quædam etiã Ordinis (vt Minores ordines cum tonsura conferre, calices quoque & sacra vasa vestesq; consecrare) sine reprehensione vsurpare, quam auctoritatem Abbates quidam compararunt partim cõsuetudine, vt docent Doctores, partim Romanorum Pontificum, ipsiusq; iuris cõmuni concessu, siue permissu. De insignibus Episcoporum certe exstat Priuilegium CLEMENTIS IV. Pape in sexto Decretalium, titulo de Priuilegiis. Quamuis olim S. BERNARDVS in exitu epistolæ ad Henricum Senonensem Archiepiscopum, in Abbates, qui insignia Episcopalia vsurparent, grauius sit inuectus, & grauius PETRVS Blesensis in epistola ad Guilielmum Abbatem fratrem suum.

c. vt apostolicè.

B. ep. 42.

P. cp. 90.

VIDE Plura, Titulis, De Statu Monachorum & Prælatorum.

DE STA-

DE STATV ADOLESCENTIÆ.

C A P V T I.

De nomine adolescentiæ, eiusq; proprietatibus illaudatis.

ADOLESCENTIA nomenclaturam suam habet à voce adolefcendi, id est, crescendi, & inter hominis ætates tertium obtinet gradum: si primus sit infantix, & secundus pueritiæ. Incipit autem ab anno ætatis decimoquinto, & pertinet ad trigefimum, quo Iuuentus, vel Virilis ætas initium sumit, teste S. AVGVSTINO libro 22. de Ciuitate Dei. S. GREGORIUS homilia 2. in Ezechielem, & in tertia parte Pastoralis, annotauit aliquãdo in Scripturis adolescentiam & iuuentutem pro eodem gradu ætatis vsurpari. *Hinc, inquit, per Paulum discipulo dicitur. Præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Sciendum namq; nobis est, quia in sacro eloquio aliquando adolescentia iuuentus vocatur. Quod citius ostenditur, si Salomonis ad medium verba proferantur, qui ait. Latere iuuenis in adolescentia tua. Si enim vtraque vnum esse non decerneret, quem monebat in adolescentia, iuuenem non vocaret.* Et nos promiscuè vtraque voce pro eadem vtimur, cum Scripturis & Patribus.

QVOD ad proprietates attinet adolescentiæ, illæ vel illaudatæ sunt & vitiosæ, vel laudatæ, & virtuti consentaneæ. De illaudatis primo dicamus, *Sensus enim, ait in Genesi DEVS, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.* Eas, S. BASILIVS, licet non omnes, in vnum, quasi cumulum coniecit his verbis: *Est adolescentia perquam leuis, & ad flagitia quæq; apprime mobilis, ceu sunt indomitæ & effrenes concupiscentia, belluina & immanes iræ, linguæ incontinentia, contumelia, arrogantia, fastus ex animi elatione, reliquæ item affectiones iuuentuti vernaculæ & coalumna, inuidia ob exuperantem alterius eminentiam, suspensiones propter contractam familiaritatem. Examina enim innumerabilium vitiorum se agglomerant & adiungunt iuuentuti.* Breuius HORATIVS libro de arte Poetica eas perstrinxit:

*Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.*

VERVM nos speciatim præcipuas persequemur. PRIMA sit leuitas & inconstantia, quam S. BASILIVS primo loco notauit, & alibi de ea in verba

A. c. 15.
G. admon. 26.

1. Tim. 4. 11.

Eccl. 11. 9.

Gen. 8. 21.

B. in c. 3. lfa.

B. hom. 1.

in verba

In verba Moysis. Attende tibi ipsi, ita scripsit. *Attende tibi ipsi, presentis consilio praeclusus, tenax sis presentium, futuri prouidus: at neq. eorum, quae non sunt, nec futura fors sunt, quasi in manibus sint, horum certo promittas tibi fruitionem. Hac. n. animi agitudo solet adolescentibus natura irrepere, ut per mentis lenitatem se iam tenere putent, quae uel spe sola praesumpserunt. Hi enim si quando otium narsciscuntur, uel solitudinis, uel quietis nocturna, imaginationes comminiscuntur rerum, quae nusquam sunt, abeunt in omnia precipites, & diuagantur per facilem mentis inconstantiam.* Ob hanc inconstantiam sapientissimus mortalium Prou. 30. 18.
dixit. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro. Viam aquila in caelo, viam colubri super terram, viam nauis in medio mari, & viam viri in adolescentia.* In quae uerba S. HIERONYMVS. *Quantum ad historiam, ita est, ut scriptum est. Sicut enim illa tam callida sunt, ut inueniri nequeant: Sic adolescens, qui viam veritatis deserit, difficile est cogitatu, quo se per omnes horas, & in quos cogitamenta uecors uagante declinet.*

2. *Proprietates est, propensio ad libidinem. Vnde SALOMON in Pro-* Prou. 7. 12.
uerbiis de iuvene uerborum blanditiis à meretrice seducto ita loquitur. *Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad uictimam, & quasi agnus lasciuens, & ignorans. quod ad uincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta securus eius, uelut si uis festinet ad laqueum.* Et CHRISTVS Dominus in parabola de filio prodigo, docet ex duobus filiis adolescentiorem fuisse, qui à fratre accusatus est, & substantiam suam deuorauit cum meretricibus. S. HIERON. in epist. ad Chromat. *Scitis ipsi, inquit, lubricum adolescentia iter, in quo & ego lapsus sum, & uos non sine timore transistis.* Et ad Eustochium de Virginitate. *Idem ep. 22.*
Vinum & adolescentia duplex est incendium uoluptatis; quid oleum flamma adiuicimus? quid ardenti corpore uolo fomenta ignium ministramus? Qua de causa A. serm. 43.
S. AVGVSTINVS in sermone quodam de uerbis Domini, docet iuuenum acrius esse certamen contra libidinem, quam senum. *Quamdiu, ait, hic uiuisur, fratres, sic est, sicut & nos, qui senuimus in ista malitia, minores quidem hostes habemus, sed tamen habemus. Fatigati sunt quodammodo hostes nostri iam etiam per aetatem, sed tamen etiam fatigati non cessant qualibuscumque moribus infestare senectutis quietem. Acrior pugna iuuenum est. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Cum quo conuenit quod* Gal. 5. 17.
M. TVLLIUS in persona Caronis perhibet petulantiam & libidinem magis esse adolescentium, quam senum, nec tamen omnium adolescentium, sed non proborum.

3. *Proprietates est, plus æquo sectari voluptates huius seculi, conuiuia, ludos & recreationes alias, unde Ecclesiastes, Latere, inquit, iuuenis in* Eccl. 11. 9.
adolescencia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuae, & ambula in uis cordis tui, & intuitu oculorum tuorum. sunt enim haec uerba ironice, teste S. Gregorio Thaumaturgo, & alijs, exponenda, quasi Sapiens

manu iniecta reuocare velit à voluptatibus, nam mox subijcit & scit, quod pro orationibus his adducet te DEVS in iudicium. Et addit, *Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua: adolescentia enim & voluptas vana sunt.* Hanc proprietatem notauit in adolescentia CICERO; nam perorans in Vatinius, *Voluptate*, inquit, & *delicijs facile iuuentus intercipitur*, verum in hoc reprehensione dignus, quod in oratione pro M. Cælio, fræna in adolescentibus plus æquolaxet non modo ad ludos, sed etiam ad libidines, *Desur*, inquit, *aliquid atati, sit adolescentia liberior, nõ omnia voluptatibus denegentur, non semper superet vera illa & directa RATIO, vincat aliquando cupiditas, voluptasq; ratione, dummodo illa in hoc genere præscriptio moderatioq; teneatur, parcat iuuentus pudicitia sua, ne spoliet alienã, ne probri castis, labẽ integris, infamiam bonis inferat, postremo cum paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum atatis, atq; ad inanes hæc adolescentia cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domestica, &c.*

Eandem notauit & HORATIUS in arte Poetica canens.

*Imberbis iuuenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusq; & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, &c.*

4. est, quod sint imprudentes. nam affectibus potius, quam ratione in actionibus suis ducuntur. *Iuvenile vitium* est, ait SENECA in Troade, *regere non posse impetũ.* Qua de causa Salomon parabolas suas his verbis inchoauit. *Parabola Salomonis, ad sciendum sapientiã & disciplinã, ut de tur paruulis astutia, adolescenti scientia & intellectus.* Et Ecclesiasticus sic alloquitur adolescentem. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitabis.* S. GREGORIUS Neocæsariensis in commentario Ecclesiastę. *Iuuentutis, ait, affleat est stultitia, stultitia autẽ ad exitium ducit.* S. HIERON. in eundem. *Relinque antiqua vitia, quibus in adolescentia tua vanitati, stultitiaque seruisti, quia iuuetus insipientia copulata est.* & M. TULLIUS in primo de Officijs ait, *in cœnate adolescentia, maximam nobis inesse imbecillitatem consilij.*

5. & extrema sit, q; pluribus tentationibus sint obnoxij, quam senes, & alij in alijs ætatum gradibus. Hanc tradit S. AVGVSTINVS in sermone de Tempore. *Si ergo*, inquit, *puerilis & senilis ætas non est à tentationibus libera, quarum altera, id est, puerilis nondum bene ingreditur, altera iam egreditur istã vitam, & altera paulo ante non erat, altera paulo post non erit. quid sentiendũ est de flagrantia iuuenilis ætatis, quæ vtriusque in medio constituta, & ab infirmitate pueritiae iam recessit, & nondũ ad torporem senectutis accessit. Hæc pluribus atq; maioribus tentationũ tempestatibus quatitur; Hæc fluctuũ crebriore impetu sæculi mundantis operatur. Præsumit viribus, formæ dignitate iactatur, pompa rerum temporalium præfulgere, aut exoptat, aut gaudet. Eodem pertinet quod S. HIERONYMVS ad Nepotianum, de vita clericorum scribit,*

quod

Prou. 1. 2.

Ecc. 32.

G. c. 11.

H. c. 11.

A. Sermon. 246.

Superbia.

H. ep. 2.

quod adolescentia multa corporis bella sustineat, & inter incentiua vitiorum, & carnis titillationes quasi ignis in lignis viridibus suffocetur, ut suum non possit explicare fulgorem.

C A P V T II.

De proprietatibus adolescentiæ laudatis.

IN T E R laudatas adolescentum virtutes, vel proprietates primum merito locum vendicat verecundia, *qua cum sit*, inquit S. AMBROSIVS A. c. 17. libro de Officijs primo, *omnibus aetatibus, personis, temporibus & locis apta, tamen adolescentes, iuuenilesque animos maxime decet.* Et iterum, *ut in senibus* Id. c. 17. *grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescentibus. verecundia velut quadam dote commendatur natura.* Exemplum habemus in adolescente Ioseph, *cuius* G. 39. 15. *tanta, inquit idem, verecundia fuit, ut comprehensus à muliere, vestem in manibus eius fugiens mallet relinquere, quam verecundiam deponere.* Et S. BERNARDVS B. serm. 48. scribens in Cantica. *Quid, ait, amabilis verecundo adolescente? quam praeclara haec & quam splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis, quam vera & minime dubia nuntia spei, bona indolis index. Virga disciplina est illi, qui pudendis affectibus imminens lubrica aetatis motus, actusque leues coerceat, comprimat insolentes, &c. Fama custos, vita decus, Virtutis sedes, virtutum primitiae, natura laus & insigne totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem forte inuexerit pudor, quantum gratia & decoris suffuso vultui afferre solet?* PLAVTI quoque dictum est in Aelinaria. *Adolescentem verecundum esse decet.*

II. Virtus est Pudicitia. *Est bonorum adolescentum*, ait AMBROSIVS A. l. 1. c. 17. libro supra citato, *timorem DEI habere, deferre parentibus honorē, habere senioribus reuerentiam, castitatem tueri, non aspernari humilitatem.* Ioseph, addit, *cum* Gen. 37. 9. *somniaffet, quod Sol & luna & stella adorarint eum, sedulum tamē obsequium deferrebat patri: castus ita ut ne sermonem quidem audire vellet nisi pudicum.* S. Tit. 2. 6. **HIERONYMVS** in epistolā Pauli ad Titū, proprium, inquit, *adolescentulorum hoc posuit, ut pudici sint in omnibus.* (nos legimus ut sobrii sint) *tam scilicet mente quam corpore, tam opere, quam cogitatione, ut nulla sit in adolescentē suspicio turpitudinis.* Et in epistola ad Saluinam, de Viduitate seruanda ab hac virtute vehementer laudat nobilem adolescentem Nebridium. H. ep. 5. *Mirum, inquit, dictū est, nuiritus in palatio, contubernalis & condiscipulus Augustorum, quorum mensa ministrat orbis, & terra ac maria seruiunt, inter rerum omnium abundantiam, in primo aetatis flore tanta verecundia fuit, ut virginalem pudorem vinceret, & ne leuem quidem obsceni rumoris in se fabulam daret.* S. **BERNARD.** verò loco allegato negat pudicitiam à verecundia posse separari. *Quid ita turpiloqui fugitans, ait, ac verecundia? Soror continentiae est, Lampas est pudica mentis ingiter lucens, ut nil in ea turpe, vel indecorum resideret*

attendet, quod non illi illico prodatur. Ita expugnatrice malorum, & prepugnatrix puritatis innata, specialis gloria conscientie. Agnouerunt & Ethnici hanc virtutē maximē necessariam adolescenti. Nam CICERO in oratione ad senatum habita post reditum ab exilio. *Quis ullam ullius, inquit, boni spem habebit in eo, cuius primum tempus ætatis palam fuerit ad omnes libidines diuulgatum.* Et libro de Senectute. *Libidinosus & intemperans adolescentia effatum corpus tradit senectuti.* Et primò de officijs. *Maximè hæc ætas à libidinibus arcenda est, exercendaque in labore, patientiaque, & animi & corporis.*

1. Petr. 5. 5.

Ecclef. 32. 13.

Col 3. 20.

A. I. off. c. 17.

III. Virtus est, obsequium & reuerentia erga parentes, seniores & quosuis maiores. Vnde Apostolus Petrus in priore epistola. *Adollescentes subditi estote senioribus* Et Ecclesiasticus. *Adolescens, in medio magnatorū loqui non presumas, & ubi sunt senes, non multum loquaris, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia.* Et B. Paulus ad Colossenses. *Filij obedite parentibus per omnia.* S. CYPRIANVS, vel quisquis auctor est, libro de 12. abusioibus sæculi. *Tertius inquit, abusiois gradus est, si a adolescens sine obedientia deprehenditur, quo mundus à rectorationis ordine deprauatur. Qualis ter namq. in senectute alijs ministeriū imperabit, qui in adolescentia se senioribus obedientem exhibere contemnit. Sicut ergo in senibus sobrietas, & morum perfectior requiritur, ita etiam in adolescentibus obsequium, & subiectio, & obedientia rite debetur.* Et S. AMBROSIVS supra monuit honorū adolescentum esse, deferre parentibus honorem, habere senioribus reuerentiam. Idem monet TULLIVS in primo officiorū. *Est, inquit, adolescentis maiores natu vereri ex his deligere optimos, & probatissimos, quorum consilio & auctoritate nitatur.* Et in Lælio. *Eum nos qui ætate anteit tanquam superiorem colere debemus.*

1. Ioan. 2. 13.

IV. est fortitudo & alacritas animi, vnde S. Ioannes Apostolus ait in prima epistola. *Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum. Scribo vobis iuuenes (græcè νεανίσκοι ut prius) quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.* In duobus igitur pius adolescens robur suum ostendit: in vincendo dæmone, quo nihil fortius, & cōstantia in diuini verbi obseruatione, hoc enim voce (monendi) significauit. Talis fortitudo erat adolescentum Babyloniorum, Machabæorum, S. Laurentij, S. Agnetis, S. Theclæ, & aliorum innumerabilium martyrum. ARISTOT. quoq. in 2. Rhetoricorum c. 14. eis fortitudinem attribuit. Et OVIDII in XV. Metamorph. Carmen est de adolescentia.

Necq. enim robustior ætas

Vlla, nec uberior, nec qua magis ardeat vlla.

V. est, quod hæc ætas maxime idonea sit ad capeffendas litteras & bonos mores. De litteris testatur GREGOR. Nazianzenus, ad Nicobulum patrem Nicobuli filij in hæc verba scribens. *Litterarum, doctrinaque studijs nullum aliud accommodatius tempus si gi potest, quam cetera ætas mo-*

rum amor maximè viget, nec multiplicibus formis pectus adhuc impressum est, sed egregijs duntaxat, recensq; depictis imaginibus floret: vitæq; in terra fundamentum siue bonum, siue malum ac pestiferum adolescentes iaciunt. ARISTOTELES tamen in primo de moribus inficiatur adolescentiam esse idoneam ad Ethicam philosophiam audiendam. *Iuuenis, inquit, civilis disciplina non est idoneus auditor. Est enim rudis actuum vitæ. Et cum perturbationes animi sequatur, vane sineq; utilitate audiet, quippe cum finis cognitio sit, non actio.* Et HIERON. proæmio in Ezechielem de litteris sacris ex Hebræorū traditione ita scribit. *Nisi quis apud eos ætatem sacerdotalis ministerij, id est tricesimum annum impleuerit, nec principia Genescos, nec Canticum canticorum, nec huius voluminis exordium & finem legere permittitur: ut ad perfectam scientiam & mysticos intellectus plenum humana natura tempus accedat.* QVOD autem eadem ætas idonea sit ad capeffendos bonos mores, docet alter S. GREGORIVS Romanus libro XI. Moralium, vbi proprietates singulorum graduum ætatis humanæ describens, docet adolescentiam esse primam ætatem bonis actibus aptam & idoneam. Et HIERON. vel alius ad Demetriadē. *Habent enim, inquit, in se lentum quiddam & molle, quod facile formari queat, atq; ad arbitriū volentis trahi: & in cunctis fere rebus citius assuescitur omne, quod tenerum est. Nouellas adhuc, & vix firma radices arbusculæ, dum ad omnē ductum sequaces sunt, in quamlibet partē flecti facile est, qua natura plerunque curuata cito ad arbitrium colentis corriguntur.*

C A P V T III.

De Medijs ad adolescentiam recte informandam
opportunitis.

PRIMUM medium est, vt parentes filios recte in pueritia educatos tradant pijs & eruditis Magistris instituendos, quorum consilio & auxilio in omnibus dirigantur. Vnde Tobias senex filio adolescenti dixit. *Consilium semper à sapiente perquire.* Et Ecclesiasticus omnibus adolescentibus. *Cum sapientibus & prudentibus tracta.* AMBROSIVS in secundo de officijs in hanc rem præclare. *Plurimum, inquit, prodest unicuique bonis iungi, Adolescentibus quoque utile, vt claros & sapientes viros sequantur: quoniam qui congregatur sapientibus sapiens est, qui autem cohæret imprudentibus, imprudens agnoscitur. Et ad instructionem itaque bonis iungi plurimum proficit & ad probitatis testimonium. Ostendunt enim adolescentes eorum se imitatores esse, quibus adhaerint, & ea conualescit opinio, quod ab his viuendi acceperint similitudinē, cum quibus conuersandi hauserint cupiditatem. Inde tantus IESVS Naue, quod cum non solus eruditus ad regis scientiam Moysi copula, verum etiam sanctificauit ad gratiā. Et infra. Pulcherratq; copula seniorū aq; adolescentiū. alij testimonio, aq; solatio sunt alij magisterio, alij delictationi. Omitto q; abraha adhaesit*

Loth adolescentulus etiam proficiscenti. In Actibus Apostolorum Barnabas Marcum assumpsit, Paulus Silam, Paulus Timotheum, Paulus Titum. Plarung, etiam virtutibus pares, dispares at atib. sui delectantur copula, sicut delectabatur Petrus & Ioannes. Nam adolescentem legimus in Euangelio Ioannē & sua voce, licet meritis & sapientia nulli fuerit seniorum secundus: erat enim in eo senectus venerabilis morum, & cana prudentia. Vita enim immaculata bona senectus stipendium est. Similia pro adolescentia bene instituta scripsit quondam S. IGNATIUS in epistola ad Magnesianos, Nec, inquit, annosi sapientes continuo sunt, nec senes intelligentiam possident, sed spiritus, qui in hominibus est. Daniel enim ille sapiens cum duodecim esset annorum spiritu DEI afflatus erat, & senes frustra canos ferentes calumniatores & aliena forma appetentes esse coarguit. Samuel autē puer paruulus, Heli nonagenariū reprehendit, quod suos filios plus q̄ Deū honoraret. Similiter Jeremias audit a Deo, ne dicas, iunior sum. Porro Salomon & Iosias, ille quidem duodecimo atatis anno, hic verò octo natus annos, regni gubernaculis admotus est, aras & templa diruit, & lucos combussit, & falsos illos sacerdotes iugulauit. Adolescentia igitur non est contemnēda, quoties Deo dedita consecrataq; fuerit. Iuuenis erat Timotheus ille Christo plenus, verum quid illi magister scribat, audite. Adolescentiam tuam nemo contemnat. PLUTARCHVS in scripto de liberis educandis arbitratur adolescentes etiam habere opus domesticis pædagogis, eo, quod illorum annis quam puerilibus maior cautio debeatur. Nam quis, ait, ignorat puerorum delicta parua esse, ac medicatu facilia? fortassis enim, aut pædagogorū incuria, aut præceptorū in ludis peragendis inobedientia. At iuuenū peccata immensa plarung; sunt, & miseriarum plena, ventris immodestia, paternorum bonorum expilatio, alea, saltandi proteruia, ebrietates, amores virginum, mulierum corruptiones, adulteria. Horum igitur impetus omni cura & diligentia coercendū, reprimendiq; fuerāt. Petulantem enim vigorem atatis non facile à voluptatum obseruabis incursum: quocirca illi freno vehementer opus existis. Et verò experientia quotidiana docet, hoc Plutarchi consilium admodū salutare esse, ne dicam necessariū, & vsu huius seculi apud prudentes probatū. Videmus enim in Polonia, Germania & Gallia hætenus optimos quosq; parentes, quos ad Academias studiorum causa ablegant, filiis suis non modo pueris, sed adolescentibus ēt, probatissimos quosq; morū inspectores præficere, vel certe eos ad Conuictorū ædes & domicilia à Societatis nostræ Patrib. administrata amandare.

II. Medium est, vt à consuetudine improborum adolescentum abstineant. *Qui tetigerit picem, ait Sapiens, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et rex Dauid. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Et S. Paulus. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Vnde S. BASILIUS in homilia, quod Deus non sit auctor malorum. Rectē proverbiū dicit. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vt*

3ap. 4. 9.

1. ep. 6.

D. 13.

1. Reg.

1. Cr. 1.

1. Tim. 4.

Ecc. 13. 20.

Psalm. 17. 26.

1. Cor. 5. 6.

E. hom. 9.

enim in pestilentibus locis sensim attractus aer latentem corporibus morbum inducit, sic in praua consuetudine ac conuersatione maxima nobis mala hauriuntur, etiamsi statim incommodum non sentiatur. Et S. HIERON. ad Furiam de uindicta seruanda. *Iuuenum fuge consortia: comatulos, comptos atq; lasciuos domus tua tecta non uideant, cantor pellatur ut noxius. Fidicinas & Psaltrias, & istiusmodi chorum diaboli, quasi mortifera Sirenarum carmina proturba ex adibus tuis.* EVSEBIUS Cæsariensis libro Ecclesiasticæ historiae tertio, refert adolescentem quendam, quem S. Ioannes Euangelista Episcopo cuiusdam uelut pædagogico tanquam depositum suum commendarat consuetudine improborum sodalium, nō modo latronem, sed etiam principem latronum factum. Et S. AUGUSTINVS libro tertio Confessionum fatetur se non alia de causa ad furtum pomorum committendum pellectum, quàm ut placeret quibusdam adolescentibus, quorum tunc consortio utebatur. Idem medium non tacuit loco ante citato PLUTARCHVS. *Generatim autem, inquit, liberos nostros flagitiosorum hominum consortio segregare decebit: eorum enim malignitatem reportant. Hæc & Pythagoras obscuris quibusdam præcepit sermonibus, quos hoc in loco explanabo, quoniam ad conquirendam virtutem non minimum uidentur asferre momentū, quale illud, quæ nigrantes habent caudas, gustari non oportere, hoc est, cum hominibus consuetudinem non esse habendam, quos morum deprauatio ipsa denigrat.* Plura uide de hoc argumento in PANARIO nostro V. Societas praua. & in STIMVLO Virtutum, lib. I. cap. 13. & sequent.

III. Medium est, ut si contingat eos aliquando grauius labi, cito relipiscant, & ad meliorem frugem se, diuinis deinceps mandatis parendo, recipiant, ne si in consuetudine labendi persistant, callum obducant. *Prouerbiū est, inquit Salomon. Adolescēs iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Hoc medium indicauit regius Propheta, cum ait in Psalmo 118. *In quo corrigit adolescentior uiam suam, in custodiendo sermones tuos.* Loquitur enim de adolescente, *in lapsu posito, inquit S. AMBROSIVS* fermone 2. in eundem Psalmum, *& adolescentia luxu ac lasciuæ ætatis capto illecebris. Et bene ad Deum conuersus respondit, in custodiendo sermones tuos. Bonum enim est viro; (ut est in Hieremie threno) cum tollit iugum in iuuentute. Non solum tollere iugum uerbi, sed in iuuentute debemus tollere. Si enim sero tollamus, incipimus pœnitentiam superiorum magis habere, quam tenere gratiam. Præueniamus ergo iuuentutis annos correctione congrua, ut magis dicamus singuli, Deus qui pascit me à iuuentute mea, quam recordatione habentes lapsuum desileamus dicentes. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantie meæ ne memineris. Hoc debilitatis est remedium, illud robur salutis. Et autem qui post decursa iuuentutis annos iugum tulerit, non est statim perfectum bonum. Stimulant enim cum peccata sua, exagitat conscientiam consuetudo peccandi, & usus erroris*

H. ep. 10.

E. c. 33.

A. c. 3. & 5.

P. de libetis educ.

Prou. 22. 6.

Psalm. 118. v. 9.

Thren. 3. 27.

Psalm. 24. 7.

Matth. 4. 22.

roris instabilem facit. Lucrandum est diu huiusmodi viro, ut abolere faciat inuenerata atque diuturna. Et infra loquens de S. Iohanne Apostolo, En tibi inueneram ait, qui viam suam in iuuentute correxit. Piscator erat cum fratre suo, vidit Dominum Iesum, cum plicaret retia sua, & audiuit dicentem. Venite faciam vos fieri piscatores hominum, & relictis retibus suis & patre secutus est eum. Viam seculi ceperat currere, sed auditis Christi imperiis deseruit viam mundi, secutus est Christum: probauit, quia in eo corrigit inueneram viam suam, si Christi verba custodiat.

Psal. 118. 141.

A. scim. 18.

Gen. 39. 1.

1. Reg. 16. 11.

IV. Medium est, magna animi submissio & humilitas. Hæc enim, teste Ambrosio, virtus huic conuenit ætati; cuius exemplum illustre dedit idem rex Dauid cum aliis factis, tum in allegato iam Psalmo, quando ait: *Adolescentulus sum ego & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus.* in quæ verba idem S. AMBROSIVS. *Multis, inquit, Sanctorum, qui à prima adolescentia exercitati sunt duris laboribus potest hic versiculus conuenire. Nam & Ioseph cum à fratribus iunior in Ægyptum venderetur, iunior erat & despectus, qui adseruitutis iniuriam vendebatur, &c. Ipse Dauid quoque iunior fratribus, cum patris oves pasceret, tanquam vili obligatus obsequio, non oblatu est sacerdoti, quasi indignus, qui vngeretur in regnum sed à sacerdote quesitus & accersitus à pascuis prerogatiuam regie vntionis accepit. Hic iuuenis atq; despectus strauit Allophylum Goliath, potiusq; victoria in decem millibus iuuecularum psallentium testimonia triumphauit. Gerebat enim typum eius, qui quasi despectus venturus esset in terras, Christus. Et multo post. Sed etiã specialis singulis Christianis suppetit prerogatiua dicendi. Iuuenis sum ego & despectus. Præmittat ætatis generalem iactantiam, quo plus commendet humilitatis suæ gratiam. Non mirabilis humilitas in senectute, quæ effæta viribus, fracta debilitatibus, tristis doloribus, anhela suspiriis, cocta curarum æstibus, & ipso viuendi mæsta fastidio, alacritatem est oblita iactantiæ. Rara sane in iuuenibus est humilitas, ideoque miranda. Dum atas viget, dum vires solide sunt, dum sanguis æstuat, dum sollicitudo nescitur, dum ignoratur debilitas, dum letitia frequentatur, tunc feruet iactantia, tunc se iuuentutis superbus extollit affectus, tunc humilitas quasi vilescit, abiecta contemnitur, tunc subiectio degeneris conscientie æstimatur esse infirmitas. Grandis igitur morum assuesacienda est maturitas, quæ vincat naturam.*

A. c. 10.

V. Medium est, ut in eos, cum monita non iuuant, pro grauitate delicti seuerius animaduertatur à Magistris & maioribus. *Adolescentes enim, teste eodem D. AMBROSIO libro de Ioseph Patriarcha, magis metu, quam ratione reuocantur à vitio. iuxta illud Poætæ,*

Oderunt peccare boni, virtutis amore:

Oderunt peccare mali, formidine pænæ.

Quod autem necessitas incumbat non solum magistris, pædagogis, parentibus & quibusuis superioribus adolescentes delinquentes, imò quosuis

quosuis homines reprehensione dignos corrigendi, ipsisq; correctis patienter & humiliter correctionis censuram perferendi fusè à nobis probatum in VIRIDARIO, titulo de correctione fraterna. Idem mediū & Ethnico suggesterunt. vt ad Herennium M. TULLIVS. *Qui adolescentium*, inquit, *peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quod atas illa non est impedimento bonis studiis: at hi sapienter faciunt, qui adolescentes maxime castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, eas in etate maturissima velint comparari.*

Et PLAVTVS in Bacchid.

Cura & castiga hominem probe,

Qui dedecorat te, me, amicos, atq; alios flagitiis suis.

Quod si vero castigationis disciplinæq; seuerioris capaces amplius non fuerint, suadet S. Ioannes Chrysoftomus, vt tempestiue sacro Matrimonij vinculo illigentur, prudentiæq; & modestæ coniungantur uxori, quæ ab omni praua consuetudine maritum eripiat, & frenum pullo facta salutari dominatione contineat. Non enim, inquit, fornicationes & adulteria aliunde proueniunt, quam ex nimia iuuentutis licentia. Idem cõsiliū suggestit ex Ethnicis Philosophis PLVTARCHVS in libro de educandis liberis, sub finem. *Enitendum est*, ait, *vt qui libidinibus succumbunt, & increpationibus omnino rebelles existunt, connubio subiugentur: hoc siquidem tutissimum iuuentutis est vinculum. Eas autem despondere filiis uxores conueniet, quæ nec multo nobiliores, nec ditiores sint. Sapientia utique refertum est prouerbium. Æqualem tibi mulierem inquire. Nam qui seipsis longe ampliores capiunt uxores, non earum maritos, verum dotis mancipia fecisse se nesciunt.*

VI. Medium sit, vt demum aures præbeant Spiritui sancto serio cohortanti ad Sapientiæ studium his verbis: *Audite filij disciplinam Patris, & attendite vt sciatis prudentiam. Posside sapientiam, posside prudentiam, ne obliuiscaris, neq; declines à verbis oris mei. Tene disciplinam, ne dimittas eam, custodi illam, quia ipsa est vita tua. Ne delesteris in semitis impiorum, nec tibi placeat maiorum via: ne forte gemas in nouissimis, quando consumpseris carnes tuas, & corpus tuum, & dicas. Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui vocem docentium me, & Magistris non inclinaui aurem meam, &c.* In eandem sententiam alicubi adolescentes hortatus est S.

AUGVSTINVS, dicens: *Vos ergo, ô Iuuenes, maxime monemus, & hortamur, vt veræ virtutis pulchritudine capiamini. Nulla species terrena, vel cælestis, nullus fulgor metallorum, nulla nemorum amœnitas, nulla florum purpura, nullus vel naturalis, vel adhibitus carnis ornatus, nullus quarumlibet chordarum atque tibia-rum sonus, nulla odorum incunditas, nulla saporum suauitas, nulli amplexus, pulchritudini, inspirationi, dulcedini, fomentis sapientiæ comparantur. Ab his enim, quæ turpiter amantur, non ab ipso amore prohibemur. Amare vultis? amate sapien-*

tiam, ambite vt perueniatis ad eam, vt non vos exhorreat eius aspectus in homine, vos in timore componite. Sicut lasciuu oculi ornamenta corporis, sic illa cordis inquirat. Nec de vestris diuitiis hæc ornamenta proferatis, quia odit superbos, & quasi de suo se iactare cupientes. Quid autem habes, quod non accepisti? Ipsa ergo donat, unde illi placeas. Tantum dilige eam, & seruabit te. Circunda eam & exaltabit te: honora eam, & amplexabitur te, vt det capiti tuo coronam gratiarum. Clara est, & qua nunquam marcescit sapientia, & facile inuenitur ab his, qui diligunt illam. Proponite hanc adiungere vobis, in illam suspirate, in illam exardescite, in illam deperite. Si amatores estis, hanc amate: si formosi estis, Deo placete: si iuuenes estis, diabolum vincite. Daniel ab angelo vir desiderioru appellatus est. Que illius erant desideria, nisi quibus in sapientiæ pulchritudinem ardentem inhiabat? quia in iuuenili etate calcauit lasciuiam, & Regum superbiam pressit captiuus, & ora leonum clausit inclusus?

2. Cor. 4.
Prou. 4. 6.
Sap. 6. 13.
Sap. 8. 2.

Dan. 9. 23.

DE ÆTATIS HVMANÆ STATV.

CAPVT I.

Ætatis humanæ quot sint Gradus?

ÆTATIS nomen deductum est ab æuo, hoc est, certo humanæ vitæ spacio. Non conuenit autem inter priscos auctores, quot sint ætatis gradus. S. HIERON. scribens aduersus Pelagianos. Quid dicemus, inquit, de vtriusq; sexus etate diuersa, que iuxta PHILONEM, & prudentissimum Philosophorum (Platonem) ab infantia vsque ad decrepitã senectutem septenario ordine deuoluitur: dum sibi sic inuicem etatum incrementa succedunt, vt quando transcamus de alia ad aliam, sentire minime valeamus. Alio vero loco nominat singulas ætates, vt prima sit Infantia. 2. pueritia. 3. iuuentus, 4. virilis ætas. 5. ingrauescens ac matura ætas. 6. Senectus. 7. decrepita Senectus. Eundem numerum habet, teste CENSORINO, Medicorum Princeps HIPPOCRATES, aitq; primum gradum ætatis terminari anno septimo. 2. quartodecimo. 3. duodeuicesimo. 4. tricesimo quinto. 5. duodequadragesimo. 6. sexagesimo primo. 7. ad vitæ coronidem protendi. GALENVS in libro, cui Titulus, ὁμοιογενῶν, ætates statuit quatuor, quarum prima sit Iuuenum. 2. ἀνμαλόντων, videntium. 3. Mediorum, postrema senum. A. GELLIVS in Noctib. Atticis redigit ad tres. TVBERO, ait, in historiarum primo, scripsit Seruium TVLLIVM Regem pueri Romani pueros esse existimasse, qui minores essent annis septendecim, atq; inde ab anno XVII. milites scripsisse, eosq; ad annu quadragesimum sextum iuniores, supraq;

H. lib. 3.

Id. in c. 6. A-
mos.

C. lib. de die
Natali,

A. lib. 10. c. 28.

eum annum seniores appellasse. Rectius M. VARRO quinq; gradus facit. In primo vsque ad annum XV. pueros dictos, quod sint puri, id est, impuberes. In secundo ad annum XXX. adolentes ab adolendo nominatos. In tertio vsque ad annum XL. Iuvenes appellatos, eo quod Rempubl. in re militari iuuare possent. (nunc vocamus viros.) In quarto autem gradu vsque ad LX. annum seniores nuncupatos, quod tunc corpus senescere incipiat. Inde vsq; ad finem vitæ vniuscuiusq; quintum gradum factum, in quo qui essent, SENES appellatos, quod ea ætate corpus iam senio laboraret. Nos sequimur sententiam B. GREGORII lib. II. Moralium in hæc verba scribentis. *PRIMA hominis ætas infantia est, cum etsi innocenter viuit, nescit tamen fari innocentiam, quam habet. Ac deinde Pueritia sequitur, in qua iam valet dicere, quod vult, cui succedit Adolēcentia, quæ videlicet prima est ætas in operatione, quam Iuuentus sequitur, scilicet apta fortitudini, ac postmodum Senectus, etiam per tempus congrua maturitati.* Senium enim, quod raro in sacra lectione reperitur, potius æui magis affectionem & infirmitudinem significat, quam tempus.

G. c. 15.

C A P V T II.

De Ætatis generatim sumptæ proprietatibus.

INTER Ætatis generatim sumptæ Proprietates, PRIMA fit, quod vnaquæq; in suo esse sit perfecta, & ex annorum numero debeat iudicari. Hanc cōmemorat S. HIERON. in proœmio commentar. in Abdiām Prophetam.

H. ad Pammac.

II. Proprietas est, quod continuo quæque ætas fluat & abeat, viuat & moriatur. *Res enim seculi, ait idem in Amos Prophetam, & omnia corpora secundum Epicurum per momenta fluunt & abeunt, & nihil in suo consistit statu, sed vel crescunt omnia, vel decrescunt, & aquarum more torrentium labuntur in præceps. Vnde & in seculari litteratura legimus. Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Et in alio loco. Heu heu fugaces, Posthume, posthume labuntur anni: nihil enim fugacius seculo, rebusq; seculi: quas dum tenemus, amittimus.* Et S. AVGVSTINVS in Psalmos. *Cum accedit, ait, vna ætas, altera moritur, veniente pueritia, moritur infantia, veniente adolēcentia moritur pueritia, veniente iuuentute moritur adolēcentia, veniente senectute moritur iuuentus, veniente morte moritur omnis ætas. Quot optas gradus ætatis, tot simul optas & mortes ætatum.*

Virg. 3. Georg.

A. in Ps. 127.

AYSONIVS in Rosa.

*Collige Virgo rosas, dum flos nouus & noua pubes,
Et memor esto æuum sic properare tuum.*

C 2

Et

Et OVID. IC. Metamorph.

*Labitur occultè fallitq; volubilis atas,
Et nihil est annis velocius.*

Et 6. Fastorum.

*Tempora labuntur, tacitisq; senescimus annis,
Et fugiunt freno non remorante dies.*

III. Proprietas est, quod cuique ætati propria sint studia, & mores.

Cursum est certus ætatis, ait CICERO libro de Senectute. & via una natura, eaq; simplex, suaq; cuiq; parti ætatis tempestivitas est data; Vt enim infirmitas puerorum est, ferocitas iuuenum, grauitas iam constantis ætatis, sic senectutis maturitas naturale quiddam habet, quod suo tempore percipi debeat. Et infra. Sunt pueritiæ certa studia. num igitur ea desiderant adolescentes? Sunt & incuntis adolescentiæ, num ea iam constans requirit atas, que media dicitur? sunt etiam eius ætatis. ne ea quidem à senectute queruntur. Sunt externa quædam studia senectutis. Ergo ut superiorum ætatum studia occidunt, sic occidunt etiam Senectutis. Quod quum euenit satietas vitæ tempus maturum mortis affert.

R. c. 61.

IV. Proprietas est, quod quilibet ætatis gradus sit breuis, excepta sola Senectute. Nam M. VARRO, vt notauit Cæli Rhodiginus Lectio- num Antiquarum libro 10. quatuor primis ætatibus, & quidem singulis, tribuit tantum XV. annos: Senectuti verò certos nullos, cum alij in centesimum, alij in centesimum vigesimum ætatem produxerint, vt MOYSES, S. Symeon Episcopus, & S. Romualdus Abbas. Ætas aut CXX. annorum, cum bis contineat sexaginta, bis omnium quatuor aliarum ætatum numerum exæquat. Vnde M. TULLIUS in Catone Ma- iore. *Omnium, ait, ætatum certus est terminus. Senectutis autem nullus certus est terminus: rectèq; in ea viuitur, quoad munus officij exequi & tueri possit.*

T. scen. 4.

V. Proprietas est, quod noui aliquid assiduè adportet, atq; ad scien- tiam maximè conferat. Vnde TERENCE in Adelph.

*Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, etas, usus semper aliquid adportet noui,
Aliquid moneat, vt illa qua te scire credis, nescias.
Et qua tibi putaris prima in experiundo repudies.*

Et OVID. 6. Metamorph.

*--Non omnia grandior atas
Que fugiamus habet: seris venit usus ab annis.*

Et 15. Metamorph.

*Etenim mihi multa vetustas
Scire dedit.*

VIDE plura speciatim, Verbo, *Adolescentia, Infantia, Pueritia,
& Senectus.*

DE ADVOCATI STATV.

CAPVT I.

De Nomine Aduocati, quibus conueniat.

VLPRIANVS Iureconsultus libro 8. de omnibus tribunalib. ^{ff. l. i. præfens.}
 ita definit. *Aduocatos, inquit, accipere omnes debemus omnino,*
qui causis agendis quoquo modo operantur. A Procuratore dif-
 crepat dupliciter. Primo, quod hic absentis, ille præsentis
 causam pertractet: deinde quod Procurator negotia sibi à Domino
 mandata suscipiat, aduocatus non mandata.

NON omnibus aut conuenit Aduocati vel Procuratoris functio. Nā
 quidā ea arcētur, vt vtroq; in iure docetur, vel impotentia, vel indecen- ^{3. q. 7.}
 tia. Impotentia muti, surdi, furiosi, impuberes vsq; ad 18. saltem annū, ^{q. 7. c. infamis.}
 quia sensu vel interno, vel externo destituuntur. Verban. S. Rom. Syn- ^{ff. de iudiciis. l.}
 odi apud Gratian. sunt, vel Felicis Papæ cpist. 2. ad Episcopos Galliæ. ^{cum prætor.}
Infamis persona, nec procurator esse potest, nec cognitor. Tria sunt quibus aliqui
impediuntur, vt iudices non fiant. Natura, vt surdus & mutus: & qui perpetuo fu-
riosus est, & impubes, qui iudicio caret. Indecentia verò arcentur clerici &
 monachi, quia huiusmodi personæ rebus diuinis sunt addictæ, & ideo
 non conuenit illas addici officiis secularib. Deinde nomine indecen-
 tiæ arcentur ab hac functione etiam aliæ personæ, siue ob defectum
 corporalem, vt ob cæcitatē, siue ob spiritualem alicuius noxam, vt ob
 infidelitatem, infamiam, damnatum crimen. TITULO de postulan- ^{Lib. 3. tit. 1.}
 do in Iure Ciuili ita scribitur. *Infames non possunt esse procuratores, vel patro-*
ni causarū. Quidam autem prohibentur omnino postulare, vel propter atatem, vt
minores 17. annis, vel propter casum, vt surdus, qui prorsus non audit. Alij pro-
hibentur ne pro alijs postulent, vel propter sexum, vt fæmina, vel propter casum,
vt utroglumine orbat, vel propter notam infamia, turpitudinis. Similiter qui ca-
pitali crimine publici iudicij sunt damnati.

NON tanti tamen fit huiusmodi indecentia, quin aliquando & cle-
 rici res Ecclesiasticas, monachi verò monasticas defendere possent, si
 superior imperet, nam ex Concilio Tarraconensi eiusmodi canonem ^{16. q. 1. c. mona-}
 habemus. *Prohibemus, vt nullus eorum, id est, monachorum forensis negotij*
susceptor vel executor existat, nisi id quod monasterij exposcit utilitas Abbate sibi
nihilominus imperante. Et INNOC. III. ad Compostellanum Episcopum ^{c. ex parte, de}
 exponens dictum canonem. *Vnde, inquit, consultationi tuæ taliter responde-* ^{postul.}
mus, quod idem iudicium de canonicis regularibus, quod & de monachis, quantum
ad supradicta, credimus obseruandum, licet de monachis in canone specialiter sit

3. q. 7. c. infames
Lib. 3. tit. 1.

expressum. Similiter & infames, si necessitas aliqua incumbat sui suorumq; defendendorum aduocati partes sustinere possunt, vt est in Digestis ciuilibus iuris, titulo de postulando. *Alij*, inquit, *omnes, qui vt infames notantur, nisi pro se & certis personis postulare non possunt. Permittitur autem eis postulare pro parente, pro patrono & patrona, pro liberis etiam suis fratribus, & sororibus, socero, socru, genero, nuru, vitrico, nouerca, priuigno, priuigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua, surdo, prodigo, & adolescente. Item pro his quibus propter infirmitatem curatores dari solent.*

C A P V T II.

De Proprietatibus Aduocati.

G. hom. 9.

PRIMA Proprietas est, vt in extrema necessitate pauperi patrocinium suum præstet gratis, quando nulla alia via existimat ei posse subueniri. Effet autem in extrema, si accusaretur de crimine capitali, vel spoliandus foret omnibus bonis. Et ratio est, quia Medicus vel Chirurgus in simili casu teneretur curare pauperem. *Habens intellectum*, inquit B. GREGORIUS in Euangelia, *curat omnino ne taceat: habens rerum affluentiam à misericordia largitate non torpescat: habens artem qua regitur, visum illius cum proximo partiat, habens loquendi usum apud diuitem pro pauperibus intendat, talentum quoque nostrum venturus Iudex exiget, quantum dedit.* QVOD si grauis tantum necessitas incumberet pauperi, v. c. si iniuste damnaretur ad tritremes, publicam flagellationem, vel carceres, teneretur quidem aduocatus patrocinium suum ei suppeditare gratis, non detrahendo quidem aliquid suo statui necessariis, sed tamen detrahendo superfluis, vt de tempore quo vacare solet causis, ex quibus lucrum facit non necessarium. Et quidem aliqui volunt eum tantum teneri sub noxa leuiori, rectius tamen docent qui docent etiam sub grauiori & lethali.

G. Valent. &
Loffius contra
Nau. & Caiet.

A. ep. 34.

II. PROPRIETAS, Si necessitas gratis patrociniandi non occurrat, licite potest Aduocatus pro precio patrocinari. Est enim S. AVGVSTINI ad Macedonium sententia. *Aduocatum licite vendere iustum patrocinium & iuris peritum verum consilium.* Quia tamen ibidem subiungit Augustinus *extorta per immoderatam improbitatem repeti solere*, nota duplicia esse posse pretia Aduocatorum. Alia lege taxata, vltra quæ si aliquid accipiant, constat esse iniustitiam. Alia vero determinata iuxta hominum arbitrium, & hæc debent definiri moderate habita ratione industriæ, laboris,

laboris, & cæterarum circumstantiarum. Peculiariter vero vetitum in lege Ciuili est, ne Aduocatus de *quota litis* paciscatur, si obtinuerit causam. Guius ratio est, ne crescat cupiditas, & caueantur fraudes. Deinde S. THOMAS, notat hoc discrimen esse in hoc genere inter *aduocatos* & *iudices*, quod Aduocatis liceat accipere suorum laborum stipendia à suis clientibus, Iudicibus verò non nisi à communitate. Iudex enim pro immediato scopo habet bonum vtriusque partis indifferenter secundum iustitiam, & ideo ne inclinetur ad fauendum contra iustitiam alterutri, conuenit vt non accipiat aliquid ab illis. At vero aduocatus solum procurat bonum vnus, & ita non imminet inde simile periculum.

l. si qui. C. de
postul.
l. sumptus. ff. de
pactis.
S. Th. 22. q. 71.
a. 4.

III. PROPRIETAS, si sciens prudens suscipiat iniustam causam, peccat & mortaliter, & tenetur ad restitutionem. Nec mirum, quia suo auxilio consilioue incommodauit alteri parti. Dixi, si sciens prudens id faciat, quia aliquando potest excusari per ignorantiam. Tunc autem ea excusat Aduocatum ab iniustitia & vinculo restituendi, quando est inculpabilis, videlicet, quando est ignorantia rei, ad quam sciendam fecit Aduocatus, quod tenebatur & potuit. Et quando ignorantia talis est causa actus, ita vt si Aduocatus sciuisset, talem causam non suscepisset. Nam si est tantum ignorantia concomitans, hoc est, quando etiam si Aduocatus iniustitiã cause sciuisset, nihilominus suscepisset causam iniustam, tunc non excusat. Nam qui eo modo dispositus causam suscipit, virtualiter vult iniustitiam facere, sicut etiam aduocati illi, qui non adhibent diligentiam, vt sciant iustitiam partium.

IV. PROPRIETAS, Si Aduocatus in processu causæ comperit se patrocinari parti iniustæ, debet aliquo modo sine scandalo eam deserere: non debet tamen aduersæ parti aperire iniquitatem partis, quam sequebatur, nisi sit magni momenti causa, vt sanguinis. Si enim tunc Aduocatus euidenter veritatem cognosceret, & admonito cliente vt desisteret, non vellet desistere, deberet Aduocatus iniquitatem causæ procedere ad liberandum innocentem, imò agere testem & patronum pro illo, si opus esset: maximè si Aduocatus iudicaret innocentem alias condemnatum iri, & speraret se suo testimonio aliquid profuturum ad liberationem. Immo semper licet Aduocato, secluso scandalo, suscipere causam alterius partis, postquam eius iustitiam cognouit. Neq; hoc est, facere iniuriam parti priori, siquidem iam reputat causam eius iniquã. Quare grauiter peccant aduocati & consiliarij, qui dum in successu litis aduertunt partem alteram tueri causam iniquam, inducunt alteram ad compositionem.

V. PROPRIETAS, Quando autem causa est dubia & anceps, aliter

aliter agendum est aduocato. Si enim vtraq; pars æquè sit probabilis, potest vtriusuis, id est, siue Rei, siue Actoris patrocinium suscipere. tunc n. vterq; Ius habet iudicio experiundi. Si autem Rei minus sit probabilis, quam Actoris, absolute tamen sit probabilis, potest aduocatus eam tueri. Et ratio est, quia reus tunc se potest tueri. Regula est enim, *cum sunt, de Regulis Iuris in 6. Reo esse fauendum, cum sunt partium iura obscura.* Si autem actoris sit minus probabilis quam Rei, vere tamè probabilis, aliqui putant quidem non posse suscipi actoris, sed rectius dicemus, vtriusuis posse suscipi, quia non semper id quod videtur probabilius est verius. Quare aduocatus, etsi ei causa Rei videatur probabilior, potest tamen bona fide suscipere causam actoris, quæ etiam probabilis sit, & subijcere se Iudicis determinationi, allatis iis, quæ pro illa faciunt.

V I D E *De Statu Iudicum & Laicorum.*

D E C A R D I N A L I V M S T A T V.

C A P V T I.

De nomine, titulis & numero Cardinalium.

CARDINALIS, si vocis significatum spectes, idem est, quod principalis. nam olim virtutes quædam à S. AMBROSIO, aliisq; Patribus, vocatæ sunt Cardinales, quasi principales, & à Phisicis Venti Cardinales, atq; ab Ecclesiasticis Scriptoribus presbyteri vel Diaconi Cardinales. In Concilio enim Romano sub Syluestro celebrato, canon. 6. legimus in Ecclesia Romana septem fuisse *Diaconos Cardinales.* Et S. AVEVSTINVS lib. 1. de Baptismo, primarios quosdam Donatistas appellat *Donatistas Cardinales.* Et S. GREGORIUS mandat Fortunato Episcopo Neapolitano, vt quædam in sua Ecclesia *Diaconum Cardinalem* faciat. Et Ioanni Episcopo Syracusano, vt subdiaconum quendam *presbyterum faciat Cardinalem.* In Synodo quoq; MELDENSI statuitur, vt Episcopus *titulos Cardinales* in vrbibus, vel suburbiis constitutos ordinet atque disponat. Nunc vero ab aliquot seculis contractum est hoc nomen ad designandos Cardinales, Episcopos, presbyteros & Diaconos, quorum consilio auxilioque Ecclesiam Romanam Summus Pontifex administrat, quique ius & auctoritatem habent, Pontifice vita defuncto alium subrogandi. Et hoc significatu noster sermo est de Cardinalibus.

— E T S I verò, qui à Consiliis Romano Pontifici fuerunt, non semper

A. c. 6.
G. lib. 5. ep. 11.
Erl. 11. ep. 34.

M. can. 14.

per Cardinalium nomenclaturam vsurpatint, tamen si res ipsa nemini subiecta spectetur, nunquam inde ab Ecclesiæ incunabilis defuerunt, qui sacrum hoc munus sustinerent, vti creduntur apud B. PETRUM sustinuisse LINVS, CLETVS & CLEMENS, apud S. SYXTVM Martyrē, S. LAVRENTIVS Archidiaconus, apud S. SYLVESTRVM Papam Victor & Vincentius, qui Concilio Nicæno eius loco præfederunt; quod munus certe magnum fuit & Cardinalium proprium.

TITVLI Cardinalium fere sumpti sunt ab Ecclesiis Romanæ Vrbis, quibus gubernâdis sunt adhibiti, ac crebrius quidem à nomine Sancti, cui Ecclesia erat dicata, vt S. Cecilix, S. Clementis. 2. à Pontificibus tituli institutoribus, vt Iulij aut Damasi. 3. à templorū constructoribus, vt Lucinæ, Eudoxiæ. Horum titulorum 25. instituti sunt ab Euaristo Papa, ab aliis plures, sic tamen vt semper octo supra viginti permanferint, vsq; ad annum circiter 1455. hoc est, vsq; ad Callistum III. qui vnum addidit; alterum deinde Sixtus IV. Leo X. vndecim, tres Iulius III. vnum Paulus IV. & Pius IV. tres postremo Pius V. vt omnino noui tituli adiecti sint vnus & viginti.

Quod ad NVMERVM attinet, olim fuere numerati Cardinales LIII. vsque ad annum Dom. M. C. XXV. sedente Papa Honorio, à quo tempore numerus incertus fuit vsque ad annum M. CCLXXVI. deinceps verò iterum augeri cœpit, ita tamē vt sub Bonifacio VIII. tantū essent XX. In Constantiensi verò Synodo decretum est, vt XXIV. numerus non excederetur. At Xistus IV. XXX. supergressus est. Alexander VI. ad L. perduxit. Leo X. ad 65. cum vice vna vnum supra triginta creasset. Paulus IV. quinque amplius addidit. Pius IV. vsque ad LXXVI. processit. Postremo Xistus V. numerum LXX. definiuit, vt essent instar LXX. Seniorum, quos Dominus Moyfi adiutores dedit.

C A P V T II.

De dignitate Status Cardinalium.

STATVS Cardinalitij dignitas intelligi potest. PRIMO ex collatione Status Ecclesiastici cum Politico. Cōstat enim statum Ecclesiasticum, in quo eminent Episcopi & Sacerdotes, longe nobiliorē, sublimioremq; esse statu Politico, etiam Regum & Imperatorū, vti in titulo Sacerdotum & Episcoporum ex Scriptura Sacra & S. Patrib. docebimus. Quanta ergo Cardinalium dignitas, qui omnes diaconos, presbyteros & Episcopos honore & loco superant? II. intelligi potest ex eorum officio; neq; enim eorum munus est vnā aliquam parœciam gubernare, quod faciunt Parochi & sacerdotes simplices, nec vnā ciuitatem vel

D alteram,

alteram, vt Episcopi: nec integram prouinciã, vt Archiepiscopi & Patriarchæ, sed totum orbem suis instruere & dirigere consiliis. Eorum enim est de causis & controuersis ex vniuerso orbe ad Sedem Apostolicam allatis disceptare, eorum est Conciliis Oecumenicis totum orbem repræsentantibus loco Summi Põtificis Romani præsidere, & iudicare; eorum deniq; est, vbi S. D. N. vniuersalis Ecclesiæ Papa vita defunctus fuerit, alium ex toto Cardinalium Senatu tam sublimi folio dignissimum allegere. III. cognosci potest ex titulis quos iam olim veteres honorificè illis detulerunt. Nam CONSTANTINVS Magnus, in Edicto suo, quod latinè exstat in Gratiano, & grecè in Nomocanone PHOTII, cum locutus esset de Summo Pontifice SYLVESTRO, mox subiicit de præcipuis eius consiliariis, vel Cardinalibus. *VIRIS etiam diuersi Ordinis Reuerendiss. Clericis S. Romane Ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potentie & præcellentie habere sancimus, cuius amplissimus noster Senatus videtur gloria adornari, id est, Patritios & Consules effici, nec non & ceteris dignitatibus Imperialibus eos promulgamus decorari: & sicut Imperialibus exstat decorata militiã, ita clerum S. Rom. Ecclesiæ adornari decernimus.* Quid verò magnificentius dici poterat ab Imperatore totius orbis? Nam Patritiorum dignitas proxima fere erat Imperatoria. Vnde & HADRIANVS I. non dubitauit CAROLO Magno ob Ecclesiã Romanam ab eo in pristinam libertatem vindicatam, remunerationis loco, hunc titulũ PATRIITII Rom. Urbis deferre. quem & alius Papa postea detulit HENRICO Imperatori eius nominis Secundo. Deinde S. SYLVESTER in Rom. Synodo cauit, vt Presbyter Cardinalis, si contingat eum grauitè labi, nõ nisi quatuor & 40. testib. condènetur, Diaconus autè Cardinalis nõ nisi octo & viginti. Cuius certè priuilegij causa nulla alia fuit, teste S. THOMA Aquinate, nisi eorum super alios clericos dignitas & auctoritas. In eisdem Cardinales etiam S. HIERONYMVS intendisse videtur digitos, cū in verba Isaia: *Et honorabilem vultu & consiliarium*, ita scribit, *Senatus quoque consulta dicuntur. Et nos habemus in Ecclesia Senatum nostrum cætum presbyterorum.* B. PETRVS Damiani Cardinalis Ostiensis ita de eorum dignitate loquitur: *Romani Cardinales Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibusdam aliis prærogatiuis, non modo quorumlibet Episcoporum, sed etiam Patriarcharum atq; primatum iura transcendunt. Saluo quippe vniuersalis Ecclesiæ sacramento, isti sunt oculi vnius lapidis, id est, Romane Ecclesiæ, de quibus per Zachariam dicitur: Ecce, inquit, lapis, quem dedi coram IESV. Super lapidem vñ septem oculi sunt.* Et alibi in epistola quadam ad Episcopos Cardinales. *Sicut, inquit, Episcopi duodecim Apostolorum noscuntur obtinere primatum, ita & sacerdotes Ecclesiæ 70. discipulorum ordinem repræsentant. Quod profecto mansio illa Israhelitici populi in Helim figuratè designat. Ibi nimirum duodecim*

profluc-

Ed. 96. c. Con-
stantinus.

Ph. tit. 3.

2. q. 5. c. Præsul.

Th. 22. q. 70.
2. 2.
H. in 1. cap.

P. lib. 1. ep. 20.

Zach. 3. 9.

Id. ep. 22.

profuebant Apostolici fontes, qui diuini verbi imbribus arentia hominum cordia perfunderent: ibi 70. virebant palmae, totidem videlicet discipuli, qui mundo: diabolice tyrannidis seruitute depresso victoria Christi palmas inferrent. Quia igitur dilectissimi, non modo sacerdotes, sed & sacerdotum vos decet esse magistros, necesse est ut vita vestra quedam sit linea, & velut adamantis signaculum, quod viuendi ceteris adhibeat formam. Eorundem dignitatem etiam supra Episcopos agnouit S. BERNARDVS. nam ad Eugenium. III. Papam scribens quartum librum de Consideratione. Veniamus, ait, ad collaterales, & ad Coadiutores tuos. Hi seduli tui, hi intimi sunt. Et paulo post. An non eligendi de toto orbe (Cardinales) de toto orbe iudicaturi? Et in epistola quadam ad Cardinales data. Nulli dubium, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sed re querelas. Et rursus. Agite pro loco, quem tenetis, pro dignitate, qua polletis, pro potestate, quam accepistis. Ad hæc EVGENIYS IV. Papa in epistola ad Cantuariensem Archiepiscopum. data, qui hac ipsa de causa cum Ioanne presbytero Cardinali litigabat, multas causas affert, cur Cardinalis presbyter anteferendus sit Episcopo, & inter ceteras, quod Episcopus tantum suæ diocesis vtilitati feruiat, Cardinalis verò publicæ totius populi Christiani: ille vnam priuatam duntaxat regat Ecclesiam, hic vna cū Sede Apostolica vniuersas. & cum Cardinales à nemine nisi à Summo Pontifice iudicentur: ipsi tamen simul cum Pontifice omnes Ecclesiæ gradus diiudicent. Exstat hæc epistola apud Iacobatum Cardin. lib. 1. de Concil. num. 252. DICES S. AVGVSTINVM epist. 19. quæ est ad Hieronymum, Episcopatum antepone re presbyterio Cardinalis. *Quamquam, inquit, secundum honorum vocabula, que iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est.* S. HIERONYMVS enim videretur fuisse Cardinalis, tum quia ab epistolis fuit DAMASO Papæ, vt ipse testatur in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, tum quia in habitu Cardinalitio pingitur. Respondeo non fuisse Presbyterum Ecclesiæ Romanæ, ac proinde nec Cardinalem, sed Antiochenæ, vt ipse ait ad Pammachium de erroribus Ioannis Episcopi Hierosolymæ. De pictura notum est illud Horatianum: *Pictoribus atq; Poetis, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Et habitus ille Cardinalitius multo posterior fuit Hieronymi temporibus. Nam Innocentius IV. sub annum Domini 1246. primum sanxit vt Cardinales rubro galero vterentur, & equo vecti in publicum procederent. Purpuram verò eis, reliquumq; ornatum attribuit, vel Bonifacius VIII. teste Hieronymo Albano libro de Cardinalibus, vel Paulus II. teste Platina, Sa-
B.c.s.
Id.ep.188.
H.ep.61
H.3.&

bano libro de Cardinalibus, vel Paulus II. teste Platina, Sa-
 bellico, & Volaterrano, qui vixit sub.

annum Dom. 1464.

De Officio Cardinalium.

OFFICIUM Cardinalium est triplex. Primum est eis commune cū cæteris Episcopis, Presbyteris vel Diaconis non Cardinalibus. Omnes enim Cardinales aut Episcopi, aut Presbyteri aut Diaconi officio in Ecclesia funguntur. Et quidem quod ad Episcopos attinet, olim erant tatum septem vel sex, ex oppidis vrbi Romanæ vicinis, vt Ostia, Tusculo, Preneeste, & alijs delecti, vt summo Pontifici adesse, & tamen suo gregi non deesse possent. Quod vero ad Presbyteros & Diaconos, olim Presbyteri Cardinales animarum quæ in sua parœcia essent, curam gerebant, ministrabant sacramenta, concionabantur. Diaconorum vero proprium erat Pontifici Missam celebranti assistere, vnde est illud S. Laurentij dictum ad Sixtum apud S. Ambrosium. *Quo sacerdos sancte sine diacono preperas? tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* 2. eorundem erat distribuere S. Eucharistiam populo: nam ibidem S. Laurentius addit. *Cui commisisti consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium sanguinis tui negas.* 3. Euangelium in sacro Missæ, vt liquet ex epistola S. Hieronymi ad Sabinianum. Tu, inquit, *exanguis & pallidus Euangelium Christi quasi Diaconus lectit abas.* 4. fidelium eleemosynas colligere, & Ecclesiæ opes custodire, quod item prestitum à S. Laurentio tradit S. LEO in sermone de ipso. 5. baptizare, prædicare reconciliare publicos pœnitentes, denique omnia presbyterorum munera, ipsis absentibus, obire, excepta consecratione Eucharistica, & absolutione Sacramentali. Quibus de causis factum est, vt Diaconaliquando ausi fuerint se præferre presbyteris, quos arguit S. Bernardus in libris de Consideratione, *Ridiculi*, inquit, *ministri vestri* (Diaconi scilicet) *vestris se compresbyteris anteferre conantur. Non hoc ratio habet, non antiquitas habuit, non consensit auctoritas, Nos sumus, inquit, qui in omni celebritate Domino Papa coniunctiores assistimus, sedenti propiores assidemus, priores sequimur procedentem. Hoc totum non dignitatis priuilegiũ, sed sedulitatis debitum est, Diaconi nomen solenni ipsa administratione interpretans. Propiores assistitis, vt habeat paratiores.*

ALTERVM Officium est nobilissimum, Pontificem Maximum eligere. Nam cum nullum in Ecclesia fastigium maius sit summo Pontificatu, nulla sublimior functio, quam cœli clauces gestare, & vices Christi obire, consequens est, & eum qui talem creat & designat summa auctoritate præditum esse debere. Functionem quidem hanc inde ab initio Ecclesiæ Romanæ vsurparunt sibi Cardinales, sed non soli. S. CYPRIANVS de Cornelio Papa sui æui scribens ait eum Romæ factũ Episcopum à plurimis Episcopis qui aderant & *de clericorum pane omnium*

A. 1. off. c. 41.

H. ep. 48.

B. lib. 4.

C. lib. 4. ep. 2.

mnium testimonio, de plebis quæ tunc affuit suffragio, de Sacerdotum antiquorum & honorum virorum Collegio. Postea annis multis & Imperatoris consensus postulatus est. Donec tandem sub annum Domini MCLIX. Alexander III. Papa in Synodo Lateranensi decretum condidit, quo totum electionis ius in solos Cardinales translatum est, quod deinde confirmatum est in Concil. Lugdunensi anno 1284. à Clemente V. Quæ

e licet. ex de B.
lect.

Clem. ne Ro-
man. de elect.

formula adhuc in vsu est, per totos annos quingentos. Vnde conici potest eam omnium esse commodissimam & optimam. Idq; euentus ipse ostendit, nam ante Alexandrum III. Sex supra viginti in Ecclesia Romana exstiterunt Schismata, his autem postremis quinque seculis vix tria; atque vnum tantum culpa Cardinalium, alterum ab Imperatore Ludouico, tertium à Synodo Basiliensi.

TERTIVM officium est summo Pontifici perpetuo assistere eumq; in gubernanda vniuersa Ecclesia consilio & industria adiuuare, & ideo S. BERNARDVS supra vocauit eos *Pontificis collaterales & coadiutores*. Et in Decretalibus appellantur *principales assessores, Consiliarij, & in executione principales officij cooperatores*. OLIM quidem Pontifices in grauioribus negotiis conuocabant Concilia nationalia, id est, Italicorum Episcoporum, (quibus tamen Cardinales Presbyteri intererant) vt apparet ex Synodo Gregorij, quæ est inter eius epistolas. At cum auctis Ecclesiæ opibus cœpisset Pontifex indigere consiliariis & adiutoribus, nec possent tam sæpe euocari Episcopi, Conciliis prætermisissis res tota tandem redacta est ad Senatum Cardinalium, idq; multo commodius. Erant enim hi magis in promptu & ad manum. Deinde cum hi assidue in his negotiis versentur, magis etiam perspectum habent eorum statum. Demum illa Episcoporum euocatio non poterat fieri sine ingenti singularum diœcesium iactura. Ratione autem huius tertij officij, non satis est Cardinali, si Romanæ curiæ negotia tractet, si in controuersis ad signaturam relatis iudicium suum interponat, si huic aut illi amico beneficium, vel honorificum officium procuret, etiam si iuste id faciat: hoc enim parum admodum est nimisq; restrictû. Verum cogitatio eius totum terrarû orbem complecti debet, ipsamque Ecclesiam vniuersam. Quomodo hæreses tam diffusæ profligentur. Quæ sit ratio iuuandi Germaniam, quæ retinendi Galliam, quæ Angliam restituendi, &c. Vnde S. BERNARDVS ad Episcopos & Cardinales Curie ita scribit. *Nulli dubium, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, si dire querelas. Sic enim præcepit Moyses, cum montem subijt, Habetis, inquit Aaron & Vr vobiscum, si quid natum fuerit questionis, referetis ad ipsos. Illum loquor Moyses, qui venit per aquam, & non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et ideo plus quam Moyses, qui & in sanguine venit. Et quoniam pro Vr & Aaron stat zelus,*

c. fundamenta
De elect. in 6.

G. lib 4. c. 88.

B. ep. 188.

Et auctoritas Romanae Ecclesiae super populum DEI, ad ipsam merito referimus, non quaestiones, sed laesiones fidei & iniurias Christi, Patrum probra atque contemptus, praesentium scandala, pericula posterorum. Legite si placet librum Petri Abailardi, quem dicit Theologia, & videte, qualia ibi de S. Trinitate dicantur, & alia innumera Catholicis auribus & mentibus insueta, &c. Agite pro loco, quem tenetis, pro dignitate, qua polletis: pro potestate, quam accepistis.

C A P V T I V.

De Virtutibus Cardinalium ex S. Bernardo.

SANCTVS BERNARDVS in libro de consideratione ad EVGENIVM III. Papam quarto, in vnum quasi aceruum omnes Cardinalium virtutes collegit, quas hic eius verbis describam: *Tvum est*, inquit, *undecumque euocare, & asciscere tibi* (Cardinales) *exemplo Moysi senes, non iuvenes: sed senes non tam etate, quam moribus, quos tu nosti, quia senes populi sunt. Non volentes, neque currentes assumito: sed cunctantes, sed renuentes. etiam coge illos, & compelle intrare. In talibus, ut opinor, requiescet Spiritus tuus, qui non sint attrita frontis, sed verecundi, sed temerati, qui praeter Dominum timeant nihil, nihil sperent nisi à DEO. Qui aduentantium non manus attendant, sed necessitates. Qui stent viriliter pro afflictis, & iudicent iniquitate pro mansuetis terra. Qui sint compositi ad mores, probati ad sanctimoniam, parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subiecti ad disciplinam, rigidi ad censuram, Catholici ad fidem, fideles ad dispensationem, concordantes ad pacem, conformes ad unitatem. Qui sint in iudicio recti, in consilio providi, in iubendo discreti, in disponendo industrii, in agendo strenui, in loquendo modesti, in aduersitate securi, in prosperitate deuoti, in zelo sobrii, in misericordia non remissi, in otio non otiosi, in hospitio non dissoluti, in conuiuio non effusi, in cura rei familiaris non anxii, alienae non cupidi, suae non prodigi, ubique & in omnibus circumspiciti. Qui legatione pro Christo fungi, quotiens opus erit, nec iussi renuant, nec non iussi affectent. Qui quod verecunde excusant, obstinatius non recusent. Qui missi, post aurum non eant, sed Christum sequantur. Qui quaestum legationem non estimant, nec requirant datum, sed fructum. Qui Regibus Ioannem exhibeant, Aegyptiis Moysen, fornicantibus Phinees, Heliam idololatris, Helisaum auaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiantibus Christum. Qui vulgus non spernant, sed doceant: diuites non palpent, sed terreant: pauperes non grauent, sed foueant: minas Principum non paueant, sed contemnunt. Qui non cum turba intrent, nec cum ira exeant. Qui Ecclesias non spolient, sed emendent. Qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant, & crimina corrigant: suae provideant suae, nec inuideant alienae. Qui*

orandi

orandi studium gerant, & vsum habeant; ac de omni re orationi plus fidant, quam suae industriae vel labori. Quorum ingressus pacificus, non molestus exitus sit. Quorum sermo edificatio, quorum vita iustitia, quorum praesentia, gratia: quorum memoria in benedictione. Qui se amabiles praebeant, non verbo, sed opere: reuerendos exhibeant, sed actu, non fastu. Qui humiles cum humilibus, & cum innocentibus innocentes; duros dure redarguant, malignantes coerceant, reddant retributionem superbis. Qui non de dote viduae & patrimonio crucifixi, se vel suos ditare festinent, gratis dantes, quod gratis acceperunt: gratis facientes iudicium iniuriis patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. Qui de tuo denique Spiritu instar illorum septuaginta Moysi, accepisse certantur: per quem siue praesentes, siue absentes contendant placere tibi, placere DEO. Qui ad te redeant, fatigati quidem, sed non suffarcinati: simul & gloriantes, non quod curiosa, seu pretiosa quaeque terrarum attulerint sed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, Ecclesiarum ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Pal. 145. 149.

Num. 11.

Tit. 2. 15.

C A P V T V.

De iisdem magis speciatim.

NEQUE mirum cuiquam videri debet, tam multas, tamque magnas virtutes exigi à Cardinali, quia quo quis in sublimiori dignitatis Ecclesiasticae fastigio est constitutus, hoc plures, maioresque ab eo postulantur virtutes. *Monstruosa res*, inquit idem S. BERNARDVS in iisdem de Consideratione libris, *gradus summus, & animus infimus: sedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus otiosa: sermo multus, & fructus nullus: vultus grauis, & actus leuis: ingens auctoritas, & nutans stabilitas*. Certe multi Theologorum Principes iam olim docuerunt Cardinalium Statum esse Statum perfectionis, vt AVEVSTINVS Triumphus. S. Antoninus, & Turrecremata, atque eminentiorem etiam Statu Episcoporum, ac proinde maiorem in eis charitatem, iustitiam, rerumque temporalium despicientiam requiri, quam in ipsis Episcopis: eo quod bonum vniuersalis Ecclesiae, ad cuius gubernationem assumuntur, & pro cuius propugnatione spondent se animas exposituros maius diuiniusque sit, quam bonum particularium Ecclesiarum, quas administrandas suscipiunt Episcopi. Vnde cum in Tridentina Synodo de Cardinalium Reformatione ageretur, ita locuti sunt Patres: *Quorum consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem cum vniuersalis Ecclesiae administratio nitatur, nefas videri potest, non iis etiam virtutum insignibus, ac viuendi disciplina eos fulgere, quae merito in se omnium oculos conuertant*.

B. lib. 2. c. 8.

Aug in sum. q. 102. a. 2.

Ant. 3. p. t. 25.

c. 2.

T. lib. 1. de Eccl. c. 8.

T. Scilicet 25. c. 2.

INTER omnes autem virtutes, quibus ornatus esse debet Cardinalis, merito ob similitudinem nominis principem locum dare possumus Virtutibus 4. Cardinalibus, Prudētiæ, Iustitiæ, Fortitudini & Temperantiæ. atque imprimis PRVDENTIÆ, quia est fundamentum muneris Cardinalitij. Nam cum Cardinales ad hoc instituti sint, vt sint summi Pontificis Consiliarij perpetui, quomodo id ab eis præstari poterit sine prudentia, & quidem magna atque insigni? Si enim Principis cuiusuis Consiliarium prudentem esse necesse est, quanto magis vniuersalis Principis totius Ecclesiæ per orbem terrarū diffuse? Vt autem veram, non adulterinam prudentiam assequantur, necesse est vt finem quidem omnibus fidelibus cōmunem habeant propositum, nempe vitam æternam, ad quam omnes conditi sumus, sed alium status sui proprium adiungant, vt Ecclesiæ propugnationē, diuini honoris propagationem, hæresum extirpationem, subleuationem summi Pontificis. Qui enim fecus faciunt & tantum suis student commodis, sepe & vita æterna excidunt, & temporalia bona, quæ ambierunt, minimè assequuntur. Sic teste S. AVGVSTINO tractatu 49. in Ioannem vsuuenit Iudæis, qui cum timerent, ne temporalia perderent cum Christo, cum illis simul & vitæ æternæ iacturam fecerunt, & Romanorum ipsorum odium inciderunt. Deinde quoad media in prudentia exequenda, opus est vt cautionem adhibeant, in credendo, in loquendo, in promittendo, & in concedendo; ac seruent, quod S. BERNARDVS monuit Rollandum Cardinalem & Cancellarium, vt scilicet cautè obseruent, ne inter tot negotiorum tumultus, subripiatur eis verbum, quod sit indignum Pontificis dignitate. Addit verò & qualis ipse esse debeat. *Cura, inquit, dilectissime & desideratissime Pater, etiam in hac dispensatione fidelis inueniri Domini seruus & prudens, quatenus & pro te faciat columbina simplicitas, & pro ea, que tue quam maximè fidei & sollicitudini credita est, Domini tui sponsa aduersus venenatas maligni & antiqui serpentis astutias militet prudentia serpentina, & in vtraque glorificetur DEVS.*

SECUNDVS locus inter Cardinales virtutes tribuitur IUSTITIÆ, multa enim in hoc Romano, q. totius Ecclesiæ foro quotidie accidunt, quibus contra iustitiam peccari possit: sæpe Principum causæ, & postulata parum æqua, immò etiam aliis damnosa proponuntur. Certe VRBANVS VI. mox atque renuntiatus est Pontifex, Cardinalibus omnibus conuocatis grauissimam pœnam interminatus est iis, qui causas iniustas fouerent, vel in iustis munera acciperent. Diuina siquidem lege præceptum est. *Iuste quod iniustum est persequeris*, hoc est iusto modo, at non est iustus modus interueniente munere iustitiam tueri. SVNT autem 4. fere iniustitiæ genera, quæ possunt committi. PRIMVM est, iniuriam

B. ep. 334.

Deut. 16. 10.

iniuriam alteri inferre, quod minime decet clericum. 2. iniuriam illatam vindicare. Vnde S. AMBROSIVS: *Non hæc, inquit, sola est forma iustitiæ, ut non ledas eum, qui te non læserit, sed etiam illa, ut etiam remittas ei, qui te læserit. Etenim si iustitia virtus est, crimine debet vacare, nec improbitatem improbitate refellere.* 3. est, si iniuria ab altero alteri illata non prohibetur, cum prohiberi possit. Sic enim idem Pater in primo de Officiis loquitur: *Magnus iustitiæ splendor, quæ aliis potius nata, quàm sibi communitatem & societatem nostram adiuuat, excelsitatem tenet, opem aliis ferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena.* Et S. BERNARDVS supra inter alia Cardinalium hoc exegit, *ut stent viriliter pro afflictis, & iudicent in æquitate pro mansuetis terra.* 4. est, si munera accipiantur; nihil enim ita peruertit animum, ut munera, ut fusè ostendimus in Panario, vbi & exemplum MARTINI Cardinalis ex S. Bernardo recensuimus, qui nequam passus est iis se corrumpi.

A. cp. 25.

A. c. 28.

B. 4. de confid.

P. verbo, munera corruptela.

III. Virtus est FORTITUDO animi, quæ teste S. AMBROSIO hæc duo exigit. 1. ut Cardinalis externa corporis bona pro minimis ducat. 2. ut ea quæ summa sunt, omnesque res honestas præclara animi intentione vsque ad effectum prosequatur. Multa enim negotia ardua, multisque impedimentis obsepta sæpe in cõsultationem vocantur. Nunc Principum vrget auctoritas, nunc importunæ preces amicorũ, nunc familiarium beneuolentia. Quibus omnibus fortiter resistendum est, ne à recto abducatur, & imitandus Rex Salomon, qui matri suæ alienum quippiam petenti assentiri noluit, maternamque gratiam & reuerentiam sapienter vicit. Illustre in eo genere est exemplum REGINALDI Poli, Cardinalis à Paulo III. in Galliam Legati, quem cum Rex Galliæ hostis infestissimus in suam potestatem per nuncios ad Franciscum Galliarum Regem, redigere conaretur, & à Gallo moneretur, si saluus esse vellet, ilico recederet, cum omnes viæ grassatoribus Anglis essent refertæ, comitesque ita trepidarent, ut nemo crucem ei præferre auderet, ut solet fieri Legatis Apostolicis, ipse crucem gestauit, donec famuli pudefacti eam repeterent. Cumque Belgis, ad quos saluus peruenerat, idem impius rex eius caput 50. aureorum millibus proscrisisset; Polus dixisse fertur, se quidem iam dudum mortem optare: itaque Henricum regem nihil aliud facere, quam si quis dormitum ire cupienti vestes detrahare velit. O præclaram vocem, animumque Cardinale dignum, quem & factis declarauit; nec enim ante inde discessit, quam in Urbem à Papa reuocaretur.

A. 1. off. c. 36.

3. Reg. 12.

IV. Est TEMPERANTIA, delectationes enim corporis, in quibus moderandis versatur temperantia, homini cõmunes sunt cum belluis,

E ac ideo

P. 4. Eth. c. 10.

acideo nihil in iis inest ingenuum & nobile, quod hominem deceat, quanto magis Principem Ecclesiæ: Hæc autem temperantia, teste Philosopho in quarto de moribus, non proprie in omnibus delectationibus sita est, sed præcipue in iis quæ ad gustatum pertinent. Etsi mensa Cardinalium, sicut & Episcoporum, aliquanto lautior esse possit, quam hominis priuati. Vult enim hoc consuetudo, patitur ratio, faciunt boni, laudatiq; Cardinales, deniq; dignitatis splendor ita postulat, vt sicut in ædibus, in vestibus, in familia, ita in hoc quoque sit quædam laxitas. Sed modus hic seruandus est. Quo enim illa tanta ferculorum abundantia, tam multa condimenta, tam varia gulæ lenocinia, pretiosa vina & varia, tam exquisitæ dapes tanquam in perpetuis Bacchanalibus; vt recte hanc clericorum profusionem S. HIERONYMVS irriserit. NOVI, ait, *genera & nomina piscium, in quo littore lecta sit calleo, saporibus auium discerno prouincias, & ciborum meraritas, ac nouissimè damna ipsa delectant.* Damna ait delectare, quia cibi, illi interdum non tam sapore ipso, quam sumptu commendantur, idq; plus placet, quod plaris constitit.

H. ep. 4.

NEC desunt exempla Cardinalium, qui hæc virtute excelluerunt. vt IULIANI Cæsarij à Martino V. ad dignitatem illam euecti, quem legimus longa exercuisse ieiunia, omnibus sextis feriis pane & aqua ieiunasse, & ita in elemosynis profusum fuisse, vt à suis alter Martinus vocaretur. Similis fuit Ioannes Caruatalus Hispanus, ab Eugenio IV. creatus, & Nicolaus Albergatus, & Thomas Sarzanensis, postea Papa electus, dictusq; Nicolaus V. Nam de B. CAROLO Borromæo nostri æui Cardinale, nihil attinet dicere, cuius vita omnium teritur manib. cuius familiares tradunt, eum quotidianis pœnitentiæ incrementis eo peruenisse, vt quotidie pane & aqua ieiunaret, exceptis Dominicis ac festis diebus, imò ante obitum etiam festos dies non parum restrinxerat, ad sola se legumina, aut olera, fructusve arborum redigens. ANTONIVS quoque Caraffa, Cardinalis optimus, ita coercendi corporis studiosus fuit, vt præter cæteram victus parsimoniam, ter cilicio quauis hebdomade vteretur, & ter flagro in corpus suum animaduerneret. VIDE plura in libro nostri HIERON. Plati de dignitate & officio Cardinalium.

V I D E *De clerici Statu. Consiliariorum. Episcopis. Pontificis summi. Prælati. Regum & Principum. Sacerdotum.*

CLE-

CLERICORVM STATVS.

CAPVT I.

Quid nomine Clericorum intelligatur.

SANCTVS HIERONYMVS ad Nepotianum, de vita clericorum & sacerdotum, CLERICVS, inquit, qui Christi seruit Ecclesie, interpretetur primo vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur isse quod dicitur. Si enim κληρ: greecè, fors latine appellatur, propterea vocatur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus fors, id est, pars clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini, vel Dominum partem habet: talem se exhibere debet, ut & ipse possideat Dominum, & possideatur à Domino. Quæ definitio perfectissime conuenit in clericos religiosos, quales fuerunt tempore Apostolorum, cum credentium esset cor unum & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Et tempore S. AVGVSTINI Hippone in Africa, qui teste Possidio, cum Dei seruis viuere cœpit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam, maxime ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia. Nam S. HIERONYM. loco citato mox hæc verba subiicit: Qui Dominum possidet, & cum Propheeta dicit. Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit. Dominus. verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem: cum istis partibus, Dominus pars eius fieri non dignabitur.

QUI autem nomine Clericorum censeantur descripsit B. ISIDORVS libro sexto etymologiarum. Generaliter, inquiens, clerici nuncupantur omnes, qui in Ecclesia Christi deseruiunt, quorum gradus & nomina sunt hæc. Ostiarius, Psalmista, Lector, Exorcista, Acolytus, subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Episcopus. VERVM Psalmistæ non Ordinis sacri, sed officii nomen esse alibi docemus. sicut Prima tonsura, non ordo, sed præparatio ad ordinem est, per quam Clerici, primum clerici esse incipiunt;

nam detonsio paucorum capillorum ab Episcopo facta, designat contemptum rerum

temporalium, vt ex S. HIE-

RON. citat Gratianus.

H. ep. 2.

A. et. 4. 32.

P. in vita eius

c. 5.

Psal. 15. 5.

I. c. 12. ceteros. dist. 21.

De statu diaconi

c. duo. n. q. 1.

De Honestate vitæ Clericorum, ac l. de Tonsura.

AD honestatem vitæ Clericorum S. Patres depoposcerunt imprimis certam capitatis Tonsuram, quam vocarunt coronam, qua à Laicis distinguerentur. ANICETVS siquidem Pontifex Episcopis Gallix scribens. *Prohibete, inquit, fratres per vniuersas regionum vestrarum Ecclesias, vt clerici iuxta Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum spheræ radant.* Et MARTINVS Papa. *Non oportet clericos comam nutrire, & sic ministrare, sed attonso capite, auribus patentibus, & secundum Aaron talarem vestem inducere, vt sint in habitu ornato.* Et GREGOR. II. in Concilio Romano. *Si quis ex clericis relaxauerit comam, anathema sit.* Et Concilium Carthag. IV. cui Augustinus interfuit. *Clericus nec comam nutriat, nec barbam.* Et AGATHENSE. *Clerici, qui comam nutriunt, ab Archidiacono etiam si noluerint inuiti detondeantur.* Concilium Toletanum IV. iubet, vt omnes clerici toto capite detonso, solum circulum capillorum supra aures relinquunt. Vnde apparet olim clericorum tonsurâ talem fuisse, qualis nunc est Monachorum.

RATIONEM autem huius tonsuræ non eandem reddunt S. Patres. Nam S. DIONYSIVS Arcopagita in Ecclesiastica Hierarchia, vult ea significari vitam puram & apertam, nulla specie fucatam, nullis fictis coloribus deformatâ. S. EPIPHANIVS verò in Panario ait monachos debere esse tonsos, quia gerere comam longam est proprium Nazæorum testamenti veteris, & S. AVGVSTINVS libro de opere monachorum ait Patres veteris testamēti gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum reuelata erant. Quare nunc postquam Christus caput nostrum apparuit, conuenit, vt qui ei sunt consecrati, contrarium significant tonsione comarum. S. BEDA lib. 5. historix, tradit id factum ad exprimendam imaginem spinæ coronæ Christi, ac S. Petrum omnium primùm gestasse coronâ capillorum toto reliquo capite detonso, & ad eius imitationem clericos & monachos morem illum secutos. Alij, vt B. ISIDORVS libro 2. de Officiis, & HVG O libr. 2. de Sacramentis, aiunt tonsura significari, debere clericos, monachosq; omnia superflua, & præcipuè vitiosas cupiditates amputare, vt vertex capitatis, id est, animus maneat liber & apertus diuinis contemplationibus. Et rursum addunt in tonsura ideo relinqui circulum capillorum, vt designetur eos regia q. corora redimitos: quandoquidem seruire DE O regnare est: Nec tamen ideo reprehendendus est mos huius temporis in tonsura Clericorum, quia pro temporum & locorum varietate huiusmodi ritus mutari possunt.

c. prohibete.
dist. 23.

ib. c. non liceat.

ib. c. si quis.

C. c. 44.
c. clerici. d. 23.
Tol. 4. cano.

D. c. 6.

E. h. 21. 80.

A. in fine.

B. c. 22.

I. c. 4.
H. p. 3. c. 1.

De Clericorum habitu.

DEINDE exegerunt iidem S. Patres à Clericis honestum habitum.

SYNODI Carthaginensis quartæ verba sunt. Clericus professionem suam & habitum & incessu probet, & ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem Carth. c. 45.
querat. Et Synodus VII. Omnis iactantia & ornatura corporalis à sacrato or- SYN. 7. c. 16.

dine aliena est. Eos ergo Episcopos vel clericos, qui se fulgidis, & claris vestibus ornant, emendari oportet. Quod si in hoc permanserint, epitomio tradantur. Omne quippe, quod non propter necessitatem suam, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum magnus ait Basilius. A priscis enim usque temporibus omnis sacratus vir cum mediocri & vili veste conuersabatur. Sed neque ex sericis texturis vestem quis variatam induebat, neque apponebat variorum colorum ornamenta in summitate vestimentorum. Audierant enim ex Deifona lingua. Qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt. Et

SYNODVS Aquilgranensis: Oportet Canonicos sanctarum Scripturarum auctoritati parere, sanctorumq; Patrum documenta vigilanter perpendere, ut humilitatem quam corde gestant, actu, habitu, incessu, ipsa etiam equitatione religiosissime demonstrent. Non enim specialiter præsumi debet ab aliquo, quod non generaliter teneatur ab omnibus, id est, nec plus iusto cultior vestis, nec insolita atq; deformis. Inter utrumque enim virtus discretionis moderatissime tenenda est.

ZACHARIAS Papa in Synodo Romana. Episcopi, presbyteri, diaconi secularibus indumentis non utantur, nisi ut condecet, tunica sacerdotali (talari) sed neque dum ambulauerint in ciuitate, aut in via, aut in plateis, sine operimento præsumant ambulare: præter si in itinere longo ambulauerint. Quia sicut mulier orans in Ecclesia non velato capite deturpat caput suum iuxta Apostoli vocem: ita sacerdos sine operimento deturpat sacerdotium suum. Quod si temerè præsumpserit contra statuta agere, communionem priuetur, donec quæ statuta sunt implere præsumat. Et LEO Papa IV. in Synodo Romana. Sine ornatu Sacerdotali extra domos Sacerdotes apparere non conuenit, ne ut aliquis secularium iniurias patiatur: sed ea solummodo, quæ per Patres constituta videntur, obseruet. Contrarius denique inuentus, aut desinat, aut canonice subiaceat discipline. S. HIERONYMVS ad Nepotianum de vita clericorum: Vestes pullas æquè deuota ut candidas. ornatus & sordes pari modo fugienda sunt, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Et ad Eustochium. Vestis, nec satis munda, nec sordida, & nulla diuersitate notabilis, ne ad te obuium prætereuntium turba consistat, & digito monstreris: siquidem nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ conueniunt Christiano. POSSIDIVS de S. Augustino in eius vita. Vestes eius & calceamenta, vel lectualia ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta plurimum, quibus plerique vel iactare se insolenter ho-

mines

mires

mires

mires

mires

mires

mires

mires

mires

mires

mires

A. G. M.

mimes solent vel abijcere, ex utroq, non quæ IESV Christi, sed quæ sua sunt quarrentes. Ipse verò in tertio libro de doctrina Christiana hanc generalem tradit regulam. Quisquis rebus prætereuntibus restrictius vitur, quam sese habent mores eorum, cum quibus vivit, aut temperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis vitur, ut metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. S. BERNARDVS certè in exitu tertij libri de Consideratione, nõ dubitavit arguere Summum Pontificem EUGENIVM, quod neglexisset obseruationem Legum de habitu Clericorum in Synodo Rhemenſi latarum: Nonne õs tuum, inquit, in Rhemenſi Concilio dicta Capitula promulgauit? quis ea tenet? quis tenuit? falleris, si teneri putas. Si non putas, ipse peccasti, aut statuens, quæ non tenerentur, aut quæ non tenentur dissimulans. Præcipimus, aisti, ut tam Episcopi, quàm clerici, neque in superfluitate, seu inhonesta varietate colorum, aut fissura vestium intuentium, (quorum forma & exemplum esse debent) offendant aspectum, sed potius ita in suis actibus errata condemnent, & amorem innocentie conuersatione demonstrent, sicut dignitas exigit ordinis Clericorum. Quod si moniti ab Episcopis suis intra quadraginta dies non obtemperauerint, Ecclesiasticis beneficiis eorundem Pontificum auctoritate priuentur. Episcopi verò, si præfixam pœnam irrogare neglexerint, quia inferiorum culpa ad nullos magis referenda sunt, quam ad desides, negligentemq, Rectores, tam diu ab officio Pontificali abstineant, donec pœnam à nobis constitutam clericis sibi subiectis imponant, &c. Quod ad primum Capitulum pertinet, luxus vestium interdictus, sed non restrictus, pœna dictata, sed minimè secuta est. Iam quartus annus est, ex quo datum mādaturum audiuimus, & neminem adhuc clericorum priuatum beneficio, neminem Episcoporum suspensum ab officio luximus. Et paulo post: Solent dicere. Num de vestibus cura est DEO? & non magis de moribus? At forma hæc vestium deformitatis mentium, & morum, indicium est. Quid sibi vult, quod clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem castum, minusq, sincerum: nempe habitu milites, quæstus clericos, actu neutrum exhibent. Nam neque ut milites pugnant, neque ut clerici euangelizant. cuius ordinis sunt? Cum vtriusq, esse cupiunt, vtrumq, deserunt, vtrumque confundunt. Vnusquisque, inquit, in suo ordine resurget. Isti in quo? an qui sine ordine peccauerunt, sine ordine peribunt? Aut si summe sapiens DEVS veraciter creditur à summo vsque deorsum nihil inordinatum relinquere, vereor non tibi ordinandos, quam vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Similia habet in Declamatione ad verba: Ecce nos reliquimus omnia. Denique in Decreto de reformatione hæc sunt extrema SYNODI Tridentinæ verba: Quia, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen Clericos vestes proprio congruentes Ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant: tanta autem hodie aliquorum inoleuit temeritas, religionisq, contemptus, ut propriam dignitatem, & honorem clericalem

C. Trid. c. 6.

ricalem parui pendentes vestes etiam deferant publicè laicales, pedes in diuersis ponentes, vnum in diuinis, alterum in carnalibus. Propterea omnes Ecclesiasticae persona, quantumcumq; exempta, quae aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacunque Ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab Episcopo suo, etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini & dignitati congruentem, & iuxta ipsius Episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus, ac officio & beneficio ac fructibus, redditibus, & prouentibus ipsorum beneficiorum, nec non si semel correpti denno in hoc deliquerint, etiam per priuationem officiorum & beneficiorum huiusmodi coerceri possint, & debeant secundum constitutionem Clementis V. in Concilio Viennensi editam, quae incipit. Quoniam innouando & ampliando.

Clem. lib. 1. de
vita & hon.
cler. c. 2.

C A P V T I V.

De Clericorum precibus & horis Canonicis.

AD honestatem quoq; & munus proprium Clericorum iuxta traditiones S. Patrum pertinet, vt multo amplius, quam plebei vacet precibus, iisque certis & secundum certa tempora distinctis. Nam & in veteri testamento qui typum nostrorum Clericorum gerebant, Leuita soli psalmis decantandis vacabant. Vnde in primo Paralipomenon scribitur: *Dixit David Principibus Leuitarum, vt constituerent de fratribus suis cantores, &c.* Et iterum: *Constituitq; coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent, & recordarentur operam eius, & glorificarent atq; laudarent Dominum Deum Israel.* DEINDE in testamento nouo vt liquet ex Actis Apostolicis, Apostoli posthabita rerum temporalium sollicitudine, orandi officium & concionandi sibi tribui voluerunt. Nos, inquentes, *orationi & ministerio Verbi instantes erimus.* Sicut enim non omniū, sed certorum Ecclesiae Dei ministrorum est Verbum Dei publicè exponere populo, ita conuenit etiam certos homines factos institui, qui vacent publicis precibus habendis diuinoq; officio celebrando. Si enim Respublica certis asciscit milites, qui pro tuendis vrbs mœnibus noctu diuque vigilent & excubent, cur non & spiritualis vel Ecclesiastica Respublica deligat sacros milites, qui similiter nocturnis, diurnisque horis vigilent, & armis spiritualibus assiduarum precum incursum hostium spiritualium auertant? maximè cum Dominus ipse dicat apud Esaiam. *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes tota die & nocte, in perpetuum non tacebunt.* Hæc enim verba de Ecclesiae Pastoribus exposuit S. HIERONYMVS in huius loci commentario. *Qui custodes, ait, nec diebus debent, nec noctibus tacere, sed semper Domini clementiam deprecari,*

1. Par. c. 15.

Ib. c. 16.

Act. c. 4.

Isa. c. 6.

deprecari, ut grex illius & muri Hierusalem custodiantur, & vallentur eius auxilio. Vnde & ad eosdem custodes atque Doctores sermo dirigitur. O vos, qui recordamini Domini, eiusq; clementiam die ac nocte precibus fatigatis, caueate ne vnquam in ore vestro sileat oratio.

DEINDE in variis Episcoporum Synodis variæ leges late sunt de diuino officio à clericis certis horis peragendo. SYNODI Toletanæ primæ verba sunt: *Si quis presbyter aut diaconus, vel quilibet Clericus Ecclesie deputatus, si intra ciuitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi officium matutinis vel vespertinis horis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à clero, si tamen castigatus veniam ab Episcopo per satisfactionem noluerit promereri.* Et SYNODI Aquisgranensis patres agentes de horis diurnis & nocturnis. *Studeant, aiunt, summo opere Canonici predictas horas vigilantissimè custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persolvere. Psallentium autem in Ecclesia Domino mens concordare debet cum voce, ut impleatur illud Apostoli. Psallam spiritu, psallam & mente. Quoniam quamuis non lateat angelos crebro electis inuisibili adesse presentia, ut eos vel ab hostis callidi defendant insidiis, vel maiori cælestis desiderij gratia sustollant, maximè tamen angelici spiritus nobis adesse credendi sunt, cum diuinis specialiter mancipamur obsequiis, id est, cum Ecclesiam ingressi, vel lectionibus sacris aurem accommodamus, vel psalmodiæ operam damus, vel orationi incumbimus, vel etiam Missarum solemniam celebramus, vnde Propheta ait. In conspectu angelorum psallam tibi.* DEINDE AGATHENSIS, quæ citatur in Decretalibus, de celebratione Missarum. *Presbyter mane, inquit, matutinali officio expleto pensum seruitutis suæ videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamq; persoluat. ita tamen, ut horis competentibus iuxta possibilitatem, aut à se, aut à scholaribus publicè compleantur. &c. Propheta dicente. Septies in die laudem dixi tibi, qui septenarius numerus à nobis impletur, si matutini, prima, tertia, sexta, nona, vespera & completorij tempore nostræ seruitutis officia persoluamus. Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait. Media nocte surgebam. Ergo his temporibus laudes creatori nostro super iudicia suæ iustitiæ referamus.* ADHÆC Synodi Lateranensis sub Innocentio III. habitæ, hæc in clericos querela est, *Dolentes referimus, quod non solum quidam minores clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa comessationes superfluas & fabulationes illicitas ferre medietatem noctis expendant, & somno residuum relinquentes vix ad diurnum concentum auium excitantur transcurrendo vndiq; continua syncopa matutinum. Sunt & alij, qui Missarum solemniam vix celebrant quater in anno, & quod deterius est interesse contemnunt, &c. Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus districtè precipientes in virtute obedientiæ, ut diuinum officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum eis DEVS dederit, studiosè celebrent pariter & deuotè.*

CVR autem in tam diuersa tempora, maxime autē in septenas horas Ecclesiasticę preces sint distributę ab Ecclesia iā ab Apostolico seculo causas & rationes PATRES sancti reddunt varias. I. est S. CYPRIANI, vt nempe in honorem sanctissimę Trinitatis tertia quaque hora Ecclesia Deum collaudet. II. est ATHANASII, Basilii & Cassiani ad memoriam redemptionis conseruandam, eo quod septem horis omnia eius mysteria completa videantur. Nam VESPERTINA (vnde officium Ecclesiasticum initium sumit) Christus cœnam cum discipulis faciens Eucharistiam instituit. Hora COMPLETORII orauit in horto, captus & ad Annam ac Caipham deductus & illusus est. MATVTINO in Concilio Pontificum & Phariseorū de nece Christi actum est. PRIMA ad Pilatum & Herodem ductus. TERTIA flagellatus & spinis coronatus à Pilati milite. SEXTA crucifixus, & à terra exaltatus, se pro salute nostra maximum Deo Patri sacrificium obtulit. NONA spiritum emisit, ad inferos descendit, & regnum Satanę destruxit. VESPERTINA rursus hora de cruce depositus & sepultus est. COMPLETORII vero sepulchrum signatū est à militibus, & custodia septum. MATVTINA sub auroram resurrexit. PRIMA apparuit sanctis mulieribus. TERTIA spiritus sanctus descendit in Apostolos. SEXTA. S. Petrus orans mandatum accepit de gentilibus in Ecclesiam recipiendis. Et S. Paulus conuersus, & Gentilibus prædicator destinatus. NONA Cornelius Centurio primitiæ gentium per angelum ad audiendum S. Petrum missus. III. RATIO est CASSIANI libro 2. de institutis cœnobiatorum, quia angelico magisterio canonicarum horarum ordo est constitutus. Quod confirmari potest ex eo, quod narrat ADO in Martyrologio, trucidatis tempore Diocletiani multis sacerdotibus circa eorum reliquias auditam cœlestem psalmodiam, mane, vesperi, tertia, sexta & nona, quibus martyres illi Deum laudare consueuerant.

C. ferm. 6.

C. c. 4. & s.

A. 9. Ian.

CAPVT V.

De Clericorum pia conuersatione.

DVBIVM non est Clericos, instituti sui ratione, sic debere vitam moresq; componere, vt habitu, gestu, incessu, sermone, aliisq; omnibus rebus nil nisi graue, moderatum, ac religione plenum præ se ferant. *Nihil enim est* aiunt C. Tridentini Patres Sessione 22. de Reformatione, *quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum, qui se diuino ministerio dedicarunt. Cum enim à rebus seculi in altiore sublati locum conspiciantur, in eos tanquam speculum reliqui oculos*

Trid. s. 1.

c. clericos. 21. dist.

F

conii-

conijciunt, ex iisq; sumunt, quod imitentur. Vnde PAVLVS Apostolus Timotheo, & omnibus clericis scribit: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in caritate, in fide, in castitate.* Plurimum aut ad honestatem clerico parandam & conseruandam prodest cōuersatio: nam vt regius Propheta ait: *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.* Vnde Salomon sapientissimus ingenuè profitens. quam institutionem à Dauide patre acceperit. *Posside prudentiam, inquit, ne obliuiscaris, neq; declines à verbis oris mei. Ne dimittas eam & custodiet te. Dilige eam, & conseruabit te. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via: Fuge ab ea, nec transeas per illam, declina, & desere illam. Non enim dormiunt, nisi cum male fecerint, & non raptur somnus ab eis, nisi supplantauerint. Comedunt panē impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. Iustorum autem semita q. lux splendens procedit & crescit usque ad perfectum diem. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit; Amicus stultorum, similis efficietur. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam.* Et S. CLEMENS Romanus ad Iacobum fratrem Domini scribens: *De reliquo ornent, ait, tam clerici quam seculares animas suas ornamentis dignissimis, dogmatibus scilicet veritatis, decore pudicitia, splendore iustitia, candore pietatis, aliisq; omnibus, quibus compositam & comptam decet esse rationabilem mentem. Tum praterea declinare à consortiis inhonestis & infidelibus, & societates habere fidelium, atque illos frequentare conuentus, in quibus de pudicitia, de iustitia, de pietate tractatur.* Et S. CYPRIANVS de vnitae Ecclesiæ: *Constantis, inquit, Apostoli vox est. Precipimus vobis in nomine Domini IESV Christi, vt recedatis ab omnibus fratribus ambulanti bus inordinatè, & non secundum traditionem, quam accepistis à nobis. Et iterum: Nemo vos decipiat inanibus verbis. Propterea enim venit ira DEI super filios contumaciae. Nolite ergo esse participes eorum. Recedendum est à delinquentibus, vel inuò fugiendum, ne dum quis male ambulanti bus iungitur, & per itinera erroris & criminis graditur, à via veri itineris exerrans pari crimine & ipse teneatur. Hinc ergo habemus in conuersatione malos & improbos deserendos, bonos autem & probos inquirendos.*

QVO autem boni & probi nobiscum conuersari velint, laborandum est, vt vicissim nos eorum amore & consuetudine dignos præstemus. Quade reagens S. AMBROSIVS libro primo de Officiis. *Primum nouerimus, inquit, nihil tam utile, quam diligi: nihil tam inutile, quam non amari. Nam odio haberi, exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus, vt omni sedulitate commendemus existimationem, opinionemq; nostram, ac primum placiditate mentis & animi benignitate insluamus in aspectum hominum. Popularis enim, & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illaba-*

tur

1. Tim. 4. 12.

Psal. 17. 26.

Prou. 4. 5.

Cl. ep. 2.

2. Thessal. 3. 6.

A. c. 7.

tur humanis sensibus. Legimus enim non solum in priuatis, sed etiam in ipsis Regibus, quantum facilitas blande affabilitatis profuerit, aut superbia, verborumque obfuerit tumor, ut regna ipsa labefactaret, & potestatem solueret.

IAM verò & illud necessarium est, ut eos, à quibus nos diligere animaduertimus, mutua dilectionis significationem repēdamus, ut idem monuit S. AMBROS. nam paulo post hæc subiungit: Ad inuentuum charitatis cōmunis plurimum proficit, si quis vicem amantibus reddat, nec minus redamare se probet, quam ipse amatur, idque amicitie fidelis patet exemplis. Quid enim tam populare, quam gratia? Quid tam insitum naturæ, quam ut diligenter diligas. Quid tam inolitum atque impressum affectibus humanis, quam ut eum amare inducas in animum, à quo te amari velis. Merito Sapiens dicit. Perde pecuniam propter fratrem & amicum. Et alibi. Amicum salutare non erubescam, & à facie illius non me abscondam. Siquidem vite & immortalitatis medicamentum in amico esse, Ecclesiasticus sermo testatur: & summum in charitate profectum nemo dubitauerit, cum Apostolus dicat. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligere à subiectis, quam timeri maluit. Prima ergo ad commendationem nostri est charitas. Hinc nascitur fides, ut committere se tuo affectui non vereantur etiam alieni, quem pluribus charum aduerterint.

Eccl. 29. 13.

Eccl. 22.

1. Cor. 13. 7.

CAPVT VI.

De Clericorum continentia.

DE Clericorum continentia vel castitate complures exstant veterum Synodorum sanctiones, multa Sanctorum Patrum monita & exempla, qua de re multa reperies in nostro PANARIO in Titulo, de Commoratione mulierum cum Clericis vel Monachis. Tantum hic describam ex S. HIERONYMO aurea quædam documenta clericis de hoc argumento tradita. Ita enim alloquitur NEPOTIANVM clericum: Hospitulum tuum, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas & virgines Christi, aut equaliter ignora, aut equaliter dilige. Ne sub eodem tecto mansites, nec in præterita castitate confidas. Nec sanctior Dauid, nec Sampson fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonum de possessione sua mulier eiecit. Ægrotanti tibi quilibet sanctus frater assistat, & germana, vel mater, aut probata quælibet apud omnes fidei. Quod si huiusmodi non fuerint consanguinitatis, castimonieque persone, multas annu. nutrit Ecclesia, quæ & officium præbeant, & beneficiū accipiant ministrando, ut infirmitas quoque tua fructū habeat elemosynæ. Scio quosdā conaluisse corpore, & animo

H. ep. 2.

ægotare cœpisse. Periculosè tibi ministrat, cuius vultum frequenter attendis. Si propter officium clericatus, aut vidua visitatur, aut virgo, nunquam domum solus introeas. Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris. Si Lector, si Acolytus, si psalter te sequatur, non ornetur veste, sed moribus, nec calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitu polliceantur. Solus cum sola secreto, & absque arbitro, vel teste, non sedeas. Si familiaris est aliquid loquendum, habet nutricem maiorem domus, virginem, viduam, vel maritatam: non est tam inhumana, ut nullum præter te habeat, cui se audeat credere. Cauete omnes suspiciones, & quicquid probaliter fingi potest, ne fingatur, ante denita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & vestes ori applicitas, & oblatos ac degustatos cibos, blandasq; ac dulces litterulas sanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum desiderium, omnes delicias, & lepores, & risu dignas urbanitates, & ceteras ineptias amatorum, in comædiis erubescimus, in seculi hominibus detestamur: quanto magis in monachis & clericis, quorum & sacerdotium proposito, & propositum ornatur sacerdotio.

G. ep. 42. c. nullum dist. 28.

T. c. 1. c. de iis. d. 28.

QVOD autem de clericis, hypodiaconi, & alii maioribus ordinibus initiati etiam vouere debeant DEO perpetuam continentiam, liquet ex publica Ecclesiæ Catholicæ Constitutione. Nam B. GREGORII Pontificis Romani lex est libro primo epistolarum. Nullum facere subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se victurum castè promiserit, &c. quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. ET SYNODI Toletanæ II. decretum: *Vt quos voluntas parentum clericatus officio mancipauit, ubi 18. atatis suæ compleuerint annum, coram totius cleri, plebisq; conspectu voluntas eorum de expetendo coniugio ab Episcopo perscrutetur, quibus si gratia castitatis Deo in sperante placuerit, & professionem castimoniam suæ absque coniugali necessitate sponderint seruaturus, hi tanquam appetitores arctissimæ viæ leuissimo Domini iugo subdantur: ac primo subdiaconatus ministerium habita probatione professionis suæ à vigesimo anno suscipiant.*

QVAMVIS autem ordinandi ad sacros Ordines expressis verbis votum seruandæ continentiæ non præstent, sicut religiosi: per sacrorum tamen ordinum susceptionem, quibus ius Ecclesiasticum annexit perpetuam continentiam legem, hoc ipso facto & opere saltem implicite profitentur: maxime cum ab Episcopis ante sacri Ordinis collationem moneantur, & requirantur, ut si coniugati sint, aut alicui de Matrimonio contrahendo fidem dederint, aut deinceps continenter & castè uere nolint, discedant: si non, procumbant & genua flectant ad Ordinem sacrum suscipiendum. Neque ut ita fiat rationi & æquitati repugnat, hoc est, ut pari continentia, cum presbyteris, diaconi & hypodiaconi eorum Ministri obstringantur, quia de omnibus his dictum

dictum est à Propheta: *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Vnde S. LEO Pontifex ad Anastasium Episcopum scribens: *Omniū, inquit, Sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc quæ in aliis Ecclesiæ membris vacant culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra clericorum Ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectam continentia puritatem, nec subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut etiam qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares & innupti. Quod si in hoc ordine, qui quartus exstat à capite, dignum est custodiri: quanto magis in primo, vel secundo, tertiove seruandum est: ne aut Leuitico; aut presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate luxurie necdum refrasse detegitur.*

1sa. 52. 11.
L. ep. 48. c. 6.
mnium. d. 32.

C A P V T V I I.

De Clericorum immunitate & priuilegiis.

PRIMA Immunitas vel libertas Clericorum est, quod in causis Ecclesiasticis, hoc est, quæ pendent ab Euangelio, vel canonibus Ecclesiasticis, liberi sint à secularium Principum potestate. Omnis siquidem regendæ gubernandæq; Ecclesiæ auctoritas commissa est Apostolis, ac imprimis B. Petro, cum ei dictum est à Christo: *Pasce oues meas.* ergo saltem in rebus Ecclesiasticis omnes Laici, etiam Principes & iudices, sunt subiecti Petro & Ecclesiæ. Vnde Apostoli suo æuo, cum nulli adhuc Principes essent Christiani, nunquam causas Ecclesiæ ad tribunal seculare detulerunt. immò & B. Paulus in priore epistola ad Corinthios, ne quidem ciuiles controuersias voluit ad iudices infideles deferri. Et SYLPIIVS libro secundo sacræ historiæ commemorat S. MARTINVM aliquando exclamasse, nouum esse & inauditum nefas, ut causam Ecclesiæ iudex seculi iudicaret. Ac S. AMBROSIVS epistola 78. ad Theophilum, & D. AVEVST. epist. 162. reprehendunt eos, qui causas Ecclesiæ terrenis iudicibus diiudicandas exponunt. Signatè autem dixi *immunes esse clericos in rebus Ecclesiasticis:* nam à seculariū legum obseruatione quæ non repugnant sacris canonibus certe non sunt immunes. V. g. cum Princeps vel Magistratus politicus constituit pretia rebus venalibus, ut frumenro vel vino, vel cum imperat ne quis noctu per vias incedat sine lumine. Cui rei ratio perspicua est, quod Clerici præterquam quod Clerici sint, sint etiam ciues & patres quædam Reipubl. politicæ. Atque ita docuit NICOLAVS I. Papa ad Michaellem Imperatorem. Et VALENTINIAN. Imperator ad Episcopos Asiæ, quam recitat THEODORETVS.

Ioan. 21. 17.

1. Cor. 6. 8.

Th. lib 4. hist.
c. 7.

II. Immunitas est, quod Clerici, quando legum ciuiliū sunt prauaricatores, non possint tamen à politicis Iudicibus puniri. Absurdum siquidem est pastorem ouis iudicio subiici, quod fieret si secularis iudex in causis ciuilibus, atque etiam eriminalibus clericum iudicaret. Vnde cum magna laude retulit RVFFINVS libro 10. historiæ Ecclesiasticæ, & post eum B. GREGORIVS libro 4. epistolarum. vocem illam CONSTANTINI I. Cæsaris ad Episcopos. *Vos Dixeris à summo Deo constituti, æquum non est, ut homo iudicet Deos.* Et CAIVS Papa ad Felicem Episcopum, & Marcellinus epist. 2. & GREG. epist. 14. libri 11. exemerunt clericos à iudicio politico. Verba Synodi Chalcedonensis canone 9. sunt. *Si clericus aduersus clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurrat.* Et AGATHENSIS can. 3. Clericum nullus præsumat apud secularē iudicem, Episcopo non permittente, pulsare. Quin & IVSTINIANVS Imperator clericos & monachos in Nouellis, à seculari iudicio in causis ciuilibus exemiit.

III. Immunitas est, quod Clericorum bona, siue Ecclesiastica, siue secularia immunia sint à tributis Principum secularium. Cōstat enim id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Leuitæ in testamento, & Pontificem summum in Ecclesia Christi, non solum paris, sed maioris etiam esse auctoritatis, quā fuerit Aaron in lege veteri. *Nunc, ait S. LEO in ferm. de passione Domini, & ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratior unctio Sacerdotum.* Cum ergo Leuitæ in veteri lege exempti fuerint à tributis Principum secularium; (siquidem in libris Numerorum Deus sæpe repetit Leuitas suos esse, eosq; ex omni populo à se delectos) multo magis erunt clerici in noua. Habemus & exemplum vetustissimū Iosephi Patriarchæ in Genesi, qui exemiit sacerdotes Ægyptiorum à tributo Pharaonis, & Artaxerxis regis Persarum apud Esdram, qui exemiit sacerdotes Israeliticos. Idem constat de sacerdotibus gentilium ex Aristotele libro 2. Oeconomicon. Ex Iulio Cæsare libro 6. de Bello Gallico, & Plutarcho in Camillo, aliisque. Certe & primus Christianus Imperator CONSTANTINVS Ecclesiasticos à communibus Reip. oneribus exemiit, ut liquet ex epistola eius ad Auilinum apud EVSEBIVM libro Ecclesiasticæ historiæ decimo, & post eum multi alij Imperatores. ac IVSTINIANVS quidem rationem exemptionis reddit, lege, *sancimus*, Codice, de sacrosanctis Ecclesiis. *Cur enim, inquit, non facimus discrimen inter res diuinas & humanas, & cur non competens prerogatiua celesti fauori conseruetur.*

DENIQVE ita definitum est in Concilio Lateranensi sub ALEXANDRO III. celebrato. vbi excommunicantur omnes Laici, qui post canonicam commonitionem non desistunt exigere tributum à clericis.

Et in

R. c. 2.
G. ep. 75.

Nou. 79. 83.
& 123.

L. ferm. 8.

Exod. 30.
Num. 1.
Num. 3.

Gen. 47.

Esdr. 7.

B. c. 7.

L. p. l. c. 19.

Et in alio Lateranensi acto sub INNOCENTIO III. vbi additur, constitutiones omnes Laicorum contra Ecclesiasticam hanc libertatem factas inanes esse, & nullo vnquam tempore valituras. Renouauit idem decretum CLEMENS V. in Concilio Viennensi, & postremo Synodus TRIDENTINA, sess. 25. monetq; omnes Reges & Principes, vt curent que de immunitate Ecclesiastica legibus tam Politicis quam Ecclesiasticis iam olim sancita sunt, diligenter seruari.

L. c. 46.

c. quoniam. in
Clement.
T. id. c. 20.

IV. Immunitas est. Vt qui violentas manus ausus fuerit iniicere clerico, sit excommunicatus excommunicatione summio Pontifici reseruata. Ita sanxit INNOCENTIUS II. Papa in Synodo Lateranensi. *Si quis, ait, suadente diabolo huius sacrilegij reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum illum presumat absolueri, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui presentetur, & eius mandatum suscipiat.* Et ALEXANDER III. libro quinto decretalium. *Non dubium est, inquit, quod hi, qui violentas manus in clericos, vel canonicos, aut cuiuslibet religionis conuersos iniiciunt ex constitutione Concilij (Lateranensis) sententiam excommunicationis incurrunt, nec nisi in articulo mortis sine Romano Pontifice absolutionis possunt beneficium impetrare.* DE reliquis Priuilegiis vide SYLVESTRUM in summa V. CLERICVS primo, sectione quinta.

Lat. c. 15. 17. q.
4. c. si quis.c. non dubium. de
sent. excom.

C A P V T VIII.

De quibusdam officiis Clerico Ecclesiastico iure
vetitis.

PRIMUM est Mercatura, vel negotiatio propter quaestum. Negotiationem cum S. CHRYSOST. in Matthæum vocamus, *tum quis rem aliquam comparat eo animo, vt integram & non mutatam vendendo lucratur.* Per venditionem quamlibet permutationem intelligit. Est autem clericis vetita primo, quia indecorum est hominem sacrum, profanis lucris deditum esse, vnde Apostolus in altera ad Timotheum dicit: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat, cui se probarit.* 2. quia plena est periculis fraudum, mendaciorum, periurij, & iniustitiae. Vnde Ecclesiasticus ait: *Dux species difficiles & periculose mihi apparuerunt: difficile exiit negotians a negligentia (nempè rerum ad salutem pertinentium) & non iustificabitur caupo a peccatis.* Et Apostolus in i. ad Timotheum: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Et rationem subdit: *Nam qui volunt diuites fieri, incurrunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quae mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.*

C. hom. 38.

2. Tim. 2. 2.

Ecc. 2. 6.

1. Tim. 6. 8.

- S. PATRES idem docent. GELASII I. epistola ad Episcopos per Lucaniam verba sunt: *Consequens est, ut illa quoque, qua de Picens partibus nuper ad nos missa relatio nuntiauit, non pratercunda putaremus, id est, plurimos clericorum negotiationibus inhonestis & turpibus. inhiare lucris, nullo pudore censentes Evangelicam lectionem, qua ipse Dominus negotiatores ex templo verberatos asseritur expulisse, nec Apostolica verba recolentes, quibus ait. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Psalmistam quoque surda aure, dissimulantes aure cantantem. Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. Proinde huiusmodi aut ab indignis posthac quaestibus nouerint abstinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio, cupiditateque cessandum, aut in quocumque gradu sint positi mox à clericalibus officiis cogantur abstinere, quoniam Domus Dei domus orationis & esse & dici debet, ne per officia negotiationis potius sit orationum spelunca. Et S. HIERONYMVS ad Nepotianum. Negotiatorem, inquit, clericum, & ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge. Et S. AVGVSTINVS libro quaestionum veteris & noui testamenti. Fornicari hominibus semper non licet, negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, factum iam non licet. Et in NICÆNO Concilio: Quoniam multi auaritia causa turpia lucra sectantes, obliuisci sunt diuini precepti, quo dictum est: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, statuit hoc sanctum Concilium, ut si quis inuentus fuerit post hanc definitionem ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, deiciatur à clero, & alienus habeatur ab Ecclesiastico gradu. Et in Concil. Tarraconensi. Canonum statutis firmatum est, ut quicumque in clero esse voluerit, emendi vilius & vendendi carius studio non utatur. quod si exercere voluerit, cohibeatur à clero. Immo in Decretalibus ALEXANDER III. ad Londonensem Episcopum. Sub interminatione anathematis, inquit, prohibemus, ne monachi vel clerici causa lucri negotientur. Vnde liquet peccare clericos in sacris constitutos mortaliter, si multum negotiationi dent operam, maxime sine necessitate. Nam ut habet Conc. Moguntinum. Nec tamen iustum negotium est contradicendum propter necessitates diuersas, quia legimus sanctos Apostolos negotiatos fuisse, & in regula B. Benedicti precipitur prouideri, per quorum manus negotia monasterij procurentur.*
- II. Officium est opificium vel artificium Mechanicum mera spe lucri susceptum. Hoc autem artificium discrepat à negotiatione, quod per hanc res empta, non mutata materia, ut diximus ex S. Chrysostomo, vendatur, per illud vero mutata per artem in meliorem formam vendantur, ut cum ex viminibus fiunt sportæ, ex corio, ligno & charta conficitur liber. Dico ergo etiam si à Clerico in sacris constituto, vel monacho ex professo sicut fit à secularibus opificibus, mera spe lucri, sine ulla necessitate palam eiusmodi artificium exerceri non

non possit, posse tamen necessaria ad vitam artificio aliquo honesto comparari. Nam primo habemus exemplū D. Pauli, qui victus parandi causa scenefactoriam exercuit, vt est in Actorū Apostolicorum historia. Deinde exemplum veterum eremitarum, pœne innumerabilium, qui vt haberent vnde viuerent ex præscripto Regulæ id faciebant. Aliquando enim tria millia monachorum erant sub vno Abbate, teste S. AVGVSTINO libro primo de Moribus Ecclesiæ: Vnde S. HIERONYM. agens de viuendi forma ita scribit ad Rusticum monachum: *Facito aliquid operis, vt semper te diabolus inueniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Euangelio viuere, laborabant manibus suis, ne quem grauerent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia, cur tu in vsus tuos cessura non præparas? Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plecte viminibus, sarriatur humus, areole æquo limite diuidantur, in quibus cum olerum iacta fuerint semina, vel plantæ per ordinem posite, aquæ ducantur irriguæ, vt pulcherrimorum versuum spectator assistas. Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam, Elicit: illa cadens raucum per leuia murmur, saxa ciet, scatebrisq; arentia temperat arua. Inferantur fructuosæ arbores, vel gemmis, vel surculis, vt paruo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare aluearia, ad quas te mittunt Salomonis proueria. Texantur & lina capiendis piscibus: scribantur libri vt & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, vt nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter anima salutem.*

AA. 18. 3.

A. c. 31.
H. ep. 4.

1. Theff. 2.

III. OFFICIUM, vel Exercitium Medici & Chirurghi, quando vtuntur adustione & incisione: nisi miserabilibus personis, remoto periculo salutis, expietate id beneficium fortè præstiterint, vel con sanguineis. Ita in Synodo Generali, teste GREGOR. IX. in Decretalibus definitum est. *Nec vllam, inquit, chirurgiæ artem subdiaconus, diaconus, vel sacerdos exercent, quæ adustionem vel incisionem inducit.* Eodem tempore INNOC. III. Papa, vt ibidem habetur in Decretalibus titulo de Homicidio voluntario cuidam Abbati percontanti de Monacho sacerdote an irregularitatem incurrisset, quod cuidam mulieri ægræ suassisset, ne se exponeret vento, quæ postea nõ parens cõsilio obierit, in hæc verba respõdit: *Nos igitur f. i. respondemus, quod licet ipse monachus multū deliquerit officium alienum vsurpando, quod sibi minimè congruebat: si tamen causa pietatis & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemq; quam debuit diligentiam adhibere; non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium eius accidit, ad eò reprobandus, quod non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, vt diuina valeat celebrare: alioqui interdicenda est sacerdotalis ordinis executio de rigore.*

Constit. xvij. c.
sententiam. ne
cler. vel mon.

c. tua nos.

Psalma. 90.

IV. OFFICIUM Venatoris & Aucupis. Nam S. HIERONYMVS in verba Psalmi: *Ipse me liberabit de laqueo venantium*, ita scribit: *Multi sunt venatores in isto mundo, qui animam nostram venari conantur. Denique & Nemrod ille Gigas, magnus in conspectu DEI venator fuit. Et Esau venator erat, quoniam peccator erat, & penitus non in Scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem, Piscatores inuenimus sanctos.* Et S. AVGVSTINVS in Psalmum 102. generatim affirmat, qui aliquid donat venatoribus *donare aliquid peccatoribus propter peccatum*, & subiungit: *Dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amant, in quo nequissimus est, ipsam nequitiam publicam in spectaculis omnium.* NICOLAVS deinde Papa, apud Gratianum, ad Aluinum Archiepiscopum de quodam Lanfredo Episcopo Venatore ita scribit: *Oportet fraternitatem tuam Synodale cum Episcopis & suffraganeis tuis conuocare Concilium, & hunc salutaribus eloquiis Episcopum conuenire, atque illi pastorali auctoritate precipere, quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat. Quod si parere contempserit, & pro venationis delectatione vitanda vobis admonentibus obedire distulerit, à vestro Collegio excommunicatus abscedat.* In Concilio autem AVRELIANEN.

c. quosundam. dist. 74.

cap. Episcopū. de cler. venat.

relato in Decretalibus hic existat canon: *Episcopum, presbyterum aut diaconum canes aut accipitres, aut huiusmodi ad venandum habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sepius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus à communionem, si presbyter duobus, si Diaconus ab omni officio suspendatur.* Et rursus in eodem: *Omnibus seruis DEI venationes & syluaticas fatigationes cum canibus, & accipitres, aut falcones habere interdiciamus.*

Ib. c. omnibus.

Cap. I.

Deinde CLEMENS V. in Concilio Vienni, vt habetur in Clementin. de Statu Monachorum: *Porro, inquit, à venationibus & aucupationibus omnes semper abstineant, nec iis interesse, aut canes, vel aues venaticas per se vel alios tenere presumant, nec à familiaribus secum morantibus teneri permittant, nisi saltus, viuaria vel garinas proprias, vel ius venandi in alienis haberent, in quibus cuniculi, vel ferae alienae forsàn essent, quo casu hoc eis permittitur, dum tamen intra monasteria seu domos, quas inhabitant, aut eorum clausuras venaticos canes non teneant, nec venationi presentiam exhibeant personalem.* Et paulo post: *Si qui vero eorum venationi aut aucupationi clamose vel alias cum canibus aut auibus ex proposito interfuerint, iuxta premissarum personarum distinctionem dictarum suspensionis & inhabilitatis penas per biennium ipso facto incurrant: Abbate autem vel Priore à collatione beneficiorum suspensio, &c.* SYNODVS denique Tridentina sessione 24. de Reformatione clericis præcipit, vt ab illicitis venationibus, aucupis, choreis, tabernis, lusbisque abstineant, atque morum integritate polleant, vt merito Ecclesie Senatus dici possit. Bene autem monet de illicitis venationibus, cuiusmodi sunt clamoræ: nam si sine clamoribus & magno strepitu instituantur

T. c. 12.

tur, causa recreationis vel necessitatis, (nempe quando feræ noxiæ sunt alienis agris, vineis vel hortis) licitæ sint. Imo si cum clamore fiat venatio ab Episcopo vel alio clerico, sed non sapius non ideo Episcopus Venator appellandus est, quia in canone Concil. Aurelianensis diserte dicitur: *Si quis talium personarum in hac voluptate sapius detentus fuerit.* S. AUGUSTINVS autem supra de illicitis venationibus est locutus, nimirum de periculosis, quæ in publicis spectaculis olim cum feris belluis instituebantur, sicut & S. HIERONYMVS de clamoribus & inquietis.

V. OFFICIUM Histrionis vel Mimi in publicis theatris. Nam INNOCENT. III. Pontifex in Concilio Generali, vt refertur in Decretalibus titulo de vita & honestate Clericorum, hanc legem tulit: *Mimis, ioculatoribus, & histrionibus non intendant clerici.* Et BONIFACIUS VIII. in VI. Decretalium: *Clerici, ait, qui clericalis ordinis dignitati non modicam detrahentes se iocutores, seu goliardos faciunt, aut bufones, si per annum artem illam ignominiosam exercuerint, ipso iure: si autem tempore breviori, & tertio moniti non respuerint, careant omni privilegio clericali.* C. c. 14.
c. clerici officia.
S. c. clerici.

ADDE clericos non posse etiam huiusmodi ludis theatralibus interesse. nam Concilium Laodicense, apud Gratianum, de Consecratione, ita loquitur: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut scenis exhibentur, interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos de conuiuio & abire.* Certe S. CYPRIANVS negat histrionem debere admitti ad communionem Catholicam. & S. CHRYSOSTOM. populum spectaculorum gentilitia aduentem à sacra mensa arcebat. PIVS V. quoque Papa in Constitut. anni 1566. sub grauissima pœna vetuit, ne clerici choreas, comœdias, fabulas, hastiludia, aut profanum vllum spectaculi genus agerent, vel spectarent. L. c. 54 c. non oportet, dist. 5.
C. l. 1. ep. 10.
Ch. hom. 5. de David & Saul.

VIDE V. De statu Diaconi, Episcopi, Prælatorum, Sacerdotis.

DE CONSILIARIORVM STATV.

CAPVT I.

*Quos nomine Consiliariorum intelligamus, & de eorum
Dignitate.*

CONSILIARIOS hoc loco appellamus, non quosuis homines, qui consilium aliquod siue priuatim, siue publice suppeditant, sed qui ob eximiam prudentiam & doctrinam ad hoc munus delecti sunt, vt sint Principibus, vel Magistratibus, siue Ecclesiasticis, siue Politicis à consilio. & propriè Consiliarij Principum, vel Reipublicæ alicuius Senatores vocantur. **QVORVM** dignitas ex duplici capite sumi & cognosci potest. Primum quidem ex dignitate Regum, Principum vel Magistratuum, quib. in commune consilium suum præbere tenentur; Quo enim nobiliores & eminentiores solent esse Domini, hoc maiori in pretio & existimatione habentur eorum ministri & a seclæ. **SECUNDO** cognoscitur ex functione consulendi. Consulere enim actio Virtutis **PRVDENTIÆ** est inter Cardinales Virtutes primæ & præstantissimæ, vt ostendimus in nostro **VI RIDARIO**. *Melior est acquisitio eius (prudentiæ) ait SALOMON, negotiatione argenti, & auri primi, & purissimi fructus eius.* Et Ecclesiasticus. *Sapiens in populo hereditabit honorem, & nomen illius erit viuens in æternum.* **S. BASILIVS** in principium Prouerbiorum ita de ea loquitur. *Prudentiam vnã ex virtutibus præclaris existere palam est, qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines scientes reddimur.* Et in oratione de felicitate. *Profecto diuina quadam res est consilium: est namque animi coniunctio, charitatis fructus, mentis demissa demonstratio.* Immò **IOAN. CASSIANVS** collatione secunda, & **S. BERNARDVS** in Cantica aiunt eam non solum esse præstantissimam virtutem, verum etiam omnium virtutum generatricem, moderatricem, & custodem. *Tolle hanc,* inquit Bernardus, *& Virtus vitium erit.* **NEC** aliud solo naturæ lumine collustrati prisca Philosophi. Aristoteles siquidem in sexto de Moribus inficiatur quidquam propriè bonum existere citra prudētiam. Et in Rhetor. ad Alexandum, *Consiliari, ait, eorum, qua inter homines diuinissimum est.* **CICERO** in altera Tusculana, ne intelligi quidem absque ea vllam virtutem posse. **SENECA** ad Lucilium, satis esse ad vitam beatam. **I VVENALIS** in Satyris.

Tit. Prudentia.
Prou 3.14.
Eccl. 37.29.

B hom. 12.

Orat. 21.

C. c. 2.
B scrm. 49.

A. c. 13.

S. ep. 85.
I. Sat. 10.

Nullum

Nullum numen abest, inquit, si sit prudentia.

Hæc de dignitate. **NECESSITAS** verò & **Vtilitas** Consiliorum tanta est, quanta est bonorum & salutarium consiliorum, de quibus egimus in **VIRIDARIO** titulo, de **PRVDENTIA**. V. c. 1.

C A P V T II.

De Consiliorum Virtutibus.

A CONSILIARIO autem merito id primum exigitur, vt vera virtute præditus sit, atque imprimis fide vera & Catholica, quæ omnium virtutum fundamentum est, *Sine fide enim, teste Apostolo, impossibile est placere Deo.* cur ergo fide illa, ac proinde virtute destitutus placeat Catholico Principi vel Magistratui? *Quis è turbida aqua, differit S. AMBROSIVS* secundo de officiis, *potum petat? quis in cæno fontem requirat? quis vtilem alienæ causæ iudicet, quem videt inutilem vitæ suæ? quonam modo potes iudicare consilio superiorem, quem vides inferiorem moribus.* Huc pertinet quod **A. GELLIVS** libro **XVIII.** cōmemorat: *Populus, inquit, Lacedæmonius de summa Rep. sua quidnam eſet vtile & honestum deliberabat: tum exurgit sententiæ dicendæ gratia homo quispiam turpitudine pristina vitæ defamatisſimus, sed lingua tunc atque facundia nimium quanto præstabilis: consilium quod dabat, quoque oportere fieri suadebat, acceptum ab vniuersis, & complacitum est, futurumq; erat ex eius sententiâ populi decretum. Ibi vnus ex illo Principum ordine, quos Lacedæmonij ætatis dignitatisq; maiestate tanquã arbitros & magistros disciplina publicæ verebantur, commoto iratoq; animo exilit. Et quam, inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem spes erit urbem hanc, & hanc Remp. saluam, inexpugnabilemq; diutius esse posse, si huiusmodi anteactæ vitæ hominibus consiliarius utemur? Atque vbi hoc dixit, elegit virum fortitudine atque iustitiâ præter alios præstantem, sed inopi lingua, & infacundum: iussitq; eum consensu petituq; omnium eandem illam sententiâ disertis viri cuiusmodi posset verbis dicere, vt nulla prioris mentione habita scitum atque decretum populi ex eius vnus nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. Atque ita vt suaſerat prudentisſimus senex factum est. Sic bona sententiâ mansit: turpis auctor mutatus est.* Hæc **Gellius**. **QVONIAM** autem consilium, vnde nomenclaturam capiunt Consilij, Prudentiæ actus est, merito inter eorum virtutes principem locum tribuimus Prudentiæ.

I. Ergo Virtus eorum sit **PRVDENTIA**, hoc est, rerum agendarum omittendarumve notitia, vt definit **BASILIVS** in principium Prouerborum. & **AVGVSTINVS** de libero arbitrio. Hæc liquidem sententiâ, directrix & auriga, vt loquebatur **S. BERNARDVS** loco supra allegato, omnium virtutum. vnde **PLATO** in **Menone**: *Prudentia sola præcit, & ducit ad*

cit ad recte faciendum. Vt enim archirectis opus nullum recte processerit sine libella & linea, ita nec Consiliariis, sine norma hac directrice. Quare vere scripsit M. TVLLIVS libro 5. de finibus: *Prudentiam esse artem viuendi, ut medicinam valetudinis.* Hæc siquidem est, quæ presentia ordinat, futura providet, & præterita recordatur: quæ fallere non vult, & falli non potest. Nam vt bene MENANDER

Ἀπαντᾷ δὲ λατῶ φρονεῖν καὶ διατάσσει.

Famulatus omne, quidquid est, Prudentiæ.

II. VIRTUS, RERVM peritia & vsus, eoque maior, quo potentior Princeps cui sunt à consilio, quoq; grauiores causæ in Senatu pertractantur. Vnde Sapientia ipsa apud SALOMONEM ita loquitur: *Ego Sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus.* Et S. GREG. Nazianz. inter tria, quibus ornatum vult Consiliarium est rerum vsus. M. TVLLII. in altero de Oratore dictum est: *Ad consilium de Republ. dandum caput est, nosse Rempubl.* Et PLATO in Alcibiade breuiter scripsit: *Consiliū eius est, qui rei cuiusq; peritus.* Et in Phædro: *In omni re cōsulendi, inquit, principium est, nosse id, de quo consilium institutum, aut tota via aberrare necessum est.* Nec mirum. Nam vti si quis Grammaticum se profiteatur Grammaticæ ignarus, vel Medicum, qui operam Medicinæ non dederit, ridiculus habetur, sic Consiliarius earum rerum imperitus, quæ in Principum Consiliis aguntur, omnium ludibrio se exponit. Vnde videmus sapientes Principes, quando ad manum non sunt periti earum rerum, de quibus consilium capiendum est, aliunde aduocare earum gnaros, vt viros militares, si de bello gerendo: Iureconsultos, si de quæstionibus iuris, Architectos, si de palatio extruendo, Theologos, si de materia ad conscientiam pertinente disceptandum sit. *Vnusquisque enim, vt loquitur Ecclesiasticus, in arte sua sapiens est.* Et: *Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspēctores sedentes in excelsis.*

III. Virtus est FIDES, vel fidelitas. Nazianzenus loco citato vocat caritatem, in Principem scilicet cui consulit; quæ aliud non est, quam voluntas iuuandi eum, cui consilium datur, posthabita commodi proprii ratione: *Nullus enim, inquit alter GREG. Romanus, tibi fidelior esse ad consilium potest, quam qui non sua, sed te diligit.* Hæc Fides vel charitas à consiliario exigit puram intentionem, & constantem voluntatem eorantum suadendi vel dissuadendi, quæ animaduerrerit esse è Republica vt neque gratia Principis, neque proprii vel quæstus spe, neque damni metu ab eo quod æquum & iustum est mentem suam dimoueri sinat. Vnde S. BERNARDVS in epistola ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: *Omnes, ait, iuxta Domini præceptum, etiam inimici, diligan-*

Auctor libri de
4. virtut.

Frou. 8. 12.

N. in carmine.

C. in 2. Tuscul.
P. Alcib. 1.

Ecel. 38. 35.
Ecel. 37. 18.

C. 1. ep. 33.

B. ep. 42.

tur, sed ad consilium soli eligantur, qui & prudentes esse videantur & beneuoli: absque prudentia & beneuolentia non sunt perfecta consilia. Propterea Dominus & imprudens discipuli, & fratrum infidele consilium resutabat, respondens improuido. Non sapis, quae DEI sunt, & maleuolis. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendam. Nec istorum malitia, nec illius imprudentia se credendum putauit. Querens denique cui se credere debeat, cui tuto sua committat dispensanda mysteria, & quasi difficile inueniens, sub admiratione interrogat. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? Quamobrem & Petro curam ouium crediturus, prius eius studuit probare beneuolentiam, ter sciscitans si se diligeret? Vix in multitudine hominum unum reperias in utraque gratia consummatum. Haud facile siquidem, vel prudenti beneuolentiam, vel fideli inesse sapientiam deprehendas.

Marc. 8. 32.
Ioan. 7. 8.

Matth. 24. 45.
Ioan. 21. 15.

IV. Est. LIBERTAS in dicenda sententia. Hanc virtutem in Consiliario tertiam postulauit dictus GREG. Theologus, dum ait: *Nam tria cum sint, ut vetus sensit cohors, pollere debet optimus monitor, quibus Rerum usus, ingens charitas, os liberum. In me requires prorsus ex tribus nihil. Qui enim hac libertate destitutus est, similis profecto est militi ab armis instructissimo, qui dum pugnandum est, ex vagina gladium educere, hostemque ferire non audet. Vnde Sapiens his verbis Principem comonefacit: A consiliario serua animam tuam. prius scito qua sit illius necessitas, & ipse enim animo suo cogitabit, ne forte mittat sudem in terram, & dicat tibi. Bona est via tua, & stet e contrario videre, quid tibi eueniat. vbi mittere sudem in terram est periculum rei facere, & tentare quis sit rei exitus futurus, sicuti sudibus & palis praecutis tentatur fundus terre, qualis sit. Eadem de causa S. AMBROSIVS in epistola ad Theodosium Imperatorem agens de Episcopo Principi a consiliis: Clementiae tua, inquit, displicere debet Sacerdotis silentium, libertas plucere: nam silentij mei periculo inuolueris, libertatis bono inuuaris. Apud Ethnicos quoque Theopompus rogatus, qua ratione quis sartum tectum regnum seruare queat, teste PLVTARCHO, respondisse fertur: Si iustam dicendi libertatem Princeps amicis permittat, & subditorum, quantum fieri potest, vindicet iniurias. Quo & SOLONIS dictum collimat, Consulenda non que suauissima, sed que optima sint. Verum rara haec nimis in Aulis Principum Virtus est, & semper fuit: Monstrabo tibi, ait SENECA in VI. de Beneficiis, cuius rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit, scilicet ille, qui verum dicat. Non vides, quem admodum illos in praecipis agat extincta libertas, & fides in obsequium seruile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adulandi certamen est, & unum amicorum officium, una*

N. in carn.

Eccl. 17. 9.

A. 1. 5. ep. 19.

P. in Apoph.

Lact. in Solon.

S. c. 10.

conten-

d.c. 11.

contentio, quis blandissimè fallat? Subiicit deinde exemplum XERXIS, cui, cum bellum Græciæ indiceret, alij è Consiliariis alia per adulationem confulerent, vnus DEMARATVS Lacedæmonius non veritus est veritatem patefacere. Quamobrem XERXES post infelicem belli exitum, pudore quam damno, inquit SENECA, *miserior, Demarato gratias egit, quod solus sibi verum dixisset, & permisit petere, quod vellet.*

Sap. 4. 8.

Ecc. 25. 6.

Iob 12. 12.

A. c. 9.

3. Reg. 12.

Ecc. 37. 20.

S. ad Cæs.

V. Est SENECTVS, non tam annorum numero computata, quam moribus. *Senectus venerabilis est, ait Sapiens, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani sunt sensus hominis, & atas senectutis vita immaculata.* Et Ecclesiasticus. *Quam speciosum canitici iudicium. Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium? Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor DEI.* Nec non B. IOB. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* SALLVSTIVS quoque in Catilinaria senes requirit, *quorum corpus licet annis infirmum, ingenium tamen sapientia validum sit.* PINDARI dictum est, vt liquet è Plutarchi Lycurgo. *Cōsilia senum, hastas iuuenum esse.* Cum quo congruit illud Aristotelem in 7. Politico. *Vires in iuuenibus, prudentia in senibus.* IUVENES certè non solum à consiliis, sed etiàm à Republ. arcendos duæ persuadent causæ. Prior, quod impetu & temeritate ferantur. at cum ad gubernacula, teste M. TVLLIO de Senectute, *temerarij atque audaces homines accedunt, maxima & miserrima naufragia fiunt.* Exemplum habemus in sacra Regum historia de ROBOAM filio Salomonis, regni paterni hærede, qui quod maluisset iuuenem, quam seniorum consiliis annuere, pœne totius regni iacturam fecit. Posterior est, quia in eam ætatem non cadit ea auctoritas, quæ ad suadendum, iubendumq; magnopere valeat. Quare SOLON, teste Stobæo, lege vetuit, ne valde iuuenis, aut Magistratum gereret, aut à consiliis Magistratui esset, etiàm si à mente optimè constitutus videretur.

VI. Est CONSTANTIA in consiliis, iuxta illud Sapiientis. *Ante omnia opera. verbum verax precedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* Quare SALLVSTIVS alicubi arguit eos consiliarios, qui *ex aliena libidine huc illuc fluctuantes agitantur, interdum alia, deinde alia discernunt, vti eorum, qui dominantur, similtas atque arrogantia fert, ita bonum & malum ve publicum existimant.* Plerung, enim regiæ voluntates, vt idem loquitur in historia belli Iugurthini, *vt vehementes, sic mobiles, sæpe ipse sibi aduersæ.* facile enim cupiunt, quod auerfabantur, & oderunt, quod amabant. NEQ; ita constantem volumus esse consiliarium, vt nunquam consilium mutet. Hoc enim Dei solius est. Potest enim fieri vt non animaduertent noxium esse suum consilium, vt expediat etiam consilium licet bonū, in melius commutare. Nemo autem doctus, vt rectè dixit M. TVLLIVS ad Atti-

ad Atticum, mutationem consilij in melius affirmarit esse constantiam. Sapientis SENECAE oratio est in 4. de beneficiis: *Non est leuitas, à cognito & damnato errore discedere. Hac vero superbia & stultitia perseverantia est. Quod semel dixi, qualecunque est, fixum ratumque sit. Non est turpe cum remutare consilium.* Et rursus: *Illud superbum promissum, nunquam sapientem facti sui poenitere, nec unquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium.* Et: *Tunc fidem fallam, tunc inconstantia crimen audiam, si cum omnia eadem sint, qua erant promittente me, non praestitero promissum. Alioquin quicquid mutatur, libertatem facit de integro consulendi.* Consilia ad euentus & tempora accommodanda & saepe inflectenda sunt, atque vt PLATO ait, oportet tanquam in telorum iactu ad id quod ceciderit res suas aptare, quocunque modo ratio id optimum esse duxerit.

T. lib. 16. ep. 4.
S. c. 38.
Id. c. 34.
c. 35.

VII. Virtus est SILENTIVM earum rerum, quæ in consilium sunt vocatae. *Qui ambulat fraudulentè, ait SALOMON, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Consentit Poeta canens:

P. x. de Rep.
Prou. 11. 23.

Eximia est virtus prestare silentia rebus.

At contra grauis est culpa tacenda loqui.

Ouid. 2. de arte Aman.
Ecl. 17. 24.

Et SYRACIDES: *Denudare, ait, amici mysteria, desperatio est anime infelicis.* nempe recuperandæ amicitia cum eo, cuius arcana patefecit. At consiliario quis maior amicus esse debet Principe? VALERII MAX. sententia est. *Taciturnitas optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum.* ALEXANDER Magnus cum arcanas quasdam literas Hephæstioni Consiliario legisset, detractum annulum ori eius admo- uuit, indicans silentio negotium premendum. AMMIANVS Marcellin. scribit apud Persas neminem esse cõsiliorum conscium, præter Optimates taciturnos & fidos, apud quos Silentij quoque DEVS colitur. VALERIVS quoq; testatur apud Romanos Curiam in tanto numero Senatorum silentio sic vndiq; clausam, vt neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Et LIVIVS cõmemorat de Eumene Rege, cum Romam venisset, & Regem Persen in Senatu accusasset, deq; toto bello cum Patribus deliberasset, nihil sciri potuisse, nisi Regem in Curia fuisse: perfecto autem bello prius emanasse, quid à Rege dictum, & à Senatu responsum fuisset.

V. l. 2. c. 2.
A. lib. 21.
V. l. 2. c. 2.
Liu. lib. 41.
Val. l. cit.

C A P V T III.

De Medijs, quibus eorum consilia iuuari possint.

PRIMUM Medium est, libenter percontari iudicia & sententias doctiorum & sapientiorum. Nemo enim ita prudens est, quin alio au-

H dito

Prou. 9. 3.
Prou. 15.
Prou. 11. 15.
Eccl. 32. 24.

C. hom. 9.

H. in c. 3.
B. in c. 1. 152.

A. c. 47.

ditoprudentior fieri possit. *Da occasionem sapienti, ait Spiritus Sanctus in Prouerbiis, Et addetur ei sapientia. Et Audiens sapiens, sapientior erit. Et, Qui sapiens est, audit consilia.* Et in Ecclesiastico. *Non te pretereat narratio Seniorum, ipsi enim didicerunt à Patribus suis. Consiliariis omnes opus habent, ait CHRYSOST. de laudibus S. Pauli, etiamsi Moysi conferri possint. Et HIERON. in Isaiam. Graci Poeta laudabilis illa & admiranda sententia est, primum esse beatum, qui per se sapiat: secundum, qui sapientem audiat.* Et BASILIUS in eundem *In:olerabilis est superbia argumentum, existimare se nullius egere consilio.* Et AMBROSIVS primo de officiis. *Negligere bonorum iudicia, vel arrogancia, vel dissolutionis est: quorum alterum superbie ascribitur, alterum negligentia.*

Cic. 1. de Oratore.

P. Ia Timotheonte.
L. 1. Dec.

A. 1. c. 5.

B. c. 56. c. 3 p. 1
monit.

II. Medium est, sedulo legere Pandectas iuris, & responsa Iureconsultorum, atque imprimis sacras æque ac profanas Veterum recentiumque scriptorum historias. HISTORIA enim teste M. TVLLIO *lux veritatis est, & magistra vite. In qua tanquam in speculo ornare & componere vitam tuam, vt loquitur Plutarchus, ad alienas virtutes potes. In qua, LIVIO auctore hoc præcipue salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita intueri: vt inde tibi, tuaque Reip. quod imitere, capias: inde sædum inceptu, sædum exitu, quod vites.* Eandem ad publicas deliberationes perutilem fatetur in Rhetoricis Philosophorum Princeps. Quae causa & Imperator ALEXANDER consiliis tam togæ quam militiæ historiarum peritissimos, vt habet Lampridius, adhibuit. Et ALPHONSVS quondam Siciliae Rex libros historiarum solitus est appellare *Consiliarios mortuos.* BASILIUS quoque Orientis Imperator non dubitauit eos LEONI filio, Principi futuro impense commendare, *Per historias veteres, inquit, ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alij cum labore collegerunt; illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia, vita humana varias mutationes, mundi huius instabilitatem & Imperiorum præcipites casus. Et vt verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia, quorum illa fugies, ne in diuina iustitia manus incidas, hæc amplecteris, vt præmiis quæ ea comitantur, potiaris.* Hæc ille in monitoriis capitibus.

Prou. 11. 30.

Isa. 8. & 29.

III. Medium est, firmiter apud animum suum constituere, se nihil suafurum vel dissuasurum in Consiliis, quod impium sit, vel diuinæ voluntati manifeste repugnet. *Non enim est sapientia, teste SALOMONE, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Inite consilium, inquit Isaias, & dissipabitur.* Et. *Va qui profundi estis corde vt à Domino abscondatis consilium: quorum sunt in tenebris opera, & dicunt. Quis videt nos, & quis nouit nos? Peruersa est hæc vestra cogitatio: quasi siluturum contra figulum cogitet, & dicat opus factoris suo. Non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo. non intel-*
ligis.

legis. Et: *Vae filij desertores, ut faceretis consilium, & non ex me, & ordiremini Id. 30ⁱ
telam, & non per spiritum meum. erit vobis fortitudo Pharaonis in confusio-*
nem. Vnde concludit Ecclesiasticus: *Faciendi iniquissimum consilium su-*
per ipsum deuoluetur, & non agnoscet unde adueniat illi. Cum qua sententia
conuenit illud prouerbum: *Malum consilium consultori pessimum.* Id ve- Gell. lib. 4 c 5:
rissimum esse testantur exempla tum sacrae, tum profanae historiae
quamplurima. SACRAE quidem: nam quis exitus fuit consilij fratrum
S. IOSEPH Patriarchae, de eo vendendo Ismahelitis, nisi ut illum suum Gen. 37. & 47.
& Aegypti dominum constituerent. Quo recidit conatus PHARAO- Exod. 1. & 14.
NIS contra Dei populum, quem extinctum cupiebat, nisi ut se, regnum-
que suum in extremum excidium praecipitaret. Quid profecit SA-
VLIS fraudulentum consilium aduersus Dauidem, nisi ut eum illustri- J. Reg. 18. 19. 23.
orem redderet, & sibi vitam adimeret. Quid Chaldaeorum Principum
calumniae & insidiae contra Danielelem, nisi ut a lenonibus, quos Danie- Dan. 6.
li deputarant, ipsi deuorarentur. Quid Amani improbitas in Mardo- Rth. 7.
chaeum, quam ut in crucem, quam optimo viro pararat, iussu Assueri
regis ageretur? Quid Absolonis impietas in proprium patrem, quam 3. Reg. 18. 9.
ut capillis suis arbori implicitis enecaretur. Iam vero ex Profana histo-
ria multo plura suppetunt exempla eorum, qui licet ante carissimi fuis-
sent suis Principibus, tamen consiliis suis in statum deterrimum, mise-
rationeque dignissimum deuoluti sunt, ut fuit dux fortissimus Parmenio
apud Alexandrum Magnum. Seianus apud Tiberium Imper. Abla-
uius, (qui pila fortunae dictus est) apud Constantinum Magnum. Ruf-
finus & Eutropius sub Arcadio, & Stilico sub Honorio, ac similes alij.

Vnde CLAUDIANVS in Eutropium:

*Quam bene dispositum terris, ut dignus iniqui:
Fructus consilij, primis auctoribus inestet.
Sic opifex tauri, tormentorumque repertor,
Qui funesta nouo fabricauerat ara doloris,
Primus in expertum Siculo cogente tyranno
Sensit opus, docuitque suum mugire iuuenicum.*

Perillus.
Phalaris:

IV. Est, nullum in consiliis locum dare affectibus, vel animi pertur-
bationibus, ut irae, inuidiae, auaritiae, timori, cupiditatique; vitiosae. SANE
in hoc creatus es Princeps, ait S. BASILIVS ad hominem in hexaemero, B. hom. 11.
ut imperites affectibus, ut dominere bestiis, reptilibus. Tuis fac imperes cogi-
tationibus, imperator ut sis que sunt omnium. Absurdum enim fuerit, si is
administranda Reipubl. praeficiatur, qui in intimis adibus captiuus premitur
iugo vilissimi scorti. Nemo quod venatu non prehenderit leonem, contem-
ptui patuit: ira intemperiem, qui non domuit, nulli non fuit deridiculus.
Et ante eum Beatus CYPRIANVS de pudicitia: *Qui cupiditates:*

H 2 tollit,

tollit, & metus sustulit: nam ex cupiditatibus metus veniunt: Qui cupiditates vincit, de peccato triumphat, qui cupiditates vicit, libertatem sibi, quod est etiam ingenuis difficilimum, reddidit. Conspirant in eandem sententiam Sapientes Ethnicorum, SALLVSTII in bello Catilinario dictum est: Omnes qui de rebus dubiis consultant, vacuos esse debere affectibus: haud facile animum peruidere vcrum, ubi illi officiunt. CICERONIS vero in primo de Officiis, cum ira nihil rectè, nihil considerate fieri posse. CORNELII autem Taciti in primo libro historiarum, pessimum veri affectus & iudicij venenum esse suam cuique utilitatem. Cui affectui cum maximè obsequantur Mercatores, idcirco teste ARISTOTELE in tertio Politico, apud Thebanos lege vitum fuit, ne ad gubernationem Reip. quisquam admitteretur, nisi ad decennium à commerciis abstinuisset. Addo SENECAM, qui exemplo maximi Regis ostendit, quanti referat imperare affectibus. ALEXANDER, ait, quidem Persas, & Hyrcanos & Indos, & quicquid gentium usque in Oceanum extendit Oriens, vastabat fugabatq: Sed ipse modo occiso amico, modo amisso, iacebat in tenebris, aliàs scelus, aliàs desiderium suum mærens, victor tot Regum atque populorum, ira tristitiaq; succubuit. Id enim egerat, ut omnia potius haberet in potestate, quam affectus. O quam magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt mittere, felicissimosq; se iudicant, si multas per milites prouincias obtinent, & nouas vteribus adiungunt, ignari quod sit illud ingens paratumq; regnum. Imperare sibi maximum imperium est.

V. MEDIUM est, de rebus in consilium adductis non præcipitare sententiam. Deliberandum enim est diu, quod statuendum est semel. Duo aduersissima sunt rectæ menti (ait THUCYDIDES) celeritas & ira. Et T. LIVIUS. Omnia non properanti clara certaq; sunt, festinatio vero improvida est & cæca. Et TACITVS. Scelera impetu, consilia mora valescunt. Duplex tamen hic seruanda cautio. Prima, in subito aliquando discrimine cunctationem esse noxiam. vnde idem TACITVS tradit cunctatione non esse opus, ubi perniciosior est quies, quam temeritas. Secunda est, etiam si deliberandum sit tarde, tamen celeriter esse exequenda, quæ semel deliberata sunt, vt docet Aristoteles in sexto de moribus, & DEMOSTHENES in prima Philippica. Et SALLVSTIVS in proœmio Catilinariæ. Antequam, inquiens, incipias, consulto: ubi consulueris, mature factò opus est.

VIDE de Statu Cardinalium, Episcoporum, Iudicum, Laicorum, Magistratuum, Prælatorum, Regum, Sacerdotum.

DE DIACONORVM
STATV.

CAPVT I.

De nomine & officiis Diaconi.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ græcè, latine significat ministrum. Ac Apostolus quidem nomine Diaconi intellexisse videtur omnes altaris ministros, vt primarium ministrum, qui nunc dicitur *Diaconus, Subdiaconum, Acolutum, Lectorem, Exorcistam & Ostiarium*, sicut nomine Episcopi & presbyteri, intellexit propriè dictos Episcopos & sacerdotes. Id liquet ex initio epistolæ ad Philippenſes: *Paulus & Timotheus*, inquit, *serui IESV Christi omnibus sanctis qui sunt Philippis cum Episcopis & diaconibus*, id est, cum sacerdotibus & eorum ministris: neque enim erant in vna vrbe plures propriè dicti Episcopi. Deinde ex priore epistola ad Timotheum, vbi cum præcepta quædam Episcopis dedisset, omissis presbyteris, transit ad diaconos: post diaconos autem nihil de reliquis ministris præcepit. Ita docuit S. CHRYSOS. & alij. Et nos sub generali titulo Diaconi de omnibus sacrorum vel sacerdotum ministris breuiter hic differemus.

OFFICIA Diaconi, qua primarius est Sacerdotis minister varia sunt. PRIMVM est oblationibus colligendis, & opibus Ecclesiæ administrandis præesse. Ita enim tradit B. LVCA S in Actis Apostolorum. Et docet S. LEO in sermone de S. Laurentio.

II. Est Sacerdoti Missæ sacrum facienti assistere, & sacram Eucharistiam populo distribuere. Ita docet Clemens Romanus libro 2. constitutionum. CYPRIANVS sermone de lapsis. AMBROSIVS libro 1. de officiis, vbi inducit S. Laurentium ad S. Sixtum ita loquentem. *Quo progredieris sine filio pater? Quo sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* Et infra: *Cui commisisti consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Idem liquet ex Liturgia S. Chrysoſtomi, & homilia 83. in Matthæum. Et ex S. GREGORIO, qui præfatione in Iob ad Leandrum Diaconatum vocat altaris sacri ministerium.

III. Est, tempore sacrificij Euangelium legere. Ita supra iam dicti auctores. S. HIERONYMV S ad Sabinianum: *Tu, inquit, ex anguis & pallidus, vt suspitione omni careres Euangelium Christi quasi Diaconus lectitabas.* Ita testatur vetera Concilia, Valense can. 4. Remense can. 5. & Romanum apud S. Gregorium lib. 4. epist. 88.

IV. Est, baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, & præbere Laicis, ac breuiter omnia facere; quæ presbyteri faciunt excepta consecratione corporis Domini, aliisque officiis quæ requirunt potestatem ordinis. Nam in Actis Apostolicis legimus Philippum diaconum baptizasse, & prædicasse, prædicasse item Stephanum diaconum. Vnde TERTULLIANVS libro de baptismo: *Ius, inquit, dandi baptismum summus sacerdos habet, dehinc etiam presbyteri & diaconi.* Augustinus testatur S. Vincentium diaconum prædicasse. Et Ioan. Diaconus de Gregorio Romano refert eum diaconum prædicasse. S. GREG. quoque diacono tribuit officium prædicandi. S. CYPRIANVS libro 3. Epistolarum docet diaconos in absentia Episcopi & presbyteri solere reconciliare pœnitentes. S. IVSTINVS in apologia secunda extrema ait Diaconos deferre solitos Eucharistiam ad absentes. Eisdem posse in absentia presbyterorum Eucharistiam præbere Laicis docent Conc. Nicæni Patres.

V. Ante communionem tempore sacri Missæ clamare: *Sancta sanctis.* vt ab ea arcerentur catechumeni & peccatores, vt liquet ex Liturgiis Græcorum & S. Chrystomo ad populum. Vnde B. CYPRIANVS libro 3. epistolarum reprehendit eos, qui ante factam pœnitentiam vel exomologesin ad communionem accedebant. Idem S. AMBROSIVS. sexto in Lucam, c. 37. & lib. 7. c. 66. S. HIERON. quoque in epistolam ad Titum ex figura panum propositionis probat summam animi puritatem requiri in communicantibus. Chrystomus item sæpissimè vt: in Genesim homil. 30. In Matthæum hom. 83. In Ioan. hom. 45. In 1. ad Corinth. hom. 24. & fusissimè hom. 3. in epistolam ad Ephesios.

C A P V T II.

De Proprietatibus & Virtutibus Diaconorum:

PROPRIETAS prima est, quod Diaconatus non sit tantum simplex officium Ecclesiasticum, sed etiam Sacramentum. nam in Actis Apostolorum Diaconi ordinantur per manus impositionem haud secus quam Episcopi. Quod autem manus impositio sit materia essentialis eius sacramenti inde apparet, quod S. Paulus in epistola vtraq; ad Timotheum tradat per manus impositionem dari gratiam. Vnde S. AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali: *Homo manum imponit, & Deus largitur gratiam.* DEINDE Apostolus semper coniungit Diaconos cum Episcopis, in priore epistola ad Timotheum, ad Titum & Philippenses. iam autem diximus nomine Episcopi comprehendi & presbyteros iuxta Chrystomum. Adhæc diaconi possunt in absentia Episcopo-

Act. 8. 12.
Act. 7. 2.

A. ferm. de S.
Vinc.
I. D. in vita lib.
1. c. 41.
C. ep. 17.

C. N. can. 14.

C. hom. 6r.
Cyp. ep. 14. 15.
26. & libro de
lapsis.

Act. 6. 6.

1. Tim. 4. 14.
2. Tim. 1. 6.
A. c. 5.

1. Tim. 3. 3.
Tit. 1. 7.
Phil. 2. 2.

pisceporum baptizare, Eucharistiam dare, ac alia fere munera presbyterorum & Episcoporum obire, signum est ergo eorum ordinationem esse sacramentalem. Denique nunquam repeti potest Diaconatus, unde consequens est eum imprimere characterem, ac proinde esse sacramentum.

II. Proprietas est, quod sit Ordo Hierarchicus. Vnde S. DIONYS. Areopagita tres facit ordines Eccles. Hierarchiæ, Pontificum, Sacerdotum, & Diaconorum, Diaconi enim etiã ministri sint, vt vox indicat, si conferantur cum Sacerdotibus, tamen sunt etiã Præsides & Prælati, si comparentur ad plebem. Vnde S. IGNATIUS ad Trallianos: *Subiecti estote Episcopo, similiter & presbyteris atq; diaconis.* Idem habet epist. ad Tarfenses & Smyrnenf. Et HIERON. in commentar. ad Titum. & CHRYSOST. in Matth. vbi Diacono suadet, vt etiam Imperatorem indignum arceat à communionè: *Cohibe, inquit, & coerce, maiorem in illo habes potestatem.* Atq; hinc factum est, vt iam olim Episcopi assumpti sint ex Presbyterorum vel Diaconorum ordine, & non ex aliis inferioribus, vt liquet ex Leone ep. 84. c. 6. Quam causam arbitratur BELLARMIN. esse, cur in Roman. Ecclesia soli Episcopi, presbyteri & Diaconi fiant Cardinales. S. CLEMENS Roman. epist. I. ad Iacobum fratrem Domini ita de eis scribit: *Diaconi Ecclesie tanquam oculi sint Episcopi oberrantes & circumlustrates cum verecundia actus totius Ecclesie.* Et S. EVARISTVS Papa epist. prima ad Episcopos Africanos: *Diaconi, qui quasi oculi videntur esse Episcopi, in vnaquaq; ciuitate iuxta Apostolorum constituta septem. debent esse, qui custodiant Episcopum predicantem.*

III. Proprietas vel Virtus Diaconi est Pudicitia. quam ab eo requirit Apostolus: *Diaconos, inquit, similiter pudicos.* Græcè est *σεμνός*, quæ vox etiam significat graues & constantes. Et paulo post: *Diaconi sint vnius uxoris viri.* Quibus verbis indicat, si necessitas coegerit aliquando ad Diaconatum assumi coniugatos, non esse assumendos nisi monogamos, vti de impudicitia minus suspectos. De qua re plura V. Episcoporum Status. S. Ignatii ad Heronem Diaconum monitum est: *Te ipsum castum custodi, vt Christi habitaculum, templum Christi es, spiritus & instrumentum.*

IV. Virtus est animi cador vel simplicitas. Vult enim Apost. eos non esse bilingues, vel duplices in sermone. Chrysof. exponit, non simulators, non dolosos: *Nihil enim ferme, inquit, nos ita degenerare facit à nobilitate spirituali, vt fraus atq; dolus: nihilq; in Ecclesia nocet magis, quã versuta simulatio.*

V. Est Sobrietas: *Non multo vino deditos,* ait PAVLVS. Non dixit, inquit Theophylactus. Non temulentos, siue ebrios; hoc enim est omnino indignum, verum non multum potantes, potatio siquidem multa animæ, mentisq; vim luxat.

Antiochenos. *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto subdicanos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas*. S. Cyprianus lib. 2. epist. 5. & 10. & lib. 4. epist. 5. meminit Hypodiaconi, Acoluti & Lectoris. Et lib. 5. ep. 14. Lectoris & Exorcistæ. Item S. Cornelius Papa, apud Eusebium libr. 6. historię. meminit Subdiaconorum, Acolutorum, Exorcistarum, Lectorum & Ostiariorum, Concilium quoque Laodicenum canone 24. & Carthaginense IV. can. 2. & seq. omnes minores ordines numerant.

Euf. c. 33.

C. Trid. sess. 23. c. 2.

Quod autem singulorum ordo sacramenti vim habeat, valde probabilis est sententia, tum quia imprimit characterem, nec iterari potest, tum quia non solum plerique omnes Theologi Scholæ tam veteres, quam recentiores ita sentiunt; sed etiam Synodi Florentinæ & Tridentinæ Patres ita sensisse videntur. Neque inde sequitur Sacramentum ordinis plura in se continere Sacramenta: quia omnia pro vno sacramento reputantur, vel genere, vel quia ad vnum finem referuntur.

De Acolutorum Officio.

PRIMVS ordo è Minoribus est ACOLUTORVM. Dicitur est autem Acolutus, quasi pedisequus ab ἀκολουθῶν, quod est sequor. proprium enim officium eorum est sequi Diaconum cum cereo accenso, vnde & cereferarii dicuntur. Deinde vrceolos atque ampullas ad sacrificium præparare, ac Subdiacono porrigere, ita tradit Concilium Carthaginense quartum can. 6. cui interfuit S. Augustinus.

De Exorcistarum Officio.

ALTER ordo est EXORCISTARVM, quem esse numerandum inter ordines Ecclesiasticos; & non tantum inter gratias gratis datas, liquet ex testimoniis paulo ante citatis, Ignatii ad Antiochenos, Cypriani lib. 5. ep. 14. Cornelii Papæ, apud Eusebium, C. Carthag. quarti canone 7. & Concilii Laodicensi can. 26. Et scribit SVLPITIVS in vita S. Martini, cum S. HILARIVS eum vellet ordinare Diaconum, atque ille vehementer resisteret ob ordinis dignitatem, tandem eum ordinasse in Exorcistam, & S. Martinum æquo animo idtulisse. Officium autem Exorcistarum est, Exorcismos Ecclesiæ legere super energumens, & eo modo præparare illos vt sacrificii diuini participes fieri possint. Olim enim quia frequenter dæmones pellebantur de corporibus humanis, plurimi Energumeni ad Ecclesiam concurrebant.

De Lectorum Officio.

TERTIVS ordo est LECTORVM, quem esse proprie ordinem & gradum in Ecclesia inde liquet, quod Conc. Carthaginense quartum canone

none

none 8. præscribat ritum solemnem ordinandi Lectores. Deinde quia S. CYPRIANVS passim vocat gradum & honorem Ecclesiasticum. Officium autem eorum erat, ex pulpito legere vetus & nouum testamentum. Nam quod Euangelia quoque legerent extra sacrificium (nam tempore Missæ legere vel cantare Euangelium supra diximus proprium fuisse Diaconorum) testatur Cyprianus libro 2. epistolæ.

Cyp. lib. 2. ep. 2.
lib. 3. ep. 12. &
1. 4. ep. 5.

De Ostiariorum Officio.

QUARTVS & postremus ordo est OSTIARIORVM, quem esse proprie ordinem & gradum Ecclesiæ, & non tantum officium aperienti & claudendi ostia templorum, vt nunc est ædituorum, patet tum ex testimoniis supra allegatis, tum quia Con. Carthag. 4. canone 9. præscribit ritum & formam ordinandi Ostiarios, qui adhuc in Ecclesia seruat. OFFICIUM autem eorum est habere curam templi, aperire & claudere ostia, ac curare ne aliquid, quod dedecet in Ecclesiam inferatur, aut in ea exerceatur.

DICES quosdam S. Patres dictis ministris annumerare etiam *Cantores*, vt Canones Apostolorum. Et *Confessores*, vt B. IGNATIUS ad Antiochenos. Et *Laborantes*, vt EPIPHANIVS in fine Panarii. Gratianus distinctione 23. & 25. addit & *Psalmistas*. Deinde omnes ordinandi primum debent accipere *Primam*, quam vocant, *Tonsuram*, quæ etiam certo ritu ab Episcopo confertur. SED respondetur Patres illos numerasse locis citatis non solum ordines proprie dictos, qui certo & solenni ritu conferuntur ab Episcopo, & ad cætrum ministerium sacrificio Missæ præstandum referuntur, sed etiam improprie dictos, qui sunt officia quomodocunque diuino obsequio dedicata, vt *Cantorum*, *Psalmistarum* & *Laborantium*, quorum erat sepelire defunctos. Eodem enim significato vocat aliquando *ordinem Monachorum*, *Diaconissarum*, *Viduarum* & *Virginum*, quæ seruiebant Ecclesiæ in instruendis mulieribus baptismo initiandis teste EPIPHANIO in compendiaria doctrina. TONSURA vero prima etsi ab Episcopo certo ritu fiat, nomen tamen Ordinis non obtinuit, eo quod nullum certum officium habeat annexum, sed sit tantum dispositio ac præparatio ad ordines. Hac enim ceremonia, qui ita tondentur, profitentur se ordinibus aliquando initiandos, & à seculi negotiis ad militiam Ecclesiasticam transiuros.

VIDE de statu Episcoporum, & Sacerdotum.

EPISCOPORVM

STATVS.

CAPVT I.

Quid nomine EPISCOPI intelligatur.

EN nomine Episcopi ita scribit S. HIERONYMVS lib. primo aduersus Iouinianum. *Episcopus, & presbyter, & diaconus non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Nec dicitur, si quis Episcopatum desiderat, bonum desiderat gradum, sed bonum opus desiderat, quod in maiori ordine constitutus possit, si velit, occasionem exercendarum habere virtutum.* S. AVGVSTINVS vero lib. 19. de ciuitate Dei in hunc modum loquitur. *In actione non amandus est honor in hac vita, siue potentia, quonia omnia vana sub sole, sed opus ipsum, quod per eundem honorem vel potentiam fit, si recte atque vtiliter fit, id est, ut valeat ad eam salutem subditorum, qua secundum DEVM est. Propter quod ait Apostolus. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Exponere voluis quid sit Episcopatus, quia nomen est operis, non honoris. Gracum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui praeficitur, eis quibus praeficitur superintendit, curam eorum scilicet gerens. ἐπι quippe συν επι vero intentio est: ergo ἐπι συν επι, si velimus, latine superintendere possumus dicere: ut intelligat non se esse Episcopum, qui praesse dilexerit, non prodesse.*

ETSI vero nomen Episcopi officium tantum & onus, vsu tamen in Ecclesia recepto etiam significat honorem & praefecturam, vt dictis verbis non obscure indicauit Augustinus, & clarius in epistola quadam ad B. Hieronymum. *Quaquam enim, inquit, secundum honorum vocabula, quae iam Ecclesiae vsus obrinuit, Episcopatus presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est.* Vnde Apostolus Paulus auctoritate Episcopali scripsit in priore ad Corinthios. *Cetera cum venero disponam.* Et in posteriore. *Vt non praesens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Et aliis attribuit praefecturam Episcopalem, vt cum Episcopo Timotheo scripsit. *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* atq; omnibus fidelibus mandauit. *Obedite Praepositis vestris, & subiaceate eis.*

GEMINO autem ex capite Episcopi hanc Praefecturam super presbyteros & alios inferiores Ecclesiae ministros sibi vendicant. Primo ex potestate ordinis. Solus siquidem Episcopus creare Presbyteros, & vt loquuntur prisca Patres, generare Ecclesiae Patres, vt Epiphanius heresi 75. contra Aeriū. S. Damasus Papa epistola 3. Chrysoctomus & Theodorētus in commētariis epistolae Paulinae ad Timotheum, & 5. LEO I. epistola 88. S. Hieronymi quoque ad Euagrium illa est sententia.

A. c. 19.

A. ep. 19.

1. Cor. 11.

2. Cor. 13.

1. Tim. 5.

Heb. 13.

1. Tim. 3.

H. ep. 85.

rentia. *Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod presbyter non faciat?* SE-
 C V N D O vendicant ex potestate Iurisdictionis. Nam in veteri testa-
 mento distincti fuere à Deo ministri sacri in tres gradus Pontificum,
 sacerdotum & Leuitarum, ita vt Pontifex maior esset sacerdotibus, &
 Sacerdotes, Leuitis, & Iurisdictione penes Pontificem esset, non penes
 ceterum minorum Sacerdotum: nam in Deuteronomio dicitur. *Qui su-* Deut. 17.
perbierit nolens obedire Sacerdoti imperio ex sententia Iudicis moriatur. Quan-
 to magis hæc iurisdictione erit in nouo testamento, cum illud vmbra,
 hoc imagini comparetur ab Apostolo ad Hebræos. vnde videmus Heb. 10.
 Episcopum Apostolorum tempore fuisse iudicem presbyterorum, vt
 cum idem Paulus Timotheum Episcopum monet, ne aduersus pres-
 byterum accusationem, vt dictum est, recipiat, nisi sub duobus aut tri-
 bus testibus. Inter Apostolorum Canones quadragesimus est huius- 1. Tim. 5.
 modi apud Clementem. *Presbyter & Diaconi præter Episcopum nihil agere*
pertinent: nam Domini populus illi commissus est, & pro animabus eorum hic
redditurus est rationem. Et TERTULLIANVS libro de baptismo. *Ius habet*
dandi baptismum summus Sacerdos, qui est Episcopus, dehinc Presbyteri & Dia-
coni, sed non sine Episcopi facultate.

C A P V T II.

De dignitate status Episcopalis.

S T A T V S Episcopalis dignitas etsi satis eluceat ex vtraque iam dicta
 potestate, qua Episcopi antecellunt cæteris Ecclesiasticis mini-
 stris: tamen clarius illustrari potest ex encomiis & elogiis, quibus S.
 Patres eum exornarunt. Primo enim docent eos proprie personam
 Christi, imo D E I ipsius in Ecclesia sustinere, iuxta illud quod apud
 Lucam Saluator Apostolis dixit. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit,*
me spernit. Sic scribit B. GREG. lib. 4. epistola 31. ad Mauritium Impera-
 torem, & Nicolaus I. epistola ad Michaellem Imper. NAZIANZ. Apo-
 logetico 1. certe nõ veretur asserere, Episcopum in angelorũ esse clas-
 se, cum Archangelis Deum celebrare, & cum Christo sacerdotio fun-
 gi, & vt quod, inquit, *maius est dicam. Deus est, aliosque Deos efficit.* 2. docent
 eos esse Apostolorum filios, iuxta illud Psal. 44. *Pro Patribus tuis nati*
sunt tibi filij, constitues eos Principes super omnem terram. Fuerunt, inquit ibi
 HIERONYMVS, *ô Ecclesia Apostoli Patres tui, quia ipsi te genuerunt: nunc autem*
quia illi recesserunt à mundo, habes pro his Episcopos filios. Et infra. *Principes Ec-*
clesia, id est, Episcopi constituti sunt. Eodem modo exponit S. Augustinus,
 Chrysoft. & Theodoretus. 3. docent esse Apostolorum successores, vt
 B. Anacletus epistola 2. S. Cyprianus epistola ad Cornelium S. HIE- C. lib. 1. ep. 10.
 RON.

H. ep. 85. & 54. RON. epistola ad Euagrium, & ad Marcellum de erroribus Montani. S. LEO epistola 88. Isidorus lib. 2. de diuinis officiis. 4. docent, Episcopos veros tempore Apostolorum vocatos Apostolos. Ita tradit B. Theodoretus in caput tertium primæ epistolæ ad Timotheum. Nam Paulus in epistola ad Romanos Andronicum vocat Apostolum: & ad Philippenses Epaphroditum vocat Apostolum, qui tamen erant Episcopi tantum. Nomine autem Episcopi appellat omnes presbyteros, nam epistolam ad Philippenses sic inchoauit *Paulus & Timotheus serui IESU Christi omnibus sanctis qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconibus.* in vna enim vrbe non erant multi Episcopi, 5. anteponunt regibus. Nam S. IGNATIUS epistola ad Smyrnenfes ait nihil esse honorabilius Episcopo in Ecclesia, & primum honorem deberi Deo, secundum Episcopo, tertium Regi. Regibus quoque anteferunt Nazianzenus in oratione ad ciues timore perculos. Ambrosius libro de dignitate sacerdotali cap. 2. Chrysostomus libro tertio de sacerdotio, & homilia 4. in caput 6. Isaia. Immo homilia 83. in Matthæum etiam Diaconos anteponebat Regibus. Addunt autem Episcopum tanto esse maiorem Rege, quanto spiritus carni, cælum terræ, aurum plumbo præstat. 6. vocant columnas Ecclesiæ, vt Athanasius epist. ad Felicem II. Lychnos & lucernas Ecclesiæ, vt Nazianzenus epistola ad Cæsarienses. Arietes, & præsidēs ouilis Christi, vt S. Basilius in Psalmum 28. Astra cæli, nubes, & plebium capita, vt Gregorius Romanus epistola ad Ioannem Episcopum Constantinopolitarum, Animarum nymphagogum ac pronubum, vt Gregorius Theologus apologetico primo. Diuina potestate gubernandæ Ecclesiæ præditos, vt B. Cyprianus ad Cornelium de Fortunato & Felicitissimo, & ad Rogatianum, & ad Florentium Pupianum. Non posse iudicari à secularibus, vt Ambrosius epistola ad Marcellum, & alia ad Valentinianum Imperatorem. Ne quidem ab Imperatore, quia vt idem habet in oratione contra Auxentium. *Imperator bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. Quid enim honoris: etius, addit, quam vt Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur?* 7. docent omnem honorem, omneque obsequium ab omnibus fidelibus illis deberi. vt S. Cyprianus epistola ad plebem vniuersam, & Pupianum. Et lib. 3. ad Quirinum, vbi ait venientibus assurgendum. Hieronymus epistola ad Theophilum aduersus errores Ioannis Hierosolymitani scribit eremitas certatim desertis cellis Episcopo obuiam iuisse, & in eius oscula ruisse. Addit S. Cyprianus non aliunde hærefes obortas aut schismata, quam quod Episcopis non obtemperatur, & maxime Episcopo Romano, vt test in libro de vnitæte Ecclesiæ, & alibi.

CAPVT III.

De Virtutibus in Episcopo requisitis.

PRI MA virtus in Episcopo requisita, est integritas fidei, quæ est fundamentum totius Christianæ religionis. Nam sine fide, teste Heb. 11. Apostolo, impossibile est placere DEO. Vnde B. CYPRIANVS ad Antonianum. *Per vrbes singulas ordinati sunt Episcopi in atate antiqui, in fide integri, in pressura probati.* Causa huius rei perspicua est, quia eorum officio incumbit fidem defendere. A postolus enim ad Ephesios scribit, idcirco Eph. 4. in Ecclesia constitutos Pastores & Doctores, vt fideles *non circumferantur omni vento doctrinae.* Et ad Titum ait. *Oportet Episcopum esse amplectentem fidelem sermonem, qui secundum doctrinam est, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Quod si quis integram semper fidem coluerit, hoc dignior est Episcopatu. Nam vt S. HIERONYMVS H. ep. 62. habet ad Theophilum. *Nemo magis Ecclesiasticus est, quam qui nunquam hereticus fuit.*

II. Virtus est, Integritas vitæ, quam indicauit Apostolus, cum scripsit, oportere eum esse irreprehensibilem, hoc est, ab omni crimine 2. Tim. 3. Tit. 3. immunem, & de quo iure nemo conqueri possit. Neque verò requiritur vt ab omni peccato immunis sit, sic enim nullus Episcopatu dignus reperiretur teste S. AVGVSTINO tractatu 41. in Ioannem. Causa est, quia Christus commissurus Petro summum Episcopatum, exegit ab eo virtutem charitatis, quæ omnes virtutes complectitur, & omnia vitia lethalia excludit. *Perre, inquit, amas me?* Deinde quia Episcopus debet se ducem & Magistrum præbere subditis & ouibus, verbo & exemplo. *Ante eas vadit pastor,* inquit B. Ioannes. & S. Petrus in epistola priore vult, vt sint *facti forma gregis ex animo.* Quo circa recte GREGORIUS Theologus reprehendit eos, qui ordinem Episcoporum *non tanquam virtutis exemplum, sed vitæ adiumentum atq; subsidium esse, iudicant.* immo asseuerat in eo ordine *virtutum esse non quam optimum esse, nouasque subinde virtutum accessiones facere.*

III. Virtus est castitas, vel pudicitia. Apostolus enim in epistola ad Timotheum & Titum, Episcopum vult esse *vnus vxoris virum pudicum, continentem, filios habentem subditos cum omni castitate.* 2. Tim. 3. 2. Tit. 1. 6. Vnius vxoris virum vocat monogamum, hoc est, qui neque simul, neq; successiue vxores duas habuerit, vt exponunt Patres Tertullianus libro primo, ad vxorem. Epiphanius hæresi 59. Ambrosius epist. 82. Hieronymus in epist. ad Titum: Augustinus de bono coniugali, cap. 18. Chrysostomus homilia 2. in epistolam ad Trum. Et B. LEO epistola 88. ad Afros. ait hoc semper seruatum in Ecclesia, vt digami

T. lib. 1. ad
uxorem.
Ep. hær. 59.
Ch. in loca
Pauli.

A. cap. vlt.

1. Cor. 7.

Mal. 2.

1. Tim. 3.

Matth. 10.

G. in itio Pa-
storal.
N. apol. 1.

A. cap. 4.

1. Cor. 3.

digami ad sacerdotium non admittantur. Cur autem monogami admitterentur, causa est, quia monogami minus quam digami vel trigami suspecti sunt de incontinentia, vt habet Tertullianus, Epiphanius & Chrysostomus: atq; ideo liberius hortari poterant homines ad continentiam, vt tradit Ambrosius libro primo de officiis. Deinde Paulus vult Episcopum esse continentem, nempe *ab uxoris amplexibus*, vt ad Titum exponit B. HIERONYMVS, si ante Episcopatum uxorem duxerit. Si enim omnes coniugati iuxta doctrinam Apostoli ex consensu ad tempus ab illis abstinere debent, vt orationi instare possint, certe Episcopi, & alij sacri homines, quibus perpetuo vacandum est orationi, perpetuo etiam ab iis se continere debent, quemadmodum omnis antiquitas docuit, & demonstrat noster BELLARMINVS libro primo de Clericis. cap. 19. Denique ab Episcopo siue coniugato, siue non coniugato, exigit, vt sit pudicus & castus. *Etenim sacerdotis animum, inquit S. CHRYSOSTOMVS in initio libri sexti de Sacerdotio, solarib. radiis purior esse oportet, vt nequando Spiritus Sanctus dissolutum illum relinquat, vt dicere illi liceat. Vivo equidem non amplius ego, vivit autem in me Christus. Nam si qui eremum inhabitant & perpetua potius tranquillitate perfruuntur, tanta diligentia dicere & facere omnia adlaborant, vt cum puritate sincera, quantam humanus captus ferre potest, ad Dei conspectum accedere possint: quantam putas sacerdotem prestare debere tunc vim, tunc potentiam, vt animam suam ab omni vitiis detestate, vt spiritalem pulchritudinem illam atque incolumem seruet?*

IV. Virtus est Prudentia, quam Apostolus quoque in catalogum virtutum Episcopi retulit ad Timotheum. Et Christus Apostolis commendavit. Estote, inquit, prudentes sicut serpentes. Nec mirum, cum *ars artium sit regimen animarum*, autore utroque GREGORIO, Romano, & Nazianzeno. *Quidam enim ait Naz. laetis alimonia opus habent, hoc est, simplici & rudimentaria doctrina, nimirum, qui animi habitudine teneri sunt, recensque, vt sic dicam, compacti, nec virilem sermonis cibum ferunt: quem si quis ipsis prater vires admouerit, eius pondere oppressi fortasse atque obrui pristinas etiam eorum vires labefactabit. Alij sensuum organa ad veri falsique delectum atque discrimen exercitata habentes, ac proinde sapientia ea, que inter perfectos exponitur, sublimiorique, & firmiori cibo indigentes, si quis lac illis propinet, cleribusque, hoc est, infirmorum cibo illos alat, indigne acerboque illud laturi sint: nec immerito, utpote nihil Christiani roboris colligentes, nec laudabili illo incremento augefcentes, quod sermo diuinus affert, eum qui praclare alitur, in virum absolvens, atque ad spiritualis aetatis mensuram ducens. Quali autem prudentia ornati esse debeant Episcopi, breuiter descripsit S. AMBROSIVS in libro de dignitate sacerdotali. Requirit S. Paulus in Episcopo, prudentiam, inquit, non mundialem, de qua dicitur, quod stultitia sit apud Deum, sed prudentiam.*

prudentiam spiritalem, id est, qua & opere circumspecta sit, & verbo perita, ut sit astutus sicut serpens, & simplex sicut columba.

I V. Excellens doctrina. Apostolus enim requirit, ut sit doctor, ac quidem tantus, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Quæ verba exponens S. Ambrosius loco citato sic, ait, polleat Episcopus sapientia; ut non solum creditum sibi populum sufficienter doceat, verum etiam & cunctarum queat hæresum contradictiones à Catholica repellere Ecclesia, ut sua imperitia imperitos minime doceat, & huiusmodi casu præuentus eueniat illi, quod scriptum est. Cæco cæcus ducatum præbens ambo in foueam cadunt. Et S. Hieron. in eundem locum. Hoc quod ait Apostolus, ut potens sit exhortari in doctrina sana; referendum est ad scientiam. Quia si Episcopi tantum sit sancta vita, sibi potest prodesse sic viuens. Porro si & doctrina; & sermone fuerit eruditus potest se, ceterosque instruere, & non solum instruere & docere suos, sed & aduersarios repercutere, qui nisi refutati fuerint atque conuicti, facile queunt simplicium corda peruertere. Certe S. CHRYSOSTOMVS libro 4. de Sacerdotio prolixè ostendit Ecclesiæ antistites non modo omnigena doctrina, sed etiam eloquentia insigni debere esse instructos, & perpolitos. Ac Concilium Tridentinum exigit à futuris Episcopis, ut sint Doctores vel Licentiati in Theologia aut Iure canonico, vel saltem publicum testimonium alicuius Academiæ exhibeant, quod idonei sint ad docendum vel Theologiam; vel Ius Canonicum.

V. Magnitudo & Constantia animi in rebus gerendis. Oportet enim Episcopum Tyrannis & hæreticis resistere, omnesque improbos quantumuis potentes redarguere. Vnde sapiens. Noli, inquit, quarere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates, ne forte exime scas faciem potentis. Et Deus ad Hieremiam. Ne formides à facie eorum; nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream; & in murum æreum regibus Iudæ & principibus eius. Et ad Ezechielem. Ecce dedi faciem tuam valentiorè facieb; eorum, & frontem tuam duriorem frõtib; eorum. Et Christus cum emitteret Apostolos ad prædicandù. Ecce, inquit, ego mitto vos sicut oues in mediõ luporũ, &c. Nolite timere eos, qui occidit corpus, animã autem non possunt occidere. & Paulus ad Timotheum. Peccantes corã omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. Exemplum huius constantiæ illustre præbuit quondam S. BASILIUS Episcopus accurate à GREG. Nazianzeno; oratione in laudem eius descriptum. Nam cum Præfectus Imperatoris hæretici; eius in dicendo libertatem miraretur, fortasse, inquit Basilius; in Episcopum nunquam incidisti. Alioqui prorsus hoc modo differuisset in certamen veniens. Nam ceteris quidem in rebus; o Præfekte; clementes & placidus sumus, atque omnium abiectissimi, quemadmodum hoc nobis lege præscriptum est, ac non dicam

K. aduer-

aduersus tantam potentiam, sed ne a luerfus plebeium quequam & infimi ordinis hominem supercilium attollimus. Verum ubi Deus nobis periclitatur ac proponitur, tum demum alia omnia pro nihilo putantes ipsum solum inuenerur. Igris autem & gladius, & bestia, & ungu'æ carnes laccrantes voluptati nobis potius sunt, quam terrori. Proinde contumeliis nos affice, comminare. fac quicquid collibuerit potestate tua fructe, audiat hæc etiam Imperator: nequaquam profecto nos vinces, eoque adduces ut impia (Ariana) doctrina assentiamur, nec si his quidem atrociora miniteris. Hæc postquam dixit, ipsiusque in resistendo virtutem in superabilem Præfectus cognouit, eum quidem excedere iussit, non iam cum iisdem minis, sed cum quadam reuerentia & submissione. Ipse autem quam celerrime potuit Imperatorem adiens. Imperator, inquit, ab huius Ecclesie antistite victi sumus, Præstantior est, quam ut minis, firmitior, quam ut sermonibus fortior, quam ut verborum blanditiis superari possit. Qua de causa factum suum improbens Imperator (quod cogere eum tentasset ad Arianismum) cogi eum vetuit.

i. Tim. 3.
Tit. 1.

VI. Est Hospitalitas, quam Episcopo idem Paulus in vtraque epistola ad Titum & Timotheum adscripsit. A qua S. Ioannes epistola tertia Caium, (quem Dorotheus in Synopsi existimat fuisse Episcopum Ephesinum) laudat. *Charissime, inquit, fideliter facis, quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuae in conspectu Ecclesie, quos bene faciens deduces digne Deo.* Contra vero Diotrephen fugillat de inhospitalitate. *Is, ait, qui amat primatum gerere in eis Diotrophes, non recipit nos.* Vnde S. HIERONYMUS in epistolam Pauli ad Titum. *Ante omnia, inquit, hospitalitas futuro Episcopo denuncietur. Si enim omnes illud de Euangelio audire desiderant. Hospes fui, & suscepisti me; quanto magis Episcopus, cuius domus omnium commune debet esse hospitium. Laicus enim unum aut duos aut paucos recipiens implebit hospitalitatis officium. Episcopus, nisi omnes receperit, inhumanus est.* EXEMPLA plura hospitalium Episcoporum, vide in VIRIDARIO nostro, titulo Hospitalitas.

H. ep.
Ch. hom. 10.

VII. Virtus est vigilantia. S. Paulus enim Episcopum in sæpe dicta priore epistola ad Timotheum vult esse *νηφάλεος*, quæ vox significat vel sobrium, ut textus noster habet, vel vigilantem, teste S. HIERONYMO in epistola ad Oceanum de Sacerdote digamo. Et S. Chrysostomus de vigilantia exposuit. *νηφάλεος, inquit, hoc est, clarissima mentis acie præditum, innumerisq; habentem omni ex parte oculos, quibus acutissime cuncta prospiciat, vigilantem necesse est esse illum, qui non tantum sui curam habet, sed etiam reliquorum. Decet esse peruigilem eum, qui eiusmodi est, ac spiritu viuere, & affectus sui flamma in operibus ipsis ostendere, duces omnes solitudine atq; industria superare, ut die noctuq; exercitum, & castra perlustret, labore, & sui officij*

munus

munus diligentissimè impleat, atq; omnium curam gerat. Et lib. 3. de Sacerdotio: Nam si vsuuenit, ut quibus ciuitatum principatus concreditus est, y nisi valde prudentes pariter ac vigilantes fuerint, tum ciuitates ipsas euertant, tum seipos perditum eant: quanta illum virtute non sua tantum vnius, sed & cœlesti præditum esse conuenit, cui forte obtrigit ut Christi sponsam colat, ornetq;? si modo peccandi occasionem vitare is velit?

VIII. Sobrietas: Nam Apostolus vult Episcopum esse sobrium, nõ
vinolentum, hoc est, inquit AMBROSIVS de dignitate Sacerdotali, non
vino tantum, sed & vitiis parcum, ut nec vino amplius indulgeat, quam oporteat,
& mente semper sobrius inueniatur. HIERONYMVS ad Oceanum eãdem
vocem Paulinam exponens: Sacerdotes, ait, qui ministrant in templo DEI,
prohibentur vinum & siceram bibere, ne in crapula & ebrietate aggrauentur cor-
da eorum, & ut sensus officium exigens Deo, vigeat semper & tenuis sit. Vio-
lentia scurrarum est, & comessorum, venterq; mero astuans cito despumat in li-
bidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui
luxuriatur mortuus est: ergo qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Et libro
primo in Louinianum: Non vinolentum, quia qui semper in sanctis sanctorum
est, & qui offert hostias, vinum & siceram non bibit, quia in vino luxuria est.
Sic bibat Episcopus, ut au biberit ignoretur, quod dictum est & Ambrosij lo-
co citato.

IX. Benignitas. nam ad Titum vult eundem esse benignũ, non iracun-
dum, & ad Timotheum non percussorem, hoc est, ait Ambrosius: manus im-
probas ad cadem non habeat, & suspicionibus prauis minimè percutiat cõscientias
aliorum, ne dum petulans inuenitur ad cadem, athleta magis, quam Episcopus iu-
dicetur. Sed magis è diuerso ab aliis illatas patienter ferat iniurias, ut mentis
modestiam cunctis hominibus tranquillam demonstrat, & firmam patientiam
cunctis ostendat. Iterum addidit dicens: Non litigiosum, id est, non linguam ad
comitium relaxet Episcopus, ne per eandem linguam, per quam laudes refert DEO,
& diuina libat sacrificia, litium venena proferat, quia non decet de ore Episcopi
benedictionem simul & maledictionem egredi, ne per eandem linguam, qua Deus
laudatur, homo maledicatur: quia non potest de vno fonte dulcem & amarã
producere aquam. S. HIERONYMVS in Louinianum. Apostolus vult, non
percussorem, id est, qui conscientias non percutiat singulorum: neque enim pugi-
lem describit sermo Apostolicus, sed Pontificem instituit, quid facere non de-
beat. S. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio docet E-
piscopum debere esse ab omni iracundia & furore alienum: Huiusmo-
di, inquit, ingenio præditi, qui ad contumeliam, vim, incommodum, molestum a-
liquod verbum graniter excandescunt, ab Episcopatus cancellis, à sacerdotij clau-
stris procul arcendi sunt. Nam Episcopum inedia minimè cruciari, extenuarique,
tum eundem nudis pedibus non ingredi, id. certè nihil incommodabit Ecclesia

1. Tim. 3.
Tit. 1.
A. c. 4.
H. ep. 84.

Tit. 1.
1. Tim. 3.
A. l. cit.

H. lib. 1.

uniuersitati: at verò agrestioris animi ferocitas furorq, tum Domino, possessoris suo, tum etiam proximo ingentium calamitatum auctor saepe fuit. Atque is quidem, qui virtutes illas non præstant, nulla à Deo comminatio, at temerè excaudentibus gehennæ flammæ æternas Deus comminatus est.

I. Tim. 3.
Tit. 1.

X. Modestia & Humilitas. Requirit enim in vtraque dicta epistola Apostolus in Episcopo, vt sit ornatus, modestus & non superbus: *Quod si iuxta sensum litteræ, ait Ambrosius loco citato, tantum respiciamus, non aliud sacerdotes, quam amictum quærimus clariorem; verbi gratia, castorinas quærimus & sericas vestes. Et ille se inter Episcopos credit esse altiore, qui vestem induerit clariorem. Sed sanctus Apostolus taliter se intelligi non vult, quia non carne Episcopum, sed mente docet esse ornatum, vt ille sacerdos placeat Deo, qui animam habuerit compositam Deo.* S. HIERON. ad Oceanum: *Possumus & aliud intelligere ex hoc verbo (Ornatus) iuxta illud Tullyi. Caput est artis, decere quod facias. Sunt enim quidam ignorantes mensuram suam, & tanta stoliditatis ac vecordia, vt & in motu, & in incessu, & in habitu, & in sermone communiturum spectantibus præbeant, & quasi intelligentes, quid sit ornatus, communt se vestibus & munditiis corporis, & lautioris mensæ epulas parant, cum omnis istiusmodi ornatus & cultus sordibus fædior sit.*

H. ep. 84.

G. ep. 54. lib. 2.
Eccl. 3. 20.

S. GREGORII ad Ioannem Episcopum Rauennatem sententia est: *Nihil in Episcopali ceruice splendidius fulget, quam humilitas. Vnde Sapiens: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.*

I. Tim. 3. 4.
Tit. 1. 6.

H. l. lic.

XI. Et extrema virtus est, Bene præesse domestica familia. Hoc enim quoque B. PAVLVS in Catalogum virtutum Episcopalium retulit, dicens: *Oportet Episcopum esse suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem, addit, domui suæ præesse nescit, quomodo Dei diligentiam habebit? Oportet, inquit HIERON. ad Oceanum, eum esse domum suam bene regentem, non vt epes augeat, non vt regias paret epulas, non vt celatas patinas struat, non vt phasides aues lentis vaporibus coquat, qui ad ossa perueniant, & superficiem carnis non dissoluant artificii temperamento: sed vt quod populo præcepturus est, prius à domesticis exigat. Filios habentem subditos cum omni castitate, ne scilicet imitentur filios Heli, qui in vestibulo templi cum mulieribus dormiebant. Et contra Iouinianum: Vide quanta pudicitia exigatur in Episcopo, vt si filij eius impudici fuerint, ipse Episcopus esse non possit, & eodem vitio offendat Deum, quo offendit Heli Pontifex, qui corripuerat quidem filios, sed quia non abiecerat delinquentes, retrorsum cecidit & mortuus est. Ad-*

H. lib. 1.

Reg. 4.

H. lib. 1.

A. l. cit. c. 4.

addit contra Pelagianos: Consideremus quoque in Episcopo pudicitia, filios habentem subditos in omni pudicitia: vt non solum opere, sed sermone quoque & nutibus se abstineant ab impudicitia. Et S. AMBROSIVS: Domui suæ bene præesse potest, qui corporis sui seruauerit castitatem. Domui, inquit, hoc est corpori suo imperioso iure dominetur, ne subdatur ipse corpori suo, & in desiderio luxuria de-
ditus

ditus, in precipitium demergatur, sed potius filios suos suo castitatis exemplo ad pudicitiam regulam doceat. Et S. CHRYSOST. in hæc verba causam redditur: *cur recta domus cura ab Episcopo requiratur: Oportebat, inquit, ex vicino atque re domestica virtutis sue præbere indicia. Quis enim crederet illum alienos quosq; subiectos habiturum, qui filios non habuerit subditos? Hoc & externa sapientia auctores aiunt, ut qui rem familiarem suam rite administrauerit, Rei quoq; publica conuenienter possit contrectare negotia. Est enim Ecclesia velut domus quadam, ac sicuti in domo uxor est, ac filij & serui, omniumq; cura ac regimen incumbit viro: ita ferme & in Ecclesia videas. nihil enim ibi aliud est, quam filij, & uxores, & serui. Quod si administrationis habeat socios Ecclesia Rector, habet & domi vir uxorem curarum suarum consortem.*

S. hom. 19.

CAPVT IV.

De Episcoporum Officio.

PRI MV M Episcopi officium est, *præstare opere*, quod designat suo nomine, vt S. GREGORIUS monuit Ioannem Episcopum primæ Iustinianæ. Nomen autem *Episcopatus*, teste S. AVGVSTINO libro 19. de ciuitate DEI, *operis est, non honoris.* Vnde Apostolus: *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Opus, inquit S. HIERONYMVS epistola 83. *non dignitatem: laborem non delicias: opus per quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio.* Et S. CHRYSOST. Homilia 10. in i. epistolam ad Timotheum: *Quid ait Paulus? si quis Episcopatum desiderat, non culpo, non improbo, opus quippe regiminis est. Si quis hunc idcirco appetit, non principatus ac dominationis fastus, verum cura regiminis & charitatis affectu, non improbo, inquit, bonum quippe desiderat opus.* Et S. AMBROSIVS de dignitate Sacerdotali: *Sicut Senatorem chlamys ornat, sicut agricultura rusticum, sicut barbarum arma, sicut nautam navigationis peritia, & singulos quosque opifices operis sui qualitas ipsos demonstrat auctores, sic Episcopum non aliud nisi Episcopalis opera designat, vt ex bono opere magis, quam ex professione noscatur, plus meritis esse Episcopus, quam quod nomine vocitetur.*

G. l. 4 ep. 59.

A. c. 19.

1. Tim. 3.

Ch. in c. 5.

A. c. 3.

II. Officium est, initio Episcopatus se hostiam viuentem & sanctam Deo offerre: *Nemo enim, vt scribit GREGORIUS Theologus in Apologetico, magno & Deo & sacrificio & Pontifice dignus est, nisi qui prius se ipsum DEO hostiam viuentem & sanctam DEO exhibuerit, rationalemq; cultum gratum atque acceptum ostenderit, Deoq; sacrificium laudis, spiritumq; afflictum atque contritum obtulerit (quod vnum ille sacrificium pro omnibus suis erga nos beneficiis à nobis efflagitat.) Quo ergo tandem modo ego externum illud sacrificium (MISSÆ) illud magnorum mysteriorum exemplar præsentem animo ipsi offerrem, aut quo modo sacerdotis habitum, nomenq; subirem, priusquam*

G. Apol. 1.

nus pijs actionibus consecrassem; priusquam creaturis sane, atq. ad creatoris solum admirationem, non autem ad detrimentum aspiciendis oculum assuecisssem, priusquam disciplina Domini aures satis aperuisssem, &c. Quam verò nobile & præstans, Deoque gratum, atque Episcopo imprimis congruens opus sit, docet S. AVEVSTINVS sermone quodam de natali Domini: *Sunt multi, inquit, qui vouent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria noctis, alius ut vinum non bibat per aliquot annos, alius ut ieiunia certo tempore faciat, alius ut carnes non comedat; non est istud votum optimum, nec perfectum: adhuc melius volo. Non eligit Deus, nec speciem tuam, nec oleum tuum, nec ieiunium tuum, sed hoc, quod te hodie redemit, ipsum offer, hoc est, animam tuam. Et si interroges me, quomodo animam meam, quam ipse habet in potestate, offeram? Et ego respondebo tibi quomodo. Moribus sanctis, cogitationibus castis, operibus fructuosis, auertendo à malo, & conuertendo ad bonum. Certe S. CHRYSOST. in Genesin, non dubitat affirmare Apostolum Paulum omnes virtutes à Deo ideo consecutum, quod totum se Deo obtulerit. Vide in VIRIDARIO V. oblatio sui.*

Ch. hom. 12.

III. est, Discere & docere. D. PAVLVS enim in epistola ad Timotheum vult Episcopum esse *didaxidov*, hoc est, docilem, vel doctorem, vt versio nostra habet. Vnd B. CYPRIANVS ad Pompeium: *PAVLVS Apostolus ad Timotheum scribit & monet, Episcopum non litigiosum, sed mitem & docibilem esse debere. Docibilis autem ille est, qui est ad discendi patientiam lenis & mitis. Oportet enim Episcopum non tantum docere, sed & discere: quia & ille melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora. Quod ipsam quoq. idem Apostol. Paulus docet, præmonens, vt si alij sedenti melius reuelatum fuerit, prior taceat. Quem locum allegat S. AVEVSTINVS de Baptismo contra Donatistas: Hoc verissimum, inquit, est, longè grauius esse peccatum eius qui sciens, quam eius qui nesciens peccauerit. Et ideo vir sanctus Cyprianus, non solum doctus, sed etiam docilis, quod in laude Episcopi, quem designat Apostolus, sic intellexit ipse, vt diceret etiam hoc in Episcopo esse diligendum, non solum vt scienter doceat, sed etiam patienter discat. IN S. AMBROSII libro primo de officiis hæc est primi capitis epigraphe: Episcopi proprium munus docere populum. Et in ipso capite: Cum, inquit, iam effugere non possimus officium docendi, quod nobis refugeniibus impesuit sacerdotij necessitudo, &c. factum est, vt prius docere inciperem, quam discere. Discendum igitur mihi simul & docendum est, quoniam non vacauit à te discere. Et quantumlibet quisque profecerit, nemo est, qui doceri non egeat, dum viuunt. Vbi nota, et si presbyteris quoque & diaconis prædicandi potestas concessa sit, eam tamen olim proprie fuisse Episcoporum. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt. Apostoli autem Actorum 6. dixere. Non est bonum nos derelinquere verbum DEI & ministrare mensis. Scri-*

C. ep. 74.
1. Tim. 3.1. Cor. 14.
A. lib. 4. c. 5.

bit

bit etiam Possidius in vita S. Augustini cap. 5. Valerium Episcopum concessisse S. Augustino presbytero suo prædicandi potestatem. Legimus & in Synodo Valensi canone 4. vt cum deest presbyter concionator Diaconi loco concionis homilias S. Patrum populo prælegant.

IV. Est orare pro subditis, pro Regibus, imò omnibus hominibus Heb. 5. 1. secundum doctrinam Apostolicam: *Omnis namque Pontifex, ait ad Hebræos, ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, que sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis; & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre, pro peccatis.* Et ad Episcopum 1. Tim. 2. 1. Timotheum: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Quæ verba S. AVGVSTINVS epistola 59. & S. CHRYSOSTOMVS & S. AMBROSIVS in commentario exponunt de precibus sacrificij Missæ, quibus vacare proprium est Episcoporum & Sacerdotum. Vnde S. GREGORIUS libro primo epistolarum, epistola 24. ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, & alios: *Quid Aristes ad Dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur? Qua itaque fiducia ad Deum pro peccatis alienis intercessor venio, apud quem de propriis securus non sum? Si fortasse quispiam apud potentem virum, qui & tibi iratus, & mihi esset incognitus, intercessorem suum me fieri quæreret, protinus responderem. Ad interdicens venire nequeo, quia eius notitiam ex sedula familiaritate non habeo. Si igitur recte homo apud hominem, de quo minimè præsumpsissem fieri intercessor erubescerem, quantæ hoc audacia est, quod apud Deum pro populo locum intercessoris obtinco, cui familiarem me esse per vitæ meritum non agnosco?* A. ad Paelinũ.

V. Est hæreticos redarguere, & cum non parent excommunicare, vel è cœtu fidelium exturbare. Quo pertinet illud mandatum Christi: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, &c. Si autem Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Matth. 18. 15. Nomine Ecclesiæ intellige Episcopum, vt habet S. CHRYSOS. *Ecclesia enim, auctore S. CYPRIANO, est in Episcopo, & Episcopus in Ecclesia.* Et Apostolus ad Timoth. Episcopum 2. Tim. 4. 2. ita scribit: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina: erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria conceruant sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidæ auditum auertēt, ad fabulas aut conuertentur.* Et Titum Episcopum monet, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere: *sunt enim multi vaniloqui & seductores, quas oportet redargui, qui vniuersas domus subuertant.* Et iterum: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui* Tit. 1. 3. Tit. 3. huiusmodi

huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Eiusmodi erant Hymenæus & Alexander circa fidem naufragantes, quos, inquit, tradidi Satanae, ut discant non blasphemare. Sic S. CYPRIANVS, cum Cornelio Papa Felicissimum hæreticum abstentum fecit, vel excommunicauit. Sic S. AMBROSIVS, ut liquet ex epistola ad Valentinianum Imperatorem data, velut Episcopus restitit gentilibus Senatoribus, qui volebant ARAM erigi Romæ Simulacris: *Causa, inquit, religionis est, Episcopus conuenio.* Et B. HIERONYMVS ad Riparium ita scripsit: *Mirror sanctum Episcopum, in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgaq; ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat.* Et S. AVGVSTINVS contra Creconium grammaticum: *Recole, inquit, iam non quid Paulus, sed quid per eum Christus locutus sit. Predica verbum, in sta oportune, importune. & ad Titum oportere in doctrina sana redargui, refelligi, ab Episcopo vaniloquos & mentis seductores indubitata preceptione firmavit. Vnde hoc etiam mihi iussum esse cognosco: hoc pro viribus ago, huic operi, quantum ipse qui iussit adiuuat, perseveranter insisto. Quid obstas, quid obstrepis, cur prohibes, cur reprehendis. Tibi ne obedire oportet an Deo.*

VI. Pupillis, & orphanis, aliisq; pauperibus & afflictis patrocinari. Ita enim scribit S. AMBROSIVS Valentiniano Imperatori: *Gloriosum est mihi hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim Episcopi magis, quam pupillos debemus tueri? Scriptum est enim. Iudicate pupillo, & iustificare viduam, & eruite iniuriam accipientem. Et alibi. Iudices viduarum & patres orphanorum.* S. HIERONYMVS ad Nepotianum: *Gloria Episcopi est pauperum opibus providere. Ignominia omnium sacerdotum est propriis studere diuitiis.* S. AVGVSTINVS de Verbis Apostoli: *Pro magno commendantur Episcopis patrimonia pupillorum, quantum magis gratia paruulorum? Pupillum tuetur Episcopus, ne mortuis parentibus ab extraneis opprimatur.* S. GREGORIUS ad Ianuarium Archiepiscopum: *Pastoralis reginis necessitate compellimur, ut orphanorum, viduarumq; causis solertius, quam curis ceteris insistamus.* Et in Euangelia inde probat Episcopos debere bona temporalia communicare egentibus, quod pastoris boni sit etiam animam ponere pro ouibus: *Ostensa, inquit, nobis est via, quam sequamur: apposta est forma, cui imprimamur. Primum nostrum est exteriora nostra misericorditer ouibus eius impendere: postremum verò, si necesse sit, etiam mortem nostram pro eisdem ouibus ministrare. Sed cum incomparabiliter longè sit melior anima, qua viuimus, quam terrena substantia, quam exterius possidemus, qui non dat pro ouibus substantiam suam, quando pro iis daturus est animam suam?* S. CHRYSOST. in libris de Sacerdotio, hoc Episcoporum officium etiam ad mulieres extendit: *Cui, inquit, administrandus Episcopatus sorte obuenerit, pro mulierum quoque salute, si*

non maiorem, quam virorum, at parem certe curam studiumq; oportet impendere. Nam & eas inuisere egrotantes & solari lugentes, & increpare languentes, & adiuuare afflictos oportet, quæ omnia dum fiunt plures irrumpendi aditus demon inuenire potest, nisi exactissima custodia sese vallauerit.

VII. Est, vicos omnes, & ciuitates eius curæ cōmissas inuisere. Hoc officium tradit S. BASILIVS in Moralibus, & probat ab exemplo Christi, de quo S. Matthæus: *Et circuibat, inquit, IESVS totam Galileam, docens in Synagogis eorum, & predicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo.* Quem locum exponens CHRYSOST. in imperfecto: Nos, ait, qui sumus vnius regionis Pastores, etsi regiones circumire opus non habemus, tamen singulas species passionum populi circumire & considerare debemus, id est, diligenter attendere, qui sunt in populo, qui auaritia morbo laborent, vt aliquem sermonem de auaritia malo faciamus ad medicamentum sanitatis illius, qui auaritia stimulis agitur, &c. Item debemus illis prouidere, qui in populo ardentibus libidinis febribus valde laborant. Quemadmodum enim paterfamilias studiosus scit in domo sua, quid vnusquisq; necessarium habeat, ita & sacerdos singulorum mores & actus & conuersationem debet discere, vt quale quibusq; medicamentum necessarium fuerit, subministret. Lege GREGORIVM Nazianzenum copiosè probantem Episcopum debere esse peritissimum Medicum animarum. Pastorum enim est non solum pascere oues sanas, sed etiam mederi ægris, vt Deus ipse tradidit apud Ezechielem.

VIII. Idoneos tantum & dignos ad Ordines sacros aliasq; dignitates Ecclesiasticas promouere. Perspicuum enim mandatum est Apostoli ad Episcopum Timotheum: *Manus cito nemini imposueris, nec communicaueris peccatis alienis.* Quid sibi vult cito? inquit in ea verba Chrysostomus, non ex prima statim probatione, nec secunda, nec tertia, sed vbi consideratio diuturna præcessit, exactissimaq; discussio, tunc imposito manus. Neq; enim ea res periculo caret. Eorum enim quæ ille peccauerit, tu quoque pœnam dabis, qui initium dedisti etiam præcedentium delictorum. Qui enim improbè prima remisisti, etiam futuris eris obnoxius, quod ipse quasi auctor extiteris præteritorum, qui ea flere non sciueris, vt possent per compunctionis gratiam relaxari. Quemadmodum enim rectè factis, ita peccatis quoq; communicas. Et S. HIERONYM. in cap. 58. Isaiæ: Paulus scribit ad Timotheum. *Manus cito nemini imposueris. Non est enim peccatum leue mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed asseclis suis tribuere, & vilium officiorum ministris, quodq; his dedecoriosius est, muliercularum precibus. In quo considerata loquentis in se Christi Apostoli sapientia, qui vt ordinationis periculum demonstraret, iunxit tormenta peccantium. Neq; communicaueris peccatis alienis. Sicut ergo in ordinationib. maiorum*

est particeps peccatorum, qui tales constituit: sic in Ordinatione sanctorum, particeps est eorum iustitia, qui bonos elegit.

2. Tim. 4. 11.
Tit. 1. 8.
Syn. c. 20.

D. ft. 88. c. episc.
nullam.
G. 1. 5. ep. 129.
Dist. 86. c. frauc.

IX. Lectioni, orationi, prædicationi & eleemozynie vacare, iuxta illud Apostoli: *Attende lectioni, exhortationi, & doctrinae.* Et: *Oportet Episcopum esse hospitalem.* Unde Synodus 4. Carthaginensis: *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se renocet, sed lectioni & orationi, verbi Dei prædicationi tantummodo vacet.* Et S. GREGORIUS Secundino. *Non tibi credat Martinus Episcopus, solam lectionem & orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, & de manu minimè fructificare, sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat: quia si hac non habet, vacuum Episcopi nomen tenet.*

Act. 20.

Ioan. 10.

Zach. 11.

X. & vltimum officium est ab Ecclesia vel diocesi sua, non nisi graui & legitima de causa abesse. Nam Episcoporum proprium est regere Ecclesiam DEI, iuxta dictum Apostoli in Actis: *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* At qui si absint, non rectè regunt, nam apud B. Ioannem grauius Christus arguit pastorem, qui tanquam *mercenarius* gregem suum deserit. Et Zacharias Propheta exclamat: *O pastor & idolum derelinquens gregem suum.* In Apostolorum quoq; canonibus, in tractatu de Residentia Episcoporum à Francisco Turriano citatis, Christi communionem priuantur, qui à grege suo absunt. Quod idem docet faciendum S. Athanasius in epistola ad Episcopos suas dioceses repetètes. Et S. Damasus epist. 4. Concilium quoq; Tridentinum sess. 23. cap. 1. de Reformatione duo de hac re sanxit. Primum, *diuino præcepto mandatum esse omnibus, quibus animarum cura commissæ est, oues suas cognoscere, pro iis sacrificium offerre, verbisq; diuini prædicatione, sacramentorumq; administratione, &c. pascere.* Secundo, *hac omnia nequaquam ab his præstari & impleri posse, qui gregi suo non inuigilant, neq; assistunt, sed mercenariorum more deserunt.*

c. de multa. ex-
ta, de przb.

CAVSÆ autem legitimæ, ob quas aliquando abesse possint Episcopi à suis Ecclesiis ab eodem Concilio numerantur fere quatuor. I. est CHARITAS Christiana, vt si possit necessitati alterius diocesis occurrere, cum paruo dispendio propriæ. II. est VRGENS Necessitas, vt propter pestem, vel persecutionem, quando populo prospectum esset per Vicarios, vt docuit IULIVS Papa in epistola ad Orientales, & PELAGIVS II. epistola ad Benignum. III. est OBEDIENTIA debita, vt si euocetur ob aliquod negotium à summo Pontifice, quod negotium in vtilitatem Ecclesiæ cedat. IV. est Ecclesiæ euidens vtilitas, vt quando cum facultate Romani Præsulis vni duo Epi-

scopatus committuntur.

Quam arduum & periculosum sit Episcoporum munus.

QUAM verò arduum & difficile, atq; etiam periculi plenum sit munus Episcoporum, et si ex dictis factis liqueat, clarius tamé demonstrari potest ex quibusdam tum Spiritus sancti, tum sanctorum Patrum dictis. Nam in libro Sapientie scriptum: *Iudicium durissimum his, qui præ-* Sap. 6. 6.
sunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam DEVS, quoniam pusillum & magnum ipse fecit. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Cui conuenit illud Christi apud B. Lucam: *Cui multum datum est, multum queretur ab eo,* Luc. 11. 48.
& cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Rationem quoq; huius durissimi iudicij Spiritus sanctus non reticuit, nempe quia in extremo illo iudicij die Episcopi, & alij Præpositi rationem Deo reddaturi sunt, non pro suis tantum, sed etiam omnium subditorum animabus. Nam DEVS apud Ezechielem sic alloquitur pastores ignauos: *Ecce ego ipse* Ezech. 34. 10.
super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam, ut ultra non pascant gregem meum. Et B. Paulus ad Hebr. *Obedite Præpositis vestris, &* Hebr. 13. 17.
subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Vnde CHRYSOST. in fine lib. 3. de Sacerdotio: *Si enim horremus, dum iudicium id nobis subeundum est, in quo peccatorum priorum rationem reddaturi sumus, ut qui scitiamus nos ignem illum æternum effugere nequaquam posse, quid illi expectandum est, qui tam multorum nomine causas sit dicturus? Quod autem hoc verum sit, audi B. Paulum, aut potius non Paulum, sed Christum Pauli ore loquentem. Parete eis qui præsumunt vobis, & concedite: nam illi vigilant pro animis vestris tanquam rationem reddituri. Hiccine exiguus tibi videtur comminationis terror; equidem illum, quantum sit, verbis exprimere non possum.* Itaq; alibi non dubitat ita scribere: *Non arbitror inter sacerdotes multos esse qui salui fiant, sed* Chr. hom. 3. in Acta.
multo plures, qui pereant. In causa est, quoniam res excelsum requirit animum: multas enim habet causas, quæ depellant ipsum à suis moribus, & innumeris oculis illi opus undiq;. Non vides, quam multas res oporteat adesse Episcopo, ut sit appositus ad docendum, ut tolerans malorum, ut tenax sit ac fidelis in doctrina sermonis. Quante hoc difficultatis? & quod alij peccant, illi imputatur. Nihil dico præterea, si vel vnus tantum decedat non initiatus, nonne totam ipsius subuertit salutem? Vnius enim anima perditio tantam habet iacturam, uti nulla ratione possit estimari. Et enim si vnus anime salutis tanti est, ut ob hanc filius Dei fieret homo, tantaq; pateatur: perditio cogita, quantam conciliabit pœnam. Quod si quis ob hominem in hac vita perditum morte dignus est, quanto magis ille.

DEINDE Apostolus ab Episcopo exigit non modo vt sit iustus, & Tit. 2.
 sanctus, verum etiam irreprehensibilis. HIERON. libro primo aduersus 1. Tim. 3.

Pelagianos: *Quod dixit Paulus, irreprensibilis, inquit, aut nullus, aut rarus. Quis est enim, qui non quasi in pulchro corpore, aut naevum, aut verrucam habeat? si enim ipse Apostolus dicit de Petro, quod non recto pede inceserit in Evangelij veritate, & in tantum reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus sit in eandem simulationem, quis indignabitur id sibi denegari, quod Princeps Apostolorum non habuit? Et paulo post: Aut nullus, inquam, aut rarus est, qui omnia habeat, que habere debet Episcopus.* Et in epistola ad Oceanum eundem locum Apostoli tractans: *Oportet, inquit, Episcopum irreprensibilem esse. Id ipsum quoque ad Titum. Si quis est sine crimine. Omnes virtutes in uno sermone comprehendit, & penè rem contra naturam exigit. Si enim omne peccatum etiam in otioso verbo reprehensione dignum est: quis est ille, qui absque peccato, id est, sine reprehensione versetur in mundo? Sed futurus Pastor Ecclesie talis eligitur, ad cuius comparationem rectè grex ceteri nominentur. NEQUE solum ab omni vitio alienus esse debet Episcopus, sed omni virtute conspicuus.* Quæ de re agens NAZIANZENSIS in Apologetico. Deinde, ait, *ut etiam se aliquis (Episcopus) ab omni peccati labe purum tueatur, aut ad id certe quamproximè accedat, haud tamen scio, id ne ei sufficiat, qui alios ad virtutem erudire parat. Neque enim ab eo, cui hac cura commissa sit hoc solum requiritur, ut à vitiis alienus sit (quod subditorum quoque plerisque turpissimum esse censetur) verum etiam ut virtute præcellat iuxta illud Scripturæ præceptum, quo declinare à malo, & bonum facere iubemur. Nec satis habere debet vitiosas animæ formas obliterare, nisi meliores quoque notas ipsis substituatur, vitæque integritate magis, quam dignitate atque auctoritate præstet, nec modum sibi ullum honestè viuendi, atque in virtute progrediendi consituat.*

TERTIO Christus apud B. Ioannem à quouis Pastore Ecclesie, ac proinde imprimis ab Episcopo, tantam exigit charitatem, ut paratus sit animam ponere pro ouibus suis. Cuius exemplum illustre præbuit Princeps pastorum dicens: *Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.* Et iterum: *Sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem, & animam meam pono pro ouibus meis.* De quo & in priori epistola S. Ioannes: *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit.* Præbuit & B. PAVLVS scribens ad Corinthios: *Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris.* Et ad Romanos: *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Hæc exempla fuisse summæ charitatis, quanta fuit in Martyribus, qui sanguinem suum pro Christo profuderunt, testatur Christus ipse, dum ait: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quanta autem fuerit caritas Apostoli egregiè describit CHRYSOST. in commentario loci citati: *Relictis, ait, fabulis & nugis ad ipsum Pauli sermonem regredia-*

Gal. 2.

H. ep. 83.

Psal. 36.

Ioan. 10. 11.

Ioan. 1. c. 3. 16.

2. Cor. 12. 15.

Rom. 9.

Ioan. 15. 13.

C. hom. 16. ad Rom.

regrediamur in ipsius dilectionis veluti pelago delitantes, & cum securitate ubi-
libet innauigantes ineffabilem illam flammam consideremus. Immo quicquid di-
xeris, nihil tamen hac dilectione dignum fuerit. Fuit enim illa quouis pelago fu-
sior, omniq; flamma vehementior. Vnde est, quod nullo queat sermone declarari.
Solutus quippe illam nouit, qui diligenter illam possedit ac tenuit. Reducamus ergo
nunc denuo in medium ipsa verba. Optabam ego ipse anathema esse. Quid est, ego
ipse? Ego ipse qui doctor omnium constitutus sum, qui innumeris recte factis eom-
mendor, qui coronas expecto plurimas, qui Christum usque adeo diligo, ut illius
dilectionem omnibus praeferam, qui propter ipsum quotidie veluti flammis, ira,
molestiis & afflictionibus prope consumor, & in summa in uniuersum omnia di-
lectioni illi, quam erga ipsum habeo, postpono.

QUARTO, Sed sit sane aliquis Episcopus, ait GREG. Theologus, non mo-
do à vitiorum contagione purus, verum etiam ad summum virtutis, (& chari-
tatis) fastigium euectus: haud equidem video, quam scientia instructus, aut
quibus viribus fretus huiusmodi Praefecturam suscipere intrepide queat. Nam
profecto ars quaedam artium, & scientia scientiarum mihi esse videtur hominem
regere, animal omnium maxime variū & multiplex. Id porro hac demum ra-
tione quispiam perspexerit, si animarum curandarum rationem, cum corporum
medicina contulerit, quantoq; hac nostra laboriosior, quam illa sit, expenderit, ac
tum materia natura, tum artis facultate, tum actus sine praestantior. Illius enim
labor circa corpora versatur, omninò tandem interitura; at huius studium circa
animam impenditur, quae ex DEO est, atque diuina; supernaq; nobilitatis parti-
ceps. Illius medicus regiones & tempora, & aetates & anni partes ceteraq; huius ge-
neris explorabit, medicamenta agrotanti propinabit, victusq; rationem praescri-
bet, noxiaq; obseruabit, ne praesidiis artis agroti cupiditates obsistant. Ignem etiam
interdum, & ferrum, asperioraq; medicamenta nonnullis adhibebit: quae tamen si
perquam laboriosa & molesta esse videantur, nihil tamen eorum perinde arduum
atque difficile est ut mores, & affectus, & vitam, vitaeq; instituta, atque alias hu-
iusmodi res intestinas perspicere ac meditari, atque agrestibus omnibus belluinisq;
vitiis à coniunctione nostra expulsis, id omne quod mansuetum est, ac DEO gra-
tum, in eorum locum subrogare ac confirmare. Quin illud etiam mecum considero,
quod omnia ea, quae modo enumeravi, velut medico seruata, constanter in natura
sua manent, nec versutè quicquam contra moliuntur: at nobis ingenij solertia, &
caecus nostri amor, & quod facile cuiquam cedere, nec scimus, nec sustinemus, plu-
rimum ad virtutem impediendi affert, ac velut instructa acie sese iis, qui nobis
opem ferunt, opponit: quantumq; studium à nobis adhiberi conueniebat; ut mor-
bum medicis detegeremus, tantum ad medicinam fugiendam adhibemus, atque in
nostram perniciem fortes sumus. Vel enim turpiter & abiecte peccatum supprimi-
mus, non secus ac malignum quendam morbum & subputridum in intimis animae
recessibus occultantes, vel excusationes in peccatis proferimus verborum patroci-

G. Apol 1.

Item Chr. hom.
15 in 2. epist. ad
Corinth.

nium vitiis nostris exquirentes, veletiam obstructis aspdis surdæ ritu auribus nostris obstinato studio in hoc incumbimus, vt ne incantantium vocem audiamus:

G. l. cit.

QVINTO accedit, quod sicut non eadem, pergit idem NAZIANZENSIS, medicamenta; nec eadem alimenta corporibus omnibus offeruntur, sed alia aliis: eodem quoq; modo animæ diuersa ratione, disciplinæ, curantur. Alios enim mouet oratio: alij antistitis exemplo componuntur: alij calcaribus opus habent; alij franco: Aliis laus prodest, aliis reprehensio, modo vtræq; tempestiue adhibeatur. Alios cohortatio ad officium ducit, aliis obiurgatio. Atque hæc rursus alios, si palam arguantur: alios si remotis arbitris increpentur. Quidam ita studiose obseruandi sunt, vt ne minima quidem & leuissima eorum errata dissimulentur: contra in aliis ad nonnulla conuiuere satius fuerit, ita vt videntes non videamus, & audientes non audiamus, sicut dici solet. Quinetiam cum nonnullis ita agendum est, vt irati hominis, ac de salute eorum desperantis speciem præ te feras, cum tamen reuera, nec ipsis irascaris, nec pro perditis ac deploratis habeas. alij rursus lenitate & humilitate curandi, coniunctæq; animi alacritate ad meliorem spem reuocandi. Alios vincere, aliis cedere plerunq; vtilius fuerit. Aliorum item opes & potentiam, aliorum egestatem, calamitatemq; vel laudare, vel execrari, &c. Quæ quidem omnia ratione distinguere, atque ita exacte perspicere, vt tota medendi ratio in summam colligatur, impossibile est, quantacunque cura & ingenij sagacitate polleat. Quocirca via proculdubio regia Episcopis magna cum circumspectione incedendum est, nec; vel ad dexteram, vel ad sinistram, vt est in Proverbiis, declinandum. Hucusque GREGOR. Nazianzenus, cuius Apologeticum quia legerat prudentissimus Romanorum Pontificum S. GREGOR. Romanus ita in prologo tertiæ partis sui Pastoralis scribit: Vt longe ante nos reuerenda memoria GREGORIVS Nazianzenus edocuit, non vna eademq; exhortatio cunctis congruit, quia non cunctos par morum qualitas astringit. Sape namque aliis officiunt, quæ aliis profunt. Quia & plerumque herba, quæ hæc animalia enutriunt, alia occidunt: & lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat. Et medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo Doctorum, vt & sua singulis congruant, & tamen à communis edificationis arte nunquam recedat. Subiicit deinde 36. formulas admonitionum, quomodo aliter hi, aliter illi, viri aliter ac fœminæ; viri aliter, quam senes; domini quam serui, &c. sint admonendi.

S. Th. 22. q. 185
art. 1.

SEXTO, S. Patres, & plerique omnes scholæ Theologi ob dictas, aliasq; causas iudicant temere facere eos, qui licet idonei sibi videantur, appetunt vel ambiunt Episcopatus munus. De quibus imprimis conqueritur S. BASILIVS, dum in exitu libri de Spiritu sancto Ecclesiarum æui sui statum exponit: Qui, inquiens, seipos suis elegere suffragiis, quique affectant principatum, ij Ecclesiarum Præfecturas sortiuntur repulsa

B. c. 30.

sanctis

sancti Spiritus administratione, iamque prorsus Euangelicis ritibus ob sublatum rerum ordinem confusis, ineffabilis est ad Praefecturas irruptio eorum, quorum quisque se palam ingerit ad dignitates vi depulsis ceteris. S. GREG. Nazianzenus cum in Apologetico multas rationes attulisset, cur refugisset honoré Episcopatus, quem tamen tandé oblatum accepit, ita sermonem concludit: Videte quam recte & iuste utriusq; metus causam disceptem, nimirum ut nec minime oblata Praefectura cupide appetatur, nec oblata repudietur. Illud enim temerarium est hominum, hoc praefectorum & contumactum, utrumq; verò ineptorum. Atq; ipse internimiū audaces, & nimium ignauos & timidos quodammodo interiectus sum: nempe & his, qui ad praefecturas omnes temerè prosiliunt, timidior: & iis rursus, qui ab omnibus abhorrent, praesidentior. Haec de his rebus mea est sententia.

S. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, cum explicasset quam formidabile & periculosum sit munus Episcoporum & Sacerdotum. Equidem, inquit, ex iis, quae à me dicta sunt, auditorum mentes tanta puto religione occupatas, ut non iam eos, qui fugiunt, sed eos, qui per se accedunt, honoremq; istum ultro sibi ambiunt, contumacia, temeritatis atque audacia accusent. Et post: Sacerdotis animum honoris illius desiderio vndiq; vacare oportet. Nam si ad eum principatum adipiscendum vehementi animi affectu rapietur, eo adepto impotentiore sanè ambitionis suae flammam incendet, ac vi tandem captus, ut sibi adeptum honorem stabiliat, nulli non peccato seruiet.

S. AVGVSTINVS 19. de ciuitate Dei: In actione non amandus est honor A. c. 19.
in hac vita, siue potentia, quoniam omnia vana sub sole, sed opus ipsum, quod per eundem honorem vel potentiam fit, si rectè atque utiliter fit, id est, ut valeat ad eam salutem subditorum, quae secundum Deum est. Propter quod ait Apostolus: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Et paulo post: Locus vero superior, sine quo regi populus non potest, et si ita teneatur atque administraretur ut decet, tamen indecenter appetitur.

S. BERNARDVS sermone 2. de ascensione: O peruersitas, o abusio filiorum Adam, quia cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum, illi & leuiter ascendunt, & difficilius descendunt parati ad honores & celsitudines graduum Ecclesiasticorum ipsis etiam angelicis humeris formidandos. Et Sermonem 10. in Cantica agens de inidonea ad Episcopatum. Talis quidem, inquit, si forte ad regimen animarum, seu ad officium praedicationis assumitur, aliis quidem non prodest, sibi vero obest plurimum: porro se ingerere, quanta impudentiae est? AVCTOR operis imperfecti in Matth. Quicumq; desiderauerit A. hom. 35.
Dist. 40. c.
multi.
primatum in terra, inueniet confusionem in caelo, nec inter seruos Christi computabitur, qui de primatu tractauerit. Vide GREG. à Valentia in 2. 2. Thom. disput. 10. q. 3. de Statu Episc.

SEPTIMO multi Sancti laudantur, qui, licet dignissimi essent, tamen oblatum

Exod. 4. 20.
Ier. 1. 6.
Ion. 3. 3.

Nyff. in vita
eius.
Gr. in eius vita.

Paul. in vita.

Sulp. in vita.

Metaphr. in vit.

Ioan. in vita.

P. c. 12.

P. lib. 1. ep. 9.
& 10.

Euf. c. 22.

oblatum Episcopatum repudiarunt; atque imprimis MOYSES & Ieremias, qui post oblata etiam à DEO præfecturam, imbecillitatis suæ memores se purgarunt. IONAS verò etiam aufugit. 2. S. GREGORIUS Thaumaturgus, què teste Gregorio Nysseno iam fuga elapsum Phidanus Amasiæ Episcopus, licet corpore absentem, in Antistitem Neocæsariensem consecrauit. 3. GREG. Nazianzenus, qui in Pontum fugit, ne à parente ad Episcopatum Nazianz. eueheretur: pro qua fuga Apologeticum doctissimum scripsit, qui exstat. 4. S. AMBROSIVS, qui à populo Mediolanensis Episcopus postulatus noctu ex urbe se proripuit teste Paulino. 5. S. MARTINVS, quem inuitum ad thronum Episcopalem Turonicum protractum testatur Seuerus SVLPITIIVS. 6. S. CHRYSOSTOMVS, qui, vt ipse faretur libro primo de Sacerdotio, cum rumor increbuisse, de se ad Episcopatum rapiendo, sese occultauit. 7. S. AVGVSTINVS, qui idem sibi contigisse tradit epistola 148. 8. S. GREGORIUS Romanus, qui post fugam, teste Ioanne Diacono, indicio columnæ igneæ proditus est & ad gubernacula protractus. 9. S. AMMONIVS Eremita, qui teste Palladio in historia Lausiaca, aurè sibi præcidit, ne fieret Episcopus. 10. S. MALACHIAS, qui auctore S. BERNARDO non ante Episcopatum in Hibernia suscepit, quam Episcopi anathema ei comminarentur: *Omnem enim locum sublimem & excelsum, ait ille, velut præcipitium reformidabat.* Ipse quoque S. Bernardus, & post eum S. Thomas Aquinas, S. Bernardinus, aliique multi honorem Episcopalem delatum, non semel repudiarunt. QVOD autem Episcopatus semel susceptus possit aliquando cum laude deferri, multis exemplis ostendit B. P E T R V S Damiani Cardinalis, qui & suum deseruit, ac ad monasticen rediit.

OCTAVO & postremo, plurimi, quod Episcopatu excidissent, què cupide ambierant, facti sunt hæretici & hæresiarchæ. Inter ipsos primus censerì potest SIMON MAGVS, qui non solum ambiuit Apostolicum primatum, sed vt liquet ex c. 8. Actorum pretio coemere voluit. 2. fuit THEOBVTES, de quo Eusebius lib. 4. historię Ecclesiasticę. 3. VALENTINVS, de quo Tertullianus libro contra Valentinianos. 4. MARCION, teste Epiphanio hæresi 42. 5. MONTANVS, teste Theodoretò lib. 3. de hæreticorum fabulis. 6. NOVATIANVS, vt habet Eusebius libro 2. historię, c. 33. 7. SABELLIIVS, de quo Epiphanius hæresi 57. 8. ARIVS, de quo Theodoretus lib. 4. hæreticarum fabularum. 9. AERIVS, de quo Epiphanius hæresi 75. 10. NESTORIVS, quem Episcopatum ambiisse tradit Theodoretus lib. 4. hæret. fabularum. Ioannem WICLEFF factum hæresiarcham cum Episcopus esse non posset, testatur Thomas Waldensis libro 2. doctin. fidei, cap. 60.

De Electione Episcoporum.

ELECTIONIS nomine hoc loco comprehendimus, & Ordinationem, & Vocationem seu Missionem. *ELECTIO* quidem nihil est aliud, quam certæ personæ designatio ad Ecclesiasticam præfecturam. *Ordinatio* est sacer ritus, quo futurus Episcopus inungitur & consecratur. *Vocatio* seu Missio est Iurisdictio, qua re ipsa Episcopus & Pastor fit.

Quod ad *Ordinationem* attinet, ea à solis Episcopis fieri potest, siue Episcopi cōsecrandi sint, siue alii Ecclesiæ ministri. Nam in veteri testamento, vt liquet ex Leuitico, solus Moyse Aaronem, & filios eius primos sacerdotes ordinavit. Leu. 8. Moysen autem sacerdotem fuisse indicat illud Psaltris. *Moyse & Aaron in sacerdotibus eius.* & docent è veteribus sacerdotem & Pontificem fuisse, PHILo lib. 3. de vita Moysis. Hieronymus in Iouinianum. August. in Psalmum 98. Nazianz. oratione ad Nyssenum. S. Leo epist. 88. In nouo vero testamento *Ordinatio* semper a Apostolis tribuitur & Episcopis. Nam in Actis soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarunt. Et Apostolus ad Timotheum. *Noli, ait, negligere gratiam qua in te est, qua data est tibi per impositionem manuum presbyterij.* Act. 6. In quæ verba Chryostomus. *Non de presbyteris hic loquitur, sed de Episcopis, neque enim profecto presbyteri ipsum ordinarunt.* 1. Tim. 4. Deinde ibidem Episcopo dicit. *Manus cito nemini imposueris.* Et Resuscita 2. Tim. 1. *gratiam, qua data est tibi per impositionem manuum mearum.* VTRIQUE testamento consentiunt & Concilia. Inter canones certe Apostolorum primus, & Synodi Nicenæ primæ quartus est, *Episcopum ordinandum esse à tribus Episcopis.* Patres vero constanter soli Episcopo tribuunt ordinationem tum Episcoporum, tum presbyterorum, aliorumq; Ecclesiæ ministrorum, vt Epiphanius in Panario. Chryost. in 1. epistolam ad Timoth. Hieronymus ad Euagrium. Augustinus in breuiculo collatione tertia.

Quod ad *Vocationem, vel Missionem* attinet, ea quoque ad Episcopos, & præcipue ad Summum Pontificem pertinet. Nam apud S. Matthæum D. Petro omnis potestas iurisditionis promissa est, cum diceret Christus. *Tibi dabo claves.* & apud B. Ioannem tradita, cum dixit. *Pasce oues meas.* Matth. 16. Eadem & Apostolis, quorum successores diximus esse Episcopos, data est apud eundem, cum diceret, *Ego mitto vos, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ioan. 21. In Actis Apostolicis legimus Paulum & Barnabam Apostolos, & Episcopos constituisse per ciuitates presbyteros. Et ad Titum idem Paulus. *Huius rei gratia, ait, reliqui te Creta, vt* Ioan. 20. Act. 14. Tit. 1.

M consti-

constituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego constitui tibi. Hinc sequitur *perperam à sectariis vocationem, & ordinationem tribui Laicis.*

VENIAMVS ad **ELECTIONEM**. Hanc etsi populus aliquando vsurparit, iure tamen diuino ei non cōuenit. Nam Apostolus ad Hebræos ait. *Neminem sibi assumere honorem nisi vocetur à Deo.* at Aaron à solo Moyse electus est in Pontificem, sine vlllo consensu populi. 2. quia Christus apud Ioannem ait. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* At ipse primum Apostolos, deinde discipulos 72. elegit nullo adhibito populi suffragio. 3. Populi sunt oues, Episcopi vero pastores, secundum scripturas. Ioan. 21. Act. 20. & 1. Petri 5. at ouium non est pastores eligere, & regere, sed pastorum. Deinde Apostoli passim eligebant Episcopos sine multitudinis suffragio, & ad exteras nationes mittebant. 4. Laodice-næ Synodi canon. est. *Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi.* 5. electio popularis obnoxia est tumultibus teste S. AVGVSTINO. Scribit S. HIERON. in Chronico, & Ammianus Marcellinus in electione S. Damasi Papæ in quodam templo 137. homines trucidatos, tumultu populari. **QVAERES**, cui ergo conueniat iure diuino. Respondeo, nec clero conuenire, quia tunc esset totius cleri eligere Episcopum, & eadem incommoda ob multitudinē clericorum accidere possent, quæ in populo. Vnde factum est, vt præcipui tantum è clero iam à multis seculis Episcopum eligāt. Quare statuendum est iure diuino tantum conuenire Summo Pontifici, cui soli dictum est. *Pasce oues meas.* **LEGE** Cardin. Bellarminum lib. I. de Clericis. **QVAE** autem conditiones Antistitis eligendi esse debeant satis liquere potest ex superiori cap. 3. & 4. Et ex Gratiano, in Margaritha Decreti verbo **ELECTIO**.

DE EREMITARVM

STATV.

CAPVT I.

De significatione vocis Eremitarum.

EPHMOZ Græce, Latine dicitur desertum, vel Locus solitarius. Vnde Eremitæ dicti incolæ loci solitarii. Vfus vero iam in Ecclesia obrinuit, vt ea nomenclatura indigitemus monachos solitarios, qui in locis desertis, montibus & cauernis ab omni mortalium consuetudine segregati degunt, Deoque seruiunt in precibus, ieiuniis, vigiliis omniq; vitæ seueritate. Dixi esse Monachos, nam S. PATRES duo

duo fere genera faciunt Monachorum, quorum alios vocant Cœnobitas quasi communem vitam in vno Monasterio agentes, alios vero Eremitas, vel Anachoretas, id est separatos. Ita docet S. HIERONYMVS ^{H. ep. 12.} epistola ad Eustochium, de Virginitate. S. AVGVSTINVS lib. I. de moribus Ecclesiæ, & I. CASSIANVS collatione 18. Itaq; hallucinatus est ^{A. c. 31.} ISIDORVS lib. 2. de diuinis officiis distinguens Eremitas ab Anachoretis. ^{C. c. 4.} Numerat quidem Cassianus loco citato tria genera Monachorum in Ægypto degentium, vt tertium sit Sarabaitarum. Sed mox addit. ^{I. c. 15.} *Quorum duo sunt optima, tertium tepidum atq; omnimodis euitandum. Primum est cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commoratur Ægyptum. Secundum Anachoretarum, qui prius in cœnobiis instituti, iamq; in actuali conuersatione perfecti solitudinis elegere secreta, cuius professionis nos quoq; optamus esse particeps. Idem habet B. HIERON. ep. citata. Et addit de Sarabaitis, quos vocat Remoboth. Hibini, inquit, vel terni, nec multo plures simul habitant suo arbitratu ac diuine viuente. Et de eo quod laborarint in medium partes confecerunt, vt habeant alimenta communia. Habitant autem quamplurimum in urbibus & castellis, & quasi arduis sancta, non vita, quicquid vendiderint maioris est pretij. Inter hos saepe sunt iurgii: quia suo viuente cibo non patiuntur se alicui esse subiectos. reuera solent certare ieiuniis, & rem secreti victoria faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, laræ manica, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum, & si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum. Hæc ille.*

C A P V T II.

De Anachoretarum origine & vita.

EREMITARVM vel ANACHORETARVM origo posterior fuit, quam Cœnobitarum, vt collatione citata fuse explicat CASSIANVS, qui ^{C. col. 18. c. 5.} se anachoretam professus est. *Cœnobitarum disciplina, ait, à tempore predicationis Apostolica sumpsit exordium. Nam talis extitit omnis illa credentium multitudo, quæ in Actibus Apostolorum ita describitur. Multitudinis credentium erat ^{Act. 4. 31.} cor vnu & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sederant illis omnia cõmunia, &c. Sed cū post Apostolorum excessum tepescere cœpisset credentium multitudo, &c. non solū hi, qui ad fidē Christi confluerant, verum etiam, qui erant Ecclesiæ principes ab illa districtione laxati sunt. Hi autem quibus adhuc Apostolicus feruor, memores illius pristina perfectionis, discedentes ab illorum consortio, qui ecclesiæ remissioris vita negligentia licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis meminissent instituta, priuatim exercere cœperunt, atq; ita coaluit ista, quæ diximus, discipulorum,*

qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. *Istud ergo solum fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modo tempore sed etiam gratia primum est, quodq; per annos plurimos solum inuisiolabile usq; ad Abbatem Pauli vel Antonij durauit et aeternum, Cuius etiam nunc adhuc in d. strictis cœ. ob. is cernimus residere vestigia.*

C. c. 6.

DE HOC subiicit CASSIANVS, perfectorum numero, & ut ita dixerim, fecundissima radice, sanctorum etiam Anachoretarum post hæc flores, fructusq; prolati sunt. Cuius professionis principes hos, quos paulo ante memorauimus, sanctum videlicet Paulum vel Antonium nouimus extitisse, &c. Ita ergo processit ex illa, quam diximus, disciplina aliud perfectionis genus, cuius sectatores Anachoreta, id est, secessores merito nuncupantur, eo quod nequaquam contenti hac victoria, qua inter homines oculos diaboli insidias calcauerunt, aperto certamine ac manifesto consuetu demonibus congregari cupientes, vastos eremi recessus penetrare non timeant, ad imitationem scilicet Ioannis Baptistæ, qui in eremo tota permanfit aetate.

H. tom. 7.

S. HIERONYMVS de Origine anachoreticæ Vitæ initio Vitæ B. PAULI Eremite ita disputat. *Inter multos, ait, sepe dubitatum est, à quo potissimum Monachorum eremus habitari cepta sit. Quidam enim altius repetentes à beato Helia, & Ioanne sumpserunt principium: quorum & Helias plus nobis videtur fuisse, quam monachus, & Ioannes ante prophetare cepisse, quam natus est. Alij autem, in quam opinionem vulgus omne consentit, asserunt Antonium huius propositi fuisse caput, quod ex parte verum est. Non enim tam ipse ante omnes fuit, quam ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas vero & Macarius discipuli Antonij, quorum superior magistri corpus sepeliuit, etiam nunc affirmant, PAVLV M quendam Thebeum principem istius rei fuisse, quod non tam nomine, quam opinione nos quoq; comprobamus.*

B. ep. 79.

VITAE eorum sic describit suo seculo S. BASILIUS in epistola ad Eustathium Sebastianæ Episcopum. *Inueni sane multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Egyptum, deinde & alios in Palestina, & in Calesyria & Mesopotamia, quorum admiratus sum, tum in seruanda diata temperantiam, tum in obeundis laboribus tolerantiam: ad quorum obstupui precandi vigorem & constantiam, cum obseruarem, quo pacto nec somno victi, nec alia aliqua natura necessitate destexi, sublimem semper & inuictum animi sensum in fame & siti, in frigore & nuditate seruarent, nec corporis rationem habentes ipsi, nec ab aliis aliquid illi cura impendi sustinentes: sed quasi in aliena carne degerent, ipso opere ostendentes: quid sit in rebus huius vitæ peregrinum esse, & conuersationem in cœlo habere.*

A. c. 31.

S. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ eorū mores ita suo tempore describit. *Nec ea dicam, quæ vos (Manichæi) ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summa continentia hominum Christiano-*

rum multitudinem per totum orbem indies magis magisque diffundi, & in Oriente maxime atque Egypto, quod vos nullo modo potest latere. Nihil de iis dicam, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa interval- la temporum affertur, & aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio DEI, cui prius mentibus inhaerunt, & eius contemplatione beatissimi, quae nisi Sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plus quam oportet deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed hinc disputare longum & superuacaneum puto. Nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, & honorandum videtur, oratione nostra qui videri potest?

C A P V T III.

De Eremiticæ vitæ excellentia.

EREMITICÆ vitæ excellentiam possumus discere primum ex sacris literis. CASSIANVS libro 18. Collationum adducit, quod Dominus figuratiter ad Iob dixit. *Quis est, qui dimisit onagram liberum & vincula eius resoluit? posuit tabernaculum eius desertum, & tabernacula eius salsuginem. Irridens multitudinem ciuitatis, & querelam exactoris non audiens: considerauit montes pascua suæ, & post omne viride querit. Quos etiam Hieremias ita describit. Beatus qui tollit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius & iacebit, quia leuauit se super se. Quis illud Psalmistæ affectu & opere concinunt. Similis factus sum pellicano solitudinis, Vigilaui & factus sum sicut passer solitarius in deserto. Alii adducunt testimonia Scripturæ, quibus summis laudibus euehuntur HELIAS & IOAN. Baptista. Nam de Ioanne dicitur. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne.* & Angelus in laudibus eiusdem posuit, quod *præcedet Christum in spiritu & virtute Elias?* HELIAS, vt plurimum versabatur in monte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus. Ioannes quoque ab infantia vsque ad finem vitæ vixit in deserto, & pilis camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea. Etiam autem & Ioannem Principes Eremitarum faciunt plerique omnes Patres, vt Basilus epist. ad Chilonem. Nazianz. in apologia post reditum ex fuga. Chrysoft. hom. 69. in Matthæum. Sozomenus lib. 1. histor. c. 12. Cæsarianus loco cit. vbi addunt etiam illud Apostoli ad Hebræos. *circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, & in montibus & speluncis, & in cavernis terra.**

II. Probatur ex sententijs Patrum vitæ eremiticæ præstantia. S. BASILIVS ad GREG. Theologum agens de anachoretis, *Ecquid igitur, inquit, beatius quam hominem in terra concentum angelorum imitari inueni: e statim*

B. initio.

die orationes inire? in hymnis & canticis creatorem venerari? Exinde Sole iam dilucente conuerti ad opera nusquam sine oratione? denique canticis tanquam sale condire orationes, siquidem hilarem, alacremque animi equabilitatem hymnica cohortamenta conferunt. Et in libro de laude solitariae vitæ: Solitaria vita cælestis doctrina schola est, ac diuinarum artium disciplina. Illic DEVS est totum quod discitur, via qua tenditur, totum, per quod ad summam veritatis notitiam peruenitur. Eremitus nempe est paradysus deliciarum, ubi tanquam redolentium species pigmentorum, vel rutilantes flores aromatum. Sic fragrantia spirant odoramenta virtutum. ibi rose charitatis igneo rubore flammescunt. ibi lilia castitatis niueo candore candescunt. cum quibus etiam similitatis viola, dum imis contenta sunt, nullis flatibus impelluntur. Omnia illic diuersarum virtutum gemina diuersis venusta coloribus rutilantur, & perpetua viriditatis gratia incomparabiliter vernant. O eremitus sanctarum mentium delectatio, & intimi gestus inexhausta dulcedo, &c. prolixè. Et GREG. Nazianzen. in apologia post

N. initio.

reditum à fuga. Helia, inquit, Carmelum agitabam, Ioannisque desertum, ac cælestem eorum, qui hoc philosophia genus profiterentur, viuendi rationem, presentiaque omnia tempestatis instar existimabam, ac rupes aliquam, aut pruruptum aliquem locum, aut exiguum murum querebam, quibus obtegi possem.

Id. apol. 2.

Et in Apologetico lamentatur se ab arce sua extractum, id est, solitudine, quam ex omnibus, inquit, rebus maxime complexus eram, ac velut sociam, & administram, diuinaque subiectionis parentem, atque adeo diuinitatem afferentem suspexeram, totiusque vitæ moderatricem mihi statueram. Et oratione ad Iulianum. Illud quidem imprimis optabo, mihi ut liceret toto hoc vitæ curriculo mundo emori, vitamque in Christo absconditam ducere, ac magni cuiusdam negotiatoris instar, facultatibus omnibus meis pretiosam illam margaritam emere, ac fluxas & fragiles opes cum firmis & cælestibus commutare: qui quidem quæstus longe maximus est ac certissimus, utique qui mente valent. Et de pauperum amore. Præclara res est solitudo, & vita ab hominum cætu commercioque semota, idque nunc docet Elia Carmelus, Ioannis desertum, ac mons ille, ad quem sapenumero Iesus secessisse. secumque per otium versatus esse perspicitur. S. HIERONYM. ad Heliodorum. O desertum Christi floribus vernans. O solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni regis extruitur. O eremitus familiaris DEO gaudens. Quid agis frater in seculo, qui maior es mundo? quamdiu te tectorum umbra premunt? quamdiu fumosarum urbium carcer includit? Crede mihi, nescio quid plus lucis aspicio. Libet, sarcina corporis abiecta, ad purum ætheris evolare fulgorem. S. CHRYSOSTOM. creber est in eremitarum laudibus. Nam in Matthæum sic scribit. Si quis nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso prorsus omnem illam videbit eremum digniorem; & innumerales angelorum cætus in corporibus fulgere mortalibus, & populos martyrum,

4. Reg. 2. 16.
Marc. 6. 46.
Luc. 21. 37.

H. ep. 1.

ApoC. 21. 16.

Ch. hom. 8.

& che-

& choros virginum, & omnem quidem tyrannidem diaboli dissolutam, Christi autem regnum coruscans, & illam Magorum quondam & Philosophorum parentem, cunctarumq; huius generis artium repertricem, ut videbit modo piscatorum magisterio gloriantem, & contemptis omnibus iam illis, repudiatisq; doctoribus publicanos ubiq; ac sutores pellium circumferentem, & hæc omnia bona non urbibus solum, sed etiam desertis florent locis. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregē, virtutumq; celestium conuersionem in terris micantem, atq; hæc non in viris solum, verum etiam in feminis splendere conspicias. Similia habet 69. & 70. homilia, & alibi. AVCTOR ad fratres in eremo, in tomo 10. Augustini. *O sancta vita* A. Serm. 27. *eremitica, vita solitaria, vita perfectorum, vita angelica, non humana, vita penitentium, vita contra mundum pugnantium, vita ad Deum fugientium, vita deifica, non humana.* IO A N. CASSIANVS collatione XI. *ARCHEBIVS* C. c. 21 *Episcopus cum in Thenneso, quo eum eligendi illi Episcopi causa perduxerat, pie nos atq; humanissime suscepisset, agnito desiderio nostro, quo Sanctos Patres etiam in ulterioribus Aegypti partibus inquirere desiderabamus. Venite, inquit, & videte interim senes haud longe à monasterio nostro consistentes, quorum ita & antiquitas in corporibus iam curuatis, & sanctitas in ipso etiam fulget aspectu, ut vel sola contemplatio eorum magnam inuenibus possit conferre doctrinam, à quibus id quod ego amissum doleo, quodq; tradere iam perditum nequeo, non tam verbis, quam ipso sancta vita discatis exemplo. Credo autem inopiam meam hoc studio aliquatenus subleuandam, si inquirerentibus vobis illam euangelicam margaritam, Matth. 13. 45. quam ipse non habeo, saltem prouidero, ubi eam commadiis comparetis.*

C A P V T IV.

De Eremitarum Monachorum proprietatibus.

EREMITÆ alias habent proprietates vel virtutes communes cum aliis Monachis cœnobiticam vitam agentibus, alias habent quasi proprias. Nos de propriis maxime hic agemus, ceteras reseruaturi in Titulum de STATV Monachorum.

I. PROPRIETAS Eremitæ est, ut consideret quo fine petat eremum. Vnum præscribit S. HIERONYM. aduersus Vigilantium. *Cur* H. sub finem. *inquires, pergis ad eremum? Ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat complexus. Respondebis, hoc non est pugnare, sed fugere, sta in acie, aduersariis armatus obfiste, ut postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victoria, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, gladium deuitavi: si stetero, aut vincendum mihi est, aut cadendum: quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? aut pedibus, aut scuto mori:*

vitaræ.

vitanda est. Tu qui pugnās, & superari pates, & vincere: ego cum fugero, non vinco in eo quod fugio: sed ideo fugio, ne vincar. Nulla securitas est vicino serpente dormire, ut me non mordeat: tamen potest fieri, ut aliquand. me mordeat. Meliorem causam dat Iō. CASSIANVS, nam collatione x: x. proponens discrimen inter finem cœnobitæ & eremitæ. Finis quidē, ait, cœnobitæ est, somnes suas mortificare & crucifigere voluptates, ac secundum Evangelicæ perfectionis salutare mundanum nihil de crastino cogitare. Eremita vero perfectio est, ex utam mentem habere à cunctis terrenis. eamque quantum humani imbecillitatis sinit, unire cū Christo. Quem virum Hieremias propheta describens. Beatus, inquit, vir qui tulit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius & tacbit, quia lenauit se super se.

II. PROPRIETAS, vt non prius ad vitam Eremiticam aspiret, quam bene exercitatus sit in perfectione vitæ cœnobiticæ. Ita HIERON. ad Rusticum monachum. De ludo, ait, monasteriorum huiusmodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant, qui specimen conuersationis suam u'to tempore dederint, qui omnium fuerint minimi, vt primi omnium fierent: quos nec esuries aliquando, nec saturitas superauit, qui paupertate letantur, quorum habitus, sermo, vultus, incessus doctrina virtutum est. Et CASSIAN. collat. citata. Solent, ait, nonnulli ita diuturno silentio solitudinis efferari, vt prorsus hominum consortia perhorrescant, & cum vel paululum à secreti sui solitudine interueniente fratrum visitatione, discesserint, notabili mentis angore, & euidentibus pusillanimitatis indicibus astuare. Quod vel maxime his euenire consuevit, qui non perfecte in cœnobiis instituti, nec ex cœtis prioribus vitis ad solitariam se vitam immaturo desiderio transulerant. Et rursus libro octauo institutionum. Porro eremum perfectos, omnig. vitio purgatos oportet ex petere, & ex cœtis ad purum in congregatione fratrum vitis, non pusillanimitatis profugio, sed diuina contemplationis obtentu, & desiderio intuitus sublimioris intrare, qui non nisi in solitudine à perfectis solummodo poterit apprehendi. Quacunque enim vitia incurata in eremum detulerimus, aperta in nobis non abolita sentiuntur. Solitudo namque sicut nouit emendatis moribus contemplationem purissimam reserare, & intuitu sincerissimo spiritualium sacramentorum scientiam reuelare, ita eorum qui minus emendati sunt, vitia non solum seruare, verum etiam exaggerare consuevit: tam diuque sibi quis patiens videtur & humilis, donec nullius hominis commisceatur consortio.

III. PROPRIETAS est, vt non in vrbibus & castellis, sed in montibus & locis desertis habitet, vt liquet ex nomine eremi, vel solitudinis. Sic CHRYSOSTOM. in Matthæum. Tanquam in cælo, inquit, tuguria fabricari, sic longe à seculi perturbationibus habitant aduersus diabolum militantes: idcirco in solitudine domicilium constituerunt, ciuitatibus & celebri habitatione hominum omnino relicta, quoniam qui bellum gerit, non potest domi sedere;

sedere, sed necesse est quasi subito migraturus parato in diem domicilio habitet. Et paulo post. Audisti unquam Scytharum, qui absque certo vagantur domicilio viuendi consuetudinem? ita Christianos circumuehentes orbem aduersus diabolum pugnantes, captiuos à manibus eius rapientes, omnibus temporalibus neglectis viuere oportet. Tuguria sibi construunt eremita, quæ si relinquere oportebit, ita facile id faciunt, sicut milites castra, & absque ullo dolore derelinquunt. Et infra. Ex fano sibi sedilia faciunt, sicut Christus in eremo fecit, quum quinque millia hominum paucis pasceret panibus. Multi autem ne casam quidem ullam habent, Matth. 14. 17. sed caelo pro tecto utuntur, & Luna loco lucerna, nec oleo, nec ministro indigentes.

Et S. HIERONYMUS ad Paulinum, de institutione monachi. Sin, ait, H. ep. 13. cupis esse quod diceris monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? Habet unumquodque propositum principes suos. Nos autem habeamus propositi nostri principes, Paulos, Antonios, Iulianos. Hilariones, Macarios, & ut ad Scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Helias, noster Heliseus, nostri duces filij prophetarum, 4. Reg. 6. qui habitabant in agris & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluentia Iordanis. De his sunt illi filij Rechab, qui vinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui DEI per Hieremiam voce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiet de stirpe eorum vir stans coram Domino.

IV. PROPRIETAS est, ut meminerint solitudinem non esse locum gaudii, sed luctus. vnde S. CHRYSOSTOMUS in primam ad Timotheum. Ch. hom. 14. Vere domus luctus monasteria sunt, ubi cinis atque solitudo, ubi ciclicium, ubi risus nullus, nullus negotiorum secularium strepitus, ubi ieiunia, ubi terrenorum duritia lectulorum, ubi munda sunt omnia: nullus ibi nidoribus locus, absunt procul sanguinis riui, perturbationes, cura, tumultus, tranquillo in portu nauigant, ac veluti luminaria sunt, sublimi de loco nauigantibus fulgore suo iter aperientes. Perge itaq; ad illos, quare, hospitio suscipe, accede, tange sacros pedes. Longe enim est honorabilius illorum pedes, quam aliorum caput tangere. S. HIERONYMUS aduersus Vigilantium. Monachus autem non H. in fine. dormis, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus prestoleatur aduentum: qui sciens imbecillitatem suam, & vas fragile, quod portet, timet offendere, ne impingat, corruat atq; frangatur. Et ad Heliodorum, Id. ep. 1. de laude vitæ solitariae. Quid agis frater in seculo, qui maior es mundo? quamdiu fumosarum urbium carcer includit? paupertatem times? sed beatus Christus pauperes appellat. Labore terreris? at nemo athleta sine sudore coronatur. De cibo cogitas, sed fides famem non timet. Super nudam metuis humum exesae iuniis membra collidere? sed Dominus tecum iacet. Squalidi capitis horret inculta casaries? sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas te terret? sed tu paradysum mente decambula. Quotiescunq; illuc cogitatione conscenderis, toties in eremo non eris. Et

Rom. 8. 18.

ut breuiter ad cuncta audias Apostolum respondentem. Non sunt, inquit, condigna passionibus huius seculi ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Delicatus es frater, si & hic vis gaudere cum seculo, & postea regnare cum Christo.

C. cap. 15.

V. PROPRIETAS iugis commoratio in cella. Hanc assignat Io. CASSIANVS eremita collatione sexta. Iugis, inquit, cella commoratio reuerenda est. Toties enim etiam reuersus quis velut nouus in ea, & incipiens habitator titubabit atq; turbabitur, quoties ab eadem fuerit euagatus. Illam namque quam in cella residens acquisierat animi intentionem, si fuerit relaxata, recuperare rursus non sine labore poterit ac dolore, & per hoc reductus retro nõ de amisso cogitabit profectus, quem superadiicere potuit, si è cella non fuisset excussus, sed gaudet potius, si illum statum, de quo recidit, semetipsum senserit recepisse. Nam sicut amissum ac præteritum tempus ulterius reuocari non potest, ita ne illa quidem, quæ perierunt possunt emolumenta restitui.

Matth. 4. 3.

Eccl. 2. 1.

C. hom. 18.

VI. PROPRIETAS est, quo perfectius vitæ genus amplectitur, eo magis dæmonis tentationibus obnoxium. Exemplum habes in Christo domino, qui simulatque in desertum venit, tentatus est à diabolo, & quidem tentationibus grauissimis. Et monitum Salomonis est. Fili accedens ad seruitutem DEI, sta in timore, & prepara animam tuam ad tentationem. S. CHRYSOSTOM. in Matthæum ita de eis loquitur. Est enim cernere tota illa regione Ægypti diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cælestium conuersationem in terris micantem. Atque hæc non in viris solum, verum etiam in feminis splendere conspicias. Nam illa quæque non minori, quam viri virtute decorantur, non clypeo arrepto in equum insilire callentes, ut sapientissimi gentilium iubent magistri, sed multo certe vehementius bellum gerentes. Communis enim illis ac viris contra diabolum pugna est, contraque huius mundi potestates, nec vsquam tencritudo sexus his congressibus impares facit. Non enim natura corporis, sed voluntate animi ista exercentur certamina. Propterea in huiusmodi acie sapius femina viris fortius decertarunt, ac trophæis insignibus claruerunt. Et

C. coll. 18. c. 6.

G. l. 14. mor. c. 13.

CASSIANVS superius dixit. Anachoreta, id est, secessores merito nuncupantur, eo quod nequaquam contenti hac victoria, qua inter homines occultas diaboli insidias calcauerunt, aperto certamine ac manifesto conflictu dæmonibus congredi cupientes, vasti eremi recessus penetrare non timeant ad imitationem scilicet Ioannis Baptista, qui in eremo tota permansit ætate. Et S. GREGORIUS in moralibus generatim. Hostis noster adhuc in vita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expurgare contendit. Eos enim pulsare negligit, quos quiete iure possidere se sentit. Contra nos vero eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro quasi ex iure propria habitationis expellitur. Exemplum habes S. Antonij quasi

quasi primi Anachoretæ, qui quot Dæmonis exagitatus sit tentationibus habes in vita ab S. Athanasio scripta. Quomodo autem monacho perire pugnandum sit cum dæmone docet S. Ephræm in doctrina de Ep. 21. Perfectione monacho necessaria.

VII. PROPRIETAS est Seueritas in cibo & potu, de quo ita S. BASILIVS ad Chilonem Anachoretam præcipit: *Vt in veste comparanda rationem imprimis oportet constare utilitatis, ita in cibo panis usus expleuerit id, quo opus est ad alimentum: aquæ potus sedauerit sitim homini integræ valetudinis: quibus accedent ea pulmenta, quæ ex leguminibus ad usus tantum necessarios facta tuendæ sunt integræ corporis firmitati.* Et paulo post: *Denique cibi sumendi hora sit unica, & constituta, eademq; semper per abitum reuertens, vis ut hæc curando corpori destinata; una sit hæc quatuor & viginti, quam temporis intercapedinem complectitur diei noctisq; vicissitudo.* S. HIERONYMVS ad H. ep. 22. Eustochium de custodia Virginitatis: *Ad tertium genus (monachorum) veniam, quos Anachoretas vocant, qui & de cænobiis exeuntes, excepto pane & sale ad deserta nihil perferunt amplius. Huius vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & ut ad superiora conscendam princeps Ioannes Baptista fuit.* Et in vita Pauli Eremitæ: *IESVM testor & sanctos Angelos eius in ea eremi parte, Id. tom. 1. quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidisse me monachos; de quibus vnus per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur iis, qui non crediderint, quia omnia possibilia sunt credentibus.* S. AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ agens de iisdem: A. c. 13. *Nihil de iis dicam, inquit, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu pane solo, qui eis per certa temporum intervalla offertur & aqua cõtenti desertissimas terras incolunt. Plura vide de Monachorum proprietatibus.*

C A P V T V.

De vitæ Anachoreticæ commodis.

PRIMUM commodum est, quod aptissimum hominem reddat ad H. ep. 22: Thren. 3. 27. contemplandum DEVM & cœlestia, quo citat B. HIERONYMVS ad Eustochiũ illud Hieremiæ: *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis, quia non in sempiternum abiciet Dominus.* Vnde Saluator quoties orare volebat, in mōtes & loca deserta secessit: *Ipse autem, ait Lucas, secedebat in desertum & orabat.* Et S. BASILIVS de laude solitariæ vitæ: Luc. 5. 16. *O cella spiritualis exercitiij mirabilis officina, in qua certe humana anima creatoris sui imaginem in se restaurat, & ad suæ reddit originis puritatem: ubi sensus obtusi ad subtilitatem sui acuminis redeunt;*

Et pro vitata natura sinceritati azyma reperitur. Tu das ut homo mundo corde Deum conspiciat, qui suis obuolutus tenebris Deum & teipsum prius ignorabat. Tu hominem ad suum facis redire principium, & de exilij deiectione ad antiquæ dignitatis reuocas celsitudinem. Tu facis, ut homo in mentis arce constitutus, cuncta sub se videat terrena defluere, semetipsum quoque in ipsa rerum labentium prospiciat decursione transire. Scribit B. HIERONYMVS non solum solitudinem, sed etiam ieiunium & reliquam vitæ feueritatem ad contemplationem ita prodesse, ut multi etiam Philosophi in desertis habitare voluerint. Plato etiam locum pestilentem egit, & discipuli eius nisi sapientiam amarent. Pythagoræi verò non modo vrbes, sed & hortos omniaq; loca quæ voluptatem afferrent, eodem teste, vitarunt, ne animi eorum mollescerent, & à virtutum studio retardarètur. Scribit etiam GALENVS in exercitatione medicinæ animas hominum delitiis deditorum in multo sanguine tãquam in luto demersas nihil subtile & cœleste contemplari posse.

H. lib. 1. in Iouin.

II. Commodum est, quod vita illa sua non careat voluptate. Anachoretæ enim, teste Chrysof. in Matthæum, *vrbes & tumultus platearum fugientes in montibus vinere maluerunt, ubi nihil sibi cum his rebus secularibus commune est, ubi nihil humanarum rerum perturbat, non mæstitia, nō dolor, non acerbior cura, non pericula, non lior, non turpis amor, non aliud huiusmodi, sed quæ sunt futuri regni iam meditantur. Valles & montes apud fontes, in solitudine ac tranquillitate habitantes, & cum DEO ipsi colloquentes, omni tumultu domus sua omnis vacat, & anima omni passione & agitudine libera, lenis, subtilis, & ipso tenuissimo aere purior: quorum corpus id scilicet est, quo etiam ille Adam ante peccatum exercitus tum gloriam indutus & DEVM liberè alloquebatur. & paradisi regionem magna beatitudine plenam habitabat. Et S. BASILIUS, O vita Eremitica, o vita sancta, o vita Angelica, vita benedicta, vinarium animarum, exedra gemmarum cœlestium, curia cœlestium Senatorum, odor cunctorum aromatum fragrantium superat, sapor tunc super distillantes fauos, super omnia mella cordis guttur illinit & obdulcat, & ideo quicquid est, q̄ de te dicitur dignitatis tuæ meritis non adæquatur, quia nulla carnis lingua exprimere sufficit, quod de te noster spiritus inuisibiliter sentit. Et quod tu sapis interiori gustu atque medulla cordis, nunquam explicat organum vocis. Illi te nouerunt, qui te diligunt. Illi præconia tuæ laudis agnoscunt, qui in tui amoris amplexibus fideliter requiescunt.*

B. de vita solit.

III. Commodum est, quod valeat ad vitia expugnanda, maxime autem ad excidendam fornicationem: *O cella, ait BASILIUS, loco citato, spirituale prorsus habitaculum: namque de superbis facis humiles, de gulosis sobrios, de crudelibus pios, de iracundis mites, de odiosis reddis in diuina charitate feruentes. Tu luxuriosis renibus nitida castitatis adhibes cingulum, tu facis ut le-*
nes ad

ues ad gravitatem redeant, ut iocosus scurrilitatibus parcant, ut vaniloqui & praces se sub districta silentij censura castigent. Tu facis ut vagos quosq; Christicatenae coerceat, ut indisciplinati moribus à sua se prauitate compescant. Tu homines à seipsis extraneos reddis, & prius vasa vitiorum reflorescere virtutibus facis. Et ad Chilonem: Solitudo grande operæpretium adfert ad perfectionem, utpote quæ perturbationes animi consopire solita sit, spaciumq; indulgere vi ratiocinationis stirpitibus illas ex anima elidendi. Vt autem fera bestia blanda manu permulsa leni certamine superantur, ita libidines, iræ, pauores, mærores animæ, venefica mala consuetudine consopita, nec perpetuo irritamento efferata eluctabiliora deinde vi rationis fiunt. Et CASSIANVS libro institutionum sexto: Hic verò mor- C. 63.
bus fornicationis, ait cum corporis afflictione & cōtritione cordis solitudine quoq; ac remotione indiget, ut posset ad integrum sanitatis statum perniciofa estuum febri deposita peruenire. Sicut plerunq; certa egritudine laborantibus vile est, ut cibi noxij ne oculorum quidem ipsorum obtutibus offerantur, ne quod aspectus occasione desiderium eis lethale gignatur: ita plurimum confert ad depellendum hunc specialiter morbum quies ac solitudo, ut mēs agra minimè diuersis figuris interpellata ad puriorem perueniens contemplationis intuitum facilius pestiferum concupiscentiæ fomitem radicitus possit eruere.

IV. Commodum est, quod solitudo maximè valeat ad expugnandas omnes dæmonis machinationes. Vnde dictus BASILIVS de solitaria vita exclamat: O eremus terribile malignis spiritibus habitaculum, ubi celledæ Monachorum velut tentoria ordinata castrorum quasi turres Sion, & quasi propugnacula Hierusalem, eriguntur aduersus Assyrios, & contra faciem Damasci, quod tunc fit cum vno eodemq; spiritu diuersa geruntur officia, dum videlicet hic psallitur, illic oratur: in alia scribitur, in aliis vero manuum operibus insudatur. Quis non verba diuina huic congruere videat, quibus dicitur: Quam speciosa tua Psalm. 86. a.
tabernacula Iacob, & tētoria tua o Israel, ut valles nemorose, & horti iuxta fluuios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi Cedri prope aquas.

V. COMMODVM est, quod Anachoretæ ipsi sic ad fructus dignos pœnitentiæ faciendos, vel ad satisfaciendum pro peccatis in templo commissis tempus & locum habuerunt, vti multis accidit, etiam iis qui ante sceleratissimi latrones fuerant. Accedit quod sancti etiam leues & veniales culpas grauibus pœnis expiare soliti sunt. Hæc enim est ex præcipuis causis, cur S. Ioannes Baptista tam seueram vitam duxerit: licet enim ipse forte nulla peccata actualia habuit, tamen quia missus à Deo fuerat, ut pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo & verbo eam prædicare, & ideo teste Ioāne Chrysofomo in Matthæum, etiam vestem gestauit pœnitentiæ accommodatam. Et alibi dicit, monachos habitu imitari Hellam & Ioannem. Sed sit satis de commodis Anachoreticæ viæ, quæ vix hoc tempore est vsitata; cui & veteres

C. hom. 10.
Id. hom. 69.

prætulert cœnobiticam & communem, nosq; præferemus in titulo de MONACHORVM Statu, tatum hic subiiciam verba HIERONYMI.

S. HIERONYMVS AD RVSTICVM MONACHVM,
cui viuendi formam præscribit.

H. epist. 4.

Rom. 14. 3.

1. Cor. 14. 15.
Eph. 5. 19.
Psal. 46. 8.

NVNC Monachi incunabula, moresq; discutimus, & eius monachi, qui liberalibus studiis eruditus in adolescentia, iugum Christi collo suo imposuit. Primumq; tractandum est, utrum solus, an cum aliis in monasterio viuere debeas. Mihi quidem placet, ut habeas sanctorum contubernium: nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es, statimq; tibi in partem alteram declinandum sit, & errori pateas: plusq; aut minus ambules, quam necesse est, ne aut currens lassaris, aut moram faciens, obdormias. In solitudine cito surrepit superbia, & si parumper ieiunarit, hominemq; non viderit, putat se alicuius esse momenti: oblitusq; sui vnde & quo venerit, intus corde, lingua foris vagatur. Indicat contra Apostoli voluntatem alienos seruos: quo gula voluerit, porrigit manum: dormit quantum voluerit: nullum veretur: facit quod voluerit: omnes inferiores se putat: crebriusq; in urbibus, quam in cella est: & inter fratres simulat verecundiam, qui platearum turbis colliditur. Quid igitur, solitariam vitam reprehendimus? Minimè, quam sepe laudauimus: sed de ludo monasteriorum huiuscemodi volumus egredi milites, quos cremi dura instrumenta non terreant, qui specimen conuersationis multo tempore dederint, qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fèrent: quos nec esuries aliquando, nec saturitas superauit, qui paupertate letantur, quorum habitus, sermo, vultus, incessus doctrina virtutum est, qui nesciunt secundum quosdam ineptos homines demonum pugnantium contra se portenta confingere, ut apud imperitos & vulgi homines miraculum sui faciant. & exinde lucra sectentur. Et infra: Et ne plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina Patris, consortioq; multorum: ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: ille silentium, ille doceat mansuetudinem: non facias, quod vis, comedas quod iuberis: vestiare quod acceperis: operis tui pensum persoluas: subiiciaris cui non vis: lassus ad stratum venias, ambulansq; dormites, & necdum expleto somno surgere compellaris. Dicas Psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed affectus queritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mente. Et: Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum. Psallite sapienter. Seruias fratribus. Hospitum laues pedes: passus iniuriam taceas: prepositum monasterij timeas ut Dominum, diligas ut parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit: nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire.

obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel & tace. Deut. 17.
Hucusque ille.

VIDE de Statu Monachorum, & voluntariæ Paupertatis.

DE GLORIÆ ÆTERNÆ

S T A T V.

C A P V T I.

Quid nomine æternæ gloriæ intelligatur, & in quo consistat.

NOMINE Æternæ gloriæ non aliud intelligimus, quam *Vitam æternam, Regnum cælorum, beatitudinem, vel felicitatem hominum, vel si quo alio modo in diuinis litteris appellatur, qua non in hac vita mortali, sed in altera futura primo secundum animam, deinde etiam secundum corpus in omnem æternitatem perfruemur.* POTEST autem hæc Beatitudo accipi dupliciter, vel pro re ipsa, qua obtenta reddimur beati, vel pro vsu & consecutione rei, quo vsu formaliter & intrinsecè beati reddimur. Prima à Theologis Scholæ dici solet *Beatitudo obiectiua*, altera vero *formalis*. De priore agemus hoc capite, de posteriore sequenti.

QVOD ad priorem igitur attinet, Philosophi gentiles omnes à veritate aberrantes, cum de extremo hominis fine disceptant, collocarunt illam beatitudinem in re aliqua creata, vt honoribus, opibus, voluptatibus. LACTANTIUS libro tertio diuinarum institutionum, & L. c. 7.
AMBROSIUS libro 2. Officiorum omnes opiniones eorum reuocant A. c. 2.
ad denas. D. AVGVSTINVS verò in nono de ciuitate Dei, ex sententia Aug. c. 1.
Varronis ad duodenas. Immo ARISTOTELES primo Ethicorum: At. c. 4.
Omnes, inquit, velle opiniones eorum exquirere, superuacaneum fortasse est.
AT, turpiter omnes isti cum Aristotele hallucinati sunt, cum summum & perfectissimum bonum nostrum, regnum cælorum, vita æterna, salus nostra, felicitas & æterna gloria in solo DEO infinito & summo bono collocanda sit.

SCRIPTURÆ sacræ oracula clare id ostendunt. Id n. DEVS statim patefecit amico suo singulari Abrahamo Patriarchæ, cum ait ad eum Gen. 15. 2.
ia Gen. *Ego protector tuus sum, & merces magna nimis.* Et Rex Dauid: *Quid mihi*

mibi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Et: Pars mea Deus in æternam. Et: Mibi adherere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Et alibi: Qui replet in bonis desiderium tuum. Et iterum: Beatus populus, cuius est Dominus Deus. & B. Ioannes in Euangelio: Hac est vita æterna, ut cognoscant te solum verum DEVM, & quem misisti IESVM Christum. Et in epist. I. Ut simus in vero filio eius, Hic est verus Deus & vita æterna.

Pf. 72. 25. & 28.
Pfal. 102. 5.
Pfal. 143. 15.
Ioan. 17. 1.

I. Ioan. 5. 10.

Ir. c. 22.

C. c. 6.

Apoc. 22. 13.

G. orat. 7.

N. in orat.

S. PATRES idem tradunt. IRENÆVS libro tertio aduersus hæreses: *Gloria, inquit, hominis est DEVS. B. CYPRIANVS* libro altero contra Iudæos, inde probat Christum esse DEVM, quia ipse in Apocalypsi dicit: *Ego sum α, & ω, principium & finis. Ego sitiienti dabo de fonte aque viuæ. DEVS enim solus est fons aquæ viuæ, & tanquam vltimus finis satiat mentem nostram. GREG. Nyssenus libro de beatitudin. Beatitudo, ait, est illa immortalis & incorrupta vita ineffabile pariter, & inanimaduersibile, atq; inexcoGITabile bonum. GREG. NAZIANZ. de laudib. S. Athanasij: DEVS intelligibilem omnium summus est vertex, in quo desiderium omne consistit ac desigitur, nec supra eum vsquam fertur. Nec enim quicquam sublimius habet, aut omnino habebit mens vlla quantumuis philosophica & altissimè tendens, ac summè curiosa. Hoc etenim rerum omnium expetendarum extremum est, quo cum peruenerimus, conuiescit omnis speculatio. Quicumque igitur corporis crassitie perrupta, cum Deo commercium habere, ac purissimæ luci, quantum humanæ naturæ datum est, commisceri licuerit, is duplici nomine beatus est censendus: tum quod hinc seipsum extulcrit, tum quod illius vitæ diuinitatem sit consecutus. S. AVGVSTINVS libro 19. de Ciuitate DEI. Sicut, inquit, non est à carne, sed super carnem, quod carnem facit viuere: sic non est ab homine, sed super hominem, quod hominem facit beate viuere: nec solum hominem, sed etiam quamlibet potestatem virtutemq; cœlestem. Quocirca ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis DEVS est. De quo dicunt sacræ literæ Hebræorum. Beatus populus, cuius est Dominus Deus ipsius.*

A. c. 25. & 26.

Pfal. 145. 35.

A. c. I.

Pfal. 102. 5.

RATIO demum ipsa manifeste huic doctrine adstipulatur, quia nihil est quod humanum, vel creature cuiusuis appetitum, nisi perfectissimum & immensum bonum, vt S. AVGVSTIN. eodem libro tradit, exfaturare queat; nulla autem res præter DEVM aut tale bonum est, aut plenè satiare hominem potest, vt merito Psalmographus dixerit: *Qui replet in bonis desiderium tuum. Quare hoc cum omnibus veræ sapientiæ studiosis statuendum est, sicut in hac vita, ita in altera summam felicitatem, tam hominum, quam angelorum in co consistere, vt Deo adhaereamus.*

*Quod beatitudo formalis in vtraque actione intellectus & voluntatis
nostra consistat.*

HACTENVS demonstrauius ex Scripturis & S. Patribus beatitudinem, statumve gloriæ in solo DEO esse quærendum. nunc verò deinceps inquirendum est, an sola intelligentia, & non etiam voluntate DEO in ipsa beatudine nostra fruamur, & ita beatitudo nostra in vsu vtriusque facultatis animæ consistat necne? Scio variis Doctorum opinionationibus rem hanc exagitari, sed iis relictis tuebimur iuxta Scripturas sacras dictaq; veterum Patrum illam beatitudinem maximè verti in duabus nobilissimis animi nostri facultatibus, intellectu & voluntate.

SCRIPTURA etenim tam collocat in actione vtriusq;. In cognitione quidem & visione apud Ioannem. *Hæc est, inquit Christus, vita æterna ut cognoscant te.* Nomine autem vitæ æternæ semper solere significari beatitudinem, docet AVGVST. lib. 9. de Ciuitate, vt apud Matthæum: *Quid faciens vitam æternam possidebo.* Et ad Romanos: *Gratia Dei vita æterna.* Ioan. 17. a.

Deinde in prima sua epistola B. Ioannes ait: *Videbimus eum sicuti est.* In actu vero voluntatis, quia apud Matthæum Christus ait: *Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Et apud Luc. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam.* Et apud Ioannem: *Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* A. c. 11.
Matth. 19. 16.
Rom. 6. 23.
1. Ioan. 3. 3.
Matth. 25. 23.
Luc 22. 29.
Ioan. 16. 22.

QVOD ad Patres attinet, primum in Extrauaganti quadam Constitutione BENEDICTI XII. Pontificis definitum est *animam esse beatam visione ac fruitione diuinæ essentiæ, & eam visionem ac fruitionem futuram æternam absque vlla interruptione.* Constat autem visionem ad intellectum, fruitionem verò ad voluntatem pertinere. Et Catechismus Romanus circa Symboli verba: Credo vitam æternam, ita habet: *Solida beatitudo, quam essentiali cõmuni nomine licet vocare, in eo sita est, vt eum videamus, eiusq; pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectiõnis fons & principium.* S. AMBROSIVS libro secundo de Officiis, postquam varios Philosophorum de beatitudine sententias recensuit, ita subiicit: *Scriptura autem diuina beatam vitam posuit in cognitione diuinitatis, & fructu bonæ operationis.* S. GREGORIUS Nazianzen. de plaga grandinis: *Illos lux omni oratione maior exceptura est, & sanctæ regniq; Trinitatis puritas iam clariusque collustrantis, totamq; secum tota mente miscens contemplatio, quam quidem ego vel solam regnum cælorum potissimum esse arbitror.* A. c. 2.
Apud Castr. de hæref. V.
Beatitudo.
N. in orat.

fruitionem Dei annexam cōtemplationi non excludat. S. AVGVSTIN. nunc in visione intellectus, nunc in fruitione voluntatis beatitudinem ponit. In Visione libro primo de Trinitate cap. 8. 9. 10. & 13. *Ita quippe ait (Christus) Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te, &c. Hoc fiet cum venerit Dominus, & illuminabit occulta tenebrarum, cum tenebre mortalitatis huius corruptionisq, irasierint. Tunc erit mane nostrum, de quo in Psalmo 5. Mane astabo tibi & videbo, &c.* In fruitione vero, siue gaudio ponit libro primo de doctrina Christiana. *Summa, inquit, merces hæc est, ut Deo fruamur.* Et libro octauo de Ciuitate. *Nemo beatus est, qui eo quod amat non fruitur.* Et 10. confessionum, *omnes ipsum gaudium vitam beatam vocant.* Et rursus. *Beata vita est gaudium de veritate.* Vtrumque autem idem auctor coniungit, in libro primo de Moribus Ecclesiæ, vbi ait. *Vitam æternam esse totum præmium, cuius promissione gaudemus.* Promittitur autem in præmium, non modo cognitio Dei, sed etiam gaudium. *Gaudebit, ait Christus, cor vestrum.*

RATIO quoque ipsa confirmat sententiam istam esse veritati maxime consentaneam. Tunc enim mens nostra sibi satiata videtur, cum summum bonum, quod est DEVS, ita adepta videtur, vt nihil amplius requirat. nam Psalmista dicit, *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Et Philosophus in primo de Moribus agnouit, *Felicitatem debere esse bonum sufficientem.* Cum ergo vterque actus intelligentiæ & voluntatis sit valde perfectus, vt vix alter altero sit perfectior, si non vtroque mens nostra Deum complecteretur, hoc ipso certe esset inquieta. *Nemo enim beatus est, inquit S. AVGVSTINVS 8. de Ciuitate Dei, qui eo quod amat, (adde etiam & cognoscit) non fruitur.*

QUANQVAM non desunt ex iisdem S. Patribus, qui latius eandem formalem beatitudinem porrigant; nam ipse S. AVGVSTINVS libro 13. de Trinitate asseuerat *beatum illum esse, qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.* BOETIVS quoque libro 3. de Consolatione definit, beatitudinem esse *statum bonorum omnium aggregatione perfectum.* Et B. ANSELMVS libro de similitudinibus, vbi ponit 14 partes beatitudinis, definit esse *sufficientiam omnium commodorum.* Quæ descriptio eo procliuus

complectenda est, quo facilius ad felicitatem animi non

modo humani, sed etiam corporis

futuram protendi

potest.

C A P V T III.

*Æternæ gloriæ vel beatitudinis Status, non esse in hac vita,
sed in altera.*

Hic Beatitudinis, vel æternæ gloriæ Status hæctenus descriptus, etiam si esse possit, vbicunque quis Deo fruitur, à nobis tamen nõ est in hac vita, sed in altera quærendus. Etiam si enim S. Patres consuetudinem diuinæ Scripturæ secuti, aliquando beatos quoq; indigent mortales, qui hic ita vitam instituant suam, vt beatitudine alterius vitæ digni sint, (de quibus fusè in VIRIDARIO nostro, in titulo CHARITATIS, & hic in titulo GRATIÆ agemus) nos tamen hic proprie tantum loquimur de sanctis hominibus in aliam vitam iuxta animam translatis, & fruitione Dei & Christi sempiterna fruentibus, quos dicimus non solum in Statu versari spiritali beatissimo & omnibus bonis affluentibus, (quem paulo post ex diuinis litteris, Patribusq; describemus) sed etiam in loco corporeo, nempe COELO, sicut nos hic versamur in terra. Ad quod cælum primus viam aperuit Christus Saluator noster, vt docet Apostolus in epistola ad Hebræos, & in die ascensionis suæ gloriosus conscendit, vt habet in epistola ad Ephesios citans illud Psalmi de Christo: *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* ac etiam exponens: *Quod autem ascendit, inquit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit, supra omnes cælos, vt impleteret omnia.* Vbi disertè Apostolus ascensionem in cælum, descensionem in inferiores partes terræ opponit: Et passim in diuinis litteris cælum à terra distinguitur, vt in Psalmis, *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Et apud Matthæum: *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra.* Metaphoram quidem faciunt quidam in cælo, vt cælum corporeum tollant, sed cur nõ faciunt in terra? Vnde Christus prædicens Apostolis profectioem suã in cælum, dixit: *Vado parare vobis locum, vt vbi ego sum, & vos sitis.*

VBI autem locus ille sit, quo Christus conscendit, & Apostoli secuti sunt, an super omnes cælos, hoc est, extra hanc corpoream mundi molem in ipso orbium conuexo, an verò intra cælum aliquod corporeum, B. Augustinus putauit non esse anxie inquirendum: *vbi, inquit, in lib. de Symbolo & fide, & quomodo sit in cælo corpus dominicum curiosissimum & superuacaneum est querere: tantummodo in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostræ cælorum secreta discutere, sed est nostræ fidei de Domini corporis dignitate sublimia & honesta sapere.* Quanquam illa nunc posteriorum Doctorum disputatione vero similior facta est sententia, sed &

Heb. 9. 12.
Psal. 76. 19.
Eph. 4. 8.

Isa. 66. 1.
Psal. 113. 6.
Matth. 6. 5.
Vbi quæritur.

Ioan. 14. 3.

A c. 6.

Philo in opif. 6.
dierum.
Clem. 7. strom.
Basil. hom. 2.
Hexem.
A. L. 2. de gen.
ad lit.
Psal. 8. 9.

Psal. 101. 26.

Ephes. 4. 20.
Heb. 4. 7. 9.
Act. 3. 21.

Ang. l. 12. de ci.
uit. c. vit.

Heb. 9. 1.

Hebr. 12. 18.

domicilium, Christi, sanctorumq; omnium esse cœlum supremum initio orbis cum angelis creatum, immobile, *ἀνύσπυρον*, lucidissimum, quod veteres à summo splendore appellarunt Empyreum, David Rex à nobilitate cœlum cœlorum, Apostolus tertium cœlum, vt annotauit Augustinus. Nam tria præcipua genera cœlorum Scriptura prodidit. Primum aëreum, de quo illud Psalmi: *Volucres cœli & pisces maris*. Alterum sydereum complectēs orbium cœlestium machinam, quam videmus, de quo intelligitur illud: *Opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanes*. Tertium verò, de quo loquimur, Empyreum, ab hominum conspectu remotū. Ex qua annotatione facile liquet, cur dissimili loquendi forma Sacri Scriptores dixerint, Christum nunc ascendisse super omnes cœlos, penetrasse cœlum, superiorem cœlis factum; nunc ascēdisse vel introisse in cœlum, & à cœlo susceptū. Subuectus est enim super omnes cœlos aspectabiles, stellarum ornatu, & continua conuersione nobis notos: at in cœlo Empyreo, quod est super omnes cœlos, cum angelis omnibus & sanctis hominum animis versatur, non caueat aliisve angustiis inclusus, cum more mortalium corporum à loco non cōtineatur, sed more immortalium, & glorioforum locum potius ipsum centineat, & quocumq; loco velit se sistere possit, sicut vere sistit in innumeris Christianorum Ecclesiis, vbicunq; Sacerdotum ore sacrosanctum Christi corpus benedicitur & consecratur.

I AM verò sacri Scriptores, vt splendorem eius loci, & amplitudinem status cœli declarent, variis similitudinibus vtuntur. Apostolus in epistola ad Hebręos confert cum templo Hierosolymitano, quod duabus partibus erat distinctum, prima, quæ dicebatur *Sancta*, altera verò, quæ vocabatur *Sancta Sanctorum*, in quod Summo Pontifici nō patebat aditus, nisi quotannis semel: Quarum hæc postrema regnum cœlorum à Christo summo Pontifice semel patefactum repræsentabat, de quo sic loquitur: *Post velamentum autem secundum Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron que fronderat, & tabule testamenti, superq; eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium. His vero ita compositis in priore quidem tabernaculo semper introibant Sacerdotes, sacrificiorū officia consummantes: in secundo autem semel in anno solus Pontifex, hoc significatē Spiritu sancto nondum propalatā esse Sanctorū viam. Et infra: Non enim in manufacta sancta IESVS introiuit exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, vt nunc appareat vultui Dei pro nobis. Sub finem verò eiusdem epistolæ ita describit Statum beatorum: Non enim accessistis ad tractabilem montem, & turbinem, & caliginem, &c. sed accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem cœlestem, & multorum mil-*

lium

lium angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cælis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum, & testamenti noui mediatorem IESVM, & sanguinis asperzionem melius loquentem quam Abel.

S. IOANNES vero Apostolus & Euangelista longè splendidius in ænigmatate eundem Beatorum Statum, eorumq; habitationem cœlestem in Apocalypsi sua depingit: *Et ego Ioannes, inquit, vidi sanctam ciuitatem* Apoc. 21. 2. *Hierusalem nouam descendentem de cælo à Deo, paratam, sicut sponsam, ornatam viro suo. Et infra: Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi sanctam ciuitatem Hierusalem descendentem de cælo à DEO, habentem claritatem DEI, & lumen eius simile lapidi pretioso, tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum & altum habens portas duodecim, & in portis angelos duodecim, &c. Et fundamenta muri lapidis omni lapide pretioso ornata. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt per singulas. Et templum non vidi in ea. Dominus enim DEVS omnipotens templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea: Et portæ eius non claudentur per diem, nox enim non erit illic. non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Hæc ille. Merito ergo cum BARUCH Propheta exclamare* Baruch 3. 24. *possumus: O Israel, quam magna est domus DEI, & ingens locus possessionis eius. Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus.*

C A P V T I V.

De Gloriæ aternæ vel Beatitudinis proprietatibus generatim.

P R I M A Proprietas sit, quod omnes homines naturaliter eam appetant. Hanc crebro inculcat S. AVGVSTINVS vt in primum versum A. conc. 1. Psalmi 118. Beati immaculati in via: *Exhortatur nos, inquit, vt queramus beatitudinem, quam nemo est, qui non expetat. Quis enim vnquam vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus?* Et libro contra Iulianum A. c. 3. Manichæum, ait, *omnes homines naturali instinctu beatos esse velle.* In libro Id. c. 3. vero 13: de Trinitate: *Illæ, ait, Mimi facetissima predicatur urbanitas, qui cum promississet in theatro, quid in animo haberent, & quid vellent omnes aliis ludis esse dicturum, atque ad diem constitutum ingenti expectatione maior multitudo conflueret suspensis & silentibus omnibus dixisse perhibetur. Vili vultis emere, & caro vendere, cui improuisa dicenti admirabili fauore plauserunt. Verum cum hoc refutasset Augustinus: Largitionis enim gratia, inquit, non uimus quosdam emisse frumenta carius, & uilius vendidisse suis ciuibus. subiungit: At si dixissent, omnes beati esse uultis, miseri esse non uultis, dixissent ali-*

quid quod nullus in sua non agnosceret voluntate. Quicquid enim aliud quisquam latenter volet, ab hac voluntate, quæ omnibus hominibus satis nota est, non recedit. Et paulo inferius: Quoniam verum est, quod omnes homines esse beati velint, idque vnum ardentissimo amore appetant, & propter hoc cetera quæcumque appetunt, nec quisquam potest amare, quod omnino quid vel quale sit nescit: nec potest nescire, quid sit quod velle se scit, sequitur ut omnes beatam vitam sciant.

II. PROPRIETAS est, quod beatitudo æterna præparata sit iustis & electis à Constitutione mundi, imò ab omni æternitate. Ita enim apud Matthæum, loquetur Rex Christus iis, qui à dextris erunt: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Et Apostolus ad Ephesios: *Benedictus DEVS, & Pater Domini nostri IESV Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus, in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, &c. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ suæ.* Deinde B. Ioannes in sua Apocalypsi dicit: *Quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ à constitutione mundi.* vnde colligitur à constitutione mundi aliorum scripta fuisse. At in libro vitæ scriptum esse nomen, non est aliud quam in numerum beatorum esse à Deo relatum. Nam angelo Ecclesiæ Sardis dicitur: *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ.* Et alibi: *Qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.*

III. PROPRIETAS est, quod numerus sit certus iustorum & electorum, qui ad beatitudinem ab æterno sunt designati. Nam Apostolus in posteriore ad Timotheum ait: *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc. Nouit Dominus, qui sunt eius.* Et S. AVGVSTINVS libro de Correptione & gratia: *Certus est prædestinatorum numerus, qui neque augeri potest, neque minui.* Hæc certitudo oritur ex eo, quod qui semel à Deo prædestinatus est, certo & infallibiliter sit peruenturus ad æternam gloriam: *Oves meæ, inquit Christus apud B. Ioannem, vocem meam audiunt. Non peribunt in æternum, non rapiet eas quisquam de manu meæ.* Et S. AVGVSTINVS de bono perseverantiæ ait: *Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur.* Cum autem DEVS certo & infallibiliter sciat, quinam bene vsuri sunt donis gratiæ concessis, necessario sequitur ut etiam sciat, quinam in particulari sint saluandi, & quantus eorum, ac proinde & prædestinatorum sit numerus. Si quæras quantus sit eorum futurus numerus, respondeo eum soli Deo cognitum teste S. AVGVSTINO in Enchiridio, licet secundum quosdam verosimile est tot homines fore prædestinatos, & saluandos, quot angeli corru-

runt, vel tot, quot angeli perffiterunt, vel tot denique, quot angeli conditi sunt.

IV. PROPRIETAS, quod æternæ gloriæ vel beatitudinis tanta fit futura magnitudo, vt nulla intelligentia humana capi, nullo sermone explicari possit, secundum illud Isaia & Apostoli dictum: *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum, nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda DEI.* Qua de causa idem Apostolus alias scripsit: *Existimo, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Et rursus: *Id quod in præsentie est nomen, tamen & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod adificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis.* Imo primordia illius gloriæ quadantenus expertus. Scio, inquit, *hominem in Christo (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) quoniam raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* id est, quæ homo verbis explicare nequit, vt exponit PROCOPIVS: *Non licet homini loqui ait Paulus, non quod, inquit, tacere in mandatis haberet, sed quod efferre pro dignitate non posset.* Sic CHRISTVS Saluator, vt est apud Matthæum, cum præludium tantum quoddam gloriæ Apostolis exhibuisset, transfiguratus ante eos, & resplenderet facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius fierent alba sicut nix, & vox de nube lucida audiretur, attoniti ceciderunt Apostoli in faciem suam. Et PETRVS quidem initio splendorem cernens, dixit: *Bonum est nos hic esse, sed MARCVS Euangelista perhibet, non sciuisse quid diceret.*

Isa. 64. 4.
I. Cor. 2. 9.

Rom. 8. 18.

2. Cor. 4. 17.

2. Cor. 12. 3.

P. in c. 64. Isa.

Matth. 17. 2.

Marc. 9. 5.

C A P V T V.

De Proprietatibus beatorum speciatim.

PRIMA Proprietas est, quod erunt similes DEO. Ita enim loquitur in prima sua epistola S. Ioannes: *Charissimi nunc filij DEI sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Et B. PAVLVS ad Romanos: *Quos præsciuit, ait, & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit, quos autem iustificauit, illos & glorificauit.* Corpus quoque beatorum simile erit corpori Christi: *Nostra autem, inquit idem Apostolus, in epist. ad Philippenf. conuersatio in cælis est, vnde etiam*

1. Ioan. 3. 2.

Rom. 8. 19.

Phil. 3. 10.

Saluato-

Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem, qua etiam possit sibi subicere omnia. Nec mirum beatos in altera vita DEO & Christo similes futuros. quia DEVS initio conditi orbis hominem ad imaginem & similitudinem suam creauit. Verum & angelis similes futuri in Scriptura perhibentur. nam cum Sadducæi Christum rogassent, cuius in resurrectione vxor esset futura, quam septem ordine mariti habuissent, respondit. Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem DEI. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli DEI in cælo.

Gen. 1. 27.

Matth. 22. 30.
Marc. 12. 25.

II. PROPRIETAS, quod omnes erunt possessores Regni, & quasi reges, & ideo beatitudo passim in Scriptura vocatur REGNUM cælorum, de quo Christus apud Matthæum. *A diebus Ioannis Baptista usque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Et Paulus ad Timotheum. *Nam si commortui sumus, & conuiuemus, si sustinebimus & conregnabimus.* Et sapiens. *Iusti autem in perpetuum uiuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini. & Dominus ad saluandos. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* & B. Ioan. in Apocalypsi. *Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.*

Matth. 11. 12.

2. Tim. 2. 12.

Sap. 5. 17.

Matth. 25. 34.

Apoc. 22. 5.

Ioan. 12. 26.

Ioan. 17. 24.

Luc. 12. 37.

Luc. 21. 29.

Apoc. 3. 20.

III. PROPRIETAS, quod Christus eos adsciscat in perpetuos socios, & conuiuas. *Si quis mihi ministrat, ait apud Ioannem, me sequatur: & ubi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.* Et rursum. *Pater quos dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam.* Deinde apud Lucam. *Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes: Amen dico vobis, quod præcurret se, & facies illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Et alibi. *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.* Et in Apocalypsi Ioannis Christus. *Ecce sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipsi mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.*

Ma. 5. 5.

Ioan. 14. 2.
C. de hab. Virg.A. de Virgin.
c. 16.

Matth. 11. 11.

IV. PROPRIETAS, quod non omnes eadem, sed alii alia gloria in cælis potentur. Nam de Virginibus apud Isaiam promittitur. *Dabo eis in domo mea locum & nomen melius à filiis & filiabus.* Et Christus apud Ioannem. *In domo patris mei mansiones multe sunt.* Vnde B. CYPRIANVS. *Cum habitationes multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat.* Et S. AVGVSTINVS. *In multis mansionibus honoratur alius alio clarior.* Deinde apud Matthæum ait. *Qui minor est in regno cælorum, maior est il-*

est illo, id est Ioanne Baptista. Quo argumento vtens B. HIERONY. in Louinianum. *Vides ergo, inquit, quod in caelis sit maximus & minimus, & inter angelos quoque sit multiplex & infinita diuersitas.* Idem docet B. PAVLVS in I. Cor. 15. 41. prior ead Corinthios exemplo stellarum, minus plusue lucetium. *Sicut stella, ait, differt à stella in claritate, sic erit resurrectio mortuorum.* Ita S. GRE- G 4. mor. c. 41. GORIUS in verba Iob. *Paruus & magnus ibi sunt. Quo hic, inquit, alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendit.* Rationem autem & causam reddit alibi Scriptura, quia in illa die reddet unicuique, secundum opera eius, at in hac vita non eadem sunt iustorum omnium opera. S. AMBROSII in epistola ad Siricium Papam verba sunt. *Agrestis ululatus est, nullam virginittatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritum, & paupertatem quandam caelestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma, quam tribuat, nec plurimi abundant tituli meritum.* Et S. AVGVSTINI ad Dardanum. *DEVS, ait, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quamuis in quibus habitat, habeant eum pro sua capacitatis diuersitate, aij amplius, alij minus, quos ipse sibi dilectissimi templum gratia sua bonitatis adificat.* Et 22. de ciuit. c. 30. *Qui futuri sint pro meritis praemiorum etiam gradus honorum, atque gloriarum, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quod tamen futuri sint, non est ambigendum.*

V. PROPRIETAS, quod Gloria beatorum futura sit aeterna, ac proinde amitti nequeat. Nam à sapiēte dicitur. *Qui elucidant me, vitam aeternam possidebunt.* & apud Matthæum. *Et ibunt hi in ignem aeternum, iusti autem in vitam aeternam.* Et apud Apostolum, *Gratia DEI, vita aeterna.* Et in Apocalypsi Ioannis. *Qui viderit, faciam illum columnam in templo DEI mei: & foras non egredietur amplius.* S. PETRVS in priori epistola vocat hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in caelis. Et iterum. *immarcescibilem gloria coronam.* Vnde S. AVGVSTINVS contra Origenem in lib. XII. de ciuitate DEI. *Quorum, inquit, piorum aures ferant post mensam tot tantisque calamitatibus vitam, post tam magna mala, tamque multa & horrenda, tandem aliquando per veram religionem & sapientiam expiata atque finita, ita peruenire ad conspectum DEI, atque ita fieri beatam contemplatione incorporea lucis per participationem incommutabilis immortalitatis eius, cuius adipiscenda amore flagramus, ut eam quandoque necesse sit deserere, & eos qui deserant, ab illa aeternitate, veritate, felicitate deiectos, tartarea mortalitati, turpi stultitia, miseris execrabilibus implicari, ubi DEVS amittatur, ubi odio veritas habeatur? Et in sermonibus de Tempore. *Vita non est, nisi beata. Et beata vita non potest esse nisi aeterna, ubi sunt dies boni, nec multi, sed vnus.**

De Dotibus Beatorum maxime quoad animam.

Pfal. 16. 15.
Iſa. 49. 10.
Apoc. 7. 16.

PRIMA Dos beatorum erit, *Satietas sine fastidio*, de quo prædixit rex Dauid, cum ait, *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* & Iſaias cum Ioanne in Apocalypſi. *Nec eſurient, neq; ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neq; ullus aſtus. Satiati,* inquit, B. GREGORIVS, *deſiderabimus, ne ſatietas generet faſtidium: deſiderantes ſatiabimur, ne cum anxietate ſit deſiderium.* Et S. AVGVSTINVS de vtraq; ſatietaſe animæ, huius & alterius vitæ exponit verſum illum Pſalmi. *Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea. Habet,* inquit, *quandam pinguedinē anima noſtra. Eſt quedam ſaturitas pinguis ſapientia. Sapientia enim iſta anima que caret, marceſcunt, & omnino ita exiles fiunt, vt in bonis omnibus operibus cito deſiciant. Pinguis anima, vnde eſſet pinguis, niſi à Domino ſaturaretur? Et tamen quantumlibet hic ſit pinguis, quid erit in illo futuro ſeculo, quo nos paſcit DEVS interim in hac peregrinatione? Quid crimus tūc? Nec dici poteſt. Et fort aſſe ipſam ſaturitatem optamus hic, quando leuamus manus noſtras, vbi pinguedine ſic ſaturabimur, vt omnino omnis indigentia noſtra intereat, & nihil deſideremus, quia tot um præſto nobis crit, quicquid hic deſideramus, quicquid hic pro magno amamus.*

Sap. 3. 1.
Sap. 5. 17.

2. D O S erit ſecuritas ſine metu, pax ſine perturbatione. *Iuſtorum enim anime,* ait Sapiens, *in manu DEI ſunt. DEVS dextra ſua reget eos & in brachio ſancto ſuo deſendet illos, & accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum.* Et Iſaias. *Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & tabernaculis ſiſtencia, & in requie opulenta.* Et Pſalmiſta. *Qui poſuit ſiues tuos pacem.* Hæc ſecuritas faciet, vt perpetuo in Apocalypſi & Iſaia portæ cœli dicantur futuræ apertæ. *Aperientur,* inquit, *portæ iugiter die ac nocte, & non cludentur.* Vnde S. AVGVSTINVS libro vltimo de Ciuitate Dei. *Vera pax ibi eſt, vbi nihil aduerſi, nec à ſeipſo, nec ab alio quiſquam patietur. DEVS ſinis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine ſatigatione laudabitur.*

Iſa. 32. 18.
Pfal. 147. 14.
Iſa. 60. 21.
Apoc. 2. 1. 25.

A. l. 22. c. 30.

3. D O S erit ſcientia abſq; ignoratione. *Videmus enim nunc per ſpeculum,* ait Apoſtolus, *in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, ſicut & cognitus ſum.* Et quidem S. AVGVSTINVS loco citato vult eos ſcientiam tunc habituros, & miſeriarum præteritarum, atq; etiam pœnarum, quas luunt damnati. *Potentia ſcientia,* ait, *qua magna in eis erit, non ſolum ſua præterita, ſed etiam damnatorum eos ſempiterna miſeria non latebit. Alioquin ſi ſe fuiſſe miſeros neſcitur ſunt, quomodo, ſicut ait Pſalmus. Miſericordias Domini in æternum cantabunt?*

Pfal. 88. 2.

Pfal. 114. 7.

4. D O S erit Liberum arbitrium integrum ſine peccato. Nam Rex Dauid cum dixiſſet, *Conuertere anima in requiem tuam,* ſubiicit. *Quia eri-*

puis:

putavit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Nec ideo, inquit idem S. AVGVSTINVS, liberum arbitrium (beati) non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi, usque ad delectationem non peccandi in declinabilem libertatem. Nam primum liberum arbitrium, quod homini datum est, quando primum creatus est rectus potuit non peccare, sed potuit & peccare: hoc autem nouissimum eo potentius erit, quia peccare non poterit: verum hoc quoque DEI munere, non sine possibilitate naturæ. Certe DEV S ipse nunquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?

5. Dos erit perpetuo laudare Deum sine fatigatione. Beati qui habitant in domo tua Domine, ait Psalmographus, in secula seculorum laudabunt te. Et ISAIAS. Latitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Quanta erit illa felicitas, ait B. AVGVSTINVS, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur DEI laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agetur, ubi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur nescio. Admoneor etiam sancto Cantico, ubi lego, vel audio. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.

6. Dos erit, ita contentum esse sua gloria, ut maiorem alteri non inuideat. Vnde idem Doctor. Atque ita etiam, inquit, beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut non inuidens Archangelis angeli ceteri, tanquam nolit vnusquisque esse, quod non accepit, quamuis sit pacatissimo concordie vinculo ei, qui accepit obstrictus, quia nec in corpore vult oculus esse, qui est digitus, cum membrum vtrumque contineat totius carnis pacata compago. Sic itaque habebit donum alius alio minus, ut hoc quoque donum habeat, ne velit amplius.

7. Dos erit gaudium maximum, sine vlllo dolore, vel tristitia. Aufert enim, ut habet Isaïas, & repetit B. Ioannes in Apocalypsi, Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra, quia Dominus locutus est. Et rursus. Canticum erit vrbis sicut vox sanctificationis solennitatis, & latitia cordis, sicut qui pergit cum tibia, ut ixtret in montem Domini ad fontem Israel. Et Latitia sempiterna super capita eorum, gaudium & letitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Et Christus apud Ioannem, Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et apud Matthæum seruo fideli dicit. Super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

C A P V T VII.

De causis vel fontibus gaudij ineffabilis beatorum.

PRIMA causa vel Fons ineffabilis gaudij beatorum est S. TRINITAS, in cuius cōtemplatione consistit beatitudo. Primum enim virtutis erit, inquit S. AVGVSTINVS in li. 22. de Ciuit. Dei, ipse qui virtutē dedit, & qui seipsum, quo

melius & maius nihil possit esse, promissit. Quid enim est aliud, quod per prophetam dixit. Ero illorum DEVS, & ipsi erunt mihi plebs: nisi ego ero unde satientur, ego ero quacungq; ab omnibus honeste desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax & omnia bona. Sic enim & illud recte intelligitur, quod ait Apostolus, ut sit DEVS omnia in omnibus. Ad quod respexit rex Dauid, cum in Psalmis dixit. Faciem tuam Domine requiram. Et. Ostende faciem tuam & salui erimus. Et. Sitiuit anima ad Deum fontem vitium. & Apostolus Philippus apud Ioannem. Domine, ait, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Christus enim ei respondit. Philippe qui videt me, videt & Patrem. Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?

2. FONS est humanitas Christi. *Hæc est vita aterna, ait Christus ipse apud S. Ioannem, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Nulla autem res homini beato maius gaudium conciliare potest, quam considerare naturam suam humanam cunctam ad tantam dignitatem, ut idem hypostatiuâs, qui in Christo erat homo esset Deus, ipseq; frater vere esset eius hominis qui Deus est, & in quo vita beata consisteret. Non confunditur, inquit Apostolus ad Hebræos, Christus fratres eos vocare, dicens. Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesie laudabo te.*

3. FONS est loci amenitas. *Erit enim, ut habet Isaias, lux Luna, sicut lux Solis, & lux Solis erit septemplex, sicut lux septem dierum. Imo non erit amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Luna, ait alibi, illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam, quod repetitur in Apocalypsi, nam claritas Dei, inquit B. Ioannes, illuminauit eam, & lucerna eius est agnus Dei. Addit deinde ad explicandam simul loci puritatem. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui sunt scripti in libro vitæ Agni.*

4. FONS est, Societas aliorum saluandorum. Primo ex multitudine. *Vidi turbam magnam, ait in Apocalypsi B. Ioannes, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus & populis, & linguis. Secundo ex nobilitate societatis, in qua erit beatis. virgo MARIA mater DEI, omnes angeli & Archangeli, Patriarchæ & Prophetæ, omnes Reges sancti & reginæ, Apostoli, Martyres, Eremitæ, Doctores, Confessores, parêtes, amici, focii. Vnde B. CYPRIANVS libro de mortalitate omnes ad vitam æternam inuitans. Patriam, inquit, nostram Paradisum computamus, parentes Patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus, & currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in com-*

mune lætitia est, qualis illic cœlestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi, quam summa & perpetua felicitas? illic Apostolorum gloriosus chorus, illic Prophetarum exultantium numerus, illic Martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis victoriam coronatus: triumphantes illic virgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis, continentia robore subegerunt; remunerati misericordes, qui alimentis, & largitionibus pauperum iustitia opera fecerunt, qui Dominica præcepta seruantes ad cœlestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus, vt cum his cito esse, vt cito ad Christum venire contingat, optemus. Hanc cogitationem nostram DEVS videat, hoc propositum mentis & fidei dominus Christus assiciat, daturus eis gloriæ suæ ampliora præmia, quorum circa se fuerint desideria maiora. Lege & CHRYSOSTOMVM homil. 8. ad Hebræos.

5. FONS gaudii societas gloriosi corporis, nam post generalem mortuorum in die iudicii extremi resurrectionem beatorum. sãtis fiet expectationi, de qua Apostolus ad Philippenses. Vnde etiam Saluatorem ^{Psal. 3. 21.} expectamus Dominum nostrum IESVM Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subiicere sibi omnia. vnde ISAIAË ultimo electis promittitur beatitudo animæ & corporis. Videbitis, inquit, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra sicut herba germinabunt. Accessione autem corporis & dotum eius cœlestium, idcirco maius & cumulatius gaudium beato accedet, cum quod tunc, vt AVGVSTINVS ad Dioscorum scribit, felicitas animæ in ^{A. ep. 56.} corpus redundabit, quatenus nimirum in corpus sese exferet, & quasi spirituale & cœleste, vt loquitur Apostolus, illud reddet, tum quia animæ gaudium quoddam nouum accidentale ex felicitate corporis accedet, quocum in hac vita communes labores pro consequenda vita æterna sustinuit. De dotibus autem corporis beati futuris, sequenti capite dicemus.

6. FONS gaudii erit, quod euaserit pœnas gehennæ æternas, vel quod S. CHRYSOST. multis gehennis durius & acerbius existimat, diuinæ gloriæ fruitione non exciderit. Sic enim inchoauit homiliam ^{Ch. hom. 47.} quandam ad populum Antiochenum. Multi hominum, charissimi, gehennam tantum formidant, ego autem illius gloriæ amissionē gehenna multo amariorem esse dico. Si vero sermone probari non potest, nihil mirandum. Nec enim nouimus illorum bonorum beatitudinem, vt & miseriam ex eorum priuatione manifeste sciamus. Quoniam Paulus, qui ista manifeste nouerat, sciebat quod à Christi gloria decidere onaniam est grauissimum: & nos quoque, tunc sciemus, cum in eandem venerimus experientiam. Nunquam autem hoc patiamur, ò unigenite Dei fili, nec ullam unquam capiamus huius irreparabilis pœnæ experientiam. Idem habet

Ch. hom. 37.

fermone; in epistolam ad Romanos. & in epist. ad Philippenfes fermone 13. Immo ibidem, & in Matthæum hanc habet sententiam. *Ego semper dicam acerbius esse DEVM peccatis offendere, quam gehenna cruciatu venari; quod periculum etiam beati euaserunt.*

CAPVT VIII.

De Dotibus Beatorum, quoad corpus.

1. Cor. 15. 42.

1. Osee 13. 14.

Rom. 6. 9.

A. c. 91.

A. c. 20.

Luc. 21. 18.

PRIMA Dos beatorum, quoad corpus gloriosum erit IMMORTALITAS. Aperte enim Apostolus in priore ad Corinthios de illo dicit, *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Et. Oportet enim corruptibile hoc induere immortalitatem: cum autē mortale hoc induet immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria.* Accedit quod Christi resurrectio exemplar fuerit nostræ resurrectionis, de quo B. Paulus ad Romanos, *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra nō dominabitur.* Deinde ita docet S. AVGVSTINVS in Enchiridio. *Resurgent, ait, Sanctorum corpora, sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate.* Quæres, an ergo Martyres, quibus aliqua membra derruncata sunt, illis sint carituri. Respondet lib. 22. de Ciuitate. *Nec si aliqua Martyribus amputata & ablata sint membra, sine ipsis membris in resurrectione mortuorum, quibus dictum est. Capillus capitis vestri non peribit.* Ait tamen ibidem, sicut in Christo manserunt, in martyribus fortasse cicatrices vulnerum ad decorem mansuras. *Non enim, inquit, deformitas in eis, sed dignitas erit, & quadam quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit.*

A. 22. Ciuit. c. 15.

Eph. 4. 13.

1. H. ep. 61.

A. 22. ciuit. c. 20.

II. Dos beatorum ÆTAS iuuenilis, quem circa annū trigesimum beatus vel habuit, vel habiturus fuisset, si eousq; vixisset. Et statura ea corporis, quam iuxta proprium temperamētum & facultatem naturalem adipisci potuerat. Ita cōfirmat AVGVSTIN. loco citato ex verbis Apostoli. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* qui mortuus est, & resurrexit in ætate iuuenili. *Restat, inquit, ut suam quisq; recipiat mensuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex est mortuus, vel fuerat habiturus, si antea est defunctus.* Idem sensit S. HIERONY. ad Pammachium, contra errores Ioan. Hierosolymitani. *Miraris, inquit, si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cum delimit terra absq; ullis atatum incrementis consummatus homo factus sit?* Ita etiam tradunt Theologi Scholæ in 4. distinct. 44. licet Augustinus non inficietur posse iustos resurgere in statura corporis, qua defuncti sunt, modo ablit omnis deformitas & corruptio, & si quid aliud non decet regnum & felicitatem æternam.

III. Dos

III. Dos beatorum erit SVBILITAS corporum. Nam I. Corinth. 1. Cor. 15. 44. de eo dicitur. *Seminatur corpus animale, surget spirituale.* I. perfecte subiectum spiritui. Non enim vocatur spirituale, quia vertetur in spiritum, vt hæretici quidam olim docuere, quos refellit S. AVGVSTINVS XI I I. A. c. 22. de Ciuitate Dei, vel quia erit instar aeris aut venti, vt finxit Eutichius teste B. GREGORIO lib. 14. Moralium. erunt enim palpabilia, sicut G. c. 31. corpus Christi resurgentis, vt ibi Gregorius probat.

IV. Dos erit IMPASSIBILITAS. Impassibilia autem erunt beatorum corpora, quatenus adeo perfecte subiecta erunt suæ formæ, nempe animæ rationali, vt nihil contrarium vel alienum prædominetur huic subiectioni, quod possit illa ad alienam formam disponere. Excludit autem hæc impassibilitas passionē corruptiuam, quam S. DAMASCVS lib. 2. de fide Orthodoxa, appellat motum præter naturam, quia, scilicet trahat materiam subiecti ad formam alienam. Non autem excludit passionem animalem, siue intētionalem, per receptionem scilicet sensibilibus specierum intensionalium. Nam, vt ait S. Thomas; erit etiã in illis beatis corporibus vsus potentiarū sensitiuatum; gustu excepto, quandoquidem non erit tibi nutritione opus, sicut nec generatione, desinet enim tunc corpus secundū Apostolum, esse animale: 1. Cor. 15. 44.

V. Dos erit AGILITAS, vt facillime & celerrime moueantur. Certe *ubi volet spiritus*, ait AVGVSTIN. lib. 22. de Ciuitate, *ibi protinus erit corpus*, A. c. 30. *nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus.* Et addit. *Qui motus talium corporum sint futuri, semere desinere non audeo, quod excogitare nõ valeo. Tamen motus & status, sicut & ipsa species decens erit, quicumq; erit, ubi quod non decebit, non erit.* Illi doctrinæ conueniunt illa Scripturæ testimonia, vt ISAIÆ. *CURRENT & non laborabunt; ambulabunt & non deficient.* II. 40. & Sapientiæ. *Tanquam scintillæ in arundinetis discurrent.* Sap. 3. 7.

VI. Dos erit CLARITAS, nam iam dictum est de beatis à Sapiente. Sap. 7. *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent.* & à Daniele. Dan. 12. 3. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stella in perpetuas æternitates.* Et Christus apud Matthæum. Math. 13. 43. *Tunc iusti fulgebunt, sicut Sol in regno patris eorum.* Et Apostolus. 1. Cor. 15. 41. *Stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.*

C A P V T. I X.

De Aureolis Beatorum.

AVREOLÆ nomine Theologi intelligunt præmiū accidentale, quod quibusdã beatis cõtinget ex singulari victõria adẽpta, non enim coronabitur, inquit, Apostolus in 2. ad Timoth. nisi qui legit. me certauerit. Sunt 2. Tim. 2. 6. autẽ teste S. THOMA in supplemento, tres numero. Vna virginū, altera Marty-

Martyrum, tertia Doctorum. Per virginitatem enim integre seruam perfecte vincitur caro. Per Martyrium vero amor huius vitæ totusq; mundus. Per doctrinam aliis traditam, diabolus: quos enim quis sua doctrina vel errore liberat, vel extrahit è sordibus prauæ vitæ, eos quasi è faucibus diaboli eripit.

1. VIRGINYM aureola, vellaureola, vt alii vocant, indicatur verbis Isaia. *Dabo eis (virginibus) in domo mea, & in muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus.* Quæ verba tractans S. AVGVSTINVS libro de S. Virginitate. *Ideo fortassis, inquit, nomen datum est, quod eos quibus datur, distinguit à ceteris.* Et Matthæi 13. Patres quidam seminis fructui centesimo, *virginitatem*, sexagesimo *viduitatem*, tricesimo *castitatem coniugalem* comparant.

2. MARTYRVM Aureola indicatur illis verbis Apocalypsis. *Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* Et horum quam Virginum maior erit aureola, quia S. AVGVST. libro citato dicit, *neminem ausum fuisse virginitatem præferre Martyrio.*

3. DOCTORVM indicatur c. 12. Danielis citato. *Qui docti fuerint, & illo Christi apud Matthæum. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Nomine DOCTORVM intelliguntur qui actu docendi officium in Ecclesia exercent, & ad iustitiam erudiunt multos, vt loquitur DANIEL.

VIDE & de statu gratia, & Natura.

DE GRATIÆ DIVINÆ STATV.

CAPVT I.

De nomenclatura, variisque partitionibus gratia.

GRATIA, inquit S. AVGVSTINVS in Psalmum 43. *merito sic nominatur, quia gratis datur.* Et in Enchiridio ad Laurentium. *Gratia vero, nisi gratis sit, gratia non est.* Opponitur autem debito iuxta Apostolum, nam ait. *Ei autem qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Et iterum. *Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* TRIA autem in S. literis significat vox Gratia. Primo quod dicitur Dei beneficium, siue naturale fit, siue supernaturale. Vt in libro Sapientia. *Propter hoc & tunc in omnia transfugata omnium nutriti gratia tua deseruiebat.* Et apud S. AV-

Aug. c. 107.

Rom. 4. 4.

Rom. 11. 6.

Sap. 16. 25.

S. AVGVSTINVM dicentem. *Attendamus gratiam Dei non solum qua fecit nos, verum etiam qua refecit.* 2. designat tantum supernaturale Dei beneficium, vt fuit gratia Adæ & Angelis collata, de qua S. Augustinus in libro de correptione & gratia; & gratia humanitatis Christi, de qua apud S. Ioannem. *Plenum gratia & veritatis.* 3. proprie designat donum supernaturale ex Christi merito etiam indignis collatum, vt cum Apostolus ad Romanos dicit. *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, qua est in Christo IESV.* Et S. AVGVST. lib. 1 de prædestinatione Sanctorum. *Ea gratia fit ab initio fidei sua homo quicumq; Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus; de ipso spiritu & hic renatus, de quo est ille natus; eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est, vt nullum ille habet peccatum.* Nos de 2. tantum & 3. significatione hinc agimus.

PARTITIONES autem gratiæ variæ sunt. I. est in gratiam gratis datam, & gratum facientem *Gratis data est*, quæ præcipue datur ad utilitatem aliorum, cuiusmodi S. Paulus enumerat nouem, vt sapientiam, fidem, gratiam sanitarum, operationem virtutum, prophetiam, discretionem spirituum, generalium linguarum, & interpretationem sermonum. *Gratum faciens* est, quæ præcipue datur ad propriam cuiusque salutem. Vnde Deus ad Paulum. *Sufficit tibi gratia mea.* II. est Gratia gratum facientis in Habitualem & Actuaalem. Habitualis complectitur habitus infusos fidei, spei & charitatis, ac ipsius gratiæ in anima permanentis. Actualis, est actio, qua Deus hominem monet ad operandum, vel cum eo operatur in rebus ad salutem spectantibus, quæ à Theologis vocatur Auxilium speciale, vt distinguatur à gratia gratum faciente, quæ est qualitas permanens. III. est Gratia Actualis, vel Auxilii specialis in præuenientem & subsequenter, iuxta illud Psalmi. *Misericordia eius præueniet me. Et, Misericordia tua subsequetur me.* Et Ecclesia sic orat. *Actiones nostras aspirando præueni, & adiuuando prosequere.* Vnde AVGVSTINVS in Enchiridio. *Deus nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur, ne frustra velit.* Et S. GREGORIUS in Ezechielem. *Nos præuenit vt velimus, & volentes subsequitur, ne inaniter velimus.* IV. est eiusdem gratiæ actualis in excitantem & adiuuantem. Ad excitantem pertinent diuinæ inspirationes, quibus Deus cor nostrum pulsat, vt à somno peccati exurgamus. Ad adiuuantem spectat Dei cooperatio, directio, ac protectio, tum vt eligamus, tum vt faciamus, quod Deus præueniens inspirauit. De qua in Apocalypsi. *Ecce sto ad ostium, inquit, & pulso si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum.* Vnde S. AVGVSTINVS lib. 2. de peccatorum meritis. *Quod ad Deum nos conuertimus, nisi ipso excitante & adiuuante non possumus.* Et S. BERNARDVS de

Q gratia

gratia & libero arbitrio. *Conatus nostri & casti sum, si non adiuventur, & nulli, si non excitentur.* V. Partitio est in operantem & cooperantem. Operans facit, vt velimus. Cooperans, vt impleamus quod volumus. Vnde S. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio. *Ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Et hæ tres postrema partitiones parum vel nihil inter se discrepant. VI. Partitio est in gratiam sufficientem & efficacem. Sufficiens est, qua Deus hominem ita vocat, excitat & dirigit, vt possit, si velit, consentire. Efficax est, qua Deus ita hominem vocat, excitat & dirigit, vt re ipsa consentiat efficaciter. De sufficiente intelligitur illud in Actis Apostolicis. *Vos semper Spiritui Sancto restitistis.* id est, Dei gratiæ vocanti non consensistis. De efficaci vero illud Christi apud S. Ioannem. *Omnis qui audierit à Patre & didicit, venit ad me.* Huius partitionis meminit S. AVGVSTINVS libro primo ad Simplicianum. q. 2. Et libro de correptione & gratia cap. 11. & 12. Alii vocant hanc gratiam efficacem & inefficacem, vel congruam & non congruam.

A. c. 17.

Act. 7. 51.

Ioan. 6. 45.

CAPVT II.

De excellentia gratiæ, maxime gratum facientis
& habitualis.

EXCELLENTIAM gratiæ cognoscere possumus ex multis Spiritus Sancti oraculis in Verbo diuino expressis, ac primo quidem quod eius auctorem faciat Deum Patrem & Dominum nostrum IESVM Christum. Nam Psaltes regius canit. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Et Salomon. *Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino.* Et S. Ioannes. *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Et Apostolus initio pæne omnium epistolærum. *Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino IESV Christo.* Et ad Ephesios. *Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Et ad Corinthios. *Gratia Dei sum id quod sum.* Tum Petrus & Iacobus. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* DEINDE, quod efficiat nos filios DEI, hæredes & cohæredes Christi. Ioannis primo, Romanorum octavo, ad Galatas sexto. *Diuina consortes natura,* vt habet B. Petrus. *natos ex Deo, cuius semen, nempe gratiæ, in eo maneat,* vt loquitur in priore epistola sua D. Ioannes. *Quod eius beneficio intime adhæreamus Deo, & vnus Spiritus cum eo fiamus.* *Qui enim adhæret Domino, ait Paulus, vnus Spiritus est.* Quod corpora nostra fiant templa Spiritus S. imo membra Christi. *Nescitis, ait idem, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Et iterum. *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi?* Vnde ad Ephesios ait, *Gentes esse cohæredes, &*
concor

Psal. 83. 12.

Prou. 12. 2.

Ioan. 1. 17.

Rom. 1. 7.

Eph. 2. 8.

1. Cor. 15. 10.

1. Pet. 5. 5.

Iac. 4. 10.

Ioan. 1. 12.

Rom. 8. 17.

2. Pet. 1. 4.

1. Ioan. 3. 9.

1. Cor. 6. 17.

1. Cor. 3. 17.

1. Cor. 6. 15.

Eph. 3. 6.

concorporales & participes promissionis eius in Christo Iesu, nempe post gratiam Christi in baptismo receptam. Denique gratia hæc, ut multi Theologi docent, non est aliud quam ipsa charitas, quæ inter omnes virtutes principatum obtinuit, & in Scripturis eisdem cum gratia effectus habet, ut ostendimus in titulo Charitatis in VIRIDARIO.

SCRIPTURIS Diuinis consentiunt S. Patres. S. CYPRIANVS in epistola ad Donatum stupens per gratiam baptismi se in alium hominem commutatum. De DEI, inquit, munere prædicatur, ut iam non peccare esse cœperit fidei, quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est inquam, Dei omne quod possumus, inde viuimus, inde pollemus, inde sumpto & vigore concepto hic adhuc positi futurorum indicia prænosimus. S. BASILIIVS in Isaiam: Nemo Dei gratiam compensare potest pretio quantolibet, ipso dicente Domino, gratis accepistis, gratis date. Perspice quam acriter Petrus destomachatus sit aduersus Simonem, pro comparanda gratia Spiritus Sancti pecuniam offerentem: ait enim. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia putasti donum DEI acquiri pecunia. Sermo vique Evangelicus nequaquam venalis est, ceu verba pythorum & ariolorum. Quam enim possit quis reponere compensationem Euangelio dignam. Audi hac de re David pendentem animi simul & dicentem. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Nullo igitur pacto possit quis respondere munus gratiæ DEI æquiparandum. B. EPHRAEM de beatitudinibus. Domine Iesu fili DEI, inquit, facta est tua gratia in corde serui tui lux atque letitia: in ore famuli tui super mel & fauam. Facta est gratia in anima serui tui velut thesaurus, paupertatem meam ditauit, egestatem & sordes à me depulit. Facta est gratia tua seruo tuo refugium & virtus, protectio & exaltatio, gloriatio & cibus totius vite. Indignum os meum aperui, sed quo pacto lingua mea largitorem honorum quotidie pro dignitate laudare & glorificare poterit? aut quomodo ego peccator excludere audebo gratiæ tuæ fluctus in corde meo pullulantes, & suauitate diuersissimorum munerum plenos. Canam ergo gloriam caelorum Domino, qui famulo suo dona caelestia per multam suam gratiam est largitus. Magnificabo gratiam tuam Christe Saluator, qui gloria es vite meæ: in hac etenim celebranda mihi ipse laudem & magnificentiam in ea inuenio. Idem Encomium scripsit de diuina gratia, cuius hoc initium. Eritere ut diuinam gratiam iugiter in mente tua habeas, ne illudaris. Cole illam, ut custodem tuam, ne iniuria affecta relinquat te. Venerare illam, ut magistram tuam inuisibilem, ut ne illa absente verferis in tenebris. Sine illa noli certamen inire, ne turpiter intereas sine comitatu illius virtutis semitam ne ingrediaris, nam dracorugiens insidias tibi struet.

S. AMBROSIVS in libro de iis, qui mysteriis inicianitur. Sitiebat, ait, populus Patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. nunquid

non prater naturam operata est gratia? ut equam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non possit. Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. Aduertimus igitur maioris virtutis esse gratiam quam naturam. S. CHRYSOST. ad populum homil. 2. Non sic mundus est clarus oriente radio, ut anima illustratur & splendidiore sit à spiritu gratiam suscipiens. Et diligentius rerum naturas discite. Nonne enim tenebris caligantibus sepe funiculum quis videns serpentem esse putauit, & amicum accedentem tanquam inimicum fugit, strepitum sentiens trepidus factus est, facta autem die nihil tale feret, sed omnia qualia sunt apparent. Quod & in anima nostra contingit. Postquam enim gratia veniens tenebras mentis expulit, rerum veritatem discimus, & res prius tremenda nobis sunt despicibiles. Nec enim amplius mortem timemus, scientes quod mors non est mors, sed somnus, & via ad vitam meliorem. Et in Genesin homil. 46. Si Dei gratiam nacti fuerimus, nullus nobis praeualebit, sed nos potentiores omnibus erimus. Quando enim amicum & beneuolum habemus Deum, etiamsi in deserto fuerimus, multo securiores viuemus, quam qui in ciuitatibus versantur. Maxima enim securitas, & inexpugnabilis murus est gratia DEI. S. HIERONYMVS ad Oceanum. Tota Apostoli epistola Christi gratiam sonant. Et ne paruum videretur simplex gratia nuncupatio. Gratia, inquit, & pax vobis multiplicetur. Multiplicatio promittitur, & à nobis paucitas affirmatur? Et ad Hebræam quæstione nona. Reuera indumentum virtutis Spiritus Sancti gratia est, quam possidentes (Apostoli) iudicum tribunalia & Regum purpuras non timebant, &c. Postquam enim baptizantur in Spiritu Sancto, & infunditur in eos Spiritus Sancti gratia, tunc libere loquuntur ad Principes Iudeorum. Obedire magis Deo oportet, quam hominibus: inter flagella latantur, fundunt sanguinem pro Christo, & supplicis suis coronantur. S. AVGVSTINVS in Psalmum LXX. initio. In omnibus, inquit, Scripturis sanctis gratia DEI liberat nos, commendat se nobis, ut commendatos habeat nos. Et sermone 61. de verbis Domini. Scriptum est, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Gratia quippe DEI, donum DEI est: donum autem maximum ipse Spiritus Sanctus est, & ideo gratia dicitur. Cum enim omnes peccassent, & egerent gloria DEI, ideo gratia, quia gratis datur. Ideo gratis datur, quia non quasi merces redditur post discussionem meritorum, sed donum datur post delictorum veniam. B. PROSPER lib. 2. de vocatione gentium. Gratia quidem DEI in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, mouendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corrigens ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuenda.

De gratia necessitate & utilitate.

DIVINÆ gratiæ, siue gratiam habitualem, siue actuaalem, id est, auxilium Dei speciale intelligamus, necessitatē in omnibus actionibus ad pietatem & salutem pertinentibus prædicant omnes Scripturæ. Clare enim Dominus dixit apud S. Ioannem. *Sine me nihil potestis facere, nihil, quod prosit ad salutem.* Et. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit eum.* vnde sequitur, quod ne quidem possit se disponere vel præparare ad gratiam, sine auxilio diuino. Qui enim se disponit, non debet trahi, sed duci tantū, cum iam sit paratus venire. Deinde Apostolus ad Corinthios. *Quis enim te discernit? quid habes, quod non accepisti?* Et. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et ad Philippenes. *Qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usq; in diem Christi.* Et iterum. *Deus est enim qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate.*

VNDE primi Concilii in Palæstina contra Pelagium celebrati teste S. Augustino, septimus articulus fuit, nullum actum bonum ad salutem pertinentem sine gratia fieri posse. Deinde Concilij Africani frequentissimi teste Prospero in responsione ad capitula Gallorum decretum fuit, *gratiam DEI non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare, ita, ut sine illa nihil vere sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus.* S. CYPRIANI lib. 3. ad Quirinum dictum est. *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil est.* S. AMBROSIVS in Lucam. *Vides, ait, quia ubiq; Domini virtus studiis cooperatur humanis, ut nemo possit edificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino.* HIERON. contra Pelagianos. *Hoc longa dissertatione conclusum est, & gratia sua Dominus, qua nobis concessit liberum arbitrium in singulis operibus inuet atq; sustentet.* S. AVGVSTINVS contra duas epistolas Pelagianorum. *Liberum arbitrium dicimus ad bene pieq; viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta.* S. GREGORIUS in Ezechielem. *Deus nos præuenit, ut velimus, & volētes subsequitur, ne inaniter velimus.* S. BERNARDVS de gratia & libero arbitrio. *Conatus nostri & cassi sunt, si non adiuuentur, & nulli, si non excitentur.* Deniq; non sine causa orat ECCLESIA, ut Deus actiones nostras aspirando præueniat, & adiuuando prosequatur, nec sine causa pro omni bono opere gratias agit, nisi quia agnoscit nihil salutatis boni sine gratia DEI fieri posse.

UTILITATES gratiæ diuinæ non conticuit quoq; diuina Scriptura. Illius enim beneficio consequimur, atque etiam promeremur vitam

Rom. 6. 23.

Rom. 8. 17.

Eph. 2. 8.

Rom. 7. 24.

2. Cor. 12. 7.

Act. 5. 41.

1. Cor. 15. 10.

E. de timore
animi.

æternam. *Stipendia enim peccati mors*, ait Apostolus ad Romanos: *gratia autem DEI vita æterna in Christo Iesu Domino nostro*. Et iterum. *Si autem filij (quod fit per gratiam) & hæredes, hæredes quidem DEI, cohæredes autem Christi*. Et ad Ephesios. *Gratia saluati estis per fidem, ex hoc non ex vobis, Dei enim donum est*. Valet ad expugnandas tentationes carnis. *Infelix ego homo*, ait idem, *quis me liberabit de corpore mortis huius*. *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*. Et iterum. *Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Sathana, qui me colaphizet*. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet à me, & dixit mihi. *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. Addit & robur ad maiores labores & persecutiones etiam sustinendas. Vnde Apostoli post acceptam gratiam Spiritus Sancti nullos labores vel afflictiones subterfugere, ut est in eorū Actis. Et S. Paulus in priore ad Corinthios. *Gratia, ait, Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua nõ fuit, sed abundantius illis omnibus*. (Apostolis) laboravi, nõ ego autem, sed gratia Dei mecum.

Ex S. Patribus in hunc modum gratiæ diuinæ fructus S. Ephræm depingit. *Gratiæ, inquit, præsentia simul cum cordis compunctiõne animi dulcedinem & tranquillitatem affert*. Exhilarant vnde diuina gratia, iubarque Sancti Spiritus nostræ pectora, faciuntque ut anima repente omnium rerum terrenarum, cupiditatumq; carnalium ac noxiarum obliuiscatur. Fouent igitur vnde diuina gratia intellectum simul & animam. Similisq; est gratia Dei in anima nostra hortu regio pulchris arboribus & fructibus bonis pleno, qui tum sapore, tum odore, tum iucunditate & pulchritudine sua mirificam cunctis sensibus delectationem afferunt. Ita & diuina gratia fructus ac medicamenta nobis splendorem, dulcedinem, latitiamq; præbent, & c. multa. S. AVGVSTIN. varios gratiæ tribuit effectus.

1. quod per eam Christiani sumus. epist. 90. ad Innocentium Papam.
2. quod sine ea homo similis sit Petro neganti Christum, id est, nihil.
3. quod per eam omnia peccata expientur. in Enchiridio c. 50. 51. 52.
4. quod ex ea omnia manent in nos bona. Confessionum lib. 13. c. 3.
5. quod non solum remissionem peccatorum efficiat, sed etiam cooperantem sibi faciat, ut ipse loquitur, *hominis spiritum in opere factorum bonorum*. in Psalmum 77. 6. quod eius virtute Martyres tam atrociam sustinuerint supplicia. lib. 13 de Ciuitate Dei, c. 7. 7. quod ex immaniſſimo persecutore Saulo fecerit Paulum Christi Apostolum. Homilia 14. ex 50. B. PROSPER contra Collatorem. *Virtus gratiæ non hoc in voluntatibus operatur, ut non sint sed v: ex malis bona, & ex inſi delibus sint fideles, & qui ex semetipsis erant tenebræ, lux efficiantur in Domino, quod mortuum erat, viuificetur, quod iacebat erigatur, quod perierat inueniatur*. Hoc in omnibus prorsus hominibus qui eruuntur de potestate tenebrarum & transferuntur in regnum filij dilectionis Dei sine cuiusquam exceptione persona agere credimus gratiam Saluatoris. Quia defendimus non solum actuum, verum etiam cogitationum

tationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis & initium sanctæ voluntatis inspirat, & virtutem atq; opportunitatem, quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. S. BERNARDVS de annunciatione Dominica. numquid non cibus anima gratia Dei sui? Dulcissimus sane & omnem habens in se suauitatem, & delectamentum saporis. Imo vero hæc sibi omnia pariter vendicans non modo delectat, sed & reficit, & medetur.

C A P V T IV.

De gratiæ diuinæ proprietatibus.

PRIMA est CHRYSOSTOMI. Dei solius esse largiti gratiam, nostrum esse suscipere. Dei, inquit, est donum, nec tamen te relinquit vacuum bonis actionibus. Et si enim eius est trahere & inducere, animam tamen requirit, quæ morem gerat, & facile pareat, & tunc suum adhibet auxilium. Quocirca alibi quoq; dicit Paulus, secundum propositum vocatis: neque enim virtus, neque salus nostra cogitur. Nam etsi maxima pars, atque adeo fere totum eius sit, exiguum quid tamen nobis relinquit, ut non sit à persona remota causa corona.

II. est S. AVGVSTINI, gratiam gratum facientem, omnibus aliis donis gratis datis præstare, eo quod S. Paulus de charitate (quæ eadem re est cum gratia gratum faciēte) dicat. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Et ratio est, quia gratum faciens, vel iustificans immediate hominem cum Deo coniungit, amicum ac filium DEI facit, quod non faciunt gratis datæ, vt miraculorum & linguarum, cum possint esse in hominibus impiis. Quæres, quot sint gratiæ gratis datæ? Respondeo in epistola quidē ad Corinthios ab Apostolo numerari tantum nouem, plures tamen addi in epistola ad Romanos, vt gratiam docendi, exhortandi, gubernandi, ministrandi, gratiam dispensandi. itaque incertus earum numerus est.

III. Gratia gratum faciens est qualitas inhærens animæ per modum habitus. Nam Apostolus ad Romanos, cū dixisset. Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, mox adiecit, ita per obediētiā vnius hominis iusti cōstituentur multi. at per iniustitiam nobis inhærentem facti sumus peccatores, ergo & iusti per iustitiam vel gratiam inhærentem. Deinde ibidem dicitur charitas diffusa in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis, at gratia est ipsa charitas. B. Ioannes quoq; in prima epistola. Qui natus, inquit, est ex Deo, peccatū non facit, quia semen eius manet in eo. ecce hic gratiam permanentē quasi habitum. Et S. BASILIUS libro de Spiritu Sancto. Sicut cernendi vis est in oculo sano,

sic &

sic & operatio Spiritus in anima purgata, & sicut ars est in eo, qui nactus est illam, ita gratia Spiritus in eo qui recepit, semper quidem præsens, at non perpetuo operas.
 A. C. 9. S. AVGVST. lib. I. de peccatorum meritis. *Ille in quo omnes vivificabuntur, præterquam quod se ad iustitiam exemplum imitantibus præbet, dat etiam sui Spiritus occultissimam gratiam, quam etiam latenter infundit & parvulis. Patrocinatur & ratio. Diligere aliud non est, nisi velle bonum alicui: at Dei dilectio efficax est: cui igitur Deus vult bonum, continuo ille vere efficitur bonus.*

IV. Auxilium gratiæ Dei non æqualiter omnibus offertur. Nam Sapientiæ 4. de quodam dicitur. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fletio deciperet animum eius.* quod certe Deus non præstat omnibus. Et apud Matthæum ait Christus. *Si in Tyro & Sidone hæc facta fuissent, in cinere & cilicio pœnitentiam egissent.* Et iterum. *Vobis datum est nosse mysterium regni DEI, ceteris autem non est datum.* Et Paulus ad Romanos. *Vnicuique Deus dimisit mensuram fidei.* Habemus exemplum in latrone cum Christo crucifixo, cui sine dubio maior gratia cõtigat, quam aliis sceleratis hominibus, & item Saulo persequenti Ecclesiam, quam aliis minus peruerfis & improbis. Deinde cur infans optimi viri sæpe sine baptismo moritur, adulteri vero & incestuosi cum illo?

V. Auxilium tamen gratiæ sufficiens ad salutem nulli denegatur. Nam in Sapientia dicitur. *Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam: diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.* Et in Ezechiele. *Vivo ego dicit Dominus, nolo mortem impij, sed ut conuertatur impius à via sua & viuat, conuertimini, cõuertimini, & quare moriemini?* Et Christus apud Matthæum. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis.* & S. Ioannes de Christo, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* quod de lumine gratiæ exponit S. Chrysostr. & Cyrillus. Et Paulus in 1. ad Timotheum. *Vult omnes salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Et S. Petrus in epistola 2. *Non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam converti.* Vnde S. AMBROSIVS in Psalmum 118. in verba. *Misericordia Domini plena est terra.* Sol, inquit, iustitia omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus surrexit. *Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios solis excludat.* Et CHRYSOST. in Ioannem. *Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quoniam pacto tot homines sine lumine permanent, neque enim omnes Christum cognoscunt: Illuminat profecto quantum in ipso est: si qui autem sponte sua oculis coniuventibus ad huius lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris perstiterunt, sed ex malitia sua, qui sponte tanto se dono indignos reddiderunt.* Idem habet Cyrillus lib. 1. in Ioannem. S. PROSPER lib. 2. de Vocatione gentium. *Elaboratum est, ait, quantum Domi-*

Dominus viuit, ut non solum in nouissimis diebus, sed etiam in cunctis retro seculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, quoniam siue manifeste, siue occulte ipse est, ut Apostolus ait, saluator omnium maxime fidelium. Imo eodem t. Tim. 4. 10.
lib. c. 23. contendit nec paruulis ad salutem vnquam auxilium deesse.

VI. Gratia Dei non tollit liberum arbitriū, sed perficit, quod probat S. AVGVSTINVS epistola 90. ex eo, quod ipsum *nostra voluntatis arbitrium, inquit, vere fiat liberum, dum à carnalium concupiscentiarū dominatione liberatur, dicente Domino. Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis.* B. PRO- Ioan. 8. 36.
SPER contra Collatorem. *Ecclesiastica regula est predicante Apostolo. Nemo* 1. Cor. 12. 3.
potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu Sancto. Hac regula nulli hominum auferitur voluntas, quia virtus gratie non hoc in voluntatibus operatur, ut non sint, sed ut ex malis bona, & ex infidelibus sint fideles, & qui ex semetipsis erant tenebra lux efficiantur in Domino. Et S. BERNHARDVS libro de gratia & libero arbitrio. *Tolle, inquit, liberum arbitrium, & non est quod saluetur: tolle gratiam, non est unde saluetur.*

VII. Nihilominus in actionibus liberi arbitrii salutaribus gratia semper primas partes tenet. *Sine me nihil, ait Christus, nihil potestis facere.* Ioan. 15. 5.
Et Apostolus. *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate.* Philip. 2. 13.
Quæ verba ita exponit S. AVGVSTINVS libro de gratia & libero A. c. 17.
arbitrio. *Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Et mox. *Ut velimus sine nobis operatur, cum autem volumus, & sic volumus, ut faciamus, nobiscum operatur.* Quare nec vlla merita eam præcedunt, Rom. 11. 6.
gratia enim non esset gratia, ut argumentatur Apostolus, si esset ex operibus. Vnde idem Augustinus in Psalmum 49. *Si gratia vocatur, gratia datur, si gratis datur, nulla tua merita præcesserunt, ut detur: nam si præcesserunt merita tua, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si ergo dicis præcessisse merita tua, te vis laudari, non Deum, ideo non agnoscis Christum, qui venit cum gratia DEI.*

VIII. Nulla gratia siue sufficiens, siue efficax, cogit voluntatem ad consensum, sicut nec coegit voluntatem Pauli efficacissima licet gratia ad fidem vocati. Ratio est, quia Deus per gratiam suam trahit animum hominis ad consensum tantum imitando & alliciendo eam, demonstratis iis quæ congrua sunt ei qui trahitur, pro tali tempore & loco; quod exponit ipse similitudine ouis, quæ allicitur conspecto ramo viridi, & pueri, visis nucibus. *Ramum viridem, inquit in Ioannem, ostendis oui, & trahis illam, nuces puero demonstrantur & trahitur.* A. tract. 16.
Si ergo ista qua inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amantes trahunt, quoniam verum est: trahit sua quemq; voluptas, non trahit reuelatus Christus à Patre? Vnde libro primo ad Simplicianum ita scribit. Igitur non volentis, neq; cur- Id. quest. 2.
rentis, sed misericentis est DEI, qui hoc modo vocauit, quomodo aptum erat eis, qui

A. A. 9. 6.

Ch. de laudibus
S. Pauli.

secuti sunt vocationem. Et infra. Cuius miseretur, sic eum vocat, quomodo sciret congruere, ut vocantem non respuat. Sic vocavit & Paulum quomodo sciebat ei congruere, ut vocantem non respueret, & diceret. *Quid vis me facere? occurrente utiq; tali viso, ait ibidem August. quo mens illa & voluntas refracta sanctia retorqueretur & corrigeretur ad fidem.* Lege CHRYSOSTOM. homil. 9. fufe probantem eum esse voluntarie tractum.

CAPVT V.

Media ad gratiam comparandam, fouendam & ad augendam idonea.

Heb. 11. 6.

Rom. 1. 17.

A. c. 30.

G. c. 33.

PRI MV M medium est Fides Catholica. *Accedentem enim ad Deum, ait Apostolus, oportet credere. Et. Sine fide impossibile est placere Deo. Et. Iustus ex fide viuuit.* Vnde S. AVGVSTINVS libro de Spiritu & litera. *Per fidem impetratio gratia, per gratiam sanitas animæ.* Et S. GREGORIUS lib. 2. Moralium. *Si fides non prima in corde nostro gignitur, reliqua quæque bona esse non possunt.*

Psal. 110. 10.

Isa. 26. 18.

E. c. 39.

B. sc. 55.

II. Medium est Timor Domini. Nam ut Psaltes ait. *Timor Domini est initium sapientiæ.* & Iaias iuxta 70. *A timore tuo cor cepimus, & peperimus spiritum salutis.* Vnde CASSIANVS lib. 4. institutionum. *Principium nostræ salutis, eiusdemq; custodia timor Domini est.* Et S. BERNARDVS in Cantica. *In veritate didici nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non alium sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pauidus. Time ergo, cum amiseris gratiam: time cum abierit: time cum denuo reuertetur, & hoc est, semper pauidum esse.*

Prou. 28. 25.

Psal. 36. 40.

Rom. 8. 24.

A. lib. 1. c. 1.

III. Est, Spes & fiducia. *Qui sperat enim in Domino, ait Salomon, sanabitur.* Et Rex Dauid. *Saluabit eos, quia sperauerunt in eo.* Et Apostolus. *Spes salui facti sumus.* Hinc AMBROSIVS libro de Pœnitentia. *Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam.*

Luc. 7. 47.

1. Ioan. 3. 14.

IV. Dilectio, saltem inchoata. Nam de Magdalena ait Christus. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* & S. Ioannes epistola 1. *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.*

Ezech. 18. 21.

2. Cor. 7. 10.

V. Pœnitentia, vel dolor de peccatis commissis. *Cum auerteris se impius ab impietate sua, ait Deus apud Ezechielem. ipse animam suam uiuificabit.* Et Apostolus in altera ad Corinthios. *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.*

A. A. 2. 38.

VI. Propositum percipiendi sacramenta ad salutem necessariâ, ut baptismum, & pœnitentiam, vnde S. Petrus Actorum 2. *Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisq; vestrum. Nisi enim quis renatus fuerit,*
ait

ait Christus, *ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Et. Ioan. 3. 5.
Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Luc. 13. 3.

VII. Propositum nouæ vitæ, & obseruationis diuinorum mandatorum. Secundum illud Apostoli. *Renouamini Spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* A T QVE hæc media: 7. vsurpant fere Theologi pro dispositionibus præuiis ad Iustificationem cum Conc. Tridentino sessione 6. c. 6. eademq; valent ad foudendam augendamue gratiam vel iustificationem, sicut & omnia bona opera in gratia facta, vti diximus in titulo, OPERA bona, in VIRIDARIO.

VIII. Liberi arbitrij cum gratia cooperatio. quod medium quia generalius est, & latius se extendit, capitibus quibusdam peculiaribus separatim explanabimus.

DE LIBERI ARBITRII CO- OPERATIONE CVM GRATIA DEI.

C A P V T I.

De Nomine & definitione Liberi Arbitrij.

QUOD ad nomen attinet, Auctor Hypognostici in S. Au- A. lib. 3.
 gustino vult nihil aliud esse quam electionem cū iudicio;
 itaq; liberum appellari ratione electionis, arbitrium vero
 ratione iudicij. S. BERNARDVS in libro de gratia & libero
 arbitrio arbitratur dici de actu rationis, nempe iudicio, eo quod arbi-
 trari idem sit quod iudicare, quilibet autem libere iudicat de actu suæ
 voluntatis. Alij rectius voluntatis actionem hac voce intelligunt. Sic
 enim loquitur S. AMBROSIVS lib. 2. de Fide. *Operatur prout vult, id est, pro* Amb. c. 19.
libero voluntatis arbitrio. S. AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio. A. c. 2.
Reuelavit nobis Deus per Scripturas sanctas, esse in homine liberum voluntatis ar-
bitrium. S. PROSPER lib. I. de Vocatione gentium. *Iudicium voluntatis,* P. c. 3.
 inquit, *deprauatum est, non ablatum.* Idem docet S. THOMAS I. part. quæst. S. Th. c. 3. ad 2.
 83. Neq; mirum videri debet arbitrium tribui voluntati, quia electio Bellarm. lib. 3.
 est quasi vltimum iudicium volūtatīs. Vnde & vulgo dicimus, in meo de gratia. c. 2.
 arbitrio, id est, potestate est hoc vel illud facere. Potius vero arbitrium
 dicitur quam iudiciū, quia hoc interest inter iudices & arbitros; quod
 arbitri multo sint liberiores quam iudices. Iudices enim tenentur se-
 qui leges. Arbitri vero sententiam ferunt, prout volunt.

QVOD vero ad definitionem attinet. Liberum arbitrium, iuxta do-
 cttrinam S. THOMÆ, est libera potestas hominis vnū præ alio eligendi,

aut vnum & idem acceptandi, vel pro arbitrio respuendi. Quæ definitio consentit & diuinæ Scripturæ, & S. Patrum dictis. Nam Ecclesiasticus sic loquitur. *Deus reliquit hominem in manu consilij sui, adicit mandata & præcepta. Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit tibi ignem & aquam: ad quod volueris porriges manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Et ORIGENES lib. 3. de principiis, dicit liberum arbitrium esse facultatem discernendi bonum à malo, & eligendi quod probauerit. S. GREGORIVS Nazianzenus in Apologetico. *Arbitrij libertas, ait, parem in utramq; partem motum habet.* S. HILARIUS in Psalmum 2. *Vnicuiq; nostrum libertatem vitæ, sensumq; permisit, non necessitatem in alterutrum affigens.* S. OPTATVS lib. 7. in Parmenianum. *Homicida scelus potest facere, potest etiam non facere, & cetera huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.* S. AUGUSTINVS lib. 2. contra Faustum. *Nos sub fato stellarum nullam hominis genesin ponimus, ut liberum arbitrium voluntatis, quo vel bene vel male viuatur propter iustum iudicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus.* S. BERNARDVS libro ante citato. *Est ratio data voluntati, ut instruat illam, non ut destruat. Destrueret autem, si necessitatem ei ullam imponeret, quo minus libere pro arbitrio sese volueret, siue in malum consentiens appetitui, siue in bonum, gratiam sequens.*

CAPVT II.

A qua libertate arbitrium voluntatis appelletur liberum.

P. dist. 25.

1. Cor. 7. 37.

Rom. 6. 16.

Rom. 8. 21.

S BERNARDVS libro allegato, & PETRVS Lombardus libro 2. Sententiarum triplicem distinguunt libertatem. Prima est naturæ, de qua Apostolus in I. ad Corinthios. *Non habens necessitatem, sed potestatem habens suæ voluntatis.* II. est gratiæ, de qua ad Romanos. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* III. est gloriæ, de qua ibidem. *Tunc & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum DEI.* Prima liberatur homo à necessitate, altera à peccato, tertia à miseria. Liberum ergo dicitur arbitrium nostrum tantum à prima libertate.

Al. 6. 4. & 5.

HÆC vero Libertas naturæ bifariam diuidi potest iuxta doctrinam Philosophi lib. 3. de Moribus, ut alia sit libertas à simplici coactione, alia à necessitate. A simplici coactione illa libera sunt, quæ licet necessario fiant, tamen voluntarie & lubenter fiunt, ut cum volumus esse felices; nemo enim vult esse miser. A necessitate vero libera sunt, quæ possumus pro arbitrio velle vel nolle, ut loqui & ambulare, vel non loqui & non ambulare. Hæretici ergo quidam hoc æuo docue-

runt

runt liberum arbitrium esse liberum tantum à simplici coactione nos autem docemus, cum Scriptura & S. Patribus esse etiam liberum à necessitate, alioquin enim sequeretur etiã in infantibus, furiosis & somniantibus, immo & in bestiis esse liberum arbitrium; illæ enim sine ulla coactione sponte feruntur in pabulum.

RVRSYS hæc libertas à necessitate etiam si homini cū Deo & angelis sit communis, aliter tamen est in Deo, angelis & hominibus beatis, quam sit in homine adhuc mortali. Nam, vt docet S. THOMAS quæstione 24. de Veritate, non est de essentia liberi arbitrii posse nolle bonum & malum: aut posse nunc velle vnum, postea nolle: aut non posse eligere nisi consultatio præcedat, sed satis est, si quis habeat diuersarum rerum optionem, & electio fiat cum perfecto iudicio rationis. Nam primo posse velle bonum aut malum pertinet ad liberum arbitrium non simpliciter, sed vt est in natura creata: quæ quoniam ex nihilo facta est, deficere & peccare potest, vti & vtraque, nempe angelica in dæmonibus, & humana in primo parente, peccauit. Hæc ergo libertas, nec Deo, nec angelis & hominibus beatis, qui peccare amplius nequeunt, conuenit. Secundo, posse nunc velle aliquod bonum & postea nolle, non est liberi arbitrii simpliciter, sed liberi arbitrii naturæ creatæ, quæ vt ex nihilo facta est, ita & mutationi obnoxia est. Tertio nec pertinet ad liberum arbitrium simpliciter, quod consultatio præcedat electionem. Nam angeli, qui simul causam & effectum cognoscunt, non egent præuia consultatione, sed simul consilium capiunt, iudicant & eligunt. Multo minus autem consultatione indiget DEVS, per omnia immutabilis.

C A P V T III.

De Liberi arbitrii proprietatibus.

PPRIMA Proprietas. Liberum arbitrium non est actio rationis vel voluntatis, sed ipsa voluntatis potentia vel facultas. Nam teste S. BERNARDO libro de gratia & libero arbitrio, est aliquid à natura homini insitum, quod nulla ratione tolli potest: non igitur est actio, quæ modo adest, modo abest, & non à natura inest, sed à nobis producur. Deinde S. Patres Opratus libro 7. contra Parmenianum, & Augustinus lib. 3. de Libero arbitrio cap. 1. 2. & 3. appellant voluntatem. Et GREGORIVS Nyssenus lib. 7. de Philosophia, & Damascenus libro 2. de fide cap. 25. docent liberum arbitrium esse potestatem eligendi, at electio est actio voluntatis, vt Apostolus quoque indicat in

I. Cor. 7. 37.

priore ad Corinthios, cum ait. *Non habens necessitatem, sed potestatem habens voluntatis sua*, id est liberum arbitrium.

A. c. 4.

II. Proprietas. Voluntatis tamen electio pendet necessario à ratione. *Habet enim, ut libro citato affirmat S. BERNARDVS, voluntas, quocumq; se voluerit, semper comitem rationem, non quod semper ex ratione, sed quod nunquam absq; ratione moueatur.* Deinde S. AVGVSTINVS lib. 8. de Trinitate scribit, neminem posse velle vel amare rem incognitam, igitur neq; eligere. Vnde Aristoteles in tertio de Moribus c. 2. tradit electionem esse appetitum intellectiuum. Deinde experientia docet, si roges aliquem cur hoc vel illud agat, eum respondere, quia iudicet ita esse faciendum. Imo & ille, qui respondit, *sit pro ratione voluntas*, non excludit iudicium ab electione, sed iudicauit bonum sibi esse contra rationem agere.

III. Proprietas. Quamuis voluntas sola sit formaliter libera, radix tamen libertatis eius est in ratione. Voluntas siquidem ideo est libera, quia est appetitus rationis, sicut contra appetitus in bestiis ideo non est liber, quia non est rationalis; causa igitur libertatis est ipsa ratio.

IV. Proprietas. Liberum arbitrium non est potentia passiuæ, sed simpliciter, & absolute actiuæ. Nam S. Patres, maxime autem Nyssenus, Augustinus, & Damascenus locis proxime allegatis aiunt in potestate voluntatis esse velle & nolle, agere & non agere. Deinde actio voluntatis est actio immanens & vitalis, produci igitur debet ab eodem principio, in quo tanquam subiecto recipitur: recipitur autem à voluntate, igitur & ab ea producitur.

D. c. 4.

A. c. 6.

D. c. 22.

A. c. 1.

S. c. 7.

V. Proprietas. Per liberum arbitrium expetimus tantum bona, non autem mala, nisi per accidens, quatenus scilicet mala nolumus: nolumus enim ea, quia bono, quod per se volumus, sunt contraria. Ita docent PATRES, ut Dionysius libro de Diuinis nominibus. Clemens Alexandrinus primo Stromaton. Augustinus lib. 2. Confessionum. Damascenus lib. 2. de Fide. Atq; etiam Philosophi Ethnici, ut Aristoteles in primo, de moribus, & Seneca libro de Beneficiis quarto. Et ratio est quia obiectum appetitus non potest esse, nisi id quod est expetibile, at bonum est quod omnia appetunt teste Aristotele loco citato, bonum igitur est proprie obiectum voluntatis. Dices dictum esse sapientis. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei dabitur illi.* Respondeo Ecclesiasticum ibi tantum docere, Bonum posse repudiari, quia potest apprehendi sub ratione mali, & malum posse eligi, quia potest apprehendi sub ratione boni. Obiectum enim voluntatis est bonum verum vel apparens. Eodem modo exponendum est, quod S. AVGVSTINVS lib. 2. Confessionum ait, se in furto non amasse nisi

Ecc. 15. 18.

A. c. 4.

pecca-

peccatum; nam vt capite nono eiusdem libri declarat, amabat in eo peccatum sub ratione boni delectabilis: gaudebat enim se fallere vicinum.

• VI. Liberum arbitrium non est finis, sed mediorum ad finem, maxime si præcipuum eius actum, Electionem, spectemus. Nam Philosophus in tertio Ethicorum non semel repetit, electionem & consultationem non esse finis, sed mediorum tantum ad finem. *Nemo enim, ait, consultat, an debeat esse felix, nec eligit felicitatem, sed consultat de medijs & ex ijs illa eligit, quæ optima videntur ad felicitatem assequendam.* Si autem spectemus, quæ aliquo modo pertinent ad liberum arbitrium, etiam finis eo referri potest. Nam DAMASCENVS lib. 2. de Fide scribit hominis esse non solum eligere libere, sed etiam libere velle & expetere; nempe finem. Deinde finis, maxime cum est subordinatus, induit sæpe rationem medijs. Vltimus quoque finis licet rationem medijs subire non possit, potest tamen appetitus eius esse medium ad eundem finem assequendum. Certe ipsa dilectio Dei medium est ad assequendam beatitudinem aptissimum. A. c. 2. & 3.
D. c. 22.

C A P V T I V.

De Liberi arbitrij actionibus theoremata.

QVO rectius intelligatur, quemadmodum Liberum arbitrium cooperetur diuinæ gratiæ. Notandum est varias posse eius esse actiones. Nam aliæ sunt naturales, vt velle, eligere, ambulare, sedere, scribere, colere agros. Aliæ sunt morales, quibus actiones omnium virutum & vitiorum continentur, vt eleemosynas dare, ieiunare & similia, & contra furari, fornicari & cætera eiusdem generis: Aliæ denique diuinæ & supernaturales, quæ proprie ad salutem æternam obtinendam pertinent, vt credere, sperare, diligere, orare, sacrificare, &c. Deinde nomine Gratiæ possumus intelligere vel generale auxilium Dei, quo Deus operatur cum omnibus creaturis, vel speciale auxilium Dei, quo homo iuuatur in actionibus moralibus vel supernaturalibus. Ponam ergo, vt res clarior sit, aliquot theoremata.

PRIMUM Theorema, Liberum arbitrium, quoad actiones naturales, politicas & mechanicas indiget auxilio Dei generali. Id enim testatur primo Spiritus Sanctus in sacris literis: Ait enim APOSTOLUS. *Act. 17. 28. In ipso viuimus, mouemur & sumus.* In Deo sumus, quia ipse fecit nos, & non ipsi nos. In Deo viuimus, quia ipse nos portat verbo virtutis suæ. In Deo mouemur, quia sine ipso nihil possumus facere. Vox enim IN idem valet hic quod PER, vt alibi. *In DEO meo Psal. 17. 30. transgrediar murum.* Omnia possum in eo, qui me confortat. Deinde idem Philip. 4. 13. Aposto.

1. Cor. 12. 6.

Iſa. 56. 18.

Ioan. 5. 17.

H. ad Cteſiph.

1. Cor. 10. 31.

C. hom. 5.

A. q. 2.

Ioan. 5. 17.

S. Th. c. 89.

Apoſtolus in priore ad Corinthios ait *Deum operari omnia in omnibus.* & ante eum Iſaias. *Omnia opera noſtra operatus es Domine.* & Chriſtus ipſe apud Ioannem. *Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor.* Quibus testimoniis refellerunt S. Patres Pelagianos negantes generale illud Dei auxilium. Id enim eos ſenſiſſe docet Hieronymus epiſtola ad Cteſiphontem, & libro I. contra Pelagianos, eaq; de cauſa vocat impios & ſacrilegos. *Audite, inquit, ſacrilegum, ſi uoluero curuare digitum, mouere manum, ſedere, ſtare, ambulare, ſemper mihi auxilium DE Ineſſarium erit? Audi ingrate, imo ſacrilege Apoſtolum predicantem. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in nomine Domini facite.* S. CHRYSOSTOM. in Geneſin. *Et ſi homines terram operentur, & iumentorum auxilio fruuntur, & magna ſit cœli temperies, & omnia alia concurrant, niſi nutus Domini accedat, omnia alia fruſtra fierent, & nihil proficeret omnis labor & deſudatio, niſi manus Domini ſuperne adiuuaret, & perfectionem his quæ ſunt tribueret.* S. AVGVSTINVS epiſtola 146. *Quomodo, inquit, negare poterimus Deum etiam operari nunc cuncta quæ ſunt, cum Dominus dicat. Pater meus uſque modo operatur.* Idem probat ſolidis rationibus S. Thomas libro tertio contra gentiles. Dicit illo auxilio generali tolli, vel certe imminui libertatem arbitrij. Reſpondeo minime tolli, ſed potius perfici & iuari, ideo enim Deus homini cooperatur, ut iuuet illum in ſuis actionibus, unde & vocatur eius cooperatio auxilium generale. Deinde Deus concurrit cum ſingulis creaturis ſua uiter & accommodate ad naturas earum, ut cum liberis libere, cum neceſſario agentibus quaſi neceſſario. Sicut enim Deus hominem condidit, ita hoc ſuo concurſu uoluit hominem in ſua natura actionibusq; ſuis, ſiue liberis ſiue neceſſariis, tueri & conſeruare. Nam ſi, ut loquuntur Theologi, vel ad punctum temporis Deus ſe à concurſu cum creaturis ſubtraheret, in nihilum omnes reciderent.

II. Liberum arbitrium, quoad actiones morales, quæ conſiſtunt in obſeruatione præceptorum diuinorum, aliquando non indiget Dei gratia vel auxilio ſpeciali, ut ſecundum ſubſtantiã operis ſeruentur. Ac primo quidem, ſi vnum vel alterum tantum ſeruandum occurrat. Nam præcepta Decalogi pleraque omnia ſunt naturalia, ac proinde naturæ humanæ conſentanea. Vnde Apoſtolus in epiſtola ad Romanos de gentibus ſecundum legem naturæ uiuentibus ſcripſit. *Gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt.* Deinde uidetur, quod etiam omnia ſaltem ad breue tempus poſſint ſine illo peculiari auxilio ſeruari. Poſſe ſiquidem fieri, ut aliquando nullum occurrat præceptum affirmatiuum, & nulla adſit tentatio pro-uocans ad uiolanda præcepta negatiua. Dixi (*ſecundum ſubſtantiã operis*)

Rom, 2. 14.

operis) & non secundum modum, quia vt obseruatio præceptorum fiat ex charitate, & sit apud DEVM meritoria, opus habet gratia speciali.

III. A solo libero arbitrio non possunt omnia præcepta moralia secundum substantiam operis præstari, quia Scriptura passim obseruationem legis attribuit gratiæ DEI: *Quod impossibile*, ait Apostolus ad Romanos, *erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio legis impleretur in nobis*: Quibus verbis S. Paulus & causam patefacit, cur lex sine præsidio gratiæ nunc præstari non possit, nempe quia per lapsum Adæ liberum arbitrium est debilitatum & infirmius factum. Eadem de causa idem vocat præcepta Dei moralia *legem peccati & mortis*, ac *litteram occidentem*, quia demonstrando quid sit faciendum, & non præbendo vires voluntati infirmæ, præuaricatorem hominem constituit, reumq; peccati & mortis. Deinde integra obseruatio legis, est signum perfectæ caritatis DEI. Nam Ioannis 14. ait Christus: *Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est, qui diligit me*. Et S. Ioannes in prima epistola: *Qui seruat verba eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est*, at charitas non potest obtineri solis liberi arbitrij viribus, sed infunditur à DEO per Spiritum sanctum, vt dicitur in Epistola ad Romanos. Vnde S. AVGVSTINVS libro 2. de peccatorum meritis & remissione. *Iustitie, inquit, præcepta omni ex parte implere non possumus, nisi adiuemur à DEO*.

IV. Nec solum liberum arbitrium sufficit ad quasiuis tentationes vincendas. Nam Sapiens ait: *Nemo potest esse continens nisi Deus det*, at facile est continere, quando nulla tentatio ad peccandum inuitat. Et verba illa B. Pauli: *Fidelis DEVS, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis*, apertè indicant tentationes posse crescere supra vires nostras, si DEVS permittat. Deinde in oratione Dominica precamur, non induci in tentationem. Christus quoque suos speciatim monuit: *Orate, ne intretis in tentationem*. Psalmi item victoriam in tentatione Deo tribuunt: *Ne te ripiatur a tentatione*. Et: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me*. Vnde S. CYPRIANVS de oratione Dominica: *Quando rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis, ne quis se insolenter extollat*. S. AMBRŌSIVS in Psalmum 43. *Quis est tam fortis, vt nequaquam in tentationem moneatur, nisi Dominus ei adiutor assistat?* Et HIERON. libro 2. in Pelagianos, citans verba Christi, *orate ne intretis in tentationem*. *Deuisset, inquit, dicere iuxta vos, surgite, resistite. Liberum enim habetis arbitrium, & semel vobis concessa à Domino potestate, nullius alterius indigetis auxilio*. S. AVGVSTINVS libro de perfectione iustitiæ: *Quisquis, ait, negat nos orare de-*

S bere,

Rom. 8. 3.

Rom. 8. 2.
2. Cor. 3. 6.

Ioan. 14. 21.
1. Ioan. 2. 5.

Rom 5. 5.

A. c. 5.

Sap. 8. 21.

1. Cor. 10. 13.

Matth. 6. 13.
Matth. 26. 41.
Psalm. 17. 30.
Psalm. 26. 9.
Cyp. scrm. 7.

Matth. 26. 41.

A. in fine.

bere, ne intremus in tentationem; (negat autem hoc, qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem) ab auribus omnium remouendum, & ore omnium anathematizandum esse non dubito.

V. Si nulla tentatio urgeat, potest homo etiam sine fide aliquod bonum morale præstare, idque vi solius liberi arbitrij, saltem aliquando. Vbi nota maius quiddam esse bonum morale præstare, quam seruare præceptum secundum substantiam operis: hoc enim seruari potest etiam cum peccato, vt si amico quis restituat depositum, quo spoliatur eo à fure, illud verò non potest cum peccato præstari. Dictum autem theorema inde probatur, quod Scripturæ doceant Deum remunerari bona quædam opera gentilium, vt in Exodo Ægyptiarum obstetricum, quæ seruarant filios Hebræorum, quos rex Pharaon iusserat necari. Deinde Daniel hortatus est Nabuchodonozorem regem, vt eleemosynis peccata, hoc est, pœnam temporalem; redimeret; quod certe eleemosynæ non poterant, si boni operis rationem non habuissent. Et S. AUGUSTINVS libro quinto de ciuitate Dei scribit, Deum Romanis tam amplum dedisse imperium, vt in hac vita remuneraret eorum virtutes. Et S. HIERONYMVS in epistolam ad Galatas: *Ex quo, inquit, perspicuum fit natura omnibus inesse Dei notitiam; nec quemquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ, reliquarumque virtutum. Vnde multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant.* At quod fit sanctè, certe non cum peccato fit, ac proinde bona aliqua moralia ab Ethnicis fiunt immunia à peccato. Et S. GREGORIUS in Euangelia: *Sunt nonnulli qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis & carnis: quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt, sed aliud est, quod sponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis Dominicis ex charitate debetur obedientiæ.*

VI. Liberum arbitrium in actionibus piis & salutaribus exercendis semper eget auxilio gratiæ Dei. Hoc theorema probatum est in verbo: *De gratiæ diuinæ Statu*, cum de necessitate gratiæ actum est. Vnde sequitur, quod nec possit sine auxilio speciali, se ad gratiam præparare. Nam dispositio ad gratiam aliquid est ad salutem æternam pertinens, sed solis naturæ viribus instructi non possumus tale aliquid præstare, vt ibi probatum est. Deinde Scriptura sacra docet conuersionem ad Deum esse opus Dei: *Conuerte nos*, inquit Psalter, *Deus salutaris noster.* Et in Threnis: *Conuerte nos Domine, & conuertemur.* At conuersio est dispositio. Vt enim qui auersus est à sole, non incipit conuerti ad aspiciendum solem, sic auersus à Deo non incipit disponi ad gratiam Dei, nisi cum

Exod. 1. 17.

Dan 4. 24.

A. c. 15.

H. in cap. 1.

G. hom. 17.

Cap. 3.

Psal. 84. 5.
Thren. 5. 21.

cum

cum ad eum incipit reuerti. Adhæc homo peccator in Scripturis confertur terræ humore destituta, iuxta illud: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Tum luto figuli apud Isaiam & Apostolum. Et homini mortuo: *Cum essetis mortui in peccatis,* ait Paulus. at nec lutum ad vas, nec mortuus ad vitam se disponit. Et S. A V G V S T. ad Bonifacium: *Si sine Dei gratia, inquit, per nos incipit cupiditas boni, ipsum ceptum erit meritum, cui tanquã ex debito veniat adiutoriũ, ac sic gratia Dei non gratis donabitur, sed merito nostro dabitur.* Et in Concil. Araufican. can. 3. dicitur, neminem sine gratia posse inuocare gratiã. Et can. 4. per gratiam fieri non solum, vt purgemur, sed etiam vt purgari velimus. Et canone 14. nullum miserum de quantacunque miseria liberari, nisi gratia præuenrum. Et canone vltim. *Hoc, inquit, salubriter profiteamur, quod in omni bono opere nos non incipimus.* Dices, commune dictum est, facienti quod in se est, Deum non denegare gratiam. Respondeo cum S. Thoma tunc non denegari gratiam, cum homo facit, quod in se est, cooperando gratiæ Dei, à qua mouetur, cuiusmodi fuit Cornelius teste S. Augustino lib. de prædestinatione Sanctorum: quanquam ille ante baptismum videretur fuisse fidelis, quia vnum Deum agnoscebat & religiosè colebat, vt liquet ex Actis Apostolicis.

Psal. 142. 6.
Isa. 41. 9.
Rom. 9. 20.
Col. 2. 13.
A. lib. 2. c. 8.

Th. 12. q. 109.
2. 6.

A. c. 7.

Act. 10. 2.

C A P V T V.

Quod necessitas gratiæ in cooperatione liberi arbitrii nihil diminuat de eiusdem libertate.

ET SI verò homo nullas actiones pias & salutares edere possit sine auxilio speciali diuinæ gratiæ, illius tamen accessio non labefactat eius in operando libertatem, sed potius perficit. Quod luculenter euincunt, primo diuinæ Scripturæ testimonia, deinde & priscorum Patrum. Scripturæ quidem. Nam illæ in operibus pietatis homines vocant *συνεργοι*, id est, cooperatores & coadiutores Dei, operarios, rigatores, plantatores. Sic Christus apud Matthæum: *Voca, inquit, operarios & redde illis mercedem.* Et Paulus ad Corinth. *Ego plantavi, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.* Et: *Vnusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem: Dei enim sumus adiutores.* Si adiutores vel cooperatores sumus, ergo cum Deo aliquid agimus: & si noster labor est, ergo non tantum Dei. 2. DEVS imperat & suadet nobis opera pietatis, vt in Haja: *Lauamini, mundi estote.* In Ioele: *Conuertimini ad me in toto corde vestro.* In Ioanne: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui perma-*

Matth. 20. 8.
1. Cor. 3. 6.

Isai. 1. 16.
Ioel. 2. 11.

Ioan. 6. 27.

Phil. 2. 12.

Psal. 26. 9.

Psal. 69. 1.

Rom. 8. 26.

Math. 23. 37.

Act. 7. 51.

Apoc. 3. 20.

net in vitam eternam. In Apostolo: *Cum metu & tremore salutem vestram operamini. Deus enim est qui operatur in vobis. Quid enim hoc est aliud, quam cooperamini Deo salutem in vobis operanti? 3. Scripturæ docent nos iuari à Deo in operibus pietatis: Adiuutor meus esto, ait pius Rex, ne derelinquas me. Et: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. Et Apostolus ad Romanos: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.* Denique docent vocationem Dei ab homine posse recipi vel respui, quod certe sine arbitrij libertate fieri nequit. Nam Christus apud Matthæum: *Volui, inquit, congregare filios tuos, & noluisti.* Et apud Ioannem: *Vultis & vos abire?* Et Stephanus in Actis: *Vos semper Spiritui sancto resistitis.* Et Deus in Apocalypsi: *Ecce sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum.*

Ir. lib. 4. c. 72.

Math. 8. 13.

A. lib. 2. c. 12.

Ch. hom. 19.

A. q. 2.

Id. q. 2.

P. c. 12.

HAVD fecus docent vetusti Patres. S. IGNATIVS ad Magnesianos: *Si quis, inquit, pietati studet, Dei homo est: si impie agat, diaboli est, non id factus per naturam, sed animi arbitrium.* S. IRENÆVS aduersus hærefes: *Non tantum in operibus, sed etiam in fide liberum & suæ potestatis arbitrium homini seruauit Dominus, dicens: secundum fidem tuam fiat tibi.* S. CYPRIANVS libro 3. ad Quirinum caput 52. sic inscripsit: *Credendi & non credendi libertatem in arbitrio positam.* HILARIVS libro I. de Trinitate: *Esse filios Dei, non necessitatem esse voluit, sed potestatem.* S. AMBROSIVS in Lucam: *vides, quia ubiq, Domini virtus studiis cooperatur humanis.* S. CHRYSOSTOMVS in Genesin: *Necessitatem non imponit Deus, sed congruis remediis appositis totum in ægroti sententia iacere permittit.* S. AVEVST. epist. 89. *Liberum arbitrium non ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia non tollitur.* Et lib. de Spiritu & litera, c. 34. *Consentire vocationi aut non consentire propria voluntatis est.* Et libro I. ad Simplicianum: *Vt velimus & suum esse voluit & nostrum, suum vocando, nostrum sequendo.* S. PROSPER acerrimus Augustini defensor lib. 2. de vocatione gentium: *Multis, ait, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum est discedere, ut non discessisse sit præmium, & ut quod non potest, nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri.* Denique S. BERNARDVS de gratia & libero arbitrio: *Sic gratia, inquit, cum libero arbitrio cooperatur, ut tantum illud in primo præueniat, in ceteris comitetur: ad hoc utique præueniens ut iam sibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod à sola gratia ceptum est, pariter ab utroque perficitur. non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuo peragunt.*

RATIONEM quoque ipsam si consulas, non aliud extorquebis, quam nulla ratione in actionibus pietatis posse excludi arbitrij libertatem. 1. Quia inde sequeretur nulla neque laude, neque remuneratione dignos, qui pietati operam darent, orarent, eleemozinas largirentur,

tur atrocissima quæque pro Christi fide tolerarent. 2. nullum fore locum præceptis, consiliis, monitis, correptionibus, exemplis, quoniam quod homines agunt, necesse sit eos agere. Postremo, neque derelinquere eos qui imperiis non parent, non volunt se ad meliorem frugem post multa monita recipere, nihil denique boni agunt, quæ omnia sunt absurda.

C A P V T V I.

De cooperationis nostræ necessitate & utilitate.

I AM verò etsi ex dictis, & aliis multis titulis colligi possit, quam necessaria atque utilis sit nostra cum diuina gratia aliisque cœlestibus donis cooperatio, tamen breuiter vtrumque hic perstringemus. Necessitatem eius demonstrare possumus ex eo, quod DEVS in sacrosancto Verbo suo, tam veteri quam nouo eam passim præcipiat, nempe vbi cunque præcipit vt conuertamur, vt pœnitentiam agamus, mandata Dei præstemus, credamus, speremus, diligamus, iustè, piè & sobriè viuamus, sacramenta suscipiamus, Deo & Magistratibus pareamus. Vbi mandat Apostolus, ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, vt cum timore & tremore salutem, quam Deus operatur in nobis, operemur. vt ne talentum à Deo acceptum vel sudario inuoluamus, vel in terram defodiamus. Constat enim ad hæc omnia & singula exequenda nos opus habere diuinæ gratiæ auxilio. Deinde liquet eadem necessitas ex eo, quod Verbum Dei grauitè reprehendit eos qui diuinæ vocationi, inspirationi, mandatis, consiliis, monitis, increpationibus, & castigationibus non sunt cooperati. Vnde in Prouerbiis apud Salomonem ita Deus loquitur: *Conuertimini ad correptionem meam, et proferam vobis spiritum meum. Quia vocaui & renuistis, extendi manum meam; & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitu vestro ridebo.* Et Ieremias ait: *Dicit Dominus, & locutus sum ad vos mane consurgens & loquens, & non audistis: & vocaui vos, & non respondistis. Et proiciam vos à facie mea, sicut proieci omnes fratres vestros.* Christus quoque apud Matthæum: *Va tibi Corosain, inquit, vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Et tu Capharnaum, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent vsque in hanc diem.* hoc est, Si Tyrij & Sodomitæ tantam gratiam à Deo accepissent, quantam Corosaitæ & Capharnaitæ, ei cooperati fuissent & salute non excidissent. Perierunt itaque Corosaitæ & Capharnaitæ, quia tantæ gratiæ miraculorum apud ipsos factorum non sunt cooperati. Certe S.

2. Cor. 6. 1.
Phil. 2. 12.
Luc. 19. 20.

Prou. 1. 23.

Ier. 7. 13.

Matth. 11. 21.

Chr. hom. 8j.

CHRYSOSTOMVS in Matthæum agens de negatione Petri & proditione Iudæ, lapsum Petri tribuit superbix, Iudæ vero torpori, quod non sit magnitudini gratiæ à Deo acceptæ cooperatus: *Magnum profecto, inquit, dogma hinc discimus, quia videlicet nullo modo hominis voluntas sufficit, nisi auxilio superiori roboretur. Et quia nihil lucrari poterimus superiori patrocinio, si voluntas nostra repugnat: quorum alterum Petrus, alterum Iudas confirmat. Hic enim etsi præsidium Christi largum habuerit, tamen quoniam noluit attendere, nullam inde utilitatem consecutus est. Ille verò, et si bene animatus fuerat, diuino tamen subtracto auxilio stare non potuit. Quas ob res vehementer rogo atque obsecro, ne velitis ita cuncta Deo attribuere, ut oscitandum, dormiendumq; vobis putetis: nec rursus si vigilatis, laboribus rem vestris aliquam effici arbitremini. Nam nec desides atque resupinos iacere nos Deus vult, ac ideo nonnihil à nobis petit: nec arrogantia corrumpi, ac ideo totum nobis non commisit. Quibus rationibus vorticem quoq; Apostolarum labi permisit, humiliorem ipsam faciendo, & ad maiorem profecto caritatem inducendo.*

DENIQUE & alij Patres eandem necessitatem confirmant. CLEMENS Alexandrinus quidem, quia sublata libera cooperatione nostra, omnis virtus, vitiumque nomen suum, laudem vel vituperationem amittant. In primo Stromatum verba eius sunt: *Sed nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia iusta sunt, si anima non habeat liberam potestatem & appetendi & aggrediendi.* Eodem vergit, quod S. AVGVSTINVS perhibet neminem peccaturum, si ea tollatur. Neminem enim peccare in eo, quod necessitate facit, affirmat in libro de vera religione tam esse certum omnibus, *ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.* Et in libro de duabus animabus, scribit: *à pastoribus cantari in montibus, à Poëtis in theatris, ab indoctis in circulis, à doctis in Bibliothecis, à Magistris in scholis, à Pontificibus in templis, à genere humano in orbe terrarum.* Et quod B. PROSPER libro primo de vocatione gentium: *Si tollitur voluntas, ubi ipsa est verarum origo virtutum? si tollitur gratia, ubi ipsa est bonorum causa meritorum?* Et in epistola ad Demetriadem: *Quia manifestissimè & Prophetica & Evangelica & Apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ DEI, ut illam excitantem, inuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem, vigilanter & sobriè subsequamur, nunquam cessantes ab actione gratiarum: quia inter secunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur.* Ad eundem scopum tendit illud B. GREGORII Nazianzeni in primo Apologetic. *Singularis, inquiens, & eximia Dei bonitatis argumentum est, facere ut nostra quoque aliqua ex parte sit virtus, nec natura nobis inseratur, sed voluntate, animiq; proposito excolatur, arbitriiq; libertate parem in utramq; partem motum habente. Sed sit satis de Necessitate.*

VENIA

A. c. 14.

Id. c. 11.

P. c. 1.

VENIAMVS ad vtilitatem huius liberæ cooperationis. 1. Vtilitas est, quod valeat ad testificandam fidei in homine veritatem, diuinæque gratiæ præsentiam. Vnde B. Iacobus Apostolus: *Tu, inquit, fidem habes & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* Et infra: *Quis sapiens & disciplinatus inter vos? ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.* Et B. Ioannes in 1. epistola: *In hoc, ait, cognouimus charitatem DEI, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas DEI manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.* Opera ergo valent ad testandam præsentiam veræ caritatis, quam diximus eandem re esse cum gratia. Immò Christus apud Ioannem docuit ex obseruatione mandatorum velut Symbolo cognosci, quis diligat ipsum, & à se diligatur: *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Et: *Vos amici mei estis, si feceritis que ego præcipio vobis.* Deinde ex operibus suis æstimari, num ipse sit in Patre. *Non creditis, inquit, quia ego in Patre & Pater in me est: alioquin propter opera ipsa credite.*

Iac. 2. 18.
Ib. c. 3. 17.

1. Ioan. 3. 16.

Ioan. 14. 15.
Ioan. 15. 14.
Ioan. 14. 11.

2. UTILITAS, quod valeat ad perficiendam vel augendam iustificationem, vt ostendit exemplum Abrahæ à S. Iacobo propositum in hæc verba: *Abraham Pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens filium suum super altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est. Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.* Deinde exemplum Rahab, de qua mox subiicit: *Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios & alia via emittens?* Loquitur autem S. IACOBVS de iustificatione secunda, qua Abraham auxit, vel consummauit & perfecit iustitiam suam. Nam multo ante immolationem filii, per fidem nactus erat primam iustificationem, iam enim exierat de terra & cognatione sua, iam crediderat Saram nonagenariam parituram, iam colloquia cum Deo habuerat. D. PAVLVS quoque non semel docuit cooperatione nostra accessum fieri ad iustitiam, nam in altera epistola ad Corinthios agens de fructu elemosynæ. *Multiplicabit, inquit Dominus, semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitiæ vestre.* Et ad Romanos. *Sicut, ait, exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, sic exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.* hoc est, maiorem iustitiam vel sanctitatem.

Iac. 2. 22.

1. Cor. 9. 10.

Rom. 7. 10.

3. **UTILITAS**, quod propriè valeat ad promerendam vitam æternam, nam vt docēt Theologi, opera nostra non sunt meritoria nisi sint voluntaria & libera, quod & Scriptura diuina indicauit. Nam Apostolus in I. epist. ad Corinth. agēs de functione prædicationis: *Si volens, ait, hoc ago, mercedem habeo, si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.* Et in posteriore: *Vnusquisq; prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. hilarem enim datorem diligit Deus.* Consentiant & Patres. **S. IUSTINVS** apologia I. *Neque enim, inquit, quidquam horum laude dignum esset, nisi illi (homines) utramq; in partem conuertere & quasi flectere se possent.* **S. IRENEVS** lib. 4. *Qui operantur bonum, gloriam & honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possent non operari illud.* **TERTULLIANVS** in Marcionem: *Nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate.* **S. HIERON.** in Iouinianum: *Liberi arbitrij nos condidit DEVS, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioqui ubi necessitas, nec corona, nec damnatio est.* **S. BERNARD.** in Cantica: *Vbi non est libertas, nec meritum. propterea quæ sunt carētia ratione animalia nihil merentur, quia sicut deliberatione, ita libertate carent.*

4. **UTILITAS** est, quod valeat ad ædificationem aliorum, & gloriæ diuinæ amplificationem. Vnde Christus ad Apostolos: *Sic luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* Et **S. PAVLVS** ad Timoth. *Exemplum esto fidelium in verbo, & conuersatione, in charitate, in fide, in castitate, vt profectus tuus manifestus sit omnibus.* Et **S. Petrus** priori epist. *Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo, quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis.*

5. **UTILITAS**, quod hæc cooperatio, præuia duceq; diuina gratia, quæ semper præsto est, sit fons & radix perueniendi ad maximam vitæ sanctitatem, modo absit ignauia, vt **S. CHRYSOSTOMVS** crebro conatur ostendere, nec enim affirmare dubitat nos ad fastigium virtutum Patriarchæ Abrahami in veteri, & Apostoli Pauli in nouo testamento posse conscendere, si pari cum illis studio & conatu gratiæ diuinæ cooperemur. De Abrahamo habes initio homiliæ 49. in Genesin. De S. Paulo, in homiliis de laudibus S. Pauli, maxime homil. 2. 6. 7. & nona.

MEDIA pro hac virtute sumi possunt ex titulo *Operum bonorum, virtutis, & singularum virtutum in VIRIDARIO:*

VIDE de Statu Naturæ & Gloriæ, Innocentiæ.

DE INFANTIAE STATV.

CAPVT I.

Quid nomine Infantia intelligamus?

INFANTIAE nomine intelligimus primum atatis humanae gradum, quales alibi ex sententia S. Patrum assignauimus septem. Gentiles quidam Scriptores ab atatis humanae gradibus Infantiam quidem, tanquam rationis impotem excluderunt, sed immerito, ut liquidum faciemus ex sequentibus. Sunt autem duplices INFANTES, alij in utero materno adhuc inclusi, alij extra uterum maternum iam in lucem editi. Et hi vero in lucem editi tantum in numero hominum censendi videantur, de utrisque tamen necessario Christiano homini agendum est, quia utriusque sunt communis hominum salutis, vel condemnationis capaces. In Sacris etenim litteris varia de infantibus in utero adhuc existentibus legimus. Et primo quidem de Esau & Iacob; nam cum à Deo exauditus Isaac pater ex sterili Rebecca diuinitus eos genuisset, *collidebantur*, ait Scriptura, *in utero eius paruuli, quae ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere, perrexitque, ut consuleret Dominum. Qui respondens ait: Duae gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, & maior seruiet minori.* Quod ingens mysterium postea exposuit in epistola ad Romanos Paulus. Deinde ipse Paulus in epistola ad Galatas fatetur se à Domino segregatum *ex utero matris suae, & uocatum per gratiam suam, ut reuelaret filium suum, & euangelizaret illum in gentibus.* Imò Dominus ipse ad Ieremiam Prophetam dixit: *Priusquam te formarem in utero noui te, & antequam exires de uulua, sanctificavi te, & in Prophetam gentibus dedi te.* Idem Angelus annuntiavit Zachariae de filio Ioanne Baptista nascituro apud Lucam, & de Christo ipso: *Postquam, inquit Lucas, consummati dies octo ut circumcideretur puer uocatum est nomen eius IESVS, quod uocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur.* Vnde intelligimus DEVM O. M. etiam infantum maximam rationem habuisse, ante quam vel in utero formarentur vel conciperentur. Nullo modo ergo negligenda eorum ratio ab hominibus fidelibus, uerum Deum agnoscentibus, & cum Patre fidelium Abraham, sequentibus.

Tit. de Adolescentia.

Gen. 25. 21.

Rom. 9. 11.

Gal. 2. 15.

Hier. ep. 15.

Ierem. 1. 5.

Luc. 1. 11.

Luc. 2. 21.

Gen. 17. 2.

De Præstantia Status Infantie.

PRÆSTANTIA infantilis Status ex nonnullis capitibus in diuina Scriptura comprehensis facile colligi potest. Primo ex gemino facto Domini DEI, vel diuinæ prouidentie. Primum factum est de Moyse, quem cum electurus esset in summū sui populi Ducem, eius infantiam mirabiliter illustrari voluit; vt nimirum destinatus cum aliis infantibus ad necem, à filia Pharaonis regis Ægypti ad crepidinem fluuij in papyrione infanulus inueniretur, à propria matre aleretur, & à Regina in filij tandem locum adoptaretur, vt narratur initio Exodi. Alterum factum de Samsone Thamnathæo, quem cum Deus statuisset eligere in populi Israelitici liberatorem & vindicem, eius infantiam sic patefecit, vt commemoratur in libro Iudicum. Matri eius sterili apparuit angelus Domini, dicens: Concipies & paries filium, cuius non tanget caput nouacula, erit enim Nazarus DEI ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israhel de manu Philistinorum. Et multo post: Peperit itaq; filium, & vocauit nomen eius Samson, creuitq; puer, & benedixit ei Dominus, cæpitq; Spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol. Deinde idem Dominus Deus per nobilissimum ISAIAM Prophetam publicās aduentum venturi MESSIÆ, infantie eius natales maximè celebrare voluit, decantans: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitātib; in regione umbrae mortis, lux orta est eis, PARVVLVS enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerū eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, cōsiliarius, DEVS, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Adhæc aduentu iam imminente per Angelum Gabrielem, dixit beatis. Virgini MARIÆ matri Dei: Ecce concipies in utero, & vocabis nomen eius Iesum. Quæ tandem concepit infantulum, Spiritu sancto superueniente, & virtute altissimi obumbrante, vt per Angelum prædixerat, id est, tota q. Trinitate de cælo descendente & operante conceptionem filij DEI. Vbi vero natus fuit Christus infans, primo ab Angelo Domini moniti sunt pastores his verbis: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in praesepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo militia cælestis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Deinde venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in praesepio. Narrat deinde Lucas, quanto honore & veneratione infantulus ille in Hierosolymitanum templum allatus, à Simeone sene, & Anna Prophetissa fuit exceptus.

IAM verò Christus vt infans exemplo, ita verbis adultus quanti fa-

cienda sit infantiae aetas demonstravit. Exemplo, quia, ut narrat Lucas, Elisabeth mater Ioannis Baptistae, cum à matre DEI B. Virgine, quae iam in utero infantulum IESVM gestabat, salutaretur: *Ecce, inquit, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo, quod gaudium proculdubio infantis, nisi à praesentia infantuli iam concepti IESV in utero B. Virginis profectum fuit. Verbis verò, nam cum ad Christum afferrentur infantes ut eos tangeret, discipulis etiam grauatè illud ferentibus: conuocans illos, dixit: *Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos, talium enim est regnum DEI. Amen. dico vobis, quicumque non acceperit regnum Dei, sicut puer, non intrabit in illud.* Et apud Matth. cum viderent Principes Sacerdotum & Scribae, *mirabilia quae fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes Hosanna filio David, & indignati dicerent ei: Audis quid isti dicunt: Iesus dixit eis. Vtiq; nunquam legistis. Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?**

Luc. 1. 44.

Luc. 18. 10.

Matth. 19. 13.

Marc. 10. 13.

Matth. 21. 16.

Psal. 8. 3.

APOSTOLI quoque exemplo Christi commonefaciunt nos, ut infantes & paruulos imitemur: *Tanquam paruulis*, ait B. Paulus in priore epistola ad Corinthios, *in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis.* Et rursus: *Nolite pueri sensibus, sed malitia paruuli estote.* Et B. Petrus in epist. 1. *Deponentes, inquit, omnem malitiam & omnem dolorem, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabile, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.* Et B. Ioan. in epist. 1. *Scribo vobis infantes, quoniam cognouistis Patrem.* rectè, quia infantum proprie est primum agnoscere patrem & matrem.

Matth. 18. 2.

1. Cor. 3. 2.

1. Cor. 14. 10.

1. Pet. 2. 1.

1. Ioan. 14.

Arist. 1. Phy. c. 1.

Adscribam vnum ex S. AVGVSTINO infantiae encomium, à Christi infantis laude sumptum: *Mox, inquit, Angelus Virginis accepto consensu (cum illi respondisset. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum) caelestis regionis accolae repetiuit: ecce subito secretum. Virginis ineffabilis potentia penetrauit: Intrat artifex mundi angustias ventris humani, efficitur grauida mater intacta, & ecce tanquam sponsus de thalamo Mariae Christus procedit ex utero. Occultatur in membris infantis potentia maiestatis, DEVS pendet ad vbera genetricis. Parturientium vilium squalore contegitur, durissimi sufferit praesepij angustias, & totum misericors humiliter patitur, dum modo mundus qui perierat, liberaretur. O beata infantia, per quam nostri generis vita est reparata. O gratissimi, delectabilesq; vagitus, per quos stridores dentium, aeternosq; ploratus euasimus. O felices panni, quibus peccatorum sordes exterisimus.*

A. ferm. 9. de temp.

O praesepè splendidum, in quo non solum iacuit faenum animalium, sed cibus inuentus est angelorum. Sic August.

De Proprietatibus infantis ante baptismum.

PROPRIETAS I. Omnes infantes in utero, si animati fuerint, ordinariè, contrahunt peccatum originale. Adiunximus vocem (ordinariè) ut infantulum Christum, & B. Virgin. eius matrem excipiamus. Nam apud Oseam legimus: *Ipsi autem (Adæ poster) sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me*, id est, in paradiso, ut exponit eo loco HIERONYM. qui & subiicit, non esse mirum, si quod præcessit in parente, condemnetur in filiis. Et IOB: *Pereat, inquit, dies, in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo*. Et iterum: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Et ibidem, iuxta LXX. *Nemo mundus à sorde, neq; infans, cuius est unius dici vita super terram*. quod testimonium urget Augustinus in Psalmos. Et DAVID ait: *Ecce enim, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*. Nam August. loc. cit. docet peccatum originis intelligi per iniquitates, plurali numero pro singulari posito. Deniq; perspicuè ait Apostol. ad Roman. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt*. Ita Augustinus exponit lib. de natura & gratia, & alibi sæpe. Sed infans animatus in utero, verè est homo, ergo etiam peccavit in Adamo.

II. PROPRIETAS, Christus infans, licet filius Adæ fuerit, quia visibilem carnis substantiam verè de carne B. Virginis sumpsit, non tamè peccavit in Adam, nec peccatum originale ab Adam in utero B. Virginis contraxit. Nam ut docet S. AVGVSTINVS super Genesin ad litteram, nos concipimur in Adam dupliciter, primo secùdum seminalem rationem, & ex ea contrahimus peccatum. Secundo iuxta corpulentam substantiam. Christus autem fuit in Adam quidem secundum corpulentam substantiam, non autem secundum seminalem rationem; non enim conceptus est virtute feminis Adæ, sed Spiritus sancti, & ideo in Symbolo dicitur, conceptus de Spiritu sancto. Vnde apud Ioannem dixit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?*

III. PROPRIETAS, Maria Virgo infans, licet in Adam utroq; modo fuerit, secundum corpulentam substantiam, & seminalem rationem, ex priuilegio tamen singulari nō est concepta in peccato originali. Ita XISTVS IV. Papa in extrauagati; *Graue nimis*, testatur. Conc. Basiliense & Tridentin. & præcipuè quæq; Academia. Deinde totus pæne orbis immaculatæ eius conceptionis festum celebrat. Clarus quoq; est locus S. AVGVSTINI in libro de natura & gratia: Excepta, inquit, sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis

agitur,

agitur, habere volo quaestionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratia collatum fuerit, ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Ratione quoque probatur, quia neque ex parte DEI, neque ex parte creaturae repugnat hoc factum esse. Dei quidem, quia est omnipotens: non enim impossibile est apud Deum omne verbum. Creaturae vero, quia anima rationalis potest à Deo eodem momento creati, & gratia Dei repleti, sicut factum credimus in creatione angelorum, & primi parædis. Dices, repugnat decreto Dei, quo statuit Adam peccante omnes concipi in peccato originis. Respondeo, decretum ita exponendum, ut si Adam peccaret, omnes homines vi conceptionis obnoxij essent peccato, non tamen in eo decreto potestatem Deo ablatam, quo minus ex singulari gratia posset à peccato hominem re ipsa præservare. Et ratio est, quia ob decretum illud DEI non solum concipiuntur, sed etiam nascuntur homines in peccato, & tamen Ieremias & S. Ioannes sanctificati leguntur in utero, nempe ex gratia singulari, ut dicemus. Differt autem B. Virgo à Christo, quia Christus solus ex vi generationis peccatum originis euasit, & neque in se, neque in Adamo peccauit, quippe qui solus non ex femine viri, sed Spiritus sancti virtute, ut diximus, à B. Virgine conceptus & natus sit. Virgo autem non vi generationis diuinæ, sed priuilegio gratiæ exempta fuit à macula originali, & licet in se polluta non fuerit, in parente tamen fuit. Obiicies, Paulum expresse dicere: *In quo I. Adam, omnes peccauerunt.* Et rursum: *Eramus natura filij iræ, sicut & ceteri.* Verum non inficiamur Mariam virginem in Adamo peccasse eo modo, quo peccare poterat, quæ nondum erat, nisi in potentia; ac ideo obnoxiam fuisse, ut quando re ipsa existeret, re ipsa in se peccatum originis haberet, sed dicimus præsentiam singulari priuilegio DEI, ut simul esse & iusta esse inciperet; Fatemur gratia effectum, quod nunquam esset peccatrix, quod tamen postulabat natura.

Luc. 1. 37.

Rom. 5. 12.

Eph. 2. 3.

IV. PROPRIETAS, quod infantes in utero, quam primum sunt animati, id est, veri homines, licet ordinariè contrahant oēs peccatum originis, possunt tamen ex singulari gratia Dei, antequam nascantur, vel in lucem edantur ab eo, purgari & sanctificari. Habemus in Scriptura de ea re duplex exemplum, Ieremie & Ioannis Baptistæ. De illo n. dicitur apud Ieremiam à Deo: *Antequam exires de vulua sanctificauit te, & Prophetam in gentibus dedi te.* De hoc vero ab Angelo Dñi apud Lucam: *Erit magnus coram Domino, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris sue.* Legimus & de aliis Sactis in utero sanctificatis, ut de B. Aella apud B. Hieron. in epist. ad Marcellam: *Prætermitto, inquit, quod in matris utero benedicitur ei, antequam nascatur, sit gratia omne quod ante laborem fuit, licet Deus præsciens*

Ier. 1. 5.

Luc 1. 15.

H. ep. 15.

Luc. 1. 44.
Gal. 1. 15.

B. ep. 174.

futurorum & Hieremiam sanctificet in utero, & Ioannem in aluo matris faciat exultare, & Paulum ante constitutionem mundi separet in Euangelium filij sui. B. Virginē MARIAM in utero sanctificatam antequā natam etiam concedit B. BERNARD. D. Thom. Aquin. & alij qui existimarunt eā in peccato originis conceptam: Quod, inquit S. Bernard. vel paucis mortalium constat fuisse collatū, fas certe non est suspicari tanta Virgini fuisse negatū, per quā omnis mortalitas emerfit ad vitā. Fuit proculdubio & mater Domini ante sanctā quā nata. Et alibi in serm. de excellētia Ioan. Baptistæ, cum de Ieremia & S. Ioanne in utero sanctificatis posuisset exempla, hoc statim adiecit: Quāquam & de singulari Virgine nulla sit ambiguitas, quæ in ipsa maternis circumscripta visceribus sublimiore sanctificationis genere mundata sit, utpote sanctuariū illud, in quo Deus & Dei filius carnem fuerat suscepturus. Et S. THOMAS in 3. parte Summæ: Ecclesia, inquit, celebrat natiuitatem B. Virginis, non autem celebratur festum in Ecclesia pro aliquo Sancto; ergo B. Virgo in ipsa natiuitate fuit sancta. Fuit ergo in utero sanctificata. Ex hoc argumento apparet S. Bernardum & S. Thomam si nunc viuerent; cōfessuros fuisse B. Virginem non conceptam in peccato originis, quia tota Ecclesia Romana celebrat æquè festum Conceptionis atque Natiuitatis Mariæ:

Th. q. 1. a. 1. & 2.

Gen. 25. 25.

Mal. 1. 2.

H. in c. 25. Ezech.
Rom. 9. 14.

G. lib. 1. c. 1. in
eius vita.

Psal. 67. 14.

V. PROPRIETAS est, quod aliquando infantes in utero adhuc existentes, (licet nō legatur illos sanctificatos) mirabilia futuræ sanctitatis indicia dederint. Primum exemplum sit in Iacob Patriarcha, qui ut est in Genesi, in utero adhuc existens, plātam fratris iam egressi manu tenuit, & ideo Iacob, id est, supplantator fratris dictus est, cui & postea benedictionem eripuit, & præ fratre diuinam etiam benedictionem accepit, ita ut Malachiæ 1. à Domino dicatur: *Dilexi Iacob, Esau autem odio habui.* Vnde S. HIERONYM. lib. 8. in Ezechielem: *Hoc est illud de quo & Apostolus disputat scribens: Iacob dilexi, Esau verò odio habui. Diligit autem Iacob, quia carnem atque terrenum supplantat. & supererat, & benedictiones illius meretur accipere. Primum enim iuxta carnem, & postea secundum spiritum viuimus. Ante vitia, deinde virtutes, quibus vitia subruuntur.* II. Exemplum sit S. BERN. de quo in utero adhuc existēte sic GVILHEL. de Bona valle. *Mater eius Aeth cum in ordine filiorum tertium Bernardum haberet in utero somnium vidit presagium futurorum, castellum scilicet totum candidum, in dorso subrufum, & latrantem in utero se habere. Super quo territa vehementer, cum religiosum quendam virum consulisset, continuo ille Spiritum prophetiæ concipiens; quo David de sanctis prædicatorib. Domino dicit: *Lingua canu tuorum ex inimicis, trepidanti & anxio respondit: Ne timeas, beneres agitur. Optimi catuli mater eris, qui domus Dei estos futurus magnos pro ea contra inimicos fidei editurus est latratus. Erit enim egregius prædicator, & tanquam bonus canis gratia lingue medicinalis multos morbos curaturus est animarum. Quo responso mulier pia & fidelis**

& fidelis quasi à Deo suscepto lata efficitur, iam tunc in amorem nondum nati tota transfunditur, cogitans sacris eum literis erudiendum tradere secundum modum visionis & interpretationis, qua ei de illo tam sublimia promittebantur. Quod & fecit. Mox enim, ut felici partu edidit, non modo obtulit eum Deo, sicut de aliis agere consueverat, sed sicut legitur de Anna matre Samuelis, qua petitum à Domi-^{1. Reg. 1.} no, & acceptum filium in tabernaculo eius destinavit perpetuo seruiturum: sic & ipsa eum in Ecclesia DEI acceptabile obtulit munus.

III. Exemplum est S. DOMINICI Ordinis Prædicatorum Fundatoris, de quo THEODORVS de Apoldia libro primo Vitæ ira scribit. ^{Th. c. r.} Sublimioris gratia filium paritura mater IOANNA, antequam conciperet cælesti visione docta est de partu futuro. Vidit namq; se utero gestare catulum, ardentē ore faculam ferentem, egressumq; ab utero totū mundum flammis ab eius ore prorumpentibus illuminantē. Plura sunt eius generis exēpla in Vitis Sanctorum.

IV. PROPRIETAS. Infantes, si in utero materno moriantur, ad æternam salutem non perueniunt. Causa perspicua est, quia nulli homini datus ad salutem aditus est, nisi per baptismum à Christo ipso. ^{Ioan. 3. 5.} Nisi quis renatus inquit fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cælorum.

Deinde clara est B. AUGVSTINI sententia ad Hieronymum. ^{A. ep. 28.} Quisquis dixerit, quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profecto & contra Apostolicam prædicationē venit, & TOTAM condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo omnino viuificari non posse. Existimant quidem eos ad salutem peruenire nonnulli posse,

maxime Lutherani, si piorum parentum, honestarumq; matronarum ^{In Colloq. Mompeg. Ia. Andreæ. Luc. 11. 9.} precibus in casu necessitatis Deo commendentur, eoq; verum Christi dictum sit, *Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis.* Sed meminisse illi debebant, verum quoq; dictum esse Apostoli Iacobi. *Petitis, & non* ^{Iac. 4. 3.} *accipitis, eo quod male petatis.* Male autem sine dubio petit, qui cōtra manifestissimam Scripturam iam allatam, contra Apostolicam prædicationem, contra totius Ecclesiæ consuetudinem petit, vel sine dubio credit aliter quam per baptismum eos in Christo viuificari posse. NEQUE tamen inficiandum est, Deum pro immensa sua misericordia ex singulari priuilegio eiusmodi infantes posse ante baptismum sanctificare & saluare, sicut saluauit Hieremiam Prophetam, & S. Ioannē Baptistam & B. Acellam, & probabile sit Deum perinde in hoc, atq; in aliis casib. posse pro sua clemētia aliquando supplere parentū, vel aliorum defectum, vt si incuria Sacerdotis baptizantis aqua fortasse baptizandum non attigisset, aut si forma sacramēti imperfecte & mutilè, pronunciata fuisset, quæ exempla à Theologis afferuntur. Idē sentiendū est de infantib. in lucē editis, vel natis, si ante baptismū perceptū moriantur.

De Proprietatibus infantium in lucem editorum.

PRIMA Proprietas. Infantes simulatq; nati sunt, vel editi in lucem, debent baptizari. Diuina enim comminatio Christi apud B. Ioan-
 Ioan. 3. 5. nem generalis est. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non intro-*
 T. de præscript. *ibit in regnum cælorum.* Deinde regula TERTULLIANI est afferentis, *id*
 A. c. 23. *quod apud omnes unum inuenitur, non errore receptum, sed prisca & Apostolica*
 de baptismo. *traditione acceptum, retentumq; esse non debere dubitari.* & AVGVSTINI lib. 4.
 D. c. vlt. *de baptismo. Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper*
 O. lib. 5. *retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime credi.* At præ-
 A. c. 11. *dobaptismum vniuersa semper tenuit & retinuit Ecclesia, nec Con-*
 A. ib. c. 13. *ciliis vllus est institutus. vnde S. DIONYS. Areop. de Ecclesiastica hie-*
rarchia. Diuini, inquit, nostri Duces probarunt infantes recipi ad Baptismum.
 ORIG. in epistolam ad Romanos. *Ecclesia ab Apostolis traditionem accepit*
etiam paruulis dare baptismum. Et Augustinus lib. 10. de genesi ad literam,
 ait, hoc Ecclesiam semper habuisse, & à maiorum fide percepisse, *ut*
cum viuentibus paruulis curratur & viuentibus succurratur, ne cum mortui fue-
rint, nihil possit fieri, quod prosit. Et rursus. *Consuetudo, inquit, matris Ecclesia*
in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, nec vlllo modo superflua depu-
tanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio. OBIICIES, Tertul-
 lianum libro de Baptismo suadere dilationem baptismi in adolescen-
 tiam, & Gregorium Nazianzenum in S. Lauacrum, in trimulam vel
 quadrimulam ætatem, qua pueri aliquo modo respondere possint.
 Respondeo vtrumque loqui de infantibus, quando non periclitan-
 tur de vita. nam Tertullianus eodem libro diserte docet, nemini salu-
 tem sine baptismo competere, & Nazianzenus trimulum aperte re-
 gno cælorum excludit, si ante eam ætatem discesserit. Præstat ergo
 quam citissime illos baptizari, quam periculo incerto exponi.

II. PROPRIETAS. Remittitur eis peccatum originis simulatq; ba-
 ptizati fuerint. Ideo enim baptismus datur, vt remittantur peccata.
 Vnde B. Petrus in Actis. *Baptizetur vnusquisq; vestrum in remissionem pec-*
 A. ct. 2. 38. *catorum.* Et Ananias Paulo. *Baptizare, & abluere peccata tua.* Et Paulus ad
 A. ct. 22. 16. Ephesios. *Christus dilexit Ecclesiam, mundans eam lauacro aqua in verbo vitæ.*
 Eph. 5. 26. Et B. Petrus prima epistola. *Vos saluos facit baptisma.* Concilium Con-
 1. Petr. 3. 21. stantinopolitanum I. in Symbolo. *Credimus vnu baptismum in remissionem*
 M. c. 2. *peccatorum.* & Conc. Mileuitanum. *Paruuli, qui nihil peccatorum in semet-*
 O. hom. 14. *ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter bap-*
 C. hom. 39. *tizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.* ORIGE-
 NES in cap. 2. Lucae. *Paruuli baptizantur in remissionem peccatorum.* CHRYS.

in Genesin. *Id quod illuc operatur circumcisio in depositione carnis, id agit hic baptismus in depositione peccatorum.* LACTANT. lib. 7. *Cum homo cœlesti lauacro purificatus exponit infantiam cum omni labe vitæ prioris, & incremento diuini vigoris accepto, fit homo perfectus ac plenus.* AVGVSTIN. tractatu 80. in Ioannem. *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* LEO I. in sermone de natali Domini. *Omni homini renascenti aqua baptismatis instar est veteri virginæ eodem Spiritu replente fontem, qui repleuit & Virginem, vt peccatum, quod ibi vacauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.* L. c. 5. L. serm. 4.

III. PROPRIETAS, Cum remissione peccati originalis infunditur eis gratia, & cum illa habitus fidei, spei & caritatis. De gratia docet D. AVGVSTINVS lib. 1. de Peccatorum meritis & remissione, de habitibus illis definiuit olim Synodus Generalis Viennensis, vt habemus Clementina I. de Summa Trinitate. & etiam Tridentina sessione 6. cap. 7. De Fide autem probatur ex Scripturis, nam, vt dicit Apostolus in epistola ad Hebræos, *sine fide impossibile est placere Deo*, & ad Romanos. *Arbitramur hominem iustificari per fidem.* at constat infantes iam baptizatos placere Deo, & esse iustos. Similiter probatur de charitate. nam B. Ioannes in priore epistola. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* At in infantibus baptizatis liquet Deum habitare, vt fatetur etiam in epistol. ad Dardanum AVGVSTINVS: habent igitur charitatem. Heb. 11. 6. Rom. 3. 28. 1. Ioan. 4. 16. A. ep. 57.

IV. PROPRIETAS, Infantes baptizati, nullum actum fidei, spei, vel caritatis, habent. quia S. Scriptura docet, & experientia quotidiana ostendit, nullam cognitionem in infantibus esse distantiam boni & mali. Deinde Paulus ad Romanos docet, *fide esse ex auditu*, at videmus paruulum non audire, sed potius obstrepere & reluctari. Nec verisimile est Deum tunc facere in mente paruuli miraculum, si enim in mente facit, vt corde credat ad iustitiam, cur non & in lingua, vt ore confiteatur ad salutem? Quod autem motu corporis & eiulatu potius obstrepant prædicanti fidem docet B. AVGVSTINVS epistola 57. Et idem epistola 23. & tract. 80. in Ioannem. Et libro primo de peccatorum meritis, cap. 20. disertè ait, paruulos non habere fidem, quæ est in cogitatione, non habere sensum fidei, & non habere quod Paulus dicit. *Corde creditur ad iustitiam.* NEQVE patrocinetur contrarium docentibus exemplum S. Ioannis Baptistæ, qui nouos illos fidei motus in vtero videretur habuisse materno, quando B. Virgo salutauit S. Elisabeth eius matrem. nam neq; tum B. Ioannes baptizatus est, neq; etiam si, teste Augustino ad Dardanum, *vsq; adeo est in illo puero acceleratus vsus rationis & voluntatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, consentire, quod in aliis paruulis ætas expectatur, vt possint etiam hoc in miraculis habendum diuinæ* Deu. 1. 39. Rom. 10. 17. Luc. 1. 44. A. ep. 57.

Num. 12. 30.

potentia, non ad humana trahendum est exemplum natura. Nam quando DEVS voluit, etiam iumentum mutum rationabiliter est locutum: nec ideo sunt admoniti homines in deliberationibus suis etiam asinina expectare consilia. Quocirca nec quod factum est in Ioanne contemno, nec inde regulam quid sentiendum sit de paruulis figo, imo id in illo propterea mirabiliter prædico, quia in aliis non inuenio.

T. scilicet. c. 7.

Marc. 16. 16.

A. c. 27.

V. PROPRIETAS. Etiam si paruuli actu proprio non credant, sunt tamen fideles & credentes appellandi. Primo quia, ut dictum est ex Synodo Tridentina, cum remissione peccatorum menti eorum habitus fidei, spei & charitatis in baptismo infunditur, de qua fide illud Christi dictum. *Qui crediderit & baptizatus fuerit*, exponit INNOCENTIVS III. capite. Maiores, de baptismo & eius effectu. 2. quia cum baptismus sit fidei professio, eorum baptizari est quoddam credere. *Quis nesciat*, inquit AVGVST. lib. 1. de peccatorum meritis, *credere infantibus esse baptizari, non credere autem non baptizari?* Et epistola 23. *Paruulum est si nondum fides illa, que in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.* 3. quia credunt fide aliena, nempe parentum suorum, aliorumque fidelium, à quibus baptizandi offeruntur. *Credunt*, inquit idem AVGVST. ser. 14. de Verbis Apostoli, *& infantes. Unde credunt? quomodo credunt? fide parentum. si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt* Et lib. 1. de peccatorum meritis c. 33. *Vbi ergo ponimus paruulos baptizatos nisi inter fideles? sicut uniuersa ubique Ecclesia clamat auctoritas, ergo inter eos qui crediderunt. Hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionem.* Idem docet Iustinus q. 56. BEDA in c. 16. Marci, & Bernardus ep. 77. aliique Patres. Ratio quoque manifeste huic doctrinæ suffragatur, quia paruuli aliena voluntate peccarunt, nec suo, sed tantum alieno, nempe parentum arbitrio reguntur, non est ergo mirum, quod aliena fide credant, & ad salutem promoueantur.

A. c. 28.

Pr. 3.

VI. PROPRIETAS. Etiam si ex hac doctrina sequatur innumeros paruulos, qui sine baptismo excedunt, perire, ad Dei optimi & iustissimi, ut respondent B. AVGVSTINVS libro de bono perseuerantiæ, & S. PROSPER lib. 2. de Vocatione gentium, occulta quidem, sed iustissima iudicia referendum est, cum enim paruuli isti peccato originis obnoxij recedant, non sine culpa excedunt. *Cum enim consideramus inter paganos, ait Prosper, inter Iudeos, inter hæreticos, inter ipsos Catholicos Christianos, quam multiplex pereat numerus paruulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, veq. bonam aliquid, neq. malum confitegisse, discernimus super illos illam manere sententiam, quam humanum genus præaricatione primi parentis excepit, cuius sententiæ rigor, dum etiam circa tales non resoluitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonstratur.* 2. multorum infantum interitus culpæ parentum

rentum tribuitur. *Cum querimus, inquit idem paulo post, quomodo Deus omnes homines saluos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit, in quo per voluntariam fidem percipienda gratia sint capaces, non irreligiose arbitror credi, nec inconuenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertinent gratia partem, quae semper vniuersis est impensa nationibus; quae vtiq; si bene viderentur eorum parentes, etiam ipsi per eosdem iuuarentur. Omnium namq; exordia paruulorum, totaque illa principia necdum rationalis infantia sub arbitria iacent voluntatis aliena, nec ullo modo eis nisi per alios consuli potest, & consequens est illos ad eorum pertinere consortium, quorum vel recto, vel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. Denique non pereunt paruuli sicut adulti: nec enim detruduntur in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, sed tantum aeterna felicitate exclusi, in alio quodam inferni loco leuissimam, vt ostendemus ex B. Augustino capite sequenti, poenam sustinebunt.*

A. lib. 7. in Iulian. c. 8.

C A P V T V.

De Statu Infantum post mortem.

PRIMA Proprietas infantum est, quod aetas maxime sit idonea ad regnum caelorum, quod illis datur post mortem. Nam Christus Dominus apud tres Euangelistas expresse dicit. *Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum caelorum.* Etiam si enim Dominus in statura ipsorum commendauerit nobis humilitatem & innocentiam vitae, vt D. AUGUSTINVS lib. 1. Confessionum recte tradit his verbis. *Humilitatis signum in statura pueri commendaisti Rex noster, cum aisti. Talium enim est regnum caelorum,* tamen simul indicare voluit illam aetatem esse valde idoneam ad regnum caelorum & salutem. Nam tres Euangelistae loquuntur de veris paruulis, quos multi offerebant, vt eis Dominus benediceret. 2. quia Apostolici tales prohibere conabantur, ne Christum accederent: quare & illa ratio Domini, *talium est enim regnum caelorum,* veris congruebat paruulis. 3. complexio illa & benedictio paruulis data aperte significat eos ad Societatem Christi pertinere, eiusque regnum. Quare sicut Isaac & Ismahel allegorice duo testamenta apud Apostolum fuerunt, & tamen duo veri homines fuere: ita aetas infidelis typus fuit humilitatis, & simul re ipsa idonea ad regnum caelorum. Respondent quidem nonnulli Christum locutum de magnis pueris iam ratione vrentibus, eo quod, vt notauit TERTULLIANVS libro de Baptismo Christus ait. *Sinite paruulos venire ad me. Venire autem sit proprie grandiorum. Sed opponimus illis, quod B. LUCAS expresse aiat, eos portatos fuisse ad Christum, & non suis*

Math. 23. 27.
Marc. 10. 13.
Luc. 18. 16.

A. c. 19.

Gal. 4. 12.

Luc. 18. 15.

pedibus venisse; & vocet ^{μετρίφην}, quæ græca vox proprie designat infantes. Matthæus autem & Marcus appellant ^{παιδια}, id est, paruulos nutrice egentes.

Rom. 8. 16.
A. ep. 57.
B. serm. 68.

II. PROPRIETAS, si in infantia post baptismum diē suum obeant; statim ad regnum cœlorum perueniunt. Ratio est, quia infantes postquam baptizati sunt, redduntur filij DEI. *Si autem filij DEI*, inquit Apostolus, & *hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Iesu Christi*. Deinde ita docet D. AVGVSTINVS epistola ad Optatum, & B. BERNARDVS in Cantica. Augustini verba sunt. *Quod maxime apparet in paruulis, de quibus cum per Christi gratiam renascuntur, & istam vitam in illa tenera ætate finientes, in æternam transeunt, & beatam, dici non potest, quod l. b. i. ro discernuntur arbitrio ab aliis infantibus, qui sine hac gratia in ipsius massa damnatione moriuntur*. Et ratio ipsa perspicue suffragatur. Infantes enim illi, postquam obierunt post baptismum receptum, sunt peccati originis expertes, nec vllum peccatum actuale contraxerunt: sunt ergo in gratia, ergo post mortem ilico transeunt ad vitam æternam. *Gratia enim, teste Apostolo, est vita æterna in Christo Iesu Domino nostro*.

Rom. 6. 23.

III. PROPRIETAS, Infantes innocentes, qui ab Herode olim occisi sunt, baptismum non aquæ, sed sanguinis elutis, nō solum statim ad salutem perueniunt, sed etiam martyrij, coronam acceperunt. Et ratio est, quia eorum tanquam Sanctorum Martyrum memoriam Ecclesia tota anniuersaria celebritate S. Innocentum recolit: cuius festi meminit ORIGENES homil. 3. in diuersos Euangelij locos. CYPRIANVS lib. 4. ep. 6. ad Thibaritanos, & in sermone de Stella & Magis, vbi ait *eos in ordine Sanctorum velut proto martyres primum habere locum, & Secretorum conscios. diuinorum propinquitate familiarissima clementiam DEI pro nostris exorare laboribus*. Deinde S. AVGVSTINVS lib. 3. de Libero arbitrio c. 23. & epist. 28. ad Hieronymum: cuius & sermones 4. exstāt in eorum festo habiti. Meminit & B. Bernardus sermone de Innocentib. *Quod autem effusio sanguinis pro Christo vicem baptismi sustineat docent iidem Patres*. Nam TERTVL. libro de Bepitismo, de Martyrio loquens. *Hic, inquit, est baptismus, qui lauacrum regenerationis non acceptum refert, vel perditum reddit*. CYPRIANVS præfatione libri de Exhortatione Martyrij, dicit Martyrium esse baptismum, & baptismum aquæ præstatiorem. AMBROSIVS in Psal. 118. sermone 3. tria baptismata numerat, Aquæ, Sanguinis & Purgatorij in altero seculo. HIERONY. in cap. 4. ad Ephesios. GREGOR. Nazianz. oratione in S. Lumina. August. lib. 13. de Civitate Dei cap. 7. & ep. 108. ad Seleucianam, & alibi. Cyrillus catechesi 3. Damascenus lib. 4. cap. 10. Bernard. ep. 77. Ad hæc martyrium conuenit cum baptismum in tribus effectibus. nam primo remittit peccatum

A. tom. 10.

catum originale in infantibus. 2. quia martyrio magis configurantur Domino, quam baptismo aquæ. 3. quia remittit omnem pœnam peccato debitam. Vnde Ecclesia nunquam pro martyribus orat. *Iniuriam enim facit Martyri, qui orat pro martyre*, ait Augustinus serm. 17. de verbis Apostoli.

IV. PROPRIETAS, Infantes sine baptismo decedentes, siue intra siue extra vterum maternum moriantur, post mortem non versantur in medio aliquo loco sine vlla molestia aut dolore, vbi vita temporali fruuntur, vt docuere olim Pelagiani teste B. Augustino libro de Hæresibus, & nunc videntur docere Ambrosius Catharinus in libro de Statu puerorum, & Albertus Pighius controuersia prima. Nam Ioannis 3. absolute dicitur. *Qui credit in filium habet vitam æternam, qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* De qua dictum est ab Apostolo ad Ephesios. *Eramus & nos natura filij iræ, sicut & ceteri.* Deinde Paulus in epistola ad Romanos. *Per vnus delictum in omnes homines in condemnationem.* Vnde S. AUGUSTIN. lib. I. de Originē animæ. *Non baptizatis, inquit, paruulis nemo promittat inter damnationē regnumq; cælorum, quietis vel felicitatis cuiuslibet, atq; vbi libet quasi medium locum; hoc enim eis hæresis Pelagiana promissis.* Et iterum. *Novellos hæreticos Pelagianos iustissime Conciliorum Catholicorum, & Sedis Apostolicæ damnauit auctoritas, eo quod ausi fuerint non baptizatis paruulis dare quietis & salutis locum etiam præter regnum cælorum.* S. FVLGENTIVS libro de Fide ad Petrum cap. 3. *Paruulos, quibus nulla possunt vel bona, vel mala inesse propria merita voluntatis insolubili nexu æterna damnatio retinet.* Clare etiam S. Bernardus docet, *Infantes perire, si non baptizentur.*

V. PROPRIETAS, Infantes sine baptismo decedentes, non tamen punientur pœna sensus, vel ignis sensibilis. Ita docet GREG. Nazianz. oratione in S. LAVACRVM. Ambros. in c. 5. ad Romanos & S. Augustinus lib. 5. in Iulianum. *Ego autem non dico, ait, paruulos sine Christi baptismate morientes, tanta pœna esse pleetendos, vt eis non nasci potius expediret.* Et infra. *Quis dubitauerit paruulos non baptizatos in damnatione omnium leuissima futuros: quæ, qualis & quanta eris, quamuis definire non possim, non tamen audeo dicere, quod eis, vt nulli essent, quam vt ibi essent, potius expediret.* Quibus verbis satis aperte indicat de ipsa specie pœnæ August. fuisse incertum. Certe Petrus Lombardus cum omni schola Theologorum in 4. sentent. distin. 33. docet paruulos apud inferos pœna damni tantum, non sensus puniri. i. carentia visionis diuinæ, non inflictione sensibilis ignis.

VI. PROPRIETAS. Valde probabile est eosdem infantes non baptizatos, etiam si externo dolore careat, sensuros aliquem internum dolorem, quod intelligant se à consortio piorum fratrum & parentum

alienos, & in tenebris perpetuis in carcere inferorum viçturos, licet cum Augustino dicendum sit lenissimum mitissimumque illum futurum. Nam Cyprianus in sermone de ratione circumcisionis agens de pœna peccati originalis post mortem. *Supererat, inquit, post mortem carnis anima labor & afflictio spiritus.* & AVGVSTINVS ep. 28. & serm. 14. de Verbis Apostoli ait infantes in inferno pœnam, vel supplicium esse passuros, at supplicium sine dolore non est. S. Thomas tamen, Bonaventura & Richardus putauerunt eos nullum dolorem internum passuros, pro quibus potes ita argumentari. Augustinus cõtra Iulianum, & in Enchiridio cap. 93. docet, infantum pœnam post hanc vitam mitissimam fore, at dolor internus de amissa beatitudine grauissimus est. Respondeo Augustinum, non comparare pœnam animi cum pœna corporis, sed pœnam paruulorum cum pœna maiorum. Dicit autem mitissimam tribus de causis. 1. quia maiores vel adulti punientur pœna damni & sensus, infantes pœna damni tantum. 2. quia adulti pœnæ damni annexum habebunt vermem cõscientiæ. 3. quia adulti acerbissimum dolorem sentiunt de amissa beatitudine, vt sæpe contendit Chrysoft. infantes autem leuissimum, quia nihil vnquam cognouerunt de beatitudine. LEGE Cardinalem Bellarminum tomo 3. controuersiæ secundæ lib. 6. fufe & erudite de hoc toto capite disputantem.

VII. PROPRIETAS Infantes, siue in tra vterum mortui, (modo fuerint animati) siue extra vterum resurgant ea corporis statura ad quam peruenissent, se superuixissent, quod indicauit Apostolus, cum ad Ephesios scripsit nos tempore iudicij extremi occursuros *in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Vnde HIERON. lib. 6. in Ieremiam. *Ista est spes nouissima, quando iusti subeunt sicut Sol, & infantes quondam paruuli atq; lactantes absq; ætatum incremento & iniuriis, ac labore corporeo resurgent in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi.* Et S. AVGVSTINVS lib. 22. de Ciuitate Dei. *Quid ergo de infantibus dicturi sumus, nisi quia non resurrecturi in ea corporis exiguitate, quam mortui? Sed quod eis tardius accessurum erat tempore, hoc sunt illo DEI operi miro atq; celerrimo recepturi. In sententia quippe Domini ubi ait. Capillus capitis vestri non peribit, dictum est, non defuturum esse quod fuit: non autem negatum est, affuturum esse, quod defuit, defuit autem infanti mortuo perfecta quantitas sui corporis: perfectio quippe infanti deest vsq; perfectio magnitudinis corporalis, que cum iam accesserit, iam statura longior esse non possit. Hunc perfectionis modum sic habent omnes, vt cum illo concipiuntur atq; nascantur, sed habent in ratione, non in mole: Sicut ipsa iam membra omnia sunt latenter in semine, cum etiam natis nonnulla ad hoc desint, sicut dentes, ac si quid eiusmodi. Et infra: Restat ergo, vt suam quisq; mensuram, quam vel habuit in iuuentute etiam si senex est mortuus, vel fuerat habiturus, si ante est defun-*

Eph. 4. 13.

Ierem. c. 31.

A. c. 14.

Luc. 12. 18.

c. 15.

defunctus. Atq; illud, quod commemorauit Apostolus de mensura atatis plenitudinis Christi, ut propter aliud intelligamus dictum esse, id est, ut illi capiti in populis Christianis accedente omnium perfectione membrorum atatis eius mensura compleatur: aut si hoc de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum, ut nec ultra, nec infra iuuenilem formam resurgant corpora mortuorum. Sed in ea atate & robore, usq; ad quam Christum hic peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos diffinierunt etiam seculi huius doctissimi homines iuuentutem. Quae cum fuerit proprio spatio terminata, inde iam hominem in detrimenta vergere grauioris ac senilis atatis, & ideo non esse dictum in mensuram corporis, vel in mensuram statura, sed in mensuram atatis plenitudinis Christi.

VIDE de Statu Aetatum, Adolescentiae, Pueritiae, Senectutis, Innocentiae.

DE INNOCENTIAE

S T A T V.

C A P V T I.

Quid nomine Innocentiae intelligatur?

S BASILIVS explanans principium Prouerbiorum, Innocentiam, inquit, duplicem esse nouimus. Prima est à peccatis alienatio, mente ac proposito per longam bonorum exercitationem acquisita, malitia radice penitus exstirpata: sic innocentis demum appellationem recipimus. Aliqua uero innocentia est, ignorantia mali quaedam & inexperientia, seu ob aetatem saepenumero & iuuenilem, seu etiam, quod alicuius artis & uitae rationem quandoq; probe non tenentis fraudes in ea recte cauere non sunt docti, aut astutiam, aut superbiam minime nouit. Rursus nonnulli in agris tantum & in rebus agendis minime versati, mercatorum fallacias, iudiciorum ac fori contentiones, varias cautions, captionesq; ignorant. Huiusmodi innocentes appellare solemus, non quod propositio aliqua, optioeue à malo abstineant, sed quod mali experientiam & habitum nondum contraxerint. Innocēs autem proprie est, qualis erat Dauid dicens: Ego in innocentia mea ambulaui. Omnem ex animo iniquitatem se in uirtute exercendo fugiens, ut hereditatis bonorum dignus haberetur. Quoniam Dominus non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Is itaq; confidens dicit: Iudica me Domine, quonia in innocentia mea profectus sum. Et uerū. Iudica me Domine secus: dum innocentiam meam, & secundum iustitiam meam Innocentem ergo te ostendet moris & simplicitas & cador, qualis erat Iacob minime fictus, habitans domum. h. e. naturae utens simplicitate, nihil ex arte simulatum, figuratumue retinens. h. e. nullam in uerbis adumbratam decipientemue faciem praeseferens. Huc usq; Basilivus; qui tunc primam acceptionem innocentiae probat, & ex Psalmis exemplo Dauidis,

qui

qui aliquoties suam innocētiā profitetur, illustrat. Eandem probat & S. AVGVSTINVS, exponens versum Pſal. 100. *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Quid, inquit, quaris multa verba. Innocens esto, & perfecisti iustitiam. Sed quid est esse innocentem. Duobus enim modis nocet homo, quantum in ipso est, aut faciendo miserum, aut deserendo miserum: quia & tu non vis ab alio fieri miser, & non vis deseri ab alio, si miser fueris. Quis est ille, qui facit miserum? Qui infert violētias vel insidias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, &c. Quis est qui deserit miserum? qui videt inopem aliquo auxilio-gentem, & cum habeat, quomodo præstet, contemnit, despicit, alienat cor suum, &c. Sed quis est innocēs? Qui cum alij non nocet, nec sibi nocet. Qui enim sibi nocet, non est innocēs. Si templum Dei in se euertit, quid expectas, vt in alio faciat misericordiā, & parcat miseris? Qui in seipsum crudelis est, esse in alio misericors potest? Tota ergo iustitia ad vnum verbum innocentia redigitur. Idem exponēs versum Pſalmi 7. *Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocētiā meam super me.* Ista, ait, est vera innocentia, qua nec inimico nocet: itaq; bene iudicari se postulat secundum innocētiā suam, qui vere dicere potuit. Si reddidi retribuentibus mihi mala. Et in Pſalm. 33. exponens illud. Non priuabit bonis ambulantes in innocentia. Est, inquit, aliquid pretiosius innocentia? sed si innocentiam retinebo, inquis, pauper ero. Paruane diuitia ipsa innocentia? Si arcam plenam auro habueris, diues eris? Si cor habueris plenum innocentia, pauper eris?*

Pſal. 83. 13.

Rom. 5. 12.

A. c. 26.

1. Tim. 1.

ETSI vero secundum S. BASILIVM & AVGVSTINVM hæc laudes in Innocentiam veram, de qua Scripturæ sacræ agūt, & nos in VIRIDARIO titulo de *Simplicitate* fusius egimus, aptissime cōpetunt: nos tamen hoc loco de eo Innocentiæ statu rātum agimus, qui in primos parentes ADAM & EVAM, antequam deliquissent, conuenit, & in posteros homines omnes cōueniret, si in protoplasto non peccauissent: (*in quo omnes peccauerunt*) inquit Apostolus ad Romanos. STATVM hunchis verbis describit lib. 14. de Ciuitate Dei noster AVRELIVS. *Viuebat itaque homo in paradiso sicut volebat, quamdiu volebat, quod Deus iusserat: viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: viuebat sine ulla egestate, ita semper viuere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret: potus, ne sitiret: lignum vitæ, ne illum senectū dissolueret: nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore illas molestias ullis eius sensib. ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus iētus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas. Sicut in paradiso nullus aestus, aut frigus, sic in eius habitatore nulla ex cupiditate, vel timore accedebat bona voluntatis offensus. Nihil omnino triste, nihil erat inaniter latum, gaudiū verum perpetuabatur, ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, atque inter se coniugum fida ex honesto amore societas, concors mentis corporisque vigilia, & mandati sine labore custodia. Non lassitudo*
fatiga-

fatigabat otiosum, non somnus premebat inuitum. In tanta facilitate rerum, & felicitate hominum absit, ut suspicemur prolem non potuisse feri sine libidinis morbo, sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra, quo cetera, & sine ardoris illecebroso stimulo cum tranquillitate animi & corporis nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris.

C A P V T II.

De proprietatibus corporis humani in statu innocentie.

QUONIAM Augustinus in loco iam citato geminatum proprietatum fecit mentionem, corporis & animi, in innocentie statu futurarum, de vtrisque etiam hoc loco agemus, & primo de corporis, tum animi.

I. autem PROPRIETAS corporis sit immortalitas; in statu enim innocentie Adam, si non peccauisset, omnesq; homines ex eo nati immortales fuissent. Nam Sapientie 2. capite dicitur. *Deus creauit hominem inexterminabilem: inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Sap. 2. 23. & S. Paulus ad Romanos: *Per unum hominem, ait, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* Rom. 5. 12. Et iterum. *Stipendium peccati mors.* Rom. 6. 29. Et rursus. *Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum.* Rom. 8. 10. Et in priore ad Corinthios Apostolus non semel repetit. *in Adam omnes moriuntur.* 1. Cor. 15. 22. Et. *Per hominem mors.* Ib. 21. Et. *Stimulus mortis peccatum est.* Ib. 56. Deinde AVGVST. vel potius auctor in Augustino tom. 4. de quaestionibus veteris & noui testamenti posita hac quaestione. *Quarendum est, si Adam factus corpus immortale habuit, an mortale?* Respondet. *Deus hominem fecit, qui quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, ut ipse sibi auctor esset ad vitam, aut ad mortem, ut custodiens se à peccato, labore suo gauderet, & esse se immortalem. Negligens vero factus ipse sibi imputaret, quia cæperat esse mortalis. Quamdiu enim in creatoris lege durauit, dignus fuit edere de arbore vita, ut mori non posset. Nec enim corpus aderat, quod dissolui impossibile videretur, sed gustus arboris vita corruptionem corporis inhibebat.* Sed & verus Augustinus in libro de hæresibus, accusat Pelagium quasi docuerit, *Adam etiam si non peccasset, fuisse corpore moriturum, neg. mortuum merito culpa, sed conditione natura.* A. hæ. 88. Et si obiiciantur verba illa Genesios. *Quacumq; die comederis, morte morieris,* ut probetur mortem pœnam esse peccati, respondent Pelagiani, teste S. Augustino lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, de morte animæ verba illa intelligenda: Sed hoc refellit S. Augustinus ex verbis illis Dei. *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Dominus enim damnat illis verbis Adam ad illam pœnam, quam illi antea fuerat comminatus. Gen. 3. 19. Certum autem est corpus, non animam ex puluere factam

G. l. b. 5. ep. 14. esse, itaq; locus hic alium explicat. DICES, S. Gregorium hunc locum de morte animæ exponere. Respondeo, plenum fore cōmentarium, si de morte etiam animæ locus intelligatur. Imo AVGVSTINVS lib. 13. de Ciuitate Dei, de triplici morte exponit, & ante eum S. AMBROSIVS libro de Paradiso de vtraq; morte, corporis & animi.

C. Mil. can. 2. CONCILIA idem statuerunt, vt Mileuitanum. *Placuit, inquit, vt quicumq; dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate natura, anathema sit.* Et C. Aurasicanum. *Si quis soli Ada prauarticationem suam, non etiam propagini eius asserit nocuisse, aut certe tantum mortem corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est anima, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, iniustitiam Deo dabit contradicens Apostolo dicenti. Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* In C. Tridentino sess. 5. similia leguntur.

II. PROPRIETAS, HÆC immortalitas, non naturalis, sed supernaturalis fuit primo homini, non debita, sed gratuita, non debita naturę conditio, sed gratiæ beneficio deputanda. Liquet hæc proprietas primo ex Scripturis allegatis, quibus clare declaratum est mortem in Adamo esse pœnam peccati. 2. duo summi Pontifices. PIVS V. & GREGOR XII. nostro quo clare damnauere hanc propositionem. *Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium sed naturalis eius conditio.* 3. prisci Patres idem docuerunt. S. CYRILLI libro 1. in Ioannem verba sunt. *Rationale animal homo à Deo productus, quia natura sua incorruptibilis atq; perpetuus esse non poterat, spiritu vitæ signatus immortalitatis bonum super naturam suam consecutus est.* S. AVGVSTINI libro 6. de Genesi ad literam. *Aliud est non posse mori, aliud posse non mori; secundum quendam modum primus creatus est homo immortalis, quod ei præstabatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ.* Et paulo post. *Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris.* Et libro 13. de Ciuitate Dei loquens de immortalitate primorum hominum. *Qui status, ait, eis de ligno vitæ, quod in medio paradisi cum arbore vetita simul erat, mirabili gratia Dei præstabatur.* Et libro 1. de Peccatorum meritis & remissione. *Si Deus, inquit, Israelitarum vestimentis & calceamentis præstitit, quod per tot annos non sunt obruta, quid mirum si obedienti homini eiusdem potentia præstaretur, vt animale & mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum, quo sine defectu esset annosus, tempore quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem sine media morte venturus? Sicut enim hæc ipsa caro, quam nunc habemus, non ideo non est vulnerabilis, quia non est necesse, vt vulneretur. Sic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse, vt moreretur. Talem puto adhuc in corpore animali, atque mortali etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam.*

C. c. 15.

A. c. 25.

Id. c. 20.

Neque enim Enoch & Elias per tam longam aetatem senectutis maruerunt.

Idem docuere Doctores Scholæ cum Magistro in 2. Sent. dist. 19. & S. Thomas in 1. parte summæ Theologiæ quæst. 97. art. 1. & perspicua ratione confirmant: nam cum hominis natura ex cōtrariis sit elementis conflata, necessario interitui & corruptioni obnoxia est, ac proinde ex se mortalis est, aliunde vero efficitur immortalis. Deinde, vt sequenti proprietate dicemus eadem natura humano cibo & potu indigebat: nam in cap. 1. Geneseos, tum homini, tum animātib. ceteris destinantur herbæ & arborum fructus: at videmus corpus perire, si illi suus cibus detrahatur. est ergo mortale.

III. PROPRIETAS corporis est impatibilitas, quæ in eo consistebat, non quod homo non potuisset sensibus vti, videre, audire, odorari, &c. *Sentire enim, teste Aristot. est quoddam pati.* Item quod non potuerit alterari, augeri, dormire; nām somnus quædam passio corporis est. Et Gen. 2. legimus: *Deum immisisse soporem in Adam, ante peccatū, sed quod non potuerit perpeti aliquam læsionem, vel aliquid quo cōpositum ad corruptionē disponderetur.* Sic AUGUST. supra dixit, *vixisse primū hominem in statu innocentia, sine vlla egestate: Cibus, inquit, aderat, ne esuriret, potus, ne sitiret, nihil corruptionis in corpore, nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus, nullus estus aut frigus, nihil omnino triste erat, nihil inaniter letum, non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat inuitum.*

Gen. 2. 11.

A. 14. de ciuit. c. 26.

CVR autē homo tunc habuerit corpus impatibile, & ab omni læsione immune, quadruplex reddi causa potest. 1. Perfectissima hominis ratio & lex naturalis humano corde inculpta; nām cū primus homo sapiētissimus fuerit, & reb. omnib. quæ infra ipsum erant, liberè dominabatur, vt liquet ex nominibus, quæ animantib. omnib. imposuit, & ex illa Dei voce: *Dominamini piscib. maris, & volatilib. cæli.* ac proinde nouerit omnia noxia, quæ vitare poterat & debebat, fieri nō potuit vt corpore aliqua læsionem vel incōmodum pateretur. 2. causa fuit custodia Angelorū.

Gen. 1. & 2.

Si n. in homine iusto legimus: *Dominus custodiet te ab omni malo.* Et: *Angelis suis mādauit de te, vt custodiant te in omnib. viis tuis.* multò magis in Adamū id cōpetere debuit, qui tum temporis & iustus erat & singularis Dei amicus. 3. fuit singularis diuina prouidentia, quæ sic tuebatur hominem, vt ait S. Thom. *vt nobilei occurreret ex improviso, à quo lederetur.* Prouiderat etiam Deus ei multos arboris fructus, ex quibus si vesci noller ad vitam sustentandam, plane peccaret; nam dixerat ei Deus. *De omni ligno comedere.* Deinde ne senio ex debilitate virtutis nutrientis tabesceret ac deficeret, Deus aut per vsū ligni vitæ statuerat corroborate vim nutri-

Psal. 110. 7.

Psal. 90. 11.

Th. 2. 2. q. cit.

Gen. 2. 16.

tem, aut ante transferre hominem ad statum gloriæ, quam senectus accederet. 4. causa fuit iustitia originalis, quæ non modo appetitum

inferiorem rationi, sed etiam corpus animę perfectè subiciebat, vt homo in eo statu felicitatis incredibili pace intus & extra frueretur, nec timeret ex humorum intemperie morbos aliquos orituros. Illa autem impatibilitas, sicut & immortalitas fuit homini primo supernaturalis.

IV. PROPRIETAS Corporis est, quod indiguerit cibo & potu. Nam Genesis primo, masculo & fœmina creatis dicitur: *Ecce, vobis dedi omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quę habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.* Et cap. 2. cum hominem Deus posuisset in paradiso. *Produxit, inquit, Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suauis: lignum etiam vitę in medio paradisi, lignumq; scientię boni & mali.* Et infra: *Pręcepitq; ei dicens: Ex omni ligno paradisi comedere, De ligno aut scientię boni & mali ne comedas. In quacunq; n. die comederis de eo, morte morieris.* Et S. AVGVSTINVS supra in lib. xiv. de ciuitate Dei dixit: *Cibus aderat ne esuriret, potus, ne sitiret.* Ratio quoque naturalis, id est, lex diuina in corde scripta dictabat illi necessarium vti cibis, quos Deus creauerat. Deinde, vt argumentatur D. THOMAS corpus Adę dicebatur animale, perinde atque nostrum, *nec immortalitatem habebat nisi secundum quandam vim supernaturalem.* vt in 2. Proprietate dictum est, *non autem secundum dispositionem corpori inherentem.* Vnde per actionem caloris aliquid de humore illius corporis poterat deperdi, & ne prorsus consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

DVBITARE aliquis potest, an primus homo ligno quoque vitę indiguerit ad cibum & potum; nam solo ligno scientię boni & mali prohibitus est, ne eo vesceretur. S. AVGVSTINVS libro citato tantum dicit, *ad fuisse lignum vitę ne senecta eum dissolueret.* & Auctor quęstionum veteris & noui Testamenti, ait arborem vitę medicinę modo corruptionem hominum prohibuisse. Idem sentit loco citato D. THOMAS, & addit virtutem illam ligni finitam; itaque pręseruasse corpus à corruptione vsque ad determinatum tempus, *quo finito vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitam, vel indignisset iterum sumere de ligno vitę.* Sed probabilior est vetustiorum Patrum sententia afferentium lignum vitę vel semel degustatum eam vim habuisse, vt perfectam adferret immortalitatem, qualem habebimus post resurrectionem. Et ideo Deum ante eiectionem Adę ex paradiso, cum iam peccasset, dixisse: *Nunc ergo, ne forte mittat (Adam) manum suam, &umat etiam de ligno vitę, & comedat & viuat in aeternum.* Et subiicitur: *Eiecitq; Adam, & collocauit ante paradysum voluptatis Cherubin, & flammęum gladium atq; versatilem ad custodiendā viam ligni vitę.* Vnde S. IRENÆVS libro tertio aduersus hęreses: *Eiecit, inquit, eum de paradiso, & à ligno vitę longè transtulit, non inuidens ei lignum vi-*

tę, sed

Gen. 1. 29.

Gen. 2. 9.

v. 16.

c. 26.

Th. q. 97. 1. p. art. 3.

1. Cor. 15. 44.

A. l. 14 de ciu. e. 26. & l. 6 de gen. c. 25. & li. 8. c. 25. A. q. 19. T. a. 4. q. 17.

Gen. 3. 12.

Ir. c. 37.

ta, sed miserans eius, ut nō perseveraret semper transgressor, neg. immortale esset quod esset circa eum, & malū interminabile. Et HILARIUS in Psal. 68. verba. Quem tu percussisti, persecuti sunt: Non pepercerat, ait, primo illi de terræ limo Adæ, quem de paradiso post culpam, ne lignum vitæ attingens in aternitate pœna maneret, eiecit. Idem breuiter significat GREG. Nazianzenus oratione 2. de Paschâ, dum ait: Inde, (Adam de paradiso eiectus, & à ligno vitæ separatus) lucratur quippiam, mortem nempe, ac peccati abscissionem, ne malum esset immortale, sitq. pœna misericordia. vide in eandem sententiam Hieron. in c. 65. Isaia. S. Cyrill. lib. 5. contra Iulianū circa med. & Eucherium lib. 1. in Genes. S. Ioan. verò Chrysoft. in Genes. notat duas arbores fuisse in paradiso præter cæteras admirabiles, vnâ mortis, alterâ vitæ, priorem in stipendium inobedienciæ, posteriorem in præmium obedienciæ. Idem scribit Theodoret. in Genes. Vnde sequitur, sicut arbor scientiæ semel gustata attulit necessitatem moriendi, sic arborem vitæ semel gustatâ aternitatem allaturam viuendi. Et RUPERTI Tuitiensis lib. 3. in Genesin verba sunt: Nequaquam, vt nonnulli arbitrantur frequentandum erat necessario lignum tanquam perpetuande vitæ transituum medicamentum, sed semel hoc sumpto viueret in aeternum. Plura vide apud Illustris. Cardinalem Bellarminum, 3. tom. controuersia prima, c. 18. & 19.

V. PROPRIETAS est, quod ratione corporis propaganda quoque fuerit in Statu innocentia, species humana per naturalem generationem. Primo, quia Scriptura aperte dicit: *Masculum & feminam fecit eos.* Et mox subiecit, *benedixitq. eis & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram.* quomodo autem multiplicarentur nisi per propagationem, sicut percepta benedictione propagata sunt & alia animalia? Eodem spectat, quod Genesis 2. Adam dixit: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne vna,* scilicet per copulam carnalem, vt Apostolus interpretatur, quod certe Adæ oraculum fuit propheticum, & impleri debuit, etsi nunquam peccasset.

DEINDE INNOCENT. III. Papa in Concilio Lateranensi, vt patet ex cap. *Damnamus.* extra de summa Trinitate & fide Catholica, damnauit omnes errores Armacani hæretici, inter quos fuit: *Quod si homo non peccasset, in duplicem sexum non paritus fuisset, nec generasset, sed eodem modo, quo angeli sancti multiplicati fuissent homines.*

TERTIO S. AVGVSTINVS semper asseuerat fore ibi generationem, sed sine vitio, vt in libro 14. de ciuitate Dei, cap. 22. 23. 24. & 26. Et lib. 9. super Genesi ad litteram c. 10. Et libro 1. Retractat. cap. 10. 13. & 19. vbi retractat, quod libro 1. de Genesi contra Manichæos c. 19. dixerat, non fuisse futuras hominum affinitates & cognationes per generationem filiorum, nisi homo peccasset. Ponam verba ex 9. super Genesi:

A. c. 26.

Cur, inquit, non credamus illos homines ante peccatū ita genitalibus membris ad procreandos filios imperare potuisse, sicut ceteris, quæ in quolibet opere anima sine ulla molestia, & quasi pruritu voluptatis mouet? Si enim creator omnipotens ineffabiliter laudandus, qui & in minimis suis operibus magnus est, apibus donauit, ut sic operentur generationem filiorum, quemadmodum cera speciem, liquoremque mellis, cur incredibile videatur primis hominibus talia fecisse corpora, ut si non peccassent, & morbum quendam, quo morentur continuo concepissent; eo nutu imperarent membris, quibus fœtus exoritur, quo pedibus, cum ambulatur, ut neque cum ardore seminaretur, neque cum dolore pareretur? Et in 14. de Ciuitate Dei: Intanta, ait, facilitate rerum & felicitate hominum, absit ut suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra, quo cetera: & sine ardoris illecebrosi stimulo cum tranquillitate animi & corporis, nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris. Neque enim quia experientia probari non potest, ideo credendum non est, quando illas corporis partes non ageret turbidus calor, sed spontanea potestas, sicut apus eset, adhiberet. Ita tunc potuisse utero coniugis salua integritate feminei genitalis virile semen immitti: sicut nunc potest eadem integritate salua ex utero Virginis fluxus menstrui cruoris emitti. HÆC AVGVSTINVS.

C A P V T III.

De Proprietatibus animæ humanæ cum suis potentiis, intellectu & voluntate, & primo de intellectu.

Sep. 9. 15.

A. c. 10.

A. c. 18.

PRIMA Proprietas, quoad Intellectum est, Quod Adam in statu Innocentiæ multo perfectiorem cognitionem de Deo habuerit, quam nos modo habemus, ut omnes Theologi sentiunt. Nam sine distractione sensuum totam mentem homo intendere poterat in notitiam effectuum Dei immaterialiū & intelligibiliū, qui DEVM perfectius, quam alij effectus repræsentant: Erant enim tunc inferiores animi vires omnino rationi subiectæ, quæ in statu naturæ corruptæ iam non sunt iuxta illud Sapientis: *Corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio impedit sensum multacogitatem.* Quocirca S. AVGVSTINVS libro 14. de ciuitate Dei, censet primum hominem in statu innocentie, antequam peccaret, fuisse beatum, non de perfecta beatitudine, quæ in clara DEI visione consistit, & è qua nemo potest excidere, sed de imperfecta quadam hominis felicitate locutus est, quod nec mors tum metuebatur, ut loquitur ibi Augustinus, *neq. vlla corporis mala valeudo.* Vnde ipse lib. 11. de Genes. ad litteram fatetur Adam tunc fuisse beatum, modo

modo quodam inferiori, quam in illa vita Sanctorum, supercaelestiumq; Angelorum, non tamen nullo.

II. PROPRIETAS est, quod multo perfectiorem notitiam de angelis vel substantiis immaterialibus habuerit, quam nos. Quam perfectionem agnouisse videtur B. GREGORIUS cum libro dialogorum 4. scribit: *assueuisse hominem in paradiso Verbo Dei perfrui, & bonorum angelorum spiritibus cordis munditia & celsitudine visionis interesse.* Vnde et si Adam tum in cognoscendo indiguerit vsu phantasmatum (& ideo clarè & quiditatiuè teste D. Thoma cognoscere angelos non potuit) agnouit tamen illos quàm nos excellentius. G. c. i.
Th. p. q. 24.
a. 2.

III. PROPRIETAS est, quod ab initio diuinitus inditam notitiam habuerit omnium earum rerum, quæ vel ex primis principiis per se notis sciri possunt, vel ad alios gubernandos sciri debent. Nam vt fuit ab initio præditus facultate generandi propterea quod vt principium generis humani condebatur, ita etiam oportuit illum ab initio polle- re scientia eiusmodi rerum, cum institueretur quoque magister & caput ceterorum.

IV. PROPRIETAS est, quod ab initio habuerit etiam notitiam aliquot mysteriorum fidei supernaturalium. Cognouit siquidem mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ, vt docet S. AUGUSTINUS lib. *nono super Genesin ad litteram, & probat ex verbis Adæ dicentis: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* In quibus dixit Apostolus contineri, *sacramentum magnum Christi & Ecclesiæ.* Quæ Adæ verba expendens B. PROSPER libro de promissionibus & prædiction. *Ex latere Christi, inquit, in cruce pendentis formandam, vt factum est, præuidit Ecclesiam.* A. c. ult.
Gen. 2. 23.
Eph. 5. 32.
P. c. i.

2. Videtur Adam etiam cognouisse per fidem Deum vt auctorem donorum supernaturalium, & remuneratorem per supernaturale munus gloriæ, iuxta illud Heb. II. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator est.* Quod intelligi debet de auctore & remuneratore supernaturali: loquitur enim ibi Apostolus de actu credendi, qui sit actus eius fidei, quam definiert in eadem epistol. ad Hebræos, *substantiam sperandarum rerum, argumentum non apparentium.* Res autem non apparentes sunt supernaturales. 3. S. EPIPHANIVS initio Panarij asserit ab eo initio creditum mysterium S. Trinitatis: *Adam, ait, protoplastus formatus est. Non autem erat idololatra. Et nouit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum sanctum: Propheta enim erat. Et nouit quod Pater dixit Filio: Faciamus hominem ad imaginem.* S. THOMAS in 22. quæst. 2. putat, Adamum etiam cognouisse mysterium incarnationis, quatenus institutum fuit ad perficiendos homines per gloriam claræ visionis, non autem quatenus institutum est ad liberandum humanum genus

A. c. 18. genus à peccato: non enim præsciuit Adam se peccaturum, vt genus humanum egeret redemptione, vt etiam tradit S. AVGVSTINVS lib. II. super Genesin.

A. c. 12. V. PROPRIETAS est, quod Adam, dum in statu Innocentiæ fuit, non potuit decipi, ne in illis quidem, quæ naturaliter cognoscere non poterat, vt sunt cogitationes & affectiones internæ mentis alterius, & quæ nihil ad eius gubernationem pertinebant. Nam S. AVGVSTINVS libro 3. de libero arbitrio, scripsit, approbare vera pro falsis, non esse naturam instituti hominis, sed pœnam damnati. Itaque in illo statu, si quis etiam circa res singulares apertè falsa narrasset, non potuisset decipi, teste D. Thoma, sed cohibuisset absolutum assensum: Nam vt cum eo ait AVGVSTINVS libro II. ad litteram de Genesi, nec Eua creditura fuisset diabolo, vel serpenti. (nam ait: Serpens decepit me) nisi iam fuisset in eius mente *amor propria potestatis, & quedam de se superba presumptio*. Itaque iam per hoc superbiæ peccatum exciderat ex statu Innocentiæ, cum est decepta.

T. a. 4. ad 5.
A. c. 30.
Gen. 3. 13.

3. Reg. 3. 13.

Ib. c. 4. 30.

QVAERES. AN Adæ scientia & sapiëntia in illo statu fuerit perfectior, quam postea fuerit Salomonis, de quo libro 3. Regum scriptum est: *De-di tibi cor sapiens & intelligens, in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit*. Et rursus dicitur: *Sapientiam Salomonis præcessisse sapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum*. Respondeo fuisse perfectiorem, nec mirum: quia Adam ibi erat tanquam Magister & gubernator omnium posterorum institutus. Historia autem Regum comparauit Salomonem tantum cum eiusdem generis hominibus in statu naturæ corruptæ constitutis.

C A P V T I V.

De Proprietatibus animæ in eo statu quoad voluntatem.

I N statu Innocentiæ primus homo quoad voluntatem duas generatim habuit in anima proprietates. Primo, quod esset cõditus in gratia. Secundo, quod conditus in iustitia originali. Prius dicemus de gratia, quæ tres quasi effectus formales ratione inter se distinctos habebat. PRIMO enim ita hominem reddebat gratum & acceptum DEO, vt tãquam filius adoptiuus ius haberet ad supernaturalem beatitudinem, velut ad hæreditatem paternam. 2. Præstabat homini facultatem præstandi omnia diuina præcepta etiam supernaturalia, licet aliquando potuerit actuali Dei egere auxilio. 3. Reddebat meritoria opera beatitudinis. Communis ergo sententia Theologorum, S. Thomæ con-

sentien-

sentientium est hominem primum conditum in gratia gratum faciente. Quod probatur primo eo, quod Deus Genesis I. diferte dixerit: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Gen. 1. 26. Omnes autem Patres fere docuerunt *imaginem* ad naturam, nempe liberum arbitrium, *similitudinem* verò ad *virtutes* pertinere, & Adamum peccando non imaginem Dei, vt fabulantur hæretici nostri temporis, sed similitudinem tantum perdidisse. Ita Irenæus lib. 5. cap. 6. Cyprian. de patientia. Chrysostomus hom. 9. in Genesin. Augustinus contra Adimantum, c. 5. Bernardus ferm. 1. de annunciat. citati à Bellarmino libro de gratia primi hominis; cap. 2. Deinde Sapiens dicit: *Creauit Deus initio hominem rectum.* & vt alibi ait: *secundum se vestiuit illum virtute.* Apostolus quoque dicit nos per Christum renouari ad eam iustitiam, in qua initio conditi sumus: *Renouamini,* inquit, *Spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Tom. 3. Eccl. 7. 11. Eccl. 17. 2. Eph. 4. 24. Col. 3. 10. Similis locus est in epist. ad Coloss. vult autem spiritu mentis nostræ nos renouari, vt intelligamus in Adamo non solum carnem, sed etiam mentem nostram fuisse vitiatam, & quia nunc non renouamur ad eam innocentiam, quæ in carne primi hominis fuit, sed eam quæ in mente est tantum.

Idem docet Conc. Arausicanum II. *Natura,* inquit, *humana etiam si in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam creatore suo non adiuvante seruariet: unde cū sine gratia Dei salutē non possit custodire, quā accepit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare quod perdidit:* At reparamus gratiam gratum facientem, hanc igitur in Adamo perdidimus. Et Conc. TRIDENT. in decreto de Peccato originali, ait: *Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatū Dei in paradiso fuisset. transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua constitutus fuerat amisisse, anathema sit.* Fuit ergo Adam sanctus, at sanctos non facit nisi Spiritus sanctus per gratiam inhabitans corda hominum, vt S. Basilius docet de Spiritu sancto. A. can. 19. T. scs. 5.

NON aliud docuere §. Patres. IRENÆVS lib. 3. contra hæreses: *Quoniam eam quam habui (ego Adam) à Spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam:* S. CYPRIAN. de bono patientiæ: *Adam contra præceptum caeleste cibi lethalis impatiens in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit.* S. AVGVSTINVS libro de correptione & gratia: *Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? immò verò habuit magnam, sed disparem.* Et infra: *Nec ipsum DEVS esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio.* S. CYRILLVS lib. 2. in Ioan. *Fuit Adam in paradiso, quousq; gratiam creatoris Spiritu sancto in habitante seruauit.* S. LEO I. de ieiunio decimi mensis: *Ad quam quotidie nos utiq; reparat gratia Saluatoris, dum quod cecidit in Adam primo, erigitur in secundo.* Hactenus de gratia. B cap. 16. It. c. 37. C. ferm. 3. C. c. 3. L. ferm. 1.

II. PROPRIETAS animæ quoad voluntatem est, quod homo in eo statu etiam conditus sit in iustitia originali. Hæc autē iustitia proprios quosdam habuit effectus. PRIMO enim superiorem partem animæ, id est, rationem ac mētem ita Deo subiiciebat, vt posset homo eiusdē beneficio seruare omnia naturalia præcepta sine culpa etiam veniali. 2. inferiorem animi partem, puta sensitiuam penitus subiiciebat parti superiori, ita vt nunquam nili ex præscripto rationis moueretur. 3. subiiciebat etiam corpus animæ, sic vt neq; animam vlllo modo aggrauaret, neq; aliquo modo immutari posset contra voluntatem, ac naturalem animæ propensionem, vt immutatur iam per morbos & mortem, & res alias noxias. Vocatur autem donum illud Originalis iustitia, quia illud homo statim accepit in sui origine, & posteri, si Adam non peccasset, cum sui origine accepissent, velut supernaturale Donum.

PROBATVR autem hæc proprietas primo ex Scripturis, quia Ecclesiastis 7. absolutè dicitur: *Deus ab initio fecisse hominem rectum.* Rectus autem fuit, quando mens Deo, sensus rationi, corpus animæ fuit obsecutum. Et Psal. 8. sic describitur prima hominis creatio: *Quid est homo? quia memor es eius, aut filius hominis, quia visitas eum? minuiisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Casus autem eius describitur in Psal. 48. *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Miratur Vates, hominem natura mortalem ad eam gloriam euectum, vt parum abesset ab angelis, gloria autem & honor sine dubio donum extrinsecum & superadditum designat.

Deinde ex Patribus. Nam S. AVGVSTINVS libro 13. de ciuitat. Dei, *Posteaquam, inquit, transgressio præcepti facta est, gratia deserente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt.* Et libro 11. de Genesi: *Max, inquit, vt præceptum transgressi sunt, intrinsecus gratia deserente, omnino nudati in sua membra oculos iniecerunt.* Et libro 4. in Iulianum: *Quid est gustato cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudatum, quod gratia contegebat? gratia quippe magna Dei ibi erat, vbi terrenum & animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratiam non habebat in suo corpore, quod puderet, spoliatus gratia, sensit, quod operire deberet.* Vides hic iustitiam originalem primi hominis semper gratiam nominari, vides indumento, quod extrinsecus humano corpori superadditur, comparari. Vides animalem libidinem ex magna gratia corpus Adami terrenum in illo statu caruisse. CHRYSOSTOMVS quoque hom. 15. in Genes. de Adamo & Eua, qui cum nudi essent, tamen ob iustitiam originalem non erubescabant, ita loquitur: *Gloria, inquit, quæ supernè venerat, vestiti erant.* Vbi vides iustitiam originalem comparari indumēto supernè venienti, non

ri, non

Ecd. 7. 11.

Psal. 8. 6.

Psal. 48. 21.

A. c. 13.

Id c. 31.

Id. c. vlt.

ti, non ex naturæ principiis, vt hæretici distant. Et CYRILLVS lib. I. C. c. 9.
 in Ioannem, de Adamo loquens: *Participatione luminis, ait, splendet super
 naturam suam glorificantis Dei gratia, & variis donorum ornamentis ascendens.*
 Et infra: *Misericos enim verè Dominus est, qui creaturam paruum atque abie-
 ctam secundum naturam, magnam atque mirabilem efficit sua bonitate.* Et cap.
 13. *Creatura cum seruasit, nutu solum, & voluntate Patris ad supernaturalia vo-
 catur.* S. AMBROSIVS libro de Isaac & anima: *Nec Adam nudus erat,* A. c. 5.
quando eum innocentia vestiebat. Et libro 2. de Iacob: *Sic despoliatus A-* A. c. 5.
dam, nudus inuentus est. Innocentiæ vestem gratuitam fuisse, & superad-
 ditum quid indicat, tum vestis appellatio, tum idem Auctor scribens
 in Lucam, vbi explicans parabolam eius qui incidit in latrones: *Qui* Luc. 10. 30.
sunt, ait, latrones, nisi angeli noctis & tenebrarum? Hi ante despoliant, quæ accipi-
mus indumenta gratiæ spiritualis, & sic vulnera inferre consueuerunt? Deniq;
 S. BERNARDVS de annunciatione, dicit Adamum amisisse indumen- B. serm. 7.
 ta virtutum, & similitudinem ad Deum, nõ autem imaginem diuinam,
 quia illa, vt ipse loquitur, *non erat assuta, sed insita, atque ipsi impressa nature.*
 Itaque secundum Bernardum iustitia originalis non erat ipsi impressa
 naturæ, vt donum naturale, sed extrinsecus addita, vt dona superna-
 turalia. Quemadmodum autem gratia gratum faciens, à iustitia ori-
 ginali distinguatur, re ipsa an ratione, disputandum relinquimus Scho-
 læ Theologis.

III. PROPRIETAS est, quod homo primus in statu innocentia
 multo excellentius habuit in animantia bruta dominium, quam iam ha-
 beat. Tunc enim ad nutum homini seruebant, siquidem, vt ait S. AV- A. c. 10.
 GVSTINVS libro 14. de ciuit. DEI, *nullum bonum in illo statu deerat, quod*
bona voluntas adipisceretur. Ita autem seruebant ad nutum, vt homo ali-
 quam significationem imperij illis dare debuerit, quod absentibus nõ
 potuit, vnde cõgregatio illa animalium, cum adducta leguntur Gen. 3.
 ad Adam, vt imponeretur eis nomina, facta fuit ministerio angelorum,
 teste D. AVGVSTINO libro 9. super Genesim. Nec excipiendæ sunt A. c. 14.
 vllæ bestia, vt fecit B. THEODORETVS quæst. 20. in Genesim, vt cæte
 aut magnæ balenæ in mari, quasi illæ non subiectæ fuerint hominis im-
 perio: nam apertè S. Scriptura in omnia animalia dat homini imperium.
 Nam Genes. 1. dicitur: *Dominamini vniuersis animantibus, quæ mouentur* Gen. 1. 28.
super terram: Et præsit piscibus maris & volatilibus cæli & bestiis terræ. Cæte
 autem quædam bestia sunt. Deinde BASILIVS in Hexæmeron, &
 GREG. NYSSENSVS in verba illa: *Faciamus hominem, nõminatim osten-*
dunt, hominem obtinuisse dominium in cæte & balenas. Inmò etiam
 post peccatum Scriptura nullam bestiarum excepit à dominio hominis.
 Nam Genes. 9. dicitur: *Terror vester ac timor sit super cuncta animalia terræ,*

Gen 9.2.
Iac. 3.7.

& super omnes volucres cæli cum vniuersis quæ mouentur super terram. Omnes pisces maris manui vestra traditi sunt. Et Iacobi 3. Omnis natura bestiarum & volucrum & serpentum, & cæterorum domita sunt à natura humana.

RESTABAT, vt de loco Status Innocentiæ, hoc est, de PARADISO aliquid doceremus. Sed quia variæ, etiam inter Patres, de eo sunt opiniones, disputationem illam omittemus.

• VIDE V. De Statu Gratia & Naturæ.

DE IVDICVM STATV.

C A P V T I.

Quid Iudicum nomine, Iudicij & Iustitiæ, intelligatur.

Matth. 5. 25.

IUDICIS nomine intelligimus talem, qualem describit Christus apud S. Matthæum, cum ait: *Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris.* Et apud Lucam: *Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quedam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de aduersario. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se. Et si Deum non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta mihi est hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens sugillet me.*

Luc. 18. 2.

•

2. Par. 19. 5.

DVPLICES autem possunt esse huiusmodi Iudices, seculares vel politici, & Spirituales vel Ecclesiastici, quales suo æuo bonus rex IOSAPHAT constituit; De primis ait REGVM historia: *Constituitq; iudices terra in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca, & precipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciat, nõ enim hominis exercetis iudicium.* Et paulo post de secundis: *In Ierusalẽ constituit Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes & Principes familiarum ex Israhel, vt iudiciũ & causam Domini iudicarent habitatorib. eius, precepitq; eis dicens. Sic agētis in timore Domini fideliter & corde perfecto: Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in vrbibus suis, inter cognationem & cognationem, vbicunq; questio est de lege, de mandato, de cæremonis, de iustificationibus, ostēdite eis vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros.*

A IVDICIBVS vox Iudicij sumitur: licet enim in diuinis litteris crebro, *facere iudicium & iustitiam*, pro eodem vsurpentur, propriè tamen & strictè

& strictè hoc loco pro sententia iuris voce prolata accipimus, qua in controuersis ciuilibus vel Ecclesiasticis Iudex decernit, quid cui sit debitum. Hoc enim propriè vocatur *Iudicium*, quasi *Iurisdictionio*. Et quãuis hac ratione sit actio à scientia iuris dimanans, est tamen etiam actus iustitiæ, tum vt causæ disponentis, quia iustitiæ affectus inclinât iudicem, vt velit sententiam iustam deferre, ac proinde incitat eum, vt causam diligenter examinet. Deinde occulta quadam consensione facit, vt ea quæ iusta sunt, illi etiam iusta videantur. Quisque enim iudicat secundum suos affectus, ideo quod affectus facit, vt res intelligentiæ conueniens videatur, & amplectendum. Quæ eo veriora sunt, quod, vt notauit in Psalmum 118. S. A V G V S T I N V S constet vocem Iudicij sæpe in Scripturis ita accipi, vt si rectum non fuerit, & iustitiæ, nomenclaturam iudicij non mereatur. *Non mirum est, inquit, eum fecisse iudicium & iustitiam, qui superius poposcerat à timore vtique casto configi carnes suas, hoc est, carnales concupiscentias, que solent, quo minus rectum sit, nostrum impedire iudicium. Quamuis autem siue rectum, siue prauum in quotidiano nostri sermonis usu iudicium nuncupetur, unde hominibus in Euangelio dicimus. Nolite iudicare personaliter, sed rectum iudicium iudicate: tamen hoc loco ita positum est iudicium, tanquam, si hoc rectum nõ fuerit, non debeat iudicium nominari, alioquin non sufficeret dicere, feci iudicium, sed diceretur, feci rectum iudicium. Hoc genere locutus est Dominus IESVS ubi ait: relinquitis grauiora legis, iudicium, misericordiam & fidem. Et hic enim iudicium sic positum est, tanquam non sit iudicium si peruersum est. Et multis diuinarum Scripturarum locis ita ponitur. Iustitia verò non solet bona dici iustitia, vel mala iustitia, sicut aliquando dicitur, bonum malumve iudicium.*

A. con. 26.

Ioan 7. 24.

Matth. 23. 23.

C A P V T II.

De dignitate Status Iudicum.

DIGNITAS Status Iudicum ex sola sacræ Scripturæ phrasi cognosci potest. Nam olim omnes populi Principes, qui summum Magistratum apud fideles gesserunt, siue Politicum siue Ecclesiasticum, Iudices appellati, & iudicandi munus præcipue eis attributum. Ita enim loquitur Iethro ad Moysem in Exodo: *Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populo omni tempore, quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantum iudicent.* Et Moyses in Deuteronomio: *Non valeo, ait ad populum, solus negotia vestra sustinere, & pondus ac iurgia. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponam eos*

Exod 18. 21.

Deut. 1. 12.

vobis Principes. Tunc respondistis mihi. Bona res est, quam vis facere: tulique de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos Principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ac decanos, qui docerent vos singula: praecepique eis dicens: Audite illos, & quod iustum est iudicate, siue civis sit ille, siue peregrinus. Et Sapiens: Audite ergo Reges & intelligite, discite Iudices finium terra. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Certe Iudices rexerunt populum Israheliticum circa trecentos quinquaginta annos, vt ait S. STEPHANVS in Actorum Apostolicorum historia.

2. DIGNITAS Iudicum ex eo ostenditur, quod Scriptura non dubitat eorum iudicium, quantumuis humanum, Dei iudicium nuncupare: Nam Sapiens cum dictos Iudices dixisset placere sibi in turbis nationum, mox addit: *Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam cum ministri essetis regni illius, non recte iudicastis.* Et in Deuteron. ad eosdem: *Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia DEI iudicium est.* IOSAPHAT Rex quoque dixit ad Iudices suos: *Videte, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini, & quodcumq; iudicaueritis, in vos redundabit.* Vnde cum Samuelis filij constituti iudices perperam rexissent populum, & ideo à Domino Regem populus pro illis iudicibus petiisset, *dixit Dominus ad Samuelem. Audi vocem populi in omnibus, que loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Et Christus in Euangelio ad Apostolos iam iudices Ecclesiæ spirituales: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Et denique Apostolus: *Non est potestas nisi à Deo. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Imò S. HIERON. in c. 45. Ezechielis, probat Iudices vocari Deos, ex illo Psalmi 81. *Deus stetit in synagoga Deorum; in medio autem Deos diiudicat, Deos appellans, qui de hominibus habent iudicandi potestatem.*

3. DIGNITAS inde demonstratur, quod Spiritus sanctus in Scripturis grauissimam censuram ferat in prauos Iudices. Incipiam à vate IEREMIA, qui nomine Domini ista loquitur ad suos: *Quia inuenti sunt in populo meo impij insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos viros. Sicut decipula plena auiibus, sic domus eorum plena dolo, ideo magnificati sunt, & ditati in crassati sunt, & impinguati, & præterierunt sermones meos pessimè. Causam viduae non iudicauerunt, & causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi non ulciscetur anima mea? Stupor & mirabilia facta sunt in terra, Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia, quid igitur fiet in nouissimo eius?*

eius? DEINDE B. ISAIAS: *Vae qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperem, & vim facerent cause humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis, ad cuius confugietis auxilium? & ubi derelinquetis gloriam vestram, ne incurvemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis. Super omnibus his non auersus est furor eius, sed adhuc manus eius extenta.* Et SAPIENS loco citato: *Cum essetis ministri regni illius non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his qui præsumt fiet. Eriguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam DEVS, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam & pusillum & magnum ipse fecit, & aequaliter illi cura est de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.* Ex hac grauißima censura liquet, quanto in loco apud DEVM sint boni, & omnibus numeris absoluti Iudices, in quos cõueniunt omnia piorum Iudicum encomia, de quibus iam agendum.

4. Hoc ad dignitatẽ Status Iudicum quoq; pertinere potest, quod post hanc vitam Apostolicæ perfectioni singularis velut remuneratio à Christo attributa est, quod super sedes duodecim Iſrahel sessuri sunt, & iudicaturi duodecim tribus Iſrahel. S. PAVLVS verò eodem respiciens: *An nescitis, inquit in priori ad Corinthios, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis secularia? Inamò & Sapiens de iustis: Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.*

C A P V T III.

De Officio vel proprietatibus Iudicum.

SPIRITVS sanctus in Verbo suo diuino diligenter functionem Iudicum, eorumq; proprietates persequitur, proculdubio, quia locum DEI in vtraq; Republica occupant, & quasi Deorum corporeorũ munere quodam funguntur. Quoniam autem hoc officium multas virtutes magnasq; requirit, non omisit commonefacere mortales, ne facile prouinciam alios iudicandi affectent, vt in Ecclesiast. *Noli querere fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua. Non pecces in multitudinem ciuitatis, nec te immittas in populum, neq; alliges duplicia peccata, nec enim in vno eris immunis.* Quod sapientis dictum referendum maximè est ad iniquitates alienas, vt indicetur ad Iudicis officium pertinere, vt viriliter resistat, impediatur & frangat impiorum conatus, vimq; eorum contra te, vel innocentes illatam præclare vindicet.

II. PROPRIETAS est, notitiam rei, de qua iudicium ferendum, habere. vnde Pfaltes regius clamat, *erudimini qui iudicatis terram*. Certe, DEVS ipse, licet omnium conscius, de Sodomia & Gomorrha laturus iudicium, dixit Abrahæ: *Descendam & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint, an nō est ita, ut sciam*. Et Prophera Daniel pro Sulfanna laturus iudicium contra duos senes Babylonios, alterum ab altero separari iussit, vt seorsim eos examinare de veritate posset. Vnde SALOMON in Prouerbiis: *Qui prius respondet, quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum*. S. AVGVSTINVS certe in libro 19. ciuitatis DEI, non dubitet affirmare *ignorantiam Iudicis plerumq; esse calamitatem innocentis: Et quod est intolerabilius, addit, magisq; plangendum, rigandumq; si fieri possit, fontibus lachrymarum: cum propterea Iudex torquet accusatum, ne occidat nesciens innocentem, fit per ignorantie miseriam, vt & tortum & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torserat*. Vnde IOB bonum exemplum Iudicibus præbens: *Causam, ait, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam*.

III. PROPRIETAS. Timere Deum supremum Iudicem; quare: DAVID rex, cum dixisset: *Erudimini qui iudicatis terram, statim subiecit: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. Et Moyfi in Exodo consultum est: *Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas*. Iosaphat quoque rex Iudicibus terræ à se cōstitutis dixit: *Sit timor Domini vobiscum*. Deinde Leuitis & Sacerdotibus: *Sic agatis in timore Dei fideliter, & corde perfectō*. Vnde S. GREGOR. ad Gregorium Marmianum Abbatem scribens de quodam iniuste damnato: *Huius, inquit, præcepti vos pagina necessario duximus adhortandos, quatenus nullius personam attendentes, sed DEI timorem habentes præ oculis, ibi cum omni equitate, si qua vobis de eo dicta fuerint, memores futuri iudicij subtili debeatis indagatione perquirere*.

IV. PROPRIETAS. Sapiencia & prudentia singularis. Hoc enim primum est, quod Iethro à Moyse in Iudicum electione postulauit: *Prouide de omni plebe viros sapientes, qui iudicent populum omni tempore*. Hoc à Moyse & Deus exegit: *Iudices, ait, & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent*. Iudex Sapiens, ait Syracides, *indicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius*. B. HIERONYMVS scribens in verba Isaia: *Querite iudicem. Ostendit, ait, non omnium esse rectè iudicare, sed eorum qui prudentes sunt. Et Salomon in visione per somnum hoc à Deo postulauit, vt accepta sapientia iuste populum iudicaret*. Hanc maximè ostendit Salomon cum de controuersia meretricum ceteroqui occultissima, prudentissimum iudicium tulit, de quo

quo S. BASILIUS prolixè in principium Prouerbiorum: *Nesse, inquit, diligenter iustitiam facit ut rem rectè iudicare possimus. Impossibile namque non versatum exercitatumq; in iusti cognitione rem dubiam, & in controuersia positam bene ac ordine digerere. Neque ipse Salomon nisi in hac iustitia scientia diligenter instructus fuisset, illud tam vulgatum de puero duarum meretricum iudicium tam probè proferre potuisset. Quoniam enim sine testibus hæc gesta erant ad naturam cucurrit, ac per ipsam, quæ incognita erant, inuenit.*

B. hom. 11.

V. PROPRIETAS vt in iudicio ferendo omnis absit affectus & perturbatio. Eandem prosequitur Basilius loco citato his verbis: *Quemadmodum is qui sagittam tendens ad metam dirigit, nec ultra, nec citra, nec utrobique errando à via proposita excidat: ita rectus iudex factitabit, nec in iudicando personam accipiet. Noscet enim quod minimè ad rem faciet. Neque item prouocatione aut contentione aget, sed rectum ac minimè obliquum proferet iudicium. Quid si duo inciderint iudicanda, alterum quidem plus equò habens, alterum vero minus: diligens erit iudicis partes adæquare, tantumq; ab eo qui plus habet demet, quantum illi cui iniuria fit, deesse videbit. Hinc igitur Psalmus ait. Itaque si verè iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum. Argumentum namque iusti, affectus est in iudicando rectitudo.* Vnde S. HIERONYMVS scribens

B. l. cit.

H. in Iob 36.

in verba Iob vel Elia: *Non te ergo superet ira. Optimus, inquit, iudex est, qui his pessimis iracundia & cupiditate duobus vitis non tenetur, quibus loco ab Hebraea sanctus vir correptus arguitur. Et B. ISIDORVS libro 3, de Summo bono: Quidam, ait, dum iudicare incipiunt irascuntur ipsamq; iudicij sententiam in insaniam vertunt. De quibus rectè per Prophetam dicitur: Qui conuertunt in furorem iudicium. Qui enim iratus iudicat, in furorem iudicium mutat, cum ante profert sententiam, quam cognoscat. Et hoc est quod in Scripturis dicitur: Iudicium verum iudicare, veritatem & iudicium iudicare. Non à veritate deuiare. Non declinare à veritate iudicij, non cognoscere in iudicio faciem.*

Ibid. c. 56.

Zach. 7. & 8.

Exod. 23.

Prou. 18. 28.

VI. PROPRIETAS, vt in iudicio ferendo absit personarum acceptio, contra quam fusè egimus in PANARIO, V. Personarum acceptio.

VII. PROPRIETAS, vt absit Munerum corruptela, de qua prolixè in eodem V. Munerum corruptela.

VIII. PROPRIETAS, vt iudicio semper misceat misericordiam: sic enim propius accedet ad proprietates summi Iudicis Dei, qui vt ait rex DAVID, *diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.* Psal. 32. 5. Quam merito omnes iudices imitari debent. Nam, vt ait B. IACOBS, Iac. 2. 13. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Exemplum huius clementiæ luculentum præbuit apud B. Iohannem Christus, cum à Iudæis rogatus, an mulierem in adulterio deprehensam fas esset lapidare, iudicium à lege latum misericordia temperauit. De quo præclate S. AV-

A. ep. 54.

GVS TINVS in epistola ad Macedonium: *Licet accusatoris, inquit, alia per-*

Z

sona

Ioan. 8. 3.

sona sit, alia defensoris, alia intercessoris, alia iudicis, de quorum officiis nimis longum est, & non necessarium, hoc sermone differere. Sic tamen etiam ipsos criminum ultores non suarum, sed alienarum examinarum iniuriarum vindices, quales iudices esse debent, terruit censura diuina, ut cogitarent sibi propter peccata sua DEI misericordiam necessariam. Nam cum ad Dominum Christum Iudaei adduxissent mulierem in adulterio comprehensam, eumque tentantes, quibus esset lege lapidari, ac deinde quererent, quid de illa precipere. Respondit eis. Qui sine peccato est vestrum, prior in eam lapidem iaciat. Ita nec legem improbauit, quae huiusmodi ream iussit occidi, & illos terrendo ad misericordiam reuocauit, quorum iudicio hac posset occidi. Puto quod hac sententia Domini audita, si praesens fuit maritus ipse, qui violatam sui thori fidem vindicari postulabat, exterritus animum ad voluntatem parcendi ab ulciscendi cupiditate deflexit. Nam quomodo est admonitus accusator, ne suas persequeretur iniurias, quando ipsi sunt ita à iudicando prohibiti, qui in adultera punienda, non priuato dolore compellebantur seruire, sed legi? Et in epistola ad Marcellinum. Soleo enim audire, ait, in potestate iudicis esse mollire sententiam, & mitius vindicare, quam vindicant leges.

A. ep. 1. c. 9.

Psal. 81. 3.

Deut. 1. 16.

Eccl. 4. 10.

Isa. 1. 17.

Ierem. 5. 28.

Ict. 12. 3.

IX. PROPRIETAS, ut maxime sibi commendatos habeat pupillos, orphanos, viduas, peregrinos, pauperes & omnes oppressos. Iudicate egeno & pupillo, ait Psaltes, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Quod iustum est iudicate, ait DEVS in Deuteronomio, sine sit ciuis ille, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, ut magnum. Et Ecclesiasticus. In iudicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum. Et Esaias. Quarite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me, dicit Dominus. Et Ieremias. Causam viduae non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Et rursum. Facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris, & aduenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis inique.

CAPVT IV.

Quando Iudices delinquant illegitima Iudicij
vsurpatione.

IUDICIS munere qui legitime fungitur, (qualem haecenus descripsimus) auctoritatem debet habere, tū in personas iudicandas, tum etiam in causas earum, quas tractauerint, ut nō sint v. c. peculiari lege exēptæ. Quocirca omnes delinquant vsurpatione Iudicij, qui vel absolute iudicant eū, qui ipsis non est subditus, vel certe non in iis causis, de qui-

de quibus iudicium pronuntiatur, ac proinde talium iudicium irrita est sententia, ab omni obligatione immunis.

QUINQUE autem modis potest quis alteri subiectus esse, vt ab eo iudicari queat. Primo quidem ratione potestatis Ordinariæ, quo pacto fideles Pontifici Romano & Episcopis suis, & ciues suo regi sunt subiecti. 2. Ratione potestatis delegatæ, quo modo Legato Apostolico subsunt Prouinciæ, ad quas ipsius delegatio se extendit. & ciues pertinent ad Proregem vel Gubernatorem vrbs vel ditionis. Ea ratione Propheta DANIEL iudicauit senes illos Babylonios: & vt probabilior obtinuit sententia Moyses Ægyptius in Exodo, qui teste B. STEPHANO in Actis: *Fecit ultionem ei, qui iniuriam sustinebat percusso Ægyptio: existimabat autem intelligere fratres, quoniam DEVS per manum ipsius daret salutem illis:* & ita testatur S. AVGVSTINVS in quæstionibus in Exodum. 3. Ex consensu partium, vt quando partes ex compromisso se alicui subiciunt, siue vt iudici, (vt si ille alias auctoritatem iudicandi habebat, etsi non in illos) siue vt arbitro. 4. ratione delicti in alieno loco perpetrati: ratione enim delicti, (vt Iureconsulti loquuntur) fortitur quis forum, vt habetur cap. Postulasti, & cap. finali, de foro competenti. 5. ratione iniuriæ subdito alterius Principis illatæ. Si enim Superior eius, qui iniuriam fecit, interpellatus nolit illam vindicare, poterit id facere Princeps eius, qui iniuriam accepit. Quicumque ergo aliquem horum modorum nullo subiectum iudicat, delinquit illegitima vsurpatione iudicij. Sic Pilatus vsurpatione iudicij peccauit in Christum, quia Christus neque ei, neque Cæsari, cum esset filius DEI & omnium Dominus, verè subiectus erat, vt colligitur ex eius verbis apud Matthæum: *Ergo filij liberi sunt.* Neque subiecit se Pilato dando auctoritatem, sed solum permisit se iudicari.

HAVD SECVS peccant Iudices seculares, quando iudicant Clericos, ab eorum Iurisdictione, nimirum exemptos, tam in ciuilibus quàm in criminalibus, vt liquet apud Gratianum, & in Decretalibus, de immunitate Ecclesiarum, & sanctionibus Concilii Tridentini, de Reformatione. Idem pater Iure Ciuili, Authentico, vt Clerici proprios Iudices conueniant. Verum nec Clerici possunt huic immunitati renunciare, vt non possint à Iudice seculari etiam in ciuilibus validè iudicari, vt liquet ex Iure Canonico. Et capit. *Diligenti*, duodécimo, extra, de foro competenti, nominatim redditur huius rei hæc ratio: *quia non est beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti Collegio Ecclesiastico publice*

Z. 2. indul.

Dan 13.45.
Exod. 2.12.
Act. 7.34.

A. q. 2.

Post. 13.

Matth. 17.27.

G. tota d. 96. &
11. q. 7.
Tr. sess. 13. c. 26.
Auth. coll. 6.

c. inolita. 11. q. 2.
c. placuit. ib.

indultum, cui priuatorum pacto derogari non potest. Possunt tamen in ciuilibus se subiicere Iudici seculari, vt arbitro, qui tamen nolentem stare sententiæ, non potest per se cogere. SED & potest Clericus vt actor Laicum pertrahere ad iudicem secularem, non autem vt reus pertrahi. In casu tamen reconuentionis potest à seculari iudice iudicari: vt si dum Laicum pertrahit ad iudicem, laicus vicissim illum in causa ciuili reconueniat, vt docet Glossa communiter recepta in cap. 2. de mutuis petitionibus. & colligitur tum ex illo cap. tum ex 3. quæst. 8. cap. 1.

TRIBVS quoq; aliis modis contingit vsurpari alienum iudicium. VNO, si quis eum, qui ad Ecclesiam confugit tanquam ad asylum, vi vel fraude extrahat, & ad mortem vel mutilationem condemnet. Talis enim est exemptus à iudicis potestate, saltem quo ad hanc pœnam irrogandam, & Iudex tenetur eum Ecclesiæ restituere, vt colligitur ex cap. Inter alia. de immunit. Eccles. & ex multis canonibus. SECUNDO, quando Iudex sententiam iudicalem fert in Ecclesia: nam eo loco id faciendi potestatem non habet: cum quidquid ibi actum fuerit, sit irritum, vt statuitur cap. decet, §. ordinarij, de immunit. Eccles. in 6. vbi dicitur: *Processus Iudicum secularium, ac specialiter prolatæ sententiæ in eisdem locis (Ecclesiis) omni careant robore firmitatis.* TERTIO delinquent Ordinarij, quando exemptorum causas discutere præsumunt, in quibus Conc. Tridentinum eos non subiecit.

C A P V T V.

Quando Iudices teneantur sententiam ferre secundum allegata & probata.

EST non modica inter Doctores controuersia, quãdo iudices teneantur iudicij sententiam ferre iuxta testium probationem, id est, secundum allegata & probata; sed nos aliquod discriminẽ doctrinæ causa ponemus inter criminales & ciuiles causas. Si enim criminales spectemus, dicimus nunquam iudicem adduci debere, vt quum certo nouit esse innocẽtem, illum secundum allegata & probata declaret reum mortis: *Non sequeris turbam, ait DEVS in Exodo, ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. In fontem & iustum non occides, quia auersor impium.* NEC dici potest, qui secundum allegata & probata non est insons, publica opinione haberi fontem & improbum; quia opinio & calumniæ aliorum non possunt facere fontem aut dignum pœna, alioquin SVSANNA dicenda fuisset sons, quam tamen

men S. Scriptura apud Daniele[m] vocat innocentem. 2. quia humana auctoritate & ex proposito occidere innocentem est intrinsecè malum. Per se siquidem malum est adimere alicui vitam sine legitima auctoritate. Atqui Iudex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cum hæc soli Deo sit subiecta. Deinde si haberet eam auctoritatem, cõcessa esset ei propter bonum Reipub. at ob nullum bonum Reipub. etsi in proximo periculo versetur, licet innocentem occidere, vt docent Theologi, ergo multò minus licebit ob periculum remotum.

3. Ratio naturalis ideò dicit Iudicem debere sequi notitiam publicam per allegata & probata accepta, ne facile aberret à iustitia in iudicando, hæc enim est ratio illius legis & obligationis, ergo quando est ei omnino evidens iudicium fore iniustum, si sequatur allegata & probata, non debet, nec potest ex illis iudicare: nulla enim lex seruari debet, quando ex eius obseruatione sequitur id quod est intentioni & fini legis contrarium. 4. fieri potest, vt multorum conspiratione integrum monasterium accusetur, & testibus conuincatur de proditione, de idololatria, de Sodomia (vt sæpè fit ab hæreticis) & similibus grauissimis criminibus, & Iudex certo sciat illorum innocentiam: quis non horreat dicere, illum tunc posse, & teneri viros innocentissimos equis decerpere, vel flammis tradere, ob calumnias & minas perditorum? 5. Ita tradit NICOL. Liranus in c. 23. Exod. Adrianus quodlibeto 6. Petrus Nauarra, Hostiensis, Calderinus & Panormitanus in cap. Pastoralibus 28. de Officio delegati. & noster Leon. Lessius lib. 2. de iustitia & iure, c. 29. dubit. 10. de iudiciis. DICES Deus dicit in Deuteronom. *In ore duorum aut trium testium peribit, qui interficitur.* Et S. AMBROS. in Psal. 118. *Bonus, inquit, Iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, nihil indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatam domo defert: sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet negotij natura decernit, obsequitur legibus, non aduersatur, examinat merita cause, non mutat.* Respondeo imprimis Deum non aliud indicare, non sufficere vnum testem, sed requiri duos ad probationem legitimam: non tamen mens Domini est, quando cunquè adfunt duo testes posse aliquem occidi, quando iudici constat Reum esse innoxium, & testes calumniari: sed solum vult declarare, quid fieri regulariter possit, quando iudici non cõstat contrarium. Eodè modo exponendus est AMBROS. nẽpe, quod *Iudex iudicat sicut audit*, nempe regulariter, quando nõ constat ei de contrario. Debet enim ordinarie pronunciare sententiam ex legum præscripto, non contra, vt si lex irritat contractum, debet pronunciare irritum, si iubet esse ratum, debet pronunciare ratum: si constituit crimini certam pœnam, non potest eam mutare pro suo ar-

bitrio, præfertim in grauiorem. Omnia denique debent fieri, quæ requirit Ambrosius, vt inueniatur veritas, quæ si inuenta non est, frustra omnia adhibita sint. Excipies Iudicem sequentem allegata & probata, si non priuatam, saltem publicam secutum esse veritatem quam habuit ex scientia publica; ipsum autem temere locum publicum, & populi, non suum. Respondeo, nec inde sequi teneri sequi publicam scientiam in condemnando, quia certò nouit illam publicam scientiam. nihil esse aliud, quam iniquum errorem & calumniam, quod si non certò sciret, teneretur illam sequi.

QVANDO ergo talis iudici inciderit casus, practicè sic agendum videtur, secundum Doctorum sententiam. 1. Vt Iudex omnes vias rationesq; ineat, quibus possit innocentem liberare, qui secundum allegata & probata reus mortis declarandus videtur, ac primo quidem si facere potest, impediatur eius accusationem. 2. si non potest, sæpe & per interualla examinet testes, si forte contingat eos variare. 3. extrahat, vt potest, iudicium. 4. si commodè & citra scandalum fieri potest, etiam aperiat carcerem. 5. Si inferior sit Iudex, & dictis modis non iuuat reum, debet causam remittere ad Superiorem, si putet eum hac ratione liberari posse. Et hæc omnino facienda docent etiam illi, qui docent iudicem iuxta allegata & probata etiam contra innocentem pronuntiare debere sententiam necis. 6. Si allatis modis non possit illum liberare, & pars aduersa urgeat condemnationem, debet potius officium dimittere, quam innoxium condemnare: etiamsi hoc modo reo nihil esset profuturus. Quamuis contraria sententia, quæ est S. Thomæ, Greg. à Valentia, & aliorum plurimorum, sit probabilis & ob auctoritatem secuta.

HINC verò sequitur, nec Ministrum iustitiæ posse mandare executioni sententiam mortis à iudice latam, quam certo nouit esse iniquam: sicut enim intrinsecè malū est, te iubere occidi eum, quem scis innocentem, ita malū est te hæc iussa exequi: secus tamen fieret, si non esses moraliter certus de innocentia, tunc enim debes credere potius Superiori, quam tibi. Hæc de causa Criminali.

QVOD ad causam ciuilem attinet, in qua non agitur, nisi de pœna pecuniaria, vel exilij, vel priuationis officij aut beneficij, licet LIRANVS & quidam Canonistæ eandem rationem habendam putent, non tamen eadem habenda est. Etenim Iudex si certo sciat alteram partem falsis probationibus niti, tenetur quidem omnem, vt fertur, lapidem mouere, vt falsitas detegatur, vel vt processus impediatur, tamen si id non potest efficere, potest bona conscientia iuxta allegata & probata sententiam ferre, vt cæteri fere Doctores sentiunt, tum quia Respublica

blica habet auctoritatem disponendi de fortunis suorum ciuium pro ut bono publico expedierit, vt liquet ex legibus vsucapionum. Atque hic videtur iusta causa esse, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo peruertatur, tum quia non suppetit ratio incommodum huius hominis auertendi: ergo potest statuere, vt Iudex in tali casu formam publicorum iudiciorum sequatur, etiam si inde fiat, vt fortunis eum spoliare debeat, quem priuatim innocentem nouit, ac demum, quia nemo ciuium id merito potest ægrè ferre, aut queri sibi iniuriam factam à iudice per talem sententiam, cum videat se ab illo iuari non posse, neque par esse vt Iudex officium potius deserat, quam sententiam ferat.

V I D E V. *De Laicorum Statu, Prælatorum, Regum
& Principum.*

DE LAICORVM STATV.

C A P V T I.

Quid voce Laicorum intelligamus.

LAICI nomen constat origine græcum esse, & significare popularem, quia λαός significat populum. POPVLVS autem teste S. AVGVSTINO in libris de ciuitate DEI iuxta Scipionem non significat omnem cætum multitudinis, sed cætum iuris consensu & utilitatis communionem sociatum. Vnde forte sumpsit in sermonibus de Verbis Domini discrimen populi, vel multitudinis à turba, quod populus sit multitudo consentiens, turba autem non sit. *Vnum, inquit, cogitate fratres mei, & videte in ipsa multitudine si delectat nisi vnum. Ecce Deo propitio, quam multi estis? Quis vos ferret, nisi vnum saperetis? unde in multis ista quies? Da vnum & populus est. Tolle vnum, & turba est. Quid est enim turba nisi multitudo turbata? Sed audite Apostolum. Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes; & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Et in Actibus Apostolorum: Multitudinis autem credentium erat anima vna & cor vnum.*

N O S verò hoc loco magis astringimus Laici nomen elaturam, vt idem sit Laicus, quod, vt vulgo dicitur, homo secularis, non sacris initiatus, non Clericus: qui apud Ethnicos scriptores Latinos diceba-

dicebatur profanus, non sacer. Quo significatu vsurpauit MARO in sexto Æneidos.

Procul hinc, procul este profani.

EO significatu vocem Laici accepit diuinæ Scripturæ interpres, nam in Regum historia Achimelech Sacerdos Dauidi panes petenti ad restinguendam famem, respondit. *Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum.* Et infra subditur. *Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem.* Vbi laico pani opponitur sanctificatus. Eodem sensu vsurparunt veteres Latini Patres, vt S. CYPRIANVS in epistolis, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, &c. Nomine igitur Laicorum non tantum comprehendimus multitudinē proprie dictam, populum, plebeios; vulgum, subditos, sed etiam quosuis seculares Magistratus, Principes, Reges, qui vere laici sunt, non sacri vel consecrati. Ac primo quidem de populo laico vel subditis, postea vero de Magistratu laico agemus.

C A P V T II.

De Officio Laicorum Subditorum.

PRI MV M officium est, vt debitam obedientiam & reuerentiam præstent suis Principibus & Magistratibus. Clare enim præcepit Apostolus. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non enim est potestas nisi à Deo. Itaq, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Et infra. *Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et in epistola ad Hebræos. *Obedite Præpositis vestris & subiaccete eis. Ipsi enim pernegilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.* Quæ verba æque ad politicos, quam Ecclesiasticos Præpositos referri queunt, iisque causa non vna redditur, cur expediat subditos parere suis superioribus. Prima quidem, quod superioribus ex officio incumbat, peruigilare, eo quod rationem pro animabus singulorū subditorum DEO in die iudicii reddaturi sint. Vnde CHRYSOSTOM. in secundam epistolam, ad Timotheum. *Considera, inquit, quantum periculi sit, pro singulis subditorum discuti, proq, omnibus rationem reddere. Quantumuis Præposito honoris impendas, quantumlibet obsequij deferas, nihil his periculis par referre poteris. nam etsi animam ponas, ipse hoc pro te iugiter facit. Et si id minus facit, quod persecutionis non adsit tempus, cā tamen periculo aterna mortis exponit.* Altera causa est, vt Præpositi cum gaudio & non gementes regant & gubernent. Agricola, inquit B. ANSELMVS hoc loco, cum gaudio colit agrum, quādo segetum videt vberitatem, aduertit enim se non sine causa laborasse, sic accidit & Præpositis,

fitis, si fructum suæ gubernationis cernant. Tertia est, quia *expedit vobis* primo, quia non obediendo, & causam dando gemendi potius quàm gaudendi, omni merito exciditis. 2. quia fit, vt vobis potius Præpositi obediant, quam vos illis, vt ait S. BERNHARDVS sermone de tribus Ordinibus Ecclesiæ habito ad Patres in Capitulo. 3. quia quod chorus, vt scribit S. CHRYSOST. hoc loco, sine coriphæo, phalanx militum sine Duce, nauis sine gubernatore, grex sine pastore, id docet PAVLVS, subditos esse sine Præposito. 4. quia etiam si superiores, maxime spirituales, (vt nec medici a gros à quibus contemnantur) vlcisci non debeant, sed gemitu potius & lacrymis inobediētes compescere, tamen quæ humana est imbecillitas, fit aliquando vt à verbis, ita etiam exigente ratione recta, veniatur ad verbera; non autem expedit necessitate vos potius subiectos esse, quam voluntate, maxime cum gemitus superioris nonnunquam inuocet auxilium Domini, qui seuerius vlciscatur. De filiis Israel legitur in Psalmis. *Irritauerunt Moysen in castris Aaron sanctum Domini, aperta est terra, & deglutiuit Dathan.* Est & aliud testimonium pro hoc officio Laicorū in epistola Pauli ad Titum. *Admone, inquit, illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire.* Et in S. PETRI epistola priore. *Subiecti estote omni humana creatura propter Deum, siue Regi, quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas DEI, vt beneficientes obmutescere faciatis impudentium hominum ignorantiam. Omnes honore. Regem honorificate.*

II. OFFICIUM est, etiam dyscolis superioribus obtemperare, eosque Deo in precibus commendare. Nam, tempore Apostolorum, Reges & magistratus erant infideles, & tamē Paulus & Petrus iubent Christianis, vt eorum mandatis ex voluntate Dei pareant, eosque propter DEVM omni honore afficiant. Imo S. PETRVS loco citato, disertè à seruis exigit, vt pareant etiam dominis dyscolis. *Serui, ait, subditi estote in omni timore Dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* Scribæ & Pharisei tempore Saluatoris sane improbi vita & dyscoli erant, & tamen ad turbas clamat Christus apud Matthæum. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quacumq; dixerint vobis seruate & facite, secundum opera vero eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.* Imo in veteri Testamento BARVCH Propheta ita scripsit ad suos fideles de NABVCHDONOZORE infideli Rege. *Orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Balihazar filij eius, vt sint dies eorum, sicut dies cæli super terram, & vt Dominus det virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, vt viuamus sub umbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub umbra Balihazar filij eius, & seruiamus eis multis diebus, & inueniamus gratiam in conspectu eorum.*

1. Tim. 2. 1.

Idem fieri postulat Apostolus gentium in priorē epistola ad Timotheum. *Obsecra*, inquit, *primū omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietā & tranquillā vitam agamus in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri.*

G. adm. 5.

III. OFFICIUM est, ne temere vitam superiorum suorum discutiāt & iudicent. Qua de re optime commonuit S. GREGORIUS tertia parte Pastoralis. *Admonendi*, ait, *sunt subditi, ne Præpositorum suorum vitam temere iudicent, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident, ne vnde mala recte redarguunt, inde per elationis impulsu in profundiora mergantur. Admonendi sunt, ne cum culpas Præpositorum considerant, contra eos audaces fiant, sed sic, si qua valde sunt eorum prava apud semetipsos diiudicent, ut tamen diuino timore constricti ferre sub eis iugum reuerentia non recusent. Quod melius ostendimus, si David factum ad medium deducamus. SAUL quippe persecutor, cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, illic cum viris suis David inerat, qui iam tam longo tempore persecutionis eius mala tolerabat. Cumq; cum viri sui ad feriendum Saul accederent, fregit eos responsionibus, quia manum mittere in Christum Domini non deberet. Qui tamen occulte surrexit, & oram chlamydis eius absceidit. Quid enim per Saul, nisi mali Rectores, quid per David nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem purgare, est Præpositos prauos conceptā in corde malitiam, usq; ad opera miseræ doloris extendere, & iugitata apud se noxia factis exterioribus exequendo monstrare. Quem tamē David ferre metuit, quia pie subditorum mentes ab omni se peste obtrusionis abstinentes, Præpositorum vitam nullo lingua gladio percipiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt. Qui etsi quando pro infirmitate sese abstinere vix cessant, ut extrema quadam atq; exteriora Præpositorum mala, sed tamen humiliter loquantur, quasi oram chlamydis silenter incidunt, quia videlicet, dum prælata dignitati saltē innoxie & latenter derogant, quasi Regis superpositi vestem secant: sed tamen ad semetipsos redeunt, siq; vehementissime vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Vnde bene & illic scriptum est. Post hæc David percussit cor suum, eo quod absceidisset oram chlamydis Saul. Facta quippe Præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda iudicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem penitentia cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat, & cum præposita potestati deliquerit, eius contra se iudicium à quo sibi prælata est perhorrescat. Nam cum in Præpositis delinquimus, eius ordinationi qui eos nobis prætulit obuiamus. Vnde Moses quoq; cum contra se & Aaron conqueri populum cognouisset, ait. Nos enim quid sumus? Nunc contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.*

Excd. 16. 8.

IV. OFFICIUM est, libenter Principibus vel Magistratibus suis debitum tributum, vel vectigal pendere. Habemus enim hac de re doctrinam.

etrinam, & exemplum Christi apud Matthæum. Nam cum Iudæi
 eum percontarentur, liceretne censum dare Cæsarian non? ex inscrip-
 tione nummi Cæsarei conuicit tributum eis reddendum. *Reddite, in-* Math. 22. 21.
quiens, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Conuictos autem fuisse
 indeliquet, quod responso audito, relicto eo abierint. Quo testimo- A. c. 74.
 nio S. AVGVSTINVS etiam Faustum Manichæum lib. 2. reuicit tribu-
 tum esse principi seculari pendendum. *Sed quia, inquit, Manichei Ioan-*
nem (baptistam) aperte blasphemare consueverunt, respondentem militibus, nulli
calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum, ipsum Dominum IES-
VM Christum audiant, hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Ioannes di-
cit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei
sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipen-
dium præbeatur. Exemplum Christi pendentis tributum pro se & Petro Math. 17. 24.
 Apostolo habemus apud eundem Matthæum; nam cum ibi probasset
 Christus, se vti Regis filium, immunè esse à soluendo tributo didrach-
 matis, tamen ne cuiquam offenculo esset, pro se & Petro soluit. *Ut*
autem, inquit ad Petrum, non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte ha-
mmum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies stae-
rem, illum sumens da eis pro me & te. Cur autem ad tributum pendendum
 miraculum illud fecerit, causam reddit in illum locum S. HIERON. H. lib. 2.
Simpliciter, inquit, hoc intellectum edificat auditorem, dum tanta Dominus fue-
rit paupertatis, ut vnde tributa pro se & Apostolo redderet, non habuerit. Stater
enim dicitur qui duo habet didrachma. Quid si quis, addit, obicere voluerit, &
quomodo Iudas in loculis portabat pecuniam? Respondebimus res pauperum in suos
usus conuertere nefas putauit, nobisq. idem tribuit exemplum. DE eodem tri-
 buto soluendo à subditis habemus & luculentam doctrinam B. PAV-
 L I in epistola ad Romanos. cum enim dixisset. *Ideo necessitate subditiveste-* Rom. 13. 6.
re, non solum propter iram, nempe vindicantis Principis, sed etiam propter
conscientiam, læsæ ordinationis diuinæ: Ideo enim & tributa præstatis, id
est, ut vendicadi malum, media ac vires Reges habeant, vos illi vecti-
galia soluitis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruietes. Reddite ergo omni-
bus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem,
cui honorem, honorem. Tributum, ad stipendia persoluenda militibus, vt
 dixit Augustinus. Vectigal, ob nouas necessitates occurrentes impo-
 situm. Timorem iustæ vindictæ, si malus es. Honorem debite reueren-
 tiæ & amoris, si bonus es. EODEM referri potest, quod rogat & monet
 Apostolus in epistola priore ad Thessalonicenses. *Rogamus, inquit,* 1. Thef. 5. 14.
autem vos fratres, ut noueritis eos, qui laborant inter vos, & præsumt vobis in Do-
mino, & moment vos, ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illo-
rum: pacem habete cum eis.

V. OFFICIUM ante leges huius seculi Principum, imprimis complecti legem Dei, qua de re commonefecit nos S. CYPRIANVS in tractatu de 12. Abusionibus sæculi, vel si quis alius eius est auctor. *Duodecimus*, inquit, *abusio*nis gradus est. *Populus sine Lege*, qui dum Dei dicta & Legum scita contemnit, per diuersas errorum vias eundem perditionis laqueum incurrit. De quibus viis sub persona prauaricatoris populi humanum penus Prophetaita deplangit. Nos autem sicut oves errauimus, unusquisq; in viam suam declinavit, de quibus viis etiam Sapientia loquitur per Salomonem. *Multa via videntur hominibus recte, & nouissima earum deducunt ad mortem. Quae vtiq; multa perditionis via tunc inceduntur, cum una regalis via, Lex Dei videlicet, qua neq; ad dexteram, neq; ad sinistram declinat, per negligentiam deseritur. De qua scilicet, Dominus Iesus Christus, qui est finis legis ad iustitiam omni credenti denunciat. Ego sum via, veritas & vita, nemo venit ad Patrem, nisi per me. Ad quam viam omnes homines communiter inuitat, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quia non est personarum acceptio apud DEVM. Dum ergo Christus finis legis est, qui sine lege sunt, sine Christo sunt. Igitur populus sine lege, populus sine Christo est.*

VI. OFFICIUM Laicorum est, non miscere se rebus sacris & Ecclesiasticis. Primo, quia nec in veteri Testamento id eis licuit. Nam in Leuitico hæc sunt verba. *Arreptisq; Nadab & Abiu filij Aaron thuribus, posuerunt ignem & incensum de super offeretes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat, egressusq; ignis à Domino deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. Et in Numeris. Cum proficiscendum fuerit, deponent Leuita tabernaculum, cum castrametandum erigent: quisquis exterrorum accesserit occidetur. Et iterum. Aaron & filios eius constitues super cultum Sacerdotij. Externus, qui ad ministrandum accesserit morietur. Et rursus. Tunc intrabunt filij Caath vt portent inuoluta, & non tangent vasa Sanctuarij, ne moriantur. Et. Alij nulla curiositate videant, qua sunt in Sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Et in Historia Regum habes Ozam à Deo occisum, quod temere manum Dei ad arcam Dei sacram, licet ad lapsum inclinatam, extendisset. Et Oziam Regem adolentem incensum more sacerdotum, cum tamen Laicus esset, diuinitus lepra percussum, temploq; & regia abactum. SED plura de Regibus, alijsq; Laicis Principibus agemus in titulo REGIS, ne se misceant sacris, vt inde recte concludamus, minime id populo*

Laico concedendum.

De Laicorum Subditorum Proprietatibus.

INTER Laicos subditos pars ignobilior est vulgus, cuius proprietas est, quod sit inconstans, & varius conuenienter nomini suo, nam à voluendo, vt quidam dicunt, nomen suum accepit, quod inconstanter stulte q; huc illuc voluatur. Scinditur incertū, ait VIRGILIUS in altero Æneidos, *studia in contraria vulgus.* & SENECA in Hercule Furente. *Illum populi fauor attonitum, fluctusq; magis mobile vulgus, aura timidum voluit inani.* Et M. TULLIUS pro domo sua. *In imperita multitudine est varietas & in-* C. in orat.
constantia, & crebra tanquam tempestatum sic sententiarum commutatio. & pro Muræna. *Nullum fretum, nullus Euripus tot motus, tantas, tam varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos estus habet ratio Comiti-*
siorum (vulgi) Dies intermissus vnus aut nox interposita saepe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Et DEMOSTHE- D. de orat.
NES de falsa legatione. Populus sane turba est, & res omnium instabilissima a
imprudentissima: vt in mari fluctus flexibilis & inquietus, qui vt contingit agita-
tur: alius venit alius recessit, ac nemo Reipub. curam gerit, imo ne meminit quidē.

Vnde S. HIERONYMVS lib. 5. in Ieremiam, causam reddens, cur popu- l. c. m. 25.
 lus, qui prius à Sacerdotibus & Pseudoprophetis fuerat supplantatus, iungatur Principibus ciuitatis, & pro Hieremia loquatur, quod nequaquã reus mortis sit, sed in nomine Domini & ex ore illius prophetarit. *Cito enim, inquit, vulgus indoctum accepta ratione mutat sententiam. Spem enim eis dederat indulgentia Dominus, si bonas facerent vias suas, & audirēt vocem Domini Dei sui.* S. AVEVSTINVS autem lib. I. de libero arbitrio, A. c. 6.
 populum grauem & constantem laudat. Agens enim de illo an populi mutabiles sint, temporibusq; subiecti. Respondet. *Mutabile plane atq; temperi obnoxium hoc genus esse quis dubitet? Ergo si populus sit bene moderatus & grauis, communisq; utilitatis diligentissimus custos, in quo vnusquisq; minoris rem priuatam, quam publicam pendat, nonne recte lex fertur, qua huic ipsi populo liceat creare sibi magistratus, per quos sua res, id est, publica administretur?*

II. PROPRIETAS, vulgi rumores esse tales, vt non facile illis sit credendum. Qua de re S. HIERON. monuit Nepotianum. *Cane, inquit,* H. ep. 1.
ne hominum rumusculos aucuperis, ne offensam Dei populorum laude commutes. Cuius causam alij aliam reddunt, CLEMENS Alexandrinus, *quia fieri* C. 5. Strom.
non potest vt sit vulgus Philosophum, & allegat Cleanthis Stoici Poetica,
 hoc modo scribentis.

*Ne spesctes famam, dum vis Sophos esse repente,
 Terreat amentis nec se sententia vulgi.
 Iudicium sapiens, & iustum non habet vllum
 Vulgus, & in paucis vix hoc reperire licebit.*

Am. 1. c. 6.

A. c. 8.

C. pro Com.

Aliam causam reddit S. AMBROSIVS in libris de officiis, quia vulgus nihil iudicat vtile, nisi *quod questuosum est*. Aliam S. AVGVSTINVS libro de bono disciplinæ, quia *infitum est naturaliter vulgo, ut de bonis semper male iudicet. Quem amor, addit, seruanda integritatis tenet, ante omnia falsi ad se famam non admittat erroris*. Quartam M. TVLLIVS pro Roscio. *Sic est vulgus (ait) ex veritate pauca, ex opinione multa aestimat*. Vnde in secundo de legibus. *Nos opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus*. Et in oratione pro Plancio. *Gravior & validior est decem virorum bonorum sententia, quam totius multitudinis imperita*. Ad eandem proprietatem pertinet FAMA, quid enim aliud est fama, nisi populi rumor? de qua TERTVLLIANVS in Apologetico. *Natura fame, inquit, omnibus nota est vestrum. Est fama malum quo non aliud velocius vllum. Cur ea malum? quia velox? quia index? quia plurimum mendax? que ne tunc quidem, cum aliquid veri affert, sine mendacij vitio est, detrahens, adiciens, demutans de veritate. Quid quod ea illi conditio est, ut non nisi cum mentitur perseueret, & tam diu viuit, quam diu non probat. Si quidem ubi probauit, cessat esse, & quasi officio nunciandi functa rem tradit, exinde res teneitur, res nominatur*. Exemplum huius rei habes in seculo Tertulliani, quo fama erat Christianos vesci carnibus humanis, quia communicare se dicebant corpore & sanguine Domini, sed iam extincta est, quia contrarium probatum. Fama fuit & est adhuc Ioan- nem VIII. Papam fuisse feminam, sed extincta est, saltem apud Catholicos, quia probatum aperte contrarium ab Onuphrio Panuino, Bel- larmino, & aliis. Fama fuit Moguntinum Episcopum Hattonem II. deuoratum à muribus, sed contrarium probatum est à nostro NICOLAIO Serario in libro de rebus Moguntiaticis; itaq; fama breui cessabit.

III. PROPRIETAS, populi sententiam, mores & facta non semper contemnenda, sed potius probanda & sequenda, cum enim rudis sit & simplex, veritatem manifeste probatam facilius sequitur. Vnde dictum illud vulgatum. *Vox populi, vox DEI*. & illud Ciceronis in tertâ Tusculana. *Maximus magister populus*. Vnde sola fere etiã populi turba maximo numero secuta est Christum vsq; in solitudines, & miraculis eius credidit. Cum enim, vt refert S. Ioannes, ministri Iudeorum testarentur nunquam sic locutum hominem, vt loquebatur Christus. Responderunt eis Pharisei. *Nunquid & vos seducti estis. nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis? sed turba hæc, que non nouit legem maledicti sunt*. Et tũ sola turba populi hic non errauit, sed crearunt principes Sacerdotum, penes quos erat cura veræ religionis. Quamuis & falsum esset, quod dictitabāt. nã Nicodemus & Phariseus, & princeps Indæorum erat, & in Christum crediderat. Et vt nemo illorum credidisset, non continuo sequebatur non esse in illum credendum, quin seque-

Ioan. 7. 46.

Ioan. 3.

sequebatur credendum esse, cum homines plebei, qui nulla in Christum ducerentur æmulatione, in illū crederent, soli Principes & Pharisæi non crederent, qui odio & inuidia impedirentur. Itaq; dū hoc dixerunt seipso suamq; incredulitatem magisq; turbam accusant, quod turba legis ignara ex solis miraculis & doctrina cominota in illum crederet, ipsi vero & audita cœlesti doctrina, & miraculis corā visis & legem scientes, in qua perspicere eum poterant, vt AVGVST. Chrysoft. & Beda ibi annotarunt, nolent credere. *Qui non nouerant legē, inquit Augustin. ipsi credebant in eū, qui miserat legē, & eum qui miserat legem contemnebant illi, qui docebant legē, vt impleretur, quod dixerat ipse Dominus. Ego veni, vt non videntes videant, & videntes cæci fiant. Cæci enim facti sunt Pharisæi Doctores, illuminati sunt populi nescientes legem, & in auctorem legis credentes.*

A. tract. 33.

Math. 13. 13.

V. PROPRIETAS, non esse illis facile pandēda mysteria. Monitum enim Domini est. *Nolite sanctū dare canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte eas conculcent pedibus suis, & conuersi dirumpant vos.* Hoc plane cōtingit nobis, si plebeis margaritas nostras, id est, diuinas scripturas permittamus legendas, vt nempe deprauatas & perperā intellectas in exitium nostrū conuertant. Quare Christus Dominus cum sermonē haberet ad turbas in parabolis loquebatur, id est, sermone tecto & obscuro utebatur; sicut discipuli accedentes eū dixerunt. *Quare in parabolis loqueris eis. Qui respondens ait illis. Quia vobis datū est nosse mysteria regni cœlorum, illis autē nō est datum. Ideo in parabolis loquor eis, quia vidētes non vident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt. Et adimpletur in eis propheta Isaiæ dicentis. Auditū audietis, & non intelligetis, & vidētes videbitis, & non videbitis. In crassum enim est cor populi huius.* Sensus horū verborū est. Cum miracula certissima eorum quę dico argumenta oculis suis videant, & auribus audiant, nec intelligere tamē, nec credere volunt. In pœnam ergo incredulitatis obscure illis loquitur, quia dum intelligere noluerūt, quæ perspicue illis dicebātur, illud meruere, vt ita illis loqueretur, vt etiam si vellent intelligere non possent. Sic solet Deus iustissimo iudicio iis, qui oblatū verbū suum repudiarūt, prorsus auferre, & seruare præceptū suum, vt sanctum nō det canibus. Vnde S. HIERON. in Ezechielem lib. 13. agens de vestimentis sacris, quibus indui debent sacerdotes. *His vestimētis, inquit, induimur, quādo secreta Domini & arcana cognoscimus, & habemus etiā Spiritum, qui seruiatur etiā alta & profunda Dei, quę non sunt monstranda vulgo nec proferenda ad populū, qui non est sanctificatus, nec Domini sanctitudini preparatus, ne si maiora se audierint maiestatem scientiæ ferre non possint, & quasi solido suffocētur cibo, qui adhuc lacte infantie nutriendi sunt.*

Math. 7. 6.

Math. 13. 10.

Isa. 6. 9.

Ezech. 6. 43.

VI. PROPRIETAS est, procliuitas populi ad imitanda vitia suorum Præfectorum tam politicorum, quam spiritualium, tam in doctrina

fidei,

Ecccl. 10. 2.
C. de 4. Honor.
Consul.

fidei, quam in moribus. *Secundum iudicem populi, ait Sapiens, sic & ministri eius: & qualis est Rector civitatis, tales & inhabitantes in ea.* & Poeta CLAVDIANVS.

Componitur orbis

Regis ad exemplum.

C. epist. ad Sulp. Cuius causam reddit CICERO ad Sulpitium, quia vulgus, quod exemplo G. in Apolog. 1. fit, id etiam iure fieri arbitratur. Hanc proprietatem indicavit GREGOR. Nazianzenus. Neque enim vel pannus, inquit, tincturam ita facile contrahit, vel is qui fetido aut suavi odori propius se adiunxit, eius particeps, vel vapor quidam morbidus & noxius pari facilitate in aerem diffunditur, ac per aerem animantibus imperiitur, (quam nos vero nomine pestem dicimus) ut subditi Praefectorum vitio celerrime imbui, atq; impleri solent, & quidem multo facilius quam virtute. Hoc enim est, quo vitium probitatem maxime superat quod cum res quaedam facile imitabilis & exprompta sit improbitas, nihilque minoris negotij, difficultatisque sit, quam malum fieri, etiamsi se nemo ducem nobis ad vitium prebeat, rara tamen atq; ardua est virtutis adeptio, quamlibet etiam multis modis, ad eam inuitemur ac trahamur. Quod etiam ipsum a beatissimo Aggeo animaduersum mihi fuisse videtur, cum verissima illa imagine vteretur. Percontamini ex lege Sacerdotes: num sic caro sancta in veste cibum aliquem, aut potionem, aut vas denique aliquod tetigerit, rei admota sanctitatem protinus adlatura est? Quod cum pernegassent, percontamini rursus inquit, si qua res impuritati eorum propius admota fuerit, nonne impuritatem statim contrahet? tanquam v. delictum tam piaculi participem fore, puritatemque suam contagione amissuram esse haud dubie affirmaturi sint. Quibus verbis, mea quidem sententia, hoc significat, virtutem huiusmodi esse, ut eam homines non nisi summo labore adipisci queant: quemadmodum nec humida materia ignem facile excipere solet: contra ad vitij perceptionem omnes fere mortales promptos idoneosque, non secus, ut opinor, ut stipula quaedam ad scintillam & ventum ob natura siccitatem facile accenditur atque coniungitur. Citius enim exiguum vitium vberissime cupiam impertiri queat, quam vel copiosissima virtus parce communicari. Nam & exiguum absinthium amarorem suum melli celerrime impertierit, mel contra ne duplo quidem maius dulcedinem suam absinthio infuderit: ac paruo quidem lapide submoto flumen totum in prouum trahitur: eiusdem autem impetus firmissimo aggere cohiberi, reprimique vix potest.

H. lib. 1.

Of. 5.

VII. Nec tamen idcirco excusatur à culpa populus, si vitia suorum praefectorum sectetur, ut tradit S. HIERONYM. in illa verba Osee. *Et ego eruditor omnium eorum. O sacerdotes, inquit, & Reges, qui populum meum decepistis: & tu popule, qui deceptus es, tam grauiter deliquistis, nolite arbitrari magnitudine sceleris vos à me penitus recessisse. Ego sum magister vester, imo eruditor, qui emendare cupiam, non perdere. Rex primo*

primo coepit à DEI cultu fornicari, vitulos aureos cupiens adorare, & volens seculus est populus, paremque impietatem pari studio compleuerunt. Vnde Christus Dominus in sermone habito ad turbas, monuit eas vt doctrinam quidem Doctorum suorum, quæ tunc adhuc erat integra, imitarentur, nõ autem vitam & mores: Super cathedram Moysi, ait, sederunt Scribae & Pharisai. Omnia quaecumque dixerint vobis seruate & facite, secundum opera vero eorum nolite facere.

Math. 23. 2.

VIII. PROPRIETAS, sæpe populus meretur improbitate sua, vt malos & improbos consequatur Rectores. Dicitur enim apud beatum IOB: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* In quæ verba sic noster GREGORIUS: *Verum namque Regem super se Iudæa regnare noluit, & idcirco exigentibus meritis hypocritam accepit, sicut ipsa quoque veritas in Euangelio dicit. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Et sicut Paulus ait: Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: ideo mittet illis DEVS operationem erroris, vt credant mendacio. In eo ergo, quod dicitur: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, potest ipsum omnium hypocritarum caput Antichristus designari. Seductor quippe ille tunc sanctitatem simulat, vt ad iniquitatem trahat. Quod ergo tunc Antichristus super impios regnat, non est ex iniustitia iudicantis, sed ex culpa patientis. Et infra: Certum verò est, quod ita sibi inuicem & Rectorum merita connectantur & plebium, vt sæpe ex culpa Pastorum deterior fiat vita plebium, & sæpe ex plebium merito mutetur vita Pastorum.*

Iob. 34. 31.

G. l. 25. mor.

c. 20.

Ioan. 5. 43.

2. Thes. 2.

P A R S II.

D E L A I C I S M A G I -
S T R A T I B V S.

C A P V T I.

Quod inter Laicos aliqui legitime sint Superiores, vel Magistratus.

INTER Laicos, id est, seculares personas, legitime existere aliquos, qui personam Superiorum, vel Magistratus gerant, demonstrari potest ex vtroque testamento. Ex veteri quidem, quia in libro Iudicum & Regum habemus à Deo excitatos seculares iudices aut Principes, qui populum è seruitute infidelium vindicarent. & in

Bb

Prouer-

Prou. 8. 15.

Prouerbiis ipsa Dei sapientia dicit: *Per meredes regnant.* Imò extremo capite Iudicum Spiritus sanctus causam omnium malorum, quæ ac-

Iud. 21. 24.

Matth. 2. 2. 11.

Rom. 13. 1.

ciderant illo tempore reddens, dicit: *In diebus illis non erat Rex in Iſrael, sed unusquisque, quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat.* Ex nouo verò, tum quia Christus totius Imperij Romani Magistratū approbasse videtur, dicens: *Reddite quæ sunt Cesaris Cesari,* tum quia S. PAVLVS generatim iubet: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim potestas nisi à Deo.* Vbi de secularibus Magistratibus imprimis locutus est, quia subiungit: *Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est. Et: Ideo enim & tributa prestatis.* Et in epistola ad Titum ait: *Admone illos principibus & potestatibus subesse.* PAVLO consentit B. P E T R V S, dicens: *Subiecti estote omni humane creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.*

Tit. 3. 1.

1. Pct. 2. 13.

EXEMPLIS vtriusque testamenti idem confirmari potest. Nam in veteri habemus exempla Sanctorum Principum, vt Melchisedech regis Salem, Iosephi Patriarchæ, qui toti Ægypto præfuit, Moyſis quoq; & Iosue, & omnium fere Iudicum. Regis Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Iosaphat, Iosia, Nehemiæ, Macchabæorum & aliorum. In NOVO verò habemus primo apud Ioannem, Regulum credidisse in Christum, nec tamen iustum renunciare principatui. 2. in Actis Apostolicis, Proconsulem conuersum à Paulo, qui non deposuit Magistratum. 3. PHILIPPVS Imperator à S. Fabiano Papa & Martyre, totaque Ecclesia admiffus est, cui tamen imperatum non est, vt cederet imperio, quod colligitur ex Eusebio.

Ioan. 4. 46.

Act. 13. 12.

IAM verò & S. PATRES sine vlla controuersia Laicis eandem auctoritatem gubernandi alios disertè vendicant. Paucorum tantum verba adscribam. Er primum GREG. Nazianzeni ad ciues Nazianzenos: *Subiiciamur, ait, tum Deo, tum alijs alijs, tum iis qui imperium in terra gerunt: Deo quidem omnibus de causis, alijs autem alijs propter charitatis fœdus: principibus denique ob ordinem, publicæque discipline rationem, idq; tanto etiam magis, quanto clementioribus, moderatioribusque illis vtimur. Graue ac periculosum est indulgenti assiduitate clementiam exhaurire, ne alioquin illorum asperitatis & crudelitatis pœnæ tandem à nobis expetantur, vt qui ventis inuectis tranquillitatem sustulerimus, & luci caliginem induxerimus, melliq; absinthium miscuerimus.* Deinde S. AMBROS. libro primo in Lucam: *Non est, inquit (Paulus) potestas nisi à Deo. Quæ autem à Deo ordinate sunt: non data, sed ordinata. Et qui resistit potestati, Dei, inquit, ordinationi resistit. Hic quoque licet dicat dare se diabolus potestatem (omnia regna mundi.) omnia tamen illa ad tempus permiffa sibi esse non abnuat. Itaque qui permiffit, ordinauit: nec potestas*

E. lib. 6. c. 25.

A. c. 4.

Rom. 13. 1.

Matth. 4. 8.

potestas

potestas mala, sed is qui male vitur potestate. Denique vis non timere potestatem? fac bonum, & habebis laudem ex illo. Non ergo potestas mala, sed ambitio. Denique usque adeo à Deo ordinatio potestatis, ut Dei minister sit, qui bene vitur potestate. Dei, inquit, minister tibi est in bonum. Non ergo muneris aliqua culpa est, sed ministri, nec DEI potest ordinatio displicere, sed administrantis actio.

S. HIERONYMVS in epistolæ ad Titum verba: *Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse. Christus Phariseis prudenter cauteq; respondens ait. Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Cui responsioni Paulus Apostolus congruens docet principatibus & potestatibus credentes debere esse subiectos.* ἀρχαὶ quippe, quæ leguntur in græco, magis principatus, quam principes sonant. Tit. 3. 1.
Math. 22. 21.

S. AVGVSTINVS in Psalmum LXI. *Quam multi, inquit, fideles, quam multi & boni Magistratus sunt in ciuitatibus suis, & Iudices sunt, & Duces sunt, & Comites sunt, & Reges sunt. Omnes iusti & boni, non habentes in corde nisi gloriosissima, quæ de te dicta sunt, ciuitas Dei. Et quasi angariam faciunt in ciuitate transitoria, & illic à Doctõribus ciuitatis sanctæ, iubentur seruare fidem præpositis suis, siue Regi quasi præcellenti; siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum: siue serui, ut Dominis suis subditi sint, & Christiani paganis, & seruet fidem melior deteriori ad tempus seruiturus, in æternum dominaturus.* Et libro de Cathéchizandis rudibus: *Dicit Apostolica doctrina, ut omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; & ut reddantur omnibus omnia, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, & cætera quæ saluo DEI nostri cultu constitutionis humanæ Principibus reddimus, quando & ipse Dominus, ut nobis huius sanæ doctrinæ præberet exemplum, pro capite hominis, quo erat indutus, tributum soluere non dedignatus est. Iubentur autem etiam serui Christiani & boni fideles Dominis suis temporalibus æquanimiter, fideliterque seruire, quos iudicaturi sunt, si usque in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si & illi ad verum Dominum conuersi fuerint.* Psalm. 86. 3.
1. Petri 2.
A. c. 21.
Rom. 13. 1.
Math. 17. 27.

Et S. GREGORIUS libro XXVI. Moralium, cum exponit illa verba *IOB: Deus potentes non abiicit, cum & ipse sit potens. In usu, inquit, vitæ mortalibus quedam ex semetipsis sunt noxia, quedam verò ex his quæ circa ipsa versantur. Ex semetipsis quedam sunt noxia, sicut peccata atque flagitia. Quedam verò nonnunquam nobis, quæ circa ipsa sunt, nocent, sicut temporalis potentia vel copula coniugalis. Magna enim est potentia temporalis, quæ habet apud Deum meritum suum de bona administratione regiminis, nonnunquam tamen eo ipso quo præeminet ceteris elatione cogitationis intumescit.* G. c. 21.
Iob 36. 5.

S. PATRVM testimoniis aperta accedit ratio, quia & in Statu INNOCENTIÆ ille secularis Magistratus fuisset. Nam tunc nō secus homo, atque nunc naturaliter animal ciuile & sociale fuisset, ac proinde gubernatore opus habuisset. Ideo siquidem DEVS initio cōditi mundi creauit mulierē ex viro, & non creauit simul multos viros, vt indicaret ordinem, & præfecturam, quā inter homines esse volebat, vt in priorem epistolam ad Corinthios CHRYSOSTOMVS obseruauit. Deinde fuissent quidem in statu innocentia omnes homines nati in gratia Dei, & cum maiori cognitione rerū, quam nunc, teste S. AVGVST. lib. i. de baptismo paruulorum, non tamen omnes æquē fuissent perfecti, adulti enim plus sciuisent, quam non adulti, & inter adultos alij alios studio & diligentia præuenissent. Ingeniorum enim & studiorum varietas oritur ex varietate corporum, locorum & similibus, quare nō omnes inter se pares fuissent. Præterea inter Angelos alij minores sunt, alij maiores alijs præfecti. Certe Beelzebub apud Matthæum dicitur *Princeps demoniorum*. & in Apocalypsi dicitur: MICHAEL & angeli eius. Et S. DIONYS. in cœlesti Hierarchia scribit primam Hierarchiam Angelorum præesse, & imperare secundæ, & secundam tertiæ. Et B. GREG. in Euangelia ait nomina Principatum & Dominationum in angelis aperte significare, quod alij alijs præfunt.

C. hom. 34.

A. c. 38.

Matth. 12. 25.
Apoc. 12. 7.

D. c. 9.

E. hom. 34.

A. c. 2.

Prouer. 11. 14.

ARISTOTELES quoque libro i. Politicorum docet hominem natura ciuile esse animal, magis quàm sint apes & grues, & alia quæcunque animalia, & si quis solitarius uiuat, aut esse bestiam, aut DEVM, id est, aut minus, aut maius homine. Ad quid enim donum loquendi & audiendi, id est, percipiendi distinctè verba homini à Deo collatum est, si solitarius uiuat? Quod autem PAVLVS primus Heremita, Maria Magdalena, Maria Ægyptiaca solitariè vixerint, id suam causam habuit legitimam; ille enim & alij aliquid amplius homine habuerunt, non natura, sed gratia. Vnde nec sine miraculo alti sunt à Deo, ceteri autē Eremitæ, sæpe simul conuenerunt & certis Abbatibus vel Archimandritis subiecti erant. Quod si ergo homo natura socialem vitam requirit, natura requirit etiam Rectorem, fieri enim non potest, eam multitudinem diu consistere, quæ nullum sequitur caput vel directorem, secundum illud Salomonis: *Vbi non est gubernator, populus corruet.*

Itaque minime credendum est, fuisse vnquam illud seculum, quo homines vagati sint more bestiarum, vt cum alijs commentus est M. TULLIVS Cicero, in primo de Inuentione.

De Officio Laicorum Magistratum.

PRI MV M OFFICI VM est, subditis vt auctoritate, ita virtute prælucere. Hoc enim MOYSES exegit ab iis, qui secum gubernando populo præessent. *Date, inquit, ex vobis viros sapientes & gnaros, & quo-* ^{Deut.}
rum conuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponam eos vobis Principes. Et S. BASILIVS in oratione de Principatu: *Neceesse est, inquit, huiuscemodi* ^{B. orat. 20.}
viris mandare Magistratus, ac aliorum constituere Duces, qui ceteros omnes prudentia, constantia, ac vitæ sanctimonia longè anteant, vt virtutes, quibus præditi sunt, communes fiant eorum omnium, qui eos imitantur. Nam ad mores eorum qui gubernacula tenent, componere se totos ij qui parent, solent: ita vt quales duces fuerint, tales etiam neceffe sit esse eos omnes, qui sequuntur: & quales fuerint in Repub. Principes, tales vt plurimum existere solent reliqui ciues. Item quemadmodum si plures pictores vnius faciei formam effingant, omnes imagines similitudinem quandam inter se habebunt, eo quod ad exemplar vnius pictæ sint: sic etiam multi mores, si ad vnius imitationem respexerint, in omnibus æquæ bonus vitæ character elucescet. Et in verba Isaia: *Vestimentum habes,* ^{Isa. 3.}
Princeps esto noster. Verus Princeps non per hæc externa insignia internoscitur, cuiusmodi sunt, purpura, torques seu amiculum prætenue ac molliculum, & diadema, sed per id, quia imprimis virtutem obtinet Principe dignam. Qui enim miserabili ingo voluptatum premitur, ac seruit variis ac multiplicibus concupiscentiis, seruus quum sit peccati, inidoneus est, nec accommodus obeundo principatui.

II. OFFICI VM factum elationis in potentia cauere: nam vt recte monet S. GREGORIUS XXVI. *Moralium, homo nonnunquam eo ipso quo* ^{G. c. 21.}
*præeminet ceteris elatione cogitationis intumescit, & dum ad usum cuncta subiacent, dum ad votum feliciter iussa complentur, dum omnes subditi, si qua bene gesta sunt, laudibus efferunt, male autem gestis nulla auctoritate contradicunt, dum plerunque laudant, etiam quod obiurgare debuerunt, seductus ab his, que infra subduntur, super se animus tollitur, & dum foris immenso favore circumdatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus sui in voces se spargit alienas: talemque se credit, qualem foris audit, non qualem intus discernere debuit: subiectos despicit, eosque sibi æquales ordine non agnoscit: & quos sorte potestatis excefferit, transcendisse etiam se meritis vitæ credit: cunctis se æstimat amplius sapere, quibus se videt amplius posse. In quodam quippe se constituit culmine apud semetipsum: & qui æqua ceteris conditione constringitur, ex aquo respicere ceteros dedignatur, sicque vsque ad eius similitudinem ducitur, de quo scriptum est. Omne sublime videt, & ipse est Rex super vniuersos filios superbia. Et paulo ^{Iob. 41. 25.}
 post:*

post: Sic SAUL ab humilitatis merito in tumorem superbie culmine potestatis excreuit. Per humilitatem quippe praelatus est, per superbiam reprobatus, Domino attestante, qui ait. Nonne cum esses paruulus in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel? Paruulum se ante potestatem viderat, sed sultus temporali potentia iam se paruulum non videbat. Ceterorum namque comparatione se preferens, magnum se apud se esse iudicabat. Miro autem modo, cum apud se paruulus, apud Dominum magnus: cum verò apud se magnus, apud Dominum paruulus fuit. Magnos nos Dominus apud nos esse prohibet per Prophetam dicens. *Vae qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.*

1. Reg. 19.

Isai. 5. 21.

Greg. c. 23.

Psal. 130. 1.

III. OFFICIUM est, non ita humilitatem sectari, vt dissoluatur disciplina, id est, in castigandis vitiis debita feueritas. Nam vt idem sanctus Doctor deinceps ibidem hortatur: *Seruanda est in corde humilitas, & in opere disciplina. Atque inter hac solerter intuendum, ne dum immoderatus custoditur virtus humilitatis, soluantur iura regiminis, & dum praelatus, quisque plus se quam decet deicit, subditorum vitam stringere sub disciplina vinculo non possit. Teneamus ergo exterius, quod pro aliorum utilitate suscipimus: teneamus interius, quod de nostra estimatione sentimus. Sed tamen decenter quibusdam erumpentibus signis tales apud nos esse ipsi nos etiam, qui nobis commisi sunt, non ignorent: vt & de auctoritate nostra, quod formident, videant, & de humilitate, quod imitentur, agnoscant. Seruata autem auctoritate regiminis ad cor nostrum sine cessatione redeamus, & consideremus assidue, quod sumus equaliter cum ceteris conditi, non quod ceteris temporaliter praelati. Potestas enim quanto exterius eminet, tanto premi interius debet, ne cogitationem vincat, ne in delectationem sui animum rapiat, ne iam sub se mens eum regere non possit, cui se libidine dominandi supponit. Bene David regni potentiam regere nouerat, qui elationem eiusdem potentie semetipsum premenda vincebat, dicens: Domine non est exaltatum cor meum. Quique in eius humilitatis augmento subiungit. neque elati sunt oculi mei. Atque addidit. neque ambulauit in magnis: & adhuc subtilissima semetipsum inquisitione discutiens ait. neque in mirabilibus super me. Omnesque etiam cogitationes suas à fundo cordis exhauriens, subiungit dicens. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Ecce humilitatis hostiam ab intimo cordis oblatam crebro replicat, & iterum atque iterum confitendo offerre non cessat, eamque multipliciter loquens iudicis sui oculis ostentat. Quid est hoc? Et quomodo istud sacrificium Deo placere cognouerat, quod in conspectu eius tanta iteratione vocis immolabat? nisi quod vicina esse superbia potentibus solet, & pene semper rebus affluentibus elatio sociatur, quia & saepe humoris abundantia duritiam dat tu-*

IV. OFFICIUM est, interimperandum aliis affectibus suis maxime dominari. *Qui enim dominatur animo suo, ait sapiens, melior est expugnato- Prou. 16. 31.*
re urbium. S. BASIL. in hexam eo refert, quod initio Genes. homini datur imperiū in omnes bestias, id est, in omnes bestiales affectus. *Sane inquit, in hoc creatus es Princeps, ut imperites istis affectibus, ut dominere bestiis, reptilibus, ut praesit simul & volatilibus. Cogitationes ne admittito aeriugas, & plenae varietatis. Nolim te ipsum existimes magni quiddam esse momenti. Fueris alioqui volucris instar nusquam consistens, nec firmo unquam animo huc illuc circumuagare pilabundus. Tuis ferè imperes cogitationibus, imperator ut sis qua sunt omnium. Ad hanc doctrinā formulam collatus nobis principatus per animalia mores nostros concinno ordine moderatur, & eo dirigit, ut nostri ipsorum discamus esse Domini. Absurdum enim fuerit, & res admodum insolens, si is non vni genti imperet, qui ipse domi ex alieno pendeat arbitrio: is administrandæ Reipub. praeficiatur, qui in intimis edibus captiuus premitur iugo vilissimi scortilli, nec rem familiarem rite dispensat. In hunc rem si domesticam confusam reliquerit, nec eam scierit digerere in ordinem, iure à subditis regeretur Euangelicus ille sermo, Medice cura te ipsum. Auspiciū proinde medendi à nobis ipsis primum sumamus. Nemo quod venatu non prehenderit leonem contemptui patuit, aut multatus morte est: iræ intemperiem qui non domuit, nulli non fuit deridiculus. Hoc igitur affectu priuato quisquis non euasit superior vituperij incurrit notam.*

V. OFFICIUM est, Leges condere, nam in Prouerbiis Sapiens Prou. 8. 15.
dicat. Per me Reges regnant, & Legum conditores iusta decernunt. Et ita docet S. AVGVSTINVS libro decimo nono, de Ciuitate Dei. *Hac cæle- A. c. 17.*
stis, inquit, ciuitas, dum peregrinatur in terra lex omnibus gentibus ciues euocat, atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem, non curans quicquid in moribus, legibus, institutisque diuersum est, quibus pax terrena vel conquiritur vel tenetur, nihil eorum rescindens, vel destruens, imo etiam seruans ac sequens. RATIO quoque manifeste idem ostendit, nam Christiani eo quod sunt Christiani, non desinant esse homines & ciues, ac proinde mēbra Reip. temporalis, debent ergo regulā aliquā humanam habere, qua in quotidianis actionib. & consuetudinib. humanis dirigantur: nec sufficit ad hoc arbitriū Principis. Sæpe enim Princeps est inspiens, rudis & improbus. Leges autem, quæ non nisi à sapientibus & doctis feruntur, eodem modo semper se habent. Deinde iudicium Principis vt sit rectissimum, vix vnquam caret suspitione, inuidia, querelis, maledictis, cum illud ab amicis & propinquis, ab aliis vero per munera & terrores peruerti possit. Vnde ARI- A. c. 1.
 STOT. lib. 3. politicorum docuit non modo perutilem, sed necessa-
 riam

riam quoq; esse conditionem legum. *QVÆRES* an Magistratus politicus possit ferre leges obligantes in conscientia ad peccatum. Respon-
 Rom. 13. 1. deo omnino, ita enim clare docet Apostolus in epistola ad Romanos, ubi dicit omnes homines ideo subditos esse illi debere, quia potestas eius sit à Deo. 2. Dei ordinationi resistere, qui magistratui resistit. 3. eū damnationem acquirere, nempe æternam, ut *Parres* exponūt. 4. non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam debere esse subditum, & legibus parere. Ratio quoq; astipulatur. Quomodo enim magistratus posset præuaticatores suarum legum morte multare, si culpam in conscientia præuaticando non contraxerunt? *Omnis pœna, si iusta est*, inquit S. AVGVSTINVS libro primo *Retraçt. pœna peccati est.*
 A. c. 9.

V I. OFFICIUM est, Publica iudicia exercere. ad quid enim prodes-
 Psa. 2. 10. scit leges, si nulla deberent esse iudicia? Vnde Dauid Rex in Psalmis dicit. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* & Ieremias. *Regnabit Rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.* & in Deuteronomio DEVS iubet. *Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iusto iudicio.* & S. Paulus in priore ad Corinthios. *Secularia iudicia si habueritis contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituere ad iudicandum. Sic non est sapiens quisquam in vobis, qui iudicare possit fratrem suum?*
 Ierem. 23. 5.
 D. 16. 18.
 1. Cor. 6. 4.

V II. OFFICIUM punire legum præuaticatores iuxta sceleris grauitatem, etiam gladio. Nam Apostolus in epistola ad Romanos discrete dicit. *Si male egeris time.* scilicet magistratum. *non enim sine causa gladium portat: minister enim Dei est.* Et Christus apud Matthæum ad Petrum. *Qui, inquit, acceperit gladium, gladio peribit.* hoc est, à Magistratu occidetur, qui iniuste aliquem occiderit. arguit enim Dominus Petrum, non quod se aut Dominum defendere vellet, sed quod iniuriam Domino factam vlcisci vellet, cum tamen non haberet publicam ad hoc auctoritatem, ut exponit Augustinus in Ioan. Exempla quoque non desunt. Nam in Genesi Iudas Patriarcha, ut Princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis supplicium. *Producite*, inquit, *eam, ut comburatur.* Et ipse Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias aliique sancti viri plurimos occiderunt, vel occidi iusserunt. S. PATRES etiam idem asseuerant. S. HILARIUS in Matthæum dicit licere occidere, primo si quis iudicis fungatur officio, secundo in sui defensionem. Et S. HIERON. in Hieremiam. *Homicidas, ait, & sacrilegos & venenarios punire, non est effusio sanguinis sed legum ministerium.* S. AVGVSTINVS lib. 1. de Ciuitate Dei. *Nequaquam, inquit, contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est, Non occides, qui personam gerentes publica potestate sceleratos morte punierunt.* Ratio quoq; patrocinaur, quia videmus Medicum amputare membra, quæ
 totum
 Matth. 26. 52.
 A. tract. 112.
 Gen. 38. 24.
 H. in c. 26.
 Hier. in c. 22.
 A. c. 21.

totum corpus inficere possent; agricolæ amputât ramos & pampinos, quæ officere possunt arboribus & vitibus, potest ergo & Præses Reip. noxios ciues e medio tollere, ne alios corrumpant.

VIDE V. De Statu Iudicum, Prælatorum, Regum & Principum, & de Statu Rusticorum.

DE STATV MATRIMONII.

C A P V T I.

De nomine & definitione Matrimonij.

MATRIMONII nomen A. GELLIVS libro 18. Noctium Atticarum à matre deducit, quia mulier nubit, vt mater efficiatur. Consentit noster D. AVGVSTINVS, qui libro 19. contra Faustum Manichæum scribens: *Matrimonium*, inquit, *ex hoc appellatum est, quod non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat.* Idem alia voce latina vocatur CONIVGIVM ab effectu, quod Matrimonij beneficio duo in vnam carnem coniungantur, iuxta illud Genesios: *Et erunt duo in carne vna.* Item CONNVBIVM & NVPTIÆ à prisco ritu; sponsæ enim apud veteres cum viro tradebantur, nubere, id est, velare capita solebant. Legimus quoque in Genesi, Rebeccam, cum videret virum suum Isaac deambulantem, & obuiam venientem, caput suum velasse pallio.

QVOD ad rem nomini subiectam attinet CLEMENS Alexandrinus in altero Stromateo ita definit: *Matrimonium est prima legitima viri & mulieris coniunctio ad liberorum procreationem.* IVSTINIANVS Imperator initio Institutionum: *Matrimonium*, ait, *est viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem continens.* Idem MODESTINVS in Pandectis, titulo 2. libro XXIII. Sic definiuit & ALEXANDER III. in decretalibus titulo, de præsumptione. Quam definitionem, vt intelligas, obserua in Matrimonio septem reperiri. 1. mutuam consensum viri & vxoris: internum. 2. externum contractum. 3. mutuam corporum traditionem. 4. vinculum ex illis contractum. 5. mutuam obligationem ad reddendum debitum ex contractu illo secutam. 6. ius quod est in vnoquoque ad alterum. 7. vsum vel consummationem Matrimonij. Ex his septem, non omnia sunt de essentia & natura Matrimonij. Non 1. & 2. quia sunt causa efficiens Matrimonij, & quia matrimonium durat vsque ad mortem, illa autem duo transeunt. Similiter nec 3. quia

G. c. 6.

A. c. 26.

Gen. 2. 24.

Gen. 24. 66.

Cl. non longè à fine.

I. de patria pot.

P. de rit. nupt.

Al. c. illud.

Matth. 1. 18.
Aug. l. 1. de
coni. c. 1.

traditio illa etiam transit. Nec 5. 6. & 7. quia sequuntur constitutum Matrimonium, unde verum dicimus extitisse Matrimonium inter Mariam virginem & Iosephum, & tamen non fuit consummatum, ut liquet ex Matthæo. Essentia ergo Matrimonij consistit in 4. id est, vinculo ex illo contractu orto, & hoc in definitione intelligitur nomine (legitimæ viri & mulieris coniunctionis) cætera adiuncta sunt ad explicandum finem matrimonij, qui est liberorum procreatio, mutua habitatio, & indissolubilitas.

c. quanto.

DIVIDITVR autem Matrimonium ab aliis in legitimum, ratum & consummatum. Legitimum vocant, quod legitimo consensu contrahitur, quale etiam est apud infideles. Ratum verò, quod est sacramentum non tamen copula carnali consummatum, quale non contrahitur ab infidelibus, ut habetur in titulo de diuortijs in decretalibus Pontifici epistolis. Consummatum est, quod est copula carnali perfectum, quod commune esse potest vtrisque, fidelibus & infidelibus.

C A P V T II.

De dignitate Matrimonij.

Gen. 1. 18.

A. c. 7.

Gen. 2. 23.

Matth. 19. 6.

Gen. 2. 23.

Matth. 19.

Eph. 5. 6.

Ioan. 2. 2.

Heb. 13. 4.

MATRIMONII dignitatem præstantiamq; primo ex eo capite ostendere possumus, quod liqueat à DEO conditi mundi initio institutum. Verba enim DEI sunt secundo Geneseos: *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.* Qua autem in re Adam eguit adiumento Eux, nisi in procreatione & educatione liberorum? ait S. AVGVST. lib. 9. de Genesi ad litteram. Deinde verba ibid. ab Adam dicta: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ.* Christus ipse apud Matthæum adscribit DEO, & addit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* NEC est, quod quis obiiciat coniunctionem bestiarum, creationem agrorum, sutorum & sartorum, imò totius mundi creationem à DEO esse, & non ideo apparere singularem aliquam eorum præstantiam; nam ibidem S. Scriptura non obscure indicauit, ipsam viri & mulieris coniunctionem typum esse rei mysticæ & sacræ, quem Christus apud Matth. & Apostolus ad Epheseos, ut iam iam dicemus, declarauit. DEINDE inchoate nouo testamento, nõ alia de causa Christus ipse nuptiis interfuit, & miraculo insigni eas cohonestauit, quã ut se autorem coniugij declararet, ut exponit ibi Augustin. PAVLVS quoq; ad Hebræos ait: *Honorabile coniugium in omnibus, & thorus immaculatus.*

II. Dignitatem Matrimonij ex eo capite ostendimus. Quod Christus & Apostoli liquido declarent Matrimonium non tantum esse naturalem & civilem viri & mulieris coniunctionem, sed etiam illã ipsam
coniun-

coniunctionem esse signum rei sacrae, & repræsentare nobis rem sanctissimam. Nam Christus apud Matthæum ex loco Geneleos concludit coniunctionem coniugum non posse vnquam solui. Matth. 19. 6. PAVLVS verò in epistola ad Epheseos respiciens ad eundem locum Moyfis, cum repetiuisset verba Geneleos. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. mox addidit: Sacramentum hoc* (id est, relinqueret patrem, & adhærebat uxori) *Magnum est. Ego autem dico Christo & in Ecclesia,* quia nimirum repræsentat Christi insolubilem coniunctionem cum Ecclesia. Vnde & superius intulit, non secus virum uxorem suam diligere, quàm Christus Ecclesiam. Accedit quod Ecclesia Catholica Matrimonium numerat inter verè & proprie dicta sacramenta, hoc est, quæ gratiam conferant. Ephes. 5. 28. Et probari potest ex illo testimonio Apostoli in priore ad Timotheum ita scribentis: *Saluabitur, nempe mulier, per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.* vt sensus sit, Mulierem in statu generandi filios vel coniugij posse saluari, si seruarit coniugij fidem, si ab odio viri abstinerit, si castum coniugium coluerit, & intemperantiam omnem declinarit, quæ virtutes cum ipsa matrimonij, celebratione coniugibus præbentur. Adhæc idem Apostolus in priore ad Corinthios docet, Matrimonium legitimum ab infidelibus ante baptismum contractum posse dissolui, à fidelibus verò post baptismum contractum non posse, cuius causa nulla reddi potest, quam quia hoc sacramentum signum est indissolubilis coniunctionis CHRISTI cum Ecclesia, illud vero non est: at ad indissolubile vinculum cum vna tenendum certe gratia necessaria est. Quis enim credat DEVM rem tam arduam instituisse & non simul singularem gratiam ad superandam difficultatem Matrimonio illi impertiuisset?

III. PATRES quoque prisca consentiunt Scripturis. Nam IGNATIUS epistola ad Philadelphenses, cum virgines aliquot enumerasset: *Non quod, inquit, vituperem reliquos diuos, quod rei uxoria se dederint. opto enim vt dignus sim in regno cælorum ad horum pedes locum mihi dari, vt Abrahæ, Isaac, Iacob, vt Ioseph, Isaiæ & aliorum Prophetarum, qui nuptiis operam dederunt.* Et S. MARCIALIS epist. ad Tolosanos: *Non prohibemus nubere legitimo connubio, cum & hoc coniugium honestum concessum sit, & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationem generis humani. Instantum enim Dominus DEVS & Magister IESVS CHRISTVS legitimum & immaculatum thorum connubij approbavit iis, qui in sanctificatione & honore castitatis nubere volunt, vt ad quasdam nuptias inuitatus eas presentia sua Maiestatis sanctificauerit, & miraculo magnificè stupendo letificauerit.* M. c. 9. TERTULLIANVS vetustissimus ad uxorem, ostendens discrimen inter

coniugium fidelium & infidelium, sic scribit: *Vnde sufficiam ad felicitatem eius Matrimonij enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & confirmat Oblatio, & obsegnatum Angeli renunciant, Pater rato habet?* Et AMBROSIVS ad Vigilium: *Nam cum coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, ubi non est fidei concordia.* BASILIUS de vera Virginitate: *Ita fiunt honorabiles nuptie, quãdo rationem coniugij non præit obscæna voluptas, sed iactò secunãum leges diuinas sancto fundamento matrimonium necessario sequi voluptas ipsa concubitus, vnamq; carnem duos facere deprehenditur.* CLEMENS Alexandrin. tertio Stromatum: *Matrimonium quod est ex lege, nescio quomodo quis dicet se Deum nosse, dicens Dei iussum esse peccatum. Quod si lex sancta est, sanctum est matrimonium. Sacramentum ergo hoc ad Christum & Ecclesiam ducit Apostolus.* HIERON. ad Saluinam, de viduitate seruanda: *Scimus honorabiles nuptias, & cubile immaculatum.* AVGVSTINVS libro de bono coniugali: *Bonum nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti.* Et libro de fide & operibus: *In ciuitate Domini in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, sed etiam sacramentum cooperatur.* INNOCENTIUS I. Pontifex epistola ad Probum, ait matrimonium diuina gratia fundari dum celebratur. CYRILLVS lib. 2. in Ioannem dicit Christum sanctificasse coniugium, & gratiam nuptiis præparasse, vt aditus hominum in hac vita benediceretur. LEO I. epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum vocat Matrimonium sacramentum & mysterium. Deinde omnes Doctores in quarto sentent. distinct. 26. Matrimonium 7. sacramentis Ecclesiæ annumerant. & Concil. FLORENTINVM Græcis & Latinis consentientibus instructionem Armenis dedit, in qua Matrimonium Baptismo, Eucharistiæ, cæterisq; sacramentis accensetur. Idem nuper, nempe Anno M. D. LXXVI. Ieremias Patriarcha Constantinopolitanus nomine suo & reliquorum Græciæ Præfulum in Censura confessionis Augustanæ fecit.

Eph 5 28.
H. ep. 9.

A. c. 24.

Id. c. 7.

I. ep. 9.

C. c. 22.

Cens. c. 7.

C A P V T III.

De tribus Bonis Matrimonij.

A. c. 12.

Id. c. 7.

BONA Matrimonij, quibus videlicet actio Matrimonij honesta & licita semper redditur, vbique B. AVGVSTINVS tria præcipua assignat, vt in libro de sancta Virginitate: *Habeant, inquit, coniugia bonum suum, non quia filios procreant, sed quia honestè, quia licitè, quia pudicè, quia socialiter procreant, & procreatos pariter, salubriter, instanter educant; quia thori fidem inuicem seruant, quia sacramentum connubij non violant.* Et libro nono de Gene-

de Genesi ad litteram: *Quod bonum habent nuptiæ, & quod bonæ sunt nuptiæ peccatum esse nunquam potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale, cum altera vel altero concumbatur. In prole ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In sacramento autem, ut coniugum non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa proli alteri coniungatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, qua vel natura decoratur fecunditas, vel incontinentia regitur prauitas. Et libro 2. de peccato originali contra Pelagium: Bonum ergo sunt nuptiæ in omnibus, quæ sunt propria nuptiarum. Hæc autem sunt tria. Generandi ordinatio, fides pudicitia, connubijs sacramentum. Propter generationem ordinandi scriptum est. Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse. Propter fidem pudicitia vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir. Propter connubijs sacramentum. Quod DEVS coniunxit, homo non separet. Propter hæc omnia honorabiles nuptiæ in omnibus, & thorus immaculatus. De his tribus bonis latius agit Augustinus libro roto de bono coniugali, & nos de singulis aliquid fusius dicemus.*

Id. c. 3. 4.

1. Tim. 5. 14.

1. Cor. 7. 4.

Matth. 19. 6.

Heb. 13. 4.

De Bono I. Proli.

QVOD ad primum bonum, nempe PROLI S attinet, non pertinet tantum ad bonum Matrimonij procreare liberos, sed etiam educare & instituere, vt B. AVGVSTINVS iam citatus quoque notauit, tum quia hoc postulat similitudo inter Christum & Ecclesiam, cui confertur coniugium. Christus enim & Ecclesia semper filios spirituales per baptismum gignunt, & per Eucharistiam nutriunt, per Confirmationem roborant, per Ordinem ad certum statum destinant, &c. 2. quia idcirco coniunguntur Matrimonio Ecclesiæ filij, vt Ecclesiam augeant & conferuent. Deinde in eo distat coniugium hominum à coniugio bestiarum, quod hæc solum procreent & alant suos foetus, nõ autem instituant, at hominum Christianorum est præterea instituere in fide, & religione Catholica, vt membra vera Ecclesiæ fiant.

SECUNDO pertinet etiam ad bonum Matrimonij, teste Augustino, domestica societas viri & mulieris, & operum ciuiliū communicatio: Nam, vt Aristoteles docet libro 8. Ethicorum, vir & vxor non solum iunguntur ad procreandum, vt animalia cætera, sed etiam ad cohabitandum, vt familiam regant, & officia domestica inter se partiantur. Alia enim munera viro, alia vxori conueniunt.

Aug. de bono

coniug. c. 3.

Ar. c. 12.

DICES, quid si alter coniugum cum altero coniugium ineat vel exercent, non procreandæ proli causa, sed euitandæ fornicationis. Respondeo Apostolũ in priore ad Corinthios respondere: *Propter fornicationem autem, inquit, vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaqueque suum virum habeat.* Et paulo post subiicit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Quæ verba expendens S. AVGVST. de bono coniugali:

1. Cor. 7. 2.

A. c. 10.

Non nuptias, ait, secundum veniam concedit Apostolus; nam quis ambigat absurdissime dici, non eos peccasse, quibus venia datur? Sed illum concubitum secundum veniam concedit, qui fit per incōtinentiam, non sola causa procreandi, & aliquando nulla causa procreandi: quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci impetrant: si tamen non ita sit nimius, ut impediatur quæ seposita esse debent tempora orandi nec immutetur in eum usus, qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi inculpabilis & ipse solus nuptialis est: ille autem, qui ultra istam necessitatem progreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur. Hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet coniugalem. Si autem ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem non faciunt planè nuptiarum. Vnde Theologi Scholæ S. Thomas, Bonaventura & alij cum Petro Lombardo distinct. 31. concludunt esse quidem peccatum veniale vti cōiugio ad vitandam fornicationem sui, non autem ad vitandam fornicationem coniugis, quoniam eo ipso quod alius indiget, non tam petitur quàm redditur debitum. Eodem modo delinquitur à coniugibus, si non sola voluntate, sed etiam voluptate generandi conueniant, vt notauit idem AVGVSTINVS lib. I. de nuptiis & concupiscentiæ: Sed tamen aliud est, inquit, non concumbere nisi sola voluntate generandi, quod non habet culpam, aliud carnis concumbendo appetere voluntatem, sed non præter coniugem, quod venialem habet culpam. Quia et si non causa propagandæ prolis concumbitur, non tamen huius libidinis causa propagationi prolis obfistitur, siue voto malo, siue opere malo. Nam qui hoc faciunt, quauis vocentur coniuges, non sunt, nec ullam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomē uelanda turpitudini obtendunt.

De Bono 2. nempe fide coniugum:

BONVM alterum Matrimonij ex Augustino vocauimus FIDEM cōiugum; id est, fidelitatem in seruandis mutuis promissis: de qua Apost. ibidem: *uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro: Mulier enim sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem.* Et infra: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius uiuit.* Vnde prædictus Doctor de bono cōiugali: *Huc accedit, quia in eo ipso, quod sibi inuicem coniuges debitum soluent, etiã si id aliquanto intemperantius & incontinentius expetant, fidem tamen sibi parit & debent. Cui fidei tantum iuris tribuit Apostolus, vt eam potestatem appellarit dicens: Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Similiter autem & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum uel propriæ libidinis instinctu, uel alienæ consensu cum altero uel altera cōtra pactū coniugale concumbitur, atq; ita frangitur fides, qua etiam in rebus corporicis & abiectis magnum animi bonum est, & ideo eam salutis quog; corporali, qua etiam uita ista continetur, certum est debere præponi.*

A. c. 15.

1. Cor. 7. 3.

1. Cor. 7. 39.

A. c. 4.

De Bono 3. nempe sacramenti.

BONVM denique tertium ex B. Augustino vocauimus Sacramentum connubij, quod alij vocant insolubilitatem, & in eo consistit, vt alter ab altero, post initum semel coniugium nunquam sepatetur secundum dictum Christi: *Quod DEVS coniunxit, homo non sepatet*, & Apostoli dicta priore ad Corinthios: *Iis autem qui in Matrimonio iuncti sunt, precipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Et infra: Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuuit, quod si dormierit vir eius, liberata est.* Vnde S. AVGVSTINVS de bono coniugali: *Cauere, inquit, debet charitas coniugalis, ne dum sibi querit, vnde amplius honoretur, coniugi faciat, vnde damnetur. Qui enim dimittit uxorem suam excepta causa fornicationis facit eam mœchari. Vsq̄ adeo fœdus illud in initum nuptiale, cuiusdam sacramenti res est, vt nec ipsa separatione in initum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: & ille huius mali causa est, qui reliquit. Miror autem si quemadmodum licet dimittere adulteram uxorem: ita liceat à dimissa alteram ducere. Facit enim hac de re sancta Scriptura difficile nodum, dicente Apostolo, ex præcepto Domini virum à muliere non discedere debere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: cum recedere utique & manere innuptam, nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo qui adulter non est, faciat eum mœchari: reconciliari autem viro, vel tolerando, si se ipsa continere non potest, vel correcto forsitan iuste potest. Quomodo autem viro possit esse licentia ducendæ alterius, si adulteram reliquerit, cum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quæ si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cum causa procreandi colligitur, nec ipsa causa procreandi soluat. Possent enim homo sterilem dimittere uxorem, & ducere de qua filios habeat, & tamen non licet, & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat, quam vnã viuam: & utique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Et libro primo de nuptiis & concupiscent. Vsq̄ adeo inter viuentes manent semel inita fœdera nuptiarum, vt potius inter se sint coniuges etiam separati, quam cum his, quibus adhaeserunt. Et paulo post: Manet inter viuentes quoddam vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima velut de coniugio recedens CHRISTI, etiam fide perditã, sacramentum fidei non amittit, quod in lauacro regenerationis accepit: redderetur enim proculdubio redeunti, si amisset abscedens. Habet autem hoc qui recessit, ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.*

Math. 19. 6.
1. Cor. 7. 11.

1. Cor. 7. 29.
Rom. 7. 2.
A. c. 7.

Math. 5. & 19.

1. Cor. 7. 11.
Math. 19. 9.

1. c. 20.

EXCIPIES forte, Christum apud Matthæum ita disertè loqui.
 Math. 19. 9. *Qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, & duxerit aliam, mœchari, ergo à contrario sensu apertè effici, eum qui propter fornicationem dimisit uxorem, & aliam duxerit, non mœchari. Sed idem AVGVSTINVS libro I. de adulterinis coniugiis notauit esse fallacem argumentandi formam: sicut enim non sequitur: si homo est, animal est, ergo si non est homo, neque animal est. Et sicut non sequitur, scienti bonum facere, vt ait Iacobus Apostolus, & non facienti, peccatum est illi, ergo qui nescit bonum non peccat (sunt enim etiam peccata ignorantium, ait Augustinus.) Ita non sequitur, uxorem probam dimittere non licet, & aliam ducere, igitur improbam & adulteram licet dimittere, & aliam ducere.*

C A P V T I V.

De Matrimonij Proprietatibus.

PROPRIETAS I. est, Matrimonium est res naturalis, vel naturæ consentanea. Liquet ex diuinis litteris, quia cum ipsa natura in principio orbis conditum esse videtur, & Deus suæ conditionis rationem naturalem addidit, dicens: *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.* Vnde B. HIERONYMVS in Matthæum scribens, vocat *legem* Matrimonij tunc à Deo latam, *naturalem.* Et CLEMENS Alexandrinus cum in 2. Pædagogij non semel monuisset, finem coniugij esse vt boni sint liberi, quemadmodum agricolæ in feminibus iaciendis finis est fructuum perceptio: *Non coire, inquit, ad liberum procreationem, est facere iniuriam nature, quam quidem oportet Magistram asciscere. Secundum naturam autem nobis vita vniuersa precesserit, si & ab initio cupiditates contineamus, & hominum genus, quod ex diuina prouidentia nascitur, improbis & malitiosis machinationibus non interficiamus.* Et LACTANT. libro 3. diuinarum institutionum impugnans Platonem, qui ex Socrate suo voluit omnes omnib. uxores esse communes, ostendit naturam reclamare isti communitati, eaque tolli non solum Matrimonium, sed etiam omnes virtutes, atque adeo ipsam concordiam & coniunctionem animorum quam nomine communitatis quæsiuerunt. Clarius S. AVGVSTINVS libro de Bono coniugali: *Ob hoc, inquit, ex vno Deus voluit omnes homines condere, vt in sua societate, non sola similitudine generis, sed etiam cognationis vinculo tenerentur. Prima itaque naturalis humane societatis copula vir & uxor est. Quos nec ipsos singulos condidit DEVS & tanquam alienigenas iunxit, sed alteram ex altero creauit, signans etiam vim coniunctionis in latere, vnde illa detracta, formata est. Lateribus enim sibi iunguntur, qui pariter ambulant,*

laet, & pariter quo ambulant intuentur. Et XXI. contra Faustum. *Consulta*, Id. c. 61. ait, *eterna lex illa, qua ordinem naturalem conseruari iubet, perturbari vetat non nisi propagationis causa statuit hominis concubitus fieri, & hoc non nisi socialiter ordinato connubio, quod non peruertat vinculum pacis, & ideo prostitutio feminarum, non ad substituendam prolem, sed ad satiamdam libidinem propositarum, diuina atq; aeterna lege damnatur.* Nec dissentit Philosophorum Princeps, Arist. c. 3. nam in primo lib. Oeconomicon ait. *Ex iis qua ad homines pertinet, prima est cura complectendi uxore: nam naturalis societas maxime est inter feminam & marem. Fieri autem nequit, ut hoc absoluat femina absque mare, aut mas absque femina. Vnde necessaria est horum societatis constitutio. In ceteris quidem animalibus exstat hoc sine ratione, & eatenus quoad fert natura ipsarum, & procuranda sobolis gratia tantum. At in homine, liberum procreatio non pertinet tantum ad explendum munus naturae sed ad utilitatem quoque.* Idem habet primo politicorum c. 2. Neque nos, aut Patres dicunt matrimonium esse ita naturale homini, ut ex natura hominis, sicut sursum tendere ex natura ignis, proueniat, (alioquin libero arbitrio hominum celebrari non posset, & uouere virginitatem illicitum esset) sed quia natura hominem inclinat, ad factam tectamque seruandam atque etiam multiplicandam speciem humanam.

II. PROPRIETAS est. Matrimonium, ut naturale est, ita etiam praecipuum saltem in communi. Nam ut iuri naturali congruens est, ut sint agricolae, pistores, & id genus artifices, nec tamen illa officia singulis imperantur hominibus, sed tantum toti Reipub. sic & coniugia, quare Respub. ut sine artificum operis, ita sine liberorum procreatione conseruari non potest. An vero ante aduentum Christi diuinum aliquando coniugij ineundi fuerit mandatum, quod ad singulos homines pertineret, controuersum est inter eruditos. Nam verba Dei in Genesi, *Crescite & multiplicamini*, quod ad creaturas etiam rationis expertes relata sunt, non tam praecipuum, quam singulatis cuiusdam benedictionis vim habere videntur: aut si praecipuum vim in homine habuerint aliquando, cum hominum numerus esset exiguus, propagato tamen hominum genere obligandi vim amiserunt. Post aduentum certe Christi, promulgatamque legem nouam, & propositum castitatis consilium, omne praecipuum antiquatum videtur. Quo loco merito roget aliquis, an ergo secularis magistratus lege lata non possit nunc ciuibus, quibus velit imperare coniugium, & olim potuerit? Respondeo, ante aduentum Christi iustis ex causis absolute eum potuisse, ut fecit Romana Respub. cum in magna hominum inopia coniugia imperauit proletariis. Post praedicatum vero Euangellum Christi, absolute nemini potest, etiam quatenus officium naturae est, nisi gra-

uissimorum malorum depellendorum causa. Hoc enim tempus est, quod cum Apostolo, liceat optare, ut sint omnes casti & cœlibes. At dices, si omnes sint cœlibes, breui mundum interiturum. *Vtinam*, ait B. A. V. G. V. S. T. I. N. V. S. libro de bono coniugali, *omnes hoc uellent, duntaxat in charitate de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta: multo citius Dei ciuitas completeretur, & acceleraretur terminus seculi: Quid enim aliud hortari apparet Apostolum, ubi ait, uellem omnes esse sicut meipsum.*

III. PROPRIETAS, Non dubium est actionem matrimonij esse bonam & licitam, si tribus dictis Bonis ornetur. Hæc annotatur contra veteres hæreticos, Saturninum, Gnosticos, Tatianum, Encraty-tas, Apostolicos, qui crediderunt esse, non modo illicitam, sed etiam opus diaboli. Et Patres vnanimiter redarguerunt illum errorem ex Scripturis. Nam in Genesi. Deus ipse creauit masculum & feminam, & feminam quidem in adiutorium viri, *cur uero*, inquit S. *Augustinus, nisi ad generat. onem?* Deus utrumq; tanquam paranympus coniunxit, inspirauit Adæ, ut apud Matthæum Christus testatur uerba illa. *Hoc os ex ossibus meis*, &c. quibus probatur institutio matrimonij, qua Sacramentum est. Deinde benedictionem nuptiis impertiuit, dicens. *Crescite & multiplicamini.* In Nouo uero Testamento, Christus ipse apud Matthæum, bis non solum probauit coniugium, sed etiam reproba-uit eius repudium. Ad hæc elegit pluresque Apostolos iam coniuga-tos, & secundum quosdam etiam Paulum. Interfuit ipse nuptiis & miraculo decorauit. Apostolus autem ipse non modo dicit connu-bium esse honorabile, & uult iuniores uiduas nubere & matres familias esse, sed etiam prædixit uenturos tales, qui illicitas faciant & diabolicas nuptias.

IV. PROPRIETAS, Nulla in Ecclesia, vel Repub. seculari potestas est iungendi aliquos matrimonio, sine coniugum ipsorum consensu. Nam diuinæ literæ finem matrimonij faciunt mutuum amorem, ut liquet ex cap. 2. Genesis, & epistola Apostoli ad Ephesios & Colof-senses. Deinde talis coniunctio repugnat amicabili societati coniu-gum; nam si dissentient ambo, numquam se coniungent: deinde pro-lis educationi & institutioni, mutuis item obsequiis & vinculo perpe-tuo, nullum enim uolentium perpetuum. Præterea nec Ecclesia, nec Respublica potest illud uinculum tollere, ergo nec constituere. *Quos Deus coniunxit ait Christus homo non separet.* Demum omnes leges ciuiles & canones idem tradunt, & Synodi Tridentinæ Patres agentes de matrimonio, excommunicant omnes Principes ad coniugium co-gentes. Si dicas, iuxta Aristotelem in secundo Politicorum, Remp. habere potestatem in ciues perfectam, & Principem in omnibus aliis contra-

contractibus posse consensum supplere. Respondeo, ibidem docere philosophum, potestatem illam vel dominium non esse seruire, sed cum magna libertate coniunctum: nec enim potest Resp. pro libidine necare ciues, aut aliquid aliud simile facere sine grauissima causa, in coniugio autem nullam idoneam potest habere causam. Quod ad Principem attinet, dissimilis ratio est, non enim tollitur ratio contractus, licet ipse consensum suppleat; hic autem tota ratio contractus tollitur, cum & finis tollatur. In aliis quoq; contractibus ita agitur, vt reuocari possint, sed matrimonium semel contractum nunquam potest. Potest tamen Princeps compellere alium iustis de causis, vt alicui nubat, licet ipso manente inuito id constituere nequeat, vt quidam docent.

V. PROPRIETAS, Consensus ergo iste in matrimoniis ab ipsis coniugibus exprimendus est, & quidem signis externis, tum quia nulli contractus ineuntur sine externis ritibus, cum quia Sacramenti natura sine sensibilibus signis constare non potest. Signa autem sunt verba ore ipsorum coniugum, vel aliorum prolata (quod fit in matrimoniis per Procuratores & aliquando per parentes præsentem puella tacente contractis) nutus quoque, literæ scriptæ vel alia huiusmodi, cum verba commode adhiberi nequeunt. Muti enim & surdi à matrimoniis per leges non arcentur. Vrer autem coniugum prius verba consensus proferat, nihil interest; licet honestius sit à viro initium sumere; tum quia vir caput est mulieris; tum etiam quia scæminæ sunt verecundiores.

c. procurator.
de procurat.
c. vnico de de-
spons. impub.
in 6.
De sponsal. c.
cum apud.

VI. PROPRIETAS. Verba mutui consensus præsentem contractum debent exprimere hac loquendi forma. *Accipio te in meam, vel meum.* aut simili vt est. *Habeo, teneo te in vxorem, vel in maritum.* Vt si viro dicenti, *accipio te in meam*, respondeat scæmina, placet vel consentio. Et item si dicat mulier, *volo te in virum*, & vir respondeat, *volo te in vxorem.* Si enim futurum tantum declarent, etiam adiuncto iureiurando, non matrimonium, sed sponsalia tantum efficiunt: quanquam fieri potest, vt neq; sponsalia efficiant, vt quando promissionem nullam significant, vt si quis sic loquatur. *Volo contrahere tecum.* Non accipiam aliam nisi te, quia volo contrahere, non est actu contrahere. Si tamen consuetudo loci habeat, per ea verba, volo tecum contrahere, vel similia, celebrari matrimonium, verum existeret matrimonium, quia cum coniuges consuetudinis patriæ non ignati iis verbis vtuntur; satis indicant se velle matrimonium inire.

c. penult. de
sponsal.

VII. PROPRIETAS Præter contrahentium consensum plæraq; alia ad matrimonium legitimum nunc requiruntur, vt præsentia testium

C. Trid. sess. 24.
c. 1. de reform.
Matrim.

& Parochi, Benedictio Ecclesiæ, & Parentum Consensus. Clandestina enim Matrimonia semper detestata est Ecclesia: cum autem neq; hortationibus, neq; legibus ab usum corrigere posset, sapientissime in Synodo Oecumenica Tridentina nuper decreuit, in posterum tempus pro nullis esse habenda. Quare ubicunq; vel Concilium Tridentinum, vel saltem hoc decretum eius de Clandestinis coniugiis promulgatum est, & receptum, ea vere irrita sunt, quæ post promulgationem sine præsentia duorum aut trium testium ac Parochi, vel alterius Sacerdotis, (qui Parochi vel Ordinarij licentiã habuerit) sunt contracta. Quæ vero ante huius decreti promulgationem contracta sunt, vel contrahuntur adhuc, vera & rata sunt matrimonia, sicut olim fuerunt, licet honesta non sint, sicut nunquam esse potuerunt; ac proinde nec laudanda.

C. Trid. sess. cit.

ADDE quod eadem Synodus inhærendo vestigiis Conc. Lateranensis sub Innocentio III. acti, ut longius abesset à clancularij conjugij vitio, mandauit, ut non prius Matrimonia contrahantur, quam ter à proprio contahentium Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnias publice denunciatur, inter quos Matrimonium sit contrahendum. Quod si autem probabilis interueniat suspicio, Matrimonium impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tum vel vnã tantum decreuit adhibendam denuntiationem, vel saltem Parocho ac duobus testibus præsentibus Matrimonium celebrandum, ac denuntiationem ante cõsummationem in Ecclesia esse faciendam, nisi forte ordinatio & illa omittenda videretur.

Tob. 6. 16.

T. c. 1.

VIII. PROPRIETAS est, Benedictio Ecclesiæ, qua Matrimonia quasi sanctificantur & consecrantur. Non est quidem ad rationem & essentiam Matrimonij necessaria, tamen sine noxa aliqua aut negligi, aut contemni potest. Nam & olim cœlestis Angelus nuptiarum Candidato Tobix consuluit, ut triduo precationi operam daret ad promerendam diuinam conjugij benedictionem, ac Patrum Senatus in Tridentino actu sessione 24. hortatur coniuges omnes ut antequam contrahant, saltem triduo ante Matrimonij consummationem peccata sua diligenter confiteantur, & ad Sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pie accedant. DVPLEX autem est Sacerdotis benedictio. Vna quæ in contractu de præsentibus, vel priuatim domi, vel ante fores Ecclesiæ, quando Sacerdos dicit. *Ego vos coniungo in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti.* Altera est quæ datur in templo tempore Missæ cum variis precibus, quæ certe antiquissima est. Nam TERTULLIANVS lib. 2. ad uxorem meminit oblationis, qua matrimonium in Ecclesia

clesia confirmatur, S. AMBROSIVS ad Vigilium meminit Sacerdotalis A. epist. 70.
 benedictionis. & item Syricius Papa epistola prima, & Innocentius I. S. c. 4.
 epist. 2. & S. AVGVSTINVS in Conc. Carthaginensi I V. cap. 13. Deniq; In. c. 6.
 & B. Isidorus libro 2. de Officiis. qui hunc & alios ritus matrimonij Ifc. 19.
 exponit.

IX. PROPRIETAS est, parentum consensus in coniugiis contra-
 hendis. delinquunt enim filii, quando sine iusta & rationabili causa
 parentibus insciis vel inuitis matrimonia ineunt. vnde legimus in Ge- Gen 24. 67.
 nesi Isaac vxorem accepisse, quã Pater ei dedit, & Rebecca vxor ipsius
 consilium Patris sui in ea resecuta est. Deinde in Exodo & Deutero- Exod 34. 16.
 nomio, præceptum de matrimonio filiorum parentibus potius datur, Deut. 7. 3.
 quam filiis, ne iungantur cum Chananeis. Et Isaac aperte iussit filio Gen. 28. 7.
 suo Iacob, vt non acciperet vxorem de filiabus Palæstinorum, sed ali-
 quam ex filiabus Eaban, quod & ille fecit. S. AMBROSIVS quoq; libro A. c. vii.
 primo de Abraham, mulra de hac re adfert, & inrer alia laudat versus
 Euripidis, qui virginem ita loquentem introducit. *Sponsalium quidem*
meorum Pater meus curam subibit, hoc enim non est meum. & in epistola ad Sy- Id. ep. 43.
 sinnium, dicit eum iuste indignatum, quod se inscio filius vxorem du-
 cere voluisset. *DIXE, sine iusta & rationabili causa.* 1. quia filius aliquando
 ducit vxorem inscio patre, quia credit Patrem ratum id habiturum,
 quomodo Tobias duxit in aliena regione; nam alioquin Angelus Ra- Tob. 7. 10.
 phael, qui cum eo erat, monuisset eum de expectando consensu pa-
 rentum. 2. quia potest fieri vt pater iniuste arceat filium à coniugio,
 vt si hæreticam vel aliam indignam causa maioris dotis ei iungi
 velit.

Si autem loquamur de Matrimonio non iam contrahendo, sed
 re ipsa citra voluntatem parentum contracto, audienda est Synodi T. scilicet 24. c. 1.
 Tridentinæ in decreto de Reformatione sanctio. *IVRE*, inquit, *da-*
mandi sunt illis, qui falso affirmant matrimonia à filiis fam-lias sine consensu pa-
rentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse. Nam Ia- Gen 29. & 30.
 cob Patriarcha in Genesi duxit vxorem vnã iuxta parentum suo-
 rum consilium, sed alias tres, & præsertim duas ancillas duxit, paren-
 tibus omnino insciis, quod non fecisset, si consensum illum credidisset
 esse necessarium. Deinde in Iure Canonico, titulo de Regularibus c. cum virum.
 CLEMENS III. ita loquitur de puella nubili. *Tunc quia habet liberum ar-*
bitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem. Et S. AM-
 BROSIVS libro de Virginibus, hoc præsupponit. *Cui licet, inquit, mari-*
tum eligere, non licet Deum præferre? vbi docet patre inuito, sic puellam
 continetiam posse vouere, sicut nubere. Deinde non video, quid de-
 sit in illo coniugio, si alias legitime sit initum, nempe coram parocho

& testibus. Vt enim forte non adsit tanta consilij maturitas, quanta solet esse in parentibus: non tamen deest vsus liberi arbitrij, & solam pubertatem canones in contrahentibus exigunt. **DICES**, quod in iure ciuili. l. Nuptiæ. ff. de ritu nuptiarum, & L. I. & 2. C. de nuptiis. nuptiæ inuitis parentibus contractæ pronunciantur irritæ. Respondeo, non multum referre, quid ius ciuile de ea re statuerit: nam vt **LYCIUS III.** Papa cap. Clerici. de Iudiciis, asserit, Imperator ipse fatetur non dedignari Leges sacros canones imitari. Ita confitetur Imperator ipse Iustinianus in Authent. *Vt clerici apud Episcopos, §. penult.*

C A P V T V.

De Matrimonij Impedimentis.

QVONIAM aliquando contingit, vt matrimonia etiam pleno consensu contracta impediuntur, necesse est hic aliquid commonefacere de Impedimentis. Duplicia autem à Doctõribus ea assignantur. Quædam enim non dirimunt quidem contractas nuptias, sed tamen impediunt, ne licite contrahi possint, quia non cum substantia, sed solennitate huius sacramenti pugnant: & sunt hoc disticho comprehensa.

*Ecclesia Vetitum, nec non tempus Feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

Per *Ecclesia vetitum* intelligitur prohibitio, ne matrimonia clam fiant, cum debeant in facie Ecclesiæ & coram testibus celebrari: licet iam per Conc. Tridentinum, vt diximus, sit Impedimentum etiam dirimens contractum. Per *tempus Feriatum* intelliguntur certa tempora sacra, vt Aduentus, & Quadragesimæ, quibus Ecclesia nuptias celebrari prohibuit. Alia vero Impedimenta non solum impediunt nuptias contrahendas, verum etiam contractas prorsus reddunt nullas, quia pugnant cum substantia sacramenti, & his versibus memoriæ causa continentur.

*Error. conditio. votum. cognatio. crimen.
Cultus disparitas. vis. ordo. ligamen. honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibus.*

Quæ impedimenta partim legum diuinarum, partim humanarum auctoritate habemus. Sunt enim quidam à natura & Dei institutione declarati in Scripturis Sanctis ad coniugium inidonei. Et **DEVS O. M.** qui Principibus & Magistratibus vtriusque Reip. Christianæ dedit potestatem gubernandi populos in omni pace & tranquillitate, is

æ, si etiam potestatem concessit, ut per matrimonia eius propagatio, & salus non impediretur Sicut enim ipse res naturales per causas perficit naturales, sic contractus humanos humanarum legum auctoritate dirigit. De singulis impedimentis breuiter aliquid dicemus.

De errore, & Conditione.

P R I M V M ergo E R R O R impedire solet matrimonia, ut contracta non valeant, quia ignorantia tollit consensum voluntatis. Potest autem ille Error admitti, vel in persona ipsa, vel in qualitate, vel in conditione personæ. Si admissus sit in persona, ut si quis contraxit cum Lia, putans esse Rachelem, nullum est matrimonium; nisi post animaduersum errorem in matrimonium consentiatur, uti Iacob Patriarcha fecit cum Lia. Si vero admissus sit tantum in qualitate, ut si quis contrahat cum paupere, quam putauit esse diuitem: aut cum corrupta, quam putauit esse virginem, verum & legitimum est matrimonium, nisi vel qualitas illa in pactum deducta fuerit; vel certe etiam in personam redundarit: ut si quæ femina putans se nubere primogenito Regis, nubat alteri, qui falso hoc nomen sibi arrogauit.

Si vero error contigerit in conditione personæ, ut si quis cum serua, quam putat esse liberam, nullus est contractus: nisi forte & vir seruus sit, aut si liber existens comperto errore suo ratum habeat matrimonium, vel carnaliter eam cognoscat. Nec tamen ante rescindendum esse matrimonium, hoc errore contractum, quam is, qui de seruitutis nota delatus est, secundum leges fuerit conuictus. Ratio autem dissimilitudinis horum trium errorum inde sumitur, quod error personæ & seruitutis ad essentiam matrimonij pertineant, quia vel totam tollunt materiam, ut personam contrahentem vel partem, quia serui non habent plenam corporis sui potestatem. Error vero qualitatis vel fortunæ pertinet tantum ad accidentales eius circumstantias secundario in matrimonio consideratas. Huc etiam pertinet carentia vsus liberi arbitrij. Neque enim pueri, furiosi, amentes contrahere possunt, cum deliberatum consensum habere nequeant.

De Voto & Ordine.

Q U O D ad Ordinem sacrum attinet, non eadem ratio Ordinum minorum est, & maiorum: nam qui minoribus tantum est iniuriatus, à matrimonio contrahendo non prohibetur, & si contraxerit, verum:

C. Trid. c. 23.
c. 11. 13.

C. Nic. r. c. 3.
C. Elibert.
can. 33.

C. Trid. f. 24.
can. 9.

verum & legitimum est. Qui vero maioribus, (qui proprie sacri sunt) est initiatus, neq; contrahere potest sine graui peccato, neq; si contraxerit verum est & ratum matrimonium. Quod impedimentū non est recens à Conciliis & à Summis Pontificibus in Ecclesiam inductum, sed inde ab Apostolorum temporibus obseruatum. Vnde autem sacer ordo habeat, vt dirimat Matrimonium contractum, solet disputari inter Doctores. Quidam enim volunt illud oriri ex voto solenni castitatis, ipsis Ordinibus non diuino, sed Ecclesiastico iure annexo, sed probabilius alij sentiunt id oriri ex antiquissima Ecclesiæ Constitutione, quæ Ordinibus sacris initiatos ob sanctitatem voluerit ad contrahendum esse inidoneos. Nam alioquin apud Græcos, cum votum annexum non habeant, vt Latini, Ordo sacer non impediret matrimonium contrahendum. Licet enim illis ab aliquot iam annis permissum sit vt vxoribus, quas ante susceptos ordines duxissent, nunquam tamen post susceptos ordines nuptias nouas, (vt faciunt cum Ioviniano & Wiclepho nostri temporis sectarii) inire ausi fuerunt. Vnde sequitur Latinos, si post ordines matrimonium incant, grauius peccare quam Græcos, quia hi solo præcepto Ecclesiastico, illi etiam voto castitatis ad vitam cælibem, ipso facto, quo ordines suscipiunt, licet verbis nihil promittant, astringuntur.

c. viduas. 27. q. 1.
c. consuluit.
c. insinuauit.
tit. qui cler.

VOTVM quoq; inter impedimenta matrimonij numeratur. Etiam si siquidem non eadem sit omnium votorum ratio: alia enim dicuntur simplicia, quia sunt nudæ promissiones Deo factæ: alia vero dicuntur solemnia, quæ etiam fiunt Ecclesiæ, & auctoritate eius approbantur in ordine à sede Apostolica approbato, vel per sacri ordinis susceptionem. Qui ergo emisit simplex votum castitatis, non potest ille quidem sine lethali crimine contrahere matrimonium, si tamen contraxerit, validum & verum est matrimonium; sed & debitum coniugij reddere potest sine noxa vxori, licet ipse non posset petere, quia voto ad seruandam perpetuam vitæ castitatem se astrinxit. Qui vero sollemnne votum emisit, in approbata Religione, non solum à matrimonio contrahendo arcetur, verum si contrahat, nullum est, & irritum. Ratio discriminis huius licet facile assignari non possit, illa tamen videtur simplicior & communior, vota & promissiones Deo factas, metiendas videri ex humanarum promissionum & contractuum natura. Deus enim vti nobiscum humano more agit, ita secum humano more vult agi. Sicut ergo apud homines, qui tantum promisit alicui magnam pecuniæ vim, nondum se destituit domino illius pecuniæ: qui vero eam tradidit pecuniam, vindicare sibi eam amplius non potest, vel alij donare: sic qui apud Deum nudam tantum fecit promiss-

promissionem castitatis, nondum perfecte abdicauit corpus suum, & ideo si contrahat, verum matrimonium est. Qui vero professione facta dedicauit se Deo, approbante & acceptante Ecclesia, non potest amplius corpus suum per matrimonium tradere alteri, & ideo si faciat, irrita est traditio & nullum matrimonium. Quanquam tutius est affirmare à SEDE Apostolica & solemnitate omnem voti, ac impedimentum hoc voti solemnem, vt matrimonium reddat irritum, esse profectum: vt late explicat Bellarminus libro primo, de matrimonio cap. 21.

De Impedimento Criminis.

INTER Crimina, quæ matrimonium contractum dirimant censetur ADULTERIUM, si quis cum ea coniugium ineat, quam per adulterium polluit, idque tribus casibus tantum. 1. est si adulter procurarit mortem coniugis suæ, vel mariti adulteræ, vt eam in vxorem ducere possit: vel contra si adultera procurarit mortem viri sui, vel vxoris adulteri; si tñ mors vera sequatur Ita decretum est in cap. *Super hoc*, de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adult. 2. Casus est, si adulteri sibi inuicem dederint fidem de matrimonio inter se contrahendo post mortem vxoris adulteri, vel mariti adulteræ, vt habetur can. *relatum* 31. q. 1. 3. est, si de facto adulteri inter se contraxerint, viuentibus prioribus coniugibus, vt habetur *c. finali*. de eo qui duxit in matrimonio. Duo isti autem casus intelliguntur, si vterque adulter sit conscius vitæ coniugis alterius.

EXTRA hos casus non dirimi matrimonium inter adulteros contractum docet AVGVSTINVS libro de bono coniugali cap. 14. & lib. 1. ^{31. q. 1.} de nuptiis & concupiscentiis cap. 10.

II Inter crimina eiusmodi censetur etiam HOMICIDIUM, quod dirimit quoq; matrimonium, quando in morte alterius coniugum procuranda conueniunt tam vir, quam femina, qui inter se coniugium inire cupiunt, vt habetur *c. laudabilem*. de conuersione infidelium. Si vero alter tantum homicidium procuret, altero inscio, & adulterium non præcessit, non dirimitur matrimonium.

De Cultus Disparitate.

CVLT vs quoque disparitas, vel Religionis dissimilitudo non parum impedit, vt legitimæ nuptiæ celebrari non possint. Itaq; homo Christianus delinquit, si cum Ethnico, Iudæo, vel hæretico matrimonium contrahat. *Quæ enim conuentio Christi ad Belial*, inquit Apo- ^{c. si qui. 28. q. 7.} ^{2. Cor. 6. 15.}

E c stolus

stolus. *Quæ communicatio potest esse lucis ad tenebras.* Quomodo possunt fida coniugij societatem colere, qui dissentiunt in religione? Quomodo in vera pietate potest institui proles, vbi tam dispares sunt præceptores? Quare & DEVS in veteri Testamento lege cauit, ne Iudæi exteris connubio iungerentur. Paulus quoq; potestatem quidem facit nubendi, sed *tantum in Domino*, hoc est, fideli & Christiano, vti Patres exposuerunt, & S. HIERON. lib. I. in Iouinianum, illud quoq; Apostoli. *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, interpretetur de coniugio cum infidelibus non ineundo.

VERVM & S. Patres in Conciliis grauissime de hac re cauerunt. *Non copulari debet*, inquit Conc. Calchedonense, *nuptura cum heretico, Iudæo vel Pagano, nisi promittat per personam orthodoxam copulam ad fidem se velle transferre.* Et Conc. Agathense. *Non oportet*, inquit, *cum hominibus hereticis miscere connubia, vel filios aut filias illis dare, sed potius accipere, si iam enim profiteantur se Christianos esse futuros & Catholicos.* Et S. AMBROSIVS lib. I. de Abraham. *Caue*, inquit, *Christiane gentilem, aut Iudæam, atq; alienigenam, hoc est hereticam, & omnem alienam à fide tua, uxorem accersas tibi.* S. AVGVSTINVS, cuius mater Monica nupsit gentili, etiam si libro primo, ad Pollentium manserit dubius, tamen in libro de fide & operibus, c. 19. tandem concludit, *Omnino, aut, conuindum est; ne fiant tales coniunctiones: quidem opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere?* Itaq; putauit saltem tutius esse abstinere à talibus coniugiis.

MAGNUM tamen discrimen à Doctoribus assignatur inter hæc coniugia. Nam quæ sunt cum Gentilibus & Iudæis à fide Christiana prorsus alienis contracta, omnino Ecclesiastico, & secundum multos auctores etiam diuino iure & præcepto nulla sunt. Quæ vero sunt contracta cum hæreticis, perperam quidem contracta sunt, veratamen sunt & rata. Cuius discriminis illam causam reddunt Theologi, quod hæreticus, cum characterem baptismi acceperit, capax possit esse Sacramenti, & quod pœnis vel aliis etiam modis cogi ab Ecclesia possit, vt fidem Catholicam Christi profiteatur: quorum neutrum conuenit infidelibus.

De impedimento Cognationis.

SEQUITVR Impedimentum Cognationis, quo Matrimonia nulla redduntur. Ea; triplex est, Naturalis, Spiritualis & Legalis. Prima ex propagatione sanguinis, altera ex sacramentis, tertia ex adoptione oritur. Quod ad primam, quæ consanguinitatis dicitur, attinet, ea sic definiiri solet, vt sit politicum quoddam vinculum personarum ab eodẽ stipe propinquo, vel familia descendentiũ, ex carnali propagatione vel

Exod. 34. 16.
Deut. 7. 3.
1. Cor. 7. 39.
Amb. Theodo.
Theop. Tertull.
ad vxorẽ lib. 2.
Hier. 1. in Iouin.

Q. Ag. can. 67.
C. Tolct. 3.
can. 14.
A. c. 9.

A. c. 24.

si quis Iud.
28. q. 7.

Arist. 8. Eth.

vel generatione contractum. Cum autē hæc Consanguinitas in naturali communicatione fundata sit, iuxta triplicem Consanguineorum habitudinem triplex consanguinitatis genus assignari solet. Primum secundum habitudinem principij ad principiatum, vt Patris ad filium. nos ascendentium lineam nominare consueuimus: alterum principiatum ad principium, vt est filij ad Patrem. Linea transcendentium dicta. Tertium deniq; secundum habitudinem illorum, qui sunt ex aliquo principio, quale inter fratres, & eorum filios, reliquosq; inde procedentes existit, quod lineam transversalem appellamus. Hunc triplicem ordinem lineas Iure consulti appellarunt, sicut distantiam earum vocarunt gradus.

Næ autem quis hallucinetur in gradibus dignoscendis, documentum illud tenendum est, vt in linea ascendentium & descendentium tot numerentur gradus, quot personæ, vna tamē excepta: stipēs enim non efficit gradum, per se, cū sit graduum omnium terminus. In transversali vero linea secundum leges ciuiles quidem eadem est ratio, hoc est, vt tot sint gradus, quot personæ vna sublata: at secundum ius Ecclesiasticum longe est dissimilis: nam collaterales tum eo gradu distāt inter se, quo à communi principio, modo distent & qualiter: nam si inæqualiter distēt, tot gradibus à se mutuo distant, quot remotior abest à communi principio vel stipite.

Quæ autem gradus consanguinitatis ob sint nuptiis contrahendis non facile est definire, cum nihil ea de re in Euangelicis & Apostolicis scriptis præceptum sit. Hæretici nonnulli putant illos tantum gradus obesse, qui in Leuitico assignantur, quorū sententiam C. Tridentinum anathemate multauit. At Ecclesia Catholica olim quidem prohibuit contrahi matrimonia vsq; ad septimum gradum: nunc tamen omnia quæ extra quartum consanguinitatis gradum contracta sunt legitima esse censet: cætera autem iudicat legitima non esse, eo quod omnia intra quartum contracta, vel naturæ ipsi repugnent, vel fini secundario matrimonij, vt reprimatur concupiscentia, vel Reipub. paci & charitati Christianæ, quæ maxime conseruatur & amplificatur graduum distantia & dissimilitudine. Nam nemo non iudicat naturam abhorrere à coniugiis personarum, quæ sunt in linea ascendentium & descendentium, vt Patris & filia, matris ac filij: nepotis & auia, aui & neptis, ac proinde eiusmodi naturali prorsus iure vetita censentur. Similiter natura satis abhorret à coniugiis, quæ sunt in linea transversa. Inter illos enim si facile coniugium admittatur, cum fere in eadem domo vel sæpe vel semper viuant, fiet vt in varias turpitudines labantur,

Leges Bellar. lib.
1 de matrim. à
c. 24. contra
hæret.
Leu. 18.

c. parentelz.
c. primo gradu.
35. q. 5.

QV AN QV AM & aliqua coniugia in hac linea, accedente dispensatione Ecclesiæ, vt quæ non pugnant cum reuerentia naturali, legitima esse possint. Possent autem esse omnia etiam ea, quæ sunt primi gradus, si mundus ad eandem paucitatem hominum, quæ fuit tempore filiorum Adæ, reuocaretur.

De Impedimento Affinitatis.

c. porro. 35. q. 5.

AFFINITAS ex Consanguinitate nascitur, quæ etiam impedit legitimum nuptiarum contractum. Est autem affinitas, coniunctio quædam vel propinquitas personarum, ex carnali copula ipsorum coniugum orta: qua verbi causa maritus coniungitur affinitate consanguineis vxoris, & contra vxor consanguineis viri, eo quod vir & vxor vno caro per ipsum coniugium effecti sint ac proinde principium & stipes affinitatis. Hæc affinitas olim latissime patuit, vt prima nimirum esset, verbi causa inter me & fratris mei cõiugem 2. post mortuum fratrem inter me & secundum maritum vxoris fratris mei. 3. mortua fratria mea inter me, & secundam vxorem mariti gloris meæ. Nunc tamen ad tollenda conscientiarum pericula, prima affinitas tantum retinetur.

c. si homo. 35.
q. 2.

NEQ; hæc affinitas ex solo matrimonio contracto nascitur, sed ex matrimonio consummato, hoc est, ex carnali concubitu, imò ex quouis coitu etiam illicito & fornicario modo perfectus atq; integer fuerit, vt ex eo naturalis generatio sequi potuerit: vt constat ex canonicis. Nam & illicito concubitu vir & foemina vna caro efficiuntur, iuxta illud Apostoli. *An nescitis, quoniam qui adheret meretrici, vnum corpus efficitur, &c.* Synodus tamen Tridentina sanxit, ne hæc affinitas secundum gradum excederet.

1. Cor. 6. 16.

IN hoc autem affinitatis impedimento, eadem est ratio linearum & graduum, quæ est in consanguinitate, ac proinde vsq; ad quartam generat. onem impedit matrimonia contrahenda & dirimit contracta. Quanquam longe decentius in quibusdam affinitatis gradibus, quam in consanguinitatis dispensari posse videatur: vt in primo gradu lineæ ascendentium & descendentium, licet hætenus in eo dispensatum non sit, eo quod non tam naturali iure, quam Ecclesiastico prohibitus videatur. Deinde in primo gradu affinitatis lineæ transuersæ, multa dispensata esse à Pontificibus matrimonia certum est; & exempla pleraq; in veteri lege huiusmodi nuptiarum leguntur.

c. sponsam. de
sponsal.

SED quæret merito hoc loco aliquis, an etiam ex matrimonio rato, non consummato, & ex sponsalibus de futuro oriatur impedimētum affinitatis. Respondeo, ex vtroq; tantum oriri impedimētum, vt iura loquun-

loquuntur, Iustitiæ publicæ honestatis. Quia enim ex his sequitur familiarior viri & feminae cōuersatio, publica honestas exigit, vt consanguineorum coniugia vtrinq; adiri non debeant. Et licet impedimentum publicæ honestatis olim sit etiam ortum ex sponsalibus illegitimis, nunc tamen Patres C. Tridentini decreuerunt deinceps illud nullum esse. T. scilicet 24. c. 4.

De Cognatione Spirituali & Legali.

COGNATIO Spirituales, vt dixi oritur ex Sacramentis, & in Ecclesia est antiquissima & receptissima. Oritur autē duntaxat ex duobus Sacramentis, Baptismo scilicet & Confirmatione, quibus homo spiritualiter quasi regeneratur, & ideo inter eū, qui spiritualiter generat & generatur, quædā coniunctio intercedit, hoc est, inter baptizantem vel confirmantem, inter leuantem de sacro fonte, vel Confirmato assistentem, & ipsum baptizatum vel confirmatum. Hæc cognatio ad multas olim extendebatur personas, verum quia experientia docuerat, sepe in casibus prohibitis ignorāter contrahi matrimonia, S. Synodus Tridentina statuit, vt vnus tantum, siue vir, siue mulier, vel ad summum vnus & vna baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos ad baptizatum ipsum, & illius patrem ac matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizati que patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Similiter, vt in confirmatione quoque eadem cognatio, confirmantem & confirmatum, illiusq; patrem & matrem ac tenentem non egrediatur. c. veniens. de cogn. Spit.

LEGALIS vero cognatio ciuili constitutione, non secus quam spiritualis lege Ecclesiastica matrimonio accessit. Oritur autem ex legitima adoptione alicuius externæ personæ in filium, quæ potest esse tripertita. Prima est ascendentiū, aut descendentiū, scilicet adoptantis & adoptati & filiorum eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur. Altera est, quasi transuersa inter adoptatum, & filios naturales adoptantis, durante adoptione, & filio naturali existente in potestate patris, & non alias. Postrema est, quædam Legalis affinitas inter vxorem adoptati & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quæ durat perpetuo vti prima. At quælibet quidem harum cognationum & impedit & dirimit matrimonium. Ex qua doctrina consequitur, primo inter adoptantem & adoptiui matrem cognationem legalem non contrahi. Et qui adoptat feminam in suam filiam, non posse neq; cum illa, neq; cum alia ab illa descendente intra quartum gradum matrimonium inire. Deinde sequitur eum etiam non posse contrahere cum vxore filij adoptiui eo. c. ita diligere. 3. q. 3. c. 1. de cogn. l. qui seru. adopt. ff. de adopt. l. ad optiuius. ff. de ritu nupt.

mortuo, nec filium adoptivum cum vxore adoptantis eo mortuo, quia cognatio tertij generis inter eos intercedit.

De Impedimento Impotentia.

IM P O T E N T I A denique reddendi debitum carnis, siue ægritudine, siue maleficio dæmonis contracta, impedit Matrimonium contrahendum & dirimit contractum, modo illa perpetua sit & nuptias antecesserit. Qui enim non potest actum matrimoniale perficere, quomodo potest se ad coniugium astringere? Neque ad hoc genus pertinet impotentia generandi, nam alioquin sequeretur sterilitum & senum coniugum matrimonia rescindi posse. Perpetua autem illa dicitur Impotentia, quæ aut sine miraculo, aut sine peccato, aut sine graui corporis læsione, vel vitæ periculo tolli non potest. Talem autem esse impotentiam iudicat Ecclesia, cum coniugati per triennium simul habitauerint, & bona fide actui matrimoniali operam dantes, perficere se non potuisse iuramento testantur: aut cum maronarum, vel Medicorum inspectio, aut testimonium intercessit. Antecessisse autem dicitur nuptias impotentia, cum nunquam coniuges potuerunt debitum reddere.

c. laudabilem.
c. consultationi.

SO L E T tamen à nonnullis in quæstionem vocari, si rne legitimæ nuptiæ eorum, qui cognita impotentia eiusmodi vel contrahunt, vel confirmant. Verum illi sententiæ quam olim sententiarum Magister cum multis veteribus tenuit, non facile obuiam iri posse, equidè censuerim: nuptias scilicet illas firmas & legitimas esse. Ita enim Cælestinus Papa in titulo de frigidis & maleficiatis, & Lucius III. apertissime declararunt. *Quamquam enim inquit LVCIVS, difficile creditu sit, ut cum impotente quis contrahat: si tamen contraxerit, Romana Ecclesia vult, ut tanquam sororem habeat, quam ut uxorem habere non potest. Quare & iidem Pontifices legibus suis cauerunt, ne matrimonia inter impotentes contracta prius dissoluerentur, quam alter coniugum se affirmasset procreandæ prolis causa contraxisse.*

A. c. 3.

CUM qua doctrina consentit illa S. Augustini sententia lib. de bono coniugali. *Bonum, inquit, Matrimonij non mihi videtur propter solam procreationem filiorum, sed propter etiam naturalem in diuerso sexu societatem: alioquin iam non esset coniugium in senibus: præsertim si vel amisissent filias, vel minime genuissent. Et rursus Si ergo seruetur fides, & obsequium inuicem debitorum officium, etiam languescens & pæne cadauerinis utrinq; membris, manet tamen coniugatorum tanto sincerior, quanto securior castitas.* Verum & aperta ratio astipulatur. Nam verum & ratum matrimonium inter Beatiss.

Virgi.

Virginem & Ioseph fuisse, asserit & probat ex Euangelij verbis idem S. Augustinus, qui tamen non contraxerunt, nisi cum conditione, castitatis deinceps seruandæ.

C A P V T V I

De Matrimonij incommodis.

MATERIA de incommodis matrimonij, valde affinis materiæ de Impedimētis, itaq; hâc illi iure subiiciemus. Possunt autem pro incommodis seruire nobis duo loci Scripturæ. PRIMVS Locus sumatur ex Matthæo, vbi cum Christus Dominus dixisset vxorem semel ductam, non nisi ob fornicationem vel adulteriū posse dimitti, ipsum autem licet innoxium, dimissa adhuc viuere, non posse ducere aliam, sed nec dimissam posse sine scelere adulterij ab alio duci, discipuli dixerunt. *Si ita est causa hominis cum vxore non expedit nubere*, id est, vxorem ducere. Vox enim græca *γαμῆται* vtrumque significat. Quorum sententiam Christus non solum probat, sed etiam maxime probat, vultq; eos eo perfectionis adducere, vt quod verbis dixerant, moribus ac rebus præstent, quod & postea fecerunt. Reponit enim illis, tanquam agnotheta præmium manu tenens, & in stadio currentes clara voce cohortatur, *Qui potest capere capiat*, hoc est, vt seipsum castret propter regnum cælorum; & vxorem non ducat. HIERON. lib. i. in Iouinianum. *Proponit, inquit, agnothetes præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginis brauium, ostendit purissimum fontem, & clamat. Qui sitit veniat ad me & bibat: qui potest capere capiat.* Et paulo post. *Si talis est*, inquit Apostoli, *causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probans. Recte quidem sentitis, ait, quod non expediat homini ad regna cælorum tendenti accipere vxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud: verum quibus datum est. Alios Eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi Eunuchi placent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas: libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest, inquit, capere capiat. Grandis fidei est: grandisq; virtutis. Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino, & iuxta eundem Apostolum sanctum esse corpore & spiritu.*

ALTER sumitur ex Apostoli Pauli priore epistola ad Corinthios, qui multis argumentis videtur Corinthios à ducenda vxore absterre. Primo enim dicit generatim. *Bonum est homini mulierem non tangere.* 2. *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum*, id est, vxoris expertem. 3. *Bonum est illis, (non nuptis & viduis,) si sic permaneant; sicut & ego.* 4. *De Virginibus autem Domini præceptum non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter iustam tum necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse, id est, sine*

uxore, solutus esse ab uxore, noli querere uxore. §. Qui matrimonio iungi virginem suam bene facit, & qui non iungit, melius facit. Et. Beatior erit, si sic permanserit secundum meum consilium. id est, sine uxore, priore mortua. DEINDE in eodem capite Apostolus aliquot incommodis allatis deterret Corinthios à matrimonio, vt notarunt S. AVGVSTINVS & Chrysoftomus in libris de Virginitate editis. PRIMVM incommodum est, quia per coniugium vterq; coniux in summam seruitutem redigitur. *Mulier, inquit, sui corporis potestatem non habet, sed vir; Similiter autem: & vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier.* Quam seruitutem exponens Chrysoftomus ait. *Paulus etiam proprii corporis iure adempto omnem etiam principatum dat uxori, cuius imperio subiectum virum magis esse vult, quam pueram emptum pecunia. Seruo enim si quando comparata pecunia pretium, quanti emptus est Dominus persolvere potuerit, plerumq; enim libertatem omnino liberare licet: at vir quamuis omnium difficillimam nactus sit uxorem, seruitutem tamen perferre necesse habet, quippe qui nullam potest inire viam, qua solutus eiusmodi dominatu liberetur.* Et infra alludens ad verba Apostoli, *Alligatus es uxori, noli querere solutionem. Quem admodum, ait, serui fugitivi singuli separatim vincti à suis Dominis, rursusq; tenui quadam catena inter se constructi vniuersi, quod opedibus catena vtring, affixis, alius alium sequi cogitur, liberi non habent abeundi facultatē, sic coniugum anima, cum propriam sui curam sustinent: tum altera etiam premuritur necessitate à cōmunibus coniugij vinculis imposita, quæ eo grauius urget omnibus vinculis, & hoc ipso ab vtroq; libertatem aufert, quod alicui ne semel quidem principatum defert, sed vtrig; distribuit.* Hæc Chrysoft. Vnde S. BASILIUS in Constitutionum monasticarum initio recte dicit, *qui à mund: vinculis liber esse gliscit, coniugium velut compe des profugere.*

Ch. loco cit.

B. c. 1.

1. Cor. 7. 5.

A. c. vii.

C. c. 35.

ALTERVM incommodum est, quod coniuges magis obnoxij sint tentationi Satanæ, quam cœlibes. *Iterum, inquit Apostolus, reuertimini in id ipsum, nempe ad officia coniugalia, ne tentet vos Satanas per incontinentiam vestram.* Nam etsi antidoti loco indulserit incontinentibus coniugium, ad coercendam quadantenus libidinem animo inhærentem, non ignorauit tamen id omnibus non sufficere. Est enim voluptatum appetitio insatiabilis, vt notauit Aristoteles in tertio de Moribus, vltique & exercitio magis augetur. IO. CASSIANVS collatione 21. comparat flammæ ad tempus inclusæ, quæ obiecta materie facile foras erumpit. *In lege, inquit, quæ coniugiorum iura seruantur, quamuis cohibita luxuria euagatio vni tantum, femina tamen mancipatur, tamen nequaquam carnalis concupiscentia aculei non vigere, & difficile est, vt ignis, cui etiam studiose pabula suggeruntur, ita præfixis terminis includatur, vt non etiam extrauagatus ardeat quicquid attigerit.* Certe S. CHRYSOST. in lib. 3. contra monasticæ vituperationes scripto, posita quaestione, sicne apud coniu-

coniuges pronior lapsus ad incontinentiam, quam apud cœlibes, his verbis respondet. *Pudicitiam is qui uxorem habet, facile seruare posse videtur, quippe solatio non minimo suffultus, ceterum in reliquis nulla comparatio est: verum sic quoque, longe plures videas lapsos ex coniugatorum, quam monachorum ordine. Neque enim tam multi ex monasteriis ad matrimonia accedunt, quam ex iugali thoro se ad scorta recipiunt.*

TERTIUM incommodum est, quia coniuges etiam voluptates carnales, quas quærunt, raro inueniunt. *Si acceperis, ait Apostolus, uxorem, non peccasti: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi.* In quæ verba HIERON. ad Iouinian. Nos, inquit, ignarirerum putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiã. *Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola videbantur habere delicias, quid ergo erit reliquum, propter quod nubant? cum & in spiritu, & in anima, & in ipsa carne tribulatio sit. Ego autem vobis parco. Sic, ait, obtendo carnis tribulationem, quasi non maiora sint, propter quæ nubere debeatis. Igitur hoc dico fratres. Tempus breue est. Reliquum est, ut qui habent uxores, sic sint tanquam non habentes. Nequaquam iam de Virginitibus disputo, quos nulla ambiguitas est esse felices. Ad maritos venio. Tempus breue est. Dominus prope est. Etiam si non gentis viuere mus annis, ut antiqui homines, tamen breue putandum esset, quod habet aliquando finem, & esse cessaret: nunc vero cum breuis sit non tam lætitiã, quam tribulatio nuptiarum, quid accipimus uxores, quas cogemur cito amittere, &c.*

QUARTUM incommodum, quia coniugati raro possunt orationi, ieiuniis, aliisque piis exercitationibus vacare, tum quia citra mutuum consensum non possunt. *Nolite fraudare inuicem, ait B. PAVLVS, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & iterum reuertimini in id ipsum.* tum quia otium non datur seruiendi Deo. *Mulier innupta & virgo, ait, cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat viro. Volo vos, inquit, sine solitudine esse. Qui cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori & diuisus est.* Has sollicitudines coniugum graphice depingit S. BASILIUS de vera virginitate. Agens enim de vxore. Nam, inquit, *quæ mortali connubio coniuncta est ad suam ipsius curam viri quoque altera adiecta geminam in vna anima ex coniancto sibi corpore sollicitudinem necessario sustinet. Vbi vero filios post cubiculi solemniam & secreta commercia pariturire atque in lucem edere cœperit, per vnum quemque nascentem animo scinditur, & presentibus tristibus nascituri cura semper adiicitur. Ac si virum bonum natã fuerit, perpetuo ne moriatur metu viduitatis incommoda cruciatusque iam sustinet. Sin vero contra duro & immiti fuerit coniuncta, tota quidem vita illi cruciatus est, & cum pudicitia ratione neutrum queat eligere, id est, nec viri*

Ff mortem:

mortem, propter viduitatis angustias, nec vitam ob molestiam conuictus, ancipitè atq; inevitabili malo, acerrimisq; doloribus semper atteritur. Inde ubi filios edidit, aut ad bonam frugem illi euaserunt, & maiores ex illorum absentia iugiter dolores tolerat, quam parturiens tulerat, aut malos euasisse considerat, & maius ex ea procreatione liberorum, quam si permansisset sterilis opprobrium sustinet. Sape antequam prædicta experiatur incommoda, uxor & sponsa & uida efficitur, ac sine liberis in viduitatem delapsa, nec uxor iam, nec uirgo, nec mater est. Sic profecto omnibus, quæ putantur læta simul amissis, breuissimo voluptatis sensu irrecuperabilem Virginitatis perdidit florem, coniugiiq; tantum solummodo experta est, quantum illi satis esset ad cognoscenda viduitatis incommoda. Quod si relicta uida pupillos enutriet filios, eius quem ex uiri morte perceperat mæroris iuge illos monumentum cernit, & semper in lacrymis, semper in gemitu, semper in solitudine educandorum lugens, nullum præsentem malo solatium inuenit. Manet enim immota maledictionis aduersus illam prolata sententia, quæ per omnes nuptias ueluti epithalamium ita canit. Ir doloribus paries filios, & ad uirum conuersio tua, & ipse dominabitur tui. Hæc S. BASILIUS. plura de incommodis habet GREG. Nazianzenus in carmine, & HIERON. libro contra Heluidium in fine, & fufius HIERON. ex Ethnicis scriptoribus lib. I. aduersus Iouinianum. Ex quibus aliqua notabo.

Gen. 3. 16.

- » Ex aureolo libello Theophrasti probat primo, non esse uxorem
 » ducendam sapienti, eo quod raro simul pulchra, bene morata, hone-
 » stis parentibus sana ac diues reperiatur. Deinde quod impediatur stu-
 » dia philosophiæ. Cicero rogatus ab Hirtio, ut post repudium Teren-
 » tiæ, sororem eius duceret, dixit non posse se uxori & philosophiæ pa-
 » riter operam dare: illa interim nupsit inimico eius Sallustio. Ad hæc,
 » quia matronarum uisibus nimis multa sunt necessaria, pretiosæ vestes,
 » aurum, gemmæ, sumptus, ancillæ, suppellex varia, lecticæ, & eseda de-
 » aurata. Præterea per noctes totas garrulæ conuestiones. Illa crua-
 » tior procedit in publicum, hæc honoratur ab omnibus, ego in con-
 » uentu feminarum misella despicior. Adde, quoniam nulla est uxoris
 » electio, sed, qualiscunq; obuenerit, habenda, si iracunda, si fatua, si de-
 » formis, si superba, si foetida, quodcunq; uitij est, post nuptias disci-
 » mus. Attendenda semper eius est facies, & pulchritudo laudanda: ne
 » si alteram aspexeris, se existimet displicere. Vocanda domina, cele-
 » brandus natalis eius, iurandum per salutem illius. Si totam domum
 » regendam ei commiseris, seruiendum est. Si aliquid tuo arbitrio reser-
 » uaueris, fidem sibi habere non putabit. Insuper, si propter dispensatio-
 » nem domus, & languoris solatia, & fugam solitudinis ducuntur uxores;
 » multo melius seruus fidelis dispensat, obediens auctoritati Domini,
 » & dispensationi eius obtemperans, quam uxor: quæ in eo se existimat

mat

mat Dominam, si aduersum viri faciat voluntatem, id est quod placet, non quod iubetur. Assidere autem ægrotanti magis possunt amici, & vernulæ beneficiis obligati. Quod si ipsa languerit, coægrotandum est, & nunquam ab eius lectulo recedendum: aut si bona fuerit, & suavis vxor, quæ tamen rara atis est, cum parturiète gemimus, cum periclitante torquemur. Porro liberorum causa vxorem ducere, vt vel nomē nostrum non intereat, vel habeamus senectutis præsidia, & certis vtamur hæredibus, stolidissimum est. Quid enim ad nos pertinet recedentes è mundo, si nomine nostro alius nominetur, cum & filius non statim patris vocabulum referat, & innumerabiles sint, qui eodem appellantur nomine? Hæredes autem meliores, & certiores amici sunt & propinqui, quos iudicio deligas, quam quos velis nolis, habere cogaris: licet certior hæreditas sit, dum adiuuis, bene abuti substantia tua, quam tuo labore quæsitā, in incertos vsus relinquere. *Hec & huiusmodi discens Theophrastus, inquit HIERON. quem non suffundat Christianorum, quorum conuersatio est in cælis. Hæredem nimirum desiderabit hominem coheres Christi, & optabit liberos nepotumq; serie delectabitur, quos forsitan sit occupaturus Antichristus, cum legamus Moysen & Samuelem filiis suis alios prætulisse, quos* Exod. 19.
I. Reg. 8. *videbant Domino displicere.* Postquam deinde multa dixit in improbas maximorum virorum vxores, subiicit. Epicurus voluptatis assertor, raro dicit, sapienti ineunda coniugia, quia multa incommoda admixta sunt nuptiis, & quomodo diuitiæ & honores, & corporum sanitates & cetera, quæ indifferentia nominamus, nec bona, nec mala sunt, sed velut in meditullio posita, vsu & euentu vel bona vel mala fiunt, ita & vxores fitas in bonorum malorumq; confinio: Graue autem esse viro sapienti venire in dubium, vtrum bonam an malam ducturus sit. Scripserunt Aristoteles & Plutarchus, & noster Seneca de Matrimonio libros, ex quibus & superiora nonnulla sunt, & ista quæ subiicimus. Amor formæ rationis obliuio est, & insanix proximus, scædum minimeq; conueniens animo sospiti vitium: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit: à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit: nam cum fruendi cupiditate insatiabilis flagrat, plura tempora suspitionibus, lacrymis, conquestionibus perdit, odium sui facit, & ipse sibi nouissime odio est. Tota amoris infectatio apud Platonem exposita est, & omnia eius incommoda Lysias explicat: quod non iudicio, sed furore ducatur, & maxime vxorum pulchritudini grauissimus custos accubet.

HVCVSQVE Hieronymus.

V. I. D. E. De Statu Innocentiæ. Laicorum. Naturæ Rusticorum.

DE MEDICORVM STATV.

CAPVT I.

Quid nomine Medici & Medicina intelligatur, & quot sint eius genera.

MEDICI nomine, qui græcè *ἰατρος* dicitur, intelligimus eum, qui præter naturam affectos ad naturalem statum arte & industria sua nouit reducere, aut si id fieri non queat, saltem dignoscere potest, qui ægri sanabiles sint, qui deplorati. Si originem nominis spectes, à Medius deduci videtur teste **ISIDORO**, quod Medicus ægrotum conetur ad medium quoddam valetudinis temperamentum reuocare.

I. lib. 3. origin.

IN quo genere artium, vel scientiarum numeranda sit Medicina, non conuenit inter Scriptores. **TERTULLIANVS**, & **ISIDORVS** Pelusiota appellant, *sororem Philosophiæ*, forte quia inter naturalem Philosophiam & Medicinam non exigua est affinitas, quod illa naturam contemplerur (vnde & Physica vel Physiologia dicitur) hæc autem è naturæ legibus medendi præceptiones eruat: illa circa magnum mundum, hæc circa *μικρόκοσμον*, hominem scilicet, versetur, ac denique quod vbi Physice definit, medicina incipere dicatur, vt **Aristoteles** initio libri de sensu & sensili, scribit. **CLEMENS** Alexandrinus existimat **Aristotelem** & ante eum **Democritum** Medicinam *sororem Philosophiæ*, id est, sapientiæ appellauisse, quod vt hæc animo, ita illa corpori medeatur. **MEDICI** veteres, vt **AVICENNA** & **GALENVS**, medicinam in theoreticam & practicam scientiam partiuntur. Rectius **HVGGO** Victorinus in libris **Didascalicon**, cum **S. Thoma** in **Boethium** de Trinitate, & alij recentiores ad practicam reuocant. Certe doctrina **Aphorismorum** **HIPPOCRATIS** Medicorum principis tota ad praxim spectat. Et æquum est, quamlibet artem, scientiamq; ab eo appellationem rationemque capere, quo veluti ad scopum omnia sua dirigit, constat verò scopum istum præstitutum medicinæ, sanitatem si amissa sit restituere: si verò amissa non sit conseruare, qui finis ad praxin pertinet.

T. lib. de anim.
I. lib. 1. ep. 437.

Cl. in prædag.

A. initio metap.
G. in fin. Medic.

H. l. 2. c. 11.
B. q. 5. a. 1.

QVOD ad **SPECIES** *Medicinæ* attinet **ARCHITAS**, teste **Laetio** libro 3. de vitis **Philosophorum** dicebar: *cas quinque esse, Aliam dici Pharmaceutricen, que morbis medicata potione subueniat. Aliam Chirurgicam, que sectione & vitione curet. Tertiam, que sola victus ratione & ordine arceat ægritudinem, appellarig, dieticem. Quartam, qua ex celeri discretionem morborum succur-*

rat

rat egris, vocariq; *Νοστροπυμλιω*. *Quintam, adiutricem dici, quod strenuo auxilio, doloribus continuo liberet.* CELSVS breuius in proœmio libri primi. *In tres, inquit, partes medicina deducta est, ut una victu, altera medicamentis, tertia manu mederetur: primam dieticem, secundam pharmaceutricem, tertiam Chirurgicam Græci nominauerunt.* Vnde M. TULLIVS ad Atticum dixit: *Diaeta curari incipio, chirurgiæ tædet.* Chirurgia autem licet nomen generale sit ad omnem artem, quæ habet actionem manuum cum cognitione coniunctam, propriè tamen dicitur de ea parte medicinæ, quæ sectione, vel vitione, vel alia quauis ratione, quæ manu administratur, morbos curat. S. HIERON. libro primo aduersus Pelagianos, & in epistola ad Paulinum ait: *Medicinam diuidi in δόγμα, μέθοδος & ἐμπειρία:* qua diuisione tres Medicorum sectas denotauit, Rationalem, Methodicâ & Empiricam. *Methodici* sunt, qui methodum, id est, rationem artis compendiarium sequuntur, & neque longam, nec difficilem putant medicinam, secus atque censuit HIPPOCRATES. *Rationales* verò vel Dogmatici, qui naturam corporis cui mederi volunt, sedulo indagant, aeris etiam, locorum regionumq; vitæ studiorum, ciborum, potuum, consuetudinum, vt causis morborum congrua adhibeant remedia. *Experientiam* fatentur quidem necessariam, negant tamen per eam omnia inueniri. *EMPIRICI* denique sunt, qui solam experientiam arti satis esse affirmant. Nos hoc loco de STATV Medicorum, non spiritalium, sed corporalium agemus ita generatim, vt Chirurgos, Pharmacopæos, Anatomicos, & Tonsores, (quia & hi minuunt sanguinem & alia faciunt ad sanitatem pertinentia) comprehendamus.

H. ep. 103.

CAPVT II.

De Præstantia Medicinæ.

PRO Medicinæ encomio & præstantia, & laude Medici nõ possumus clarius & luculentius expetere testimonium, quam in Ecclesiastico dedit Spiritus sanctus: *Honora, ait, Medicum propter necessitatem: etenim illum creauit altissimus. A Deo est enim omnis medela, & a Rege accipiet donationem: Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu Magnatorum collaudabitur. Altissimus creauit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa. Nonne à ligno indulcata est aqua amara.* In qua sententia, illud (propter necessitatem) non cum sequentibus, vt quidam faciunt, sed cum voce antegressa (honora) iungendum est, vt Græca postulant. Subiicit deinde Sapiens: *Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam altissimus honorari in mirabilibus suis. In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis, & non con-*

Ecc. 38. 1.

3 Reg. 4.

summabuntur opera eius. Pax enim Dei super faciem terræ. Sensus est. DEI dono factum esse, ut homines incipiant cognoscere herbarum vires, sicut Salomoni donauit eam sapientiam, ut disputarit super lignis à cedro, quæ est in libano, vsque ad hysopum, quæ egreditur de pariete: & aliis hominibus dedit, ut per variam experientiam ad rerum medicarum peritiam peruenirent, idque ut sic honoraretur DEVS in mirabilibus suis operationibus, quæ inueniuntur in creaturis. Subiungit autem de vnguentario, vel pharmacopola mitiones ex variis conficiente; quia duobus modis pharmaca adhibentur, aut simplicia sine omni mitione, quod ad Medicos solos pertinet, aut ex variis speciebus commista, quod Medici per pharmacopolas faciunt. Vult ergo Sapiens, hic insinuare tantum esse DEI in nos fauorem, ut nunquam deesse patiatur quæ ad curandos homines sint necessaria, semperque in terra reperiri, vnde pax, id est, salus & prosperitas eis contingat.

GENTILES quoque Medicinam tanti fecerunt, ut Deos suos eius non dubitarint primos inuentores & auctores facere. Nam in Græcia vbi exulta & propugnata est Medicina, maximè in Apollinem hoc inuentum relatum est. Noster certè OVIDIVS sic canit in per-

©. lib. 1. meta-
morph.

*Inuentum medicina meum est, opifexq; per orbem:
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.*

Illam postea adhuc rudem filius eius ÆSCVLAPIVS; qui ob multa noua priori adiecta meruit in Deorum numerum referri, in eaque sic excelluit, ut mortuum Hippolytum & Androgeum Minois filium ab Atheniensibus per inuidiam interfectum ad vitam reuocasse feratur. Sic enim scribit PROPERTIVS,

*Et DEVS extinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patriis Androgeona suis.*

Iliad. 8.

ÆSCVLAPIO verò duo filij fuisse perhibentur, ambo Medici, Podalirion & Machaon Homericò carmine laudati, iisque vulneribus tantum ferro & medicamentis mederi soliti. Deinde HIPPOCRATES omnium quotquot ante eum fuerunt facile Princeps, quia tum medicinam primus in artem redegit, tum multis adiumentis, ornamentisque cumulauit; diuinos meruit honores. Liquet enim eum ab Atheniensibus Eleusiniis sacris secundum ab Hercule monstrorum domitore initiatum fuisse. Hæc laudes SORANVS Ephesius in præfatione suæ Isagoges breuiter ita expressit: *Medicinam, inquit, Apollo quidem inuenit, Æsculapius amplificauit, Hippocrates perfecit, Hippocratem secutus est Diocles Caristius, Praxagoras, Chrysippus, Erasistratus, & ceteri.*

MEDI-

MEDICINA denique inde quoque dignitatem aliquam atcessere potest, quod à nobilissimis personis tum in veteri testamento à Prophetis, tum in nouo à Christo & Apostolis quodammodo vsurpata sit. A Prophetis quidem, nam vt est in historia Regum, & in vaticinio I-faiæ: *Iussit Isaias, inquit textus, vt tollerent massam de ficis, & cataplasma-^{4. Reg. 20. 7.} rent super vulnus Ezechia, vt sanaretur. in quæ verba B. HIERONYMVS: Isa. 38. 21. Alij vulnus illud non vlcus; sed (vt sonat verbum Hebræum, à LXX. o-missum) apostema suspicantur, quando tumens corpus cocto & putrescente pure completur. Et iuxta artem Medicorum, omnis sanies siccoribus ficis, atque conussis in cutis superficiem prouocatur, per hoc non spernendam esse medicinam, qua vsu constet & experimento, quia & hanc fecerit DEVS. Accedit, quod apud Tobiam legimus RAPHALEM angelum (Hebraice vocatur ^{Tob 6. 8.} medicina DEI) demonstrasse medicinam, qua extricaretur omne genus dæmoniorum, qui septem Saræ viros iam occiderant. IN Nouo testamento quem alium se Christus Dominus exhibuit, quam Medicum corporis & animæ, id est, perfectum? *Circuibat IESVS, inquit B. Matthæus, totam Galilaam, docens in Synagogis eorum, & pradicans Euange-^{Matth. 4. 23.} lium regni, & sanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totâ Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis lan-
guoribus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos & paralyticos, & curauit eos. Quid autem apud LVCAM intelligitur per ^{Luc. 10. 34.} Samaritanum alligantem vulnera eius, qui descendens ab Hierusalem in Iericho, inciderat in latrones, oleumque & vinum in vulnera eius infuderat, nisi verus Medicus Christus Dominus? vt veteres Patres exponunt. APOSTOLI quoque institutore Christo, ait S. MAR-^{Marc. 6. 13.} CVS *ungebant oleo multos agros, & sanabant. & S. IACOBVS scribit: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesia, & orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. In quo Apo-^{Iac. 5. 14.} stoli, si non exhibuerunt se Medicos corporales, saltem spirituales, atque etiam corporalium imitatores, atque ita vt sæpe vtramque ægritudinem corporalem & spiritualem tollerent, vt multa exempla docuerunt.***

De necessitate & vtilitate Medicinæ.

NECCESSITATEM, ac proinde & summam vtilitatem eius non modo docuit Sapiens, cum supra monuit, vt MEDICVM in honore & veneratione haberemus propter necessitatem, nobiscum eum retineremus, quia *opera eius nobis sint necessaria. Est enim tempus, inquit, quando in manum eius incurras.* verum etiam suo consilio & exemplo angelus Raphael ostendit, beneficio medicinæ Tobiam maxima dæmonum tyrannide & seruitute tandem ereptum. Dicta quoque Christi in Evangelio luculenta sunt: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Et: *Non egent, qui sani sunt medico, sed qui male habent.* quæ dicta æque valent in morbis corporalibus, ac spiritualibus, licet huc præcipuè à Christo referantur. VERVM ex S. PATRIBVS omnium accuratissimè hanc necessitatem cum suo fructu depinxit S. BASILIVS in Regulis fusius disputatis posita quæstione, *num fas sit ex veræ pietatis proposito vti Medicina. Vt, inquit, cuiuslibet artis suffragium in hoc nobis à Deo est indultum, vt nostræ occurramus infirmitati: ceu sunt, agricultura, quod quæ sua sponte è terra gignuntur, ad subleuandas victus necessitates satis non erant: texendi ars, quod indumentis necessario vita hominum indigebat, cum ad honestatem tenendam, tum ad cæli incommoda depellenda, similiterq; ædificandi disciplina, quod sine ea haud facile stare vita hominum potuisset: item eadem quoque in Medicina ratio est. Cum enim corpus nostrum morbidum noxiis variis expositum, partim extrinsecus aduenientibus, partim intrinsecus agnatis morborum generibus obnoxium sit, eaque modo largiore cibi copia, modo subductione nimia affligatur, medicina nobis ars à totius vitæ nostræ moderatore DEO concessa est. Vt enim si in paradiso deliciarum essemus, nihil labore opus esset, neque solertia: sic si vacuam penitus morbis vitam ageremus, ad similitudinem temporis illius, quando ab initio statim creati nondum de DEI gratia decideramus, sine dubio nihil opus esset, cur valetudinis tuenda causa præsidium vllum à medicina peteremus. Et paulo post: Vbi autem iussi sumus, vt in terram, de qua sumpti sumus, denuo reuertemur. Datum nobis medicina remedium est, quo aduersum agros uteremur. Neque enim fortuito ortæ de terra herbæ sunt ad singula morborum genera accommodatæ, sed nimirum ex supremi opificis voluntate editæ sunt, eo consilio, vt iis nos ad vtilitatem nostram vti possimus. Quocirca quidem ea, quæ in radicibus floribusve, aut foliis, aut fructibus, aut succis naturalis vis inest, aut quodcunq; etiam ex metallis, mari ve aliquid ad corporis nostri vsum appositum habere inuenta sit, ea omnia rerum inuentioni similiter indicari debent, quibus in cibo, potioneq; vti consueuimus. At in quibus exquirendis curiosa quadam, & anxia nimis solertia est opus, quæque magis nobis conciliant molestias, ea à Christianis omnibus*

Ecccl. 38. 1.

Ecccl. 38. 1. 12.

Tob. 6. 8.

Matth. 9. 12.

Luc. 5. 33.

B. quæst. 55.

bus funditus repudianda sunt. Et sub finem: Mihi vero etiam ad colendam continentiam haud mediocrem momentum ars haec, de qua loquimur, videtur afferre. Siquidem animaduerto ab ea & delicias amputari, & crapulam damnari, epularum praeterea varietatem, & exquisita nimis condimentorum praeu excogitatum solertiam tanquam inutilem improbari: in summa denique indigentiam ab ea sanitatis matrem appellari. Proinde si aliquando preceptis medicinae utimur, siue repudiamus ob aliquam causam: propositum tamen illud teneri constantissime debet, ut DEVS imprimis propitius habeatur, & animae utilitati consulatur, & precepto Apostoli satisfiat illi. Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia ad gloriam DEI facite. Hucusq; S. BASILIVS. Quo sensu vero S. BERNARDVS Abbas noluerit fratres suos aegros uti medicinis, diximus in morbis in PANARIO.

1. Cor. 10. 31.

Panar. v. Impat.

in morbis.

C A P V T I V.

In morbis non esse figendam spem omnem in Medicinis & Medicorum arte, sed maximè in DEO.

ID docet nos Sapiens eodem loco, vbi commendat nobis Medicinam & Medicos. Fili, inquit, in tua infirmitate ne decipias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Da suauitatem & memoriam simulaginis, & impingua oblationem. quibus verbis significat precibus iungenda etiam sacrificia sacerdotum, ita tamen ut non negligatur opera Medici, mox enim addit: Et da locum Medico, etenim illum Dominus creauit: & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria. Est enim tempus, quando in illorum manus incurras: ipsi verò Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum & sanitatem propter conuersationem illorum. Quod vel de Medicis ipsis intelligi potest, qui non ita debent fidere arti suae, quin Deum etiam deprecentur pro felici curationis successu, vel de sacerdotibus, ut Graeca magis postulat, quorum conuersatio, vel officium imprimis postulat pro aliis DEVM orare. Vnde S. IACOBVS monuit induci presbyteros in domum aegrorum, orandi causa, si grauius decubuerint. ASA Rex Israel, ut est in 2. Paralipomenon. anno trigesimo nono regni sui aegrotauit dolore pedum vehemētissimo, & quia nec in infirmitate sua quesuit Dominum, sed magis in Medicorum arte confusus est, dormiuit cum Patribus suis, & mortuus est.

Ecc. 38. 9.

Iac. 5. 14.

2. P. 16. 12.

QUAMOBREM autem in Medicorum arte & industria fiduciam nostram collocare non debeamus, idem S. BASILIVS multas quaestione citata enumerat causas: Danda, inquit, nobis studiosè opera est, ut huiusmodi arte, si quando res postulet, ita utamur, ut nullo modo omnem ei aut prospere aut aduersè valetudinis causam assignemus, sed ut ad gloriam Dei, & formulam quandam,

B. q. 55.

Ioan. 9. 7.

Math. 8. 3.

Ier. 8. 22.

4. Reg. 20. 7.

1. Cor. 10. 13.

Luc. 10. 33.
4. Reg. 20. 7.

dam, qua nos in animorum curatione nostrorum uti oporteat, ita salutaria ab eo corpori nostro subsidia petamus. Ac si quando remedia nos medicina defecerint, ne utiquam leuandi mali spem omnem in hac arte collocatam habeamus, sed illud intelligamus, aut non patietur nos tentari Deus supra id quod possumus. Aut quod sicut olim, dum inter nos versaretur Dominus, modo lutum faciens illud alicui allinebat, illitque, ut se in Siloam ablueret precipiebat: modo ad sanandum, voluntate solus contentus erat, dicens. Volo, mundare, Quosdam etiam præterea, ut in acerbitatibus certarent, dimisit: nimirum, qui periclitatione illa spectatores ipsos vellet efficere. Ita nunc pari ratione agere nobiscum velit, tum ex occulta ratione quadam oculis minime aperta, salutari nobis imponenda medicina, quotiescunque ita facere ex animarum nostrarum utilitate esse ipse iudicauerit: tum etiam id agendo interdum, ut ad depellendos nobis morbos eos, quibus laboremus, crassioribus remediis quibusdam utamur, idque ea re nimirum, quod curationis longinquitate memoriam eius, quod acceperimus, beneficij altius in animis nostris impressam velit, vel ea re ut formulam nobis tradat, quam in curandis animi nostri vitiis imitemur. Ut enim in corporibus necessario & demi illa debent, que superuacanea sunt, & que absunt, apponi: sic idem quoque in animis nostris seruandum est, ut que aliena sunt, scilicet, amandemus, & que idonea adsciscamus. Siquidem fecit DEVS hominem rectum, & ad bona opera creauit, ut in illis ambularemus. Et quemadmodum in iisdem corporibus, secari, vri & potiones amarissimas sumere incolumitatis ipsorum causa non recusamus: sic in animis quoque, secantia, cum obiurgamur, verba, amaraque pro ipsorum salute increpationum medicina accipienda sunt: quod quidem iis qui emendati non erant Propheta obiecit, cum dicit: Nunquid resina non est in Galaad, aut Medicus non est ibi? quare igitur non est restituta sanitas filia populi mei? Quin illud etiam, quod quis inueteratis morbis, non nisi ex longinquo tempore, variisque, & iis dolorem facientibus medicamentis sanitatem expectat, indicio est vitia similiter, que in animis nostris inueterauerint, assidua oratione, & diuturna patientia & acerrima animi contentione, que ad sanitatem adipiscendam ratio sufficere nobis ostenderit, à nobis curari oportere. Et paulo post: Ut Ezechias massam ficorum illam, ne utiquam præcipuam sanitatis causam fuisse arbitratus est, neque salutem corporis sui quam recuperauerat illi acceptam tulit, sed ad Dei gloriam, etiam quod ficos creasset gratiarum actionem adiecit: sic nos quoque, quando cunque ab eo qui benignè sapienterque vitam nostram moderatur DEVS, vapulamur, primum illud petamus, ut causam nobis indicet, cur ita plectamur, cum illud postulerimus, ut ab iis quibus premimur acerbitatibus liberemur, ut animi ab iis in tolerando fortitudinem comprecemur, ut una cum tētatione exitum etiam præbeat, & sustinere possimus. Restituta verò nobis sanitatis munus, siue per vinum oleo permistum, veluti ille curatus, qui in latrones inciderat, fuit, siue per ficos, ut legimus de Ezechia, gratiarum actione prosequi debemus. Neque omnino referre quidquam existimemus, siue non cernentibus nobis, siue cernentibus corpore rei alicuius opera

ius opera curationem nobis DEVS adhibeat, quādo hæ sæpe numero faciunt, ut Dei in nos beneficium clarius agnoscamus. Atq; etiam fit plerunq; ut cum idcirco in aduersam valetudinem inciderimus, ut hoc pacto admoniti vitia nostra emendemus loco pænæ cuiusdam, huiusmodi curationis acerbitatem cogamur perferre. Porro haud mediocrem periculum est, ne à recto animus aberrās vitas quasdam opiniones concipiat, quasi morbus omnis petitis à medicina remediis curandus sit. Neg. enim semper morbi omnes à natura, aut vitiosa victus ratione, aliisve quibusdā in corpore nostro sitis causis, ad quæ vtilem interdum Medicorū artem videmus, ortum ducunt, quandoquidem morbi sæpe veluti quædam peccatorum flagella sunt, quib. nihil aliud agitur, nisi ut vitam nostram in melius commutemus. Quem enim Dominus diligit, castigat: & ideo multi in vobis infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmet ipsos dyjudicaremus, non vtiq; iudicaremur: dum iudicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum mundo damnemur. Quamobrem qui eiusmodi sunt ommissis Medicorum auxiliis inuēt as sibi acerbitates ferre silentio debent, quandoquidē se peccasse animaduuerint, atq; illum inuitari, qui dixit. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei: nec non vitæ suæ praua studia emendare, & dignos pœnitentiæ fructus edere, & verborum Domini illorum meminisse. Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Quin est, quando diabolo hoc ita deposcente permittitur à Domino, cum aliquem tanquam fortissimum aduersarium, quæ est eius benignitas, ipse cum illo in certamen committat, ac magnificam illius iactantiam summa seruatorum suorum tolerantia retundat, (quod quidem in IOB factum fuit) aut mollioribus etiam inferendo doloribus, laboribusq; exempla proferuntur eorum, qui vsque ad mortem continenter tolerare cruciatus possunt, veluti LAZARVS: de quo, cum tot vndiq; vlceribus urgeretur, nusquam tamē scriptum est, eum quidquam ab diuite illo unquam petiuisse, significationem ve ullam fecisse, quod iniquo animo eum in quo erat rerum suarum statum ferret. Quæ quidem causa fuit, quamobrem postea quietem in sinu Abrahæ inuenerit, veluti qui mala receperit in vita sua. Quamquam aliam prætereā in sanctis viris morborum causam euenire solitam reperimus, velut in Apostolo. Ne enim hominis natura egressus posset putari, aut naturaliter aliquid præ ceteris eximium habere quispiam ipsum existimaret, quemadmodum Lycæones, qui ad eum cum coronis & lauris accesserunt, quo facilius intelligi possit, hominis illum natura præditum esse, in assidua vsque erat agrotatione. Quocirca quid est, quod huiusmodi hominibus emolumentum afferre possit medicina? aut quod non iis potius contra ab ea periculum procreari? qui quidem relicta recta ratione curam suam in corporis curationem tantum contulerint: Qui verò ex vitiosa quam tenebant in victu ratione morbum sibi contraxerunt, hi corporis curatione vti debent, perinde vti exemplo & adumbratione quadam, quam in curando animo sequantur. Hactenus præclare fane BASILIUS.

Prou. 3. 11.
1. Cor. 11. 3e.

Mich. 7. 9.

Ioan. 5. 14.

Luc. 16. 20.

Luc. 16. 22.
2. Cor. 12. 8.

Act. 14. 11.

De Officio Medicorum.

PRIMUM officium Medicorum est, ante morbum adhibere aliquādo medicinam, non curatiuam, sed præseruatiuam, qua impediatur morbus impendens: quomodo tempore contagioso accipimus ab iis quædam præseruatiua contra pestem. Hoc munus Medici insinuauit Ecclesiasticus, cū suasisit. *Ante languorem adhibe Medicinam.* Quod autem de spiritali lægure potissimum monuerit, liquet ex verbis mox sequentibus: *Et ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem.* id est, ante extremum iudicij diem explora teipsum, & si quid pœna dignum in te offendas, vt facile offendes, punias & diiudices, sicut enim fiet vt Deum nobis propitium reddamus, nam vt habet PAULVS: *Si nos ipsos iudicemus, non utiq; iudicemur.* Ob hoc officium Medicorum, vt refert Maximus in quodam sermone, Demadas maiorem gratiam debere Medicis dixit, qui morbum ingruentem arcerent, quam qui iam præsentem pellerent.

Eccl. 18. 18.

1. Cor. 11. 30.
M. serm. 50.

A. c. 13.

S. ep. 95.

II. Officium est, notitiam herbarum aliarumq; rerum ad medicinam pertinentium habere exquisitam. Hoc S. AMBROSIVS vt alia multa suggessit in lib. 3. hexæmeron. *Ea medicina antiquior, quæ herbis, inquit, curare consuevit & succis, nec vlla firmior sanitas, quam quæ salubribus reformatur alimentis.* Vnde secundum naturam docemur, quia sola nobis esca medicina est. *Herbis certè ulcera aperta clauduntur, herbis curantur interna: ideoq; Medicorum est opus, herbarum potestates noscere. Hinc enim medendi vsus inoleuit.* Vnde SENECA ad Lucilium: *Medicina, ait, quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sifteretur fluens sanguis, vulnera coirent paulatim. Deinde in hanc peruenit tam multiplicem varietatem. Nec est mirum tunc illam minus negotij habuisse, firmis adhuc solidisq; corporibus, & facili cibo, nec per artem voluptatemque corrupto.*

V. lib. 1. c. 1.

A. initio.

III. Officium, notitiæ coniungere experientiam, à qua MEDICI dici solent expertissimi, vel experientissimi. Nam finxit antiquitas Æsculapium principem Medicorum barbatum, quod in Medico multarum rerum vsus & experientia requireretur. Idcirco autem DIONYSIVS senior, teste VALERIO, Æsculapio in templo eam detraxit, quod dicitaret barbam auream minimè ei conuenire. Quocirca S. AMBROSIVS, in præfatione 37. Psalmi: *Vnde Medicina nisi de vulnere, inquit, sumpsit exordium? Dum prima etas generis humani docet alios quod sibi profuit, & quemadmodum vulnus suum sanauerit, aliis ostendit, vsus artem fecit, & ægritudo magisterium. Ipsa enim est prima & valida secta medicine, quam experientia, non coniectu-*

coniectura formauit. ideoq; ab experientia ἐμπειρίῃ primo Medici sunt vocati, & ex ea secta cetera derivatae sunt, atque ab ea usum quendam suae sumpsere virtutis. Et M. TVLLIVS in l. de Officiis: Nec Medici, ait, nec Imperatores, nec Oratores quamvis artis praecepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt. Et PLINIVS senior lib. XXIII. *Medicinae* P. c. i. *praecipue efficacissimus magister usus.*

IV. Officium est in praebenda medicina, tempori, regioni, aetati & personae se accommodare: *Enimvero Medicus*, ait GREG. Nazianzenus in primo Apologetico: *regiones, & tempora & aetates, & anni partes ceteraq;* Naz. *huius generis explorabit, medicamenta etiam egrotanti propinabit, vitusq; rationem praescribet, noxiq; observabit, ne praesidiis artis egroti cupiditates obsistant. Nouit enim bonus Medicus*, ait S. AMBROS. epist. ad Horontianum, *quae esca* A. ep. 23. lib. 5. *cui apta sit infirmitati, & cui tempori ad profectum valetudinis. Interdum opportunitas escae sanitatem reddit. Quod si importune aliquis accipiat, aut non conuenienter, implicatur periculo. Ait Poeta.*

*Temporibus medicina valet: data tempore profunt,
Et data non apto tempore vina nocent.*

Ouid. de rem.
Amoris.

S. AVGVST. epist. ad Marcellinum in hanc rem tale narrat exemplum: Magni ille nostrorum temporum Medicus Vindicianus consultus a quoda, dolori eius iussit adhiberi, quod in tempore congruere videbatur, adhibitum. sanitas consecuta est. Deinde post annos aliquot eadem rursus corporis causa commota, hoc idem ille putauit adhibendum, adhibitum vertit in peius. Miratus recurrit ad Medicum, indicat factum. At ille, ut erat acerrimus, ita respondit: Ideo male acceptus es, quia non ego iussi: ut omnes qui audissent, parumq; hominem nossent, non eum arti medicinali fidere, sed nescio qua illicita potentia putarent. Vnde cum esset a quibus poterat stupentibus interrogatus, aperuit, quod non intellexerant, videlicet illi aetati iam non hoc se fuisse iussurum. Tantum igitur valet ratione atq; artibus non mutatis, quid secundum eas sit pro temporum varietate mutandum. Non itaq; verum est, quod dicitur. Semel recte factum nullatenus esse mutandum. Mutata quippe temporis causa, quod recte ante factum fuerat ita mutari vera ratio plerumq; flagitat, ut cum ipsi dicant recte non fieri si mutetur, contra veritas clamat, recte non fieri, nisi mutetur, quia utrumq; tunc erit rectum, si erit pro temporum varietate diuersum. SENECÆ quoq; ad Heluiam matrem, recepta illa sententia est: *In morbis* Sen. de Conso- *nihil esse magis periculosum, nec perniciosum, quam immaturam medicinam.* lat. *ÆLIANVS* in varia historia commemorat Aristotelem agrum, cum Medicus Æ. lib. 9. *ei praeceptum quoddam iniungeret, rogasset ut in curando personae rationem haberet: Ne, inquit, me cures, vel ut bubulcum, vel ut fossorem, sed prius causam discere, sic enim facili persuasionem me morigerum reddideris.*

V. Officium est, non ante agro antidotum salutarem exhibere, quam corpus eius noxiis humoribus purgauerit. Hoc assignat S. BASIL. in B. orat. 7.

oratione de Virtute & Vitio. *VIDE* ego, inquit, *Medicos non prius præbentes salutaria medicamenta, quam ante vomitionibus eam materiam, qua morbum gignebat, vacuum fecissent, quam sibi ipsis ex prava vitæ ratione homines interperantes aggregarant. Verum & vas si quadam reliquidum, male olente unctum fuerit, nec post elutum, recipit unguenti influxionem. Proinde necessarium est, ut ea, quæ prius insunt, effundantur, ut post possint ea recipi, quæ indiscinda atque inferenda sunt.*

VI. Officium est; cito & tempestive occurrere morbo, iuxta illud Poeta.

Quid de Rem.
Amor.

Præ ipiis obsta, sero medicina paratur,

Quum mala per longas inualuere moras.

A. ep. 44. lib. 7.

Nisi ratio postulet moram aliquam. Nam, ut scribit S. AMBROS. in Psal. 36. *Medicus non statim adhibet medicamenta languori. Si dolor feruet, fomenta adhibet, ut misceat dolor. Si febris exarsuat, remedij tempus expectat. Ipsum potum sitientibus negare consuevit. Non dicit. Nolite febrere, cum fauor feruet agroti, sed dicit, expecta, desinat febris, digeratur commotio. Et ad Constantium. Medendi periti cum vident notas agritudines, ut ipsi appellant, medicinam quidem non adhibent, sed tamen medicina tempus expectant: nec deserunt inualidum, sed lenioribus verbis, aut quibus possunt, palpant delinimentis, ne aut intermissa agritudo desperatione animi grauescat, aut crudior medicinam respuat, eo quod ad maturitatem peruenire nequeat, si indigesta insolens rerum huiusmodi Medicus adhibeat manus. Siquidem & pomum cum immaturum exagitur, cito deperit.*

Ambr ferm. 9.

VII. Officium est, non parcere ægro, etiam si aliquando moleste ferat oblatam medicinam. Considera *Medicum*, inquit idem Pater in 118. Psal. *ut lia apponentem medicamenta vulneribus, ea tamen qua mordeant ulceris virus, aut certe ferro putrefacta rescantem: cum in eo ipso bonus sit medicus, quia utilitatem operatur agroti, & facit, quod prodesse nouerit: tamen quia ager dolorem aut non vult, aut non potest sustinere propter infirmitatem affectus sui, rogat ut eum Medicus quadam bonitate & suauitate sua curet, & non asperitatem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat vulnerum fibras: aut si aliter non potest, ut cum moderatione faciat, & quadam subtilitate mitiget vim doloris.* Et NAZIANZENS.

N. Apol. 1.

Ignem, inquit, etiam interdum & ferrum, asperiora, medici amentia Medicus nonnullis adhibebit, quæ tamen si perquam molesta esse videantur, nihil tamen eorum perinde arduum atq; difficile est, atque mores & effectum medicari.

H. ep. 147.

HIERON. quoq; ad Amandum sic loquitur. *Putridæ carnes ferro indigent & cauterio: nec est medicinæ culpa, sed vulneris: cum clemens crudelitate non parcat Medicus, ut parcat, seu ut misereatur.* Et lib. 7. in Ezechielem.

H. inc. 24.

In hoc quoq; (ait DEVS) ostendam clementiam meam instar Medici, qui putridis non parcat carnibus, ut sana membra seruentur: non parcat, ut parcat: crudelis est, ut misereatur, nec considerat patientis dolorem, sed vulneris sanitatem, considerans illud

illud Evangelicum, magis volens unum perire membrum, quam totum corpus interfici. Et S. AVGVST. in Psal. 33. Medicus crudelis est, qui exaudit hominem, & parcat vulnere & putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salutem filios? nonne paruuli clamant inter manus earum? Ille ergo crudeles sunt, ut nō parcant, non exaudiant lacrymas? nonne plena sint pietate? & tamen clamant pueri, & non eis parcur. Sic & DEVS noster plenus est charitate: sed ideo videtur non exaudire, ut sanet & parcat in sempiternum.

VIII. Officium est, ad radicem morbi penetrare, eamq; excindere. Hoc noster AMBROSIVS in Psal. 61. scribens pulcherrimè ad vtrunq; Medicum, spiritualem & corporalem accommodat. Quia, inquit, per inobedientiam culpa irrepsit, dum mandata diuina temerantur, obedientiam vtiq; præceteris debuit reformare, ut seminarium erroris excluderet. Fibra enim inde manauerat, & ideo sicut bonus Medicus radices prius vlcis debuit amputare, ut medicamentorū salubre remedium, vlcis ora sentirent. Frustra n. cicatricem curaueris, si serpent interiora contagia: imò acerbatur vlcus, si foris clauditur, cū interius virus exestuat. Nam quid proderat donasse peccatum, si peccandi maneret affectus? Hoc erat nō sanare cicatricem, sed claudere. Sic ante eū S. CYPRIAN. Lib. 2. ep. 7. vel potius Clerus Roman. ad ipsum. Vbi poterit, inquit, indulgentiæ medicina procedere, si etiam ipse Medicus intercepta pœnitētia indulget periculis? si tantummodo operit vlcus, nec sinit necessaria temporis remedia obducere cicatricē? Hoc non est curare, sed si dicere verum volumus, occidere. & S. GREGOR. lib. 7. G c. 16. Moralium, in eundem sensum: Vlcera, ait, clausa plus cruciant, quia cum putredo quæ intrinsecus fernet, eicitur, ad salutem dolor aperitur.

IX. Officium est sanitatem semel restitutam consiliis & antidotis conseruare. DVO n. sunt officia medicinæ, inquit B. PROSPER in sent. P. C. 131. rentiis ex August. collectis: Vnum, quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas: ita duo sunt dona gratiæ: vnum, quod auferit cupiditatem, aliud, quod facit animi perseuerare virtutem. Et S. GREGORIVS in I. Psalm. Pœnitentialem. Boni, inquit, Medici officium est, non solum salutem restituere, sed etiam restitutam custodia scdilitate seruare.

CAPVT VI.

De proprietatibus quibusdam Medicorum.

PROPRIETAS prima Medicorum sit, non omnes ægros sanare, etiam si peritissimi, sicut nec omnes Rhetores persuadent, etiam si sint eloquentissimi, vt tradit ARIST. lib. 1. Topicor. Quare Didymus, auctore Antonio Melissa, rectè perfectū illum Medicum dicebat, non quidē M. p. 1. scim. 56. qui omnino curaret, sed qui nihil eorū, quæ ad vtilitatem & curā pertinerent, omitteret. HIERON. scribens in verba Isaia iuxta LXX. Mortui vitam non videbunt, neq; medici suscitabunt. Sensus, inquit, perspicuus est, cōdemnari

mnari fabulas poetarum, qui ab Æsculapio iactant Virbium suscitatum. Non solum autem hoc de mortuis, sed de omni infirmitate dicendum est, quod absq; Dei misericordia nihil medendi ars valeat. Sed quomodo, nisi Dominus adificauerit domum, inuanum laborauerunt qui adificant eam. Sic nisi Dominus languorem curauerit, inuanum laborant medici, qui cupiunt sanare languentes. Nisi Dominus custodierit sanitatem, inuanum custodiunt, qui etiam præcepta custodienda salutis propriis edunt libris: semperq; dicendum est non solum in corporis, sed etiam in anima sanitate. Benedic anima mea Domino, qui sanat omnes languores tuos. Idem ex

Psal. 126. 1.

Psal. 102. 3.

O. 1. de Ponto.

Ethnicis canit OVIDIVS ad Ruffinum.

*Non est in medico semper releuetur ut aeger,
Interdum docta plus valet arte malum.
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulnere cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Eura quog; interdum nulla medicabilis arte,
Aut si sit, longa est attenuanda mora.*

II. PROPRIETAS, quod medicina eorum ad tempus sic amara, exitus autem iucundus. Ita HIERON. *Omnis, inquit, medicina habet ad tempus amaritudinem, sed postea fructus doloris sanitate ministratur. Omnino simile illi, quod Apostolus scribit de castigatione Domini, quæ medicinæ loco à Domino in hac vita suppeditatur. Omnis autem disciplina, ait, in presentia quidem videtur non esse gaudij, sed mæroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ.*

H. l. 2. Jerem.

G. c. 1.

S. lib. 1. c. 9.

III. PROPRIETAS est, quod aliquando contraria contrariis curet in eo secutus Principem Medicorum Christum, ut obseruauit GREGORIUS Magnus lib. 24. moralium. *Mos, inquit, medicina est, ut aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curet. Nam sæpe calida frigidis, frigida frigidis: Sæpe autem frigida calidis, calida frigidis sanare consuevit. Veniens ergo ad nos de super Medicus noster tantisq; nos inueniens læguoribus pressos, quiddam nobis simile, & quiddam contrarium appuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus, concordauit nobis veritate naturæ, sed discrepauit à nobis rigore iustitiæ. Apud SENECAM libro de Clementia exstat dictum LIVIÆ mulieris. Fac quod medici solent, qui ubi vsuata remedia non procedunt, tentant contraria.*

P. c. 1.

IV. est, nullam attem medicina esse inconstantiolem, nullam tamen fructuosiolem. Hanc assignat senior PLINIVS lib. 29. *Nulla, inquit, ars inconstantior medicina, nulla sæpius mutatur, cum sit fructuosior nulla. Et rursus. In hac artium sola euemit, ut unicuiq; medicum se professo statum credat ur, cum sit periculum in nullo mendacio maius.*

V. quod

V. quod præcepta medicinæ parum congruant cum diuinis præceptis: quia medici verbi causa comedere eos iubent, quod Deus vel Ecclesia vellet ieiunare. Eam tradit S. AMBROSIVS. *Contraria, ait, diuina conditioni præcepta medicinæ sunt, quæ à ieiunio reuocant, ieiunare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt: ita qui se medicinis dederit, seipsum sibi abnegat.* Hæc tamen regula ordinaria non est, quia videmus ieiunij præscriptionem maxime esse apud Medicos pro recuperanda sanitate commendatam. Idcirco enim superius S. BASILIVS in quæstionibus fufius disputatis dixit, *non mediocrem momentum ad continentiam colendam artem medicinæ afferre, quod ab ea delicta amputentur, & crapula damnentur, & ieiunia commendentur.*

A. in Psal. 20.
Grat. de Conf.
d. 5. c. contraria.

B. q. 55.

VI. PROPRIETAS sit, quod Medici, quamuis peritissimi, si & ipsi in morbum inciderint, raro possint sibi Medicinam facere, ita vt prouerbii loco dictum illud, *MEDICÆ cura te ipsum, iactetur, & Christus apud B. LVCAM ita vsurpauit. Vtq, inquit, dicet is mihi hanc similitudinem: Medice cura te ipsum.* id est, prouerbum, vt exponit EUTYMIVS. Ratio est, quia passio ægritudinis obscurat eorum intelligentiam.

Luc. 4. 33.

C A P V T VII.

De Monitis quibusdam à Medico seruandis ne facile delinquat.

PRIVM Monitum, ne prius ægro præscribere aliquid incipiat, antequam scientiam morbi & antidotum, praximq; necessariam exploratam habeat.

2. vt diligenter studeat; ægrum cum opus est visitet, medicinam quam fecit certo putet ei profururam: nam si dubitat, an noxia futura sit, eoq; porrigit tantum vt experimentum capiat, aut ne videatur indoctus, lethaliter delinquit.

3. ne quæstus causa curationem morbi in longum tempus protrahat.

4. ne ad corporis salutem curandam, vllum consilium det, quod vergat in animæ damnationem.

5. ne superstitiones immisceat naturali Medicinæ.

6. Vt ægris suadeat confessionem Sacramentalem. PIVS certe V. Pontifex Max. salubriter iussit, vt quoties Medicus tertio inuisit ægrum, faciat æger Confessionem.

Conf. supra
gregc.

7. Ne prægnanti mulieri præbeat medicinam qua abortum faciat, idq; ne propter sanitatem quidem eius, si credit vel dubitet foetum esse animatum: cum autem putet probabiliter non esse animatum, potest matri pharmacum dari ne pereat.

8. Ne sine causa legitima cuiquam concedat facultatem diebus veditis, vt in Quadragesima, vescendi carnibus, aut violandi ieiunium ab Ecclesia indictum.

9. Vt ægros quos credit morituros, moneat, vt animæ, rei q; familiariter tempestiue consulant.

10. Ne stipendium exigat iniustum, nec superflua pharmaca ad ditandos pharmacopolas præscribat.

11. Vt pauperibus ægris gratis medeatur, quos probabiliter nouit morituros, nisi eis medeatur, & non est alius, qui id faciat.

12. Vt ne aliis medicis detrahat, nec quod recte ab illis semel ægro præscriptum est leuiter immutet. Lege de his S. Antoninum 3. p. tit. 7. cap. 1. & 2. Nauarrum cap. 25. Manualis, num. 60. & Syluestrum V. Medicina.

DE MILITIÆ

S T A T V S.

C A P V T I.

De Vocabulo Militiæ & Belli.

MILITIÆ vocabulum, vt constat, à Milite sumptum est: quidem à mollitie, autore FESTO, per contrarium dicta, eo quod nihil molle, sed asperum quid gerat. Alij militem à duritia, quam pro Repub. sustinet, putant appellatum, vel à multitudine, vel etiam à malo, quod eius industria arceatur: aut denique à mille, quasi millesimus quisque, quod trium millium prius legio fiebat, & singulæ tribus Tatiensium, Ramnensium, Lucerum mille milites mittebant. SERVIUS tria militum facit genera: PRIMVM est Euocatorum, qui non milites, sed pro milite erant: Vnde Consul solebat dicere: Qui vult Rempub. saluam, me sequatur. nam diuersi ad diuersa loca propter cogendos exercitus mittebantur. 2. est Tumultuariorum, qui necessitate aliqua electi ad vnum tantum bellum militant, quando vicinum periculum Urbis singulos iurare non patitur. 3. Sacramento religatorum, qui post electionem in Rempub. iurabant se non recessuros à præcepto Consulis, nisi post completa stipendia, quod militare sacramentum dicebatur. Hi vero plenam militiam habebunt, erantque quinque & viginti annis obligati. De his generibus vidè BVDÆVM in Pandectis.

BELLVM autem FESTVS à belluis deducit, quod belluarum sit mu-

tuo felaniatu conficere. PRISCIANVS per antiphrasin & S. HIERON. ad Fabiolam de 42. mansionibus *volunt dictum*, quod minime bonum sit, sed plenum acerbitate, sicut *Lucas* à Poetis dicitur, quod minime luceat, & *Parca*, quod minime parcant. CASSIODORVS libro primo variarum existimat à B E L O, qui primus gladium ferreum produxit, nominatum bellum. Nos utroque nomine intelligimus professione, Milites & Bellatores, qui statum militiæ susceperunt, siue profanum & externum, siue Sacrum gerant. S. GREGORIUS Nazianzenus non semel vocat Bellum sacrum, quod inter Episcopos & Sacerdotes pro rebus sacris & diuinis gerebatur, alludens ad Phocense bellum Ethnicorum, quod profano Delphico direpto & spoliato gerebatur. Rectius sacrum vocatum est à GUILHELMO TYRIO, quod multis annis à Christianis gestum pro recuperatione terræ sanctæ, quam & recuperatunt.

H. epist. 147.
manf. 33.

C. c. 30.

G. orat. ad
150. Episc.

T. in lib. de bello
sacro.

C A P V T II.

Militarem statum esse honestum & licitum.

EX nostris Apostatis olim IULIANVS Imperator fuit, ut insinuat S. GREGOR. Theologus oratione prima in eundem, qui arbitratus fuit Christianis omnino vetitum esse bellum. Et hac ætate cum Anabaptistis quidam Semicatholicus fuit ERASMVVS Roterodamus, qui in annotationibus ad cap. 3. & 22. Lucæ, & fusc chiliade quarta adagiorum centuria prima id persuadere sibi conatus est, reclamantibus præsertim diuinarum literarum, Sanctorumque Patrum testimoniis.

G. sub lra.

DIVINIS literis quidem, nam constat DEVM Opt. Max. qui nihil mali, teste S. AVGVSTINO in 22. contra Faustum imperare potest, bella imperauisse. In Numeris enim dicitur. *Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Hostes vos sentiant Madianita & percutite eos, quia & ipsi egerunt hostiliter contra vos.* Et in primo Regum Samuel. *Hac dicit Dominus exercituum, Recensui quæcumque fecit Amalec Israeli, quomodo resistit ei in via, cum ascenderet de Egypto. Nunc ergo vade & percutite Amalec, & demolire universa eius, &c.* 2. legimus DEVM etiam iuuisse præliantes. Nam in Exodo dicitur. *Cum leuasset Moyses manus vincebat Israhel.* Et in Deuteronomio. *Nolite metuere neque timeatis eos. Dominus Deus qui est ductor vester, pro nobis ipse pugnabit.* Et. *Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Nonne ideo quia DEVS suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos?* Et in Psalmis. *Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti*

A. c. 75.

Num. 25. 17.

1. Reg. 15. 2.

Exod. 17. 11.

Deut. 1. 21.

Deut. 32. 30.

Psal. 17. 35.

Hb 3 ut

quis; *prætexis, & dicis, non possum esse pius. Centurio nomine miles erat; de quo IESVS ait, neque in Israhel tantam fidem inueni. nihilque nocuit illi militia sua.* S. AMBROSIVS vero præterquam quod libro primo Officiorum à vir-
tute bellica commendet Iesum Naue, Gedeonem, Ionatham & Machabæos, c. 41. his verbis concludit: *Habes fortitudinem bellicam, in qua non mediocris honesti ac decori forma est, quod mortem seruituti præferat ac turpitudini.* Et in sermone 7. *non militare delictum est, sed propter prædam militare.* S. IOANNES, inquit idem libro 2. in Lucam *stipendia constituta militia, ne dum sumptus quaritur, præda grassetur.* B. THEODORETUS libro 5. Eccl. hist. ex S. Damasi epistola laudat Imperatorem Theodosium, quod tyrannos sibi aduersantes euerterit. S. AUGUSTINVS ad Marcellinum. *Si Christiana, inquit, disciplina omnia bella cuperet, hos militibus potius consilium salutis pœnitentibus in Euangelio diceretur, ut abicerent arma, seque militia omnino subtraherent. Dictum autem eis Luca 3. Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere præcepit, militare vix, non prohibuit.* Vide plura ep. 50. ad Bonifacium, & lib. 20. contra Faust. c. 74. S. GREGORIUS Genadum Imperatorem vehementer hortatur ad compescendos bello hæreticos. *Eminentia, ait, vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum cervices iugo rellitudinis premat.*

III. Idem honestum & licitum, imo aliquando & necessarium cognouerunt sola natura & ratione Philosophi. Nam Philosophorum princeps Aristoteles in 7. politicorum, bellum numerat inter agibilia vitæ humanæ utilia & necessaria. *Diuisa est, inquit, vita tota in negotium & otium, bellumque & pacem.* Et post. *Bellum, inquit, gratia pacis, negotium autem gratia otij, necessaria & utilia gratia honestorum.* Et ibidem. *Pater igitur, quod bellica rei studia bona sunt existimanda, sed non ut finis supremus, sed gratia illius.*

NEC mitum philosophum ita sensisse; cum lege naturæ competit hominibus vim vi repellere; vt tuti & incolumes esse queant: aliquando autem ad id commode præstandum præsidio pleni belli opus est.

IV. DEVS Opt. Max. aliquando tum in veteri, tū in nouo Testamento diuinitus miraculis approbavit prælia. nam in Iosue ad solum clangorem tubarum corruerunt muri Hiericho. Et in quarto Regum ad strepitum exercitus, qui nullus erat; Assyrij fugerunt. Item quando quinq; equites de cælo apparuerunt pro Machabæis pugnantes. Et cum angelus vna nocte percussit 185 millia Assyriorum. Et cum Constantinus Imperator signo crucis viso in cælo, audiuit & angelos affantes dicere. *In hoc vince,* teste Eusebio lib. 9. Et deniq; cum Theodo-

Th. l. 5. c. 24.

sius visis Ioanne & Philippo Apostolis, victoriam adeptus est contra Eugenium; teste Theodoro, &c.

V. Ecclesia militares quosdam Ordines approbavit, confirmavit, & etiam in numerum Religionum approbatarum suscepit. Militarium autem Ordinum nomine intelligo, qui tribus Religionis votis astricti formulam viuendi autoritate Ecclesiæ approbatam professi, cum hostibus fidei & religionis Christianæ bella siue naualia siue terrestria committunt. In hosce ordines tria solent genera hominum cooptari. Alij enim sunt viri nobiles, qui tanquam quidam sacri milites instar Machabæorum pro fide ac lege Christi cum Turcis & Saracenis fortiter dimicant. Alij vero sunt clerici, qui ad diuina ministeria recepti in ipsorum Ordinum Collegiis commorantur; in choro cantant diuinas laudes, Missarum sacrificia faciunt, Deum pro militibus precantur, & solent Ecclesiis præfici Ordini militari subiectis, aliquando etiam tanquam capellani cum ipsis sacris equitibus in militia versantur, ad eorum confessiones excipiendas, & rem diuinam faciendam, Eucharistiam impertiendam. Alij denique admittuntur ad domestica munera & ministeria, qui tum clericis, tum militibus inserviunt. Hi ordines vocantur militares, quoniam ad militandum sunt instituti. Religiosi, quod milites tribus votis religionis sunt astricti. Sacri, quia regulam ab Ecclesia approbatam profitentur, & deuincti ad dimicandum pro fide Christiana. Vti sunt Hospitalarij S. Ioannis Hierosolymitani, Milites S. Iacobi in Hispania, Calatranæ & Alcantaræ. Hospitalarij nunc dicuntur Melitenses, sunt & alij multi militares Ordines, de quibus vide Ioannem nostrum Azor institutionum moralium libro decimo tertio, à cap. 13. & S. BERNARDVS, qui milites Templi laudat, quod animo & corpore certent pro fide.

B. ad milites
templi.

VI. Pontifices Romani, etiam Conciliis conuocatis, sæpe probauerunt bella contra Turcas & Saracenos suscepta, imo & excitarunt, ad illa. vt Vrbanus II. ante annos 500. in Conc. Claromôtano, & successor eius Paschalis II. & alij. Similiter Concilia Generalia, Lateranense sub Innocentio III. Lugdunense. Viennense, &c. ac etiam D. BERNARDVS ad id bellum hortatus est, vt ipse indicat initio libri 2. de Consideratione ad Eugenium.

DICES cum IULIANO & Erasmo huic doctrinæ repugnare præcepta Euangelica Christi: nam initio Euangelij sui mox clamat Christus. *Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in vnâ maxillam, præbe illi & alteram.* Et. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Et Apostolus ad Romanos. *Nulli malum pro malo reddentes.* Et. *Non vos*

Matth. 5. 39.

Matth. 26. 53.

Rom. 12. 17.

defen-

*defendentes, charissimi, sed date locum ira. Scriptum est enim. Mihi vindictam, D: ut. 32. 35. & ego retribuam dicit Dominus. Possem respondere cum GREGOR. Na- G. in Julian. zianzeno oratione I. verbis illis contineri cōsilium; non præceptum, sed malo cum S. A V G V S T I N O ad Marcellinum & contra Faustum A. ep. 5. & 22. dicere præcepto illi geminam subiectam sententiam: Altera est, vt l. c. 76. simus etiam animo parati ad tolerandas patienter iniurias: sic vt illud. *Si quis te percusserit, &c.* non significet alteram esse reipsa præbendam, sed patienter esse ferendam, tum inflictam, tum animum quoque esse pacatum ad ferendam alteram, si quis secundo percuteret.*

Sic enim satisfieri isti præcepto probat Augustinus exemplo Christi & Pauli. Nam Christus Ioannis 18. percussus in facie non viola- Ioan. 18. 23. uit id præceptum, sed singulare documentum patientiæ dedit, *tamen et si*, inquit ille, *non præbuit percutienti alteram partem, sed potius prohibuit, ne qui fecerat, iniuriam augetet, dicens. Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cadis. Sed impleuit tamen abunde id præceptum, quia, vt ait idem Augustinus, paratus venerat non solum in faciem percuti, sed etiam pro his, pro quibus ista patiebatur crucifixus occidi, pro quibus ait, in cruce pendens Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciant.* Nec dubium Apostolum Paulum per similem præparationem animi idem A. ct. 23. 5. seruasse præceptum, etiam si Principem Sacerdotum, qui se percuti iusserat, increparit:

ALTE RA sententia est, patienter iniurias tolerandas, ita vt non velimus eas priuata vlcisci auctoritate: bella autem iusta non priuata, sed publica auctoritate geruntur. Et hoc modo intelligitur: *Qui ac- Math. 26. 53. ceperit gladium, nempe priuata auctoritate, gladio peribit.* Publica autem auctoritate geruntur; tum ob bonum commune, tum etiam illorum, qui debellantur. *Agenda*, ait S. A V G V S T I N V S dicto loco, *sunt multa cum inuitis benigna asperitate plectendus. Nam cui licentia iniquitatis A. ep. 5. eripitur, viliter vincitur. Quoniam nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.*

N E C Mirum Säuatorem nostrum rationem illam inuuisse in noua lege sua mitissima, vt omne bellum, omnemque contentionem dis- suaderet, sed vbiq; laudaret commendaretq; pacem, mansuetudinem & patientiam, quia omnes conabatur verbo & exemplo ad vitæ perfectionem adducere. Similiter eius fidi discipuli S. Paulus, S. P E T R V S idcirco potius nos ad patiendum, quam ad defendendum hortantur. Si autem aliter Christiana religio facta testaque teneri non possit, non vetuit, vt licite aliquando iniuria illata propelleretur iustis de- causis;

causis, vt proluxe explicat S. AVGVSTINVS loco cit. contra Faustum à cap. 76.

CAPVT III.

Quae conditiones honestam & licitam militiam reddant.

MILITIAM autem honestam & licitam reddunt tres fere conditiones secundum Patres & scholæ Doctores. Prima est, auctoritas indicentis. 2. causa iusta. 3. intentio recta.

PRI MA Igitur AVCTORITAS indicentis Bellum, est DEVS, Imperator, Rex, Respublica libera, vel alia Respub perfecta, hoc est, quæ in Iurisdictione sua per se finit lites, vt sunt quidam Ducatus in Italia, & Respub. Veneta. Non autem Principatus in Germania, siquidem ita recognoscunt Imperium, vt habeant recursum ad vnum commune tribunal Imperiale. Ita S. AVGVSTIN. contra Faustum tradit. *Interest, inquit, quibus causis, quibusque authoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc pœcit, vt suscipiendi belli authoritas atque consilium, penes principem sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutique communi. Bellum autem quod gerendum DEO auctore suscipitur, recte suscipi dubitari fas non est, vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad subiugandam mortalium superbiam, quando ne illud quidem humana cupiditate geritur, non solum incorruptibili DEO, sed nec sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potius ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam ferendamque paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur. Neque enim habet quisquam in eos vllam potestatem, nisi cui fuit data de super. Non enim est potestas, nisi à Deo, siue iubente, siue sinente.*

Rom. 13. 2.

II. CONDITIO est, vt detur causa iusta, ob quam bello iusto vindicari debeat facta iniuria. Bellum enim cum multa incommoda hominibus afferat, non est ab vlllo Magistratu suscipiendum, nisi sit necessarium ad iniuriæ compensationem. *Pacem habere, dicit S. AVGVSTINVS ad Bonifacium, debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet DEVS necessitate, & conseruet in pace.* Itaque causa belli non minor debet esse, quam damna à bello afferri solita iuxta illud Deuteronomij, *Promensura peccati erit & plagarem modus.* Possumus autem in specie ex ipsa Sacra Scriptura aliquot genera iniuriarum colligere, ob quas licuerit inferre bellum.

A. ep. 207.

Deut. 25. 2.

I. Iniuria fit, quando negatur, quod iure debitum est, sicut Amorrhæi filiis Israhel, in Numeris, negarunt transitum. de quo

INum. 21. 23.

S. AV-

S. AVGVST. *Notandum, inquit, est, quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humane societatis æquissimo patere debebat.* Vnde & CÆSAR apud Lucanum ait:

A. q. 43. in Num.

Arma tenenti omnia dat, qui iusta negat.

Romani ciues enim tuto vrbis aditu tunc eum prohibebant.

2. fit, quando propriè res ab hoste iniquè detinètur, sicut filius Saulis Isboseth, Diuidis detinuit regnum, vt est in 2. Regum.

2. Reg. 2.

3. quando hostis iniquè Rempub. inuasit. Sic enim filij Iſrahel sæpe bella gesserunt contra Philistæos, & Macchabæi in Antiochum & Demetrium.

4. quando alij hostibus suppetias tulerunt. Sic enim Dauid pugnavit contra Siriam Damaſci, eo quod tulerit opem Adarezer regi Soba, vt est in 2. Regum:

2. Reg. 8.

5. quando publica contumelia facta est Principi, sicut facta est à rege Hammonitarum nunciis Dauidis, quibus barbam & vestes præscidit. vt est in eodem 2. Reg.

2. Reg. 10.

6. quando rebellionis auctores fuerint. Dauid enim pugnavit contra Seba, quia populum sollicitavit, vt ab ipso ad se deficeret. Inde enim probamus etiam iustum esse contra rebelles hæreticos pertinales bellum mouere, vt S. GREGORIUS suavit GENNADIO Imperatori.

2. Reg. 10.

G. lib. 1. ep. 71.

7. quando sunt qui improbos tueantur, quo minus iustas dent pœnas. Sic II. tribus Iſrahel iustè pugnarunt contra tribum Benjamin, quia tradere noluerunt auctores cædis vxoris Leuitæ. Vnde S. AVGVSTIN: q. 10. in Iosue definit esse iustum bellum *aduersus urbem, quæ vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est.*

Iud. 20.

8. quando violatum est fœdus. Sic Ioram iuuante Iosaphat iusto rege Iuda pugnavit contra Regem Moab, quia nolebat reddere tributum agnorum & arietum, quod antiquo fœdere pendere debebat, vt est in 4. Regum.

4. Reg. 3.

QUOD si Principi autem constet se iustam habere causam belli indicendi, non debet statim indicere, sed prius ab aduersaria parte petere cõdignam satisfactionẽ, & eam si offeratur acceptare. Quod si eam nõ acceperit, tum poterit bellum indicere. *Si quando enim, inquit, DEVS in Deuteronomio, accesseris ad oppugnandam civitatem, offeres ei primum pacem: si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.*

Deut. 20. 10.

III. **CONDITIO** est recta intentio, vt scilicet bellum suscipiatur studio boni communis & pacis, & non ob alios finistros fines, quos lo-

A. l. 11. c. 74.

co citato enumerat S. AVGVSTINVS: *Quid enim, inquit, culpatur in bello, an quia moriuntur, quandoq, morituri, vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum nocendi cupiditas, vel scendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt que in bellis iure culpantur, quod plerung, ita culpantur, vt etiam iure puniantur. Quod autem belli intentio sit pax, idem tradit*

A. c. 107.

AVGVSTIN. alibi: *Non, inquit, pax queritur, vt bellum excitetur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiã bellando pacificus, vt eos quos expugnas ad pacis vtilitatem bellando perducas. Et lib. 19. de ciuitate Dei: Sicut, ait, nemo est, qui gaudere nolit, ita nemo est, qui pacem habere nolit. Quandoquidem & ipsi qui bella volunt, nihil aliud, quam vincere volunt: ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Pacis igitur intentione geruntur & bella: ab his etiam, qui virtutem bellicam student exercere imperando atque pugnando. Vnde pacem constat belli esse optabilem finem. Omnis enim homo belligerando pacem requirit, nemo autem bellum pacificando. Nec aliter sensit Aristoteles, nam in 7. Politicorum: Finis, ait, est enim, vt sepe iam diximus, belli pax, negotij otium.*

A. c. 15.

C A P V T I V.

De proprietatibus boni Militis.

A. l. 12. c. 75.

PRI^A PROPRIETAS est, Militi non incumbere obligationem examinandi & cognoscendi iustitiam belli, sicut ipsi Principi, eiusq; consiliariis. Si enim miles sit subditus Principis atque etiam stipendiarius, etiam si speculatiue dubitet, non practice, bellum sit iustum à Domino suo indictũ, non tenetur statim ab armis discedere. Ita n. scribit S. AVGVSTIN. contra Faustum: *Vir iustus, si forte sub rege etiam homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare ciuica pacis ordinem seruans: cui quod iubetur, vel non esse contra DEI præceptum certum est, vel utrum sit certum non est, ita vt fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendit ordo seruiendi. Si autem miles non sit alias Principi subiectus, non potest licite nomen suum militiæ dare, si dubitat de iustitia belli; quandoquidem nulla necessitas ei incumbit in ea re obtemperandi.*

G. c. 18.
V. c. 4.

II. PROPRIETAS. Miles circa annum xvii. primum ascribatur militiæ, teste GELLIO libro 10. & VEGETIO libro primo de re militari. *Et quidem, inquit hic, se antiqua consuetudo seruanda est incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat. Non enim tantum celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, que discuntur à pueris. Quod aut ætate illa aliquis militare renuerit, id factum est, partim odio militiæ, cuius exem-*

plum

plum habemus apud VALERIVM Maxim. de Seueritate, C. Vettiem qui sibi digitos amputauit, ne militaret. pattim autem odio idololatricæ: quanto enim cum periculo impietatis Christiani militarint in castris gentilium, docet TERTVL. lib. de corona militis. Vnde legimus in Martyrologio Romano Marcellinum iuuenem ad mortem iussu Licinij tyranni cæsum, quod nollet militare.

V. lib. 6. c. 3.

M. 2. Jan.

III. PROPRIETAS. Miles, simul vt in militiam cooptatus est, tradat se exercitationi corporis ad omne genus armorum, vnde & exercitus nomen accepit, inquit VEGETIVS, Neque enim longitudo atatis, inquit idem, aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio. Syluam cadere, portare onera, transilire fossas, natare in mari, siue fluminibus, gradu pleno ambulare, vel currere etiam armatos cum sarcinis suis, frequentissimè conuenit, vt quotidiani laboris vsus in pace, difficilis non videatur in bello, cum antiqua sit, prudensq; sententia, omnes artes in meditatione consistere. Immò PLVTARCHVS in libro de liberis educandis vult illud exercitium à pueris inchoari: Militaribus, ait, certaminibus pueros exercere conueniet, vt in iaciendis hastis, tractandis arcubus, venationibusq; magnopere contendant. Victores enim eorum, quos bello deuicerint bona sibiipsis præmia esse proponunt. Bellum educatam in umbra corporis habitudinem repudiat. Macilentus autem miles, bellicis assuetus certaminibus pugiles & structas pralio propulsat acies.

V. lib. 1. c. 23.

IV. PROPRIETAS. Militis est in omnibus etiam asperrimis sequi ductum & nutum sui Imperatoris & Ducis: Miles, inquit S. AMBROSIVS in Psalmum 118. qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipse disponit sibi, nec pro suo arbitrio viam carpit, nec voluptaria captat compendia, ne recedat à signis, sed itinerarium ab Imperatore accipit, & custodit illud, præscripto incedit ordine, cum armis suis ambulat, rectaque via conficit iter, vt inueniat commeantium parata sibi subsidia. Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit, mansionem paratam non inuenit, quia Imperator iubet iis hec preparari omnia quæ sequuntur, nec dextera nec sinistra à præscripto declinant itinere: meritoque non desicit, qui Imperatorem sequitur suum. Moderatè enim ambulat, quia Imperator non quod sibi utile, sed quod omnibus possibile considerat: ideo & statinas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eliguntur ciuitates, in quibus triduum, quatrimum, & plures interponantur dies. Si aquis abundans, commercijs frequentantur, & ita sine labore conficitur iter, donec ad eam urbem perueniatur, quæ quasi regalis eligitur. in qua fessis exercitibus requies ministratur. Hæc ille. Et in primum Psalm. Dauidicum breuius. Cum oculi Domini, ait, semper super fideles terræ sint, tanquam sub conspectu

A. serm. 5.

Imperatoris locati, & velut in ministerio quodam positi, stare debemus. Miles in procinctu stat, non sedet. Miles in armis non se reflectit, sed excitat atque erigit. Et CLEMENS Alexandrin. in 7. Stromatum: Militi ordo, inquit, non est deserendus in bello, quem dedit Imperator.

1. Tim. 2. 3.

V. PROPRIETAS est. Ne se negotiis secularibus misceat, ut mercaturæ, & aliis lucrosis officiis. Hanc notauit Apostolus cum in epistola altera ad Timotheum Episcopum comparat militi: *Labora sicut bonus, inquit, miles Christi Iesu. Nemo militans implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probauit. In quæ verba B. THEODORETUS: fer forti animo, inquit, labores militia, milites enim non negotiationum, sed militaris tantum disciplinæ curam gerunt, ut placeant suis Ducibus, à quibus delecti sunt. Et commentarius AMBROSIO adscriptus: Manifestum est quod dicit, quia nemo potest duobus Dominis seruire: negotia enim secularia auaritia seruiant necesse est, & nisi mentiti fuerint, transigi se non possunt. Non enim conuenit vnum duplicem professionem habere. Vnde verus Ambrosius libro primo de Officiis, in milite requirit virtutem, quæ pecuniam negligat, auaritiam fuget tanquam labem quandam, quæ virtutem effæminet. Nihil enim, inquit, tam contrarium fortitudini, quam lucro vinci. Frequenter pulsus hostibus inclinata in fugam aduersariorum acie, dum exuniis cæsorum capitur præliator, inter ipsos, quos strauit miserandè occubuit, & triumphis suis delectata legiones dum spoliis occupantur, hostem in se reuocarunt, qui fugerat. Et paulo ante capite 37. Si is qui Imperator militat à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quanto magis qui fidei, exercet militiam, ac omni vsu negotiationis abstinere debet. Certe lege IVSTINIANI*

A. c. 39.

L. eos qui.
L. milites.

Imperatoris, quæ est libro 12. Codicis, titulo 35. omnes negotiatores militia arcentur. Et lege LEONIS titulo sequenti, agrorum etiam cultui & custodia animalium milites. Eadem de causa olim ad Matrimonium ineundum miles admissus non est, ut ad 14. Annalium TACITI tradit IVSTVS LIPSIVS.

A. lib. 1. off. c. 36.

VI. PROPRIETAS, ut præstet non tam fortitudine corporis, quam animi: *Non in viribus corporis, ait AMBROSIVS, & lacertis tantummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam, si potest, tã est in vitio, quam ille qui facit. Vnde sanctus Moses hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidisset Hebræum ab Ægyptio iniuriam accipientem, defendit, ita ut Ægyptium sterneret, atq; in arena absconderet. Salomon quoque ait. Eripe eum, qui ducitur ad mortem. Et infra: In duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, ut externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis, quam expetenda ducat. Secundo, ut ea que summa sunt, omnesq; res in quibus honestas, & illud πρῆπον cernitur præclara animi intentione*

Exod. 1. II.

Prou. 24. II.

vsque

usque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quam ut ita animum tuum informes, ut neque diuitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conteras. Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est ut illud honestum ac decorum præponendum putes, illique mentem ita intendas tuam, ut quicquid acciderit, quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obrectatio infidelium, quasi superior, non sentias. Deinde, ut te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moueant. Hac vera fortitudo est. Subiicit deinde idem AMBROSIVS inter cætera exemplum fortissimi militis Eleazari: Virtutem Ducis Macchabæi de uno eius, 1. Macch. 6. 46. inquit, milite considerate. Namq; Eleazarus cum super eminentem ceteris Elephantem lorica vestitum regia aduerteret arbitratus quod in eo esset Rex, cursu cõcito in medium legionis se proripuit, & abiecto clypeo utraque manu interficiebat bestiam, atque intrauit sub eam, & subiecto gladio interemit eam. Itaque cadens bestia oppressit Eleazarum, atque ita mortuus est. Quanta igitur virtus animi? primo ut mortem non timeret, deinde ut circumfusus legionibus inimicorum in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, & contempta morte ferocior abiecto clypeo, utraq; manu vulnerata molem bestia subiret ac sustineret, post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu, cuius ruina inclusus magis quam oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fefellerit opinio virum, quamuis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis spectaculo defixi hostes, inermem occupatum incurfare non ausi post casum ruentis bestie sic trepidauerunt, ut impares se omnes unius virtuti arbitrarentur. Denique rex Antiochus, qui cum centum viginti millibus hominum armatus, & cum triginta duobus elephantis, ita ut ad ortum solis per singulas bestias velut montes quidam armorum corusco tanquã lampadibus ardentibus refulgeret, unius territus fortitudine pacem rogaret. Itaq; Eleazarus heredem virtutis sue parem reliquit.

VII. PROPRIETAS, ut fidem semel non solum suo duci, sed etiam hosti datam arctissime seruet. Exemplum habemus maximi militis Iosue 9. 8. Iosue 9. 8. SVE, qui cum Gabaonitis spondidisset se eos non deleturum, & paulo post cognouisset se ab eis deceptum, fidem tamen datam infringere noluit: *IESVS*, inquit AMBROSIVS tertio de officiis, pacem quam A. c. 26. dederat, reuocandam non censuit, quia firmata erat sacramenti religione, ne dum alienam perfidiam arguit, suam solueret. Ex quo discimus, inquit H. l. 5. c. 17. HIERON. in Ezechielem, etiam inter hostes seruandam fidem, & non considerandum cui, sed per quem iuraueris. Multo enim fidelior inuentus est ille, qui propter nomen Dei tibi credidit, & deceptus est, te qui per occasionem diuina maiestati hosti tuo, imo in amico es molitus insidias. Inter Ethnicos autem pro fide etiam hostibus cum iactura fortunarum vitæque seruata eminet M. Attilius A. c. 16. REGVLVS, de quo in primo libro de ciuitate sic scribit Cic. 1. off. AVGVSTINVS: *M. Attilius Regulus Imperator, populi Romani captiuus apud Carthagenenses*

fuit. *Qui cum sibi mallent à Romanis suos reddi, quam eorum tenere captiuos, ad hoc impetrandum etiam istum præcipue Regulum Legatis suis Romam miserunt, prius iuratione constrictum, si quod volebant minimè peregissent, rediturum esse Carthaginem. Perrexit ille, atq; in Senatu contraria persuasit, quoniam non arbitratur utile esse Roman. Reipubl. mutare captiuos. Nec post hanc persuasionem à suis ad hostes redire compulsus est, sed quia iurauerat, id sponte repleuit. At illi eum horrendis cruciatibus necauerunt. inclusum quippe angusto ligno, ubi stare cogere-
tur, clauisq; acutissimis undiq; confixo, ut se in nullam eius partem sine pœnis atro-
cissimis inclinaret, etiam vigilando peremerunt. Merito certè laudant virtutem
tam magna infelicitate maiorem.*

VIII. PROPRIETAS, ut fidem Catholicam Romanam sectetur, fiduciamq; omnem belli collocet in Deo: *sine fide enim impossibile est, inquit Apostolus in epist. ad Hebræos, placere Deo. & in eadem ait de quibusdam bellatoribus, per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra uerterunt exterorū.* IESVS NAVE, inquit S. AMBROS. lib. I. de off. cum aduersus Gabaonitas surgeret prælium, & uereretur, ne nox impediret victoriã, magnitudine mentis & fidei clamauit. Stet Sol, & stetit, dum victoria consummaretur. Et lib. I. de fide ad Gratianum Augustum: PETIS à me fidei libellum sancte Imperator profecturus ad prælium. Nosti enim fide magis Imperatoris, quã virtute militum queri solere victoriam. Nam & Abraham trecentos decem & octo duxit ad bellum, & ex innumeris trophæa hostibus reportauit, signaq; Domini-
ca crucis & nominis, quinq; Regum, victriciumq; turmarum subactò robore, & ultus est proximum, & filium meruit & triumphum. IESVS quoq; filius Nave hostes, quos totius exercitus manu valida superare non poterat, septem tubarum sacerdotium sono vicit, ubi ducem militiæ celestis agnouit. Ergo & tu vincere paras, qui Christum adoras: vincere paras, qui fidem vindicas, cuius à me libellum petisti. FIDUCIAM autem omnem merito miles bonus collocare debet in DEO. Ita enim consulit rex Salomon: *Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo.* Et Ecclesiast. *Confide in Deo, & mane in loco tuo.* & Ieremias: *Benedictus vir qui confidit in Domino.* Et rex DAVID: *Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine.* S. BASILIVS in oratione quadam: *Beatus qui omni spe rerum huius mundi orbauit seipsum, ac in solo Deo omnem spem fixit: sicut enim execrandus est ille homo, qui spem suam positam habet in homine, ita omni laude dignus est, qui totus ex Deo pendet.* DAVID, inquit AMBROS. primo de officiis: *nunquam nisi consulto Domino bellum aduersus est: ideo in omnibus victor præliis vsque ad summam senectam manu promptus, bello aduersum Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloria cupidus, in-
curiosus salutis.*

Heb. 11. 6.

Ib. 33.

A. c. 39.
Iof. 10. 13.

Gen. 14.

Iof. 6. 20.

Prou 3. 5.
Eccl. 11. 22.
Ier. 17. 7.
Psal. 117. 8.
B. de vit. &
vitio.
A. c. 35.

IX. PROPRIETAS, vt persistat in fide sui Ducis & in prælio vsq; ad mortem; & mortē sibi gloriosam reputet, si eo forte concidat: *Qui enim perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Vnde Cæsar lib. 8. Comment. de bello Gallico ad cælos vsque effert perseverantiam militarem. Refert CLEMENS Alexandrin. ex Heraclito Marte cæsos, non ab hominibus, sed à Diis quoque honore magno affectos. PLATONEM autem in quinto de Republica scriptum reliquisse, qui in bellis post res præclare gestas occubuissent in aurei generis homines relatos. Idem ab aliis Græcis scriptum dicit, nempe Lacedæmoniis.

Matth. 10. 12.

X. PROPRIETAS, vt nemini damnū inferat nocenti tempore belli. Nam Ioannes apud Lucam militibus his verbis respondit: *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Cum enim monet, *ne concutiant aliquem*, prohibet iniuriā, quæ aperta vi inferitur, vt cum rusticos cadunt, nili pareant. Cum dicit, *ne calumniā faciant*, prohibet iniuriam fraude illatam, vt non mendaciter vocant aliquem proditorem, eue nomine spoliant, ducunt ad Ducem, vel necant. Cū vero iubet esse *contentos stipendiis*, prohibet iniuriam illatam bonis eorundem, vt cum ea furantur & rapiunt, vel extorquent à quibus nō debent. VBI nota tria esse genera hominum, quibus miles incommodare non potest. Primum est eorum, qui non pertinent ad hostes, vt sunt ciues vel rustici amici apud quos hospitatur, vel quorū loca trāsīt. Nec iustam causam habent spoliandi illos, si prætexant stipendia sibi non solui, quia rusticus non debet pœnam luere peccati Ducis vel Imperatoris non soluentis stipendia suis militibus. ALTERVM est, qui in IVRE can. cap. *Innouamus*, excipiuntur, vt Presbyteri, Monachi, cōuersi, Peregrini, Mercatores, Rustici euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant & semina portant ad agrum. Nomine autem Mercatorum videntur intelligi solum ij, qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, non autem qui in ciuitate hostium habitant. TERTIVM est eorum, qui in idonei sunt ad bellum, vt sunt pueri, senes, mulieres: tales enim etsi capi & spoliari possint, quia sunt pars ciuitatis, necati tamen nō possunt, nisi fortuito id fiat, vt cū miles in mediū hostium emittat bombardam, Deus enim iubebat tempore belli parci pueris, & mulieribus. Et AMBROSIVS grauitate, teste THEODORETO, arguit Theodos. Imperatorem, quod cū punire vellet Theſsalonicenses obuios quosq; necati iusserit. Quod si aliquando & paruuli necati sunt in veteri testamento, id DEI iussu, qui est omnium creaturarum Dominus, factum est. Plura vide in Politicis IVSTI LIPSII lib. 5. de virtutibus tam militum, quàm Ducum & Imperatorum.

De treuga & pace.
Ex C. Lateran.Deu. 20.
T. lib. 5 c. 17.
& 18.

-VIDE De Statu Nobilitatis. Regum & Principum.

DE MO-

DE MONACHORVM

STATV.

C A P V T I.

Quid intelligatur nomine Monachi.

C.c.5.

M

ONACHI nomine cum IOAN. CASSIANO collatione octava intelligimus hominem religiosum, qui ad feruendum Deo à mundo, consuetudineq; mundana parentum, amicorum, aliorumq; carorum se separauit; qui si in confortio aliorum eiusdem professionis uiuat dicitur cœnobita: si solus in montibus vel syluis, ut olim, extra hominum conspectum, dicitur Eremita vel Anachoreta. In hæc enim duo genera monachorum veteres Patres monachos distinxerunt, ut monuimus in titulo de Eremitis. S. HIERONYMVS utrosque eodem nomine appellauit. Eremitas quidem in epistola ad Heliodorum de laude uitæ solitariæ scriptam: *Interpretare, inquit, uocabulum monachi, hoc est, nomen tuum. quid facis in turba, qui solus es?* Cœnobitas uero ad Eustochium de custodia Virginitatis: *Tria, ait, sunt in Ægypto genera monachorum. Primum cœnobitæ, quos illi Sannes gentili lingua uocant, nos, in communi uiuentes possumus appellare. Secundum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quod procul ab hominibus recesserint, nuncupantur.* S. AVGVSTINVS uero scribens in uerba Psalmi 132. *Ecce quam bonum, & quam iucundum est fratres habitare in unum,* attribuit cœnobitis. *Ista uerba Psalterij, inquit, iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cantico, quam in intellectu etiam monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in unum concupierunt.* Et paulo post: *Ex uoce huius Psalmi appellati sunt & monachi, ne quis uobis de isto nomine insultet Catholicis. Sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi uult nomen Monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid uult sibi nomen Circellionum? Et infra: Quare nos non appellemus monachos, cum dicit Psalmus. Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in unum. Mō enim unus dicitur: & non unus quomodocunque: nam & in turba est unus, sed una cum multis dici potest, μὶνος non potest, id est, solus. μὶνος enim unus solus est. Qui ergo sic uiuunt, ut unum hominem faciant, ut sit illis uerè, quomodo scriptum est, una anima & unū cor, multa corpora, sed non multa anima: multa corpora, sed non multa corda, rectè dicitur μὶνος, id est, unus solus. Merito illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in unum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.*

H.ep.1.

Id ep.22.

A.R.4 32.

A Monachi nomine monasterium, hoc est, locus in quo monachi simul degunt, & Cœnobium dicitur, defluxit. Vnde idem AUGUSTINVS ita scribit in Psal. 99. *In illa vita communi fratrum, quæ est in monasterio, magni viri sancti quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus DEI inde viuunt. cum lectione illis res est, laborant manibus suis, inde se transigunt, non auarè aliquid petunt. Omnes se diligunt, omnes inuicem se sustinent.* Et lib. 8. Confessionum: *Inde, (ab eremitis) sermo eius deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suauolentia tua, & uera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat Monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra urbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.* & POSSIDIVS in vita eius: *Factus presbyter monasterium intra Ecclesiam mox instituit, & cum DEI seruis uiuere cœpit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: maxime ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia.* Ita & alij sancti Patres nomen monasterij vsurparunt, quanquã apud CASSIANVM collatione xviii. Piamon aliquod discrimẽ posuit inter cœnobium & monasterium: *Licet, inquit, à nonnullis soleant indifferenter monasteria pro cœnobijs appellari, tamen hoc interest, quod monasterium est nomen diuersorij, nihil amplius quàm locum, id est, habitaculum significans monachorum. Cœnobium uerò etiam professionis ipsius qualitatem, disciplinamq; designat. Et monasterium potest etiam unius monachi habitatio nominari: cœnobium autem appellari nõ potest, nisi ubi plurimorum cohabitantium degit una communitio.* Verum nunc pro eodem sumuntur.

C A P V T II.

De dignitate Status Monastices.

PRÆSTANTIAM & nobilitatem huius status Monastices sumere possumus primo ex origine eius, quia inchoatus est ab Apostolis, & primis Christianis, quibus omnia erant communia, ut iam iam dixit POSSIDIVS in vita Augustini, & dixerunt ceteri Patres, ut EVSEB. fusiè lib. 2. hist. Ecclesiasticæ. c. 16. Breuius HIERONYMVS in Catalogo in PHILONE. PHILO, inquit, *Iudeus, natione Alexandrinus, quia librum de prima Marci Euangelista apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solum eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria.* Ex quo apparet talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, ut nihil cuiuspiam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & Psalmis, doctrina quoque & continentia, quales & Lucas refert primum Hierosolymæ fuisse credentes. Idem

habet S. AUGUSTINVS de vita communi Clericorum, & Ioan. CAS-

C. cap. 5.

SIANVS collatione 8. *Cænobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolica sumpsit exordium. Nam talis in Hierosolymis exstitit omnis illa credentium multitudo, quæ in Actibus Apostolorum ita describitur. Multitudinis credentium erat cor unum & anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, &c. Talis erat tunc omnis Ecclesia, quales nunc per paucos in cænobiis inuenire difficile est.* Similia habet S.

C. hora 11.

CHRYSOSTOMVS, nam libro 3. contra vituperatores vitæ monasticæ non longè à fine, dicit ab Apostolis facta, quæ nunc à monachis fiunt,

Id. hom. 17.

& in Acta ait monachos sic viuere, vt olim initio Ecclesiæ viuebant fideles omnes Hierosolymis. & ad populum Antiochen. agens de statu monastico: *Tanti est, inquit, Philosophia à Christo introducta. Quod autem illa viuendi ratio non imposira fuerit omnibus Christianis simpliciter, sed iis tantum qui perfectius viuere volebant, patet ex quinto capite Actorum, vbi cum Ananias decipere voluisset Apostolos fraudans de pretio agri, audiuit à S. P E T R O: Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate. Quod autem voto ad eam perfectionem obligarint se Apostoli, docet AVGVSTINVS 17. de ciuitate D E I: Hoc votum, inquit, potentissimi vouerant, & consequenter Ananias, vt probauimus titulo de Vouentium statu.*

A. c. 1.

A. c. 4.

A. c. 31.

II. Inde quoque excellentia status Monastici intelligitur, quod eius essentia consistat in tribus virtutib. maximis, Paupertate videl. voluntaria, Castitate angelica & Obedientia prompta, vt indicauit B. AVG. lib. 1. de morib. Ecclesiæ: vbi in monasteriis viuētes reiectis mundi illecebris *in vitam castissimam, sanctissimamq; congregari. 2. à nullo quidquam possideri proprium. 3. Patres nulla superbia consulere iis, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperado voluntate.* Et omnes hoc tempore Theologi sentiunt hæc tria requiri ad perfectum religiosum. Illud quoq; vt voto simplici vel sollempni confirment se ista seruaturus. Vota autem de illis fecisse Apostolos iam diximus. De dignitate autem trium illarum virtutum suis titulis, atq; etiam de Voto egimus, tum in hoc volumine, tum in VIRIDARIO atque Panario, titulo de *Inobedientia, & Proprietate Religiosorum, & Votorum violatione.*

H. ep. 25.

III. S. Patres docent assumptione Status monastici, haud secus atque baptismo omnia peccata remitti, quod idem probant Scholæ Theolog. S. ATHANASIVS siquidem in vita B. Antonij refert eum ab angelis secundum visum audisse omnia peccata remissa, quando monasticen suscepit. S. HIERONYMVS de obitu Blestillæ dicit eam secundo quasi propositi baptismo se lauuisse, cum semper monasterium cogitaret. Et B. BERNARDVS libro de præcepto & dispensatione ait, monasticæ disciplinæ instituta hanc meruisse prærogatiuam, vt secundum baptismam

baptisma nuncupentur. Et sermone quodam in Cantica; laborem monasticum dicit esse genus martyrij. S. ANSELMVS libro extremo similitudinum, exemplo Osberti monachi docet professione monastica omnia peccata remitti. S. THOMAS quoq; Aquinas in 2. parte summæ Theologicæ dicit in Vitis S. Patrum legi, religionem intrantes eandem gratiam consequi, quam baptismo elutos: cuius exemplum habes in vita Symeonis Abbatis in Surio.

B. ferm. 30.

Th. 22 q. vii.
a 3.

Sur. 1. Julii.

IV. Idem S. Patres magnificè semper de eo locuti sunt & senserunt, GREG. Nazianz. in primo Apologetico: *Nihil mihi fortunatius eo homine, inquit, videbatur, qui clausis compressisq; corporis sensibus, atq; extra carnem mundumq; positus, in seq; collectus, nec nisi summa necessitate impellente quicquid rerum humanarum attingens, atq; & secum ipse & cum Deo, colloquens, superiorem rebus in aspectum cadentibus vitam agit, diuinasq; species & imagines puras semper, nec ullis terrenis & errabundis formis permixtas in seipso circumfert, ac Dei rerumq; diuinarum purum omnino speculam est, indiesq; efficitur, luciq; lucem, obscuriori videlicet clariorem adiungit, ac iam futuri aui bono fruitur, & cum angelis versatur, & licet adhuc in terris agēs, terram deserit, atq; à spiritu in cælo collocatur.* Et oratione in laudem Basilij, vocat monachos selectiorē partem Ecclesiæ: *Ergo, inquit, aduersus eum (Basilium) concitatur Ecclesiæ pars selectior & sapientior: si modo sapientiores ij habendi sunt, quam reliquum mortaliū vulgus, qui seipso à mundi congregatione segregarunt, ac vitam suam Deo consecrarunt. Nazareos nostrates dico. Et infra: Eximia res est Virginitas & cælibatus, atque in angelorum naturæque singularis ordine censerī. Vereor enim dicere Christi, qui cum propter nos procreatos procreandus esset, ex Virgine procreatur, virginitatem lege præscribens, ut hinc abducentem ac mundum contrahentem, vel potius mundum ad mundum transmittentem, præsentem nimirū ad futurum. Quis igitur vel virginitatē maiori honore profecutus est, vel carnem legibus frenauit, idq; non suo tantum exemplo, sed etiam studiis quibus incubuit? Cuius sunt virginum cænobia, cuius præcepta illa litteris cōsignata, quibus omnes sensus coercebat, &c.* Deinde in laudem S. Athanasij: *Hinc, inquit, ille solum vertit, ac de exilio quàm præclarissimè statuit: Nam ad sacra illa & diuina Egypti monasteria se confert, in quibus homines à mundi consortio distracti, ac solitudinē amplectentes Deo viuunt magis quam ceteri omnes, qui in corpore versantur. Quorum alij vitam prorsus solitariam, sui ipsorum tantum & Dei colloquio fruentes, atq; hanc duntaxat partem pro mundo habentes, quam in solitudine cognoscūt. Alij autem charitatis legem in communicatione ac societate colunt, solitarij sunt ac promiscui & ceteris quidem hominibus, negotiisq; mortui quæcumq; in ciuili atque in medio posita vita voluuntur, versantq; simul & versantur, ac mutua comparatione virtutem acuumt & extimulant.*

A. ep. 81.

S. AMBROSIVS ad Vercellensem Ecclesiam, agens de monachorū instituto: *Hæc, nempe, angelorū militia est, semper esse in Dei laudibus, orationib. conciliare crebris, atq. exorare Dominum student, lectiōibus vel operib. cōtinuis mentem occupant, separati à cætu mulierum sibi inuicem tutam præbent custodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil sit quod timeas & quod imiteris plurimum adest: ieiunij labor compensatur mentis placiditate, leuatur vsu, sustetatur otio, aut fallitur negotio, non oneratur mundi sollicitudine, non occupatur alienis molestiis, non urgetur urbanis discursibus.* S. EPHRÆM de perfectione Monachi: *Vita monachorum, ait, angelis similis, eorumq. institutum diuino ministerio plenum est. Continet enim vitam, quæ in præsentī Deo inseruit: & ante hanc sænori dat, vt pro vsura vitam æternam accipiat. Mutuo dat terrena & recipit cælestia. Soli monachi super terram diuini certaminis conditionem atq. constitutionem norunt.* S. HIERON. ep. 17. ad Marcellam: *Certe flos quidam & pretiosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta, Monachorum & Virginum chorus est.* S. AVGVST. De morib. Ecclesiæ Catholicæ: *Si hoc excedit nostram tolerantiam (imitari eremitas) ait, quis nō illos miretur & prædicet, qui contemptis atq. desertis huius mundi illecebris in communem vitam castissimam, sanctissimamq. congregati-simulatatem agunt viuentes orationibus, in lectiōibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidētia liuidi, sed modesti, verrecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum gratissimū munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & Deo mens impediri non possit. Et infra: Hæc est etiam vita fæminarum Deo sollicitè, castèq. seruientium, quæ habitaculis separata ac remota à virus quam longissime decet, pia tantum illis charitate iunguntur & imitatione virtutis, &c. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutū si laudare velim neq. digne valeo, & vereor ne iudicare videar per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus & discernere inualidis ostentare nostra Zizania.*

A. c. 31.

C A P V T III.

De virtutibus monastici Status.

C. c. 13.

QVONIAM verò omnis dignitas & excellentia monastici Status ab eximiis virtutibus sumitur, quæ in eo eminere solent, necesse est vt de virtutibus Monachorum propriis hic differamus. Prima autem virtus sit HVMLITAS, de qua CASSIANVS multa monachis præcepit, in institutionum duodecimo, & tandem cōcludit: *Evidenter itaq. monstratur non posse quæquam perfectionis finem ac puritatis attingere nisi per humilitatem ve-*

tem veram, quam primitus fratribus reddens, Deo quoq; in penetralib. cordis exhibeat; credens sine protectione eius, atq; auxilio per singula sibi momenta delato perfectionem quam cupit, & ad quã magnopere currit, se penitus obtinere non posse. Et p̄c̄tea: Nullo modo poterit in anima nostra virtutis structura consurgere, nisi prius iacta fuerint vere humilitatis in nostro corde fundamenta, quæ firmissime collocata perfectionis & charitatis culmen valeant sustinere, ita scil. ut quemadmodum diximus primum fratribus nostris humilitatem veram intimo cordis exhibeamus affectu, in nullo scil. acquiescetes eos contristare velledere. Et S. AMBR OS. loquens de clericis & monachis: Dominus, ait, percontantibus discipulis, quis eorum in regno cœlorum maior esset futurus, statuto eorum omnib. puerulo. Quicumq; humiliaverit se sicut puer iste, hic maior erit in regno cœlorum. Vnde intelligimus, quod humilitate pervenitur ad regnum, simplicitate pervenitur ad cœlum. Quisquis ergo cupit diuinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur. Quicumq; vult fratrem præuenire regnando, prius præueniat obsequendo, sicut ait Apostolus, Honore inuicem præuenientes. Vincat cum officij, ut possit vincere sanctitate. Et iterum: Quid ait Evangelica lectio: Qui scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & mergatur in profundum maris. Pusillos hic non etate pucros, sed malitia paruulos dicit, sicut Apostolus ait: Malitia paruuli estote, ut sensib. perfecti sitis. Qui sunt isti, nisi clerici idonei & monachi religiosi, vel laici? S. BENEDICTVS 12. humilitatis monasticæ gradus recēlet, quorū apologiam suscipit S. THOMAS. S. BERNARD. contra 12. gradus superbiæ monasticæ. De quibus in VIRIDARIO nostro, cap. 5.

Max. serm. 107.

Rom. 12. 10.

Matth. 18. 6.

1. Cor. 14. 29.

S. Thom. 22. q. 164. a. 6.

II. Virtus sit PAUPER TAS voluntaria, qua quis voluntariè se omnibus spoliatur facultatibus, & nihil propriū retinet; qua in virtute omnes institutores Ordinum religiosorum Regulam suam fundarūt. Regulæ enim S. AVGVSTINI hoc est initium: Primum propter quod in unum estis congregati, ut unanimes habitetis in domo, & sit vobis anima vna & cor unum in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia. Plura vide in PANARIO tit. Proprietas Religiosorum. Et infra de Paupertatis statu.

III. Virtus est CASTITAS angelica, monachis cōmunis cum sanctimonialib. Vnde B. AMBR OS. lib. I. de Virginitate. Nemo miretur si angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Cyrillus Hierosolymitan. catechesi 12. Nō ignoremus castitatis gloriam, angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio. GREG. Nazianz. in carmine de Virginitate:

Salve Virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffense vite, bona maxima fundens.
Christi pars, & spiritibus sociata supernis,
Ignaris thalami.-----

S. ATHANASIVS lib. de Virginitate: O virginitas opulencia indeficiens

templum Dei, domicilium Spiritus sancti, gaudium Prophetarū, gloriatio Apostolorum, Angelorum vita, sanctorū corona. AVGVST. lib. i. de morib. Eccles. c. 31. Iam accipite perfectorum Christianorū, quibus summa castitas, non laudanda solum, sed etiam capessenda visa est, mores & continentia singularē. Plura habes de cōparatione virginū cum angelis quales maximē reperiūtur in monasteriis, apud HIERON. ep. 8. ad Demetriadē. Chry. hō. 18. in Gen. Basil. lib. de Virgin. Imō & Christus Matth. 22. angelis eos cōparat, cum ait: *In resurrectione neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in caelo.* Hinc est, quod S. Patres omnium Monachorū & monialium propriū faciunt nō nubere, de quo latius agamus tit. de Virginitate. Secundo docent monachos, vt fartam tectam custodiant Virginitatē suam nullo modo debere cōmorari cum mulierib. de quo copiose egimus in PAN. tit. de commoratione Clericorum vel Monachorum cum mulieribus.

M. v. 30.

A. l. 1. de mor. c. 31.

IV. Virtus est OBEDIENTIA perfecta, à qua laudauit supra S. AVGVST. sui sæculi cœnobitas, q̄ magna essent in obtemperando voluntate erga suas superiores. Sed bis egimus de perfecta religionum obedientia, primo in PANARIO V. Inobedientia. Secundo in VIRIDARIO V. Obedientia, vt necesse non sit actum agere.

A. c. 32. 33.

V. Virtus est CHARITAS, & ex illa nata ingens lætitia & concordia. Charitatem notauit B. AVGVST. lib. dicto de morib. Eccles. Catholicę, non solum in monachis, sed in omnib. tam viris quam fœminis Romę vel Mediolani sub vno præfecto feuerissimam vitam agentibus. Atq; inter hæc, inquit, nemo vrgetur in aspera qua ferre non potest, nulli quod recusato imponitur, nec ideo condemnatur à ceteris, quod in eis se imitandis fatetur inuolidum. Meminerunt enim quanto opere Scripturis omnibus commendata sit charitas. Meminerunt omnia munda mundis. Itaq; non reiiciendis generibus ciborum quasi pollutis, sed concupiscentiæ perdomanda & dilectioni fratrum retinēda inuigilat omnis industria. Et infr. Charitas p̄cipue custoditur, charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur, coitur in vnā, cōspiraturq; charitatē, hanc violare tanq̄ Deū nefas ducitur. Huic si quis resistit expurgatur atq; vitatur. Hanc si quis offendit, vno die durare nō sinitur. Scimus hanc ita cōmendatā esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna absit, inania, si hæc adsit, plena sint omnia.

Tit. c. 15.

CONCORDIAM & ingētem lætitiā cœnobitarū notauit CHRYSOST. in 3. de Sacerdot. Nihil horū, ait, penitus in monasteriis inuenies, soli n. in tranquillo portu, & securitate summa residentes velut ex caloispo ceterorū naufragia prospiciunt. Namq; conuersationem planē cœlestem elegerunt, nihilq; deterius angelis affecti sunt. Vt n. illis nulla inest inæqualitas, nec alij successib. rebu; q; secundis elati gloriantur, alij extremis malis & incōmodis oppressi gen. unt, sed oēs pariter in gaudio & quiete, summag; illa & cœlesti gloria exultant: ita feri quog; perspicias in monasteriis, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitiis honestior est. Inde id

quoa

quod omnia perturbat & peruertit MEVM & TVVM penitus eliminatum est. Cuncta quippe illis comunia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod sane mirabilius est, vnus etiam idemq; animus omnibus est. Omnes eadē sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui, eadem libertate liberi. Vna ibi voluptas, vna iucunditas, vna delicia, vnam desiderium, vna spes omnibus inest. Nulla ibi inaequalitas, ceterum ordo summus, & moderatio, & conuenientia, & ineffabilis concordia seruanda diligentia, iugisq; ac perpetua letitiæ materia. Quocirca omnes omnia & patiuntur & faciunt, vt vna letentur & gaudeant.

VI. Virtus est PATIENTIA indissolubiliter semper cohærens cum charitate. Charitas enim, teste Apost. primum hoc habet, vt sit patiens. ^{1. Cor. 13. 4.} Hanc virtutem imprimis comendat CASSIAN. institut. Monasticar. ^{c. c. 41.} lib. 4. Tria hac, inquit, in congregatione necessario custodienda sunt tibi, vt scilicet secundum Psalmistæ sententiam. Ego autem tanq̄ surdus non audiebam, & sicut ^{Psal. 47. 14.} mutus, qui nō aperit os suum, tu quoq; velut surdus, ac mutus & cæcus incedas, &c. Si inobedientem, si contumacem, si detrahentem audieris, vel secus quam tibi traditum est aliquid admittentem non offendaris, nec ad imitandum eum tali offendaris exemplo, sed vt surdus, qui hæc penitus nec audieris, vniuersa transmittas. Si tibi, vel cuiquam conuicia, si irrogantur iniuria, esto immobilis, & ad responsionem talionis vt mutus ausculta, semper hunc Psalmistæ versiculum in corde ^{Psal. 38. 2.} tuo decantans. Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me: obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Deinde Auctor in Augustino ad fratres in eremo: Si habueris usus, ait, obedientiam & negligentia omnino carebimus, adhuc nō sufficit, nisi & cum Isaac patientiam habeamus. Nam sicut per impatiētiam omnia destruantur bona, omniaq; suffocantur optima, sic & per patientiam omnia generantur bona, omnes iniquitates demerguntur in profundum. Qui verò fratres mei patiens non est, monachus non est.

HANC Patientiam, vel potius charitatem maximè ostendunt in solādis & curandis monachis agrotis, de quibus ita breuiter S. HIERON. ^{H. ep. 22.} in epist. ad Eustoch. de custodia virginitatis: Si infirmū viderint, inquit, consolantur, si in Dei amore feruentē, cohortantur ad studiū. Si quis verò ceperit egrotare, transfertur ad excedrā latiorē, & tanto serui ministerio confouetur, vt nec delicias vrbiū, nec matris q̄rat affectū. Et ad eand. in Epitaph. Paulæ matris: ^{H. ep. 27.} Quid memorem clementiā (PAVLÆ) & sedulitatē in egrotantes (moniales) quas miris obsequiis & ministeriis cofouebat, cūq; aliis languētib. largē praberet omnia, & esum quoq; exhiberet carniū: si quando ipsa egrotasset, sibi non indulgebat.

VII. STVDIVM assiduū precādi, & gratias numini diuino reddēdi. Si enim omnes Christi Apostoliq; Dñi voce monētur, vt sine intermissione orationi vacent, quanto magis monachi & sanctimoniales, quib. ^{1. Thef. 5. 17.} orandi munus quasi ex officio incumbit. De his ita B. HIERON. epist. ^{H. ep. 22.} citata.

citata: *Quoniam Apostolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiam ipse sit somnus oratio, tamen diuisas orandi debemus horas habere, ut si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque, & vesperam nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione premissa, nec recedatur à mensa, nisi referatur creatori gratia. Noctibus terque surgendum, reuoluenda, que de Scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio armet oratio: regredientibus de platea oratio occurrat ante quam sessio, nec prius corpusculum requiescat, quam anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Et S. CHRYSOST. in ep. i. ad Timoth. Inde, inquit, ubi resurrexere diuinis laudibus instant, hymnos Propheticos canunt magno suauitatis concentu, & canticis numerosis. Non fistula, non cithara, non vllum aliud instrumentum musicum tam dulces efficit modos, quam sancti illi summa in solitudine & quiete psallentes. Ipsa quoque, illorum cantica conuenientissima sunt, & amorem Dei, diuinarumque rerum studium spirant. In noctibus, inquit, manus vestras extollite ad Deum. Et rursus: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux precepta tua sunt in terra. Cantica item Dauidica fontes mouentia lacrymarum. Cum enim psallit dicens: Laborabo in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum: Quia cinerem tanquam panem manducabam. Item: Quid est homo, quod memor es eius? Et illud: Dies nostri, sicut umbra transcunt, &c. Vbi vero lux diei iam vicina est, pausant illi pusillum, & cum opera nos aggredimur, illi quietis sibi vendicant tempus. Iam vero ubi illuxit, alius in scenam abit, alius ad opus suum proficiscitur: illi contra matutinis precibus, hymnisque peractis ad Sanctarum Scripturarum studia se conuertunt. Sunt & qui libros scribere didicerunt. Vnusquisque, vero prestitum habens domicilium silentio perpetuo studet: sicque, nemine texente nugas, aut aliud aliquid loquente, tertiam, sextam, nonam, vespertinamque consummat synaxin; quippe quatuor in partes diem secantes impletis partibus singulis, psalmodiis atque laudibus honorant Deum, &c.*

VIII. VIRTVS, Parcitas somni. De qua virtute loco citato ita loquitur idem CHRYSOST. Omnes cum reuerentia discusso sopore, consergunt à Presule excitati suo, astantque, sacro instituto choro, protinusque, expansis manibus sanctos concinunt hymnos. Neque enim illi, ut excutiant somnum, ut nos plurimis horis indigent. Nullus illic famulum vocat, quisque, non sufficit sibi: nihil opus habet excutere somnum: simul non atque, oculos aperit diutius vigilasse videtur, quod illi sobrietatis ratione contingit: moxque, precum repetit vices, quia somnus precessit honestus atque moderatus. Nemo stertentes audit hic, aut hiantes somno, nullus iactari quempiam per soperem videt, neque, nudari, sed dormiunt honestius vigilantibus compositi. Isti profecto sunt sancti, atque, inter homines angeli. Summus namque, Dei timor non sinit hoc profundo sopore mergi, animumque, à suo vigore laxari. Huiusmodi quoque, illorum sunt somnia, non phantasias, aut portentosas imagines referunt, sed ut dixi galli cantu continuo assisistit, pulsataque, modice pede iacentem, sicque, omnes una protinus excitat: neque, vero nudos ibi dormire fas est.

S. BASI-

Ch. hom. 14.

Psal. 133. 1.

Psal. 11. 55.

Psal. 6. 7.

S. BASILIVS epistola ad Gregorium Theologum: *Somni leues sunt, eiusq; modi, qui excuti facile possint, ex natura utiq; prescripto, ad victusq; rationē appositi: id vero interim accurandum studioq; assequendum est, ut commentandis rebus arduis ipsi pascantur somni. Nam altiore correptum esse sopore, sicq; veterno dissoluta hominis contemplatoris membra, ut interim pateat aditus visis absurdis obrepentibus, id certè instar est quotidianæ mortis. Atqui quod aliis diluculum, id noxiis dimidiata est, qui se colendæ pietatis studio deuouerint. Tum enim præcipue otium anima largitur nocturnum conticinium, cum neque oculi aspectus importunos, neque aures auditus obturbatores intro ad cor admittunt.*

IX. Temperantia & Sobrietas, de qua iterum audiamus CHRYSOSTOM. eodē loco: *At seculares, ait, quidem & die dormiunt, hi vero noctu quoq; peruigiles durant, ut reuera lucis filij. Et illi, ubi somno plus indulgere, grauati prædeunt, contra hi semper sobrij sunt sine cibo persistentes, & hymnis intendentes. Ad vesperam rursus inclinante die illi ad lauacra & requiem properant: hi vero à seipsis laborem spiritualis exercitij laxantes cibum sumunt, nõ famulorum excitantes gregem, non domum discurrentes, turbasq; & tumultus commouentes, neque pretiosas dapes, & coquorum arte laboratas apponentes, sed alij panem tantum & sal: alij & oleum sumunt, pleriq; infirmiores olera atque legumina in cibum accipiunt. Inde ubi paulum sederint, tempus omne hymnis cõcludentes, singuli thoris requiescunt, ad quietem solum, non ad delicias factis. Et infra: Sed & si contigerit morbus, non ex gula prodit vitio, non ex vinolentiã, sed ipsa quoq; morborum occasiones plena sunt laudibus, non criminibus ullis obnoxia. Aut enim ex vigiliis iugibus, aut ex continuato ieiunio, aut ex aliquibus huiusmodi infirmitas nascitur: quocirca etiam facile liberantur. satis enim illis est, ad euadenda languoris incommoda, si vel modicè de pristino rigore relaxent.*

S. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ sic de cœnobitis loquitur: *Corpus deinde reficitur, quantum saluti & salubritati sat est, coercente unoquoq; conscientiam, ne se profundat, vel in ea ipsa, qua præsto sunt parca & vilissima. Ita non solum à carnibus & vino abstinent pro sufficientiã domandarum libidinum, sed ab iis etiam, qua tanto concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis videntur. Quo nomine solet turpe desiderium exquisitorum ciborum, quod à carnibus alienum est, ridiculè, turpiterq; defendi. DEINDE loquens de viris & fœminis, quos viderat Romæ & Mediolani vitam cõmunem agere. Ieiunia, ait, etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub nocte reficiendo corpus, quod est vsquequoq; visitatissimum, sed cõtinuum triduum vel amplius sepiissime sine cibo ac potu ducere. atq; inter hæc nemo vrgetur in aspera, que ferre non potest, nulli quod recusat imponitur. Et infra: Cõtinent se ij qui possunt, qui tamen sunt innumerabiles, & à carnibus, & à vino duas ob causas, vel propter fratrum imbecillitatem, vel propter suam libertatem. Charitas præcipue custoditur. Ccitè S. HIERONYMVS*

epistola ad Eustochium asseuerat, pro luxuria reparatum, si monachus coctum aliquid comederet. CASSIANVS quoq; sic loquentem collatione 2. inducit Moysen Abbatem: *Super hac re inter maiores nostros frequenter nouimus habitum fuisse tractatum. Nam discutientes continentias diuersorum, qui vel solis leguminibus, vel dleribus tantum, vel pomis vitam iugiter exigebant, prapofuere cunctis illis refectionem solius panis, cuius aquisimum modum in duobus paninariis statuerunt, quos paruulos panes vix libra vnus pondus habere certissimum est.*

X. VIRTUS est SILENTIVM, de qua fusè egimus in PANARIO ad finem V. *Linguae abusus.*

XI. VIRTUS est OPVS manuum, de qua fusè in eodem PANARIO V. *Otium, & Pigritia.*

XII. HOSPITALITAS, de qua multa in VIRIDARIO V. *Hospitalitas.*

C A P V T I V.

De proprietatibus quibusdam Monasticis.

PRIMA Proprietas est, quod ex virtutibus monasticis iam enumeratis tres præcipuæ, statum Monasticum efficiunt. Paupertas scilicet, Castitas, & Obedientia. Cuius rei duplex potest dari causa. Prior, nam cum illi Statum monasticum, vel religiosum potissimum suscipere dicantur, qui seculo relicto totos se seruitio diuino dedunt; per tres illas virtutes propriè illud præstent. Opes siquidem huius seculi paupertate, corpus suū castitate, animū eiusq; facultates, virtute obediētīe Deo & Superioribus tradunt. Posterior est, quia cum finis eius sit, non tam perfectum esse, quam ad perfectionem tendere, secundum consilium Christi: *Si vis perfectus esse, vende quæ habes:* harum trium virtutum beneficio remouentur omnia impedimēta perueniendi ad dictam vitæ perfectionem: *Quicquid enim est in mundo,* ait B. Io. in 1. sua epist. *aut est concupiscentia carnis,* quæ tollitur castitate, *aut concupiscentia ocularum,* quæ paupertate, *aut superbia vitæ,* quæ tollitur obediētia & subiectione. De paupertate agemus in titul. *Paupertatis voluntaria Status.* De castitate in tit. *Status Virginitatis.* De obediētia vetò in VIRIDARIO egimus titul. de *Obedientia,* ac etiam in PANARIO verbo *Inobediētia.* In quo autem consistat vitæ Christianæ perfectio, disputauimus suo loco in VIRIDARIO.

II. PROPRIETAS, Hæ virtutes ad Statum Monasticum pertinent non quatenus sub præceptum, sed consilium Euangelicum cadunt. Vt enim Status monasticus liberè à quolibet suscipitur, ita liberè etiam tria consilia ab illis suscipiuntur. Vnde Apostolus in priore ad Corinthios

Matth. 19. 21.

1. Ioan. 2. 16.

thios dicit se Virginibus non præceptum dare, sed consilium, vt virginitatem feruent. Quo spectat, quod S. AVGVSTINVS alicubi scripsit: *Aliud est consilium, aliud præceptum: Consilium datur vt virginitas conseruetur, vt à vino & carnibus abstinatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo auertat à malo, & faciat bonum.* Et iterum: *Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.* Sic S. HIERONYMVS libro I. aduersus Iouinianum: *Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum est, necessitas est seruientis. Sed maioris est mercedis, inquit ad Eustochium, quod non cogitur, & offertur.* Et S. AMBROS. ad Ecclesiam Vercellensem: *Non præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio, & quod tutius est demonstratur.* Et libro de Viduis: *Consilium inuitat voluntarios: præceptum etiam astringit inuitos.*

I. Cor. 7. 25.
A. serm. 16. de
temp.

H. ep. 22.

A. ep. 82.

III. PROPRIETAS. Harum trium virtutum obseruatio à monachis debet voueri & promitti Deo & Superioribus. Ratio est, quia Status propriè acceptus requirit quandam immobilitatē, at Status monasticus nō est immobilis, nisi voto quis se obliget ad tria illa seruanda, idq; fit conuenienter, & dicto Christi: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Et exemplo primorum Christianorū, qui omnia bona sua, quę habuerant in seculo, conflata in pecuniam, ad pedes Apostolorum deponebant antegrosso voto. Quod inde liquet & à S. Patribus probatur, vt ostendemus in titulo *de Statu Vouentium*, quod S. Petrus Apostolus Ananiam eiusq; vxorem ob voti facti trāgressionem repentina morte punierit. Et ita dicit S. THOMAS Aquinas in altera summæ Theologicæ parte. Dices, à quibusdam monachiis præter has tres virtutes etiam moueri ala, vt stabilitatem loci, à Cisterciensibus & Carthusianis, & ieiunium Quadragesimale per totum annum, vt à Minimis. Respondeo hoc fieri ex proprio instituto & lege, vt autem tria ista voueantur, est commune omnium religiosorum, & ex Christi institutione.

Luc. 9. 62.
Act. 4. 35.

A. q. 1.
S. Th. 2. 2. q. 186.
a. 6.

IV. PROPRIETAS. Hęc emissio Votorum, vt ad monasticum statum pertineat nunc necessario debet fieri in Religione à Summo Pontifice Romano approbata. Nam in Synodo Oecumenica Lateranensi Innocentius III. prohibuit, ne vilis nouus Ordo deinceps institueretur sine Apostolicæ sedis approbatione, vt habemus in Decretalib. cap. fin. *de religiosis domibus*; quod decretum renouauit Gregorius X. in Concilio Lugdunensi, vt habetur cap. Vnico, *de Religiosis domibus*, in Sexto Decretalium. Dixi nunc necessario ita debere fieri. Nam olim S. Antonius, S. Basilius, S. Augustinus, S. Benedictus, cum nullum existeret

ius Ecclesiasticum in institutione suorum ordinū vel religionum nullam talem approbationem quæsierunt. Causam autem huic Pontificiæ constitutioni videntur dedisse monachi dicti Waldenses, vel Pauperes de Lugduno, quorum Ordinem, vt multis superstitionibus & hæresibus mixtum, damnauit Lucius III. Alexandri III. successor, teste Abbate Vrspergenſe in Chronico anni M. CC. XIII. Vnde & factum est, vt ante Conc. Lateranenſe S. Franciscus & S. Dominicus, ordines suos nouos approbari petierint à Summo Pontifice & impetrarint.

V. PROPRIETAS. Status Monastici varij sunt gradus. Nam licet finis sit vnus monachorum omnium ad perfectionem tēdere, *vinculum autem perfectionis*, teste Apostolo, *sit charitas*, variis tamen modis ad eum tendi potest. ABBAS Nesteros apud Cassianum collatione XIV. cum docuisset ad Theoretices perfectionem non posse perueniri sine antegressa practice. *Hæc, inquit, practice erga multas professiones, studiaq; diuiditur. Quidam enim summam intētionis suæ erga eremi secreta & cordis constituunt puritatē, vt in præteritis Heliam & Helisaum, nostrisq; temporibus B. Antonium, aliosq; eiusdem propositi sectatores familiarissimè Deo per silentium solitudinis habuisse cognoscimus. Quidam erga institutionem fratrum, & per uigilem cœnobiorum curam omnem studij sui solitudinem dederunt, vt nuper Abbatem Ioānem, qui in vicinia ciuitatis, cui nomen est Thimius, grandi cœnobio præfuit, ac nonnullos eiusdem meriti viros Apostolicis etiam signis claruisse meminimus. Quosdam xenodochij & susceptionis pium delectat obsequium, per quod etiam in præteritis Abraham Patriarcham, & Lot Domino placuisse scimus, & nuper B. Macarium singularis mansuetudinis ac patientiæ virum, qui xenodochio ita apud Alexandria præfuit, vt nulli eorum, qui solitudinis secreta sectati sunt, inferior sit credendus. Quidam eligentes ægrotantium curam, alij intercessionem, quæ pro miseris atque oppressis impenditur exequentes, aut doctrinam instantes, aut eleemosynam pauperibus largientes, inter magnos ac summos viros pro affectu suo ac pietate vigerunt. Fuisse autem aliquos qui ex his vitam sequerentur mixtam ex vtroque practico & contemplatiuo, docet etiam AVGVSTINVS, qui in duobus sermonibus de cōmuni vita clericorum asseuerat se in suo Episcopatu instituisse religionem regulariū Clericorum. Ex quibus secundū speciales regulas magis se arctauerunt, tum Mendicantes Augustiniani, qui nunc sunt, tum fratres Prædicatores. Vnde sequitur tres esse religionū monasticarum gradus; vt primus sit eorū, qui ad dilectionem Dei immediate ordinantur, ad quam directe pertinent contēplatiuæ vitæ professores, vt monachi S. Antonij, S. Basilij, S. Benedicti, S. Romualdi, S. Brunonis secundum cuiusq; regulas & cōstitutiones. ALTER sit eorū, qui ad dilectionem proximi ordinantur, & vitæ actiuæ pia officia exercent. quorum alij ægros curando in Xenodochiis, alij mortuos sepeliendo,*

Col 3. 14.
C. c. 4.

endo, alij hospites excipiendo operam præstant, alij etiam Ecclesiam armis protegendo, vt faciunt equites Hierosolymitani, S. Iacobi, & S. Ioannis. De quibus vtrisque ait S. AUGUST. lib. 19. de ciuit. Dei. *Otium sanctū querit charitas veritatis, negotiū iustū suscipit necessitas charitatis.* TERTIVS eorum est, qui circa dilectionem Dei & proximi simul occupantur. Vt sunt qui diuinæ nō modo doctrinæ insistant, sed etiam per eius prædicationē viam salutis alios docent, quales sunt Augustiniani, Dominicanæ & Franciscani. IN his autem tribus religionum generibus varias esse diuersitates iuxta varias formas & ritus viuendi, docet EPIPHANIVS in fine Panarij contra hærefes, vbi ait quosdam ex instituto sui Ordinis abstinuisse à carnibus, alios ab ouis, alios etiam à piscib. alios etiam à pane. Iterum quosdam nudis pedibus ambulasse, alios faccum interius gestasse, alios humi cubasse, &c.

VI. PROPRIETAS. Hæc varietas Ordinum monasticorū fructuosa est Ecclesiæ, & semper fuit. Prima causa est, quia varia sunt hominum ingenia, propensiones & affectiones, vt ad hunc magis quam ad illum affecti sint. Alij enim ad strictioris asperiorisq; vitæ genus, alij ad laxius, solutiusq; afficiuntur. alij solitariam magis, quam communem & cœnobicam vitam complectuntur, alij ad contemplandum, alij ad externas actiones caritatis magis propēdent: multi magis Magdalenæ solitudinem, quam Marthæ solitudinem amant. Videtur etiam diuinæ prouidentia amplius consentaneum, vt variis modis homines tum ad finem suum supernaturalem, salutem æternam consequendam alluciantur, cum ad finem temporalem. Cur enim tam varia opera & opificia instituit DEVS in Repub. nisi vt homo ab otio reuocetur, & non excuset se defuisse opificium vel officium, quod exercere possit ad finem temporalem obtinendum? ALTERA causa est, quia hæc varietas maximum addit Ecclesiæ ornamentū, nam vt supra annotauimus, GREG. Nazianzenus in S. Basilium vocat *selectiorem partem Ecclesiæ.* & in Iulianum, *primitias gregis Domini, fidei coronas, & pretiosas margaritas.* S. Ambrosius *angelorum militiam.* S. Hieron. ad Marcellam *florem quendam & pretiosissimum lapidem inter ornamenta Ecclesiastica.* TERTIA, quia maximum conciliarunt semper & adhuc cōciliant emolumentum Ecclesiæ, tum precibus, tum concionibus. Nazianzenus in Iulianum nō dubitat affirmare illorum lacrymas esse peccati diluuium & mundi expiamentum. EVSEBIVS libro primo demonstrationis Euangelicæ, ait eos Deo consecratos pro vniuerso hominum genere. S. Bernardus sermone quodam ait eos constitutos vt orent pro corpore Ecclesiæ. Tantum autem valet & valuit semper vitæ eorum exemplum, vt Chrysostomus ad populum non vereatur eos appellare Ecclesiæ luminaria.

A. c. 19.

G. orat. 1. in Iul.

A. ep. 82.

H. ep. 17.

N. orat. 1.

E. c. 3.

B. ser. 63. par.

C. hom. 56.

naria. Quantum autem commodorum spiritualium variis seculis inuectum sit à monachis orbi Christiano fusè ostendit noster HIERONYMVS Platus lib. 2. de bono statu religionis.

Pl.c. 30.

VII. PROPRIETAS. Ordo monasticus, qui sequitur vitam cõtemplatiuam; perfectior est eo qui sequitur tantum actiuam. vt Ordo B. BENEDICTI, ordine Alexianorum, qui occupantur circa sepulturas. Nam Christus ipse apud B. LV CAM in exèplo Magdalenæ & Marthæ contemplatiuam vitam actiuæ prætulit, vt pleriq; omnes Patres exposuerunt, vt S. Augustin. serm. 26. & 27. de verbis Domini. Gregorius homilia 4. in Ezechielem, Cassianus collatione 1. c. 8. Bernardus serm. 41. in Cantica. Et ratio hoc euincit. Contemplatio enim Dei diuinarumq; rerum ortum habet ex dilectione Dei: Actio verò humana circa proximum ex dilectione proximi, at cõstat dilectionem Dei perfectiorem esse dilectione proximi. Deinde contemplatio nõ est aliud, quam quædam futuræ vitæ prælibatio. Vita enim contemplatiua, quæ hic incipit, in futura vita perficitur. Vnde Christus S. Mariæ Magdalenæ dixit: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Hinc verò consequitur contemplatiuam ceteris paribus amplioris meriti esse actiuam, eum præcipua meriti radix sit charitas, vt asserit D. GREGORIUS homilia 3. in Ezechielem.

Luc. 10. 41.

S. Th. 2. 2. q. 182.
27.

Luc. 10. 42.

VIII. PROPRIETAS. Inter duos ordines monasticos contemplatiuæ vitæ sectatores, vt anachoreticum & cœnobiticũ, prior est perfectior quidem, posterior vero est tutior & magis cõsulendus. De priori liquet, quia eremitica vita, vt docuimus in titulo de eremitis, est tatum monachorum perfectiorũ, qui ante diu exercitati fuerint in cœnobitica, vt ibidem ostēdimus. Deinde quia S. Patres, S. Greg. Nazianz. Ambros. Hieronym. & alij ita docent, & nominatim S. Augustin. lib. de morib. Ecclesiæ, cap. 31. De posteriori lege Basil. in Regulis fusius disputatis, & lib. Constitutionum Monasticarum, cap. 9. vbi multis rationibus hoc efficere conatur. Ex iis prima & præcipua est, quia si in solitudine existens peccet vel labatur, non habet subleuantem, & admonentem se. Facilius enim delinquitur, vbi reprehensor deest. Vnde B. BERNARDVS, *vbi non timetur reprehensor, securius accedit tentator.* 2. est, quod in eremo exigua vel nulla est exercendarum multarum virtutum occasio, maxime humilitatis, charitatis, patientiæ, & obedientiæ. 3. est quod anachoretæ maximos patiantur elationum spiritualium fluctus, vt facile se arbitrentur mortalium sanctissimos, vt notauit CASSIANVS, qui & refert collatione 19. magnum Abbatem Ioannem cum diu in eremo vixisset, tandem ad vitam cœnobiticam rediisse. Et collatione 2. c. 15. ait Heronem quendam post annos 40. qui putabat se frui

S. 1. 2.

B. ep. 113.

C. c. 6.

collo-

colloquio bonorum angelorum, ex consilio mali angeli se in puteum præcipitasse, vt fieret martyr. Lege nostrum HIERON. Platium lib.1. cap.39.

IX. PROPRIETAS. Ordo monasticus, qui vtramque vitam sequitur contemplatiuam & actiuam, vt est ordo Prædicatorum & Franciscanorum perfectior est ordinibus, qui solam contemplatiuam vel solam actiuam sequuntur, vt docet S. Thom. Aquinas, in 2. parte summæ Theologicæ, & opusculo 19. Primo, quia Christus Saluator noster hoc vtrunq; vitæ genus tenuit ac secutus est, vtpote perfectissimum. Nocte enim in montib. orabat, vt solitarij, interdum prædicationi, quæ ad contemplationem pertinet, curâdisq; ægris vacabat. Deinde S. Patres vitã ex vtraq; mixtam semper soli contemplationi prætulerunt, vt loco citato S. Basilius, & GREG. Nazianzenus agens de solitariæ vitæ laudib. dicit se eam deseruisse, quod iudicaret imperfectissimi animi esse priuatæ vtilitatis cum publicis commodis coniunctam habere rationem; Idē docet S. BERNARD. ad fratres de monte DEI. & Innocen. III. *c. nisi cum pridem, §. ne putes. De renunciatione.* Cur autē hoc asseuerarent, legitimam causam habuerunt, quia vita ista ex vtraq; mixta maiorem postulat caritatem, tum erga Deum, tum proximum. Vnde efficitur, inter mixtas, illam esse perfectiorem, quæ ex propria institutione animarum saluti vacat per plura ministeria, prædicationem, administrationem sacramentorum, instructionem catecheseos, visitationem infirmorum & vinctorum, institutionem gratuitam iuuetutis in omni genere litterarum & pietatis, sodalitates, & alias priuatas publicasq; conuersationes propinquas & remotas ad iuuandam salutem animarū directas. Quod autem concionari, vel docere alios ignorantes sit opus vitæ cōtemplatiuæ, docet S. GREG. hom. 5. in Ezechielem, qui idem hom. 12. in Ezechielem ait nullum esse sacrificium Deo gratius zelo animarum. Nota quoq; est DIONYSII Areopagitæ in lib. cœlestis Hierarchiæ sententia: *Omnium diuinorum diuinissimum esse dare operam conuersioni animarum.* CHRYSOST. quoque contendit in lib. 6. de sacerdotio, vitam Episcoporum ideo debere esse vita monachorum perfectiorem, ob functionem prædicationis illis commissam. DICĒS. Summum Pontificem, vt liquet ex constitutione Martini V. ex omnibus religionibus transitum concedere ad solum Carthusiensium ordinem; illum ergo videri perfectiorem ceteris. Respondeo cum Canonistis, c. sane. titulo de Regular. Syluestro & Angelo in Summa, id cum fecisse non ob perfectionem, sed austeritatem vitæ Carthusianæ,

quam non facile migrantes
isti quatunt.

S. Th. 2. 2. q. 188.
& opusc. c. 1.

Ant. 3. p. t. 24.
c. 17.

Panor. Officior.
Jo. Andr.
§. v. religio. 4.

De Ritibus & ceremoniis monasticis.

C. hom. 69.
D. c. 6.

A. lib. 6.
H. ep. 13.
Id. ep. 15.
Id. ep. 22.

A. ep. 199.
G. c. 1.

PRI^MVS Ritus est HABITVS Monachi, quem certum esse debere dicimus primo exēplo Eliæ & S. Ioannis Baptistæ. nam monachos eorum habitum imitari docet CHRYSOST. in Matthæum, & hi duo à multis in typum monachorum constituuntur. DIONYSIVS deinde Areopagita in Ecclesiasticæ hierarchiæ libro dicit monachum in professione sua veste detracta alia indui. TERTVLL. certe libro de Velandis Virginibus meminit Sanctimonialiales indui habitu Deo dicato. S. AMBROSIVS epistola 36. ait multos Senatores offensos, quod S. Paulinus monachus factus habitum mutasset. Et S. HIERON. ad Paulinum. *Tunicam, inquit, mutas cum anima.* Et ad Marcellam. *Tunicam fusciozem induta se repente Domino consecrauit.* Et ad Eustochium, dicit omnium cœnobarum fuisse habitum, *tunicam sacceam & palliolum.* Hilarioni in vita eius addit, *cucullam.* S. AVGVSTIN. ad Ediciam dicit fuscam vestem tunc in signe fuisse continentium profitentium. S. GREG. lib. 2. dialogorum meminit habitus monachi. Et lib. 3. cap. 14. sanctimonialis. Io. CASSIANVS de institutis cœnobarum totum primum librum consumit in explicando habitu monachorum.

B. q. 12.

1. Cor. 11. 4.

Matth. 18. 4.

H. ep. 2.

B. serm. 1.

A. serm. 19.

CAVSAM huius mutationis primam tradit Areopagita loco citato, vt videlicet indicent monachi cum veste vitam semutasse. Vnde & olim omnes vtebantur habitu fusci coloris, vt & nūc Orientales vtuntur, ad significandum statum pœnitentiæ. ALTERAM tradit BASILIVS in quæstion. fuscè disputatis, vt notam & signum suæ professionis gerant, quo à se mutuo distinguantur. Nam & B. PAVLVS in priore ad Corinthios ea de causa vult in templo virum habitu distingui à muliere. Quæres cur vtantur fere omnes cucullis. Respondeo cum CASSIANO lib. I. de Institutis cœnobarum, vt sciant infantilem simplicitatem sibi imitadam iuxta illud. *Nisi efficiamini, ait Christus, sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

QVÆRES, possintne vti habitu vili & sordido, sicut olim multi eremite vti fuere, & S. Franciscus vsus fuit? Respondeo cum HIERON. ad Nepotianum. *Ornatus & sordes, ait, pari modo fugiendæ sunt, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet.* Et S. BERNARDVS alloquens monachos. *Super Missus est. Quid de ipso habitu dicam? ait, in quo non iam calor, sed color requiritur, magisque cultui vestium, quam virtutum insistitur. Pudet dicere, vincuntur in suo studio muliercula, quando à monachis pretium affectatur in vestibus, non necessitas, nec saltem forma religionis retenta in habitu, ornari, non armari appetunt milites Christi, &c.* S. AVGVSTINVS lib. 2. de sermone Domini

mini

mini in monte hac de re agens, monet in sola vt veste neminem iudicemus, sed ex aliis operibus discamus, vtrum id faciat contemptu superflui cultus, si induatur veste vili, an ambitione aliqua & simulatione sanctitatis. *Potest enim, inquit, sub ouina pelle lupus latere, nec tamen debet ouis deponere pellem suam, quia sub ea aliquando lupus delitescit.* Ego respondeo, monachorum & maxime solitariorum habitum si vilis sit, non posse iure reprehendi, vt patet exemplo Elię, S. Ioannis Baptistę, Pauli primi, Arsenij, Francisci, & probat S. Thomas opusculo 19. quia Pa-
 tres Synodi Gangrensis vilitatem in illis laudarūt, & 7. Syn. Generalis iubet puniri ridentes eos ob vilitatem. Dixi de solitariis: quia eos qui inter homines habitant, magis decet communis vestitus, non nimis vilis, & ideo Concilium Aquisgranense statuit, vt Canonici Regulares in vestitu reneant mediocritatem. Et MARTINVS V. in suis
 Constitutionibus de Minoritis, quibus secundum Regulam congruit viliras vestis, statuit, vt vestes eorum non sint nimis viles & grossę, vt terrorem incutiant, vel risum aliis moueant.

II. RITVS est TONSURA. Nam certum est monachos semper fuisse vfos cerra capitis tonsura, exceptis eremitis. DIONYS. enim Arcopagita in libro Ecclesiasticę hierarchię, dicit Monachum futurum primum tonderi, B. ANICETVS Papa in epistola ad Gallos iubet illis radi caput in modum spherę. Et S. AVGVSTINVS de opere monachorum, reprehendit quosdam crinitos qui tonderi nolebāt. ATHANASTVS libro de Virginibus, & S. HIERON epist. ad Sabinianum docens sanctimoniales etiam tonderi consueſse. PRIMA autem causa huius ritus est, teste D. DIONYSIO, vt nuditate capitis significant se vitam puram & apertam nulla specie mali fucata[m] agere debere. Altera, vt expriment, auctore B. BEDA libro 5. historię Eccl. quodammodo imaginem spinę coronę Christi. Tertia, vt intelligant omnes superfluas curas, vt notat B. Isidorus libro 2. de Officiis, sibi amputandas. Quarta, ad significandam regiam coronam, quia seruire DEO regnare est. Quinta, in signum pœnitentię: olim enim pœnitentes non nisi tonsi in Ecclesiam recipiebantur. Fuisse olim tonsa non rasa capita monachorum, probat Rob. Bellarminus libro secundo, de Monachis cap. 11.

III. RITVS est INGRESSVS in religionem monasticam, de quo Primo quæri potest, an fieri debeat ille antegressa diuturna deliberatione: Nam apud Matthæum legimus Petrum & Andream Dominum simulatque vocati sunt secutos. Et apud eundem Christus adolescenti volenti sequi Christum, ne permisit quidem, vt parentem prius sepe-
 peliret. Quod, inquit ibi S. CHRYSOST. fecit, non vt contemnendos

H. ep. 105.
A. c. 5.

parentes doceret, sed vt indicaret cœlestia negotia præferēda omnibus temporalibus. D. HIERON. epist. ad Paulinum. *Festina quaso te & harenti in salo nauicula funem magis præscinde, quam solue.* Et S. AVGVST. libro 8. Confessionum laudat duos nobiles milites, qui lecta iuxta Treuiros S. Antonij vita statim se Dei seruitio consecrarant. & S. BERN. sermone in verba. Ecce nos reliquimus omnia. *Vocat, inquit, magni consilij angelus, quid aliena consilia præstolaris?* Et epist. 108 arguit quendam qui annuas inducias ob studiū literarū petierat. Deinde qui expectat, diuturna sua mora conicit se in periculū inconstantix, ne fraude aut Satanæ aut prauorum hominum sententiam sanctissimam mutet, donum Dei abiiciat, & in se iram Dei prouocet. RESPONDEO nihilominus cum S. Thoma Aquinate Opusculo 17. etiam si bonum religiosæ vitæ per se tantum sit, quod non opus habeat deliberatione antegressa, vt argumenta allata probant, tamen opus habet aliquando, tum ex parte ipsius ingredientis religionem, tum ex parte ipsius religionis ingrediendæ. Primo quidem modo, si habeat impedimenta repugnantia religioni, vt si sit æger, si seruus, si coniugatus, si ære alieno obstrictus, si mancus. Vel si exercitia religionis non habet perspecta, vt continuum cilicium, silentium, solitudinem, ieiunia. Nam de his conferre debet prius cum aliquo viro pio & prudente, qui religionis illius notitiam habeat. Vnde apud B. LVCAM Christus monet, vt qui vult ædificare turrim, prius computet sumptus, qui necessarij sunt ad ædificandum turrim Christianæ perfectionis. Ex parte vero ipsius religionis inquirere debet, an religio, quam ingredi cogitat, regulas suas seruet, quibus à primis Fundatoribus instituta est: Signa autem veræ religionis sunt fere hæc. 1. si in ea seruetur votum paupertatis, hoc est, vt nemo pecuniam, vel alia propria habeat. 2. si obedientia erga superiores simplex seruetur & integra. 3. si exiguam habeat cum propinquis & amicis communicationem. 4. si nullæ sint contentiones & iurgia. 5. si absit ambitio, & honorum vel Prælaturarum affectatio. 6. si vigeat zelus animarum, nec labores defugiantur. 7. si Temperantia seruetur in cibo & potu, colloquia non detractoria, amor orationis. 8. si iustus numerus fratrum, minimum 20. 30. 12. In magnis enim cœnobiis, vt Ordo, ita regulæ melius seruantur.

S. Th. c. 9. 22. q.
vlt. a. vlt.

LUC. 14. 28.

Matth. 19. 14.
Luc. 1. 80.

SECVND O quæri potest an pueri admittendi sint ad religionem monasticam. Sed certum est posse admitti. Nam apud Matthæum Christus dixit. *Sinite paruulos venire ad me.* Et apud Lucam legimus Iohannem Baptistam puerum creuisse, confortatum fuisse & versatum in desertis. S. GREGORIUS lib. 2. dialogorum scribit Romanos nobiles S.

G. c. 37.

BENE-

BENEDICTO filios suos nutriendos Deo dare cœpisse, eo quod, vt est in Threnis, *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua.* Ratio huius rei manifesta videtur, quia, *Quo semel est imbuta recens seruaabit odorem Testa diu,* nulla autem ætas puerili docilior est ad virtutem, firmitusq; inhærent quæ hac ætate discuntur. *Difficulter eraditur,* ait S. HIERON. ad Lætam, *quod rudes animi peribberunt.* Vnde ARIST. licet Ethnicus libro de moribus secundo, existimat plurimum referre, quibus moribus ab ineunte ætate quis assueuerit, imo totum in eo consistere. BANSELMVS certe libro de Similitudinibus, eos qui à pueritia in monasteriis fuerunt comparat angelis, ceteros vero hominibus. Deniq; vt bene argumentetur D. THOMAS videmus à prima pueritia pueros adhiberi opificiis & officiis mechanicis ex recepto secularium hominum vsu & consuetudine, in quibus vitam omnem sunt traducturi. cur non ergo & diuino seruitio?

IV. RITVS est Religionis PROBATIO post ingressum, quæ à Patribus indulta est, vt legimus in Decretalibus, tum in fauorem ingredientis, tum etiam ipsius religionis: vt ille illius difficultatis, & hæc ipsius mores posset interea experiri. Huius probationis specimen quoddam dedit Christus Dominus, cum Apostolos ad Apostolicum statum admissos apud Matthæum probauit mittendo eos, sine baculo, sine sacco & pera, ad pauperatam & obedientiam eorum probandam. iubendo quoq; ne quem obuium salutarent, ad seruandum silentium. Alibi vero mandauit asinam alligatam cum pullo adduci, nec aliud dici, quam Dominum his opus habere. Nec mirum est hanc probationem requiri à monastico statu, cum nullum in seculo opificium sit, quod non requirat annos certos probationis. Immo nec ad Ecclesiastica beneficia possidenda sine probatione canonici admittuntur.

QVOT autem anni requirantur ad probationem, non potest statui, nisi iuxta vniuscuiusque instituti rationem. Concilium Tridentinum sessione 25. statuit, vt minimum annus integer in probatione infumatur in religione. Quod ad veteres attinet, illi ad biennium vel triennium etiam probationis tempus extraxerunt. De biennio habes ex Gregorio. De triennio vero habetur distinct. 53. c. finali. Idem Concil. Aurelianense 1. cap. 13. statuit de monialibus. & Iustinianus in constit. nouellis, const. de monasteriis & monachis. PACHOMIVS quoque Abbas triennium à suis exegit, teste PALLADIO. Opifices quoque duos, tres, quatuor annos requirunt ad discendum opificium, vt notum est.

PROBATIO autem illa consistit, Primo in obseruatione perfecta

Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ, in quibus tribus essentia veræ religionis sita est, deinde Regularum & constitutionum cuiusq; ordinis, quæ sunt de ieiuniis, vigiliis, oratione, lecto. 2. in officiis humilitatis, vt mundo se honoribus voluptatibusque mortuos vere demonstrant, omnesque prauos affectus exuant. Vnde S. BASILIUS in regulis fusius disputatis vult à nouitio id præcipue exigendum, vt ad officia etiam sordida monasterij sit paratus. Et in Constitution. monasticis, ait, promptum esse debere etiam ad oneraria iumeta insequenda, idq; probat 3. argumentis. 1. quia quicquid fit in religione, cum propter Deum fiat, non est censendum paruum, sed magnum. 2. quia Apostoli paruerunt Domino iubenti vt adducerent pullum asinæ. 3. quia Christus ipse seruiuit discipulis, & vilia opera, vt lotionem pedum exercuit. CASSIANVS lib. 4. de institutis monasticis refert nouitios multis officiis humilitatis & caritatis probandos. Idem habet B. Iohannes CLIMACVS gradu de obedientia, & Smaragdus in 58. regulam S. Benedicti. S. Bonauentura quoq; de informatione Nouitiorum c. 10. S. DAMASCEN. vt est in eius vita apud Suriû, licet magnus fuisset in seculo, à Præfecto suo obsoleto habitu cum sportis missus est, vt eos duplo carius, quam valeret, venderet: & ob hymnum in cella cantatû ea eiectus, nec restitutus, nisi expurgatis omnium cellarum latrinis. Postremo consistit probatio in pœnis prompte excipiendis, quæ pro lapsibus commissis aliquando iniunguntur, vt de Damasceno iam audiuius. Tales S. BASILIUS præscripsit in Constitut. monasticis, & in Regulis fusius disputatis, nempe vt garrulis silentium, somniculosis Vigiliæ, vorantibus ieiunium, rixantibus, petitio veniæ, murmurantibus separatio ab aliis imponatur. CASSIANVS lib. 4. institutorum, commemorat si quis, vas terreum fregisset, publica pœnitentia debuisse noxam diluere iacendo scilicet humi, toto tempore orationis; si literas sine licentia exarasset, si manû alterius attigisset, si obmurmurasset. S. HIERON. in Epitaphio S. Paulæ ait eam cum esset Præfecta monasterij, garrulas & rixosas moniales solere multare, vt ad fores triclinij orarent, & separatim cibum sumerent. Hæc de probatione sufficiant.

V. RITVS est Professio monastica, qua quis vere fit religiosus, ad quam, vt rata sit, tria requiruntur, 1. vt fiat post annû probationis completum, vt sanxit Concilium Tridentinum sessione 25. de Regularibus. 2. vt profitens compleuerit annum 16. ætatis, vt ibidem definitum. 3. vt fiat coram eo qui potest incorporare eum religioni, aut eius vicem gerente, vt habetur in Decretalibus, de Regularibus. Qui enim professionem edunt, non modo Deo, sed etiam Religioni se tradunt.

per

per Superiores. Potest autem ista professio fieri tribus modis, explicite, implicite & tacite, vt loquuntur Canonum Doctores. Explicite fit, cum quis Deo & religioni distincte vouet tria vota, Paupertatis, castitatis & obedientiæ. Implicite autem, si quis promittat obseruationem Regulæ, vt Franciscani: Vel victurum secundum Regulam, vt Benedictini. Regularis enim vita præcipue consistit in obseruatione istorum trium. Vel si quis promittat Obedientiam secundum Regulam, vt Prædicatores & Carthusiani; nam sub Obedientiæ nomine omnia continentur. Tacite deniq; fit, si gestet post probationem expletam habitum Professo, non Nouitio conuenientem, vt in Decretalibus, De regulat. in 6. cap. constitutionem. decretum est.

VI. RITVS est Regula monastica, secundum quam quidam, vt dixi, professionem suam edunt. De qua primo hoc tenendum est, eam omnes eiusdem instituti monachos obligare ad sui obseruationem, quæcunque illi Nomenclatura tribuatur, siue Constitutionum, siue Statutorum, siue Ordinationum, siue Legum, quia hæc conditio omnium legum est, vt habeant vim obligandi. Quanquam religiosi peculiari quadam ratione ad præstandam suam regulam affici debeant, nihilq; aliud sibi persuadere, quam diuinam in ea sibi declarari voluntatem. Theologorum scholæ enim Princeps S. Thomas scripsit legem omnem, si bona iustaq; sit, quasi radium esse æternæ legis, quæ est in Deo, conuenienter dicto Apostoli. *Omnis potestas nempè, condentis legem à Deo est. Itaq; qui resistit potestati, DE Iordinatione resistit.* Certe legimus S. Pachomium Anachoretam sui instituti regulam ab angelo, Sanctam vero Brigittam à Christo saluatore, vt est apud Sutium in eorum vitis, diuinitus accepisse. Cum S. BENEDICTVS ex hac vita ad meliorem migrauit, teste S. GREGORIO duobus sui Ordinis fratribus per visum apparuit via pallis strata & luminibus præfulgens, senexq; edicens. *Hæc est via, qua dilectus Domini B n. dictus ascendit in cælum.* Quam viam B. BERNARDVS in declamatione ad verba. *Eccere liquimus omnia,* exponit nihil aliud esse quam Regulam ab eo institutam, qua, vt ille conscendisset in cælum, sic eum deinceps imitatores sui sequerentur. S. BONAVENTURA autor est & S. Franciscum à Deo diuinitus ad conscribendam regulam animatum; & verisimile est S. Basilium, Augustinum, aliosq; vitæ religiosæ conditores in scribendis constitutionibus quoddam diuinum auxilium singulare, vt Petrus Ribadineira quoque prodit de B. P. N. IGNATIO, fuisse expertos. Plura de hac re lege apud Hieronymum Platum de bono Status religiosi lib. 1.

12. q. 93. a. 3.

Rom. 13. 2.

Pallad. c. 38.

G. 2. dial. e. 37.

B. in eius vita.

Pl. c. 25.

SECUNDO de hoc Ritui tenendum est, regulam non semper obligare ad culpam, hoc est, præuaricatores facere noxæ lethalis, vel venia-

Th. 11. q. 186.
2. 9.
N. c. 23. n. 49.
& 62.

lis reos; quod fit quando ipsi regulæ conditores, vel Ordinis monastici Fundatores noluerunt eam obligare, vt dicitur fecisse S. DOMINICVS teste S. Thoma in secunda Theologicæ parte. quod Martinus Nauarrus in manuali suo commendat. & B. P. Ignatius fecit in Constitutionibus Societatis IESV. POTEST tamen regularum præuaricator tribus maxime de causis incidere in noxam lethalem. Prima causa est, si in regula monastica aliquid contineatur, quod alioquin lege diuina, vel Ecclesiastica mandatum sit vel vetitum: tunc enim ille præuaricator delinquit non tam regulæ suæ præuaricatæ causa, quam legis diuinæ vel Ecclesiasticæ. II. Causa est, si Regula contineat materiam Voti, vt Castitatis, Paupertatis, vel Obedientiæ. Nam præuaricari votum Deo factum in suo genere noxa lethalis est. III. est, si Regula contineat aliquid quod peculiariter, seu viua voce, per superiorem, vel per ipsam Regulam præcipiatur, vt si quid præcipiatur in ea in virtute Obedientiæ vel sub pœna excommunicationis maioris, vel alio modo, quem subditi intelligant obligare ad mortale.

C A P V T VI.

De Status Monastici fructibus.

Matth. 19. 28.

A. q. 4.

Matth. 19. 21.

STATVS Monastici fructus spirituales patefaciunt nobis diuinæ Scripturæ. Deinde S. PATRES. Nam Matthæi 19. Christus Dominus agens de perfectione Euangelica cum Apostolis, qui iam consilio Christi omnia reliquerant, & monastices fundamenta iecerant, illis dixit. *AMEN dico vobis, quod vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederis filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes tribus Israhel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patres, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomē centup'um accipiet, & vitam æternam possidebit.* Quibus verbis imprimis promittitur Apostolis, & exemplo eorum omnia relinquētibus, (vti sunt illi qui monasticen profitentur,) honor iudicum super sedes duodecim; Non solis enim Apostolis hoc esse promissum docet S. AVGVSTINVS epist. 89. *Qui, inquit, illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamq; præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum pauperunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.* Ita & ORIGENES in c. 8. Matthæi, & Cyrillus Alexandrinus in c. 60. Isa. 2. vtrisque promittitur centuplum in futuro, id est, infinitis partibus plura; Numerus enim finitus pro infinito positus est, vt constat ex Luca, qui c. 18. non centuplum, sed multo plura eos accepturum dixit. Et est id quod Christus paulo ante diuiti iuueni spondit *thesaurum in celo*, si omnes suas

suas possessiones relinqueret. Tertium præmium addidit MARCVS, ^{M. v. 30.}
 qui c. 10. ait eos *in hoc seculo accepturos centuplum, quoad domos, fratres, sorores,*
matres, filios & agros. Omnia enim, vt primis Christianis, monachis, ^{Act. 4.}
 sunt communia, pro vno fratre mille fratres, pro vno cœnobio, mille
 habet. Ita exponit Origenes, Auctor imperfecti, Theophylactus, Eu-
 timius, & clarissime CASSIAN. collatione 24. Deinde S. Ioannes Apo- ^{C. c. 16.}
 stolus monet vt caritatem veram obtineamus, tria mala esse in hec
 mundo effugienda. *Omne quod est in mundo, ait, concupiscentia carnis est,* ^{1. Iohan. 2. 16.}
& concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non ex patre, sed ex mundo est,
 at illa tria mala effugit monasticus professor, dum concupiscentiam
 carnis quasi radicitus excidit voto castitatis, oculorum voto pauper-
 tatis, superbiæ vitæ vero voto obedientiæ, qua voluntatē suam subiicit
 superioris voluntati. Vnde S. BASIL. in Regulis fusius disputatis con- ^{B. c. 6.}
 tendit necessarium esse, qui pieratem colere velit, mundum relinque-
 re, & separatam à secularibus vitam instituire, eamq; in rem illud sa-
 pientis allegat. *Noli esse amicus homini iracundo, neq; habitaueris cū viro furio-* ^{Prou. 22. 24.}
so, ne forte discas vias eius, & sumas laqueos animæ tuæ. Et illud Isaïæ Prophe- ^{Isa. 52. 11.}
 tæ. *Exite de medio eorum, & separamini ab eis.* Rationem etiam & causam
 addit, *quoniam fieri nequit, quin in seculo oculis, & auribus instigationes ad pec-*
catum perpetuo admittamus, earumq; rerum pestilētes forma, quas viderimus vel
audierimus nobis inhereant. Deinde animus, cū grandē numerum cernat eorū qui
 leges diuinas violant, nō potest ipse peccata sua agnoscere, & de iis, vt oportet, pœni-
 tere. Quin potius facta sui comparatione cum aliis deterioribus, nescio quo modo si-
 bi de virtute b'adiatur. Deniq; variis tumultibus & occupationibus. quas secularis
 vita afferre solet, a Dei memoria abstractus, non solū hanc iacturam facit, quod non
 delectatur in Deo, ita vt nulla spiritali dulcedine fruatur: sed etiā ita assuefit, vt iu-
 dicia eius penitus contemnat, quo nullū capitalius malum potest homini accidere.
 Hucusq; Basiliius. S. BERNAR. in sermone quodam de Circumcisione ^{B. serm. 3.}
 dictis conuenienter tres quasi gradus facit, quibus ad salutem, perfe-
 ctionemq; veniatur: Primum relinquendi seculi, secundū aggregan-
 di se ad eiisdē instituti socios, tertiū subiiciendi se præpositis, qui nos
 obedientiæ ductu regant, & dirigant, quos tres gradus ad tres virtutū,
 vt ipse appellat, dies retulit, prudētia, fortitudinis, rēperantiæ. *Pericu-*
losum est, inquit, si forte velit inter seculi turbas agere pœnitentiā, vbi nimirum:
alij venenatis persuasionibus, alij vndique exemplis pœioribus ad peccatum alli-
oiant, alij adulationibus in vanam gloriam, alij detractionibus in impatientiam
animum eius deiciant. Procedat iam necesse est prudētia radius, ostendat quantas
 & quam importunas, præsertim in hac generatione nequam opportunitatem & oc-
 casiones peccati afferat mundus & ingerat, quam debilis sit ad illas humanus ani-
 mus, maxime qui in peccati consuetudine sit nutritus, in hac ergo die prudentia:

Psal. 25. 5.

eligat de presenti seculo nequam fugere, dicens cum propheta. O diui Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. Sed nondum sufficit hoc. Forte enim vult eligere solitudinem, non satis attendens propriam infirmitatem, & periculosam diaboli luctam. Itaque iam habet necessariam fortitudinis diem, ut nouerit custodiendam ad Dominum fortitudinem suam, & aciem multorum pariter pugnantium esse querendam. Verum cum eligit in congregatione multorum, nunquid eliget esse magister, qui nondum discipulus fuit, & docere, quod didicit nunquam? Illucescat ergo dies Temperantia, ut quærat quomodo temperari & frenari possint incontinentes motus voluptatis, bestiales motus curiositatis, ceruicis motus elationis suæ. Eligat abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientia freno concupiscentia reprimatur. Ita S. Bernardus.

B. lxxm. l.

Quæ cum ita sint, nunquam satis amari laudarique potest Status monasticus, quæ monachos ex tam scopulosa mundi nauigatione ereptos in placidissimo portu collocat, quæ dæmonem triplici illorum telorū genere exarmat. Recte ergo alibi idem B. BERNARDUS sermone in festum S. Andreæ Apostoli monasteria cōparauit stagnis. Sunt, ait, & in stagno mundi pisces, qui in claustro DEO seruiunt in spiritu & virtute. Merito siquidem stagnis monasteria comparantur, ubi quodammodo incarcerati pisces euagandi non habent libertatem, quo videlicet parati sint semper ad epulas spirituales, dicentes singuli in trase. Quando veniet, qui nos deferat? Cunctis diebus nunc milito, expedito, donec veniat immutatio mea. Mundi sunt pisces qui squamas & pinnulas habent, sicut squamas ad patientiam, sic pinnulas ad hilaritatem arbitror non incongrue posse referri. Hilaritas quippe leuat & subleuat, ut saltus quosdam in altum dare videatur, quisquis exhilaratur. Eodem sensu ante Bernardum, B. PETRVS Damiani Cardinalis in epistola ad Desiderium Abbatem Cassinatem & Cardinalem monasteria vocat viuaria animarum. Cum vos, inquit, omnipotens DEVS mundo subtraxit, ac sub monastica sibi disciplina seruare constituit, quid aliud scisse cernitur, quam velut olim in cataclysmo de multis pereuntibus vos paucos elegit, ac in bituminatæ arce latibulum, ut viueretis, induxit? Claustrum quippe monasterij viuarium est animarum. Ibi quippe viuunt pisces, qui iuxta legis edicta pinnulas habent, atque ut in corpus Christi transferantur Israelitarum mensis delicias præbent. Pisces quippe qui squamarum pinnulas habent, dare saltus etiam super aquas solent. Quid ergo pinnatis piscibus, nisi electæ animæ figurantur, quæ profecto in cælestis Ecclesie corpus transeunt, quia modo virtutum pinnulis fulta saltus dare per cæleste desiderium sistant, ut superna per contemplationem appetant, quamuis in semetipsas iterum ex mortali carne relabantur. Eodem elogio utitur S. BASILIUS, qui licet scribat de laude solitariæ vitæ, eadem tamen encomia in cœnobitas conueniunt. Cella, inquit, testis est, quanto diuini amoris igne cor ferueat, & utrum

D. ep. 18. lib. 21. 2.

perfe-

perfecta deuotionis instantia quis DEI faciem quærat: nouit quemadmodum mens hominis cælestis gratia rore perfunditur & compunctionis, fletuum ac lacrymarum inundantium imbribus irrigatur. Vel et si ex carneis oculis lacryma non erumpant, ipsa tamen amaritudo cordis à lacrymarum fluctibus: nõ elongatur, quia quod ex ramo interioris pœnitentiæ non tollitur, in ipsa humenti cordis uirenti radice seruat. Sufficit enim sanctorum sit flebilis, etiamsi iugiter flere non possit. Cella est instrumentum, quo pretiosi lapides poliuntur, & est ergastulum, ubi pretiosi lapides reponuntur, quatenus in structura templi cælestis sine ullo eudentis mallei sonitu postmodum disponuntur. Cella dominica sepulchra propemodum amula, quæ peccato mortuos suscipis, & per afflatum sancti Spiritus Deo reuiscere facis. Tu es ab huius uitæ turbida vexatione sepulchrum, & cælestis uitæ paradisi introitum. Te portum tranquillitatis inueniunt, qui naufragium mundani fluctus euadunt. Te potentis Medici conclave decernunt, qui vulnerati in prælio hostiles manus effugiunt. Mox enim ut tui culminis umbra perfectæ cordis succeditur, omnis sauciata anima liuor, omnis certe interioris hominis plaga curatur. Te Ieremias aspexerat, cum dicebat. Bonum est præstolari eum silentio salutare DEI. Bonum est uirum, cum portauerit iugum Domini ab adolescentia sua, sedebit solitarius & tacet, eleuabit enim se supra se. Habitatorem enim tunc eleuat se supra se, quia Deum esuriens anima à terrenarum rerum obtutibus erit, & in diuina contemplationis arce suspendit, à mundi se actionibus segregat, atque in altum contemplationis celsibus desiderii pennas librat: cumque illum qui est super omnia, conspiciere fatagat, semetipsum quoque homo mundana uallis deiectione transcendit. O cella spirituale prorsus habitaculum. Tu facis, ut vagos Christi catena contineat, ut indisciplinati moribus, à sua se prauitate compeſcant. Tu nosli homines, ad perfectionis culmen euehere, atque ad consummata sanctitatis fastigium sublimare. Tu facis, ut homo sit integer atque rotundus, à nalla seipso morum inæqualitate diuersus, &c. multa. QV I plura videre desiderat de eximiis fructibus uitæ religiosæ legat nostrum HIERON. Platium copiose differentem 40. capitibus de eius utilitate in primo libro, & 16. de iucunditate, libro tertio de Bono Status Religiosi.

VIDE Abbatis Status. Eremitarum. Paupertatis Voluntariæ. Virginitatis. Vouentium. Et in PANARIO. Mulierum commoratio cum monachis. Inobedientia. Iudicium Proprium. Proprietas Religiosorum. Voluntas propria. Violatio Votorum. Et in VIRIDARIO. V. Castitas. Obedientia. Perfectio Christiana. Profectus spiritualis.

D E M O R I E N T V M

S T A T V.

Exempla.

PRIMVM est Christi Domini, qui in lecto crucis existens septem verba elocutus est notatu dignissima. PRIMVM est, quod retulit Lucas. *IESVS autem, inquit, dicebat, Pater, dimite illis: non enim sciunt, quid faciunt.* II. est quod idem

Luc. 23. 34.
Ib. c. 42.

refert. Bonus latro dicebat ad Iesum. *Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi IESVS. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.*

Io. 19. 26.

III. est Ioannis 19. cap: *Cum vidisset ergo, inquit, IESVS matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suae. Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* IV. est

Matth. 27. 46.

Matthæi c. 27. *Circa horam nonam clamavit IESVS voce magna dicens. Eli, Eli lamma sabaotani, hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* V. est

Marc. 15. 34.

Ioannis c. 19. *Sciens, inquit, IESVS, quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dicit, Sitio. Vas ergo positum erat aceto plenum. Illi autem*

Ioan 19. 28.

Ioan. 19. 30.

spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes obtulerunt ori eius. VI. est eiusdem: *Cum ergo accepisset IESVS acetum, dixit. Consummatum est.* VII. est Lu-

Luc. 23. 46.

cæ 23. Et clamans voce magna IESVS ait, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hac dicens, expiravit. B. Ioannes ait. Et inclinato capite tradidit spiritum.

ALTERVM est S. ANDRÆ primi Christi Apostoli, de cuius obitu presbyteri & Diaconi Ecclesiæ Achaïæ apud Meraphraften in Lipomano tom. 1. & Suriq tom. 6. Cum Ægeas Proconsul S. Andream Apostolum crucis extollentem mysteria, sibi que suam impietatem exprobrantem diutius ferre non posset, in crucem tolli, & Christi mortem imitari iussit. Adductus Andreas ad locum martyrij, cum crucem vidisset, longe exclamare cepit. *O bona crux, qua decorem ex membris Domini suscepisti diu desiderata, sollicitè amata, sine intermissione quesita, & aliquando cupienti animo præparata, accipe me ab hominibus, & redde me magistro meo, ut per te me recipiat, qui per te me redemit.* Itaque cruci affixus est, in qua vivus biduum pendens, & Christi fidem predicare nunquam intermittens, ad eum migravit, cuius mortis similitudinem concupierat.

TERTIVM exemplum est B. IGNATIÏ martyris, tertij post Petrum Apostolum Antiocheni Episcopi, cuius obitum describit S. HIERON. in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum. *Dignum, inquit, videtur de epistola eius, quam ad Romanos scribit pauca ponere. De Syria usque ad Romam pugno ad bestias, in mari, & in terra, nocte dieque ligatum cum decem leopardis,*

Est nunc epist. 15.
inter excusas.

hos

hoc est, militib. qui me custodiunt: quibus & cū bene feceris, peiores sunt. Iniquitas autē eorum, mea doctrina est. sed non ideo iustificatus sum. Utinam fruatur bestis, quae mihi sunt preparatae, quas & oro mihi veloces ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendū me, ne sicut & aliorum martyrum non audeant corpus attingere. Quod si venire noluerit, ego vim faciam, ut deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi profit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his videntur desiderans, ut IESVM Christum inueniam. Ignis, crux, bestie, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis conritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantum ut Christo fruatur. Cumq; iam damnatus esset ad bestias. & ardore patiendi rugientes audiret leones, ait. Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani, reliquia corporis eius Antiochia iacent extra portam Daphniticam in cæmiterio. Hæc Hieronymus.

IV. exemplum est D. CYPRIANI Episcopi & Martyris, de cuius excessu ita legimus in Actis Passionis eius, quæ habentur initio operum D. Cypriani à Pamelio editorum. Galerius Maximus Proconsul Africæ ad Cyprianum iam captum dixit. *Diu sacrilega mente vixisti, & plurimos nefaria tibi conspirationis homines aggregasti, & inimicum te Diis Romanis, & sacris legibus constituisi, nec te p̄ & sacratissimi Principes Valerianus & Gallenus Augusti, & Valerianus nobilissimus Caesar ad sectam cerimoniarum suarum reuocare potuerunt. Et ideo cum sis nequissimorum criminum auctor & signifer deprehensus, eris ipse documento his, quos scelere tuo tecum aggregasti, sanguine tu sancietur disciplina.* Ex his dictis decretum ex tabella recitauit. *Thascium Cyprianum gladio animaduerti placet. Cyprianus Episcopus dixit Deo gratias. Post hanc vero sententiam turba fratrum dicebat. Et nos cum ipso decellemur. Propter hoc tumultus fratrum exortus est, & multa turba eum proscuta est. Et ita idem Cyprianus in agrum Sexti perductus est, & ibi se lacerno birro expoliavit, & genu in terram flexit, & in orationem se Domino prostravit. Et cum se dalmatica expoliasset, & diaconibus tradidisset in linea stetit, & cepit spiculatorem sustinere. Cum venisset autem spiculator, iussu suis, ut eidem spiculatori 25. aureos darent. Linteamina vero & manualia à fratribus ante eum mitabantur. Postea vero B. Cyprianus manu sua oculos sibi texit: quicum lacinias manuales sibi ligare non potuisset, Iulianus presbyter & Iulianus subdiaconus ei ligauerunt. Et ita B. Cyprianus passus est, eiusque corpus propter gentiliū curiositatem, in proximo positum est, cum cereis & scholaribus in arcu Macrobij Candidi Procuratoris, quæ sunt in via Mappaliensi iuxta piscinas, cum voto & triumpho magno. Hæc ibi.*

IDEM Cyprianus in libro de Mortalitate quendam ægre morientem ita obiurgat. *Quam prae posterum est, quamq; peruersum, ut cum Dei voluntatem fieri vultemus, quando euocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, nō statim voluntatis*

eius imperio pareamus. Obnitimur, & reluctamur, & peruicaciam more seruorum ad Dominicum conspectum, cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes isthinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis, & volumus ab eo premiis cœlestibus honorari ad quem venimus inuiti. Quid ergo oramus & petimus, ut adueniat regnum cœlorum, si captiuas terrenas delectas. Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, ut acceleret dies regni, si maiora desideria & vota potiora sint isthic seruire diabolo, quam regnare cum Christo? Denique, ut manifestius diuina prouidentia indicia clarescerent, quod Dominus præcius futurorum consuatur suis ad veram salutem, cum quidam de collegiis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus com meatum sibi præcaveretur, astitit deprecanti, & iam pœna morientis iuuenis honore & maiestate venerabilis statu excelsus & clarus aspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atq; ille non sine quadam animi & vocis indignatione infirmuit & dixit. Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox & monentis est, qui de persecutione sollicitis, de accersitione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster, & collega moriturus quod ceteris diceret; nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit, ut diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid diceret iam recessurus? Didicit, imo nobis remanentibus, ut dum sacerdotem Dei, qui com meatum petebat increpitum esse comperimus, quid cumctis expediat, agnosceremus. Hucusque Cyprianus. Quo exemplo B. Cypriani etiam delectatum fuisse S. Augustinum, commemorat Possidius in eius vita:

P. c. 27.

V. Exemplum sit B. AMBROSII Mediolanensis Episcopi, de quo Paulinus in eius vita. Cum plurimis diebus, inquit Ambrosius, infirmitate detineretur in lectulo, Comes Stilico dixisse se recur, quod tanto viro recedente de corpore, interitus immineret Italia. Vnde conuocatis ad se nobilibus viris illius ciuitatis, quos diligè à sancto sacerdote cognouerat, partim interminat us est illis, partim blando sermone persuasit, ut pergerent ad sanctum Sacerdotem, suaderentque illi, ut sibi viuendi peteret à Domino com meatum. Quod ille ubi ab illis audiuit, respondit. Non ita inter vos vixi, ut pudeat me viuere: nec timeo mori, quoniam Dominum bonum habemus. Et paulo post. In eodem tamen loco, in quo in sebat (sicut referente S. Basiano Episcopo Laudensis Ecclesie, qui ab eodem audiverat, didicimus) cum oraret una cum supradieto sacerdote, viderat Dominum IESVM aduenisse ad se, & arridentem sibi. Nec multos post dies ablatus est. Sed & eodem tempore, quo migravit ad Dominum, ab hora circiter undecima diei, vsq; ad illam horam, qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis orauit, nos vero labia illius moueri videbamus, vocem autem non audiebamus. Honoratus autem Sacerdos Ecclesie Vercellensis, cū in superiori domo se ad quietem composuisset, tertio vocantis se vocem audiuit, dicentisq; sibi. Surge, fistina, quia modo est recessurus.

Qui

Qui descendens obtulit sancto Domini corpus. Quod ubi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum ferens, ut in virtute esca anima refectior, angelorum nunc consortio quorum vitam vixit in terris, & Elia societate lateretur. Hæc Paulinus.

VI. sit D. AVGVSTINI Hipponensis Episcopi, de quo Possidius in eius vita primum narrat quanti fecerit B. Ambrosij verba in extremis dicta ad Siliconis legatos: *In his noster Augustinus senex, inquit, elimata ac librata admirabatur & laudabat Ambrosij verba. Ideo enim dixisse intelligendum est. Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur praesidens de suis purgatissimis moribus praesumpsisse. Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciebas examen aequitatis divinae, de bono Domino dicit se magis, quam de meritis suis confidere. Cui etiam in quotidiana oratione Dominica dicebat: Dimittite nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Cuiusdam quoque coepiscopi & familiarissimi sui amici in extremis vita de talibus frequentissimum referebat dictum: ad quem cum visitandum iam morti appropinquantem ventitasset, & ille manus gestu se de seculo exiturum significaret, atq. a se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesia necessarium vivere posse, illum ne putaretur huius vitae teneri cupiditate respondisse ei: Si nunquam, bene. si aliquando, quare non modo? Et talem sententiam mirabatur, & laudabat hominem protulisse, Deum quidem imitem, verum in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Deinde de eius obitu sic differit: Tertio, inquit, obsidionis (urbis Hipponensis à Wandalis facta) mense decubui lecto febribus fatigatus, & illa vltima exercebatur agnitudine. Nec suum sane Dominus famulum fructu sua precibus fraudavit. Nam & sibi ipsi & eidem civitati, quod & lachrymosis de poposcit precibus, in tempore impetrauit. Novi quoque eundem & presbyterum & Episcopum pro quibusdam energumenis petentibus, ut oraret rogatum, eumque in oratione lachrymas fundentem Deum rogasse, & demones ab hominibus recessisse. Itemque ad aegrotantem & lecto vacantem quendam cum suo agrote venisse, & rogavisse, ut eidem manum imponeret: ut sanus esse posset, eumque respondisse, si aliquid in his posset, sibi hoc utique primitus praestitisset: & illum dixisse, visitatum se fuisse, sibi que per somnium dictum esse. Vade ad Augustinum Episcopum, ut eidem manum imponat, & sanus erit. Quod dum comprisset, facere non distulit, & illum infirmum continuo Dominus sanum ab eodem discere fecit. Et infra. Sane ille sanctus in vita sua pro utilitate ac felicitate sanctae Ecclesiae Catholicae divinitus condonata, vixit annis septuaginta sex; in clericatu autem vel Episcopatu annis ferme quadraginta. Dicere autem inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & Sacerdotes abique digna & competente poenitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima qua defunctus est agnitudine. Nam sibi inusserat Psalmos Davidicos, qui sunt paucissimi de poenitentia scribi, ipsisque quaterniones iacens in lecto contra parietem*

positos diebus sua infirmitatis intuebatur, & legebat & iugiter ac vbertim flebat. Et ne intentio eius à quoquam impediretur, cauebat. Ante dies ferme decem quam exiret de corpore, à nobis postulauit presentibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi is tantum horis, quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cum ei inferretur refectio. Et ita obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. Verbum DEI vsque ad ipsam suam extremam aegritudinem impratermissè, alacriter & fortiter sana mente, sanoque consilio in Ecclesia predicauit. Membris omnibus sui corporis incolamis, integro aspectu atq. auditu, & ut scriptum est, nobis astantibus & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit in pace cum Patribus suis, enutritus in bona senectute: & nobis coram positus pro eius commendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est. Testamentum autem nullum fecit, quia unde faceret pauper Christi non habuit. Hæc Posidius.

VII. Sit ANTONII Eremitæ, de qua Athanasius in eis vita interprete Euagrio. Cum, inquit, non mediocre incommodum senilia membra turbasset, vocatis ad se duobus fratribus, quos ibidem ante quædecim annos modico interuallo sciuntos instituerat, quique etiam etiam seni ceperant ministrare, ait. Ego quidem silioli secundum eloquia Scripturarum gradior viam, iam enim Dominus me inuitat, iam cupio videre caelestia: sed vos ò viscera mea, admotheo, ne tanti temporis laborem perdaris. Hodie vos religiosum studium arripuisse arbitramini & cepta voluntatis fortitudo succrescat. Varias demonum nostis infedias, vidistis eorum & impetus feroces, & vires effeminatas, IESU M suspirate, & credulitatem nominis eius vestris figite mentibus, & à certa fide vniuersi demones fugabantur. Memento etiam admonitionum mearum, & incerta conditionis vitam ancipitem quotidie pertractate, & caeleste vobis primum sine cunctamine tribuetur. Schismaticorum quoque & haeticorum vincta vitate, meumque circa eos odium sebetamini, quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit, propter prauam eorum voluntatem, & pertinax contra Christum bellum. In hoc autem magis estote solliciti, ut Domini precepta seruetis, ut post mortem vestram sancti quique quasi amicos & notos in aeterna vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc sapite, hæc retexite, & si qua mei vobis cura, si qua Patris memoria est si mihi vicarium representatis affectum, nullus ad Aegyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore seruetur, ne vituperari ritus à me, ut nostis, circa me seruetur obsequia: huius enim rei gratia maxime huc sum regressus. Vos igitur humo tegite, vos Patris operite corpusculum, & illud quoque senis vestri custodite mandatum, ut nemo præter vestram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia necessario resurrectionis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Vestimentorum autem meorum sit ista diuisio. Meloten & pallium trisum cui superiaceo Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat.

scrapion Episcopus accipiat meloten: vos cilicinum habetote vestimentum, & valde viscera mea: Antonius enim migrat, & iam non erit in presenti seculo vobiscum. Verba finierat, & oscularibus se discipulis extendens paululum pedes, mortem laetus aspexit, ita ut ex hilaritate vultus eius, angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, praesentia noscitur. Hoc intuens, tanquam amicos videret, animam exhalavit, & additus est Patribus secundum ordinem Scripturarum. Seruarunt mandata discipuli, inuolutum, ut praeceperat corpus humo operientes: & nemo interim vsque ad hanc diem praeter eos, ubi sit conditum, nouit. Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hereditate ditatus latenter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis. Hucusque S. Athanasius. Martyrologium Romanum 17. Ianuar. habet eius sacrum corpus sub Iustiniano Imperatore diuina reuelatione repperitum atque Alexandriam delatum: quod accidit teste Sigiberto in Chron. anno Domini 529.

VIII. est S. MARTINI Turonensis Episcopi, de cuius obitu ita scribit SVLP. SEVERVS epistola 3. ad Bassulam socrum suam Aliquandiu, inquit, in vico illo Comdatensi, vel in Ecclesia ad quam ierat commoratus, pace inter clericos restituta, cum iam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cepit repente destitui, conuocatisque discipulis indicat se iam resolu. Tum vero mæror & luctus omnium, vox una plangentium: Cur nos Pater deseris? aut cur nos desolatos relinquis? inuadent gregem tuum lupi rapaces: & quis eos à moribus nostris percusso pastore prohibebit? Scimus quidem desiderare Christum, sed salua tibi sunt tua praemia, nec dilata minuentur: nostri potius miserere, quos deseris. Tunc ille motus his fletibus, ut totus semper in Domino misericordia visceribus affluebat, lachrymassè perhibetur: conuersusque ad Dominum, hac tantum fletibus voce respondit. Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua. Nimirum inter spem, amoremque positus, dubitauit pene, quid mallet: quia nec hos deserere, nec à Christo volebat diutius separari: nihil tamè in voto suo ponens, aut voluntati relinquens, totum se arbitrio Domini potestatiq. committens, Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videtur. G. auis quidem est Domine corporea pugna militia, & iam satius est, quod hucusque certauit, sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me praecipis, non recuso, nec fastidientem causabor atatem. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum, qui in nullam partem se pronior inclinauerat, nec mori timuit, nec viuere recusauit. Itaque cum iam per aliquot dies vi febrium teneretur, non tamen à Dei opere cessabat, pernox in orationibus & vigiliis, fastidientes artus spiritui seruire cogebat, nobili illo stratu suo in cilicio & cinere recubans. Et cum à discipulis rogaretur, ut saltem vilia sibi siceret stramenta.

suppo.

supponi Non decet inquit, filij Christianum nisi in cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum relinquo, ipse peccavi. Oculis igitur ac manibus in cælum semper intentus inuictum ab oratione spiritum non relaxabat, & cum à presbyteris qui tum ad eum confluxerant rogaretur, ut corpusculum lateris mutatione releuaret. Sinite, inquit, sinite me fratres cælum potius respicere, quam terram, ut suo iam itinere iturus ad dominum, spiritus dirigatur. Hæc locutus, vidit diabolum prope assistere. Quid hic, inquit, astas cruentâ bestia? nihil in me funeste reperies, Abraha me sinus recipit. Cum hæc ergo voce flagitatum diuinis operibus spiritum cælo reddidit, testatique nobis sunt, qui affuerant iam ex anima, corpore, iam glorificari hominis se vidisse gloriam. Vultus luce clarior renitebat, cum membra cetera ne tenuis quidem macula fuscaret: in aliis etiam & in illo tantum artibus non pendendis septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum unquam cilicio tectum, quis cineribus crederet inuolutum? ita vitropurior, lacte candidior iam in quadam futura resurrectionis gloria, & natura demutata carnis ostensus est. Hæc S. Seuerus.

IX. est S. SEVERINI Noticorum Apostoli scriptum ab EVGIPTO Abbate cap. 43. Nonis itaque Ianuarii, ait, cœpit renuiter lateris dolore pulsari, quo durante per triduum medio noctis tempore fratres adesse præcepit, quos de corpore suo commouens, & paternâ informatione corroborans instantè ac mirabiliter talia profecutus ardebat. Filij in Christo charissimi, scitis, quod beatus Iacob conditione mortis instante filios suos adesse præcipiens propheticæ benedictionis affatibus singulos quosque remunerans mysteriorum arcana prodidit futurorum. Nos vero infimi ac tepidi, tantæque impares pietatis hanc prærogatiuam nostris viribus non audemus, vnum tamen quod humilitati congruit, non tacebo, mittens vos ad exempla maiorum, quorum intuentes exitum conuersationis imitamini fidem. Abraham namque vocatus à Domino fide obediuit, vt exiret in locum, quem accepturus erat in possessionem, & exiit nesciens quo venturus esset. Huius igitur beati Patriarchæ imitamini fidem, imiramini sanctitatem, despiciate patriam, cœlestem semper inquirete. Confido autem in Domino, quod mihi de vobis æterna lucra prouenient. Video enim vos gaudium meum feruore spiritus ampliâsse, amare iustitiam, fraternæ charitatis vincula diligere, castitati operam dare, humilitatis regulam custodire, hæc quantum ad hominis spectat intuitum, laudo confidenter & approbo. Sed orate, vt quæ humanis aspectibus digna sunt, æternæ discretionis examinatione firmentur, quia non sicut videt homo, videt DEVS. Ille siquidem diuinus sermo denunciat, omnia corda scrutatur, & omnium mentium cogitationes anteuenit. Assiduis ergo precibus hoc orate, vt oculos

Heb. 13.

Heb. 11.

oculos cordis vestri Dominus illuminet, eosque sicut orauit beatus Elifæus aperiat, quo possitis agnoscere, quanta nos circumstent adiumenta Sanctorum, quanta fidelibus auxilia præparentur: Deus enim noster supplicibus appropinquat. Non desit militaribus iugis oratio, non pigeat agere pœnitentiam, quos non puduit facinus perpetrare, non pigeat lugere peccantes, si quomodo offensa diuini iudicij lachrymarum vestrarum inundatione placetur, quia spiritum contribularum suum est dignatus vocare sacrificium. Simus igitur corde humiles, mentem tranquilli, delicta omnia præcauentes, ac diuinorum semper memores mandatorum, scientes non prodesse nobis cum humilitate vestis nomen monachi, vocabulum religionis, speciem pietatis, si circa obseruantiam degeneres inueniamur & reprobi. Mores igitur charissimi filij proposito suscepto consentiant. grande nefas est peccata sectari hominem secularem, quanto magis monachos, qui blandimenta seculi quâsi atrocem bestiam fugientes Christum cunctis affectibus prætulere, quorum incestus & habitus creditur esse documentum. Sed quid vos vltra demoror filij charissimi longi sermonis affatu? Superest, vt beati Apostoli vltima oratione vos persequare ita dicentis. Et nunc commendo vos Deo & veræ gratiæ eius, qui potens est conseruare vos, & dare hæreditatem in sanctificationem. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, AMEN.

POST huiusmodi igitur ædificationis alloquium, cunctos per ordinem ad osculum suum iussit accedere, & sacramento communionis accepto flere se penitus prohibet, totumque corpus signo crucis extenta manu consignans, vt psallerent imperauit. Quibus mœroris effusione cunctantibus ipse Psalmum protulit ad canendum. Laudate Dominum in sanctis eius, omnis spiritus laudet Dominum. Sextis itaque Ianuarij Idibus, nobis præ fletu respondentibus in hoc versiculo quieuit in Domino. Huc vsque Eugippius. *Obiit autem anno Christi 481. aut 482. in monasterio prope Fauianensium (Viennensium) muros.* Cap. 44.

X. est B. FVLGENTIj Ruspensis Episcopi, de cuius vita & obitu scripsit quidam eius discipulus ad Felicissimum Episcopum Fulgentij successorem, & habetur initio operum eius, & tomo i. Surij in Ianuario. *Incidit, inquit, repente in corporalis infirmitatis acerrimas passiones, vbi septuaginta prope diebus aegritudine fatigatus hoc solum frequenter dicebat. Domine, da mihi modo hic patientiam, postea indulgentiam. Nec ab isto sermone aliquanzulum cessauit, siue dolor affligeret, siue febris incenderet, siue lassitudo dissolueret. Persuadentibus autem medicis, vt lauari balnearibus crederet:* Cap. 59.

nunquid balnea, inquit, facere poterunt, ne homo mortalis expleto vita sua tempore moriatur? Si vero proximam mortem nec aquarum calidarum pressunt fomenta repellere, cur mihi obsecro persuadetis, ut rigorem diu servatae professionis in fine dissoluam? Sic salutem suam supernae voluntati fideiiter credens postquam se sensu sine aliqua dubitatione dissolendum vocans uniuersos clericos suos praesentibus monachis allocutus est eos dicens. Ego fratres animarum uestrarum salutem prospiciens, molestus apud uos forsitan & diffiditissimus: & ideo obsecro uos, ut ignoscatur mihi quisquis aliquid dolet. Et si forsitan seueritas nostra modum transgressa est debitum, orate ne mihi hoc Dominus imputet ad peccatum. Cumque talia beato Fulgentio lachrymosis singultibus exprimente, sancti simul super eius genua caderent, semper bonum, semper affabilem, pro omnium salute, sicut decuit, inuigilasse clamantes. Provideat ergo Dominus Deus meus pastorem dignum se. Tunc imperato silentio paululum requieuit. Et deinde pauperum curam gerens requisita summa pecunia, de qua fidelissimus dispensator quotidie egentibus ministrabat, totum iussit expendi, per seipsum recolens uiduarum, pupillorum, peregrinorum, cunctorumque illic indigentium nomina, quibus quid singillatim daretur propria deliberatione constituit, heredes in hoc seculo non habens, hereditatem tamen huius beneuolae sollicitudinis pauperibus derelinquens. Sed nec suos clericos debita benedictione fraudauit, ipsorumque paupertati misericorditer consulens, ac secrete omnia praeparans, orans iugiter, & intrantes singulos benedicens, usque ad extremam horam sana mente permansit. Postremo die Kalendiarum Ianuariarum post peractam uesperam beatum spiritum feliciter in manus Domini tradidit, annum sui Episcopatus agens uicesimum quintum, uita autem totius sexagesimum quintum, sicut multis ante fratribus morti proximus indicauit. Sic ille.

G. c. 57.

XI. est S. BENEDICTI Abbatis, de cuius obitu S. GREGORIUS Magnus in secundo Dialogorum. Eodem uero anno, inquit, quo de hac uita erat exiturus quibusdam discipulis secum conuersantibus, quibusdam longe manentibus sanctissimi sui obitus denunciauit diem, praesentibus indicens, ut audita per silentium tegerent, absentibus indicans, quod uel quale eius signum fieret, quando eius anima de corpore exiret. Ante sextum uero sui exitus diem aperiri sibi sepulturam iubet. Qui mox correptus febribus, ac rix cepit ardore fatigari. Cumque per dies singulos languor ingrauesceret, sexta die portari se ad Oratorium a discipulis fecit, ibique exitum suum dominici corporis & sanguinis perceptione munuit, atque inter discipulorum manus imbecilla membra sustentans erectis in caelum manibus stetit, & ultimum spiritum inter uerba orationis efflauit. Qua scilicet die duobus de eo fratribus, uni in cella commoranti, alteri autem longius posito, reuelatio unius atque indistinctis uisionis apparuit. Viderunt namque quia strata pallis, atque innumerus corusca lampadibus uia recto orientis tramite ab eius cella in caelum usque tendebatur. Cui uenerando habitu uir desuper clarus assistens, cuius esset uia quam cererent,

nerent, inquisiuit. Illi autem se nescire professi sunt. Quibus ipse ait. Hec est via, qua dilectus Domino cælum Benedictus ascendit. Tunc itaque sancti viri obitum sicut presentes discipuli viderunt, ita absentes ex signo, quod eis prædictum fuerat, agnouerunt.

XII. exemplum S. MALACHIÆ Episcopi Hiberniæ, de cuius obitu Clarauallis factò sic scribit S. BERNARDVS in eius vita. Iam quatuor aut quinque dies huius nostræ solennitatis defluerant, cum ecce die solenni B. Luca Euangelistæ Missa in conuentu sua illa sancta deuotione celebrata, febre correptus lecto decubuit, & nos cum illo omnes. Extrema gaudij nostri mæror occupat, moderatior tamen, quod lenior interim febris esse videretur. Videmus discurrere fratres, dandi auidos vel accipiendi, cui non dulce videre illum? cui non dulcius ministrare illi? utrumq; suauè, utrumq; salutare. Et humanitatis erat præbere obsequium, & profectus cuiq; sui cum gratiam reportaret. Assistere omnes solliciti erant circa frequens ministerium, medicamenta perquirere, adhibere fomenta, urgere sæpius ad gustandum. Ad quos ille, sine causa, inquit, hæc: sed charitate vestri facio, quicquid iniungitis. Sciebat enim imminere tempus suæ migrationis. Cumque fratres, qui cum eo venerant fid. ntius instarent dicentes, non oportere diffidere de vita, nec enim signa mortis in eo aliqua apparerent. Oportet, inquit, hoc anno Malachiam exire de corpore: & infert. Ecce appropinquat dies, quem, ut optime nostis, optaui semper ipsum fore diem resolutionis meæ. Scio cui credidi, & certus sum, non fraudabor reliquo desiderij mei, qui partem iam teneo. Quod ad hoc corpusculum attinet, hic requies mea: quod ad animam, Dominus prouidebit, qui facit saluos sperantes in se. Nec parum spei repositum mihi in die illa, qua mortuis tanta à viuus beneficia impenduntur. Nec longe aberat dies ipsa, cum talia loqueretur. Interes iubet se sacro oleo inungi. Exeunte conuentu fratrum, ut solenniter fieret non sustinuit, ut ad se ascenderem: ipse descendit ad eos. Iacebat siquidem in solarario, in domo superiori. Vngitur, & sumptio viatico fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur. Alto de solio descendebat pedibus suis, & rursum nihilominus pedibus suis ascendebat, & dicebat mortem esse in ianuis. Quis huic hominem crederet moriturum? Solus ipse & DEVS scire id poterat. Non vultus pallidior, non macilentior videbatur, non rugata frons, non reconditi oculi, non nares extenuate, non contracta labia, non adusti dentes, non collum excessum & gracile, non curui humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis eius, & hæc gloria vultus eius, qua nõ euacuatur ne in morte quidẽ. Talis quoad vixit, talis & mortuus apparebat viuenti similior. Cucurrimus vsque huc, sed modo heremus, quia Malachias cursum consummauit. Stat ille, & nos pariter stamus cum illo: alicuius quis libenter currat ad mortem? præsertim tuam Pater sancte, quis referre possit, quis velit audire. Attamen dileximus nos in vita, in morte non separabimur. Fratres, non relinquamus in morte, quem in vita prosecuti sumus. Ab vteriori Scotia vsque huc cucurrit ille ad mortem, erimus &

Eccl. 22.

Psal. 75.

Psal. 138.

nos, & moriamur cum eo. Oportet dicere, quod cernere necesse fuit. Adest omnium Sanctorum clara ubique celebritas. sed iuxta veterem sententiam, musica in luctu importuna narratio est. Adsumus, canimus vel inuiti, Flendo caritamus, & cantando flemus. Malachias etsi non cantat, non plorat tamen. Quid enim ploret, qui non appropinquat ad gaud. ū? nobis qui relinquimur, relinquitur luctus, solus Malachias festum facit. Quod enim non potest corpore, facit mente, sicut scriptum est. Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquia cogitationis festum agent tibi. Deficiente illi corporis instrumento, silente organo oris, officio vocis cessante, reliquum est, ut mentis iubilo solenniſet. Itaque febre inualeſcente cepit ex intimis ardens per omne corpus erumpere sudor, ut quodammodo transiens per ignem & aquam educeretur in refrigerium. Iam desperatur de vita eius, iam quisque suum iudicium reprehendit, iam nulli dubium Malachia sententiam praualeere. Vocamur, adsumus: & ille oculos leuans in circumstantes. Desiderio desideravi, inquit, hos Pascha manducare apud vos. Gratias ago superna pietati, non sum fraudatus a desiderio meo. Vides hominē securum in morte, & necdum mortuum iam certum de vita. Nec mirum. Videns adesse noctem, quam expectauerat, & in ipsa die scire sibi, quasi de nocte triumphans, videtur insultare tenebris, & quodammodo loqui. Iam non dicam, forsitan tenebrae conculcabunt me: quia haec nox illuminationis mea in deliciis meis. Et blande nos consolans: habete, inquit, curam mei, ego vestri, si licuerit, non obliuiscar, licet bit autem: Credidi in Deum, & omnia possibilia credenti. Amaui Deum, amaui vos: & charitas nunquam excidit. Et suspiciens in caelum. Deus, inquit, serua eos in nomine tuo. Non solum autem eos, sed & omnes qui per verbum ac ministerium meum tuo se mancipauere seruitio. Deinde imponens manus singulis, & benedicens omnibus pauſatum ire iubet, quia nondum venerat hora eius. Imus, redimus circa medium noctis, nam ea hora lux lucere in tenebris nunciatur. Impletur domus, adest congregatio tota, Abbates quoque multi, qui conuenerant. Psalmis & hymnis & canticis spiritualibus prosequimur amicū repatriantem. Anno aetatis suae quinquagesimo quarto loco & tempore, quo praelegit & praedixit, Malachias Episcopus & Legatus sanctae Apostolicae sedis, vclut è manibus nostris assumptus ab angelis feliciter obdormiuit in Domino. Et vere obdormiuit. Vultus placidus, placidi exitus iudicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum, nemo tamen qui eum quando exiuit aduertere potuisset. Mortuus viuere, & viuens mortuus putabatur: adeo nil intercidit, quod alicuius disterneret. Eadem vinacitas vultus, serenitas eadem, qualis apparere solet in dormiente. Effertur, feruntur in caelum voces, inferitur Oratorio abbatum humeris. Vicit fides, triumphat affectus, res in suum deuenit statum, cuncta geruntur ex ordine, cuncta ex ratione procedunt. Haec S. Bernardus.

G. c. 2.

XIII. est D. BERNARDI Abbatis Clareuallensis, de cuius obitu scripsit eius discipulus Godefridus lib. 5. de quo in SVRIO in Augusto, & in operibus Bernardi. Ante patris, inquit, excessim accedentes ad cum filij,

filij, quos per Euangelium genuerat, piissimum eius animum lachrymabili supplicatione pulsabant, & hac atq; huiusmodi loquebantur. Nunquid non misereris huic monasterio pater, nunquid non compatere nobis, quos tanto pietatis affectu matris lactasti uberibus, paterna consolatione fouisti? Quomodo iam dilectos haecenus filios se relinquis? Tunc vero flens ipse cum flentibus, & columbinos oculos in caelum porrigens, ac mente tota apostolicum illum concipiens spiritum, testabatur coarctatus se esse duobus, & quid eligeret ignorantem, diuina totum tribuere a biurio pietatis. Nam & hinc paterna illum urgebat charitas filiorum votis annuere, ut maneret: & inde traherat Christi desiderium, ut migraret. Cui tamen ab olim iam atq; altius radicata in pectore eius humilitas persuaerat, ut ex intimo cordis affectu seruum inutilem se esse diceret, & arborem sterilem reputaret, ex cuius vita nullus sibi fructus, nullus alteri cuiquam proueniret. Nonissime cum exterioris habitaculi undique iam soluta compago desideranti animae liberum praestaret egressum, magnus ille dies illuxit, quo per, etuis illi ortus est dies. Ad cuius exitum vicini Episcopi cum Abbatum, & fratrum copiosa multitudo fuerant congregati. Hora autem diei pene tertia singularis lucerna sua generationis sanctus ac vere beatus Abbas Bernardus à corpore mortis in terram uiuentium feliciter Christo duce migravit ex filiorum circumstantia; & inter graues singulis ac lachrymas uberes utcumque psallentium choro ad multorum, quos ipse premi serat cætus transiens letabundos, ad Sancteram cuneos gratulantes, ad obuia agmina angelorum. Et post multa. Consummatis ergo feliciter uite suae diebus, & annis circiter 63. expletis, dilectus Domini Bernardus Clarauallensis cœnobij primus Abbas, aliorum quoque amplius, quam centum 60. monasteriorum pater 13. Kalend. Septembris inter filiorum manus obdormiuit in Christo. Sed & pectori eius ipso in tumulo capsula superposita est, in qua B Thaddæi Apostoli reliquiae continentur: quas eodem anno ab Ierusalem sibi missas suo iusserat corpori superponi, eo utique fidei & deuotionis intuitu, ut eidem Apostolo in die communis resurrectionis adhereret.

XIV. exemplum est S. DOMINICI fundatoris ordinis Prædicatorum, de cuius obitu scripsit Theodoricus de Appoldia lib. 5. exstat apud SVRIVM in Augusto. Sciens, inquit, è propinquo mortis sibi imminere Th. c. 1. diem, iussit nouitios ad se adduci. Eos praesentes sereno vultu intuens ad amorem Dei & ordinis, ad deuotionem & instituti monastici obseruantiam, verbis gratissimis inuitabat: moreq; suo contentus sacco etiam tam afflictæ valetudine noluit in lectulo iacere. Inde accitis duodecim magis expertis fratribus, Priori domus F. Venturae, multis sacerdotibus audientibus, omnia peccata sua generaliter est confessus, dixitq; eis. Ea usque in horam carne incorruptum me Dei misericordia seruauit, illibata mihi uirginitatis munditiam custodiuit. Quae ut etiam in uobis inuolata permaneat, feminarum omnium suspecta uitate consortia. Eae etenta, seruus Christi paupertate gratus Christo, & bonæ famæ odore fructuosus erit proximis.

*Spiritus feruor maneat in vobis. Promouendo & propagando huic Ordini sitis in-
renti: stabiles in sanctitate, perseuerate in monastico instituto, & virtutum o-
mnium incremento. Et quia ex diuina reuclatione didicerat se à corpore àbiturum,
fratribus coram se congregatis testamentum fecit, quod nulli mutare fas est: te-
statoris enim morte confirmatum est. Hec sunt, inquit, fratres & filij charissi-
mi, qua vobis hereditario iure possidenda relinquo. Charitas sit in vobis: humi-
litem sectamini, paupertati voluntarie studeite. Non erat illic argentum & au-
rum, aut quauis terrena facultates, vnde testamentum conderet. Quod au-
tem habuit hoc fide locuples, hoc illis legauit, nempe diuitias salutis, thesauros
cælestes.*

Cap. 2.

*In dies ingrauescente aduersa valetudine, filij de patris salute solliciti illum
ad S. Mariam in montem deportarunt, ea spe quod propter loci salubritatem pos-
set reualescere. Sed ille magis citam viribus destitutus, cum sentiret corporis dis-
solutionem imminere, Priorem ad se vocari iussit. Venit ille, & cum eo viginti
fratres, patrem egrum inuisere cupientes: quibus ille decumbens concionabatur
egregie. Cumque resciuisset eius loci Praefectum velle ipsum in Ecclesia sua hu-
mare, cum multa humilitate & mansuetudine dixit. Absit, vt ego alibi sepeliar,
quam ad pedes fratrum meorum. moxque charitatis & pacis studiosissimus caue-
re volens, ne vel opatio fraudaretur sepulchro, vel fortassis contentio ea causa ori-
retur. : Foras me, inquit, efferte, vt in vinea illa sub dio moriens, possim in ve-
stra Ecclesia sepeliri. Inaque fratres eum reportarunt ad monasterium predicatorum,
sed interim valde metuebant, ne in via animamurgeret. Repositus est au-
tem in quodam cubiculo, & administratum ei est Extrema unctionis sacramen-
tum. Cumque aliquandiu illic fuisset F. Adolphus caput eius sustentans, sudo-
rem panno lineo à facie detergebat. Flebant vero fratres, qui aderant, videntes
iam in agone versari charissimum Patrem, cuius se dolabant consolatione destitui,
nunquam in ea consolandi gratia parem habituri. Eos vt vidit beatus lacrymis
infusos. Nolite, inquit, flere charissimi, nec vos perturbet corporalis hic à vobis
discessus. In eo loco, ad quem nunc proficiscor, vilior vobis ero, quam hic fuerim:
vitaque sanctus plus aliquid vobis conferam, quam hic à me expectare positis. In-
gens erat morientis fiducia: quando nec mori timuit, nec de vitæ æternæ aditu du-
bitauit, fidenter pollicens se in illa constitutum filiis patrocinatorum. Quodam
autem fratre ex illo percontante vbi vellet sepeliri corpus suum, respondit se velle
illud condi sub pedibus fratrum suorum. Conuocans ad se Priorem & fratres, di-
xit eis. Præparate vos. Illis ad commendationem solemniter præparatis, ait. Sustine-
te adhuc parumper.*

*Deinde ait Prior ad eum. Tu nosti Pater, quam nos deseras desolatos &
mærentes: memento nostri, vt ores Dominum pro nobis. Tum ille vir sanctissimus
totus in Deum absorptus sublati sursum manibus dixit. Pater sancte tu scis, quia li-
benter perstiti in voluntate tua, & illos, quos mihi dedisti, custodini: at nunc com-
mend.*

mēdo eos tibi, tu illos serua & custodi. Ego ad te venio pater cœlestis. Deinde post paululum ait ad fratres. Incipite iam. Qua vero deuotione, quibus lacrymis & singulibus peractum fuerit commendationis officium, non nescit ille, qui non spernit preces pauperum, & gemitus mœrentium non despicit. Ille interea migrans labia mouebat ad preces, licet vox minime sentiretur. In extrema commendatione fratribus pro more dicentibus. Subuenite sancti DEI, occurrite angeli Domini, suscipientes animam eius, offerentes eam in conspectu altissimi, eleuatas in cœlum tenens manus, spiritum exhalauit: nec dubium quin angelis manib. exceptus, Domino sit presentatus. Mansit autem corpus exanime in cinere iacens mœrentium luctu miserabile, fidei pietate amabile, & pro eius sanctitate curæ eius venerabile. Et infra. Cum autem sacrum beati viri corpus fratres ad sepeliendum inuoluerent, inuenerunt ad lumbos eius catenam ferream. Eam F. Rudolphus reuerenter asseruans postea Magistro Ordinis pro magno munere dedit. Et rursum. Obiit vir sanctissimus cœtauo Idus Augusti, humatur Bononiæ iuxta filios suos fratres prædicatores, quorū primus Generalis Magister fuit & institutor. Annus autem erat Christi millesimus ducentesimus vicesimus primus. Hæc THEODORICVS. S. Antoninus p. 3. tit. 23. cap. 4. §. 14. addit migrasse è seculo anno ætatis suæ 51.

XV. exemplum S. FRANCISCI fundatoris Ordinis Minorum, de cuius obitu scripsit S. BONAVENTURA Episcopus & Cardinalis. Cum, inquit, per biennium ab impressione sacrorum stigmatum, anno videlicet à sua conuersione vicesimo ad S. Mariam de Portiuncula se portari poposcit, quatenus ubi acceperat spiritum gratiæ, ibi redderet spiritum vitæ. Quo cum fuisset perductus, ut veritatis exemplo monstraret, quod nihil erat illi commune cum mundo, in illa infirmitate tam graui, qua omnem morbum conclusit, super nudam humum se totum nudatum in spiritus feruore prostrauit, quatenus hora illa extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, nudus luctaretur cum nudo. Decumbens sic in terra, saccina veste deposita, faciem solito more leuauit in cœlam, & intendens illi gloria totus manu sinistra dexteri lateris vulnus, ne videretur, obtexit. Et ait ad fratres. Ego quod meum est feci, quod vestrum, Christus edoceat. Illachrymantibus autem sociis sancti, qui miro fuerant compassionis telo percussi, vnus ex eis, quem vir Dei Guardianum suum esse dicebat, votum ipsius diuina inspiratione cognoscens f. stinus surrexit, & acceptam cum chordula & femoralibus tunicam pauperculo Christi obtulit dicens. Hæc tibi tanquam pauperi commodo, & tu illa suscipias obediuntia sanctæ mandato. Gaudet ex hoc vir sanctus, & iubilat præ lætitia cordis, quoniam fidem tenuisse Domina paupertati vsque in finem se vidit, palmasque leuans ad cœlum, Christum suum magnificat, pro eo quod exoneratus ab omnibus liber vadit ad ipsum. Fecerat enim hæc omnia paupertatis zelo, ut nec habitum quidem vellet habere, nisi ab alio commodatum. Voluit certe per omnia Christo.

Christo crucifixo esse conformis; qui pauper & dolens, & nudus in cruce pependit. Propter quod & in principio conuersionis suae nudus remansit coram Antistite, & in consummatione vitae nudus voluit de mundo exire: fratribusque sibi assistentibus in obedientia charitatis iniunxit, ut cum viderent eum iam esse defunctum, per tam longum spatium nudum super humum iacere permitterent, quo vnus miliarij tractum suauiter quis perficere possit. Hora denique sui transitus propinquante fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & eos consolatoris verbis pro sua morte demulcens, paterno effectum ad diuinum est hortatus amorem. De Paupertate & patientia, & S. Romanae Ecclesiae fideseruantis sermonem protraxit, ceteris institutis sanctum Euangelium anteponebat. Circumsedentibus vero omnibus fratribus extendit super eos manus in modum crucis brachijs cancellatis pro eo quod hoc signum semper amabat, & omnibus fratribus tam presentibus quam absentibus in crucifixi virtute ac nomine benedixit. Insuper adiecit. *Valete filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper. Et quoniam futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his quae ceperunt. Ego vero ad Deum propero, cuius gratiae vos commendo. Suauis huiusmodi admonitione completa iussit Deo vir charissimus Euangeliorum sibi codicem apportari, & Euangelium secundum Ioannem, quod incipit ab eo loco, Ante diem festum Pascha, sibi legi poposcit. Ipse vero prout potuit in huius Psalmi voce erupit. *Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum: & ad finem usque compleuit. Me, inquit, expectant iusti, donec retribuas mihi. Tandem cunctis in eum completis mysteriis, anima illa sanctissima carne soluta, & in abyssum diuinae claritatis absorpta, beatus vir obdormiuit in Domino. Hucusque S. Bonauentura.**

Ioan. 13.
Psalm. 141.

XVI. Exemplum fit S. LVDOVICI IX. Regis Francorum, de cuius obitu Ganfridus de bello loco apud Surium in Augusto. *Anno, inquit, Domini 1270. Calendis Martiis Ludouicus Rex Christianissimus nihil fractus superiorum temporum laboribus & expensis, quas in priori expeditione fecerat, cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro è portu Massiliae soluit, adiuncto etiam sibi Nauarra rege, & ecce morbus, qui illo anno in Tunetunis locis mire grassabatur, in Christianorum exercitum inuadit, ex Regis filius tollit Ioannem, tollit ipsum quoque sanctissimum Regem. Quam sancte autem & pie migrarit à vita Christianissimus Rex, gener eius Nauarra Rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus morbo non cessauit laudare DEVM saepe illam orationem interserens. *Fac nos Domine prospera mundi despiciere, & nulla eius aduersa formidare: & pro illis quos secum adduxerat ita crans. Esto Domine plebi tuae sanctificator & custos. Morti propinquus, voluit se corporis Christi sacramento muniri. Cumque sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, num crederet ibi esse filium DEI, respondit minus id apud se habere dubij, quam si videret Christum in ea forma, qua ascendit in caelos.**

Iam supremum trahēs spiritum suspiciens in cœlum, ait: Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum sanctum tuum & confitebor nomini tuo. Quibus dictis felicissimè obdormiuit in Domino. Obiit rex Ludouicus 25. Augusti, tum in vita, tum in obitu multis clarus miraculis.

ROBERTVS Gaguinus libro 7. de gestis Francorum testis est in archiuis Caroli V. Regis Gallorum repertam esse chartulam præceptorum, quæ hic sanctus Rex filio suo primogenito, dum Tunerum obsideret, dictauit & scripsit: eamq; ex Caroli thesauro receptam Girardū de Montecuto regium scribam Carolo exhibuisse anno salutis 1364. Ea præcepta habentur in MSS. codicibus, ea sunt hæc:

*INSTITVTIONES SANCTISSIMÆ PHILIPPO
primogenito filio, à S. Ludouico Rege sub mortem
propositæ.*

FILII mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum, nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Cauene vnquam admittas peccatum mortiferum, sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam.

Cum aduersa accidūt feras æquo animo, & cogites te commeruisse, atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cum rebus prosperis frueris humiliter agas gratias Deo, ne inde elatus efficiaris deterior, vnde te opotuit fieri meliorem.

Crebro confitearis peccata tua, deligasq; tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere & docere, quid agere, quid vitare te oporteat, & coram illis ita te compares, vt audeant sincerè te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuotè auscultes, facestant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur, sed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idque præcipue sub sacrificio post peractam consecrationem.

Animo sis pio & humano erga pauperes & calamitosos homines, illisq; pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices Confessario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt facilius id feras.

Da operam, vt quorum vteris consuetudine & familiaritate, ij sint homines probi & integri, siue religiosi illi sint, siue seculares, & cum illis libenter misce colloquia: porro nequam & improborum virorum commercia deuita.

Sermones qui fiunt de Deo publicè & priuatim libèter audias, preces quoque & condonationes, siue indulgentias studiosè expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Vbicunq; fueris, nemo ausus sit quicquam eiusmodi te præsentè loqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget; nec vnquam tu de vilo malè loquaris obtrectandi animò.

Non patiaris quenquam, te audiente, peruersè de Deo, aut sanctis eius loqui, nec id linas impune abire.

Crebro gratias agas Deo pro bonis omnibus, ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficiis affici & augeri.

Id administranda iustitia sis rectus & seuerus, & ita vt leges præscribunt eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens, pauperumque querimonias non reiicias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem certam competias: Ita enim fieri, vt consiliarij tui fidentius iustam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienæ, etiam si id acceperis à maioribus tuis, incunctanter restituas iusto possessori, vbi certò id tibi constiterit. Sin autem dubia res est, cura vt viri sapientes accuratè, & sine mora inquirant. Id enim vel maximè studere debes, vt qui sunt in ditione tua pace & iustitia fruantur, imprimis homines religiosi & qui in Clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia Ecclesiastica non conferas nisi bene dignis, & qui nulla beneficia eiusmodi habeant, idque in consilio bonorum virorum.

Bellum præsertim aduersus quemlibet Christianum sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, Ecclesias & infon-tes nullo pariaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris componere & sedare coneris.

Vide, vt bonos habeas prætores, & magistratus, & de illis solum inquiras vti segerant.

Semper sis addictus & deuotus Romanæ Ecclesiæ, & eius Pontifici haud secus atque spiritali Patri morigerum te præbeas.

Da operam, vt impensæ tuæ moderatæ sint, & rationi consentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te fili mi, si me contigerit ante te megrare ex hac vita, vt toto Regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces & Missæ sacrificia.

Ad extremum, fili charissime, quicquid potest boni bonus & pius parens precari filio suo, id ego precor tibi. Sacrosancta Trinitas, & Sancti omnes seruent te ab omni malo, præstetq; tibi Deus gratiam rectè semper agendi, & ipsius voluntatem faciendi, ita ut ille per te honoretur, & nos possimus post hanc vitam pariter esse cum illo, eumq; contemplari & laudare per infinita secula seculorum, AMEN.

DE NATVRÆ STATV.

C A P V T I.

De nomine & definitione naturæ.

QVONIAM exiguum discrimen est inter Naturam, Legem naturæ, & rationem naturalem, singulorum notionem hic describemus. NATVRA, si nomē spectes, auctore LACTANTIO lib. 2. de origine erroris, *utiq; à nascendo dicitur*, si rem, *nihil est aliud*, quemadmodū tradit S. AUGVST. lib. altero de Manich. morib. *quàm id quod intelligitur in suo genere aliquid esse. Itaq; addit, ut nos iam nouo nomine ab eo quod est esse vocamus essentiam, quā plerunq; substantiam etiam nominamus: ita veteres, qui hæc nomina non habebant pro essentia & substantia, naturam vocabant.* Ab hac natura dicitur aliquid esse naturale, idq; bifariam, vel quia est pars naturæ, quo sensu corpus & anima dicuntur naturales, vel quia fluit à principiis naturæ, ut est facultas sentiendi, intelligendi, ratiocinandi. quo sensu rationem existentem in homine vel angelo appellamus naturalem.

LEX naturæ parum distat à natura, est enim natura *legis instar*, ut loquitur TERTVLLIANVS libro 5. in Marcionem, *ignorantibus legem, & expressa est*, ut habet M. TVLLIVS, *ad illam antiquissimam & rerum omnium principem naturam.* Hanc ex eodem Tullio libro de Repub. tertio ita definit LACTANTIVS. *Est recta ratio naturæ congruens diffusa in omnes, constans, sempiterna: qua vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat.* Apostolus ad Romanos asserit eam scriptam in cordibus etiam gentilium. Vnde S. AMBROSIVS in epistola ad Irenæum: *Si naturalem legem, quam Deus creator insudit singulorum pectoribus, homines seruare potuissent, non fuerat opus ea lege, qua in tabulis scripta lapideis. Esse autem legem naturalem in cordibus etiam Apostolus docet, qui scribit. Quia plerunq; & gentes naturaliter ea qua legis sunt faciunt, & cum legem non legerint, opus tamen legis scriptum habent in cordibus suis. Ea igitur lex nec*

scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuso quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenii hauritur.

RATIO sequitur, de qua SENECA ad Lucilium: *Quid est ergo ratio? naturæ imitatio.* TERTULLIANVS de corona militis ait, *legem ratione commendari, ratione constare.* Et supra LACTANTIUS dixit legem naturæ, *esse rectam rationem naturæ congruentem.* & alibi affirmat, *id solum rectum esse quod ratio præscribit.* CLEMENS quoque Alexandrinus in sexto Stromata: *Existimo, inquit, legis esse proprium & rectæ rationis, reddere quod unicuique conuenit.* Itaque, quia tanta affinitas est internaturam, naturæ legem, & rationem, S. Scriptura promiscuè in eundem sensum voces illas usurpare videtur. Naturæ quidem apud Apostolum in priore epistola ad Corinthios, cum ait: *Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem, si comam nutriat, ignominia est illi, mulier verò si comam nutriat, gloria est illi.* Legem naturæ verò apud eundem ad Romanos: *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex.* Rationis denique apud vatem regium canentem: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Quod enim hoc lumen est nisi rationis: hac enim velut signo ab aliis animantibus homo discernitur: *Ratio perfecta,* ait SENECA, *proprium hominis bonum est, cætera illi cum animalibus satisq; communia sunt.*

STATVM ergo naturæ vocamus, non eum quo homo vixit, vt loquitur schola, in puris naturalibus, sine gratia vel peccato; qualis nūquam fuit (primus enim homo conditus est in gratia) sed eum, in quo post Adæ lapsum vixerunt, siue fideles, siue infideles, vsque ad legem scriptam, Moyse traditam, vt fuerunt veteres Patriarchæ Adam, Enoch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Iob. Nam ita scribit TERTULLIANVS aduersus Iudæos: *Ante legem Moyse scriptam in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intelligebatur, & à Patribus custodiebatur.* Et S. HIEROM. lib. 8. commentariorum in Isaiam: *Audiant, inquit, Iudæi, qui se solos legem accepisse Domini gloriantur, quod vniuersæ primum gentes, totusq; orbis naturalem acceperit legem, & idcirco postea lex data sit per Moysen, quia prima lex dissipata est, de qua Apostolus loquitur. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, &c.*

C A P V T II.

De dignitate Naturæ & Rationis.

PRÆSTANTIAM & dignitatem Naturæ, siue legis naturalis, & Rationis nō modo prisca Patres, verum etiam Ethnicorum Philosophi agnouerunt. Latinorum vetustissimus TERTULLIANVS in libro de testimo-

testimonio animæ, cum ingeniose rationibus aliquot naturalibus probasset gentiles vnum Deum agnoscere, animamque hominis immortalē tandem subiicit hæc verba: *Hæc testimonia animæ quanto vera, tanto simplicia, quanto communia, tanto naturalia: quanto naturalia, tanto diuina, non putem cuiquam friuolum & frigidum videri posse, si recogitet naturæ maiestatem, ex qua censetur auctoritas animæ. Quantum dederis magistra, tantum adiudicabis discipule: magistra natura, anima discipula. Quicquid aut illa edocuit, aut ista perdidicit, à Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistræ.* Et initio libri de Pœnitentia: *Res Dei, ait, ratio est: quia Deus omnium conditor nihil non ratione prouidit, disposuit, ordinauit, nihil non ratione tractari intelligique voluit.* CLEMENS Alexandrinus in quarto Stromatum ita de natura loquitur: *Bene dicit Democritus naturam & doctrinam rem esse persimilem. Causam autem breuiter reddimus. natura enim hominem concinnat & componit: concinnans autem & componens naturam ei tribuit. Neque interest an natura fuerit effectus talis, an tempore & disciplina transformatus. Vtrumq; autem præbuit Dominus, illud quidē per creationem: hoc verò per recreationē & renouationem, que fit ex testamento.* LACTANTIUS lib. 3. diuinarum institutionum. *Philosophi, ait, naturam esse dixerunt rerum omnium matrem.* Et libro 2. *Melius Seneca omnium Stoicorum acutissimus, vidit nihil aliud esse naturam, quàm Deum. Ergo, inquit, Deum non laudabimus, cui naturalis est virtus? nec illam didicit ex vullo, immo laudabimus, quamuis enim naturalis illa sibi illam dedit, quoniã Deus ipsa natura est.* S. AMBROSIVS libro 2. hexæmeron agens de aquis quæ super cœlos sunt: *Qui iussit discerni aquam interiecto & medio firmamento prouidit, quemadmodum diuisa atque discreta manere possit; Sermo Dei virtus naturæ est & diurnitatis substantia.* Et libro 1. de Abraham Patriarcha: *Barbarus ius nouit naturæ. Maior lex naturæ, quam legum præscriptio est.* Et lib. 3. hexæmeron: *Quis pineam videns non stupeat tantam diuino præcepto artem inolitam, impressamq; naturæ? quemadmodum ab ipso centro distantib. licet mensuris pari assurgat glutino, quò proprios fouet fructus. Itaque per circuitum eadem species & ordo seruatur, & quidam in singulis plagis nucleorum partus exuberat, atque in orbem redit fructus gratia.* Ibidem ostendit artem omnem longè à natura superari: *Considerate, inquit, lilia agri, quantus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summū videantur assurgere, vt scyphi expriment formam, vt auri quedã species intus effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu floris obseptâ nulli pateat iniuriæ. Si quis hunc florem decerpit, & sua soliat in folia, que tanti artificis est manus, que possit lilij speciem reformare? Quis tantus imitator naturæ, vt florem hunc redintegrare præsumat, cui Dominus tantum testimonium dedit, vt diceret. Nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur, sicut vnum ex istis. Rex opulentissimus & sapientissimus inferior indicatur, quam huius floris pulchritudo est.* Et libro 6. hexæmeron: *Validius est naturæ testimo-*

L. c. 27.

Id. c. 8.

A. c. 3.

Id. c. 2.

Id. c. 16.

c. 8.

Matth. 6. 29.

A. c. 4.

nium, quam doctrina argumentum. Cuius animanti incognitum est, quemadmodum suam tueatur salutem. Quis eas usum medendi, herbarumque, docuit habere notitiam? Homines sumus & sæpe specie herbarum fallimur, & plerumque, quas salubres putamus, noxias reperimus. Fera solo norunt odore noxia & profutura discernere: nullo prauio, nullo prægustatore carpitur herba, nec ledit. Melior enim magistra veritatis natura est. Hæc sine ullius magisterio suauitatem sanitatis nostris infundit sensibus: eadem doloris acerbiter docet esse fugiendam. Hinc vita dulcior, mors amarior. Hæc commendat leena catulos suos, & immitem feram materno mollit affectu. Natura hoc bestis infundit, ut catulos proprios ament, fetus suos diligant. Sic enim omnia temperavit Deus, ut quibus minus rationis daret, plus indigeret affectus.

A. c. 25.

S. AUGUSTINVS lib. 14. de ciuitate Dei: Ipse iustus non viuunt ut vult, nisi eo peruenerit, ubi mori, falli, offendi omnino non possit, eius id sit certum, ita semper futurum. Hoc enim natura expetit: nec plenè atque perfectè beata erit, nisi adeptæ, quod expetit. Ad maximam autem dignitatem pertinet naturæ, quod naturaliter appetat finem tam sublimem nempe beatitudinem æternam, atque adeo ipsum Deum, ac præterea quod ad finem illū licet per supernaturalia media consequendum à Deo condita sit. Idem de ratione lib. 1. cōtra Academicos ita scribit: Quid censes, inquam, aliud esse beate viuere, nisi secundum id quod in homine optimum est viuere? Quis verò dubitauerit, nihil aliud esse hominis optimum, quam eam partem animi, cui dominantis obtemperare conuenit cetera quæque, quæ in homine sunt? Hæc autem, ne aliam postules definitionem, mens aut ratio dici potest. Iam Philosophorum audiamus pronuntiata.

A. c. 2.

M. TULLIUS Academicarum quæstionum lib. 2. inducit Carneadem asseuerantem, summum bonum esse frui iis rebus, quas primas natura conciliauisset. Et libro 1. Platonicos affirmantes nulla alia in re, nisi in natura, querendum esse illud summum bonum, quo omnia referrentur. Et libro tertio de finibus ait, omnium bonorum extremum esse congruenter naturæ, conuenienterque viuere. De natura verò Deorum libro secundo, omnia subiecta esse naturæ, eaque ab ea pulcherrimè regi. Et tertio de officiis, natura rationem esse legem diuinam & humanam. SENECA libro quarto de beneficiis. Quid aliud est natura, quam Deus & diuina ratio toti mundo & partibus eius inserta? Et rursum: Nec natura sine Deo est, nec Deus sine natura, sed idem est utrumque, nec distat. Et libro de beata vita: Solemus dicere, summum bonum esse secundum naturam viuere. Et infra: Secundum naturam uiuere, si totum me illi dedo, si illius admirator cultorque sum. De Ratione verò ita loquitur: Nihil, ait in quarto de beneficiis, sine ratione faciendum est. Ratio omnis honesti comes est. Et ad Lucilium: Omnes virtutes rationes rectæ sunt. Ratio arbitra est bonorum ac malorum. Vnum hominis bonum est. sola perficit hominem,

S. c. 7.

Ib. c. 8.

Id. c. 31.
c. 32.

Id. c. 10.

Id. ep. 66. & 76.
& 92.

nem,

nem, & beatum facit. Ratio Diis hominibusq; communis. CLAUDIANVS in
 Consulatu Manlij.

----- Diis proximus ille est,

Quem ratio, non ira mouet, qui facta rependens
 Consilio, punire potest mucrone cruento.

C A P V T III.

De Natura, naturalisq; Legis proprietatibus.

NORIT beneuolus Lector sermonem tantum à nobis hic institui
 de naturis à Deo conditis. Nec enim latet nos, Deo quoque com-
 petere suam essentiam vel naturam, & Christi personam constare ex
 duabus naturis diuina & humana. Variæ autem rerum à Deo condita-
 rum sunt proprietates, quas hic generatim persequemur more nostro,
 hoc est, adscripto verbi diuini, vel Patrum, vel Scriptorum Ethnico-
 rum testimonio.

I. PROPRIETAS. In natura nihil est nisi bonum, immò non potest
 esse natura, in qua nullum sit bonum. FVLGENTIVS in libro de fide ad

Petrum diaconum: *Firmissimè tene & nullatenus, inquit, dubites, nullam esse
 malam naturam, quia omnis natura, in quantum natura, bona est.* B. PROSPER P. c. 206.
 Aug. Ench. 13.
 in sententiis ex Augustino: *Non potest esse vllum malum, nisi in aliquo bono,
 quia non potest esse nisi in aliqua natura. Omnis autem natura in quantum natura,
 bona est.* S. AVGVSTINVS 19. de ciuitate Dei: *Natura est, in qua nullum ma-
 lum est, vel etiam, in qua nullum potest esse malum. Esse autem natura, in qua nul-
 lum bonum sit, non potest.* A. c. 13.

II. PROPRIETAS, natura omnium eadem, sed disciplina diuersa. Ita AM- A. ferm. 1.
 BROSIUS in Psalmum 118. Et libro de Noe & arca, cap. 2. *Natura bonum
 omnibus inest.* Similiter & Lex naturalis eadem est apud omnes. de qua
 LACTANTIUS libro sexto: *Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc,
 alia posthac, sed omni genti, & omni tempore vna lex & sempiterna & immu-
 tabilis continebit, vnusque erit communis quasi magister & imperator o-
 mnium DEVS, cui qui non parebit, ipse se fugiet, ac natura hominis asperna-
 bitur.* L. c. 8.

III. Natura vel lex naturæ nū suam, sed communem vtilitatem spe-
 ctat. Sic idem S. AMBROS. in 1. de Offic. *Natura omnia omnibus in cōmune* A. c. 18.
*profudit. Sic enim Deus generari iussit omnia, vt partus omnibus communis esset,
 & terra foret omnium quadam communis possessio. Natura igitur ius commune
 generauit: usurpatio ius fecit priuatum. Et lib. 2. Si vna lex natura omnibus, v-* Id. e. 4.
*na utiq; utilitas vniuersorum. Quod si vna utilitas vniuersorum, ad consulendū
 utique omnibus natura lege constringimur.*

IV. Nec

IV. Nec natura, nec lex naturalis potest mutari, nisi à Deo. Sic CLEMENS Alexandr. in Pædagogo: *Nunquam, inquit, nature vis potest afferri, ut mutetur.* Et LACTANT. lib. 6. *Huic legi nec abrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec vero aut per Senatum, aut per populum solui hac lege possumus.* S. AMBROSIVS de fide resurrectionis: *Non resolvendus, ait, ordo nature. Quod enim commune est omnibus, exceptum in singulis esse non potest.* M. TVLLIVS in Lælio: *quia natura mutari nequit, idcirco veræ amicitie sempiternæ sunt.* PLVTARCHVS in Apophthegmatis: *Ciuitia quille iura, inquit ex sententia Dionysij tyranni senioris, violari possunt, nature non possunt.* Qua de causa quod contra naturam est, vt loquitur TERTVLL. libro de corona militis, *mōstri meretur notam penes omnes.* Quod autem Deus possit mutare naturam liquet exemplis Scripturæ multis, vt folis stantis in Iosue, & retrorsum regressi tempore Ezechia regis. Vnde S. AVGVSTINVS libro XXI. de ciuitate Dei allatis his exemplis ait: *Sicut Deo non fuit impossibile quas voluit instituire, sic ei non est impossibile in quicquid voluerit, quas instituit mutare naturas.* Licet ibidem addat non fieri contra naturam, quod fit Dei voluntate.

C. lib. 2. c. 10.
L. c. 8.

Instit. tit. de iur.
nat. gent.

Ios. 10. 13.
Isa. 13. 8.
A. c. 8.

H. ep. 9. 8.
Rom. 2. 14.

Gen. 4. 13.
Gen. 3. 8.
Exod. 9. 27.

Rom. 7. 10.

V. Lex naturalis nemini est ignota, omnesq; simulac ad rationis usum ipsum peruenerint, obligat ad peccatum, vt pulchrè declarat S. HIERON. ad Algasiam, in hæc verba: *Ista lex que in corde scribitur: (de qua Apostolus ad Romanos) omnes continet nationes, & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. Vnde omnis mundus sub peccato, & vniversi homines præuaricatores legis sunt, & idcirco iustum iudicium Dei est, scribentis in corde humani generis. Quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris. Quis enim ignoret homicidium, adulterium, furtum, & omnem concupiscentiam esse malum, ex eo quod ea sibi nolit fieri? Si enim mala esse nesciret, nequaquam doleret sibi esse illata. Per hanc naturalem legem & Cain cognouit peccatum suum, dicens: Maior est causa mea, quam ut dimittar. Et Adam & Eua cognouerunt peccatum suum, & propterea absconditi sunt sub ligno vitæ. Pharao quoque antequam lex daretur per Moysen, stimalatus lege nature sua crimina confitetur, & dicit: Dominus iustus, ego autem & populus meus impij. Hanc legem nescit pueritia, ignorat infantia, peccans absque mandato, non tenetur lege peccati. Cum autem mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ appetentis bona, & vitantis mala, tunc incipit peccatum reuiuiscere, & ille mori, reusq; esse peccati. Non quod intelligentiæ peccatum sit, lex enim intelligentiæ sancta & iusta & bona est: sed per intelligentiam peccatorum atque virtutum mihi peccatum nascitur, quod priusquã intelligerem, peccatum esse non noueram. Hucusque ille. Idem docet S. BASILIVS in Psalmum primum: *Postquam, inquit, ratio ad perfectum venit, tunc fit, quod scriptum est, adueniente mandato peccatum reuixit: ego autem mortuus sum. Oriuntur namque carnis affectionibus cogitationes animis nostris ingentis. Reuera namq;**

namq; ubi mandatum venit, hoc est cognitio bonorum, si prava cogitationi non fueris dominatus, sed rationem permiseris ab affectibus captiuari, reuixit quidem peccatum, at mens morti succumbit delictis mortificata.

V. Conueniens est in ratione viuendi sequi ductum & inclinatio- Propert. l. 3. el. 9.
G. ep. 117.
nem naturæ, iuxta illud: *Natura sequitur semina quisque sua.* Ita GREG. Nazianzenus in epistola ad Eudoxium Rhetorem: *Vetus, inquit, erat Atheniensium consuetudo, atque ea meo iudicio pulcherrima. Postquam ad pubertatis annos venerant adolescentes, ducebantur ad artificia. Proponebantur publicè cuiusvis artificij instrumenta. Quocumque tum quisque delectabatur, & quod accurrebat illius edocebatur artificium: propterea quod quæ ad naturæ ductum sunt plerunque bene succedunt: quæ verò præter naturam præsumuntur, frustra tentantur.* M. TULLIVS in primo de officiis: *Sic est faciendum, ut contra naturam vniuersam nihil contendamus: ea tamen conseruata propriam naturam sequamur: neque enim naturæ attinet repugnare. nihil enim decet inuita, ut aiunt, Minerua, id est, aduersante & repugnante natura.* S. ep. 5.
SENECA ad Lucilium. *Propositum nostrum est, secundum naturam viuere.*

VI. Naturæ humanæ indita sunt quædam virtutum semina. Ita S. H. in cap. 1.
HIERON. lib. I. commentar. in epist. ad Galatas: *Perspicuum est, natura omnibus Dei inesse notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ, reliquarumq; virtutum. Vnde multi absq; fide & Evangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisq; iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt in eo, sine quo esse non possunt.* Et SENECA ad Lucilium: S. ep. 90.
Id. ep. 108.
& 120.
Non dat natura virtutem. ars est, bonum fieri. virtus non contingit animo, nisi instituto & edocto. Et iterum: *Facile est auditorem concitare ad cupiditatem recti. omnibus enim natura fundamenta dedit, semenaq; virtutum. Et: Natura semina nobis scientiæ dedit, scientiam non dedit.*

VII. Naturæ humanæ maximè indita virtus est benefaciendi aliis. Vnde B. IOB reddens rationem beneficentiæ suæ in pauperes: *Quia ab infantia, inquit, mea creuit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.* Et SENECA in sexto de Benefic. *Naturam per se pronam ad humanitatem, ad misericordiam & clementiam irritet ac prouocet turba gratorum.* Iob 31. 18.
S. c. 29.

VIII. Natura humana paucis est contenta. Quam proprietatem non semel explicandam sumpsit idem SENECA, vt epistola quarta. S. ad Lucil.
Parabile est, quod natura desiderat & expositum, ad superuacua sudatur. Ad manum est quod sat est. Et ep. 16. *Ab Epicuro dictum est. Si ad naturam vines, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura desiderat, opinio immensura.* Et epist. 25. *Panem & aquam natura desiderat: nemo ad hæc pauper est, intra quæ quisquis desiderium suum clausit, cum ipso IOVE de felicitate*

tate contendat, ut ait Epicurus. Consentit LVCANVS libro 4. bellorum ciuiliū.

*Discite, quam paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. non erigit egros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro, myrrhaq; bibunt, sed gurgite puro,
Vita redit: satis est populis fluiuisq; Ceresq;.*

Et IUVENAL. Satyr. 14.

----- mensura tamen quæ
Sufficiat sensus, si quis me consulat, edam.
In quantum sitis atque fames, & frigora poscunt.
Quantum Epicure tibi paruis suffecit in hortis,
Quantum Socratici ceperunt ante penates.
Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicet.

Et CLAUDIAN. lib. I. in Ruffin.

*Viuatur exiguo melius. natura beatus
Omnibus esse dedit, si quis cognouerit vti.*

A. c. 47. IX. Etiam si, qui natura & ratione præditi sunt, aliquando delinquant, non tamen vitio naturæ vel rationis delinquant: sed voluntatis. Ita Sanctus AMBROSIVS docet libro primo de officiis: *Nam etsi, inquit, vis quadam natura in omni appetitu sit, tamen idem appetitus rationi subiectus est lege naturæ ipsius, & obedit ei. Vnde boni speculatoris est, ita prætere animo, ut appetitus neque præcurrat rationem, neque deserat: ne præcurrendo perturbet atque excludat, eamq; deserendo destituat, &c. Hac dum fiunt, abijcitur illa naturalis quadam censura, grauitasq; morum.*

A. c. 10. X. Qui delinquant, facile vitia sua, diligentia, vsu & exercitatione corrigunt: *Vsus, ait Ambrosius libro citato, cito inflectit naturam.* Et in Psalmum 36. *Vince naturam diligentia, exclude corporis somnum. Naturam nobis formare non possimus, possumus diligentiam.* Et M. TVLLIVS lib. 2. de Diuinatione: *Mulii etiã, ait, naturæ vitium, meditatione atq; exercitatione sustulerunt, ut Demosthenem, scribit Phalareus, cum rho dicere nequiret, exercitatione fecisse, ut planissimè diceret.* Et PLVTARCHVS libro de liberis educandis: *Quæ, inquit, imbecilla adeo natura, quæ per exercitationes atq; certamina ad maximas non augeatur vires?*

V I D E De Statu gratiæ & Liberi arbitrij & de Statu Innocentiæ.

D E N O B I L I T A T I S

S T A T V

C A P V T I

Quid nomine Nobilitatis intelligatur.

NO B I L I T A S, si vocis originem spectemus, à nosco deriuatur. Nobilis enim dicitur quasi noscibilis: nam & pro noto vsur- V. Æn. 7.
patur à VIRGILIO in Æneide.

*Est locus Italiae medio, sub montibus altis
Nobilis.-----*

Si significatum spectemus, clarum & celebrem designat, & in bonam, malamve partem à bonis Auctoribus accipitur. In bonam cum ad generis vel stemmatis dignitatem refertur. Sic M. TULLIVS nobili loco natus. Sallustius, nobili genere natus dixit: In malam. vt cum PLAVTVS scripsit quosdam *scelere nobiles*, & S. Hieron. nuncupavit Heluidium hæreticum *scelere nobilem*. Cicero *facinus nobile*. LIVIVS *inimicitias nobilissimas*. Nos tantum in bonam accipimus, & præcipue pro eo qui virtute & genere clarus est.

Cic. r. de dinia.
Sall. in Caül.
Plau. in Rud. 16.
H. contra Helu.
C. 4. Verina.
Liu. lib. 39.

IN Bonam autem partem accepta potest esse quadruplex. Naturalis, Supernaturalis, Politica & Mixta ex Politica & supernaturali. Nobilitas naturalis est partim rerum creatarum rationis expertium, partim rationalium, id est, hominum. Sic OVIDIVS de Tristib. Leonem facit O. Eleg. 4.
nobilem inter brutas & feras animantes, dum canit:

*Quo quisq; est maior, magis est placabilis ira
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.
At lupus & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcumq; minor nobilitate fera est.*

Sic fontes facit nobiles HORATIVVS 3. Carminum. SENECA in Hippolyto *formam*. M. T. *fundos*. Plinius lib. 10. *columnas*. Propriè autem nobilitas naturalis conuenit hominibus; vt sunt illi, qui secundum naturam tales nascuntur, vt aliis imperare valeant, vt annotauit ARISTOTELES primo Politicorum, vbi caput quintum ita concludit: A. c. 5.

Quod dicitur, inquit, sint secundum naturam alij liberi, alij serui, patet: quibus & seruire prodest ac instum est. Et in sequenti capite arguit illos, qui *virtute & vitio definiunt seruum & liberum, nobilesque & ignobiles*. SUPER-

H. ode 13.
S. Hip. 6.
C. pro Roscio.
Plin. c. 37.

1. Reg. 2. 29.

Ioan. 1. 12.

Rom. 8. 14. 17.

2. Pet. 1. 4.

1. Pet. 2. 9.

Ioan. 10. 34.

NATURALIS vel Theologica est, qua quis nobilis est apud DEVM. Nobilis autem apud Deum est, quicumque iustus est, vel in gratia, vel charitate Dei: nam in primo Regum Dominus dicit: *Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Nobilitas eorum qui in gratia Dei sunt, inde cognoscitur, quod passim in Sacris litteris vocantur amici Dei, in adoptionem filiorum DEI affciti, filij DEI, hæredes & cohæredes Christi, diuinæ consortes naturæ, reges, sacerdotes, Dij. Eodem pertinet omnis nobilitas, quæ ex virtute, & rebus præclare gestis originem ducit: TERTIA est Politica seu ciuilis, quæ ab aliis dicitur stirpis & sanguinis, qua Nobiles dicuntur, qui originem ducunt à maioribus nobilibus, qui rebus aliquando gestis claruerunt, & distinguuntur à plebeis, & vulgo. QUARTA denique est mixta ex hac Politica & Supernaturali vel Theologica, & potest describi qualitas proueniens ex parentibus sanguine claris, virtutibus ac probis moribus instructa. Atque hæc aliis præstantior & excellentior videtur.

C A P V T II.

Veram nobilitatem non ex genere, sed ex virtute petendam.

1. Ioan. 2. 29.

1. Ioan. 4. 7.

1. Tim. 1. 17.

Eph. 3. 14.

Iac. 1. 17.

1. Ioan. 3. 1.

Ioan. 8. 35.

QVOD vera Nobilitas non ex genere aut profapia, sed ex virtute & gratia diuina, sine qua nullæ salutares sunt virtutes, sit petenda, possumus primum probare ex diuinis litteris. Nam apud Ioannem Apostolum habemus has sententias: *Omnis qui facit iustitiam ex Deo natus est.* Et: *Omnis qui diligit ex Deo natus est.* Et: *Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est.* At Deo constat nihil esse nobilius. Ille enim est de quo B. Paulus: *Regi autem seculorum immortalis, inuisibili, soli Deo, honor & gloria in secula seculorum. Amen.* Et: *Huius rei gratia flecto genua ad Patrem Domini nostri IESU Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur.* Ac de quo B. IACOBVS: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Qui ergo talem Patrem, omnis nobilitatis auctorem & parentem sibi vindicare potest, non potest de sua nobilitate dubitare, licet hæc ignota sit mundo, quod etiam S. Ioan. in ead. epist. indicauit, dicens: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & simus: propter hoc mundus non nouit nos: quia non nouit eum.* 2. probare possumus ex historia Euangel. eiusdem B. Ioanis, nam cum Christus Iudæos negaret esse liberos, nisi à veritate à peccatis liberentur: *Responderunt. Semen Abrahe sumus, & nemini seruiuimus unquam, quomodo tu dicis,*

dicis, liberi eritis. iactantes videlicet nobilitatem originis suæ. Sed respondit eis IESVS. Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum seruus est peccati, seruus autem non manet in Domino in æternum, filius autem manet in æternum; si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. 3. probamus ex historia Matthæi: Nam cum quidam moneret Christum, matrem suam & fratres suos stare foris, Christus respondit: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est.* Et apud Lucam, cum extollens vocem quædam mulier de turba diceret. *Beatus venter qui te portauit, & ubera quæ suxisti.* Christus dixit: *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* In quæ verba S. IOAN. CHRYSOST. C. hom 45. in Matth. *Illud etiam probat, nec matrem, nec fratres suos, nec quoscungq; alios sua fretos necessitudine virtutem negligere oportere.* Nam si nullam etiam mater, in quantum mater, vtilitatem consequitur, et si virtutem colat, multo minus alij necessitudine saluabuntur. Vna enim & sola communis nobilitas atque necessitudo cum Christo est, vt voluntatem Dei facias: hic propinquitatis modus multo melior est illo atque vberior. Quæ omnia probè facientes, nec de filiorum gestis gloriemur, nisi virtutes eorum imitemur: nec de parentū nobilitate nobis quicquā arrogemus, nisi probam eorum vitam sequamur. Idcirco alibi cum mulier quædam dixisset: *Beatus venter qui te portauit, & ubera quæ suxisti, non respondit, nullus me portauit venter, nec vlla ipse ubera suxi: sed beati qui faciunt voluntatem Patris mei. Vides quemadmodum nullibi hanc nature coniunctionem hominum negat, sed addit semper illam, quæ à virtutibus est.* Præcursor etiam Ioannes cum dicit. *Genimina viperarum, ne videamini dicere. Patrem habemus Abraham, noluit ostendere, quia non essent ex Abraham, sed quia nihil illis proderat esse filios Abrahæ, nisi etiam virtute illi coniungeret̃r, quod & Christus denotat, dicens: Si filij Abrahæ estis, opera utiq; Abrahæ facietis. Nec enim carnis coniunctione ab Abraham eos separare volebat, sed admonerat, vt nobiliorem, atq; veriore inuestigarint propinquitatem.* Et paulo post: *Quando autem mulier illa exclamauit dicens. Beatus venter, qui te portauit, non dixit se non habere matrem, sed inde matrem quoque suam beatitudinem consecuturam asseruit, si Patris eius faceret voluntatem: quam qui diligenter sequuntur. & fratris, & sororis & matris retinent locum. O mirabilem honorem, o virtutis incredibiles vires, quo ducitis bene viuentes homines? mulieres sanctissimam illam Virginem beatificauerunt, quotquot vterum illum admirantur, quotquot optarunt tales fuisse matres & cetera contemnere omnia. Quid igitur prohibet? Ecce namque rectam ac facilem viam nobis proposuit, vt non feminis solum, verum etiam viris ad hunc ordinem peruenire liceat, imò verò etiam ad maiorem. Multo enim propinquiores Deo sunt, qui voluntatem eius faciunt, quam qui summa carnis necessitudine coniunguntur.* 4. Probatio sumitur ex eo, quod DEVS in veteri testamento, & Christus filius Dei, in nouo,

quibus nihil nobilius habemus, fecisse legitur. Legimus autem Deum in populi sui Iudaici elegisse Duces & Principes, non genere & profapia illustres, sed pecori curando vacantes, vt MOYSEN, qui vt est in Exodo, *pascebat oves Iethro socii sui sacerdotis Madian.* Et SAVLEM, qui cum, vt est in historia Regum, ad regium thronum euehendus esset, operam dabat amissis afinabus patris suis quærendis. Qui & de se ait: *Nunquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin?* Et denique DAVIDEM regem *de post fortantes acceptum*, vt ipse de se fatetur. CHRISTVS quoque in Apostolos, non nobiles, sed plebeios & viles homines elegit. Vnde B. PAVLVS in priore ad Corinthios: *Videte, inquit, vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed que stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit DEVS, vt confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit DEVS & ea que non sunt, vt ea que sunt, destrueret, vt non gloriectur omnis caro in conspectu eius.*

IAM verò non aliud SS. Patres docent. CLEMENS quidem Alexandrinus in altero Stromatæo etiam ex Platone conatur probare Christianos, quâ Christianos esse summæ nobilitatis & regios, quod poterat & ex Scriptura, quæ nos facit Reges: *In Politico, inquit, Plato hic verbis agit. Quare veri Regis regalis est sapientia, & qui eam possederit, siue princeps, siue priuatus fuerit, omninò ex hac quidem arte RASIDIDIS, id est, regalis, seu regnandi peritus appellabitur. Iam qui in Christum crediderunt, Christi, id est, vncti & sunt & dicuntur, sicut ij qui sunt reuera regales Regi cura sunt. Sicut enim sapientes, sunt sapientia sapientes, & qui sunt iusti iure iusti sunt: ita etiam sunt à Christo Rege reges, & qui Christi sunt, sunt Christiani.* Et infra: *Quis autem eo fuerit nobilior, cuius Pater est DEVS?* S. AMBROSIVS in verba Luca: *Et ne cœperitis dicere Patrem habemus Abraham.* Admonetur, inquit, *Iudæi, claritatem sibi operis, quàm nobilitatem generis vindicare, quod nulla in susceptione prærogatiua sit, nisi fidei ad stipuletur hereditas, quam Dei nutu ad populos gentilium transferendam, sermone Prophetico reuelauit, dicens. Potens est Deus de lapidibus his suscitare filios Abrahæ.* Et paulo post: *Denique secundum carnem susceptione manantes, & Principes Sodomorum appellantur, & parietes dealbati: ita sibi prærogatiuam generis morum magis similitudo vindicat, quam ordo maiorum.* Et in libro de Nabothæ Ifrahelita: *Quidenim superbis diues? quid dicis pauperi? noli me tangere, nonne sic utero conceptus, & natus ex utero, quemadmodum & pauper est natus? quid te iactas de nobilitatis profapia? Soletis & canum vestrorum origines, sicut diuitum recensere, soletis & equorum vestrorum nobilitatem, sicut Consulum predicare. Ille ex illo Patre generatus est, & illa matre editus: ille auo illo gaudet, illis se pro-*

Exod. 3. 1.

1. Reg. 9. 1.
Ib. v. 21.

Psal. 77. 71.

1. Cor. 1. 26.

1. Petr. 2. 9.
Exod. 19. 6.Luc. 3. 8.
A. 1. c. 3.

Matth. 3. 9.

Id. c. 13.

quis attollit. Sed nihil istud currentem inuauit. Non datur nobilitati palma,
 sed cursui. Deformiter est victus, in quo & nobilitas generis periclitatur. Ca-
 ue igitur diues, ne in te erubescant tuorum merita maiorum, ne forte & illis di-
 catur. Cur talem instituis, cur talem elegisti heredem? non in auratis laquea-
 ribus, nec in porphyreticis orbibus heredis est meritum. Denique benedicatur di-
 ues, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit. S. GREGOR. G. orat.
 Nazianzenus in laudem Gorgoniae sororis: Si de ipsa sublimius, sapien-
 tiusque differendum est. Gorgonia patria fuit superna Ierusalem, nobilitas au-
 tem diuina imaginis conseruatio, ipsiusque ad suum exemplar conformatio, quam
 ratio ac virtus efficiunt, purumque desiderium rebus diuinis veros atque germa-
 nos supernorum mystas indies magis ac magis informans, ac denique originis &
 natura nostra, causaque, propter quam creati sumus, cognitio. Et in oratione ad
 Arianos: Magnis, inquit, omnibus & excelsis viris, o praclare, patria est una
 superna Hierusalem. Omnibus genus unum, si inferiora haec spectare velis, pul-
 vis & limus: si superiora spectaculum illud, cuius participes facti sumus, quodque
 incorruptum seruare iubemur, & cum quo mihi ad tribunal sisti necesse est, ut di-
 uinitus indita nobilitatis, imaginisque rationem reddam. Quisquis igitur recta
 viuendi ratione, animique ad exemplar suum inclinatione spiraculum illud con-
 seruauerit, huic demum nobilitatis ratio constabit. Contra, qui vitiiis illud sceleri-
 busque fœdauerit, formamque alteram, hoc est, serpentis sibi induxerit, ille ve-
 re ignobilis & obscurus erit existimandus. Et in uectiua in Maximum: Est
 triplex fere generis consideratio. Aliud enim supernè originem traxit, quo o-
 mnes peraeque nobiles sumus, quippe ad imaginem Dei creati. Aliud à carne pro-
 ficiscitur, quo quidem haud scio, an quisquam nobilis dici possit, cum id totum cor-
 ruptione conficiatur. Aliud à virtute vel vitio agnoscitur, cuius vel uerius vel
 exilius participes efficiuntur, prout opinor diuinam imaginem vel conseruauerimus,
 vel deformauerimus, ac deprauauerimus. Atque hanc demum nobilitatem am-
 plectitur, quisquis uere sapiens ac Philosophus fuerit. Nam quartum illud nobili-
 tatis genus, quod in Principum diplomatibus edictisq; cōsistit, tum ullo loco ac pre-
 tio habeo, cum pictam formae elegantiam laudandam duxere. Simiamq; ob id reue-
 reri cœpero, quod leo esse iussa sit. Et in nobilem male moratum: Quidam
 olim, ait, probis quidem parentibus natus, uerum omni uitiorum genere in-
 famis, alij cuiquam genere non admodum clario, sed eximia uirtute praedito ma-
 iores suos insolentius efferebat. Ille autem suauiter arridens. Mihi, inquit,
 probro genus meum est, tu autem generi tuo. Quod dictum, tibi ne animo ef-
 fluat, caue: ita enim fiet, ut nihil unquam uirtuti anteponas. Nam si quis ti-
 bi oris deformitatem, aut odoris fœditatem per contumeliam obijceret, nihilne a-
 liud responderes, quam quod pater tuus formae pulchritudine excellisset, aut sua-
 uissime olere solitus esset. Age uero, si quis te timidum & ignauum cauillis
 incesset, nihilne aliud diceris, quem quod maiores tui sepe in

Olympia vicissent? Proinde si quis te improbitatis & amentia conuincat, ne mihi parètes tuos, ne cadauera proferas. Accidit enim haud raro, ut quis pulcherrimam auroque vndique teētā citharam habens pessimè fides pulset: alius contra vili ac vulgari egregios modulos fundat. Ergo aureis tu quidem, ut dici solet, parentibus natus sis: si tamē ipse improbus es, quid nobilitatis titulo gloriaris. Nam q̄ ad generis nostri originem attinet, lutum idem omnes sumus, iisdem omnes pellibus contenti, atque interim opibus, gloria, patriaq; splendore intumescimus. Puluis vnus omnes sumus, ab eodem fictore genus omnes ducimus. In duas partes, non natura, sed tyrannis homines secuit ac distinxit. Mihi seruus est, quisquis turpiter ac flagitiose viuit: mihi liber est, quisquis virtute vitæ, integritate præstat. Ecquid quaeso ignominia mulis ex eo affertur, quod ex asinis orti sint? nihil sane. Quid contra gloria asinis ex eo accedit, quod mulos genuerint? nonne etiam aquila pullos quos in lucem ediderunt, abijciunt? præstat in obscuritate generis virtute, quam in maiorum claritate vitis cumulari. Nam & rosa licet ex aspera planta nascatur, fragrantissimum tamen odorem afflat. Tu contra si è molli terra nihil aliud quam spinæ existas, ignem utiq; promereris. Qui sit itaque, ô asine molarie, equi fastum atq; insolentiā habens, ut in hac profligatissima vita ob maiores tāt opere glorieris? Denique in laudem Heronis: Neq; nostrum est, ait, ac ne Philosophi quidem eam generis claritatem admirari, quæ sanguine ac diplomatis comparatur, quippe quam afferant regum ignobilium fortasse manus, nobilitatem, velut quiddam aliud imperantium atque decernentium: sed eam demum nobilitatem intelligo, quam pietas vitæ, sanctimonia, ascensusq; ad primarium illud bonum, ex quo originem traximus, insculpit. S. HIERON. ad Celantiam, de institutione matrisfamilias: Nescit, ait, Religio nostra personas accipere, nec conditiones hominum, sed animos inspicit singulorum. Seruum &obilem de moribus pronunciat. Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis. Summa apud Deum nobilitas est, clarum esse virtutibus. Quid apud Deum in viris nobilius Petro, qui piscator & pauper fuit: quid in foeminis Beata MARIA illustrius, quæ sponsa fabri describitur? Sed illi piscatori & pauperi cælestis regni à Christo creduntur claus. Hac sponsa fabri meruit esse mater illius, à quo ipsa claus data sunt. Elegit enim Deus ignobilia & contemptibilia huius mundi, ut potentes ac nobiles ad humilitatem facilius adduceret. Nam & aliàs frustra sibi aliquis de nobilitate generis applaudit, cum vniuersi paris honoris, & eiusdem apud Deum pretij sint, qui vno Christi sanguine sunt redempti. Nec interest, qua quis conditione natus sit, cum omnes in Christo equaliter renascamur. Denique AVCTOR imperfecti in verba Matthæi: Nolite dicere, quia Patrem habemus Abraham. Quid enim prodest ei, inquit, quæ sordidant mores, generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quæ mores adornant? Ipse se vacuum ab omnibus actibus bonis ostendit, qui gloriatur in Patribus. Quid profuit Cham, quod filius fuit Noe? nonne separatus de medio filiorum, qui secundum carnem frater natus fuerat, secundum animam factus est seruus?

H. ep. 14.

1. Cor. 1. 26.

A. in Matth.
hom. 3.

Gen. 9. 22.

seruus? Nec familia eius sancta potuit defendere impios mores. Ant quid nocuit Abraham, quod patrem habuit Thare luteorum Deorum cultorem? nonne separatus à genere suo, positus est in caput fidelium, ut iam non diceretur filius peccatorum, sed Pater sanctorum? Nec potuerant gloriam eius sordidare paterni errores. Nam & aurum de terra nascitur, sed non est terra: & aurum quidem eligitur, terra autem contemnitur. Et stannum de argento egreditur, sed non est argentum. Itaque argentum colatum seruatur, stannum autem foras expellitur. Melius est de contemptibili genere clarum fieri, quam de claro genere contemptibilem nasci. Qui enim de claro genere clarus nascitur, gloria claritudinis non est eius solius, sed communis videtur cum genere. Qui autem de contemptibili genere clarus egreditur, tota gloria claritudinis eius, eius solius est. Item, qui de contemptibili genere citemptibilis nascitur, turpitudine contemptibilitatis illius non eius solius est, sed etiam generis eius. Qui autem de claro genere contemptibilis nascitur, omnis turpitudine eius, eius solius est. Ideo melius est, ut in te gloriantur parentes, qui talem filium habent, quam tu glorieris in parentibus. Sic & vos nolite gloriari dicentes. quia Patrem habemus Abraham, sed magis erubescite, quia filij eius estis, & Sanctitatis eius non estis haredes. Ipse enim suo testimonio se conuincit, quia de adulterio natus est, qui non similitur Patri. Hucusque ille.

Iof. 22. 2.

C A P V T III.

Veram Nobilitatem etiam Philosophi & Poeta Ethnici ex virtute morali petendam docuerunt.

ET si apud Philosophos & Poetas nulla fuerit vera virtus, quia fide vera & gratia Dei caruerunt, tamen ipsorum verbis ostendemus eos veritatem nobilitatis in virtute maxime posuisse. ARISTOTELES A. c. 15. Peripateticorum Princeps ita in altero Rhetoricorum scribit: *Est autem nobile ex generis virtute: generosum verò ex eo, ut non deficiat à natura. Id quod plerunque non accidit nobilibus, sed sunt multi abiecti.* EURIPIDES in E. in Dict. carmine suo:

Οἱ μὲν γὰρ εὐδαίμωνες εὐγενῆς ἐμὲν γ' ἀνὴρ

Ὁ δ' ἢ δ' ἰκαίμος καὶ ἀμείνωνος πατρὸς

Ζυγὸς περὶ οὐκ ἴσους γενῆς εἶναι δεκεῖ.

Bonus mihi vir nobilis videtur,

Qui verò non iustus est, licet à patre meliore

Quam Iupiter sit genus deducat, ignobilis mihi videtur.

SENECA ad Lucilium: *Bona mens, ait, omnibus patet: ad hoc sumus nobiles. Patrius Socrates non fuit. Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locauit manus. Platonem non accepit nobilem Philosophia, sed fecit. Quid est, quare desperes his te posse fieri parem? Omnes hi maiores tui sunt, si te illis geris dignum.*

S. ep. 44.

PLATO ait, neminem Regem non ex seruis esse oriundum, neminem non seruum ex Regibus. Omnia ista longa varietas miscuit, & sursum deorsum fortuna versauit. Quis ergo generosus? ad virtutem bene à natura compositus. Hoc vnum est intuentium. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit: nec quod ante nos fuit nostrum est. Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere. Et libro 3. de Beneficiis: Eadem omnibus principia, eademque origo. Nemo altero nobilior, nisi cuius rectius ingenium, & artibus bonis aptius. Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiae suae longo ordine ac multis stemmatum illicata flexuris in parte prima adium collocant, noti magis, quam nobiles sunt. Vnus omnium parens mundus est, siue per splendidos, siue per sordidos gradus: ad hunc prima cuiusque origo perducitur, Et libro primo controuersiarum: Pompeium si hereditarie extulissent imagines, nemo Magnum dixisset. Seruium Regem tulit Roma, in cuius virtutibus humilitate nominis nihil est clarius. Quid tibi videtur illi ab aratro citati, qui paupertate sua beatam fecere Rempubl.? Quemcumq; volueris, reuolue nobilem, ad humilitatem peruenies. Quid recenseo singulos? cum hanc Urbem passim tibi ostendere? nudi stetero colles. Inter haec tsm effusa caecia, nihil est humili casa nobilius, fastigiatis supra tectis auro puro fulgens praelucet Capitolium. Potes obiurgare Romanos, quod cum humilitatem suam obscurare possint, ostendunt. Sed haec non putant magna, nisi apparuerit ex paruis surrexisse.

S. c. 18.

Id. cont. 56.

O. ep. 11.

OVIDIUS in epistolis Heroid.

Quid iuuat admota per auorum nomina caelo
Inter cognatos posse referre Iouem?

Et ad Pisonem.

Nam quid imaginibus, quid auitis sulta triumphis
Atria, quid pleni numero Consule fasti
Profuerint, si vita labat? perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus est in origine sola.

Et in 13. Metamorph.

Nam genus & proanos, & quae non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

I. Sat 4.

IUVENALIS in Satyris.

Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longa
Sanguine censeris, pictosq; ostendere vultus
Maiorum & stantes in curribus Aemilianos.
Quis fructus generis tabula iactare capaci
Famosos Equitum cum Dictatore Magistros?
Si coram Lepidis male viuitur?

Idem.

Quis enim generosum dixerit, hunc qui

Indignus

*Indignus genere & præclaro nomine tantum
Insignis? Narium cuiusdam Atlanta vocamus,
Æthiopem Cygnum, parvum extortamq; puellam,
Europen, canibus pigris, scabieq; vetusta.
Leuibus, & siccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit Pardus, Tigris, Leo, si quid adhuc est,
Quod fremit in terris violentius; ergo cauebis
Et metues, ne tu sis Creticus, aut Camerinus.*

Et rursum:

*Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.*

Sat. 6.

LAERTIVS de vita Philosophorum: *Anacharsis Philosophus exprobrati sibi Attico, quod Scytha esset, præclare respondit. At nihil mihi probro est patria, sed patriæ tu.* PLUTARCHVS libro de vitiosa verecundia tale commemorat exemplum: ANTIGONVS ad adolescentem quempiam, qui progrossus quidem ex eleganti viro belli Duce, sed ipse ignauus ac mollis, postulabat tamen ob id ceteris anteferri. *Apud me, inquit, ô adolescens, virorum, non parentum virtutibus, præmia sunt.* Et in vita SYLLÆ: *Quod si flagitia, inquit, cum ipsa etiam generis nobilitate, ignobilia & honoris expertia sunt: neq; virtus à nobilitate, sed ex se honorem vendicat.* Claudam cum vno Poeta nostro БОЕТНЮ, qui omnes in nobilitate æquales facit, nisi vitii degenerent:

B. meto. 6. li. 3.

*Quid genus, inquit, & proavos strepitis?
Si primordia vestra, Auctoremq; Deum spectes:
Nullus degener exstat. Ni vitiiis pciora fovens
Proprium deserat ortum.---*

C A P V T IV.

Nobilitatem generis per se esse magnificiendam.

ET si nobilitas vera originem suam & laudem ex veræ religionis, pietatisque Christianæ & virtutis commendatione obtineat, vt hætenus probatum est, nõ tamen idcirco stemmatis splendor, & generis nobilitas, licet ab aliquibus aliquando moribus pravis deformetur, parui facienda est, aut contemnenda. Primo enim in Sacris litteris videmus non exiguam eius rationem haberi. Imprimis in Genesi legimus *hominem ad imaginem & similitudinem DEI factum:* quod proculdubio ad magnam hominum omnium, qui singuli secundum imagi-

Gen. 1. & 2.

nem & similitudinem Dei facti sunt, (etiãsi aliquando illam peccatis deforment) nobilitatem pertinet. Deinde in Exodo, Leuitico & Nūmeris, ac alibi singulæ tribus populi Israhelitici annumeratis eorū maioribus & liberis diligenter describuntur. Tertio eorū Dux Moyſes ei præfecit regendo gubernandoq; nō quoslibet de plebeis, ſed nobiles.

Deut. 1. 15.

Tulique, ait, de tribubus ueſtris viros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos Principes, Tribunos & Centuriones, & quinquagenarios ac Decanos, qui docerent vos ſingula. 4. Eccleſiaſtes cap. 10. *Beata, ait, terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo.* Et in Prouerbiis deſcribens *Mullicrem fortem* ex variis eius laudandis actionibus: *Nobilis, inquit, in portis vir eius, quando ſederit cum Senatoribus terræ.* 5. Cur Matthæus initio ſui Euangelij tam prolixè deſcribit generationem vel originem propagationis Chriſti Saluatoris & Mariæ Virginis, & longius B. LUCAS, niſi vt oſtendat vim aliquam ponendam in nobilitate generis Chriſti? Vnde CHRYSOSTOMVS in Matthæum, homilia 1. *Matthæus quidem utpote Iudæis ſcribens, nihil amplius ſtudit oſtendere, quam quia ex Abrahæ & David Chriſtus ſtirpe deſcenderat. Lucas verò quippe qui omnibus in commune loqueretur, ſermonem ſuperius extendit ad ipſum uſque Adam generationes retrorſum numerando perueniens. Et ille quidem ſtatim ab ipſa generatione ſumit exordium. Nihil enim magis delectare poterat Iudæum, quam ſi Chriſtum Abrahæ & Davidis nepotem eſſe diceret, hic verò diuerſe.* Cur idem

Eccle. 10. 17.

Prou. 31. 23.

Matth. 1. 1.

Luc. 3. 23.

Lucas tam accuratè nobilem Ioannis Baptiſtæ familiam in capite primo ſui Euangelij deſcribit, niſi quod hoc redundaret ad maiorem laudem & encomium S. Ioannis Baptiſtæ, virtus enim in viro nobili magis ſplendescit. Vnde AMBROSIVS libro 1. in caput 1. Lucæ: *Docet nos Scriptura diuina, non ſolum mores qui in iis prædicabiles ſunt, ſed etiam parentes oportere laudari, vt velut tranſmiſſa immaculatæ puritatis hæreditas, in iis quos volumus laudare præcellat. Quæ enim alia intentio in hoc loco ſancti Euangeliftæ, niſi vt ſanctus Ioannes Baptiſta nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, paſſione? Sic enim ſancti Samuel mater Anna laudatur, ſic Isaac à parentibus nobilitatem pietatis accepit, quam poſteris dereliquit. Sacerdos itaque Zacharias, nec ſolum ſacerdos, ſed etiam de vite Abia, id eſt, nobilis inter ſuperiores familias. Et uxor, inquit, de filiabus Aaron. Non ſolum igitur à parentibus, ſed etiam à maioribus ſancti Ioannis nobilitas propagatur. Verum & apud*

Luc. 1. 5.

Marcum laudatur nobilis decurio Iosephus ab *Arimathia*, qui audaciter iuerit ad Pilatum, & petierit corpus IESV. 6. S. Petrus in Actis Apoſtolicis, ex hoc argumento generis, occaſionem ſumpſit animandi Iudæos, ne deſponderent animos, quod Chriſtum crucifixiſſent: *Vos eſtis, inquit, filij Prophetarum & teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad Patres noſtros, dicens ad Abraham. Et in ſemine tuo benedicentur omnes familie terræ.*

Marc. 15. 43.

Act. 3. 25.

Magnus

Magnus enim ad virtutem stimulus additur, commemoratione virtutis Maiorum. Sic fecit TOBIAS iunior, cum sponsam suam ad continentiam trium noctium precationem hortaretur, ante cōiugij vsu- Tob. 8.5.

Filij, inquit, quippe sanctorum sumus, & non possumus ita coniungi sicut gentes, quæ ignorant Deum. Ea de causa Ecclesiasticus in hæc verba erumpit: Eccl. 4.4.1.

Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. multam enim gloriam fecit Dominus magnificentia sua à seculo. Et infra: Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. Cum semine eorum permanent bona, & filij eorum propter illos usque in æternum manent, semen eorum & gloria eorum non derelinquetur. Deinde verò enumerat omnes viros sanctos & nobiles, vt Henoch, Noc, Mo-

fen, Iosue, &c. quibusque rebus gestis inclaruerint, docet. Sic nobilissimus ille sacerdotum Matathias filius Ioannis, filij Simeonis ex filio Ioarib, post res cum summa virtute gestas moriturus ita allocutus est filios suos. 1. Mach. 2. 50.

Nunc ergo o filij, emulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum vestrorum, & memetote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Et infr. *Vos ergo filij confortamini, & viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simon frater vester, scio quia vir consilij est, ipsum audite semper, & ipse erit vobis Pater.* Sic deniq; Christus Saluator noster, cuius generationem nobilissimam nemo hominū, angelorumve enarrare nouit, discipulis suis, & nobis omnib. qui eius discipulatum suscepimus, & filij eius & hæredes conscripti sumus, impendente iam passione & morte contestatus est apud B. Ioannem: Ioan. 13. 15.

faciatis.

IAM verò, si nobilitas generis paruifacienda esset, vel cōtemnenda, S. Patres ab ea non collaudassent eos, qui maxime opes, nobilitatem, omnesq; huius mundi honores contempserunt. Ita enim S. HIERON. H. ep. 27.

ad Eustochium virginem prænobilē Epitaph. Paulæ matris inchoauit: *PAVLA nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate, potens quondā diuitiis, sed nunc Christi paupertate insignior. Gracchorum stirps, soboles Scipionum, Pauli hæ-*

res, cuius vocabulum trahit, Martiæ Papiriæ, matris Africani vera & germana progenies. Romæ prætulit Bethlehem, & auro tecta fulgentia informis luti vilitate mutauit. Et paulo post: Tali igitur stirpe generata, iuncta est viro Toxotio, qui Æneæ & Iuliorum altissimum sanguinem trahit. Vnde etiã filia eius Christi virgo Virg. 1. Æn.

Eustochium Iulia nuncupatur, & ipse Iulius à magno demissum nomē Iulo. Et hæc dicimus, non quod habentib. grandia sint, sed quo contemnentib. mirabilia. Seculū homines suscipiunt eos, qui his pollent priuilegiis: nos laudamus, qui pro Salvatore ista despexerint. Deinde ipse Hieron. longissimam epist. tali claudit Epitaphio suo.

Titulus Sepulcri.

*Scipio quam genuit, Pauli fudere parentes
Gracchorum soboles, Agamemnonis inclita proles,
Hoc iacet in tumulo, Paulam dixere priores,
Eustochij genetrix, Romani prima Senatus,
Pauperiem Christi & Bethlehemitica rura secuta est.*

Similes laudes à generis & familiæ præstantia aliis multis locis idem Sanctus texit, vt in epistola 8. ad Demetriadem de Virginitate seruanda, & epistola 10. ad Furiam de Viduitate seruanda. & 16. ad Principiam, de Marcellæ Epitaphio, &c.

Et orat. de S.
Cypri.

S. GREGOR. quoq; Nazianzenus in laudem S. Cypriani perorans, ita loquitur: *Hic inquam CYPRIANVS. Carthaginensium quondam, nunc autem totius orbis eximium decus, opibus conspicuus, potentia illustris, genere clarus, siquidem maximum nobilitatis argumentum est Senatorem esse, primariamq; in eo ordine sedem obtinere, flos iuuentutis, elaboratum nature opus, doctrinæ principatus, tam Philosophiæ, quam cuiusuis alterius disciplinæ, idq; quacung; eum parte censere volueris, adeo vt in eo plurimarum artium cognitio mirabilior esset, quàm vniuscuiusque perfectæ & exactæ scientia.* Et in laudem S. BASILII: *Si maiorum imaginibus eum, generisq; splendore, aut ullis omnino leuibus rebus, quibus humi defixi homines efferi solent, gloriari viderem, alius utiq; Heroum Catalogus appareret. Tot tantaq; à maioribus illius ad eum ornandum accipere possemus, ac ne historiis quidem hac parte cederemus, hoc certe nomine superiores futuri, quod non fabulosis narrationibus, sed rebus ipsis, quarum multi testes sunt, gloriamur. Ecquæ enim in familia plures vnquam existerunt, qui copiis militaribus præfuerint, populos rexerint, apud Imperatorum aulas gratia & auctoritate valuerint, opibus, sublimibus thronis, publicis honoribus, laudibusq; claruerint? In quibus quidem commemorandis si animo obsequi liceret, nec Pelopidæ quicquam præ illis essent, nec Cecropidæ, nec Almazones, nec Æacidæ, nec Heraclidæ, nec alij nobilitate præstantissimi viri, qui cum nihil proprium habeant, quod apertè predicent, ad obscura & ignota confugiunt, generisq; sui originem ad demones quosdã Deosq; fabulosos referunt, quorum est ea ratio, vt quod de ipsis magnificè narratur, fide careat: quod autem creditur, flagitiosum sit, contumeliæq; plenum.* Et B. PROSPER ad Demetriadem Virginem: *Valde, inquit, mirabile erat, & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum, quod virgo ANTTIA super omnes fastigium trahens beatæ nobilitatis euecta, de cuius fecunditate auis atq; ita uis responsata posteritas, & familiæ votis expectabatur & patria, conuerso repente animo cælestium nuptiarum declinasti mortale coniugium, & vt omnem profapiam etiam huius virtutis titulo consecraret, primam stirpis tuæ perpetuam & virginum filio Virginiis spondesti.*

Id. orat. de S.
Basili.

GENTILES quoq; Philosophi, qui alioquin veram nobilitatem virtuti

tuti rebusq; præclare gestis constanter attribuerunt, non asperandâ generis nobilitatem existimarunt, & verò commune fecerunt plurimâ valere maiorum virtutem ad posteros incendendos. M. TYLLI in oratione pro SEXTIO sententia est: *Omnes boni semper nobilitati fauimus, & quia utile est Reipubl. nobiles esse homines dignos maioribus suis, & quia valere debet apud nos clarorum hominum senex de Republica meritorum memoria, etiam mortuorum.* Et initio orat. sic hominem laudat: *Parente P. SEXTIVS natus est, homine, ut pleriq; meministis & sapiente, & sancto, & severo, qui cum Tribunus plebis primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tam uti voluit, quam dignus videri.* Et L. SENECA lib. de Benefic. 4. *Non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria, & esse plures bonos iuuat, si gratia honorum non cum ipsis cadat.* Ciceronem filium quaeres Consulem fecit, nisi Pater? *Cinnam nuper quaeres ad Consulatum recepit ex hostium castris? Quæ Sextum Pompeium, aliosq; Pompeios, nisi unius viri magnitudo tanta quidem, ut satis alte omnes suos etiam ruina eius attolleret. Quid nuper Fabium Persicum, cuius osculum etiam impuri vitabant, sacerdotem non in uno collegio fecit, nisi Ferracosi, & Allobrogici, & illi trecenti, qui hostiû incursionem pro Reipubl. unâ domum obiecerant? Hæc debemus virtutibus, ut nō præsentibus solum illas, sed etiam ablatas è conspectu colamus. Quomodo illi ydem egerunt ut non in unam etatem prodesse, sed beneficia sua etiam post ipsos relinquerent?* SALLYSTIVS auctor est cum P. SCIPIO & Q. Fabius, in maiorum suorum res præclare gestas audirent, eorumq; imagines inspicerent quam maximè ad virtutem inflammari solitos. Ita IVLIVS CÆSAR inspecta Alexandri Magni imagine magnarum rerum gerendarum gloria incensus est. ALEXANDER quoque ipse LIBERI Patris triumphis tanquam admotis stimulis ad nominis sui immortalitatem comparandam impulsus. THEMISTOCLES post pugnam Marathoniâ (in qua Milciades Atheniensium Dux vires Persarum magna virtute contriuit) in somnes agens, noctes per vibem ferebatur ut amens, & interrogatus quid ita pernox diuagaretur per vicos: *Quia, inquit, trophæa Milciadis me excitant, nec placidam membris dat cura quietem.* Enimvero provocatus illustri Milciadis triumpho, secû animo cogitabat, quonâ pacto tale quidpiam pro patria præstaret. VALERIO Max. auctore lib. de offic. Maiores natu in cõuiuviis antiquorum egregia opera carmine comprehensa ad tibias canere solebant, quo iuuenum animi ad ea imitanda alacriores redderentur. *Quid hoc splendidius, inquit ille, quid utilius hoc certamine? Quas Athenas, quam scholam, qua alienigena studia huic domesticæ discipline prætulim? Inde oriebatur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij; ac ne singula imperij nostri lumina percurrendo sim longior, inde, inquam, cæli clarissima pars Diui fulserunt Cæsares.* Hæc ille.

S. c. 30.

Plut. in vita.
Valer. 8. c. 14.

V. lib. 2. c. 1.

V. 12. Æn. VIRGILIUS Maro commemorat in Æneide sua, ab Ænea Ascan. filium ad virtutem his verbis incitatum:

*Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem
Tu facito, mox cum matura adoleuerit et as.
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum
Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.*

Act. 13. 22. Ex probatione huius igitur, antegressorumq; capitum elucet, Perfectè nobiles esse, qui sua, maiorumq; suorum, à quibus familiam ducant, virtute sunt nobiles, vel qui nobilitate generis splendorem verè virtutis & pietatis adiungunt. Qualis factus est Sergius PAVLVS Proconsul Romanus, qui vt est in Actu Apostolicorum historia, conuersus est ab Apostolo: quã conuersionem tanti fecit, vt cum ante ipse vocaretur SA VLVS, eius nomine deinceps PAVLVS appellari voluerit, sciens tam nobilis viri cõuersionem, non modo summo gaudio futurã aliis iam cõuersis, sed etiam auctoritate sua valituram ad multorum aliorum cõuersionem, atq; imprimis ad pudefaciendum dæmonem, & regnum eius in illis locis destruendum. quod obseruauit bene S. AVGVST. qui in Confessionũ octauo ita de ea re loquitur: *Ab sit, Domine, vt*

A. c. 4.
I. Cor. 1. 26.

in tabernaculo tuo pro pauperibus accipiantur personæ diuitum, aut pro ignobilibus nobiles, quando potius infirma mundi elegisti, vt confunderes fortia, & ignobilia huius mundi elegisti & cõtemptibilia, & ea quæ non sunt, tanq̃ quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuares. Et tamẽ idem ipse minimus Apostolorum tuorum, per cuius linguã

Act. 13. 21.

tu ista verba sonuisti, cum Paulus Procõsul per eius militiam debellat a superbia, sub leui iugo Christi cui missus esset, Regis Magni Prouincialis effectus, ipse quoque ex priore Saulo PAVLVS vocari amauit ob tam magnæ insigne victoriæ: plus enim hostis vincitur in eo quem plus tenet, & de quo plures tenet. Plus autem superbos tenet nomine Nobilitatis, & de his plures nomine auctoritatis. Eadem de causa

Ibid.

gloriatuR AVGVST. de nobilis Rhetoris VICTORINI cõuersione ita scribens: AGE Domine & fac, excita & reuoca nos, accende & rape, flagra, ducesce, iam amemus & curramus. Nõne multi ex profundiore tartaro cecitatis q̃ VICTORINVS redeunt ad te? & accedunt & illuminantur recipientes lumen? sed si minus noti sint populis, minus de illis gaudent: etiam qui nouerunt eos. Quando enim cum multis gaudetur, & in singulis vberius est gaudium, quia feruere faciunt se, & inflammantur ex alterutro. Deinde quod multis noti, multis sunt auctoritati ad salutem, & multis presunt secuturis, ideoq; multum de illis, & qui eos precesserunt letantur, quia non de solis letantur. Et paulo post: Quanto igitur gratius cogitabatur VICTORINI peccatus, q̃ tanq̃ inexpugnabile receptaculu diabolus obtinuerat Victorini lingua, quo telo graui & acuto multos pemerat, abundantiùs exultare oportuit filios tuos, quia Rex noster alligauit fortem, & videbant vasa eius erepta mundari, & aptari in honorem tuum, & fieri utilia Domino ad omne opus bonum.

Matth. 22. 29.

De Nobilium Proprietatibus.

PROPRIETATVM nomine hic Virtutes quoq; Nobilium comprehendimus. Inter primas autem proprietates merito primo loco hic collocandam, recensemus, quam GREGORIUS Theologus de Theologia ponit his verbis. *Non presentem hanc vitam mortis meditationem facimus, non nobilitatis primum nobis diuinitus indita memores in hoc incumbimus, ut affectibus imperemus.* Nobilissimus sane sit genere & virtute, qui affectibus suis imperare norit, in quo vno summa omnium virtutum vertitur. *Qui dominatur animo suo, ait mortalium sapientissimus, melior est expugnator urbium.* Et tamen nobilissimus omnium ALEXANDER Magnus hac virtute caruit, de quo SENECA. *Alexander quidem Persas & Hyrcanos & Indos, & quicquid gentium usq; in Oceanum extendit Oriens vastabat, fugabatq; sed ipse victor tot Regum atq; populorum ira, tristitiaq; succubuit. Idem egerat, ut omnia potius haberet in potestate, quam affectus.* Contra recte laudatur à M. TVLLIO nobilissimus IVLIVS CÆSAR, quod acerrimo suo inimico M. Marcello, affectibus imperans, vitam condonarit. *Hec qui faciat, inquit, non ego cum summis viris comparo, sed simillimum DEO iudico.* Maiori autem & veriorinobilitate præditum se ostendit vir secundum cor Dei Rex Dauid, de quo B. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata. *Quem, inquit, de hominibus fortiozem & meliorem assumemus, quam sanctum Dauid, qui cupiditatem, qua concupierat aquam de lacu Bethlehem hostili interclusam exercitui sibi auferre non potuit, potuit mitigare? Nam cum aliis vitis, defuisse non inueniamus, id est, tanto exercitus numero, cum vitis, multo minus regi deesse potuerit ex ceteris fontibus aqua, irrationabilem quandam concupiscentiam passus desiderauit eam, qua hostium erat circumfusione vallata, unde sine maximo periculo non potuisset deferri. Itaque ait. Quis mihi dabit potum de lacu, qui est in Bethlehem, ad portam? Et cū essent reperi tres viri, qui hostium castra præciderent, & deferrent aquam, cum summo desiderio desiderasset, cognoscens quod periculo alieno sibi eadem aqua constitisset, profudit illam Domino, ne sanguinem illorum, qui eam detulerant, bibere videretur. Quæ res iudicio est, quod concupiscentia quidem rationem præueniat, sed ratio cupiditati resistat.* Hæc ille. Dices, magna illa fuit virtus IVLII Cæsaris infidelis. Sed nulla, si conferatur cum virtute nostri DAVIDIS fidelis, qua agens cum SAULE Rege affectibus imperauit, ut in historia Regum late narratur.

II. PROPRIETAS est Animi submissio, ne facile ob nobilitatem efferatur. *Quanto enim magnus es, ait sapiens, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.* Vnde HIERONYMVS ad nobilem fœminam.

Nulli te unquam, inquit, de generis nobilitate proponas, neq; obscuriores quasq; & humiliore loco natas, te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere, nec conditiones hominū, sed animos inspicit singulorum. seruum & nobilem de moribus pronunciat. Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis. Et paulo ante. Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius. Hac est enim præcipua conseruatric, & quasi custos quedam virtutum omnium, nihilq; est, quod nos ita & hominibus gratos, & Deo faciat, quam seruire merito magni, humilitate infirmi simus. Propter quod Scriptura dicit. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Et B. FVLGENTIVS ad Gallam viduam, de statu viduali. Proba tibi præcipue sancta conuersatio est in omnibus imitanda. Que cum sit auis, atavisq; nata Consulibus, & delitiis Regalibus enutrita, tanta illi humilitas est dona gratiæ cælestis infusa, ut amore subiectionis & vsu seruiendi, Dominam se aliquando fuisse iam nesciat: cum omnes Dominos habere delectatione sancta seruiuis affectat. Scit enim à Domino, (cui virginitatem vouit & cordis & corporis) pro liberatione nostra, humilitatem formæ seruilis acceptam: & ob hoc delectatur sporsio in huius seruitutis humilitate placere. Et paulo post. Disce igitur tu quoq; nihil tibi de nobilitate generis assignare. Et licet auo, patre, socero, marito, Consulibus pridem fueris inter seculares illustris, nunc in eo te fieri illustrem cognosce, in quo tibi virtus humilitatis accrescit. Disce à Domino, qui mitis & humilis corde, & inuenies requiem anima tua. Nobilitatem carnis, quæ superbia fomes est abiice, & nobilitatem spiritus perfectæ cordis humilitate sectare. S. AVGVSTINVS libro altero de sermone Domini in monte, inde putauit præcipue nobiles humilitatis commone fieri, quod Christus ab omnibus exegerit inuocari, vt Pater omnium. Pater noster qui es in cælis. Admonentur etiam hic diuites, inquit, vel genere nobiles secundum seculum, cum Christiani facti fuerint, non superbire aduersus pauperes & ignobiles, quoniam simul dicunt DEO, Pater noster; quod non possunt vere ac pie dicere, nisi se fratres esse cognoscant. Habent nobiles, duos imitandos in ipsis primordiis Euangelij, Ioannem Baptistam, cuius nobilitas à S. LVCIA initio Euangelij à parētibus descripta est, & Christum Saluatorem nostrum, quibus ambobus nihil fuit humilium, vt liquet.

III. PROPRIETAS est, Verus Timor Domini, Nobiles enim, quia solent imperare aliis, nullum fere habent quem timeant nisi Deum solum. Hic Timor nobiles iuuare potest in multis primo ad propagandum feliciter stemma. *Beatus vir*, ait Psalter regius, *qui timet Dominum in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit semē eius, generatio rectorū benedictur. Gloria & diuitiæ in domo eius, & iustitiæ eius manet in seculū seculi.* Et Ecclesiasticus. *Oculi Domini super timentes eum, protector potentia, firmamentum virtutis, Regimen ardoris, & umbraculum meridiani.* Deinde iuuare potest, vt habeantur magni & clari. *Non enim est maior illo, ait idē, qui timet DEVM.*

Et

E. cp. 2. 16.

A. c. 8.

Duc. 1.

Math. 23. 1.

Psal. 111. 5.

Ecc. 34. 17.

Ecc. 40. 27.

Et. Nihil melius est, quam timor Dei, & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini. Et, quam magnus, qui inuenit sapientiam, & scientiam, sed non est super timentem Dominum. Vnde S. CHRYSOST. ad populum. Si Dei timorem habeamus, nihil nobis est opus: si vero hunc non habeamus, etsi regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperrimi. Nihil quale Deum timentis: timor enim Domini omnia superat. Et S. AVGVST. in verba Dauid. Vt alligent reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis. Nouimus, inquit, Reges factos Christianos, nouimus nobiles gentium factos Christianos. Ad predicationem Euangelij fremuit mundus, erexit se leo aduersus agnum. Leo victus est sauiendo, agnus vicit patiando. Nulti elegerunt ignobilitatem, & dimittentes domos suas, & substantias suas distribuentes pauperibus cucurrerunt ad perfectionem. Tali enim imperfecto dicitur à Domino, si vis perfectus esse, vade vende omnia qua habes, & da pauperibus, & veni, sequere me, & habebis thesaurum in caelo. Multi ex nobilibus fecerunt hoc, sed cessauerunt isti nobiles esse gentium, elegerunt paupertatem in seculo, nobilitatem in Christo. Multi autem tenent ipsam nobilitatem in Christo, tenent regias potestates, & sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in compedibus, & tanquam in vinculis ferreis. Vnde hoc? Ne progredierentur ad illicita compedes acceperunt, compedes sapientia, compedes Verbi DEI. Quare vincula ferrea, & non aurea. Ferrea sunt quamdiu timent, amant & aurea erunt. Nisi timore incipiat homo DEVM colere, non perueniet ad amorem. Initium sapientia timor Domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad torquem auream. Dicitur enim de Sapientia. Et torquem auream circa tuam ceruicem. Non tibi imponeret torquem auream, nisi primum in compedibus ferreis te alligasset. Si d'caepisti à timore, consummaris à sapientia. Quam multi sunt, qui notant malefacere, quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondum amant iustitiam? Pauper homo, etsi non timeas Deum, quia nullarum virium est, ne cum se commouerit in supplicium rapiatur, cessat timore hominis, etsi non DEI. Potentes autem mundi, Reges, nobiles, nisi Deum timeant, quem timebunt? Nondum diligunt iustitiam, sed timeant pœnam, & timeant pœnam, iam acceperunt compedes, & in vinculis ferreis erudiuntur.

IV. Proprietates est STRENVITAS, magnanimitas vel fortitudo animi. Vera enim nobilitas nata est ex rebus à maioribus strenue, fortiter & magnifice gestis? Deinde qui nobilitate & auctoritate cæteris prævalent, volunt generosi, strenui & magnifici appellari. Sic in Exodo ait Moyses. Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos Principes populi. Et sapiens. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Quales, vt cæteros omitteremus in Ecclesia Dei imprimis fuere Martyres, qui quo plura, atrocioraq; pro Christo constanter perpeffi fuerunt, eo nobilitate omnes alios nobilitate vera claros antecesserunt. Inter quos vnum S. HERONEM ita descripsit Gregorius Nazianzenus. Eam demum nobilitatem intelligo, quam pietas, viteq; sanctimonia, ascensuque

Id. 23. 37.
Id. 35. 25.
C. hom. 69

Psal. 149. 8.

Matth. 19. 21.

Psal. 110. 10.

Prou. 1. 9.

Ecl. 6. 25.

Exod. 18. 25.

Ecl. 44. 1.

G. in laudem
Heronis.

ad primum illud bonum, ex quo originem traximus insculpit. Quo quidem eum nobilitatis genere claruisse, vel hoc unum argumento esse potest, quod non modo Martyr ipse fuit, sed parentibus quoque Martyribus natus est. Itaque virtutis exemplum nequaquam longe petendum habuit. Iam quod ad ciuitatem attinet, siquidem sapientia ratio habeatur, totius orbis terrarum est ciuis, si vero corpus spectemus, Alexandria ortus est, ciuitate vel huic nostra pari, vel primo post eam honoris numero collocanda, quae cum omnibus rebus omnes urbes antecellit, eum nihil tam proprium habet, quam animorum feruorem, & quod in ea praclarissimum est acerrimum erga religionem Christianam studium. Quod autem maius praconium fortitudinis, ac proinde & nobilitatis eius, magis in tolerando, (quod fit in Martyrio,) quam aggrediendo consistat, docet S. AMBROSIVS in primo de Officiis, atque etiam ARISTOT. in tertio, de moribus. PLURA vide in VIRIPARIO nostro, titulo de Fortitudine.

Am. c. 45.

Ar. c. 9.

Lucæ 22. 25.

Matth. 5. 45.

V. PROPRIETAS est Liberalitas, quia enim nobilitatem fere sequuntur magnæ opes, conuenit etiam eorum statui, ut benefici sint, maxime in pauperes. Quo officio non modo imitantur Reges, qui apud Lucam benefici vocantur, sed omnium nobilissimum DEVM Opt. Max. qui ut est apud Matthæum, Solem suum aridi facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nihil enim tam diuinum homo habet, teste GREG. Nazianzeno oratione de pauperum amore, quam de aliis bene mereri. Fac calamitosis Deus, inquit, Dei misericordiam imitando. Et GREG. Nyssenus de eodem pauperum amore scribens, inquit. Hac liberalitas omnium laudatarum virtutum est praestantissima. Haec est felicitatis comes. Haec affidet Deo, & magna est cum ipso necessitudine coniuncta. Sed & quod mirum est Gentilium Philosophi hoc agnouerunt. PYTHAGORAS enim, auctore Æliano rogatus, qua ratione homo similis diis fieri possit, respondit, si veritatem amplectatur, & cunctis beneficiat: & SENECA lib. 3. de Beneficiis. Qui dat beneficia Deos imitatur, qui recipit, faeneratores. M. vero TVLLIVS in tertio, de Officiis, Herculem hominum fama beneficiorum memoræ in Concilio cælestium collocatum, commemorat. imo in primo de Officiis asserit, nihil naturæ hominum esse beneficentia accommodatius.

Æl. c. 12.

S. c. 15.

A. in Psal. 36.

S. cap. 3.

VI. PROPRIETAS Mansuetudo & Clementia, cum enim nobiles fere oppidis & castellis praesint, opus habet mansuetudine in compefcenda ira, & lenitate contra delinquentes. Qui enim sunt mansueti, inquit, S. AMBROSIVS, nisi quos non ira perturbat, non sauitia exasperat? Quid autem Clementia, auctore SENECA libro. 2. de Clementia, est, quam inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda? Illi iracundia, huic crudelitas opponitur. Crudelitas, ait idem SENECA ibidem, nihil aliud est, quam atrocitas in exigendis pœnis. Tanti fecit hanc virtutem Christus Dominus, ut inter beatitudines posuerit. Beati, inquit, mites, quoniam ipsi posside-

Matth. 5. 4.

possidebunt terram. Quæ verba etsi rectissime de terra cœlesti exponantur, de qua dixit regius Propheta. *Credo videre bona Domini in terra viventium,* tamen non incommode de terra præsentis etiam exponuntur, quæ tum optime fere regitur & administratur, cum à mansuetis gubernatur; ideo enim populo suo **DEVS** Moysen præposuit, quem Scriptura in Numeris *mitissimum virum super omnes homines, qui morabantur in terra,* appellat; & regno eorundem **DAVID** Regem, qui non dubitavit ita orare in Psalmis. *Memento Domine David & omnis mansuetudinis eius.* Vnde in iisdem Psalmis ait. *Diriget mansuetos in iudicio; docebit mites vias suas.* Et. *Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Et in Ecclesiastico. *Fili mi in mansuetudine operatua perface, & super hominũ gloriam diligeris.* Et. *Sedes diuitum superbõrum destruxit DEVS, & sedere fecit mites pro eis.* **NEC** vero hic mansuetum vocamus, qui nunquam irascitur; aut clementem, qui nunquam exigit pœnas à delinquentibus. *Qui enim nunquam,* inquit Aristoteles in quarto Ethico. *etiam cum oportet, irascuntur fatui esse videntur, quod nec sentire, nec dolere videantur.* Vnde **S. IOAN. CHRYS.** *Neg. ferire absolute est atrocitatis, neque parcere mansuetudinis: sed mitis ille est, qui ferre potest, quæ in seipsum peccata sunt, & aliis factam iniuriam propulsat. Qui enim id non facit est deses & somnolentus, & nihilo melius mortuo affectus, non autem mansuetus. Quare hoc ipsum ostendit Moysis mansuetudinem, quod erat adeo ardens, ut profliret; cum videret alios iniuria affici, pro iusto iram non valens cohibere: at quando ipse malo aliquo affectus esset, nec ullus esset, nec pœnam sumpsit, nec à Philosophia instituto unquam recessit. illo quidem se esse malis infestum, hoc uno se esse lenem & patientem ostendens. Sed dic, quaeso, quid eum facere oportuit, nam despicere iniuriam, & malum quod pertinebat ad populum? Sed id non erat eius qui regabat populum, nec patientis alicuius, sed desidis & ignavi.*

VIDE de Statu Iudicum, Laicorum, Militiæ, Prælatorum, Regum & Principum.

DE PAUPER TATIS VOLUNTARIÆ STATV.

CAPVT I.

Quid nomine Paupertatis Voluntariæ intelligatur.

Matth. 19. 22.
Matc. 10. 27.
Lucæ. 18. 22.

PAUPER TATIS Voluntariæ nomine intelligimus eã, quam Christus Dominus apud Euangelistas cuidam diuiti adolefcēti (S. LVCAS appellat Principem) consuluit dicens. *Si vis perfectus esse, vade, vende qua habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Quam licet ille repudiarit, complexi sunt tamen Apostoli cum Petro exclamantes. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* Professi sunt & primi à postolorum discipuli. *Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant,* ait S. LVCAS in historia Apostolica, *vendentes afferbant pretia eorum qua vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum.* Et paulo ante. *Nec quisquam eorum que possidebat ali quid suum esse dicebat, & erant illis omnia communia.* Professi sunt post illos deinceps vsq; ad hoc seculum omnes monachi & clerici religiosi, Apostolorum exemplum secuti. Vnde S. BERNARDVS in declamatione instituta de Verbis B. Petri. *ECCE nos reliquimus omnia.* Hac sunt verba inquit, *qua contemptum mundi in vniuerso mundo, & voluntariam persuaserunt paupertatem: sunt qua Monachis claustra replent deserta Anachoretis.* Et POSSIDVS in vita S. Augustin. AVGVSTINVS, ait *factus presbyter monasterium intra Ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis vivere cepit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam, maxime, ut nemo quidquam proprium in illa societate haberet, sed eius essent omnia communia.*

P.c. 5.

H. libro 3.

Matth. 19. 28.

H. ep. 16.

PHILOSOPHI quidem apud Ethnicos nonnulli paupertatem voluntariam amplexi sunt, & opes abiecerunt, sed quia Christum secuti non sunt, vel ob vanam gloriam abiecerunt, veræ virtutis laudem afsecuti non fuerunt PETRVS inquit S. HERON. in Mattheum. *Piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arce quarebat, & tamen loquitur confidenter. Relinquimus omnia. Et quia non sufficit, tantum relinque, e, iungit quod perfectum est: & secuti sumus te, secimus, quod iussisti. Quid igitur dabis nobis pramij?* IESVS autem dixit illis. *Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, &c. Non dixit. Qui reliquistis omnia, hoc enim & CRATES fecit Philosophus, & multi alij diuitias contempserunt. Sed, qui secuti estis me, quod proprium est Apostolorum atq; credentium.* Et in Epistola ad Pammachium. *Non satis est perfecto & consummato viro opes cõtemnere pecuniam dissipare, & proicere, quod in momento perdi & inueniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Aristhenes,*
fccc.

fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christo discipulus prestare, quam mundi philosophus gloria animal, & popularis aura, atq; rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Similia scribit S. BERNARDVS in quodam sermone festi omnium Sanctorum. B. serm. 1.
 NEC voluntaria, inquit, quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum: nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis studio vanitatis possent vacare liberius, & nolebant censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est (à Christo.) Matth. 5. 3. Beati pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem.

CAPVT II.

De Dignitate & præstantia huius Paupertatis.

DIGNITATEM præstantiamq; Voluntariæ Paupertatis CHRISTVS Dominus bis declarauit. Semel; cū initio prædicationis suæ Pauperes spiritu beatos pronunciauit, eorumq; beatitudini principem locum inter alias octo tribuit, dicens. Matth. 5. 3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Et si enim nonnulli Patres arbitrati sint nomine Pauperum spiritu intelligi humiles, vt Hilarius, Chrysostomus, H. can. 4. Augustinus & vterq; Gregorius Nyssenus & Romanus; rectius tamen Ch. h. 15. in Math. intelligimus vere pauperes, tū quia vox πρωτος quo vtitur Euangelista, non modo significat proprie dictos pauperes, sed & amplius quiddam est, mendicos: tū quia & vox Spiritus præpe in Scripturis accipitur G. de beatit. 3. 36. mot. 20. Matth. 26. 43. p volūrate, vt in illo Christi. Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma. Et illo Pauli. Eph. 4. 3. vt solliciti sint seruari unitatē spiritus in vinculo pacis, hoc est, voluntatem, animorumq; consensionem. Sic exposuit S. BASILIUS in Psalmum 33. Matth. 5. 3. HOS Dominus beatos dicit, beati, inquit pauperes spiritu, non qui inopes sunt, sed qui paupertatem certa animi destinatione elegerūt; nihil enim eorum quæ præter voluntatem contingunt astruendum est esse beatum: eog; virtus omnis inter nosci solet, & distingui, omnium maxime hac paupertas velut caractere quoquam, si à voluntate proficiscitur. Et in Regulis breuioribus ad quæstionem: B. q. 205. Qui sunt mendici spiritu? respondet. Ioan. 6. 63. Cum Dominus dicat, alias quidem, verba quæ ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt: alias vero Spiritus Sanctus docebit Ioan. 14. 26. vos omnia, & suggeret vobis omnia, quacumq; dixerō vobis, &c. Hi sunt mendici spiritu, qui non aliam ob causam ullam ad mendicitatem diuenerunt, quam ob doctrinam Domini, qui dixit. Matth. 19. 21. Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Si vero quis oblatam sibi etiam quomodocumq; mendicitatem susceperit, & eam ad Dei voluntatem moderatus sit, vt Lazarus, neq; hic à beatitudinis illa excluditur. Eodem modo paupertatem spiritus exposuit. S. Ambr. in Lucam lib. 5. c. 6. & S. BERN. loco ante citato.

- SECVNDO eandem dignitatem ostendit Dominus, cum vitæ Christianæ perfectionem in Euangelica paupertate collocavit dicens. *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Cuius rei causam reddit. S. AMBROSIVS, vel Maximus in verba Matthæi. *Quis maior est in regno cælorum? Ideo nudi ait in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum, ut nudi quoque & expediti ad cæli ianuam properemus. Quam autem incongruum & absurdum est, ut quem nudum mater genuit, nudum suscipit Ecclesia, dives intrare velit in cælum? Propterea adolescenti illi diuiti in Evangelio à Salvatore dicitur, qui sibi iustus videbatur & sanctus, & omnia legis mandata complexisse. Si vis perfectus esse, vende omnia tua, & da pauperibus. Usque adeo enim nuda virtus apta cælo est, ut quamuis iustus quamuis sanctus, aurum vel diuitias possidens, non possit esse perfectus. Talem enim voluit adolescentem illum Dominus ad paradysum redire; qualis Adam fuerat de paradysi sublimitate deiectus.*
- S. Scripturis consentiunt PATRES. S. BASILIUS in Isaiam. Nonnulli, inquit, sunt pauperes vere beati, qui ardore tuendæ religiose pietatis omnia contempserunt, & spe illeiti diuinæ illius opulentiæ mundialem affluentiam nihili duxerunt. cuiusmodi erat pauper ille Ioannes domum nullam possidens, nō famulum, non bouem, in quo araret, non agellum, non lectum, non mensam, non panem; cuiusmodi & Elias; cuiusmodi fuerunt singuli sanctorum illorum, qui circuierunt in melotis & pellibus caprinis, egentes; angustiati, dolore male affecti. S. AMBROSIVS lib. I. in Lucam. Primam benedictionem hanc. (Beati pauperes spiritu,) utergo, Euangelista, Matthæus & Lucas, posuit. Ordine enim prima est & parens quadam generatioque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci; qui mundi cupiditate pressus emergendi non habet facultatem. S. CHRYSOST. in epistola ad Hebræos. Nihil opulentiùs eo, qui paupertatem sponte diligit, & cum alacritate suscipit. Quomodo autem hoc? inquit. Dicam, & si vultis, ipso Imperatore ditiores esse pronuncio eum, qui sponte paupertatem elegit. Quis, dic mihi, ditior est, qui per singulos dies exigit, & festinat plura colligere, & timet, ne aliquid ei deficiat: an ille, qui nihil colligens in affluentia multa consistit, & nullius eget?
- Et ad populum Antiochenum. Magna possessio paupertas sapienter ipsam ferentibus, thesaurus qui nequeat auferri, baculus firmissimus, inculpabilis possessio, diuersorium ab insidiis rurum. Et infra. Quid enim dic mihi, Elia pauperius? sed propterea omnes diuites vincebat, quoniam pauper hic erat, ipsam vero paupertatem ex mentis opulentiâ elegit. Quoniam enim omnem pecuniarum copiam, animi sui magnitudine putauit esse inferiorem, nec philosophia sua dignam, ideo tantam pauperiem amplexatus est. Idcirco Rex pauperis indigebat, & ad corpus nihil plus quam meloten habentis hiabat, qui tantum habebat aurum: sic splendidior strabea erat melote, & regalibus aulis iusti spelunca. Et in Matthæum. Si intrueri

volueris animam hominis aurum amantis, inuenies eam, ut vestimentum à decem millibus vermium corrosus, ita eam perforatam vndiq; à sollicitudinibus, & à peccatis putrefactam, & arugine plenam. Verum haud talis est anima pauperis voluntarij, sed potius fulget, ut aurum, splendet, ut gemma, efflorescit, ut rosa. Non est illic tineae, neq; fur, neq; sollicitudo negotiorum huius vitae, sed sicut angelus, ita conuersatur. Non subiacet demonibus, non assistit Regi, sed assistit DEO, non militat cum hominibus, sed cum angelis. S. AVGVSTINVS de Verbis Apostoli, agens de verbis S. Petri ad claudum. *Aurum & argentum non habeo. Ne, inquit, mirareris possessorem virtutum, antea professus est abrenunciatorem diuitiarum. Iuste namq; sequebatur, ut largiretur signa, qui opes contempserat. Quid hac paupertate ditius? quid hac virtute pauperius? Testimonium ergo virtutis securura est professio paupertatis. Vnde Apostolus loquebatur. Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Quid igitur hac paupertate ditius, aurum & argentum non habeo? Sed qui dicit, habes, qui argentum non habet? Eloquium vehemens, eloquium igne purgatum.* S. IOAN. CLIMACVS. *Nuditas rerum, omnium curarum est depositio, securitas vitae, viator omnibus impedimentis liber, maioris alienatio, mandatorum fides. Nudus monachus mundi totius est Dominus. Deo enim curam sui credidit, & per fidem omnes possidet seruos. Non dicit homini necessitatem suam, sed qua afferuntur, quasi de manu Domini suscipiet. Nudus operarius totius mortalis affectionis inimicus, quae sibi adsunt, quasi non sint, ita existimat.* B. PETRVS DAMIANI in homilia de S. Benedicto. *Dixit Simon Petrus ad Iesum. Ecce nos reliquimus omnia, amica prorsus confabulatio, & sermo omni oratorio flore venustior. Sollenne verbum magna promisso, opus sanctum, dignum benedictione relinquere omnia, & sequi Christum. Haec sunt verba voluntaria persuasoria paupertatis, quae monasteria genuerunt, quae claustra monachis, anachoretis siluas copiosius replerunt.* S. BERNARDVS ad Hattonem Trecensem Episcopum. *Nobilis reuera titulus Paupertatis, quam ipse DEVS ore commendans prophético. Ego sum, ait, vir videns paupertatem meam. Super omnes regios thesauros, hic vos titulus nobilitat amplius, & reddit illustrem. Et in sermone de omnibus sanctis. Quid tam absconditum, quam paupertatem esse beatam? attamen veritas loquitur, quae nec falli, nec fallere potest. & ipsa est quae dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias quaritis, diuitias desideratis adhuc, cum iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, praedicata mundo, credita sit ab hominibus. Quarat eas paganus, qui sine Deo vivit. Quarat Iudaeus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte magis, aut qua mente Christianus diuitias quarit, postquam Christus beatos pauperes esse praedicauit? Lege nostrum HIERON. Platum lib. 2. de bono Status religiosi cap. 3.*

A. Germ. 28.

Act. 3. 6.

2. Cor. 6. 10.

C. grad. 16.

P. hom. 9.
tom. 2.

B. ep. 23.

Thren. 3. 1.

Serm. 1.

De fructu Voluntaria Paupertatis.

P R I M V S Fructus est, quod sit meritoria vite æternæ, clare enim enū-
 tiat Christus Saluator. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum
 cælorum, Felicitas magna,* inquit S. A V G V S T I N. de verbis Apostoli. *Chri-
 stianorum, quibus datum est, ut paupertate faciant pretium regni cælorum. Non
 tibi displiceat paupertas tua, nihil ea potest ditius inueniri. Vis nosse, quam locuples
 sit? cælum emit. Quibus thesauris conferrari possit, quod videmus paupertati indul-
 tum? Vt ad regnum cælorum veniret diues possessione sua obtinere non potest, nunc
 obtinet, ut contempta perueniat.* Deinde idem Saluator alibi declarat eam
 non solum promereri vitam æternam, sed etiam magnum & eximium
 thesaurum in cælo. Vnde S. C Y P R I A N. in libro de lapsis. *Dominus bono-
 rum magister, & pramonens & consulens in futurum. Si vis, inquit, perfectus es-
 se, vade vende omnia tua & da pauperibus & habebis thesaurum in cælis, & ve-
 ni, sequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias suas non perirent, thesaurum in
 cælo reponentes, esset in cælo & cor & animus & sensus, si thesaurus esset in cælo.
 Nec vinciri a seculo posset, qui vnde vinceretur in seculo non haberet, sequeretur Do-
 minum solutus & liber, ut Apostoli, & sub Apostolis multi, & nonnulli saepe fece-
 runt, qui & rebus suis, & parentibus derelictis indiuiduis Christo nexibus adha-
 serunt. Et paulo post. Dominus autem quibus nos premiis ad contemptum rei
 familiaris inuitat. parua hæc & exigua huius temporis damna quibus mercedibus
 pensat? Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fra-
 tres, aut uxorem, aut filios propter regnum DEI, & non recipiat * septies tantum
 in isto tempore, in seculo autem futuro vitam æternam. Si quæras, quantus sit
 ille thesaurus in cælo? Respondeo cum Apostolo. *Quod oculus non vi-
 dit, nec auris audiuit, nec in car hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis, qui dili-
 gunt illum.* Vnde C H R Y S O S T. in Matthæum. *Qui renunciationem bono-
 rum facit, is nullam iacturam, sed quæstuosissimam facit mercaturam.**

I I. Fructus est, ingens remuneratio etiam in hac vita, tam tempora-
 lis, quam spiritualis. Nam vbi S. Matthæus dicit. *Omnis qui reliquerit do-
 mum, vel fratres, aut sorores, &c. centuplum accipiet,* Marcus ait, *accipiet centies
 tantum nunc in tempore hoc, domos & fratres, & sorores, & matres, & filios, &
 agros, cum persecutionibus.* Lucas vero, *recipiet multo plura in hoc tempore:* ex
 quibus verbis S. Luca liquet numerum finitum (centupli) pro infinito
 positum, vt sit sensus infinitis partibus plura accepturum, quam alios,
 qui eiusmodi paupertatem non profitentur. Varietate autem suarum
 interpretationum Prisci Patres facile indicarunt, quanta sit ea remune-
 ratio. Nam primo O R I G E N E S, Chrysof. Auctor imperfecti in Chry-
 sofomo, Theophylactus & Eurymius exponunt centuplum in hac vi-
 ta ideo accepturum, quia charitas omnia quasi communiã inter Chri-
 stianos

Matth. 5. 9.
A. scdm. 18.

Matth. 19. 21.

* al. centies.

1. Cor. 2. 9.

Ch. hom. 48.

Matth. 19. 29.

Marc. 10. 30.

Luc. 18. 30.

Chry. serm. 7. in
ep. ad Rom.

ftianos facit. Siquidem omnes viros facit fratres, omnes foeminas sorores, omnia bona communia, vt inter primos Christianos factū fuisse legimus in Apostolorum Actis. 2. S. GREGOR. in Ezechielem centuplum accipit pro perfectione vitæ Christianæ. *Recte*, inquit, *per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur. Omnis qui relinquit domum, vel fratres, aut sorores, &c. Neque enim sanctus quisque ideo terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnā uxorem deserit centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro D E I nomine temporalia atq; terrena contemnit, & hic perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens terrenis non indiget etiam si hæc non habet. Paupertas quippe in inopia metis est, non in quantitate possessionis.* 3. S. BERNARDVS in fine Declarationis ad verba, *ECCE reliquimus omnia, centuplum interpretatur de spiritualibus Dei donis. Videtur, inquit, forte nonnullis presentem sanctorum communionem facultatum pariter & voluntatū hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non adeo generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntarie eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt Martyres exilio relegatos, humana cōsolatione nouimus caruisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursum descendit à patre luminum. An non deniq; omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum. An non centuplum habet, qui impletur Spiritu Sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod lōge plus quam centuplū est visitatio paraclēti Spiritus & presentia Christi. Quam magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te? perfecisti eis, qui sperant in te? Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciae charitatis, gloria conscientia, regnum Dei quod intra nos est, non vique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Gaudium sane non modo in spe glorie, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quē voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum pro lapidatibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax, quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Hæc gratia deuotionis, & vntio docens de omnibus, quam expertus nouit, in expertus ignorat, quoniam nemo scit nisi qui accipit.* DENIQ; IOAN. CASSIANVS centuplum accipit pro renumeratione temporali & spiritali, quæ temporibus Apostolorum cernebatur in Christianorum cœtibus religiosis, & nunc multis seculis experientia probata est in monasteriis bene institutis. Ategara enim S. MARCI sententia. *Centuplam, ait, namque fratrum, parentum, ve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius vel matris, seu filij pro Christi nomine, charitate contempta; in omnium qui Christo deseruiunt dilectionem sincerissimam*

Act. 4. 35.
G. hom. 18. &
15. mot. c. 7.

Psal. 30. 20.

Luc. 17. 21.

Luc. 12. 49.

1. Ioan. 2. 27.

C. coll. 14. c. 26.

transit, pro vno scilicet tot inueniens patres, fratresq; feruentiore ac prastantiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atq; agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monachorum habitacula tanquam propria possidebit in quacung; orbis parte velut in sua domus iure succedens. Quomodo enim non centuplum, & si Domini nostri seruitia superaduci aliquid fas est, plus quam centuplum recipit, qui decem vel viginti seruorum ministeria infida & coactitia derelinquens tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? &c. Et infra. Nonne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissime qui fideliter Christo deseruiunt consequuntur, dum pro nomine eius à summis Principibus honorantur, ac licet ipsi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum atq; suis iudiciis cunctis ac potestazibus sunt, quorum vilitas etiam mediocribus forsitan despicibilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatione mansissent. Per Christi autem militiam nobilitatis nemo status contumeliam commouere, nemo obscuritatem generis audebit opponere, quin potius illis ipsis vilissima conditionis opprobriis, quibus confundi & dehonestari ceteri solent. Christi famuli gloriosius nobilitantur. Quod euidentius in Abbate IO. ANNE in illa eremo, qua Lyco oppido adiacet, commoratur, possumus approtare. Qui per obscuris maioribus natus, ita pro Christi nomine vniuerso pæne humano generi admirabilis factus est; ut cum ipse quoq; rerum presentium Domini, qui mundi huius atque imperij gubernacula retinentes etiam potentibus cunctis, regibusq; terrori sunt, velut dominum venerarentur, & oracula eius de tam longinquis regionibus expectantes imperij sui apicem & statum salutis, illorumq; prouentus illius orationibus meritisq; committerent. Hæc Cassianus.

Theod. 5. hist.
624.
Sozom. 7. c. 22.

III. Fructus est, quod hominem liberet ab inanibus curis & sollicitudinibus huius seculi, vt pecuniæ adaugendæ, agrorum colendorum, vectigalium exigendorum, litium agitandarum, & similium. Vnde LAETANTIUS libro sexto institutionum. Quid, inquit, tu tam pusillo animo paupertatem times? quam etiam vestri Philosophi laudant: nihil hac tutius nihilq; tranquillius esse testatur: Hoc quod times sollicitudinum portus est. Quid vere fluxum & fragile bonum facere sempiternum, aut thesauros tuos custodi Deo credere, vbi non furem prædoneinq; timeas. Qui apud Deum diues est, pauper esse nunquam potest. Magni & excessi animi est despicere & calcare mortalia. S. BASILIUS oratione de diuitiis & paupertate. In hoc vna, ait, nos pauperes diuites longe anteimus, quod scilicet curarum minus sustineamus: ludibrio etiam habemus ipsos vigilas habentes, dum nos somnum capimus: tum etiam rebus intentos, ac anxios, dum nos omni molestia caremus, animoq; vacuo sumus. S. CHRYSOST. ad Theodorum monachum. Non est profecto, non est omnibus curis solutus ac liber, nisi solus ille, qui Christo viuit ac seruit. Ille semper vniuersis quacung; summa, is superior inuenitur: tantum vt seipso aduersum se uti nolit inimico. Alius ei obesse.

L. cap. 22.

Ch. ep. 6.

obesse nihil poterit, nullius unquam Regis captiva colla iugo submittit, non facultatum damnis sollicitatur, quippe qui dicit, quod nihil intulimus in hunc mundum, neq. hinc quicquam auferre poterimus, non gloria aut honorum cupiditate superatur. Scit enim quod nobis dignitas nostra seruetur in caelo, non conuiciis, non plagis ad iracundiam commouetur. unum tantum Christianus iudicat malum, solumq. formidat, Domini caelestis offensam. Nam illa alia, hoc est, imminutionem pecuniarum, amissionem patriae, periculum vitae, quorum omnes etiam memoriam perhorrescunt, perniciosam prorsus esse non credit. Quid enim celsius potest esse, quid tutius quam unam tantum nos sollicitudinem gerere, quemadmodum Deo placere possumus? VERVM & fidei expertes Philosophi hunc paupertatis fructum laudauerunt, vt SENECAd Lucilium. Proice, ait, omnia ista, si sapias, imo, vt sapias, & ad bonam mentem magno cursu, ac totis viribus tende. Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura, frugalitas autem paupertas voluntaria est. ZENO, teste Nazianzeno, cum in maris tempestate omnia bona sua proiecisset; Gratiam tibi, inquit, fortuna habeo, quae me ad philosophicum pallium redigis. Melius CRATES Thebanus, qui non necessitate, sed voluntate, cum ditissimus esset, auctore Hieronymo, magnam auri summam abiecit in mare; quod cum opibus negaret se posse bene philosophari.

S. ep. 17.

N. orat. 47.

H. ep. 33.

IV. Fructus, quod paupertatem voluntariam colentibus nihil desit, iuxta illud Apostoli, nihil habentes & omnia possidentes. Vnde S. BERNARDUS in Cantica, dictum illud Christi. Si exaltatus fuero a terra omnia traham ad me ipsum, non dubitauit omnibus fratribus suis accommodare, quibus omnia non solum adiciantur; sed etiam subiiciantur, si mundum cum opibus suis reliquerint. Quod si ita est, inquit, non putent diuites huius seculi fratres Christi sola possidere caelestia, quia audiunt dicentem. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, non eos, inquam, a seimet sola caelestia possidere, quia ea sola audiunt in promissione. Possident & terrena, & quidem ita, quam nihil habentes, & omnia possidentes: eo pro certo magis Domini, quo minus capidi. Denique fidelis homini totus mundus diuitiarum est. Totus plane, quia tam aduersa, quam prospera spūs aequae omnia feruunt ei; & cooperantur in bonum. Ergo auarus terrena esurit, vt mendicis, fidelis contemnit, vt Dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo seruat. Haud fecus CHRYSOSTOMUS aduersus vituperatores vitæ monasticæ, agens de monacho. Studes, inquit, id magis addiscere, quoniam modo ille diues sit, ac te ipso qui tam multa possides longe opulentior? hoc ego modo te docebo, ostendamq. te, si illi compateris, id pati, quod illum pati arbitraris, atq. extrema in paupertate degere. Nempe enim tu eorum tantum, quae possides, dominus es, ille vero omnium quae sunt in toto orbe terrarum. Sin vero tu minus credis, age ad illum adducamus ac persuadeamus, vt de monte descendens, magis autem illi residens, alicui ex his, qui & diuites valde, & religiosi sunt, mandet, sibi

2. Cor. 6. 10.

B. serm. 21.

Ioan. 12. 32.

Math. 5. 3.

Prou. 17. iuxta
70.

Chr. lib. 2.

mittat auri pondus, quantum ipse vis, siue quia istud non pateretur, illi vel illi indigenti dare iubeat, videbis diuitem illum sibi deuotius, alacrius, promptius obaudientem, quam faceret nutu tuo quiuis ex dispensatoribus tuis. Nam hic quidem, cum aliquid iubetur impendere, mœrens & tristis id facit: contra ille, cum non impenderit, maxime trepidat atq; anxius est, ne forte in aliquo offenderit, quod sibi eiusmodi nihil imperetur.

ACCEDIT, quod nihil talibus deesse possit, quia omnem suam spem & fiduciam coniecerunt in DEVM, secundum illud Psalmi. Diuites egnerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono. Vnde CHRYSOST. ad populum Antiochenum. Deo pascente non opus est nos esse sollicitos. Nam sicut Rex si promiserit quotidianum victum ex cellariis suis se prabiturum, iam in futurum confidis: multo magis cum DEVS præbeat, & omnia tibi tanquam ex fonte fluant, conuenit te omni cura solutum esse. Si autem possit omnem carnem, multo magis sibi dicatos. Quod dictum Chrysofostomi, non ad utilitatem modo, sed etiam gloriam Paupertatis pertinet. Ingens enim gloria est, talem habere victus nostri quasi œconomum & procuratorem, qui angelis in cœlo præsidet, & sub quo cutuantur, qui portant orbem.

V. Fructus est, quod ianuam præcludat omnibus vitiis, tollit siquidem & excindit cupiditatem, radicem scilicet omnium vitiorum. Nam Apostolus in priore ad Timotheum, cum dixisset. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nocua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem, subiunxit causam. Radix enim omnium malorum est cupiditas. In quæ verba S. CHRYSOST. Paulus loquitur, ait, imo in eo loquitur Christus. Videamus plane, an ipsa quoq; rerum experimenta testentur. Quid enim mali pecunie non faciunt, imo non pecunie quidem, sed mala voluntas ipsis uti nescientiam? Cuius ergo mali illa causa non sunt? nonne harum gratia concupiscimus? non rapimus? non eiulatu perstrepiamus? non iniicitias subimus, non cõserimus rixas? non contentiones perpetuas teximus? nonne ille admortuos vsq; impias extendere manus? nonne inter parentes & fratres seuerunt? nonne iura natura, ac præcepta Dei, & omnia prorsus violarunt, qui illarum tenentur desiderio. Tolle itaq; pecuniarum studium, & omnia mala sublata sunt. Conquieuit bellum, inimicitie in gratiam redeunt, sedata sunt hæreses & lites omnes.

VI. est, quod viam patefaciat omnibus virtutibus. Paupertas enim, inquit S. BASIL. in Isaiam, pedagogus est ad colendam pietatem; contra diuitiarum ansam præbent ad cõtumeliam & irrogandam iniuriam. Et in epistola ad Olimpium paupertatis oforem. Tunc paupertatem, quam sic amanter complector, utpote philosophiæ altricem, ab usq; finibus suis exiges, profligabis, depelles? Et in Psal. 65. Pecunia iam quibusdam ministra est facta luxuria: contra paupertas multos eorum,

eorum, qui male sunt instituti, ad sobrietatem reduxit. S. GREGOR. in episto- G. Naz.
 la ad Helenium paupertatem sacram, appellat, commodissimum virtutis orga-
 num. Et ipse oratione in Maximum, qui paupertatem probri loco ei
 obiecerat, paupertatem vocat suas opes & copias. S. CHRYSOST. ad po- C. hom. 15.
 pulum. Paupertas innumera vite nostrae intulit bona, & sine paupertate inuitiles
 diuitia. Ne calumniemur, neq. has, neq. illam: paupertas enim & diuitia sunt ar-
 ma ad virtutem utraq. ferentia, si velimus. Et ut discas quod hoc verum est, illius
 mihi Iob recordare, qui simul & diues & pauper factus est, & utraq. arma tracta- Iob. 31. 32.
 uit, & in utrisq. vicit. Nam quando diues erat, dicebat. Ianua mea omni venienti
 fuit aperta. Quando vero pauper factus est, dicebat Dominus dedit, dominus ab- Iob. 1. 21.
 tulit. Dum fuit diues, multam hospitalitatem: cum factus est pauper, multam pa-
 tientiam exhibuit. Et iterum. Cum iram dimittere oporteat, cum inuidiam extingue- Id. hom. 21.
 re, cum remittere furorē, cum orationem offerre, cum benignitatem & mansuetudinē,
 cum modestiam & charitatem exhibere, ubi paupertas impedimentum esse valeat?
 Eleemosyna maxime pecuniis eget, verū & ipsa magis per paupertatem effudit: et- Luc. 21. 3.
 enim qua duos obolos erogauit, omnium hominum erat pauperior, & omnes superauit.

CAPUT IV.

De Proprietatibus Paupertatis.

PRIMA Proprietas Paupertatis, si generalissime sumatur, est, ut si-
 gnificet alicuius rei siue temporalis siue spiritualis inopiam. Quo sen-
 su S. GREG. Nazianzen. orationem suam de Pauperum amore ita au-
 spicatus est. VIRI fratres, & mecum paupertate coniuncti (quamuis enim hominum
 opinione atq. iudicio alij aliis si ad exiguam lancem expendantur, antecellant: paupe-
 res tamen omnes in vniuersum sumus, gratiaq. diuina indigemus) hanc de pauperi-
 bus amandis Orationem accipite. Et S. AVGVST. in Pl. 125. Aliquando, inquit, &
 diues inuenitur pauper, & a paupere prestatur illi aliquid. Venit nescio quis ad sumē,
 tato delicatior, quanto ditior. transire non potest. Si nudatis membris transierit, frigescet,
 agrotabit, morietur. accedit pauper exercitatio corpore, traicit diuitem, eleemo-
 synam fecit in diuitem. Ergo nolite tantum putare eos pauperes, qui non habent pe-
 cuniam. In quo quisq. pauper est, ibi illum vide, quia forte tu in eo diues es, in quo ille
 pauper est, & habes unde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus est
 quam si pecuniam accommodares. Consilio indiget, tu plenus es consilio. in consilio ille
 pauper, tu diues es. Ecce nec laboras, nec aliquid perdis: das consilium, & prestitisti
 eleemosynam. EODEM sensu alibi AVGVST. contedit omnes homines esse A. serm. 14.
 mendicos Dei. Petit, inquit, in sermone de Verbis Domini, te medicus, &
 tu es Dei medicus. Omnes. n. quando oramus mendici Dei sumus, ante ianuam magni
 patris familias stamus: imo etiam prosternimur, supplices ingemiscimus aliquid vo-
 lentes accipere, & ipsum aliquid, ipse DEVS est. Quid a te petit mendicus? panem.
 Et tu quid petis a Deo nisi Christum, qui dicit. Ego sum panis viuus, qui de caelo Ioan. 6. 51.
 descen-

Id. lect. 41.

descendi? Et rurſus. *Quantum vis habeas, quicumq; dives es, Dei mendicus es. Venitur ad horam orationis, & ibi te proba. Petis, quomodo non pauper es, qui petis. Plus addo, parum petis. An nō es dicturus. Panem nostrum quotidianum da nobis?*

B. hom. 7.

II. Proprietas est, & sequitur ex priore, quo quis pluribus eget aut plura desiderat, vt solent valde avari, hoc esse pauperiorē. Vnde CLEMENS Alexandrinus secundo Stromateo. *Paupertas, ait ex PLATONE, est existimanda, non facultates diminuerē, sed augere insatiabilitatem. Non enim est paupertas pecunia paucitas, sed insatiabilitas. Quasi recesserit, qui bonus est dives quoq; fuerit.* Et S. BASILIUS in diuites auaros, omnibus opibus circumfluentes declamitans. *Pauperem, inquit, teipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profecto est qui multis indiget. Pauperes inquam insatiabilis concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deinde viginti coactis, etiam totidem. Nec solum crescendo non expletur, sed ardentior redditur appetitus. Velut ebriis occasio sitiendi est vini copia: sic & qui repente ditatus est, pura possidens plura concupiscit, & dum perpetuo cumulum auget, morbum perpetuo nutrit.*

A. lib. 1. c. 5.

Et S. AMBROSIVS de Cain & Abel scribens. *Quid, ait, de auaritia dicam, insatiabilis pecunie cupiditate, qua quo plura abstulerit, eo magis inopem se esse credit. Omnibus inuida, sibi vilis, in summis diuitiis inops, affectu extenuat, quod censu abundat. Nullum rapiendi modus, ubi nulla mensura cupiendi. Deniq; Ecclesiastes dicit. Qui diligit argentum, non satiabitur argente, nec est finis acquisitionis eorum.* Eodem spectat quod in sermone de gula scripsit S. CHRYSOSTOMVS. *Auarus cum ad summum euaserit diuitiarum culmē, tum maxime pauper est.* Et Ethnicus SENECA ad Lucilium. *Cuicum paupertate bene conuenit, dives est. Non qui parum habet, sed qui plus capis, pauper est. Et. Is maxime diuitiis fruitur, qui minime diuitiis indiget. Epicuri est (dictum) aut Metrodori, aut alicuius ex illa officina. Et rurſus; Quis negauerit feriri quibusdam praeceptis efficaciter etiā imperitissimos? vti in his breuissimis vocibus sed vltimū habentibus ponderis. NIHIL nimis. Auarus animus nullo satiatur lucro. Et. Non vides, quem admodum theatra consonent, quoties aliqua dicta sunt, qua publice agnoscimus, & consensu vera esse testamur.*

Baruc. 3. 18.

S. ep. 2.

Id. ep. 14.

Id. ep. 49.

Id. ep. 108.

Desunt inopia multa, auaritia omnia:

In nullum avarus bonus est, in se pessimus.

Magis tamen feriuntur animi, cum carmine eiusmodi dicta sunt.

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.

Quod vult habet, qui velle quod satis est potest.

Cic. pat. 6.

M. TVLLIVS quoq; extremum suum PARADOXVM his verbis concludit. *Improbi & avari, quoniam incertas, atq; in casu positas possessiones habēt, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inuentus est, cui quod haberet, esset satis, non modo non copiosi ac diuites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt.*

III. Proprietas, Paupertas proprie accepta, vt est inopia pecuniarum; rerum ad vitam sustentandam necessariarum, adiaphora est, hoc est, natura sua nec bona nec mala, ac proinde nec virtus est, aut vitiū. S. AMBROS. in Lucam. *Beati, ait, pauperes dicuntur à Christo. Non omnes beati pauperes. Paupertas enim media est, possunt & boni & mali esse pauperes, nisi forte ille intelligendus pauper beatus, quē propheta describit dicens. Quia melior pauper iustus, quam diues mendax.* Et S. BERNARDVS in epistola quadam. *Nō paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Deniq; beati pauperes, non rebus, sed spiritu.* Et S. HIERON. in Isaiam. exponens quo sensu in Scripturis paupertas aliquādo numeretur inter mala. *Lazarus, inquit, non idcirco mala sustinuit, quia cum egestate passus est tormenta morborum, sed malis qua putabantur in seculo, vera bona est consecutus. Vnde & diues ille purpuratus, recepit bona sua in vita sua, qua illi erant bona, quia arbitrabatur bona. Et de Lazaro non e contrario dicitur. Recepit mala sua in vita sua: sed recepit mala in vita sua, qua mala non illi qui patiebatur, sed aliis videbantur. Vtriusq; rei nobis exemplum tribuit beatus Iob, qui nec in bonis, nec in malis seculi victus est, sed omnia pari mentis firmitate sustinuit. Quamobrem Salomon precatur Deum. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi: constitue autem mihi, quae sunt victui meo necessaria & sufficientia, ne saturus mendax efficiar, & dicam. Quis me videt? aut egeus furer, & perireum nomen Domini. Si autem hoc deprecatur, vt nec diuitias habeat, nec paupertatem, de quibus & Apostolus dicit. Habentes victum & vestitum, his contenti sumus: perspicuum est, diuitias & egestatem, sanitatem & languorem, voluptatem atq; cruciatum, nec bona esse, nec mala, sed pro sustinentium diuersitate bona & mala fieri.*

IV. Proprietas. Hæc proprie dicta paupertas, etsi ex se nec bona nec mala est, tamen conueniens, imo necessaria est Reipublicæ. *Paupertate enim sublata, vt bene ratiocinatur S. CHRYSOST. in homiliis de fide Annæ, vita totius constitutio tollitur, & omnis viuendi ratio perturbatur. Nam neq; nauta erit, neq; gubernator, non agricola, non camentarius, non textor, non sutor, non materiarius, non ararius, non coriarius pistore, nec alius ullus opifex; quibus si nobis carendum sit, omnia pessum ibunt: nunc enim quasi magistra quaedam optima necessitas paupertatis singulos ad opera vel inuitos perurget. Quod si omnes essent diuites, omnes etiam in otio viuerent, atq; ita omnia corrumpentur, & nihil non periret; præterea suis ipsorum verbis conuinci possunt, & ad nihilum redigi. DEINDE fœlicior fere istorum pauperum est conditio quam diuitum, quoad corpus. Nam nemo dicere, subiungit idem Chrysostomus, potest aut ostendere, quod pauperes soli agrotent, diuites semper prospera utantur valetudine. Contrarium quidem videre licet, pauperes non facile insanilibus morbis capi, sed eos passim in diuitum corporibus prouenire. Certe podagra, grauedines, dissolutiones neruorum, aut contractiones, varij fluxus vitiosi &*

corrupti delicatos illos magis infestant, eos qui unguenta o'lent, non eos qui laborant & exercentur, & quotidiana opera sibi victum quaritant. Quapropter mendicus quoque miseriore est, qui in deliciis viuunt, id quod nec ipsi inficiari possunt. Frequenter quippe diues molli lectulo cubans, inter omnimoda seruorum ac ancillarum obsequia, audito mendico per vicum clamore panem petente ingemuit, & lacrymis precatus est, ut talis fieret, dum modo sanus potius, quam in diuitiis aduersa labore et valetudine. Et S. AMBROS. lib. 6. hexameron. Respice, inquit, in sepulchra hominum, & vide quid ex te nisi cinis & ossa remanebunt, hoc est, ex corpore tuo: respice, inquam, & dic mihi, quis ibi diues, quis pauper sit? Nulla discretio inter cadauera mortuorum, nisi forte, quod grauius fetent diuitem corpora distenta luxurie. Quem audisti pauperem cruditate defunctum? Prodest illi inopia sua: excurret corpus, non opprimet. Et S. AVGVSTINVS ad pauperem. Nunquid, ait, patrimonium tuum sanitas est?

A. c. 8.

A. in Psal. 51.

B. ep. 100.

Tob. 4. 25.

V. Proprietas, eadem proprie dicta paupertas, quatenus voluntaria est, bona est, & nomen virtutis obtinet, vt docuit paulo ante S. BERNARDVS, & reuocari potest ad virtutem Temperantiæ. SVNT autem varij eius gradus. Primus gradus est eorum, qui secundum consilium Christi omnia sua vendunt, & dant pauperibus, pauperesque ac nudi Christum sequuntur. 2. Eorum, qui non quidem vendiderunt, sed ne Christum amitterent, vltro deseruerunt cuiusmodi multi sunt hoc seculo exules ex Anglia, pauperem trahentes vitam extra natale solum, eo quod signum bestię accipere noluerint. 3. eorum, qui cum diuites malis artibus esse possent, timorem tamen Dei caducis antepponentes opibus pauperes esse malunt, & cum Tobia dicunt. *Pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.* 4. eorum, qui nec sunt, nec possunt, nec volunt diuites esse, panem à Deo petentes quotidianum, & habentes victum & vestitum his contenti sunt. 5. eorum, qui vellent, si possent sine cuiusquam iniuria diuites fieri, sed cum non possint, æquo propter Christum animo paupertatem ferunt.

VI. Proprietas. Quod ad primum gradum attinet, certum est multo melius esse, magisque meritorium, quicquid homo possidet simul relinquere, vitamque Euangelicæ paupertati dicare, quam retinere sua eo consilio, vt paulatim erogentur in pauperes. Nam prius illud tanquam perfectioni consentaneum consuluit Christus, non posterius, eique consilio, omnibus vna vice relictis, paruerunt Apostoli, & primi Christiani. Vnde S. HIERONYMVS. contra Vigilantium ita scribit. *Quod asseris eos melius facere, qui vtuntur rebus suis. & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam eos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me, sed à Domino respondebitur. Si vis perfectus esse*

Matth. 19. 29.
Act. 4. 34

Matth. 19. 21.

esse, vade, vende omnia, quae habes, & da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, & nauiculam & rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus, prima secundis & tertius preferenda. Et in epistola ad Iulianum, qui H. ep. 34. prolixè in pauperes liberalis erat, eum ad omnia potius deferenda hortatur. Hortatur & Lucinium in alia. Et in vita S. Hilarionis inducit dicentem S. Hilarionem. *Neminem melius erogare, quam qui sibi nihil reseruat.* Id. p. 26.

S. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali sententia est. *Bene faciebant, qui de sua substantia Christo, & discipulis eius necessaria ministrabant, sed melius, qui omnem substantiam dimiserunt, ut expeditiores eundem Dominum sequerentur.* Idem docet CASSIANVS collatione 21. & S. GREGORIUS 32. C. cap. 33. G. c. 17. moralium.

VII. Proprietas est dicti primi gradus, ut paupertas huiusmodi voueatur & promittatur Deo, ut fit ab omnibus fere religiosis. Ita enim S. Patres consilium Christi. *Si vis perfectus esse, vade vende omnia, &c.* intellexerunt. Parum enim prodesset dare omnia pauperibus, si postliminio tandem rediretur ad opes, & lucra. Certe S. AVGVSTINVS. epistola 87. & in Psalmum 109. dicta Christi verba, cum S. BERNARDO, in Declamatione super eadem verba, rerulit ad professionem monasticam. Deinde primi Christiani, quam professi sunt paupertatem Actorum 4. capite, eandem quoque vouerunt, teste eodem Augustino sermone 1. de vita communi clericorum. Et liquet exemplo Ananiae & Sapphirae ob violatum votum morte multatis. Nam Actorum 5. dicitur de Anania. *Fraudauit de pretio agri, conscia uxore sua.* nec enim fraudauit, nisi quia quod Deo promiserat, non praestitit. Quod autem promiserit Deo, liquet ex verbis Petri. *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto & fraudare de precio agri?* quid enim est mentiri Spiritui Sancto, nisi violare fidem datam Deo? Accedit, quod tam seuera poena puniri non potuissent, nisi mendacio & auaritia grauius peccatum sacrilegij accessisset. Denique S. Patres testantur eos vouisse paupertatem de omnibus relinquendis, ut Chryso- Ch. hom. 12. H. ep. 8. Aug. ser. 27. G. l. i. ep. 33. F. c. 8. mus in Acta. Hieron. ad Demetriadem. August. de verbis Apostoli. Fulgent. de debito coniugali. Gregor. ad Venantium. **VIDE PANARIVM. V. violatio votorum.**

VIII. Proprietas est, quod Religiosi in professione huius paupertatis Deo promissae non eo contenti sint, ut superflua abiiciant, aut se ad eum statum redigant, de quo dixit Salomon. *Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria.* Et Paulus. *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.* verum his quoque Prou. 30. 2. 1. Tim. 6. 8.

necessariis se exuunt, & in quadam rerum omnium nuditate constituunt: nec aliqua tantum reserant, aut etiam multa, quod tamen ipsum laudabile & mirabile esset, sed plane omnia, & in omni genere, & in perpetuum. Imo non solum nihil habent, sed in eo statu se collocant, vt ne habere quidem possint aliquid proprii, cum omnem dominij facultatem à se præciderint. Declarant hoc Theologi iumentorum exemplo. Vt enim ea quidem vti possunt stabulo, straminibus, fœno, auena, nec tamen hæc possident, cum potius possideantur ab hominibus, quia scilicet ratione carent, quæ est causa dominij: Sic religiosi singuli, cibo, vestitu, domo reliquisque ad vitam necessariis vtuntur illi quidem, sed tanquam alienis, quia vsum tantum sibi vendicant, non dominium. Vnde consequens est neminem posse dicere aliquid esse suum. Qua de re multa in P A N A R I O V. Proprietas religiosi.

IX. Inter religiosos profitentes & vouentes Voluntariam paupertatem, multiplex est forma & modus, præcipue autem duplex. PRIOR & antiquior forma est, quæ seruata est à S. BASILIO, AUGUSTINO, BENEDICTO, BRUNONE & BERNARDO, qui nihil quidem priuatim possederunt tanquam proprium, tamen annua vestigalia vel redditus habuerunt, & sæpe tam copiosos, vt Ioannes Trithemius de solo suo ordine Benedictino libro primo de viris Illustribus sui ordinis non dubitauerit affirmare, si omnes possessiones ei adhuc manerent, futurum, vt S. Benedictus tertiam Christiani orbis partem possideret. Certe in vita S. Placidi habemus cum tantas possessiones secum in ordinem S. Benedicti transtulisse, vt se lus magnam regni Siciliae partem obtinuerit. Quo respexit S. BERNARDVS epistola I. scribens. *Offenditur terra, qua cū illo & pro illo dicitur data fuisse.* Et S. AVGVST. in epistola ad sanctimoniales, monet eas, vt quæ aliquid habuere in seculo, id velint deinceps esse commune. Et exstat IUSTINIANI constitutio, qua iubet, vt monachorum bona attribuatur monasterio quod ingressi fuerint. Et in Actis Apostolorum primis Christianis, ex communibus bonis, diuidebatur, prout cuique opus erat, qui tamen nihil suum esse dicebant. POSTERIOR forma, & perfectior est, qua nihil omnino nec priuatim, nec communiter possidetur, quam primum S. Franciscus, eiusque exemplo permotus Dominicus, deinde alij complures secuti sunt. Vnde GREGORIUS V. c. nimis praua de excessu Prælatorum, ait: Fratres Prædicatores & Minores in altissima paupertate Christo pauperi famulari. & NICOLAUS Papa c. Exiit, de verborum significatione, docet hanc formam abdicandi omnia esse sanctam & meritoriam, quamque Christus verbo docuerit & exemplo. Et S. THOMAS. Opu-
sculo

T. 6, 2.

A. ep. 109.

Auth. coll. 1.
const. 5. §. illud.
Act. 4.

sculo 17. & S. Bonaventura in opusculo de Christi paupertate, & in Apologia pauperum docent maioris perfectionis esse posteriorem hanc formam, quam sit prior, & exemplo Christi, Apostolorumque magis consentaneam. Nostra SOCIETAS utramque formam sequitur: priorem in Collegiis, posteriorem in Domibus professis.

RESTABAT, vt ageremus, de Mediis vel Adiuuentis, quibus accendi in nobis queat Amor Paupertatis, sed ea inuenies in PANARIO nostro, V. *Impatiencia in Paupertate.*

V I D E de Statu Eremitarum. Monachorum. Virginitatis. Votentium.

DE PEREGRINORVM AD LOCA SACRA STATV.

C A P V T I.

Quid nomine Peregrinationis intelligatur.

PEREGRINATIONIS VOX non vnā habet significatiōnem etiam in diuinis literis. Primo enim significat commorationem in hac vita, vt in Genesi. *Dies peregrinationis,* ait Iacob Patriarcha, *vita mea centum triginta annorum sunt,* Gen. 47. 9. *parui & mali, & non peruenerunt vsque ad dies Patrum meorum, quibus peregrinatisunt.* Et Apostolus in altera ad Corinthios inquit. *Diū sumus in corpore, peregrinamur à Domino:* Secundo designat excessum animæ à corpore, vt cum idem ait. *Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum. Ei idco contendimus siue absentes, siue presentes placere illi:* Tertio, profectiōem ad remotas orbis partes ob finem spiritualem institutam, qualis fuit Apostolorum ad prædicandum Euangelium: Quo sensu Paulus in eadem epistola scripsit de S. Luca. *Ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ.* Huius affinis est peregrinatio, de qua nos hoc loco agimus; nam nomenclatura hæc non aliud intelligimus, quam profectiōem ad loca sacra vel templa sacris reliquiis Christi vel sanctorum imaginibus vel miraculis illustria, idque pietatis causa initam.

INTER loca autem sacra quæ peregrinatione adiri solēt facile principatum obtinet terra sancta, vt liquet ex epistola S. HIERONYMI ad Marcellam. Nomine enim Terræ sanctæ intelligimus loca Christi Domini natali, prædicatione; miraculis; passione; resurrectione & ascensione in cælum. B. MARIE quoque & Apostolorum commoratione & gestis celebrata. Quæ loca maxime post repertam ab Imperato-

H. c. 19.

G. lib. 3. ep. 43.

S. lib. 2. c. 5.

Ch. hom. 5.
initio.

is Constantini matre S. HELENA crucem Domini maximo fidelium concursu frequentari cœpere ex orbetoto, vt tradit idem Hieronymus in Isaiam, & alibi. Huic peregrinationi annexa est alia ad *montem Synai*, de qua S. GREGORIUS ad Rusticianam Patritiam. Et ad *quercum Mambre*, de qua Sozomenus. Et in Arabiam ad finum B. IOB, de qua CHRYSOSTOMVS ad populum. *Multi, inquit, nunc longam & transmarinam peregrinationem a terra finibus in Arabiam abeunt, vt finum illum ceruant, & conspicati terram deosculentur, qua illius victoris certamina & cruorem omni auro pretiosorem suscepit.* Omitto ceteras Orientales.

C. hom. 65.

G. hom. 32.

SECUNDVM locum inter primarias obtinet Peregrinatio ad limina Apostorum Petri & Pauli Romam. De qua S. Chrysostomus multa præclare ad eundem populum Antiochenum dixit, & in epistola ad Romanos. De frequentatione testatur inter alios NICOLAVS I. Papa epistola ad Michaellem. Imperatorem Constantinopolitanum. *Tanta millia, inquit, hominum protectioni ac intercessioni beati Apostolorum Principis Petri, ex omnibus finibus terra properantium sese quotidie conferunt, & vsque in finem vite sue apud eius lumina semet mansura proponunt, &c.*

V. lib. 26. à c. 30.

TERTIVM obtinet Peregrinatio ad S. Iacobum Apostolum in Hispaniam, Compostellam, quæ cœpit circa annum Domini 816. post repertum eius corpus, quo & Rex Alphonfus eidem templum extruxit, teste Vasço in Chronico Anni 798. De miraculis S. Iacobi ibi factis Callistus II. Potifex Maximus integrum librum scripsit infertum speculo historiali VINCENTII Bellouacensis.

QUARTVM deniq; tener Peregrinatio ad ædem Lauretanam, hoc æuo celeberrima, & notissima, de qua integer liber scriptus est à nostræ Societatis sacerdote HORATIO Turfellino. SUNT & aliæ plures celeberrimæ, de quibus, qui volet legat nostrum P. Iacobum Gretzerum Theologum Ingolstadiensem in libris 4. de sacris & religiosis Peregrinationibus recens in lucem editis.

C A P V T · II.

Peregrinationes huiusmodi esse religiosas & imitandas.

Deut. 16. c. 16.

I. Reg. 1. 3.

PEREGRINATIONES autem huiusmodi ad sacra loca esse religiosas & imitandas, possumus primum probare ex diuinis Scripturis. Nam Deus in Deuteronomio instituit, vt filij Israhel ter in anno peregrinarentur ad tabernaculum, vel templum Domini. Quam legem sedulo præstitit, vt est in Regum historia Helcana & coniuæ eius.

Deinde

Deinde Christus ipse cū matre sua & S. Ioseph, vt testatur S. Lucas & Ioannes. Adhæc gentiles, vt est in Actis Apostolorum, è longinquis regionibus ventitabant Hierosolymam orationis & adorationis deferendæ causa, nominatim Eunuchus Æthiops. Sed & Apostolus Paulus accelerabat profectiōem, vt in Hierusalem āgeret Pentecostem, vt Hieronymus annotauit in epistola ad Marcellam. Sed & Salomon, vt est in tertio Regum, abiit in Gabaon sacrificaturus Domino, vbi & donum sapientiæ impetrauit, & alibi orat pro peregrinantibus ad templum Hierosolymitanum, vt Deus velit eos ibidem exaudire. Ecclesiasticus deniq; agens de Patriarcha Ioseph. *Ossa*, inquit, *ipsius visitata sunt, & post mortem prophetauerunt*. Sic Epiphanius in libro de Prophetarum vitis, à peregrinis visitata ait ossa Prophetarum Isaiæ, Jeremiæ & Ezechielis. Alij Patres citant pro peregrinatione etiam illud Isaiæ. *Et erit sepulchrum eius gloriosum* seu, vt Græci legunt, *Et erit requies eius honor*. Et illud regij Psaltis. *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius*. Vnde S. HIERONYMVS ad Marcellam. *Cuius sepulchri gloria, multo antequam excideretur à Ioseph scimus Isoia vaticinio prophetatum dicentis. Et erit requies eius honor, quod scilicet sepultura Domini locus esset ab omnibus honorandus*. Et EVSEBIVS libro 3. de Vita Constantini agens de S. Helenæ peregrinatione Hierosolymam studio precandi & adorandi facta. *Postquam, ait, loca seruatoris vestigius notata debito cultu ac honore affectis, conuenienter illi prophetico oraculo, Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius, pietatis sua monumenta etiam posteris cœlestim dereliquit*.

LUC. 2. 48.
Ioan. 12. 12.
ACT. 8. 27.
ACT. 20. 16.

H. ep. 17.

3. Reg. 3. & 8.

Ecc. 49. 18.

Isa. 51. 10.

Psal. 131. 7.

H. ep. 17.

E. c. 42.

Psal. 131. 7.

PATRES quoque veteres peregrinationes religiosas laudarunt. Nam EVSEBIVS iam citatus in historia Ecclesiastica commendat Alexandrum Episcopum Cæsariensem (qui 100. annis ante Constantinum Magnum vixit,) quod precationis, rerumq; à Christo & Apostolis gestarum causa peregrinatus sit Hierosolymam. Eiusdem meminit & S. HIERON. libro de viris illustribus, & addit, cum ex alio orbe, rum etiam ab extrema Britannia religionis ergo homines conuolasse Idem de obitu Paulæ. *Cuius, inquit, gentis homines ad loca sancta non veniunt?* Et ad Marcellam. *Longum est nunc ab aersu Domini vsq; ad presentem diē per singulas atates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorū venerint Hierosolymam. putantes minus se religionis, minus habere scētia, nec summā, vt dicitur, manū accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quib. primū Euangelium de patibulo coruscauerat*. S. BASIL. homilia in Iulittam Martyrē, dicit plurimos homines ad sepulcrū eius cōfluere. Et sermone in Barlaā martyrē, & alio in 40. Martyres, scribit nos debere cateruatim ad sepulcra martyrum aduolare, haud

Eufl. lib. 6. c. 9.

H. ep. 27.

H. ep. 17.

haud secus, quam apes ad aluearium, eo quod tueantur hominem ab omni infortunio. S. AMBROSIVS de obitu Theodosij Imperatoris ita scribit de S. HELENA matre Constantini Imperatoris. *Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, & scrutata est locum Dominicae passionis.* Deinde subdit de inuenta cruce Christi indicio tituli. *Habeat Helena, qua legat, unde cruce[m] Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum, regem adorauit, non lignu[m] utiq[ue], quia hic gentilis est error, & vanitas impiorum sed adorauit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo.* Et in libro contra Auxentium de tradendis basilicis, dicit se Mediolani inter medios hostes non visum, nec tantu[m] Martyres visitasse assidue. S. EPIPHAN. de Vitis Prophetarum commemorat tantam hominum turbam saepe confluisse ad Ezechielis sepulchrum, vt Chaldei timerent ne tandem a peregrinis auferetur eius reliquiae. S. GREG. Nyssenus de S. Theodoro martyre scribens, ait nunquam cessasse aduentantium peregrinorum multitudinem, viamq[ue] publicam praetulisse formicarum similitudinem, sibi mutuo credentium, dum alij venirent, alij domum redirent. S. CHRYSOSTOMVS in demonstratione, quod Christus sit DEVS. *Roma qua urbiu[m] est regalissima relietais omnib. ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Praesides, & milites.* Et in epistolam ad Ephesios. *Vellem nunc in illis locis versari, in quibus vincula illa (Pauli) manent, & catenas videre, quas timuerunt quidem daemones & horrent, & angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpusq[ue] robustum haberem, nequaquam tantam peregrinationem facere recusarem, quo catenas saltem viderem, & carcerem in quo Paulus vinctus fuit.* S. PAVLINVS ad SEVERVM. *Non aliter affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter praesens fuit Christus videant atq[ue] contingant.* Et natali tertio S. Felicis, scribit rurbas innumera-biles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis, PRVDENTIVS in hymno de S. S. Hemiterio & Chelidonio.

*Exteri, nec non vt orbis
Huc colonus aduenit.
Fama nam terras in omnes
Praecurrit prod. trix,
Hic patronos esse mundi,
Quos precantes ambiant.*

A. ep. 137.

S. AVGVSTINVS ad Clerum & populum Hipponensem. *Elegi, inquit, aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent, ad locum sanctum se peregrinaturos.* SOCRATES lib. 7. historiae scribit Eudociam Theodosij iunioris vxorem ex voto Hierosolymitanam peregrinationem suscepisse. BEDA lib. 5. historiae scribit Regem Ceaduallam peregrinationem ad limina Apostolorum, vt ibi baptizaretur, & moreretur, &

S. c. penult.

B. c. 7.

VTIVM-

utrumq; impetrasse. Regem item Coenredum eodem peregrinatum ibique in ieiuniis & precibus vsque ad vitæ exitum permansisse. ^{Ib. c. 20.} Sub idem tempus, quo Beda vixit, C. Cabilonensis Patres docuerunt omnibus probandam esse deuotionem eorum, qui pœnitentiæ causa ad limina Apostolorum, vel alia sancta loca peregrinantur. SIMEON Metaphrastes narrat S. NICOLAVM adolescentem voti causa Hierosoly- ^{In eius vita apud Sur.} mam peregrinatum. Idem de innumeris aliis Sanctis apud Surium legitur in historiis Sactorum, vt de Simeone Salo Abbate, de S. Guilhelmo Duce Aquitaniæ, de S. Brigitta, eiusq; maioribus: ac demum de peregrinis Cruce signatis ab anno 1096. vsque ad 1291, ad terram sanctam armata manu tato numero profectis, vt numerus certus iniri nequeat. Quam multi autem pietatis causa post annum illum 1291. ad terram sanctam, etiam cum ab hostibus fidei Saracenis vel Turcis teneretur, profecti sint, liquet ex eorum Hodæporicis in lucem editis, & à GRETZERO nostro libro citato commemoratis.

CAPVT III.

De dignitate sacrarum Peregrinationum.

DIGNITATEM religiosorum Peregrinationum inde cognoscere procliue est, quod apud omnes nationes Christiana doctrina imbutas, nomen PEREGRINI venerabile reputetur & inuiolabile, perinde atque publici Legati, maximè si profectiorem ad S. Iacobum, Romam vel Hierosolymam, vel alium locum sacrû instituat, multoq; amplius si certo quodam habitu peregrinis sacris vsitato vtatur. Deinde quia iam olim in veteri testamento antiquis Patribus Abraham, Isaac, & Iacob, qui se peregrinos nomine & re profitebantur, Deus peculiari quodam modo se eis ducem & patronum exhibuit, vt testatur Apostolus in epistola ad Hebræos. cum enim de illis dixisset: *Iuxta fidem defun-* ^{Heb. 11. 13.} *Et sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram,* subiungit: *Ideo non confunditur DEVS vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem.* Quæ verba expèdens ibi S. CHRYSOSTOMVS. ^{C. hom. 15.} *O quanta dignitas, inquit, vt dignaretur vocari Deus eorum. Quid dicis? Deus terra vocatur, & Deus cæli, & veluti magnum aliquid posuisti, quod dicis. Non confunditur Deus vocari Deus eorum. Magnum est hoc, & reuera magnum, & multe beatitudinis indicium. Quomodo? Quia terra quidem & cæli vocatur Deus, sicut vocatur & paganorum Deus, quia ipse condidit & construxit omnia. Sanctorum verò illorum non sic dicitur DEVS, sed sicut amicus aliquis germanus. Et paulo post: Intellige, quanta est magnitudo, qui mundi vocatur Deus, non erubescit trium vocari Deus: & merito. Non solum mundo*

aquales, sed mille talibus equiparantur meritorum momenta Sanctorum. Melior quippe unus faciens voluntatem Domini, quam decies mille iniqui.

EODEM modo DEVS fauit toti populo Israhel, cum velut peregrini, lumbos succincti, baculos in manibus tenentes, & pedibus calceati ex Ægypto in terram promissionis tenderent: *Dominus solus, teste Moyse in Deuteronomio, dux eorum fuit, in terra deserta, in loco horrois & vastæ solitudinis, circumduxit, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui. Assumpsit atque portauit in humeris suis, & sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas. DEINDE vt est in Exodo: Dominus præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis.*

FAVIT idem DEVS olim per latas leges commodis peregrinorum: *Peregrino non eris molestus, inquit, scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti. Et rursus: Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi, venietque peregrinus, pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris. Et iterum: Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas illum, sed aduenam & pupillum & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Et rursus: Neque in vinea tuarum racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimettes. Et: Si habitauerit aduena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobetis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eam quasi vosmetipsos, fuistis enim & vos aduena in terra Ægypti. Causa autem harum legum pro peregrinis non est alia, quam quod DEVS singulari amore sit eos profecutus. Vnde in Deuteronomio dicitur. Facit (Deus) iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum & vestitum.*

HAS leges egregiè seruauit pius ille Booz erga Ruth Moabitidem. Cum enim hæc in agrum eius venisset colligens spicas post terga mententium: *Audi filia, inquit Booz, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, ne recedas ab hoc loco, sed iungere puellis meis, & vbi messuerint sequere. Mandavi enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, bibe aquas, de quibus & pueri bibunt, &c.* Illustre profecto in peregrinis exemplum, & maxime imitandum in peregrinis nostris sacris, quando ad sacra loca visenda & adoranda tendunt, quorum illi veteris legis peregrini typi fuerunt: *Omnia enim in figura, teste Apostolo, illis contingebant.*

EX NOVO verò testamento pro dignitate peregrinationis illud quoque facere videtur, quod argenteis illis, quibus IYDAS prædator vendi-

vendidit Christum, teste B. Matthæo *emptus sit ager figuli in sepulturam peregrinorum*. Nam de eo ita scribit S. AMBROSIVS alicubi: *Figuli ager Christi sanguine emptus est peregrinis: peregrinis inquam, qui erant sine domo, sine patria, & toto orbe exules iactabantur, requies sanguine Christi prouidetur, ut quibus non est in mundo possessio, iis in Christo sit sepultura. Istos autem peregrinos, quos esse dicimus, nisi deuotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, & nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt? Christianus enim, qui mundum non possidet, hic totum possidet Saluatorem.*

Math. 27. 7.
A. ferm. 31.

TALIS peregrinus fuit Christus, qui non habuit vbi caput suum reclinaret, obiens per triennium vicos, castella & oppida, ut verbum Dei prædicaret, & filios Israhel ad vitam æternam adduceret. Tales omnes Apostoli, & inter eos B. PAVLVS, qui relictis omnibus secuti sunt Christum, eiusque iussu ductuque per totum orbem terrarum peregrinati sunt, ut Euangelium annunciarent. Tales fuere nobilissimi quique ex vtroque sexu, qui per hos mille quingentos & amplius annos peregrinationes religiosas ad sacra loca, Hierosolymam, Romã, Compostellam, Lauretum & alia innumera susceperunt, & peregrinationum dignitatem suo exemplo demonstrarunt.

C A P V T IV.

De Proprietatibus vel ritibus Peregrinationis.

PRI MV S Ritus est certus & cinctus habitus Peregrinantium. Fuisse enim iam olim peregrinos certo amictu distinctos ab aliis iter facientibus videtur colligi ex duobus discipulis in Emaus teste B. LVCÆ profectis, quibus comitem se adiunxit Christus habitu peregrini tectus: Sic enim eum allocuti sunt: *Tu solus peregrinus es in Hierusalem & non cognouisti, quæ facta sunt in illa his diebus?* VESTIS autem accingenda erat secundum lumbos: *Renes vestros*, mandauit in Exodo Dominus, *accingetis*. Vnde Elisæus ad puerum suum. *Accinge lumbos tuos & vade*. Et Deus Ieremix: *Accinge lumbos tuos & surge*. Et Christus: *Sint lumbi vestri pracincti*. Vnde GREGORIVS Nyssenus de vita Moyfi, *cingulo*, ait, *quodam sursum vestis trahenda est, & coarctanda, ne huc atque illuc circumfluat. Cingulum vero modestia est, & diligens viuendi ratio, quæ nos monet ad necessitatem, non ad voluptatem rebus vri.* Et alter GREGOR. Romanus in Euangelia: *Lumbos pracingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus.*

Luc. 24. 13.

Exod. 12. 11.

4. Reg. 4.

Ierem. 1. 17.

Luc. 12. 35.

G. hom. 13.

II. RITVS est baculus: nam in Exodo dicitur peregrinis. *Báculos tenentes in manibus*. Et in Genesi Iacob Patriarcha in peregrinatione existens: *In baculo meo*, ait, *transiui Iordanem istum*. Dauid quoque, ut

Exod. 12. 17.

Gen. 32. 10.

1. Reg. 17. 40.

est in primo Regum singulare certamen cum Philistæo initurus, tulit baculum suum, ait Scriptura, quem semper habebat in manibus, nempe ut peregrinus. Et S. Marcus: *Et præcepit eis, (Christus) ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum*, hoc est, baculum vialem: CASSIANVS collatione XI. scribit more receptum fuisse apud Ægyptios monachos, ut baculo & pera instructi profectioem susciperent. Sollemne & Philosophis Ethnicis fuit baculi peræque gestamen. nam de Diogene Cynico ita Latinus Poeta canit:

Marc. 6. 8.
C. cap. 3.

*Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
Ista fuit Cynici.*

A. ferm. 16.

BACVLVS autem spiritualiter denotat spem. nam NYSSENSVS loco citato ait: *Baculus verò, quo & feras repellimus, & nonnunquam sustentamur, spes est. Hac enim sola induimur, ut labores simul & dolores sufferamus, hac fessos animos recreamus.* Et S. AVGVSTINVS de verbis Apostoli: *Ipsa spes peregrinationi necessaria est, ipsa est, qua consolatur in via. Viator enim, quando laborat ambulando, ideo laborem tolerat, quia perucnire sperat. Tolle illi spem perueniendi, continuo franguntur vires ambulandi.*

4. Reg. 4.
1. Reg. 17.
Iud. 13. 11.

III. Est pera, in qua referuntur esculenta, & alia ad iter necessaria. Sic dicitur in 4. Regum quidam Elisæo Prophetæ panes primitiarum & viginti panes hordeaceos in pera sua attulisse. Et David in petra quinque limpidissimos lapides habuit. Et Iudith caput Holofernus in peram misit. Pera hæc spiritualiter est bona voluntas Dei voluntati in omnibus obsequendi. De qua angeli in Christi Domini ortu cecinerunt: *GLORIA in excelsis Deo, & pax hominibus bonæ voluntatis. Si enim bonus esse volueris, inquit S. CHRYSOSTOMVS in Matthæum: qui prohibeat nullus omnino est: immò est quidem diabolus prohibens, sed profecto nihil poterit te eligente meliora, magis autem hoc Deo tibi adiutorium copulante. Quod situ certe nolueris, retroq; recesseris, quinam ille te tutabitur? non enim necessitate ac violentia, sed cum tua te vult voluntate saluare. Quemadmodum è regione si solam ad placendum ei ostenderis voluntatem, nunquam te ille destituet, quantalibet aduersus te diabolus molietur.*

Luc. 2. 14.

C. hom. 23.

Exod. 12. 11.
Eph. 6. 15.
G. de vita Moys.
fis.

IV. Sunt calcei. In Exodo enim Dominus ad filios Israhel dixit: *Calceamenta habebitis in pedibus.* Quo respiciens Apostolus alicubi dixit: *Calceati pedes in præparationem Euangely pacis.* Vnde GREG. Nyssenus: *Ne spinis in hoc arduo viuendi genere pedes lædantur, non nudis pedibus, sed durioribus calceis muniti iter instituere debemus. Spinæ autem quæ pedibus infixæ iter retardant, peccata sunt, à quibus durities calceorum defendit, dura scilicet, & continentissima vita.* Et S. GREG. Romanus in Cantica: *Calceamenta de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes spiritualiter calceamus, quando à Patribus san-*

G. in c. 7.

Etis

Etis carne mortuis exempla sumimus, ut ad eorum similitudinem mundi huius tentationes expugnemus.

V. Est viaticum: In Deuteronomio Deus pro seruo libertate donato hoc præceptum dedit: *Quem libertate donaueris, nequaquam vacuum abire patieris, sed dabis viaticum de gregibus, & de area & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.* Nos omnes vocati sumus in libertatem ab eo, qui apud B. Ioannem dixit: *Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* necesse est ergo, ut & de viatico nobis prospiciamus: *Multo siquidem viatico, inquit S. CHRYSOST. in Ioannem, opus est, nam & multus labor, multus estus, magna solitudo peragrandæ est. Nullum est diuersorium, neque forum, ubi nobis necessaria comparare possimus, nisi hinc omnia nobiscum auferamus. Audi quid dicant virgines. Ite ad vendentes, & euntes non inuenerant. Audi Abraham. Chaos est inter nos & vos. Sed hæc utinam nos non audiamus, sed accipientes hinc, quæ ad æternam vitam sufficiant viatica; cum fiducia videamus Christum Dominum.* Inter viaticæ autem optimum est S. Euchari-
stia. Nam & in Exodo manducabatur à Iudæis habitum peregrinorum præferentibus cum baculis & calceis agnus Paschalis, qui typus fuit S. Euchari-
stia. Vnde & in extrema cœna Christus manducationi agni Paschalis, ilico consecrationem S. Euchari-
stia subiecit. Qua de causa consultissime faciunt, qui non ante peregrinationem inchoant, quam confessione peccatorum facta se hoc sacramento communierint.

VI. Proprietas. Frequentatiõ orationis, quo iter semel inchoatum feliciter vsque ad terminum prosequatur. Cuius exemplum præbit Regius ille peregrinus DAVID, dicens & orans ad Deum: *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. utinam dirigantur via mea ad custodiendas iustificationes tuas. Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui. Viam iniquitatis amoue à me, &c.* IDEM cum dixisset: *Aduena ego sum & peregrinus apud te, sicut omnes Patres mei,* subiecit hanc precationem merito tibi imitandam: *Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero, hoc est, interprete S. AMBROSIO: Hic mihi remitte, ubi peccaui. Nisi hic remiseris mihi, ibi remissionis requiem inuenire non potero. Quod enim in terra ligatum manserit, ligatum manebit in cælo: quod solutum in terra fuerit, solutum erit in cælo.* QVOD si Peregrinus etiam cantet hymnos sacros, vel Psalmos, eo leuiorem reddet itineris laborem. vnde & David dicebat: *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* *Quæ enim bene tenemus, ait S. AMBROSIVS, cantare consueuimus, & que melius cantantur, melius adherent nostris sensibus. Hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis iustificationes Domini sunt.* Qua de causa cum Moyses canticum: *AVDITE cæli quæ loquor, filiis Irahel traderet, hoc simul præceptum adiunxit: Nunc itaq; scribite vobis canticum istud, & docete filios Isra-*

hel ut memoriter teneant, & ore decantent, & sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel.

VII. : Proprietas est, quod peregrinaturi ad remotiora loca soleant curare benedicti à sacerdotibus peram & baculum. Vnde Edinerus in vita S. ANSELMI ait, sanctus Anselmus peregrinaturus peram & baculum coram altari suscepit. Formulam benedictionis ex Olao Magno recitat GRETZERVUS lib. 2. de sacris peregrinationib. cap. 2.

Sur. tom. 2.

C A P V T V.

De fructu sacrae Peregrinationis.

PRIMVS fructus est, quod ex ea magnus honor & veneratio redundet in sanctos, eoque maior, quo maiori affectu, labore; periculoque itinerum suscepta fuerit. Imò redundat in DEVM ipsum sanctitatis eorum auctorem. *Honor enim, teste S. BASILIO in 40. martyres, & Damasceno, libro 4. de orthodoxa fide, à conseruis in bonos collatus benevolentia significationem apud communem Dominum habet.* Et HIERON. ad Riparium. agens de sanctis: *Veneramur seruos, ut honos seruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit.* Et S. AVGVSTINVS de sanctis: *Quotiescunque fratres martyria celebramus, toties Christi gloriam predicamus, non enim suspicimus, quod passi sint, sed propter quem passi sunt, admiramur.*

D. c. 16.

H. ep. 58.

Matth. 10. 40.
A. scim. 11.

II. Fructus est, quod ex ea magna multa que commoda redundant in nos, tam corporalia, quam spiritualia. EVSEBIVS libro tertio præparationis Euangelicæ. *Hæc nos quotidie, inquit, factitamus sanctos Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, vota que ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.* S. CHRYSOST. in S. Lucianum Martyr. *Noli, dilectissime, loci huius frequentationem contemnere: siue enim mæror aliquis negotium faceffat, hic relegatur: siue cura seculares, aufugiunt, siue alienæ à ratione perturbationes, sedantur, à foro autem & theatris, ac ceteris profanis conuentibus multis accumulatis curis ac mæroribus, animeque morbis; domum redimus. Si hic continuo verferis, prorsus etiam ea, quæ foris contraxisti mala depones: Sin autem resilias, fugiasque, tum illa etiam, quæ sacrarum ope Scripturarum bona tibi comparasti prorsus amittes, tuæque omnes diuitiæ à profanis illis confesibus & colloquiis subripiuntur. Qui huc cum fide ac studio ventitat, innumeris thesauris ditatus abscedit: & si os tantum aperuerit, omni odorum suauitate continuo ac spiritualibus opibus complebit illos, qui congressu eius fruuntur, & si sexcentæ ingruerint calamitates, omnes equo animo feret, &c. Neque vero tantum ex ad-*
monitio

E. c. 7.

monitione, sed etiam ex precibus, paterna benedictione, ex communi conuentu, fratrumque charitate, atque aliis sexcentis ex rebus multa utilitate, atque animi oblectatione percepta solet discedere, atq. innumera bona domum reportare. Perpende itaque hodie, quanta vos benedictione cumulandi sitis, quanto illi damno multandi. Nam vos quidem martyrum percepta mercede discedetis, illi verò præterquam quod lucro isto priuabuntur, alio quoque damno afficientur, quod ex futilibus occupationibus multis sollicitudinum sordes contrahant. Quemadmodum enim is qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet; & qui iustum recipit, mercedem accipiet iusti: Sic & is, qui recipit martyrem in nomine martyris, mercedem martyris accipiet. Tum verò quis martyrem recipit, cum ad eius memoriam conuenit.

Math. 20. 46.

III. Fructus, quod non solum ob peregrinationem re ipsa ad sacra loca institutam, sed etiam ob votum solum de illa factum multa magnaque miracula & olim facta sint, & in hodiernum vsque diem fiant, vt liquet ex historia Laurerana nostri P. HOKATI Torfellini, & ex Trithemio à me nuper edito, de Miraculis Dittelbacensibus & Heilbrunnensibus in Franconia. ac denique ex Iusto Lipsio V. C. L. de Diua Hallensi, & Aspricolli. Ex veteribus Patribus.

Moguntia anno 1604.

S. AMBROSIVS de SS. Geruasio & Protasio ita scribit: *Cognouistis, imò vidistis ipsè multos à demoniis purgatos, plurimos etiam ubi vestem sanctorum manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus absolutos. Quanta oraria iactitatur, quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicinalia reposcantur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit.*

A. ferm. 91. & ep. 85.

S. CHRYSOSTOMVS in S. Iulianum: *Suue quempiam à demone, corruptum ac furem, & ad sanctum illud sepulchrum deduc, quo reliquie martyris continentur, tum resilientem planè, atque fugientem videbis. Vt enim si per prunas incessurus esset, sic ab ipso vestibulo statim exsilit; & ne oculos quidem aduersus ipsam thecam audeat attollere. Vides vt astris cælestibus martyrum vulnera splendidiora sint, maiorig. virtute polleant?*

S. AVGVSTINVS libro nono confes. agens de corporibus SS. Geruasij & Protasij: *Cum enim, ait, propalata & effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam basilicam, non solum quos immundi vexabant spiritus confessis eisdem demonibus sanabantur, verum etiam quidam plures annos cæcus ciuis, ciuitatig. notissimus, cum populi tumultuantis læticia causam quesisset, atq. audisset, exiliuit, eoque se vt duceret, suum ducem rogauit. Quo perductus impetrauit admitti, vt sudario tangeret feretrum pretiosa in conspectu tuo mortis sanctorum tuorum. Quod ubi fecit, atque admouit oculis, confestim aperti sunt. Unde S. AMBROS. in ferm. de inuentione corporum S. Geruasij & Protasij:*

A. ferm. 91.

Negant (Ariani) cæcum illuminatum (à reliquiis) sed ille non negat se sanatum.

Clamat,

Clamat, quia ut contigit *ſimbriam de veſte martyrum, qua ſacræ reliquiæ veſtiuntur, redditum ſibi lumen ſit.* THEODORETUS in hiſtoria religioſa de Marana & Cyra fœminis ſanctis ita ſcribit: *Cum aliquando deſideraſſent ſalutarium Chriſti paſſionum ſancta loca videre, venerunt Æliam (Hierofolyamam) cum in via nihil cibi ſumpſiſſent. Sed poſtquam in illam urbem venerunt, & adorationem impleuerunt, cibum ſumpſerunt, & reuerſa ſunt, rurfus à ieiunis conſecto itinere. Eſt autem iter non pauciorum, quam viginti dierum.* S. B. E. D. A. lib. 5. hiſtoriæ Anglicanæ: *Ceadwalla rex occidentalium Saxonum cum genti ſua duobus annis ſtrenuiſſime præeſſet, relicto imperio propter Dominum regnumq; perpetuum venit Romam, hoc ſibi gloria ſingularis deſiderans adipiſci, ut ad limina Apoſtolorum beatorum fonte baptiſmatis ablueretur: in quo ſolo didicerat generi humano patere vitæ cœleſtis introitum: ſimul etiam ſperans, quia mox baptizatus carne ſolutus ad æterna gaudia iam mundus tranſiret. Quod utrunq; ut mente diſpoſuerat, Domino adiuvante completum eſt. Etenim illo perueniens Pontificatum agente Sergio, baptizatus eſt die ſancto Sabbathi Paſchalis anno ab incarnatione Domini ſexcēteſimo octuageſimo nono, & in Albis adhuc poſitus languore correptus duodecimo Kalēdarum Maiarum die ſolutus eſt à carne; & beatorum eſt conſortio ſociatus in cœlis.* Addam poſtremum miraculum de peregrinis ad S. IACOBVM in Hiſpaniam. LVCIVS Marinæus Siculus libro 5. de rebus Hiſpaniæ: *In antiquiſſima, inquit, ciuitate, quam S. Domini Calciatensis vulgus appellat, gallum vidimus & gallinam, qui dum vixerunt, cuius coloris fuiſſent, ignoramus: poſtea verò cum ingulati fuiſſent, & aſſi, candidiſſimi reuixerunt, magnam Dei potentiam, ſummumq; miraculum referentes. Cuius rei veritas & ratio ſic ſe habet. Vir quidam probus & amicus Dei, & uxor eius optima mulier cum filio eius adoleſcentulo magnæ probitatis ad S. Iacobum Compoſtellam proficiſcentes, in hanc urbem itineris labore deſeſſi ingrediuntur, & quieſcendi gratia reſtiterunt in domo cuiuſdam, qui adultam filiam habebat. Quæ cum adoleſcentem pulchra facie vidiffet, eius amore capta eſt. Et cum iuuenis ab ea vexatus eius voto repugnaffet, amorem conuertit in odium, & ei nocere cupiens, tempore quo diſcedere volebant, eius cucullo crateram ſui patris clam impoſuit. Cumq; peregrini mane diſceſſiſſent, exclamauit puella coram parentibus crateram ſibi fuiſſe ſurreptam. Quod audiens Prætor ſatellitum cōfeſſim miſit ut peregrinos reduceret. Qui cum veniſſent, puella conſcia ſui ſceleris acceſſit ad iuuenem, & crateram eruit è cucullo. Quare comperto delicto iuuenis in campum productus ſine culpa laqueo ſuſpenſus eſt, miſerique parentes cum filium deploraffent, poſtea diſcedentes, Compoſtellam peruenierunt. Vbi ſolutis votis, & Deo gratias agentes, ſubinde redcuntes ad locum peruenierunt, ubi filius erat ſuſpenſus, & mater multis perfuſa lachrymis multū diſſuadente marito ad filium acceſſit. Cumque filium ſuſpiceret, dixit ei filius. Mater mea noli flere ſuper me, ego enim viuus ſum, quoniam Virgo Dei genitrix, & S. IACOBVS me ſuſtinent, & ſeruant in columem*

lumem. Vade ad iudicem, qui me falso condemnauit, & dic ei me viuere propter innocentiam meam, ut me liberari iubeat, tibiq; restitui. Prætor conuenit in mensa sedentem, qui gallum & gallinã assos scindere volebat. Prætor inquit, filius meus uiuit, iube solui obsecro. Quod cū audisset Prætor, existimans eam somniare, respondit subridens. Quid hoc est bona mulier. Ne fallaris, sic enim uiuit filius tuus, ut uiuunt hæ aues. Et uix hoc dixerat, cum gallus & gallina saltauerunt in mensa, statimq; gallus cantauit. Quod cum uidisset prætor, at tonitus continuo egreditur, uocat sacerdotes & ciues, proficiscuntur ad iuuenem suspensum, & inueniunt incolumem, valdeque lætantem, & parentibus restituiunt, domumque reuersi gallum capiunt & gallinam, & in Ecclesiam transferunt magna sollempnitate? Quæ ibi clausa res admirabiles & Dei potentiam testificantes obseruantur, ubi septennio uiuunt. Hunc enim terminum DEVS illis constituit, & in fine septennij antequam moriantur pullum relinquunt, & pullam sui coloris & magnitudinis. Et hoc fit in ea Ecclesia quolibet septennio. Omnes autem peregrini hanc urbem transeuntes, qui sunt innumerabiles, quod mirum est, galli huius & gallinæ plumam capiunt, & tamen nunquam pluma illis deficiunt. Hoc ego testor, propterea quod uidi & interfui, plumamq; mecum fero. Hæc ille.

IV. Fructus est, quod mirificè valeat ad excitandam & inflammandam in homine pietatem sola inspectio locorum sacrorum: Nam si bellatoris arma cruentata quis cernens, inquit CHRYSOSTOMVS in S. Iulianum, Clypeum, hastam & lorica, licet omnium sit ignauissimus, statim exardescit & ad bellum promptus emicat: nos qui non arma, sed corpus ipsum cernimus sancti quod dignum habitum est, ut ob Christi confessionem cruentaretur, qui possumus non ad summam promptitudinem animi exardescere, cum hic aspectus ueluti ignis quidam in mentem nostram incidat, & ad idem nos certamen inuitet? Propterea nobis Sanctorum corpora usque ad tempus resurrectionis commendauit DEVS, ut maxima Philosophia materiam & occasionem haberemus. Et iterum: Neque uerò tantum miracula operatur, sed philosophari etiam suadet: siue enim diues sis ac superbias, cū huc ueneris ac martyre intuitus fueris, quatumq; sit inter opes tuas, & huius discrimen, tecū reputaueris, elatos animos subito deprimes, & posito fastu multa cū anima sanitate discedes. Si uerò pauper & despectus uidearis, cum huc ueneris, & diuitias martyris uideris contemptis seculi opibus, multa instructus Philosophia discedes. Concludam cum testimonio domestico & recentiori Nobilis D. Bernardi BREIDENBACHII quondam Metropolitanæ Ecclesiæ Moguntinæ Decani, qui peregrinationem Hierosolymitanam iniit sub annum Domini 1483. eamque diulgauit: Sacrorum locorum, inquit, deuota uisitatio ad emendatioris uitæ propositum concipiendum, hauriendamq; suorum compunctionem criminum, non nihil confert pio & fideli peregrino: ita ut meo quidem arbitrato, atque plurimorum mecum consentientium censura, nullus pæne sit, uel perrarus, qui non melior inde regredia-

tur, quam ante fuerit ingressus. Neque ob id hoc in loco gentili concesserim Poetae dicenti:

Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quis equidem Christicola has ingressus terras sacratissimas non mox amaras solvatur in lacrymas? quis compunctionis non præ se feret indicia etiamsi adamantino esset pectore, ubi & petra scissa sunt, & saxa ingentia diruta (qua hodie sub aspectum ibi monstrantur) atque terra tota funditus mota Christo moriente in cruce? Quis non alterum mutaretur in virum, perditus quantumvis ante fuisset? quandoquidem, ut de plenissimis illis remissionibus & indulgentiis copiosissimis taceam, mox ubi mare egreditur, & pedem terræ Sanctæ infigit, quando, inquam, quod pluris facio, veneranda Salvatoris sui vestigia, ac omnium pæne passionum, ceu victoriarum suarum erecta ibi vexilla, terramque suo pretioso rubricatam & perfusam sanguine, copia sibi datur sub oculis conspirare, deoscularique ore, terere pedibus, manib. & corpore toto complecti: Quando licet villulam Christi ingredi, intrare MARIÆ diversorium, atque præsepe illud dignissimum contingere, adorare paruum hoc terræ foramen, in quo cælorum conditor natus est, in quo inuolutus pannis visus à pastoribus, stella demonstratus, à Magis fuit adoratus, &c. Breidenbachio consentit illustrissimus Princeps Nicolaus Christophorus RADZIVILIVS, qui anno Domini 1583. sacra Hierosolymorum loca adiit, cuius exstat Hodæporicum latinè & germanicè: Cum sacrosanctus iste locus, ait, hoc proprium habeat, ut maximos etiam peccatores peculiari quadam ratione, cum omnium sensuum stupore ab omnipotenti DEO, pro innumeris beneficiis, qua in homines contulit, agendas gratias excitet: præsertim verò etiam vehementer hominem inflammet ad meditando perquam acerbos dolores & angores mortis hic locorum Christus Dominus & Salvator noster redemptionis nostræ opus voluit perficere.

V I D E De Statu Processionum sacrarum, quem ob similitudinem argumenti hic proxime subiicio.

DE PRO.

DE PROCESSIONIS SACRÆ S T A T V.

C A P V T I.

Quid nomine Processionis Sacræ intelligatur.

PROCESSIO sacra non est aliud, quam pia cleri, vel Christiani populi, vel vtriusque precabundi, cum certo ritu ac ceremonia progressio. SIDONIVS libro quinto epistolarum, vocat *Supplicationem*. S. ep. 14.
GRÆCI persæpè λιτανείαν, λιτανεύειν enim idem est, quod processionem facere: *Notandum*, ait WALAFKIDVS Strabo libro de incremento rerum Ecclesiasticarum: *Litanias non tantum dici illam recitationem nominum, qua Sancti in adiutorium vocantur infirmitatis humanæ, sed etiam cuncta quæ in supplicationibus fiunt.*

Auth. coll. 9. tit. 15. §. si quis. Val. c. 28.

SVNT autem variæ huiusmodi Processionum formæ & modi. Aliæ enim sunt statæ & perpetuæ, totique Ecclesiæ communes, vt est Processio LITANIÆ, quæ dicitur *Maior vel Minor*, & processio sanctissimi Sacramenti in festo Corporis Christi. Aliæ verò sunt temporales & arbitrariæ pro diuersitate, temporum, locorum & causarum à Magistratu Ecclesiastico politicove decretæ.

EX STATIS LITANIA MAIOR illa dicitur, quæ instituitur VII. Kalendas Maij in festo S. MARCI Euangelistæ: cuius auctor fuit S. GREGORIUS Papa, teste Ruperto libro 8. de diuinis officiis. Beda & Adone in Martyrologio. immò S. Gregorius ipse lib. 7. epistolarum. appellat *Maiorem*, & libro II. cap. 2. *septiformem*. Causam autem huius Litaniæ S. GREGORIO dedit honesta lues, quam narrat PAVLVS Diaconus libro 3. de gestis Longobardorum, & GREG. TVRONICVS libro decimo historiæ Francorum: ANNO, inquit, *quintodecimo Childerici Regis Diaconus noster ab urbe Roma Sanctorum cum pignoribus veniens sic retulit, quod anno superiore mense nono tanta inundatione Tyberis fluuius urbem Romam obtexerit, vt ades antiquæ diruerentur, horrea etiam Ecclesiæ sint, in quibus nonnulla millia modiorum tritici periere. Multitudo etiam serpentum cum magno Dracone in modum trabis valida per huius flumij alueum in mare descēdit. Sed suffocata bestia inter salios maris turbidi fluctus litori eiecta sunt. Subsecuta est euestigio clades, quæ in quinariam vocant. Nam medio mense II. adueniens primū omnium iuxta illud, quod in Ezechiele Propheta legitur. A sanctuario meo incipite, Pel-*

P. c. 11. G. c. 1.

Ezech. 9. 6.

Anno 590.

gium Papam perculit: quo defuncto magna strages populi de hoc morbo facta est. Tantis malis vt occurreret eius successor GREGORIUS Magnus, indixit dictam LITANIAM vel Processionem, quæ MAIOR est dicta, quod omnes totius anni supplicationes, & viæ longitudine, & precum prolixitate, & populi concursu superabat. Constabat enim septem diuersis procedentium è diuersis locis hominum classibus: vnde & *Septiformis* dicta est. Sermonem eo die à B. GREG. habitum habes apud Greg. Turonicum loco citato, & ipsum nostrum Gregor. lib. II. epistolarum cap. 2. Accidit tunc teste eodem Turonico, *vnus hore spacio, dum voces plebs ad Dominum supplicationis emisit, octoginta homines ad terram corruisse, & spiritum exhalasse. Sed non destitit, inquit, sacerdos tantus predicare populo, ne ab oratione cessarent.*

Anno Dom.

452.

G. c. 34.

A. Tom. 7. p. 338

S. ep. 14.

MINOR Litania appellatur, quæ triduo ante festum Ascensionis, qui dies iam dicuntur Rogationum, celebratur, cuius primus auctor fertur S. MAMERCUS Viennensis in Gallia Episcopus. nam S. GREG. Turon. lib. 2. hist. ita scribit: *Appropinquante ascensione maiestatis Dominice indixit S. MAMERCUS populis ieiunium, instituit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem,* & ibidem allegat testimonium S. AVITI, cuius homilia extat in Bibliotheca Patrum. Deinde SIDONIUS Mamerci æqualis libro 5. epistolarum: *Rogationum, ait, nobis sollemnitatem primus Mamercus Pater & Pontifex, reuerendissimo exemplo, utilissimo experimento inuenit, instituit, inuexit.* Idem testantur alij scriptores, qui de officii Ecclesiæ scripserunt. Occasionem autem dedit huic Processioni creber terræ motus, & incurfus ferocium in urbem luporum, ac gnis subterranei eruptio, teste eodem Turonico & Sidonio. Quoniam vero perfuncti periculis Viennenses quotannis easdem supplicationes repetiuerunt, paulatim eorum exemplum omnès Occidentis Ecclesiæ sunt secutæ: *Cessantibus, inquit idem Turonicus, exinde terroribus, per cunctas prouincias dispersa facti fama cunctos sacerdotes imitari commouit, quod sacerdos fecit ex fide, quæ usque nunc in Christi nomine per omnes Ecclesias in compunctione cordis, & contritione spiritus celebratur.* TERTIA ex statis & perpetuis processionibus est illa CORPORIS Christi, quam instituit VRBANVS Quartus, de qua multa noster NICOLAUS SERARIUS libro 2. de Processionibus, cap. nono. & PETRVS THYRÆVS in disputatione de festo CORPORIS Christi, Moguntia edita. De ceteris, quia variæ & peculiare sunt, nihil attinet dicere.

S. Proceſſionis Antiquitas & dignitas.

PROCESSIONVM ſacrarum Antiquitas & dignitas demonſtrari po-
teſt exemplis illuſtribus tum Veteris, tum Noui teſtamenti. Ex VE-
TERI primo habes exemplum apud Iofuam proceſſionum amburba-
lium, à Deo mandatarum his verbis: *Circuite urbem cuncti bellatores ſemel* 10ſ.6.
per diem. Sic facietis ſex diebus. Septimo autem die Sacerdotes tollent ſeptem buc-
cinas, quarum uſus eſt in Tubileo, & præcedent arcam fœderis ſeptiesq̃, circuibitis
ciuitatem, & Sacerdotes clangent buccina.

II. Habes in primo Regum, vbi cum Iſrahelitzæ fugati caſique el- 1.Reg.c.4.
ſent à Philiftæis, maiores natu dixerunt: *Afferamus ad nos de Silo ar-*
cam fœderis, vt veniat in medium noſtri, vt ſaluet nos de manu inimicorum no-
ſtrorum. Miſit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini ex-
ercituum ſedentis ſuper Cherubin. Cum autem veniſſet arca fœderis Do-
mini in caſtra, *vociferatus eſt omnis Iſrahel clamore grandi & perſonuit terra.*
cur vero tanto gaudio perſuſi ſunt Iſrahelitzæ ob adductam arcam, niſi
in eius præſentia ſalutis ſuæ ſpem collocarent?

III. Habes in 2. Regum, vbi Rex Dauid, poſt debellatos Philiftæos,
& occupatam Hieroſolymam duplicem vno anno inſtituit proceſſio-
nem. Vnam, qua arcam Domini è Cariathiarim in domũ Obededom 2.Reg.6.
Gethæi traduxit. Alteram, qua ex domo Obededom in ciuitatem, & 1.Par. 13.
tabernaculum honorificè paratum, idque cum omni genere ſacrarum
ceremoniarum, hoc eſt vario Pfalmore cantu, Muſicorum inſtru-
mentorum mirifico ſonitu, Sacerdotum & Leuitarum ſingulari ordi-
ne, & ornatu, atq; adeo ipſo Rege religionis ergo ante arcam ſaltante.

IV. Habes lib. 2. Eſdræ, vbi Nehemias, poſt ſolutam captiuitatem 2.Eſd.c.12. 27.
Babylonicam, & Hieroſolymam reædificatam, dedicationem muro-
rum ita perfecit, vt ab interiore vrbs parte ſuper muros ipſos duæ, quæ
ſibi mutuo tandem occurrerent, præcantium, Deumque collaudan-
tium claſſes procederent, murosq; circuirent & luſtrarent, cum cantici-
cis, odis & organis variis. Textus vocat, *choros duos laudantium & cun-*
tium, id eſt, procedentium. Quæ omnes proceſſiones vt ſunt ſimilli-
mæ noſtris, quæ nunc in Eccleſia Catholica celebrantur, ita non du-
bium eſt, q. typum earum fuiſſe: *omnia enim in figura, teſte Apoſtolo, con-* 1.Cor.10.11.
tingebant illis.

Ex Novo verò teſtamento primum habemus exemplum IOSEPH Luc.2.
& MARIÆ cum puero IEſu aſcendentium ad diem feſtum Hieroſo-
lymam, tenebantur enim omnes Iudæi quotannis ſecundum legem
Moysiſ ter reuiſere Hieroſolymitanum templum nempe in feſtis trib. Exod.23. & 24.
Deut.16.

Pascha, Pentecostes, & Scenopogiorum, idque PRIMO vt agerent gratias pro tribus Dei beneficiis. In Paschate quidem pro liberatione ex Ægypto. In Pentecoste, pro data cœlitus lege. In Scenopogiis pro dato terræ sanctæ promissæ dominatu. 2. Vt sua vota & sacrificia offerrent. 3. Vt benedictionis summi Pontificis fierent participes. Itaque verissimile est eos iter illud sacrum eum precibus & hymnis confecisse. Quod autem primis trecentis annis in Christiana Ecclesia non floruerint huiusmodi processiones, causa manifesta est, quia gliscientes id temporis persecuciones illam libertatem piorum exercitiorum impediabant. Quamprimum autem Imperatores fidem Christi amplecti cœperunt, sacræ processiones in lucem prodierunt. Nam, CONSTANTINVS Magnus post Concilium Nicænum, teste EVSEBIO libro tertio Vitæ eius, Constantinopolitanam urbem à se extructam Beatissim. Virgini MARIÆ dedicauit, idque non sine sacra processione, signi crucis prælatione, hymnis & canticis perfectum esse, non obscure significat NICEPHORVS libro 8. historię suæ his verbis: *Supplicis more rogauit Imperator. Episcoporum conuentum, vt precationibus suis munitiones & muros noue Urbis firmarent.* Et paulo post: *Constantinopolim veniunt, Encenia & consecrationis diem festum celebrant, incruento sacrificio operantur, precibus, votisque Urbem abundè prosequuntur & firmant.*

3. EXEMPLVM habemus in Reliquiis S. BABYLÆ, quæ cum tempore IULIANI Apostatæ è Daphne Antiochiam referrentur, publicè per plateas cantati sunt Psalmi, in processione non virorum modo, sed etiam sceminarum & puerorum teste S. CHRYSOSTOMO in oratione contra Gentes, Socrate, Sozomeno & Theodoretto in Ecclesiastica historia.

4. In Imperatore THEODOSIO, de quo cum Eugenio Tyranno bellum illaturus esset, ita scribit RVFFINVS lib. 2: historię: *Preparatur (THEODOSIVS), ad bellum, non tam armorum, telorumq̃, quam ieiuniorum, orationumq̃, subsidiis, nec tam vigiliarum excubiis, quam obsecrationum pernoctatione munitus circumibat. cum Sacerdotibus & populo omnia orationum loca. Ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.*

5. Exemplum habes in THEODOSIO Iuniore, qui cum in maxima quadam tempestate populum monuisset, vt è Circo ad Ecclesiam tenderet, ipse in media, inquit SOCRATES, *populi frequentia priuati hominis habitu incedens, hymnos recitare exorditur.* Et NICEPHORVS: *Litania, inquit, instituta est, supplicantes processere, laudibus Deum vexere, atque vna concors Ecclesia ciuitas tota facta, & ipse Imperator medius hymnis canendis præijt.*

2. exempl.

E.c.47.

N.c.26.

Soc.3.c.16.
Soz.5.c.19.Th.3.c.10.
R.c.33.

Anno 408.

S.lib.7.c.22.

N.l.14.c.3.

prægt, habitu priuato incedens. Idem factum est sub eodem Imperatore, cum terræmotu quateretur Constantinopolis, teste eodem NICEPHORO, Cedreno, & aliis. N. 1b. c. 46.
C. in Theodor.

6. Exemplum sit MARTIANI Imperatoris, qui successit Theodosio, *qui multa, teste eodem Nicephoro, religione & sanctitate vir in supplicationibus publicis alius præibat, & maximam indigentibus pecuniam præbebat.* Idem teste THEODORO Lectore Anatolium Episcopum cohortatus est, vt tales decerneret supplicationes. Sub idem tempus & S. MAMERTVS suas supplicationes in Galliis inchoauit, de quo supra actum. Anno 450.
N. 1. 15. c. 15.

C A P V T III.

Processionum Sacrarum Vtilitas.

QVANTA fuerit processionum in veteri testamento celebratarum, de quibus paulo ante actum, vtilitas, manifestum est. Prima enim illa IOVSANA, Hiericho vrbs regia, muro præsidioq; firmissima disiecta est. Altera tempore regis Dauidis summam domui Obededom ob arcæ præsentiam felicitatem inuexit. Tertia verò quæ tempore Nehemiæ celebrata est Hierolymitanam Vrbem reddidit diuino Numini gratissimam, eiusq; auxilio & fauore tutissimam. IN Nouo testamento THEODOSIVS senior beneficio processionum & precum, teste RVFFINO, obtinuit victoriam contra Eugenium Tyrannum. Ios. 6.
2. Reg. 6.
Neh. 12.
Ruff. lib 2.

2. THEODOSIVS Iunior, teste Nicephoro, densissimis imbribus finem imposuit, *ita vt summam rei frumentariæ inopiam ingens frugum copia & vbertas consequeretur.* Idem trifagium cœlitus meruit accipere, & Constantinopolim in maximo terræmotu liberare. Ita enim habet MENOLOGIVM Græcorum: *Cum Imperator Theodosius & Proclus Patriarcha, cum toto populo (in terræmotu) Litanis & supplicationibus diuinam opem implorarent, repente puerulus quidam de media turba in aerem raptus est. Omnibus autem præ timore clamantibus, Kyrie eleyson, descendit puer, & voce magna populum compellans, petit vt Trisagion in hunc modum decantent. SANCTVS DEVS, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis, miserere nobis. Quæ cum dixisset animam Deo reddidit, & terræmotus quieuit.* N. 1. 14. c. 3.
M. 24. Sept.
Nic. 1. 14. c. 46.
Damaſc. de
Trisagio.

3. S. MAMERTVS à Viennensi vrbe incurfus immanium ferarum, ignes cœlitus delapsos, aliaque mala beneficio processionum & Litaniarum sauertit, teste GREG. Turonico, & Sidonio.

4. S. GREGORIVS MAGNVS, teste eodem, pestilentissimam contagionem, qua quotidianis cadaueribus Roma complebatur, omniumque ciuium domus exhauriebantur, per Litanias extinxit. Idem, G. 1. 2. c. 34.
S. 1. 7. ep. 7.
G. T. 10. hist.

vt for-

vt formidabile quoddam dæmonis spectrum, teste Ioanne Diacono, per eiusmodi preces abigeretur à quodam loco, auctor fuit.

I. D. in vita eius
l. 4. c. 93.
Cyr. in vita.

5. S. EUTHYMIUS in summa siccitate, teste Cyrillo, copiosissimos imbres à Deo impetrauit. Contra cum nimis crebræ essent pluuiæ Romæ & fulgura, quibus homines & pecora enecabantur, tanta calamitas sublata est per supplicationes & Litanias, teste Anastasio Bibliothecario in Adeodato. Qui idem refert, S. GREGORIUM II. cum Tyberis alucem suum egressus muros Urbis superasset, domos cuertisset, mortales multos sustulisset, tanto malo solis supplicationibus sacris subuenisse.

6. De S. ARNOLFO BEDA in eius vita ita scribit: *Eo tempore, quo quadriduanum ieiunium vniuersalis celebrare cōsuevit Ecclesia, vir sanctus extra ciuitatem cum crucibus, atque promiscua populi multitudine orandi gratia secundum morem Urbis processit: & ecce mulier ex medijs cateruis vocem emisit in cælum. Quod audiens vir Domini, cum cognouisset eam arreptam à demonio, opposito crucis vexillo liberauit eam ab hoste maligno.*

7. Et postremum exemplum addo ex Actis S. GAUGERICI Cameracensis Episcopi: *Cum pro Galliarum consuetudine, ait Scriptor, Litanias, id est, supplicationes vel Rogationes triduanò conuentu fierent, atque vir sanctus ueneratione plenissima ieiunijs, elemosynjs & psalmodijs eas excoleret, atque basilicas cum suo clero psallente, & cruces deferente, multo populo prosequente visitaret, ac circumiret, contigit eum transire obiter carcerem, in quo tres viri tenebantur iussu Valacharij tribuni vinculis implicati. Solita igitur humanitate Tribuno presenti supplices obtulit preces, vt miseris illos ipsi ad meliorem frugem reuocandos largiretur. Negat ille. Gaugericus ante fores carceris prosternitur: orat aliquantisper, vt omnipotentis Dei clementia præstet, quod Iudex superbus, & iracundus recusat. Surgit inde ab oratione, & protinus vinciti nutu præpotentis DEI nexibus suis expediuntur. Adhibet tum illis venerandus Præsul animarum medicinam, & sic mente & corpore absolutos, ad propria remittit.*

C A P V T I V.

Ritus aliquot, vel Proprietates Processionis.

PRIMVS Ritus est, Prælatio Crucis, qua palam contestamur salutem omnem, meritaq; omnia & commoda spiritalia nos per passionem Christi obtinuisse. Nicephorus ex Socrate & Sozomeno agens de processione tempore CHRYSOST. celebrata: *Processionem, inquit, cruces argenteæ cereos incensos habentes præibant, Eudoxia Imperatoris coniuge impensas ad eam rem præbente, quæ hoc Brisoni cubiculi sui præfecto iniunxit, vt hymnorum cantus procuraret, & ad eum usum quam plurimum lucernarum pararet.*

N. lib. 13. c. 8.

ret. MARCVS diaconus in vita S. Porphyrij, agens de processione rogatu Gazensium pro impetranda pluuia instituta. *Facto mane*, ait, *ac-*
pro signo veneranda Crucis, quod nos præcedebat, egressi sumus cum hymnis ad an-
tiquam Ecclesiam, qua est à parte occidentali ciuitatis. Cum psallentes, ait GREG. Sur. tom. 1.
G. lib. 5. c. 4.

Turonicus de Ecclesia egressi ad sanctam Basilicam properarent, Rucculenus
post crucem præcedentibus signis equo superpositus ferebatur. Hinc in V. SYNO-
DO contra Seuerianos & Acephalos à Patribus acclamatum. *Vad. mus*
crucem portantes. *supra scripto*, da nobis. Hinc Imperator IVSTINIANVS in A. 124.
Authetica quadam. *Sacerdotes*, inquit, *cum venerabilibus crucibus in suppli-*
cationibus egredi. Hinc apud Germanos processiones Rogationum, vo-
cantur itiones cum crucibus. *Wit dem Creuz gehen* & hebdomada, qua
habentur, dicitur crucis, *Creuzwo. t.* & circuitus templi, per quem saepe
fiunt, crucis itio, *Creuzgang.*

II. Ritus est, Vexillorum deportatio, in signum victoriæ Christi,
iuxta illud. *Vexilla Regis procedunt*, id est, signa triumphalia victoriæ, quam
Christus contra Dæmonum copias sua passione & resurrectione obti-
nuit. Initium dedit Constantinus Magnus primus Christianorum
Imperator, qui labarum prægestari copiis suis cui abbat teste EYSEBIO E. c. 9.
lib. 9. historiæ.

III. Facium & cereorum accensio. Sic GREG. Nazianzenus scri- G. orat. de
Ath.
V. l. 2. Vand.
persecut.
N. l. 13. c. 8.
bit S. Athanasio ab exilio redeunti occurrisse honoris ergo Christia-
nos. Et victor Vicensis testatur idem factum Episcopis & Sacerdoti-
bus Catholicis ab exilio regressis. NICEBH. agens de processione con-
tra Arianos instituta à Chylosthomo Constantinopoli. *Processionem*, ait,
crucis argentea cereos incensos habentes præibant.

IV. Comprecatio, Sanctorum inuocatio, Hymnorum & Psalmo-
rum aliorumq; canticorum spiritualium etiã cum mulicis instrumen-
tis decantatio. Nam à precibus nomen habent *Supplicationum*: ab In-
uocatione Sanctorum dicuntur *Litania*. Musica instrumenta etiam in
veteri Testamento in processionibus vsurpata fuere, vt diximus. NI- N. l. 13. c. 8.
CEPH. ante citatus. *Eudoxia Imperatoris coniux*, inquit, *in processione Ortho-*
doxorum opposita Arianae in iunx: i cubiculi sui præfecto, vt hymnorum cantus pro-
curaret. Et MARCVS in vita S. Porphyrij agens de processione ab eo in-
stituta. *Euntes autem*, inquit, *psallebant, & in versuorum psalmi intercisio-*
ne dicebant, Alleluia. Erat autem Psalmus, quem dicebant. Venite, exultemus Do-
mino, subilemus Deo salutarino nostro. SOCRATES lib. 7. historiæ scribit ipsum S. c. 22.
THEODOSIUM iuniorem, cum tempore tempestatis exortæ alios ad
precandum hortatus esset, exorsum recitare hymnos. Et MENELO-
CIYM Græcorum addit à puero in aerem sublato, & delapso edoctum
populum, de cantando Trisagio. SANCTVS DEVS, &c. GREG. TYRO- G. c. 1.

NICVS lib. 10. hist. Francorum, agens de processione in festo S. MARCI, & GREG. Magno. *Hec, ait, eo dicente congregatis clericorum cateruis psallere iussit per triduum, ac deprecari Domini misericordiam. De hora quoque tertia veniebant undique chori psallentium ad Ecclesiam clamantes per plateas Urbis, Kyrie eleyson. Nec aliunde processiones ante ascensionem Domini Rogationum nomen mutuati sunt, quam à rogationibus vel precibus ad DEVM vel sanctos factis.*

V. Ritus est S. Reliquiarum deportatio. Euangeliorum item, Statuarum & imaginum sacrarum, quorum omnium typus fuit arca Mosaica in veteri Testamento, quam tanto honore affecit Rex DAVID. S. HIERON. in Vigilantium ita scribit de Imperatore ARCADIO. *Arcadius ossa B. Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam. Omnes Episcopi dissolutos cineres in serico & vase aureo portauerunt. Omnium Ecclesiarum populi occurrerunt sanctis reliquiis, & tanta lætitia quasi presentem viuentemq; prophetam cernerent, susceperunt, vt de Palestina vsq; Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudē vna voce resonarent.* Sic reliquiæ S. Babilæ Martyris è Daphne Antiochiam in processione publica sunt delatæ, teste Theodoretolibro tertio historix & Euagriolibro primo. Quod idem testatur de S. Meletij reliquiis eodē allatis Socrates lib. 5. MARCVS agens de processione S. Porphyrij. *Ipse vero, inquit, sequebatur portans sanctum Euangelium, & circa se habens plium clericum.* GLYCAS agens de imperio Michaelis Paphlagonis. *Cum totis sex mensibus, ait, non pluisset, supplicatum est à fratribus Imperatoris, Ioanne sacrum mantile; Magno Domestico scriptam ad Augurum Christi epistolam, sacrasq; cunarum fascias gestantibus, peditesque à magno palatio vsque ad Blachernas processerunt.* ANASTASIVS Bibliothecarius de STEPHANO III. Papa. *IN vna dierum, inquit, cum multa humilitate Stephanus procedens in Litaniam cum sanctissima imagine Domini Dei, quæ a charopeta, non manufacta nuncupatur, simulque & cum ea alia diuersa ministeria recipiens proprio humero ipsam sanctam imaginem cum reliquis sacerdotibus idem sanctissimus Papa gestans, nudis pedibus tam ipse, quam vniuersa plebs incedentes in Ecclesiam S. DE I genitricis, quæ ad præsepe nuncupatur, posito in omnibus capitibus populorum cinere, cum maximo eiulatu pergentes misericordissimum Dominum nostrum deprecari sunt, alligans connectensque adorandæ cruci Domini DEI nostri, pactum scilicet illud, quod nefandus Rex Longobardorum disruptit.*

VI. est Aquæ benedictæ circūlatio & aspersio, quæ est veluti symbolum nostræ regenerationis semel per baptismum factæ. Per hanc autem lustrantur plateæ, domus, agri, templa, vt omnes dæmonum abigantur præstigiæ, vis ac nequitia. Horrent enim dæmones aquæ illius, qua peccatum in nobis mergitur, ipsiq; in nobis quasi suffocantur,

T. c. 10.
E. c. 16.
S. c. 8 & 9.
M. in vita.

Aristulphus.

tur, memoriam. Lege de ea CLEMENTEM Romanum lib. 8. Constitutionum. Theodoretum lib. 5. historię, & Epiphanium hæresi 30.

Cl. c. 35.
T. c. 21.
E. lib. 1.

VII. Campanarum pulsus, cymbalorum, sistrorum, tubarum, quæ non modo ad necessariam populi euocationem, sed etiam ad quandam excitationem, Deiq; venerationem adhibentur. Typum horum gessere sacerdotales tubæ in amburbalibus processionibus vrbis Hierichuntinæ vsurpatæ.

VIII. est ORDO procedentium. Solent enim ad processiones admitteri omnium hominum genera, pueri puellæ, iuuenes senes, viri feminae, Laici, clerici & monachi, aliquando etiam sanctimoniales. Sic enim seruatur illud Daudicum. *Iuuenes & Virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini.* Et. *Omnis spiritus laudet Dominum.* hoc est, omnes qui spiritum ducunt, vt Hebræa phrasis indicat. Atque illud Apostoli. *Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis.* Vnde S. GREGORIUS processionem Litanie minoris in 7. classes hominum, (inter quas vna erat Abbatissarum cum monialibus) distinxit, quæ & Septiformis dicta est, vt docet S. GREG. Turonicus lib. 10. historię Francorum. Procedere autem solent fere bini vel terni, cuius rationem reddit S. BERNARDVS in festo Purificationis. *Merito, inquit, sane bini & bini procedimus: sic enim ob commendationem fraternæ charitatis, & socialis vitæ missos à Salvatore discipulos Euangelia sacra testantur. Turbat processionem, si quis solitarius incedere curat, nec sibi soli nocet, sed etiam ceteris est molestus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes, nec solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.*

IX. Ritus est, vsurpare ieiunia, nudipedalia, diuerberationes vel disciplinas, cineres, faccos, lacrymas ad auertendam citius DEI iram in aliqua calamitate magna. De quibus etiam exempla suppetunt in Testamento veteri, vt in libris Regum, Esther, Ioel. *Ascendebat cliuuum oliuarum scandens* (Dauid, ait textus in 2. Regum) *& flens, nudis pedibus incedens.* S. AVGVSTVS. epist. 121. *Orate, ait, certatim cõcordi sanctoq; certamine, &c. in ieiuniis & vigiliis, & omni castigatione corporis quamplurimum adiuuatur oratio.* SIDONIVS Apollinaris lib. 5. epistol. agēs de Processione Rogationum Maiorum. *Primus, inquit, Mamercus Pater & Põtifex reuerētissimo exemplo, vtilissimo experimēto inuenit, instituit, inuexit, &c. in his ieiunatur, oratur, psallitur, fletur.* De gēstis CAROLI Magni lib. 2. auctor scribit. *Tempore Litaniarum de palatio discalceatis pedib. ad Ecclesiã pastorale, vel ad S. Hemmeranum, siquidē esset in Regensburg, Crucē sequi solitus erat.* Loquit autē de rege Loduico Caroli Crassi patre. Et THEODORIC. in vita S. Elizabethæ Landgrauie Thuringie. *In dieb. Rogationum, ait, cū quidã cõtra Sanctorum decreta facientes priosis & delicatis vestib. decoraretur, ipsa Princeps Regis filia laneis induta*

2 R. 9. 15.

3. R. 10.

4. R. 19.

Esth. 4.

Ioel. 3.

S. ep. 14.

Extat tom. 1.

antiq. lect. H.

Canifi.

nudis pedibus processionem Crucis, & Sanctorum reliquias deuotissime sequebatur. De diuerberationibus tempore processionis vsurpatis, habes in vita S. ANTONII de Padua & S. VINCENTII Ferrerij apud Surium, & nunc sunt in Italia, Hispania, Indiis, & Germania vtitæ.

DE P O E N I T E N T I V M

S T A T V.

C A P V T I.

Quid nomine Pœnitentium intelligatur.

OENITENTIVM nomine hoc loco solos publicos pœnites, siue veteres, siue nouos intelligimus. Nam de Pœnitentia, vt est virtus interna contritionis, vel Sacramentum egimus in VIRIDARIO. Nouos pœnites publicos vocamus, qui nunc vocantur DISCIPLINANTES, & disciplinis, id est, flagellis in sua terga pœnitentiæ agendæ causa desæuiunt. QVOD ad Veteres attinet, sciendum est olim in Ecclesia Catholica Christianos in duos ordines distributos fuisse. *Fideles & Catechumenos. Catechumenis*, inquit S. AVGVSTINVS in Ioannem, *Sacramenta fidelium non produntur.* Fidelium autem tres erant classes, vt diligenter notauit Cardinalis Bellarminus lib. I. de Pœnitentia. PRIMA Clericorum, quo nomine omnes Ordines Ecclesiastici intelligebantur. ALTERA Fidelium Laicorum. TERTIA Pœnitentium, qui etsi fideles essent: tamen ob noxam aliquam à ceteris fidelibus segregati, & quasi in sentinam Ecclesiæ reiecti erant. Hinc vetus auctor PACIANVS in sua parænesi ad Pœnitentiam distinguens pœnites à fidelibus. *Catechumenis*, inquit, *ne in hoc transeant, & fidelibus, ne in hoc redeant prouidendum est: ipsis vero Pœnitentibus, vt celeriter ad huius operis fructum perueniant, laborandum.* Et S. AVGVST. lib. 50. homiliarum. *Quod dico Competentibus & fidelibus, audiant Pœnites: quod dico, Fidelibus dico, & Competentibus & Pœnitentibus.* Et libro de S. Virginitate. *Omnes, ait, Christianos ab Apostolis vsque ad ultimos Pœnites, quasi à summis cælorum vsq; ad terminos eorum, docuit orare, &c.* Ac S. HIERON. in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, scribit eam stetit in Ordine Pœnitentium. Concilium autem TOLETANVM declarauit nõ dici proprie Pœnites omnes, qui quoquo modo pœnitentiam agunt, sed eos tantum, qui publicam, & vt nostri loquuntur, solennem Pœnitentiam agunt.

A. traft. 96.

B. c. 27.

A. hom. 49.

A. c. 48.

H. ep. 30.

T. i. can. 2.

De Discrimine Pœnitentia publica & solemnis.

PUBLICA Pœnitentia dicebatur olim, in qua peccatum commissum publicabatur, & coram Ecclesia pro eo commissio satisfactio peragebatur, vt distingueretur à priuata omnibus communi, in qua peccatum soli detegitur sacerdoti, ac satisfactio vel pœnitentia iniungitur priuatim vel occulte peragenda. Vnde sequebatur, vt publica peccata ad pœnitentiam publicam, occulta ad priuatam pertinerent. Neq; enim licet peccatum occultum publicare, aut pro occulto ita publicam pœnitentiam imponere, vt ex ea peccatum ipsum detegatur. Nam S. LEO in epistola ad Episcopos Campaniæ, reprehendit eos qui peccata occulta priuatim in Confessione audita coram Ecclesia publicabant.

L. ep. 80.

INTER publicam tamen & solemnem pœnitentiam olim magnum erat discrimen. Nam solemnem, quam AVGVSTINVS vocat humillimam, non nisi pro grauissimis criminibus, quæ toram Remp. turbassent, imponebatur, vt docet ORIGENES in Leviticum & S. AMBROS. lib. 2. de Pœnitentia: & Conc. Carthag. 3. & Toletanum primum. Publica autem imponebatur quidem pro magnis, sed non ita scandalosis. 2. Solemnem semel tantum in vita concedebatur, vt liquet ex Patribus citatis. Causam reddit AVGVST. dict. epistola. ne medicina vilis minus utilis esset ægris, quæ hoc solet esse salubrior, quo minus contemptibilis. Aliam insinuat S. AMBROS. quia Pœnitentia solennis est quasi solennis professio non redeundi iterum ad publica scandala: sicut baptismus est solennis professio non redeundi ad insidelitatē, & ideo sicut vnus est baptismus, ita vna Pœnitentia solennis. 3. Solemnem imponi non poterat sacerdotibus; & qui semel eam egissent, non poterant promoueri ad ordines sacros, vt tradit SYRICIVS Papa ad Himerium Tarraç. Episcopum. Et habetur in Conc. Carthag. 4. can. 68. Et Toler. 1. can. 2. & S. LEONE ad Rusticum Episcopum Narbonensem. Certum quidem est sacerdoti publicam potuisse imponi pœnitentiam, quia potuit excommunicari, & ad Monasterium pœnitentiæ loco amandari. Sed non potuit publica ei imponi pœnitentia, nisi crimen esset publicum, vt decreuit CLEM. III. cap. Quæsitum. de Pœnitent. & Remissi. 4. Solemnem, non poterat imponi coniugatis sine mutuo consensu. Ratio erat, quia pœnitentibus interdicebatur officium coniugale, & si innupti erant, etiam nuptiæ, vt habet Con. Arelatense 2. can. 21. & 22. & Toletan. 6. can. 8. 5. à solo Episcopo indicebatur, non à presbytero nisi in absentia eius. Non solemnem autem presbyteri iniungere poterant, sicut & pœnitentes reconciliare. Ita C. Carth. 2. can. 4. & Carth. 3. can. 31. & 32.

A. ep. 54.

O. hom. 15.

Am. c. 10.

C. Car. can. 32.

C. Tol. can. 2.

S. c. 14.

L. ep. 92. c. 2.

De ritibus Pœnitentiæ solemnibus.

INTER Ritus primum erat certus **HABITVS**. Is autem fuit olim pul-
la vestis, cilicium, caput detonsum, vt testatur **TERTVLL.** lib. de Pœ-
nitentia. **Pacianus** in parenesi ad pœnitentiam. **Optatus** lib. 2. Anbr.
ad Virginem lapsam. **Hieron.** in Epitaphio **Fabiolæ**. **Conc. Agathense**
iubet non admitti ad pœnitentiam qui comam non deposuerint, vel
habitum non mutarint. **Conc. Tolet.** 3. idem iubet, sed excipit mulie-
res, quæ non tondere, sed velare caput debent.

II. Ritus erat **LOCVS** pro criminum varietate varius. **GREG.** Neo-
cæsariensis in epistola Canonica **Photij** canonibus adiuncta quinque
loca fuisse scribit. Primus erat infimus extra Ecclesiæ portas à fletu di-
ctus, quod pro foribus flerent, & orationes fidelium postularent. 2. in-
tra Ecclesiam ab audiendo dictus, quia verbum Dei cum catechume-
nis audire poterant. 3. intra eandem ad audiendum & orandum cum
Catechumenis cōfessus, 4. cum fidelibus ad audiendum Sacrificium
Missæ. 5. eorum qui pœnitentia expleta feriam **V. Cœnæ Domini** ex-
pectabant, qua sola reconciliabantur.

III. Ritus erat **TEMPVS**. nam solemnibus Pœnitentiæ iniungebatur
feria 4. ante primam Dominicam **Quadrages.** quæ dicitur in capite
ieiunij, vt habet **Conc. Agathense** cap. 15. Vestigium huius ritus ap-
paret adhuc in consecratione & asperzione cineris, & quamuis aliis
breuius præscriberetur, aliis longius tempus Pœnitentiæ, etiam de-
cennij, tamen quotannis in **V. feria Maioris hebdomadæ** omnes re-
conciliabantur, & communicabant, vt habet **INNOCENT. I.** ad De-
centium Episcopum Eugubinum, & idem indicat **S. Hieron.** in epi-
taph. **Fabiolæ**.

IV. Ritus erat Pœnitentiæ vel pœnarum varietas. 1. erat grauif-
sima, abstinere à participatione diuinorum mysteriorum. Cuius me-
minit **S. Cyprianus** ferm. de lapsis, vbi arguit eos, qui ante expletam
pœnitentiam corpus Domini, vt ipse loquitur, inuadebant. 2. vt Pœ-
nitentes non promouerentur ad Ordines sacros, vt patet ex epistola
prima **Siricij**. 3. vt abstinerent à nuptiis, de qua etiam dictum est. Ado-
lescentibus tamen interdum ad vitandam fornicationem id concede-
bat, vt patet ex epist. 92. **Leonis**. 4. vt ad militiam secularem non acce-
derent, sed soli Deo seruire satagerent, vt liquet ex eadem epist. 5. vt
non essent susceptores in Baptismo aut Confirmatione. Ita **Concil.**
Parisiense lib. 1. cap. vlt. 6. vt Vnctione infirmorum carerent teste **IN-**
NOCENTIO I. epistola ad Decentium. 7. vt singulis ieiuniorum diebus

veni-

A. c. 8.
C. A. can. 15.

C. T. tom 12.

Grat. dist. 50.
can. in capite.I. c. 7.
H. ep. 30.

S. c. 14.

L. c. 11.

Ib. c. 11.

L. c. 8.

venirent ad Ecclesiam, & capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent, & pro eis orarent, vt monet Concilium I V. Carthagin. can. 80. 8. vt mortuos sepelirent ex eodem Conc. can. 81. 9. vt cum fideles stantes orabant diebus Dominicis, & tempore Paschali; ipsi genua flecterent ad orandū, ex eodē Conc. can. 82. 10. vt non irent ad balnea, neque ad conuiuia, & inuitati recusarent, vt indicat Pacianus in sua parænesi, sed ieiuniis, cineri, orationi assidue incubarent, vt S. AMBROS. ad Virg. corruptam, & Tertull. lib. de Pœnitentia, & passim alij docent. VERVM quoniam hic Pœnitentium status exoleuit, transeamus ad nonum, qui potest dici Disciplinantium, & maxime viget feria 4. Maioris hebdomadæ ROMÆ & alibi.

C A P V T I I I.

De nouo genere Pœnitentium, id est, publice se diuerberantium, & de voce Disciplina.

POTEST antiquæ illi Pœnitentium consuetudinis, quæ paulatim in Ecclesia, frigescente feruore & zelo Christianorum exoleuit, videri successisse noua consuetudo diuerberandi in publicis supplicationibus corporis, in Vrbe Romana, & alibi recepta in feria Maioris hebdomadæ. Voco nouam, quia etsi à 300. annis & amplius multis in locis vsitata fuerit, hoc tamen tempore in Germania noua censetur, etsi re ipsa intelligamus vsitatam & frequentatam iam non solum in Italia & Hispania, sed etiam in Polonia, Indiis, Belgio, Gallia, & Germania. Quoniam autem Pœnitentes illi vocantur Disciplinantes, primum indicabimus vnde nomē clatura illa desumpta sit, deinde ostendemus rem nominis significato subiectam licitam esse, & piam, semperque fuisse. DISCIPLINANTIVM ergo, id est, corpora sua pœnitentiæ agendæ causa pro peccatis diuerberantium, vox originem sumpsit ex diuinis Scripturis, vt. ex illa sententia DAVIDIS Regis. *Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus & pereatis de via iusta,* hoc est, exigite à vobis ipsis pœnam. ne gratia DE I excidatis. Clarius ex prouerbis Salomonis. *Stultitia, inquit, colligata est in corde pueri & virga disciplina fugabit eam.* Et iterum. *Noli subtrahere à puero disciplinam: Si enim percusseris eum virga non morietur. Tu virga percutes eum, & animam eius de inferno liberabis.* Ecce hic virgam, & disciplinam pro eodem vsurpat. Consentit Ecclesiasticus, dum ait. *Cibaria, & virga, & onus asino: panis & disciplina, & opus seruo.* Et. *Iugum & lora curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assidua.* Seruo male-

maleuolo tortura & compedes. Vbi pro eodem accipiuntur, disciplina, virga, lorum, tortura, quæ sunt instrumenta flagellationis. Eodem referri potest illud Apostoli in epistola ad Ephesios de educatione filiorum. Educate illos in disciplina, & correptione Domini. id est, seueriore institutione verborum, & verberum, idq; vt Domino placeatis, qui disciplinam pacis nostræ in se suscepit, vt loquitur ISAIAS, cuius & liuore sanati sumus. Et in epistola ad Hebræos cum dixisset, Deum flagellare omnem filium quem recipit, nec esse apud homines filium quem non flagellet pater, tandem concludit generatim. Omnis autem disciplina in presenti quidem non videtur esse gaudij, sed mæroris. IN hac autem significatione, ante annos quadringentos sæpenumero vsurpauit PETRVS BLESENSIS in epistolis, aliisque opusculis à me nuper in lucem editis. Vt in sermone de natiuitate Domini. Macera carnem tuam, assume disciplinam. Sed quam pauci, qui ista faciunt? Cum præcipitur ieiunare, ipse se excusat. Quomodo ieiunare, & aij comedere? Et si præcipitur assumere disciplinam ipse respondet. Non potest pati natura mea, statim morerer. Considera si placet Deo creatori tuo, si propria contradiçes dispositioni. Vide quia pater flagellat filium quem recipit, Et epistola 26. describens adolescentiam OTHONIS Parisiensis Episcopi, regis Francorum & Anglorum consanguinei. Cum, ait, vas suum in sanctificatione & honore ab infantia possedisset insolentiam; tamen carnis & extraordinarius eius motus quadam præeminentia auctoritate cohibens, ipsam vigiliis, ieiuniis, disciplinis ancillari cogebat. Sed & B. PETRVS Damiani S. R. E. Cardinalis seculo vno Blesensi vetustior in eadem significatione vsus est voce disciplinæ, vt in vita S. Dominici Loricati. Cum eorum unam manum in disciplinis agendis exerceant, inquit, iste (S. Dominicus) contra rebelles carnis illecebras & triq; manu infatigabiliter pugnat. Et in epistola ad Petrum ceterosum monachum. Quia tympanum est pellis arida, illic iuxta prophetam in tympano Dominum veraciter laudat, qui confectum ieiunio: opus per disciplinam verberat.

Sur. tom. 5.
Dam. lib. 6.
ep. 115.

Psal. 49. 3.

C A P V T I V.

Licitam, & diuinis literis consentaneam esse diuerberationem disciplinam factam.

LICITAM esse, Deoque gratam & animæ salutarem flagellationem proprii corporis, disciplinæ instrumento, siue vlmeo, siue è funiculis textò factam, probant illa Scripturæ diuinæ oracula, quæ hortantur nos ad imitandum Christum, in cruce ferenda, vt cum CHRISTVS ipse apud Matthæum dicit. *Si quis vult*

post.

post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et apud Lucam. *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.* S. PAVLVS quoq; ad Romanos, fore nos heredes Dei, cohære. *des autem Christi promittit, sed cum apposita conditione, Si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Et S. PETRVS in priore epistola. *Christus, inquit, passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius, & c. & mox subiungit, cuius liuore sanati estis.* Et iterum. *Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini.* At flagellatio Christi pertinuit ad passionem; flagellatio attulit corpori eius liuorem, cur ergo pro modulo nostro, si non violentam, saltem voluntariam verberationem in carne non suscipiamus? 2. probant ea testimonia, quæ hortantur ad mortificationem & crucifixionem carnis, eamve commendant. *Mortificata,* inquit Apostolus ad Colossenses, *membra vestra, quæ sunt super terram.* Et ad Galatas. *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Et in epistola posteriore ad Corinthios. *In omnibus, ait, patimur, sed non derelinquimur, semper mortificationem IESV in corpore nostro circumferentes.* Quomodo autem circumferebant eam, nisi ex flagellatione? ex qua remanserant cicatrices & stigmata? *Ego enim stigmata Domini IESV, ait idem ipse, in corpore meo porto.* Et in Epistola ad Romanos. *Si spiritu inquit, facta carnis mortificaueritis, viuetis.* 3. probat illustre exemplum B. PAVLI diferte in hæc verba scribentis. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauero ipse reprobus efficiar.* Et. *Christo confixus sum cruce.* quanto magis columnæ, cum est flagellatus. Et iterum. *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri IESV Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Certe verbum, *castigandi;* & quod ei respondet in textu græco *ἰνωμιλῆσι*, proprie significat contusionem per ictus & verbera. Vnde & veteres latini patres, vt IRENÆVS libro 4. aduersus hæreses, Augustinus ad Dardanum & S. Paulinus epistola ad Augustinum verterunt. *Ego corpus meum liuidum facio.* S. CHRYSOSTOMVS hunc subiecit hic verbis commentarium. *Non dixit punio & perdo, non enim inimica caro est, sed castigo, & redigo in seruitutem, quod Domini est, non hostis, magistri non inimici, pædotribæ non aduersarij: at Domini seruos, magistri discipulos, pædotribæ pueros verberibus subigunt, cum officio suo non faciunt satis. Subiiciam hic luculentum eiusdem Patris locum, quo etiam quotidianam corporis diuerberationem suadet. Agens enim de examine conscientie quotidie sub vesperam instituendo: *Sedeat, inquit, mens atq; cogitatio tua in animam atq; conscientiam tuam, adducas omnia delicta tua in medium, scrutare qua animo commisisti, & pone dignas singulorum pænas, dicas tecum assidue. Quare hoc tque hoc ausus es. quare illud & illud perpetrasti? Sic assidue ipsam ad hunc ter-**

Luc. 14. 27.

Rom. 8. 17.

1. Pet. 2. 21.

Ib. c. 4. 1.

Col. 3. 5.

Gal. 5. 24.

2. Cor. 4. 10.

Gal. 6. 17.

Rom. 8. 13.

1. Cor. 9. 27.

Gal. 2. 19.

Gal. 6. 14.

A. ep. 57.

P. ep. 58.

Chr. hom. 23.

Chr. hom. 43.
in Matth.

rorem reuoca, deinde si causam suam dicere non possit, sed balbutiat atque stupefcatur, quasi superbam ancillam & de fornicatione corruptam cade, verberibus ac flagellis dilania. Hoc iudicium quotidie tibi diligenter constituatur. Venenosum vermem propone, ceteraque omnia tormenta ostende, neque dimittas in posterum cum diabolo fornicari, neque patiaris, si impudenter dicit, diabolum ad ipsam venire, infidias sibi ab eo strui: Sed dic ad eam. Superflua sunt hæc omnia, si tu velis, Quod si hæc audiens doleat, non subtrahas manum, non enim morietur percussa, sed mortem effugiet. Hæc omnia cum agis, nemo adsit, nemo perturbet, sed quemadmodum iudices semotis arbitris sententiam conscribunt, pariter tu quoque ad occasionem tranquillitatis secretiora loca require. Itaque lectum atque quietem petiturus hoc iudicium in eas: idoneum enim ad hanc rem hoc tempus est, & consentaneus locus camera & lectulus, quod propheta quoque denotauit dicens. *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.* Hoc modo Paulus se ipsum mundauit, ac ideo dicebat. *Si nos ipsos iudicauerimus, non utique iudicemur.* Hæc Chrysofomus. VERVM, quia exempli PAULI Apostoli mentionem fecimus, plura ex tota antiquitate subiiciemus exempla.

Pfal. 4. 5.

1. Cor. 11. 31.

C A P V T V.

Exemplis variis eadem sui diuerberatio illustratur.

Pfal. 37. 18.

P R I M V M sit DAVIDIS Regis & Prophetæ, qui Psalmo 37. canit, *Ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo.* In quæ verba hoc scholium est S. BASILII. *Dignum me peccatum fecit, qui flagellet. Quare me ipse supplicius subiicio. Curari namq; cupio peccati doloribus stimulatus. Propter quam causam, & mei ipsius accusator fio.* Et S. AMBROSIVS in eadem. *Amicus Dei, propheta DEI, Rex ab ipso electus Deo, & vinctus in regnum, flagellis se spontaneus offerebat, nec erubescibat, & tu erubescis? Non multum tibi illa verecundia opitulabitur, cum ad iudicium DEI veneris, sed pudoris te istius pænitebit, cum in conspectu non solum hominum, sed etiam angelorum, & omnium potestatum cælestium constitutus cæperis peccata propria non negare.*

A. in Pfal. 37.

I I. Exemplum sit eorum, qui cilicio, vel q; idem est, sacco, aliaue re asperiore pænitiæ agendæ causa corpora sua affixere, parum enim interesse videtur, siue pungendo, siue feriendo, vel vt ita loquar, siue punctim siue cursim carnem diuexes. S. IRENÆVS certe Apostolis proximus non dubitauit hanc laudem tribuere primis nostris parentibus. *Per succinctorium, inquit, in factò ostēdit (Adam) suam pænitiā foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus & aliis foliis, quæ minus eius corpus vexare potuissent, condignum tamen inobediētiæ amictum fuit, conterritus timore DEI, & retundens petulantem carnis impetum. Quoniam, inquit, eam, quam habuū à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobediētiā, & nunc cognosco,*

Ir. lib. 3. c. 37.

Gen. 3. 7.

Ad x. cilicium.

fco, quoniam sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidē nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Et hoc videlicet semper habuisset indumentum, humilians semetipsum, nisi Dominus, qui est misericors tunicas pelliceas pro foliis ficulneis induisset eos. PRO cilicio, hoc est, veste ex pilis caprinis, equinifve contexta, plurima sunt exempla in veteri Testamento, Rex David ^{Pfal. 68. 12.} ait. *posui vestimentum meum cilicium.* Et. *Ego autem cum mihi molesti essent induer bar cilicio.* De Rege Achab, in tertio Regum scribitur. *Operuit cilicio* ^{3. Reg. 21.} *carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco.* Et de filio eius rege Ioram in ^{4. Reg. 6.} libro quarto. *Vidit omnis populus cilicium, quo Rex vestitus erat ad carnem intrinsecus.* Clamat Ieremias. *Accingite vos ciliciis, plangite & ululate, quia* ^{Ier. 4 & 6.} *non est auersa ira furoris Domini à vobis.* Et. *Iudith habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbatha.* In primo Machabæorum Antiocho rege sæuiente, Matathias & filij eius operiunt se ciliciis: Idem in 2. Machab. fecere mulieres. Christus quoque ^{1. Mac. 2.} apud S. LVCAM affirmat Tyrios & Sidonios olim in cilicio & cinere ^{2. Mac. 10.} pœnitentiã acturos fuisse, si apud illos tanta miracula patrata fuissent, quanta in Corozain, & Betsaida. Sed & præcursor Christi, veste ex camelorum pilis confecta vsus est, hoc est, cilicio, & post illum innumera- ^{Luc. 10. 13.} ^{Matth. 3. 4.} biles alij, vt liquet ex Sanctorum historiis Deniq; natura ipsa docuit Niniuitas gentiles regemq; ipsorum, vt post prædicationem Ionæ, pœ- ^{Ion. 3.} nitentiam omnes induti sacco ad placandum Deum agerent, quem & placarunt.

II. Exemplum est eorū, qui doloris testandi causa pectora sua percusserunt: parum siquidē refert, quam corporis partem pro pœnitentia agenda, pectus an tergū diuerberes. vt est publicani apud LVCAM. ^{Luc. 18. 17.} *qui à longe stans nolebat, nec oculos ad cælū leuare, sed percutiebat pectus suum dicens. Deus propitius esto mihi peccatori.* Et eorum qui tempore crucifixionis ^{Luc. 23. 48.} Christi deficiente sole sub cruce stabant, & percutientes pectora sua reuertebantur in Urbem Hierosolymam. Ita S. HIERON. de S. Hilarione. *tratus,* ^{H. in vita,} *inquit, sibi & pectus pugnis verberās, quasi cogitationes cade manus posset excludere. Ego, inquit, a selle faciã, vt non calcitres, nec te hordeo alam, sed paleis fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere.* Idem & de se fatetur in epistola ad Eustochium, tempore tērationis diem precando se crebro iūxisse cum nocte, *nec prius à pectoris cessasse verberibus, quã rediret Domino increpate tran-* ^{H. ep. 22.} *quillitas.* S. IOANNES Climacus describens quosdam pœnitentes à se ^{Cl. gradus 5.} conspectos. *Vides, ait, nonnullos in pavimento strato cilicio & cinere sedentes, ac faciem genibus operientes, frontemq; in terrã collidētes. Alios iugiter pectora tundentes, animamq; suam ac vitam suspirio ingenti reuocantes. Ex his alij quidē pavementum madefaciebant lacrymis, alij vero quia lacrymarū imbres non haberent seipsos miserabiliter lamētabantur.* quę postrema verba alij rectius verterūt.

G. lib. I. de
discipl.

Alij vero, qui non poterant lacrymari, verberabant se disciplinis. nam delamentis iam locutus fuerat Climacus. Et scholiastes Climaci ELIAS Cretenfis exponit. Seipfos stupendum in modum verberantes atq; multantes. Quam versionem nostri quoque, vt Gretzerus & Raderus priori, quæ est Ambrosij Camaldulensis, anteponunt.

P. c. 64.
Tom. 2.

IV. Exemplum est eorum, qui ante annos quingentos flagris in terga sua sæuire cœperunt, de quibus multa B. PETRVS Damiani Cardinalis. Nam in vita B. Romualdi Abbatis, describens asperitatem vitæ discipulorum eius. *SE D cur ego, inquit, de monachis loquor, cum & ipsi monachorum famuli, ipsi quoq; custodes pecorum ieiunarent, silentium tenerent, disciplinas inter se inuicem facerent, & de quibuslibet verbis pœnitentiam flagitarent. O aureum Romualdi seculum: quod etsi tormenta, persecutorum non nouerat, spontaneo tamen martyrio non carebat?* Deinde in epistola ad Alexandrum II. Romanum Pontificem plura exempla pertexit. Primum S.

Tom. I. ep. 19.

RODVLPHI Eugubini Episcopi. *Ferreo, inquit, circa pectus circulo iugiter cingebatur. Nunquam scilicet Capitulo Confessor intererat, in quo nõ acciperet disciplinam, & tunc festiuus exultabat, si non ab vno tantum, sed à duobus flagellari fratribus iuberetur sæpe pœnitentiam centum suscipiebat annorum, quam scilicet per viginti dies allisione scoparum ceterisq; pœnitentiæ remediis per soluebat.*

2. exemplum est S. Dominici LORICATI, ita dicti quod loricam ferream ad nudam carnem gestabat, de quo ita scribit: *Ipsoreferente cognoui, quod sæpe duo psalteria cum disciplinis stando continuet: ita vt neq; interim sedeat, neq; vel ad momentum à percussionibus incredibili mentis feruore quiescat.*

3. est eorum, qui etiam in seculo eius exemplum sunt imitati. *Huius, inquit, Sancti senis exemplo faciendæ disciplina mos adeo in nostris partibus inoleuit, vt non modo viri, sed & nobiles mulieres hoc purgatorij genus inhianter arriperent. Nam & relicta Thesbaldi, sublimis vitæ, generis, & non infima dignitatis mihi aliquando retulit, per præfixam huius disciplina regulam centum annorum se pœnitentiam peregisse. Quid autem sit 100. annorum pœnitentia, habes*

Ep. 19. libri 6.

in vita eiusdem S. Dominici apud SVRIVM, & in epistola citata, & alia ad Teuzonem.

V. Exemplum eorum, quos PETRVS Blesensis ab hac virtute commendat. Nam in inuectiua aduersus deprauatorem operum suorum ita scribit de sui temporis monachis. *Vitam Religiosorum, quorum diuersa sunt species, tota cordis affectione veneror. Scio enim quia præ cunctis secularibus, & clericis & laicis tanto differentius virtutum titulos referunt, quanto imprefioribus vestigiis Apostolorum regulis inhaerunt. Hi carnem deprimunt, spiritum erigunt, vitam in terra ducētes angelicam, Christo militant in tenuitate ciborum, in asperitate vestium, in vigiliarum excubiis, in Psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, in confessionibus, in disciplinis & lachrymis, in cœlestium suspiriis, in*

ignitis

ignitis compunctionibus, in amplexibus sponsi. Et infra de clericis. Putas, inquit, eos omnes ita elongatos à Deo, ita salutis suae immemores, ut eos, aut gehennalis miseria timor, aut caelestis gloria beatitudo non excitet? Nunquid disciplina, & pœnitentia & ceterorum, quae ad spirituale pertinet exercitium, penitus sunt ignari? nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Et in epistola 27. Jer. 8. 22. de S. Thoma Cantuariensi Archiepiscopo & Martyre. Sane, ait, à primitiis adolescentiae moribus caput morum maturitate senescere, atq; carnalis insolentia motus, vigiliis, ieiuniis, disciplinis, cilicio, & iugis continentiae balteo cohibere. Elegit igitur eum Dominus in sacerdotem sibi, ut esset in populo eius ductor & doctor, vita speculum, pœnitentiae forma, & sanctitatis exemplum. Quoties autem se flagellari in dies singulos voluerit, testatur auctor vitae apud Surium. Venerabilis, inquit, Robertus Moritonensis eius capellanus testatus Tom. 6. est, (post mortem S. Thomae) sanctum virum ab eo die, quo Episcopus ordinatus est, nullum praetermississe diem, quo non quinquies, vel quater aut certe ter die quolibet graviter flagellaretur. Cogebat autem Capellanus ad id faciendum. Nam nocte excitato, ait, Capellano, quem solum habebat secum in cubiculo, ubi ipse quiescebat, amovebat cilicium à dorso, cogebatque inuitum illum flagello cadere usque ad sanguinem, ita ut sacellanus corpore nonnumquam delassaretur.

VI. Exemplum est S. DOMINICI, Ordinis Prædicatorum fundatoris. De eo ita scribit THEODORVS de Apoldia lib. 3. c. 12. *Non sat habuit SVR. tom. 4. vir Dei perpetuis vigiliis carnem macerasse suam, sed etiam quamvis innocentem & virginem multis verberibus & castigationibus attriuit. Singulis enim noctibus ter catena ferrea se flagellavit, primo pro seipso, tum propter peccatores in mundo degentes, tertio pro animabus pœnas in Purgatorio luentibus. Idem lib. 6. c. 4. & 5. scribit de discipulis eius, nempe quod post Completorium, & SALVE regina decantatum, in varios angulos monasterij se receperint, atq; suos severo examine discutientes nodosis loris corpora sua dire lace- rant.*

VII. S. FRANCISCI Ordinis Minorum institutoris, de quo ita scribit S. BONAVENTURA. *Quodam tempore gravis ipsum carnis tentatio apprehendit, quam ut præsensit castitatis amator deposita veste chorda cepit se verberare fortissime. Eia, inquit, frater asine, sic te decet manere, sic subire flagellum. Corpus suum addit idem, fratrem asinum appellabat, tanquam laboriosis supponendum oneribus, crebris cadendum flagellis, & vili pabulo sustentandum.* B. c. 5. Vitæ SVR. tom. 5.

VIII. S. LUDOVICI Episcopi Tolosani Caroli Siciliae regis filij, de quo auctor Vitæ apud Surium. *Sobrietate cibi ac potus corpus suum castigabat assidue, seg, frequenter manu sua, quandoq; autem alicuius fratris consocij, cum catenis ferris disciplinans, vestiendo pro camisia rude stamen & deferendo ad nudum pro cingulo chordam grossam, ipsam carnem in seruitutem redigebat.* Sur. tom. 4.

S.tom.5.

IX. S. NICOLAI Tolentinatis apud eundem. *Nec ieiunio duntaxat, inquit auctor, & inedia, sed etiam verberibus & cruciamentis. corpus suum rededit in seruitutem. Tunicas habebat asperas, & consutas corporisq; delicias vitans ferrea catenula carnem castigauit.*

S.tom.6.

X. S. ELIZABETH regis Hungarorum filix & Landtgrauia Thuringia, apud eundem. *Sanctiones Ecclesiasticas, ait auctor Vita, cum semper Elizabeth, tum Quadragesimæ diebus religiose mancipabat effectui, non modo precibus, elemosynis, ieiunio dedita, verum etiam corpusculum crebris virgarum verberibus castigans.*

S.tom.5.

XI. S. ELZEARI Comitis Ariani in Galliis, qui, vt est apud eundem, *sepe catenulis ferreis se flagellauit, dicensq; Psalmum quinquagesimū, membra vulnerum Christi ad quemlibet eius Psalmi versum ter dorsum fortiter verberauit.*

S.tom.5.

XII. S. HEDWIGIS Ducissæ Poloniæ, de qua apud eundem, *quæ ad nocturnas preces sepe ante signum surgebat, peruigilq; in orationibus permanens, scoparum verberibus corpus suum acerrime flagellabat. Nec contenta plagis, quas suis ipsa manibus sibi inferebat, etiam quasdam familiares feminas permoit, vt ipsam crebro vsque ad sanguinis effusionem verberarent, sicut postea illæ cum lachrymis retulerunt.*

S.tom.1.

XIII. S. MARGARETHÆ regis Hungariæ filix, quæ, vt est apud eundem, *corpus suum multis ictibus flagellabat. Nam nocte qualibet post disciplinam cum aliis communiter acceptam, secedentibus ceteris rursus ipsa se cadebat virgis vel virgultis spinosis, vel inbebat se ab aliis verberari vsq; ad sanguinis effusionem.*

S.tom.2.

XIV. S. VINCENTII Ordinis prædicatorum ante annos 200. *Illud, ait auctor Vita, pro edomanda carne à prima adolescentia obseruauit, quod singulis noctibus quibusdam flagellis è funibus confectis corpus suum cum multis lachrymis cadebat. Et si forte alicuius aegritudinis impedimēto id facere nequiuisset, hoc à fidis sociis suis fieri volebat, eos per IESVM Christum obrestans, ne quid dubitarent, sed eū validis ictibus caderent.* Eodem æuo S. BERNARDINVS Ordinis Minorum apud eundē, adhuc adolescens Senis confraternitati Disciplinatorum nomen dedit, vt occasionē haberet sæpius in domesticum hostē disciplinis animaduertēdi. Cætera sunt huius æui exēpla.

S.tom.7.

XV. CAROLI Borromæi Cardinalis, qui, vt habet auctor vitæ eius, cum ad montem Varallium paulo ante obitum se contulisset, *in ligneis tabulis somnum capiebat, lodice tatum instratis. Consueto utebatur panis & aquæ alimento: durius quam antea corpus flagellabat, id quod ex interula deinde, flagellisq; sanguine aspersis apparuit, licet ipse studiose occultasset.*

Lib. 6.

XVI. B. PHILIPPI Nerei Congregationis Oratorij Fundatoris, qui, vt in vita eius, quæ exstat Moguntia edita, refertur, *vitam complures annos eremiticam propemodum duxit, lachrymis se magis, quæ pane reficiens, singulis*

gulis diebus sese flagellis quam acerrime cadens super nudam humum cubans, &c.

XVII. B. P. IGNATII auctoris & parentis Societatis IESV, de quo PETRVS Ribadneira agens libro primo de initiis conuersionis eius sic scribit. TER se diebus singulis acriter verberabat, septem horas in oratione fixis humi genibus ponebat, idque magno studio & ardenti; cogebat quotidie stipem, aqua & pane vitam tolerabat, carnibus vinoque semper abstinens, omnibus diebus præterquam Dominico ieiunans, humi cubitans, noctis maximam partem vigilans singulis diebus Dominicis peccata sua confessione eluens, & sacra Synaxis præsidio se confirmans, tam impense corpus suum in seruitutem redigens, ut quicquid oblectationem ullam corpori posset adferre, studiose refugeret.

XIX. B. P. FRANCISCI Xauerij Indiæ Orientalis Apostoli, qui adolescens adhuc, teste HORATIO Tursellino in eius vita, ad edomandam lasciuientem ætatem nudos artus funiculis sæpe ac diu constrictos habuit cum acrisensu doloris, & in omni vita, tum frequentibus ieiuniis, tum crebris verberationibus corpus afflictauit suum. & certis auctoribus compertum, flagella, ex funiculis à pio quodam neophyto asscurata sanitatem quibusdam reddidisse, aliãq; mira patrasse.

H. lib. 4. c. 9.

Id. c. 6.

CAPVT VI.

De multiplici fructu huius pœnitentiæ.

PRIMVS fructus est, quod valeat ad coercendam petulantiam carnis, eiusque motus inordinatos. Hunc aperte indicauit Apostolus in priore ad Corinthios, cum postquam dixit, *Castigo corpus meum*, mox adiecit. *Et in seruitutem redigo.* Et ante eum sapiens, cum dixit. *Iugum & lororum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assidue.* Ita lasciuiam carnis excussit paulo ante S. FRANCISCVS; ita pronitatem ad risum noster B. IGNATIVS initio conuersionis suæ, teste Ribadneira, coercuit. Eodem antidoto, ut experientia quotidiana docet, puerorum adolescentumque petulantia & leuitates cohibentur.

1. Cor. 9. 27.

Eccl. 33. 27.

R. lib. 5. c. 10.

II. Fructus est, quod præseruet hominem à reprobatione æterna. Huius quoque meminit Apostolus loco citato, dixit enim se ideo corpus in seruitutem redigere in verberibus, *ne eum alius prædicauero ipse reprobus efficiar.* Eodem collimant verba illa Salomonis. *Tu virga percuties eum* (puerum) *& animam eius de inferno liberabis.* Exemplum habemus apud Theodoretum, qui cum Thalelæum eremitam percotatus esset, cur tam durum vite genus, quod excogitaret, sectaretur. respondit ille. *Ego multis peccatis obnoxius, & credens suppliciis, quorum mina sunt intentata, hoc vita genus excogitavi, hoc agens, ut castigetur corpus pœnis mediocribus, ut eripiar à magnitudine earum quæ expectantur: Sunt enim illa grauiora non solum quantitate, sed etiam ipsa qualitate: Sunt enim inuoluntaria. Quod autem ab inuito fit, id est valde*

Præu. 23. 13.

T. in hist. religioſa. c. 28.

valde molestum. Quod autem est voluntarium, etiam si sit laboriosum, minorem affert dolorem: sponte enim suscipitur. Dicitur autem disciplina liberare ab inferno, non immediate, hoc est, sine contritione & confessione, sed quia reuocat hominem à grauioribus sceleribus, quæ sunt causa inferni. Neq; enim ille tantum quem iam à peste liberat, qui iam peste correptus sanat, sed etiam, qui studio suo cauet, ne peste corripiatur.

1. Cor. 11. 31.

III. Fructus est, quod eius beneficio homo ex iustitia, vel de condigno satisfacere possit pro pœnis luendis in Purgatorio, si existat in gratia Dei iuxta illud Apostoli. *Quod si nosmetipfos diiudicemus, non utique iudicemur.* quem locum allegat Chrysof. hom. 43. in Matthæum. Si vero non sit in gratia, etiam si non valeat ad pœnam illam expiandam, valet tamen ad multa alia; vt ad impedienda peccata, ad mitigandas inferni pœnas, quatenus à consuetudine peccati abstrahitur, ad impetrandam mercedem temporalem, & si ex auxilio gratiæ diuinæ disciplinam faciat, vt aliud auxilium Dei impetret, quo adiurus conuertatur & iustificetur. Accedit, quod & hæc satisfactio prodesse possit, non secus ac cetera bona iustorum opera satisfactoria, animabus Purgatorij, si eis applicetur. Vide titulum de *Satisfactione*.

1. Cor. 4. 17.

1. Tim. 4. 7.

1. Cor. 9. 26.

IV. fructus est, quod eiusdem beneficio homo, si sit in gratia Dei, promereatur vitam æternam. *Id enim*, inquit Apostolus in altera ad Corinthios, *quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.* Et ad Timotheum. *Bonum, ait, certamen certauimus, cursum consummauimus, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* at Paulus tunc maxime certauit, cum castigauit corpus suum: ait enim in priore ad Corinthios. *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi auram verberans, sed castigo corpus meum.* Plura in Titulo, *Bonorum operum* in VIRIDARIO.

Prou. 29. 15.
Prou. 22.Prou. 26.
Eccl. 2. 6.

V. Fructus, quod nobis seruiat loco instructionis, & reddat sapientiores; Nec enim tantum vox latina *Disciplina*, sed etiam græca παιδεία proprie significat instructionem, vel eruditionem. Vnde Salomon. *Virga, atq; correptio tribuit sapientiam.* Et rursus. *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.* Si fugat stultitiam, accersit quoq; sapientiam. Et. *Flagellum equo, chamus asino, & virga, in dorso imprudentium;* proculdubio, vt fiant prudentiores. Et Ecclesiasticus. *Flagella & doctrina in omni tempore sapientia.*

Ch hom. 43.

VI. quod valeat ad extirpanda vitia, & defectus quibus in examine quotidiano conscientiæ nos deprehendimus obnoxios, ac proinde etiam ad vitæ emendationem. Ita docet S. Chrysofomus in Matthæum, cuius verba supra descripsimus cap. 2.

VII. fru-

VII. Fructus, quod quasi Tyrocinium ineamus ad Martyrium, hoc est ad sanguinem profundendum pro Christo, quod inter opera virtutum est præstantissimum & maxime meritorium. *Maiorem enim hac dilectionem, teste Christo, nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* vnde B. PETRVS Damiani lib. 6. epistolarum ad Petrum monachum. *Sanctos Apostolos ait in Concilio casos, & beatos martyres legimus sæpenumero verberatos. Quæcunque autem scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* *Quid absurdum est, quid ineptum, si nunc sancta Ecclesia in pacis otio vitur, quod dudum utebatur in bello? Porro dum manus carnificis nunc ab infligendo Martyribus verberare cessat: quid obest, si sancta deuotio ipsa sibi met, vnde sanctis Martyribus particeps fieri mereatur, exhibeat? Nam cum sponte me propriis manibus ante conspectum DEI verbero, deuotionis ingenue desiderium, si carnifex accurreret, promptus ostendo. Quia si pro amore Christi tam dulcis est mihi pœna, cum deest; quo susciperetur animo, si persecutor offerret? Vellem pro Christo subire martyrium: non habeo cessante studio facultatem. ipse me verberibus asserens ostendo saltem feruentis animi voluntatem.*

Ioan. 15. 13.

P. ep. 27. tom. 1

Act. 5. 40.

Rom. 15. 4.

C A P V T VII.

De Proprietatibus vel Ritibus Discipline.

PRIMVS Ritus sit, quod sit vel voluntaria & sponte suscepta, de qua hæcenus locuti sumus: vel coacta, vti fuit flagellatio Apostolorum & Martyrum, quæ non secus ac voluntaria potest eximij esse meriti, si æquo & libenti animo propter Christum sustineatur, sicut eam sustinere Apostoli, cum irent *gaudentes à conspectu Concilij, quod digni habiti essent pro nomine IESV contumeliam pati.* Et B. Paulus, qui *gloriabatur in infirmitatibus suis, quod scilicet ter virgis cæsus esset, & quinquies quadragenas vna minus excepisset plagas.*

Act. 5. 41.

2. Cor. 12. 6.

2. vt sit priuata, vel publica. Priuatæ exempla complura retulimus capite 3. Hæc consentanea est consilio Christi, cum monet apud Matthæum ne *iustitiam nostram faciamus coram hominibus, vt videamur ab eis:* & si orandum est, cubiculum intremus, ne mercede cœlesti excidamus. ad cauendam enim inanem gloriam præstat priuatim & clam, quam publice & palam disciplinam facere. P V B L I C A tamen respuenda non est, & priuatæ sæpe præferenda quando abest vanæ gloriæ periculum. generatim siquidem Christus dixit. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.* Si enim laudabile est ad maiorem DEI gloriam preces publicas in Ecclesiis instituere, elemosynas publice in egentes erogare, cur laudabile non sit opus pœnitentiæ publicæ: quod tot mortales permouet

Math. 6. 1.

Math. 5. 16.

non solum ad veram vitæ emendationem, sed etiam ad imitandam castigandi corporis seueritatem; vt experientia quotidiana & nunc docet in Italia, Hispania, Germania, Gallia, Polonia, Indiis, vbi maximo apparatu, supplicationeque solenni idque fere hebdomade sancta ante Pascha, eiusmodi diuerberationes frequentantur: & iam olim docuit ante annos ducentos tempore S. Vincentij Fererij Ordinis Prædicatorum, vel etiam trecentos tempore S. Antonij Paduani Ordinis Minorum, vt est in eorum vitis apud Surium. Nam auctor vitæ S. Vincentij agens de processione disciplinantiū ab eo instituta. *Inter quæ, inquit, flagella, tanta cordium deuotio, tantus erit omnium luctus, tanta contritio, vt ipsi quoque incolæ locorum non solum in lachrymas soluerentur, sed etiam complures ex eis flexi talibus exemplis virum Dei sanctamque societatem eius per multa terrarum spatia religiose sequerentur. Ex quo factum est, vt aliquando supra numerum decem millium hominum perueniret religiosa illa societas, nempe se flagellantium publice.* NE QVE vero hæc de superstitione possunt esse suspecta, quia quotannis in Vrbe Romana in Summi Pontificis & Cardinalium conspectu huiusmodi publicæ diuerberationes fiunt.

3. Ritus est, vt quisq; vel in se animaduertat, vel ab alio in se animaduerti sinat. Vterq; modus est licitus & salutaris. Pro priore stant omnia exempla capite 3. commemorata. Deinde ratio manifesta: licet enim cuique pœnitentiæ agendæ causâ pectus tundere, totumque corpus cilicio, sacco, ieiunio, vigiliis, æstu, frigore, magnisque laboribus, vt omnes sancti fecerunt, affligere, cur non liceat aliquam corporis partem flagello. Adhæc Apostolus proculdubio in se animaduertit, cum dixit. *Castigo corpus meum.* & Corinthiis idem suavit, cum ait. *Sinosmetipfos diiudicemus non vtique iudicemur.* vt cum Chrysostomo ante citato exponit. B. P E T R V S Damiani, in epistola ad Clericos Florentinos. P R O posteriore modo, vt quis disciplinam accipiat ab alio, faciunt multa ex exemplis capite tertio enarratis, vt S. Rodulphi Eugubini Episcopi, S. Dominici Loricati. S. Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis & martyris. S. Dominici auctoris ordinis Prædicatorum. S. Ludouici Episcopi Tholosani, S. Elizabeth Landtgrauix, S. HEDVIGIS, S. Vincentij Fererij, & Comitum Elzarij. de quo Comite hoc singulare in eius vita refertur, quod per quietem catenula ferrea, qua ipse vti solebat, ab ipso Christo sit cæsus, trib. ictibus datis, ad singulos Psal. 50. versus, propterea quod bellicis rebus se miscuisset. Nunquid & Christus voluit ab aliis flagellari, sicut & crucifigi? *Oblatus est enim, inquit Propheta Isaias, quia voluit.* Ille in typo Dauidis regis dixit. *Congregata sunt super me flagella.* Et. *Ego in flagella paratus sum.* Denique iam olim receptum est in monachorum cœnobiis, vt in eorum Capitulis accipiantur

Sur. rom. 2.

1. Cor. 9.

1. Cor. 11.

P. lib. 5. ep. 8.

Sur. rom. 5.

Isa. 53. 7.

Psal. 34. 15.

pianur

piantur ab aliis disciplinæ, quod obierit ante annos plusquam quingentos PETRO Cerebroso monacho, qui grauiiter ferebat seueriores quosdam diuerberationes. B. PETRVS DAMIANVS. *Dic, inquit, obsecro frater ut cum pace tua loquar, detestaris illas, quæ ex more fiunt in capitulo disciplinas? damnas fortassis & hoc, quod sepe fratri de leui qualibet offensione confesso vicenas fortasse, vel ut multum quinquagenas verberum plagas subire precipimus? Sed quia disciplina ista ad tolerandum leues sunt & exigua, atque inter fratres regulariter assuetæ, perspicuum est, quia non derogas, non reprehendis, ne contra communem sancti Ordinis consuetudinem venire videaris.* PETRVS Damiani autem fuit Ordinis S. Benedicti.

4. RITVS est, quod disciplina vel flagellum, sit vel ex pluribus funiculis nodosis contextum, vel betula, vel catenula ferrea. Nam omnium horum vsus fuit apud sanctos, vt liquet ex dictis; receptissimus vero nunc, maxime in publicis processionibus, est ex funiculis. Cuius typum gessisse videtur, flagellum à Christo cõfectum, nam S. IOANNES in Euangelio ita scribit. *Cum IESVS fecisset quasi flagellũ de funiculis, omnes (ementes & vendentes) eiecit de templo, oues quoque & boues, & numulariorum effudit as.* quod enim ille fecit de templo corporali Hierosolymitano, hoc nos de corpore nostro, quod teste Apostolo, *templum est Spiritus Sancti*, facere debemus, vt hoc flagro sacro omnes belluinas cupiditates ab eo depellamus, & consequenter omnia peccata, quæ ex iis originem trahunt. Vnde PETRVS Blesensis, in opusculo, quod inscripsit *COMPENDIUM* in IOB, non dubitauit ita scribere. *DV O sunt, quæ hominem mirabiliter à peccato conseruant: scilicet frequens Confessio, & frequentior disciplina.*

5. Ritus est, quod in publicis diuerberationibus disciplinantes prodeant cum talaribus lineis, cuiusuis coloris, secundum faciem tecti, & sæpe pedibus nudatis. Quod fit tum ob honestatem maiorem, tum ad cauendam vanam gloriam, atque etiam vt quadantenus repræsentent eorũ mores, qui in sacco, & cilicio pœnitentiam egerunt, immo Christi, qui in veste nunc alba, nunc purpurea sub tempus flagellationis irrisus est, & nudis creditur pedibus ad montem Caluarie ascendisse. cuius figuram olim gesserat Rex Dauid, qui, vt est in sacra Regum historia, fugiens à facie Absolonis cliuum oliuarum nudis pedibus cõscendit. PLVRA vide apud nostrum IACOBVM Gretzerum in tribus libris de Disciplina editis, eorumque Apologia aduersus hæreticorum calumnias.

VIDE in Viridario V. Pœnitentia.

DE PONTIFICIS

SUMMI STATV.

CAPVT I.

De variis Nominibus S. Pontificis.

PONTIFICIS Summi nomine intelligimus ROMANÆ Urbis, & Christiani ORBIS supremum Episcopum, licet à nata religione Christiana varia obtinuerit nomina. Quod ad vocē PONTIFICIS attinet ea ab Ethnicis sumpta est. VARRO linguæ latinæ lib. 4. de eius origine sic loquitur. *Pontifices, ut L. Scæuola Pontif. Maxim. dicebat à posse & facere. Pontifices ego à ponte arbitror, nam ab his sublicius factus est primum.* Verum quia prius Pontifices fuerunt, quam sublicius ille ab Anco Martio factus est, probabilior est Scæuolæ sententia, Pontificem à posse facere dici, eaque nomenclatura ius quoddam amplissimum faciendi designari. Quanta autem Pontificibus supra Consules fuerit auctoritas, explicat M. TVLLIVS lib. 2. de natura Deorum. Horum ius vocatur *Pontificium* à veteribus Patribus, & in Imperatorum rescriptis. Gelasius Pontifex ad Episcopos Dardaniæ. *Satis, inquit, constat nullum habuisse Pontificium sententiam sedis Apostolicæ sine eius notione soluendi.* Et in testo S. PETRI Ecclesia vtitur hac oratione. *DEVS qui B. Petro Apostolo tuo collatis clauibus regni cælestis ligandi atque soluendi Pontificium tradidisti, &c.* Ita iam olim factum est, vt nomen Pontificis cum proprietate sui sensus transierit in vsum Christianæ religionis, & Episcopi dicerentur Pontifices, ius autē quod utebantur Pontificium. Nec solum omnes Episcopi Pontifices, sed etiam SUMMI PONTIFICES dicti sunt, eo quod Episcoparus summum sacerdotium vocaretur. S. AMBROSIVS epistola ad Felicem Comensem Episcopum. *Suscipisti, ait, gubernacula summi sacerdotij.* ZOZIMVS Papa ad Hezychium Episcopum Salonitanum. *Iure inde Summi Pontificis locum sperare debet.* GELASIVS ad Episcopos Lucaniæ. *Nec sibi meminerit vlla ratione concedi sine Summo Pontifice subdiaconum ius habere faciendi, &c.* per summum Pontificem Episcopum intelligens. Et in præfatione Concilij Toletani VI. *Conuenientibus nobis Hispaniarum Gallieq; Pontificibus summis, &c.* Eodem sensu S. HIERONYMVS ad Asellam scripsit. *Omniū pæne iudicio dignus summo sacerdotio decernebar.* Cum autem Episcopi dicantur summi sacerdotes, docet S. AVGVSTINVS in quæstion. ex vtroque mixtis. *Quid est, ait, Episcopus, nisi primus presbyter, hoc est, summus sacerdos.* Tandem tamen in Ecclesia consuetudo magis propria obtinuit, vt diceretur is maximus, vel SUMMVS Pontifex, qui cereris præest

A. l. s. ep. 6.
edit. Rom.

G. c. 8.

H. ep. 99.

A. q. 16.

præest Episcopis, & vniuersalis Ecclesiæ moderatur habenas, id est, Christi VICARIVS præcipuus, & successor PETRI, Romanus Episcopus, qui non tantum Vrbi, sed & Orbi præest, de cuius sede S. PROSPER libro de Ingratis.

Sedes Roma Petri: quæ pastoralis honoris

Facta caput mundo, quicquid non possidet armis

Religione tenet, &c.

II. est PAPÆ nomen, quod nunc soli Summo Pontifici Romano tribuitur, & olim attributum aliis Episcopis certissimum est ex CYPRIANI epistolis, & aliis Cleri Romani ad ipsum, tum ex multis epistolis Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Rufini, & aliis autoribus, licet crebrius semper sit tributum Episcopo Romano, vt liquet ex epistolis CASSIODORI. Cum autem Schismatici in odium Præfulis Romani fastu superbo hanc nomenclaturam sibi vindicarent, sub annum Domini 1073. GREG. VII. Papæ Romæ Synodum instituit contra Schismaticos, in qua statuit, vt PAPÆ nomen vnicum esset in vniuerso Orbe Christiano, nec liceret alicui seipsum, vel alium eo nomine appellari. Hæc in Registro epistolarum GREG. VII. quod in Bibliotheca Vaticana seruat. Ex NICETE quæ que Coniatæ scriptis apparet nomine PAPÆ aquod Græcos, tantum Papam Romanum intelligi. Quod ad originem vocis attinet, quidam à græca voce πάππας, id est, pater deducunt, alij à παππός, id est, auus, sed prima origo vrsitatior est, & euphoniæ causâ à Latinis videtur tantum vnum π sublaturum. Si ARIANO scriptori Ethnico credimus Bithyni ea voce Iouem appellare soliti sunt, cum quo cõuenit, quod HERODOTVS memorat à Scythis Iouem Pappeum nominari. Vide Notationes Cardinalis Baronij in Martyrologium Romanum & tertiam controuersiam Cardin. Bellarmini lib. 2. c. 31.

B. ii. Ian. & 9.
April.

III. nomen est PATER Patrum. nam Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis, nomine trium Conciliorum Africæ, ita scripsit ad Damasum. *Beatissimo Domino, & Apostolico culmine sublimato S. Patri Patrum, Damaso Papæ, &c. & Synodus Prouincialis Epiri veteris. Synodus veteris Epiri, Ioannes, Mattheus, Constantinus, &c. Domino nostro per cuncta sanctissimo, & Beatiss. Patri Patrum, Comministro, ac Principi Episcoporum, HORMISDÆ Papa.* Vnde & illud colligis, nomen PAPÆ non esse quasi compositum ex vocibus PATER PATRVM, quia vtraque nomenclatura vni datur.

IV. Nomen est, PRINCEPS sacerdotum, de quo in epistola Valentiniani ad Theodosium, quæ præfixa est C. Calcedonensi tom. 1. Conciliorum. *Beatissimus, ait, Romana Vrbi Episcopus, cui principatum sacerdotij*

P.c. 6.

super omnes antiquitas contulit. S. PROSPER lib. 2. de *Vocatione gentium*, Roma, inquit, propter sacerdotij principatum, amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.

P.ep. 144.

V. est VICARIVS Christi, quo utitur S. BERNARDVS lib. 2. de Consideratione. & PETRVS Blesensis epist. ad Cœlestinum Papam nomine Aleonoræ Reginæ Angliæ data. & Conc. Lugdunense sub GREG. X. vt haberur in 6. titulo de Electione, c. vbi periculum.

VI. CAPVT Ecclesiæ, quo utitur Conc. Chalcedonense epistola ad Leonem. *Quibus tu velut membris caput præeras.* Et Act. 1. eiusdem dicitur Ecclesia Romana caput omnium Ecclesiarum. & S. GREGORIVS lib. II. epist. 54. *Sedes Apostolica omnium Ecclesiarum caput est.*

B. ep. 90.

VII. Apostolicæ sedis Præful. Etsi enim Antiochena, Hierosolymitana, Ephesina etiam sint Apostolicæ, quando tamen absolute nomen sedis Apostolicæ ponitur, tantum intelligitur Romana, vt liquet ex epist. 106. Augustini. *Missæ sunt, ait, de hac re ex duobus Conciliis Carthaginiensi & Mileuitano relationes ad Apostolicam sedem.* Constat autem ex epist. 90. & 92. illas ad Innocētium Papam missas. Deinde Augustinus epist. 162. docet principatum Apostolicæ sedis à Romano Papa teneri. Imo officium & munus Papæ vocatur Apostolatus. Ita S. BERNARDVS ad Innocentium. *Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæq; & scandala emergentia in regno Dei.* Et Episcopi Galliæ epistola Leonis 51. *Det, inquit, Apostolatus vester nostræ veniam tarditati.*

G. 1.4. ep. 31.
Ioan. 21.Sixtus I. ep. 2.
Leo I. ep. 61.

VIII. Episcopus VNIVERSALIS. Nam in C. Chalcedonensi sic incipiunt tres epistolæ Græcorum ad LEONEM Papam. *Sanctissimo & beatissimo vniuersali Archiepiscopo & Patriarcha magna Romæ Leoni.* Nec mirum, quia vt notauit B. GREGORIVS, Petro Ecclesiæ totius cura commissa est à Domino, quod est idem ac Petrum vniuersalē Episcopum à Christo institutum. Vnde & multi Pontifices vocarunt se Episcopos Ecclesiæ vniuersalis, vt SIXTVS I. LEO I. Quo sensu autem D. Gregorius acriter ob vsurpatum talem titulum, reprehenderit Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, Vide in Cardin. Bellarmino lib. 2. de Romano Pontifice cap. 31.

CAPVT II.

De Excellentia Pontificij Status.

Math. 16. 18.

EXCELLENTIA Status Summi Pontificis ex variis capitibus demonstrari potest. Et primo ex PRIMATV B. Petri Apostoli, qui primus fuit Summus Pontifex vrbis & orbis. Nam Christus Saluator noster apud Matthæum promisit PETRO totius Ecclesiæ primatum sub duabus

duabus Metaphoris, altera *Petra* vel fundamenti, quod enim in ædificio est fundamentum, id est, in corpore caput, in ciuitate Rector, Rex in regno, Pater familias in domo: Altera *Clauium*, cui enim traduntur elaues, ille instituitur gubernator ciuitatis, vel Dominus. Quod enim ibi Christus *PETRVM* appellarit perram Ecclesiæ, docet C. Chalcedonense actione 3. ORIG. hom. 5. in Exodum. ATHAN. epist. ad Felicem. BASIL. libro 2. in Eunomium. NAZIANZ. de moderanda disputat. EPIPHAN. in Ancorato. CHRYSOST. hom. 55. in Matth. CYRIL. libro 2. in Ioan. cap. 2. FERTVLL. de Præscript. CYPRIAN. epist. ad Quirinum. HILAR. in cap. 16. Matth. AMBROS. sermone 47. HIERON. in Matth. 16. AVEVSTIN. in Psalmum contra partem Donati. Et libro 1. Retract. cap. 21. testatur iam suo tempore Hymnum Ambrosij in Ecclesia cœptum cani, in quo dicitur. *HOC ipsa petra Ecclesia canente culpam diluit.* LEO I. sermone 2. de anniuersario assumptionis suæ. GREGOR. libro 6. epist. 37. ad Eulogium. Iam vero super *PETRVM* tanquam super Petram ædificari Ecclesiam, non dubium est aliud non designari, quam Petro totius Ecclesiæ regimen commissum, vt iidem S. Patres exposuerunt. AMBROSIVS enim citato sermone sic loquitur. *Petra dicitur PETRVS, eo quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem, molemque contineat.* Et CHRYSOST. illa hom. 55. *Hieremiam quidem vni genti Pater, Petrum autem vniuerso terrarum orbi Christus preposuit.* Et GREGOR. libro 4. epistolarum. *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto & omnium Apostolorum Principi Petro totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Dicuntur quidem alibi, vt in epistola ad Ephesios & in Apocalypsi omnes Apostoli fundamenta Ecclesiæ: quia omnes fuerunt pastores Ecclesiæ vniuersæ, sed non eodem modo, quo *PETRVS*. *Licet super omnes Apostolos,* inquit HIERON. libro primo in Iouinianum, *ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tolleretur occasio.*

A. 5. 47.

C. in Matthæ.

G. ep. 32.

Psal. 86. 1.

Eph. 2. 10.

Apoc. 22. 14.

II. PRIMATVM Petri Christus ostendit apud Matthæum sub metaphora *CLAVIVM*, dicendo ei. *TIBI dabo Claves.* id est; dabo tibi potestatem in vniuersam Ecclesiam. Nam primo apud Isaiam depositio vnus pontificis summi, & institutio alterius describitur his verbis: *Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te, vocabo seruum meum Eliacim filium Helcia, & induam illum tunica tua, &c. & dabo clauem domus David super humerum eius, & aperiet, & non erit, qui claudat.* vbi per *CLAVES* aperte intelligitur principatus Eccelesiasticus. Accedit communis consuetudo; cum enim vrbs aliqua deditur Principi offe-

Isa. 22. 22.

offeruntur ei clauēs in signum subiectionis. Et ei qui instituitur Oeconomus in domo clauēs tradi solent. Deinde CHRYSOST. hom. 55. in Matth. hanc promissionem exponens dicit PETRO commissum vniuersum orbem terrarum, & ipsum factum pastorem & caput totius Ecclesiæ. Idem ante probauimus ex GREGORIO.

G. l. 4. ep. 32.

Ioan. vlt. 15.

L. ep. 39.

Math. 24. 45.

G. ep. 32.

III. PRIMATVM Petri Christus ostendit his verbis. *SIMON Ioannis pascē oues meas.* ac primo quidem dicit, *Simon Ioannis*, vt intelligamus, tunc reuera dari illi, cui erat promissus Matth. 16. CHRYS. quoque Cyrillus & August. hunc locum exponentes, dicunt hæc ei dicta, qui ter Christum negarat. & AMBROS. in cap vltimum Lucæ ait. Ideo, inquit, quia solus profitetur ex omnib. omnibus antefertur. Et LEO I. ad Episcopos Viennensis prouinciz. *Cui cum, ait, præ cæteris soluendi & ligandi potestas tradita sit, pascendarum tamen ouium cura specialius mandata est.* 2. dicit Christus PASCERE, qua voce CHRYSOST. lib. 2. de Sacerdotio, non semel indicat significari præfecturam, eoque affert illud ex Matthæo. *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Et S. AVGVSTINVS in hunc locum. *Oues ipsas, inquit, pascendas, id est, docendas, regendasq. committit.* & S. GREGORIVS libro de Cura Pastoralis, passim Pastores vocat Rectores: & Curam Pastoralem Regimen, imo culmē Regiminis, & ipsum Pascere, Regere ac præesse. 3. ait, *PASCERE OUES meas*, id est, omnes Christianos, ita vt intelligantur & Apostoli, tanquã ouiculæ Petro commendati. Vnde S. LEO in serm. 3. de anniuersario assumptionis suæ ait, *PETRYM à Christo prepositum omnibus gentibus, Patribus & Apostolis.* Gentes enim agni sunt. Patres ouiculæ. Apostoli oues magnæ atque perfectæ. His enim vocibus in textu græco & latino appellantur. Et S. BERN. libro 2. de Considerat. Cui, inquit, *non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute & indiscrete tota commissa sunt oues? Si me amas Petre, pascere oues meas. Quas? illius vel illius populos ciuitatis, aut certe regionis, aut certe regni? Oues meas, inquit, cui non planum est, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.* Et ante ipsum S. GREG. in lib. 4. epistol. cum dixisset totius Ecclesiæ curam esse commissam PETRO, rationem hanc reddidit. *Ipsi quippe dicitur PASCERE oues meas.*

CAPVT III.

Eadem excellentia ostenditur ex Priuilegijs S. Petri ex nouo Testamento collectis.

Ioan. 7. 42.

PRIMVM D. Petri Priuilegium est *Mutatio nominis.* Tu es Simon filius Ionna, ait, Christus, tu vocaberis CEPHAS. vbi Chrysoft. notauit Deum non imponere nomina noua, nisi ad significanda priuilegia concessa iis qui-

iis quibus mutantur, vt accidit Abrahæ. Constat autem ex omnibus ^{Gen. 17.5.} Apostolis soli Petro nomen fuisse mutatum. nam Boanerges fuit potius cognomen filiorum Zebedæi, quam nomen, idq; non perpetuum. ^{Marc. 3. 17.} Deinde singulare fuit illud nomen P E T R I. nihil enim crebrius in scriptura Christo tribuitur, quam nomē cephæ vel petræ. Isa. 8. & 28. P sal. 117. Danielis 2. Matth. 21. Roman. 2. I. Cor. 10. Eph. 2. I. Petr. 2. Quare Christus non obscure indicauit velle Petrum esse fundamentum & caput suæ Ecclesiæ.

II. Priuilegium est, quod Petrus primo loco semper nominetur inter Apostolos, sine plures, sine pauciores numeretur. *Duodecim autē*, inquit Matthæus, *nomina Apostolorum sunt hæc. Primus Simon, qui dicitur P E T R V S.* Nec propter ætatem primus fuit, quia ANDREAS eius frater & ante eum vocatus & fortior eo fuit, teste Epiphanio in heresi Alogorum. S. Patres quoque inde deducunt Petri primatum. nam S. AMBROSIVS, ad I. Cor. 12. sic loquitur. *Prior Andreas sequutus est saluatore, sed primatum non accepit Andreas, sed Petrus.* Et S. AVGVST. in Ioannem. *Petrus, ait, propter Apostolatus sui primatum.* Inde videmus aliorum Apostolorum ordinem plerumque in Scriptura mutari, Petrum autem semper poni primo loco. Denique S. Petrus non solum primo loco ponitur, sed etiam passim ponitur quasi paterfamilias & dux reliquorum. Vt enim in Apocalypsi dicitur, *Diabolus, & angeli eius.* Sic apud Lucam & alios dicitur. *Dixit Petrus, & qui cum illo erat.* & in Actis. *Petrus & Apostoli dixerunt.* Vnde B. IGNAT. in epistola ad Smyrnenes dicit Christum venisse ad eos, qui circa Petrum erant. Accedit quod Petrus fere semper loquitur nomine omnium, vt apud Matthæum. *Ecce reliquimus omnia, & ideo Chrysof. in Matthæum vocat eum os Apostolorum.* ^{Apoc. 12. 7.} ^{Lucæ 8. & 9.} ^{Act. 5. 29.} ^{Matth. 19. 27.} ^{Luc. 12. 41.} ^{C. h. hom. 55.}

III. Priuilegium est, quod solus Petrus cum Christo ambulavit super aquas. de quo S. BERN. 2. de Consideratione. *Instar Domini, ait, gradiens super aquas, unicum se CHRISTI VICARIUM designauit, qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet, siquidem aqua multa populi multi.* Et rursum. *Quid istud? nempe signum singulare Pontificy Petri, per quod non nauem vnâ nauem: ceteri quisque suam, sed seculum ipsum suscepit gubernandum, mare enim seculum est, naues Ecclesiæ.* ^{Matth. 14. 29.} ^{Ioan. 21. 7.}

IV. est quod P E T R V S primus fuerit à Deo edoctus summa duo fidei mysteria, nempe distinctionem personarum in Deo & incarnationem. Vnde Christus ad eum dixit. *Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.* Et S. ATHANASIVS contra Arianos, dicit Petrum omnium primum Christi diuinitatem confessum ante alios discipulos. Item Chrysof. Cyrill. Augustinus. HILARIVS in Psalmum 131. ideo vocat eum primum filij DE I confes-

forem. Et in cap. 16. Matthæi, dignum factum, qui quod in Christo Dei est, primus cognosceret.

V. est, quod sedi Petri promissum sit nunquam eam ruituram. *Et porte inferi*, ait Christus, *non præualebunt aduersus eam.* quam promissionem, si aliæ sedes Apostolorum habuissent, non iam ruisent. Hinc AVGVSTINVS in Psalmum contra partem Donati. *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa sede Petri: ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum porta.*

VI. est, quod Christus soluerit tributum pro se & Petro, vnde ipsi collegerunt Apostoli, Petrum à Domino aliis prælatum, vt obseruarunt Origenes, Chrysoft. & Hieron. in c. 16. Matthæi. Imo quia hoc ad Petri honorem aperte pertinebat, ideo inquit Chrysoft. in Marci Evangelio iussu Petri scripto omissum est.

VII. est, quod Christus intrauerit in nauiculam Petri & ex ea docuerit, vt intelligeremus in ea tantum Ecclesia docere Christum, cuius gubernator est PETRVS. Vnde AMBROS. *Hanc solum Ecclesia nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus.*

VIII. est, quod Christus singulariter pro fide Petri rogauerit. *Simon Simon*, ait apud Lucam, *ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua.* Vnde collegerunt Patres Petrum fore principem suorum fratrum. Sic Theophylactus hic. *Quia te habeo*, inquit, *vt Principem discipulorum, postquam negato me fleueris, confirma ceteros. hoc enim te decet, qui post me Ecclesie petra es & fundamentum.* Et S. LEO de anniuersario assumpt. suæ pro fide Petri, ait, *proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit.*

IX. est, quod à resurrectione Christus primo de viris se præbuerit visendum S. PETRO, vt collegit ex illis verbis Lucæ, *Surrexit Dominus verè & apparuit Simoni.* S. AMBROSIVS. & CHRYSOSTOMVS ex verbis Pauli. *Quia visus est Cepha. Itaque*, ait, *non omnibus initio visus est, nec pluribus simul, sed vni tantum, & ei principi, & fide maxime digno.* Et infra. *Itaque Petro primo apparet: nam qui Christum primus confessus erat, non ab re etiam primus resurgentem videt.*

X. est, quod Christus primo ei pedes lauerit, vt habet S. AVGVSTINVS in cap. 13. Ioannis.

XI. quod soli Petro mortem crucis similem suæ prædixerit, *Cum senueris*, inquit, *extendes manus tuas, & alius cinget te, & ducet, quo tu non vis; hoc autem dixit, (addit Euangelista,) significans qua morte esset clarificaturus DEVM.*

XII. Quod ipse Petrus iam exercens primatum, Actorum primo tan-

tanquam paterfamilias colligat in vnum cœtum discipulos, vt eligatur alius in locum Iudæ. vbi CHRYSOST. *Quam, inquit, agnoscit Petrus commissum sibi gregem? quam in hoc choro princeps est?*

XIII. quod post acceptum Spiritum Sanctum primus omnium ^{Act. 2. 41.} promulgarit Euangelium, & prima cōcione tria millia hominum conuerterit. vbi CHRYSOST. *Petrus, inquit, omnium erat os, sed astabant illi undecim, testimonio suo comprobantes ea, quæ ab illo dicebantur.*

XIV. quod omnium primus cœperit prædicare gentibus, sicut ^{Act. 10. 18.} primus omnium prædicauerat Iudæis: soli ipsi visio ostensa est de prædicatione ad gentes inchoanda. Vnde HERON. epist. ad Saluinam, de Cornelio loquens. *Primus, ait, ab Apostolo baptizatus salutem gentium dedicauit.* Et CHRYSOST. de Cornelio loquens. *Vides vnde initium sit gentibus à viro pio, qui operibus dignus est habitus.* ^{C. hom. 2. in Act.}

XV. quod pro PETRO existente in carcere, *oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia.* ^{Act. 12. 12.} Vnde etiam insigni miraculo liberatus est. In eodem carcere fuerat IACOBVS Apostolus, & postea occisus, & tamen non legimus pro eo ita oratum: quia membrum erat, non caput omnium. Vnde CHRYSOST. hoc loco. *Magni amoris indicium Oratio, Patrem omnes quærebant.*

XVI. quod in Concilio primo Hierosolymitano primus locutus ^{Act. 15. 7.} sit sententiamq; eius Iacobus, omnesque alij secuti sint, vt docet HIERON. epist. ad Augustinum, quæ est II. inter epist. Aug. & THEODORETVS in epist. ad Leonem.

XVII. quod etiam Paulus Apostolus visendi Petri causa ierit Romanam, nam in epist. ad Galatas dicit. *Post annos tres ascendi Hierosolymam videre Petrum.* Vnde CHRYSOST. in Ioan. *Oserat Apostolorum & Princeps, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit.* Et AMBROSIVS. *Dignum fuit, vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum.* HIERON. in epistola citata ad August. *Tanta Petrus auctoritatis fuit, vt Paulus in epistola sua scripserit. Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum.* ^{Gal. 1. 8. C. hom. 87. A. in Gal. 1. H. cp. 89.} Hæc de Priuilegiis vel Prærogatiuis ex Scriptura collectis.

C A P V T I V.

Eadem excellentia ostenditur ex prærogatiuis Petri extra Scripturam notatis.

PRIMA extra Scripturam prærogatiua S. PETRI est, quod solus à Christo sit baptizatus, ita teste EUTYMIO, & Niceph. libro 2. historix scribit EYODIVS Petri Successor, in epistola, quæ ^{E. in c. 3. Ioan. N. c. 3.} Ccc 2 inscri-

in scribitur τὸ φῶς. Nam Andreas Ioannes & Iacobus à S. Petro baptizati sunt, vt ab iis cæteri, vt iidem dicunt.

II. est, quod solus Petrus à Christo ordinatus fuerit Episcopus, cæteri à Petro. Velenim Dominus nullum ordinauit Episcopum, vel omnes, vel aliquos, vel vnum. Non nullum, quia nullum haberemus Episcopum, nemo enim potest dare, quod non habet. Deinde quis ordinauit Petrum Episcopum, & alios? Nec omnes Apostolos, nam Paulum saltem de cælo vocatum iussit ordinari per ministros Ecclesiæ, vt est in Actis, & exponit ibi Chrysof. & S. LEO. epist. ad Dioscorum. ANACLETVS quoque epistola 2. dicit Iacobum minorem, Episcopum ordinatum à PETRO, Iacobo Maiore & Ioanne, vt & Clemens Alexandrin. tradit apud Eusebium. & HIERON. de viris illustr. in Iacobo. QVOD autem non aliquos Dominus ordinauerit, alios non ordinauerit, inde satis probatur, quod Apostoli excepto Petro essent inter se æquales. Vnde sequitur solum PETRUM ab eo ordinatum. DEINDE passim docent veteres Romanam Ecclesiam esse matrem omnium Ecclesiarum, & omnes Episcopos ab ea habuisse suam consecrationem, quod non videtur verum, si Petrus, qui Episcopus fuit Romanus, omnes Apostolos, aliosque Episcopos omnes per se, vel per alios non ordinauit. Cum enim Apostoli plurimos Episcopos in variis locis constituerint, si Apostoli ipsi non facti essent Episcopi à Petro, maxima pars Episcoporum non haberet originem à Petro, & tamen ANACLETVS epistola prima dicit. *In nouo Testamento post Christum à Petro sacerdotalis cœpit Ordo.* Nec loquitur de presbyteris, nam Apostoli omnes simul in Cœna extrema sunt ordinati sacerdotes, ergo de Episcopis. Vnde INNOCENTIVS in epistola ad Conc. Carthaginense, quæ est 91. ex epistolis Augustini. *A quo, Petro, ait, ipse Episcopatus & tota auctoritas nominis huius emerfit.* Idem habet S. LEO epist. 89. Plures rationes vide apud IOAN. Turrecrematam lib. 2. Summæ de Ecclesia cap. 32.

III. est, quod Petrus primum hæresiarcham SIMONEM Magum primum detexit, damnauit & extinxit. Eum autem fuisse omnium hæreticorum parentem ait IRENEVS, & Augustin. libro de hæresibus cap. 1.

IV. quod PETRVS potissimum ROMÆ suam sedem diuino iussu collocauerit. Vnde S. LEO ferm. 1. de natali S. Petri & Pauli. *Nam cum duodecim, inquit, Apostoli accepta per Spiritum Sanctum omnium locutione linguarum, imbendum Euangelio mundum distributis sibi terrarum partibus suscepissent, beatisissimus PETRVS princeps Apostolici Ordinis ad aram Romani destinatur imperij, vt lex veritatis, qua in omnium gentium reuelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundum effunderet.* Et S. MAXIMVS de natali

Act. 13.
L. ep. 81.

E. l. 2. hist. c. 1.

Act. 3. 20.

Ir. lib. 1. c. 20. &
initio libri 3.

M. ser. 3.

tali S S. Petri & Pauli. *Vbi mundus caput habebat imperij, ibi regni sui Principes collocavit.*

V. quod Christus ipsi Petro sub finem vitæ apparuit, & rogati, DOMINE QVO VADIS, respondere dignatus sit. *Venio Romam iterum crucifigi.* Id narrat EGESIPPVS de excidio Hierosol. c. 2. AMBROS. oratione contra Auxentium. ATHANAS. in apologia pro fuga. GREGOR. in Psal. 4. pœnitent. Quid autem significauit Dominus, in Petri crucifigione se iterum crucifigi, nisi Petrum suum esse Vicarium.

VI. quod solæ illæ Ecclesiæ habitæ sint Patriarchales & primæ, quas Petrus fundarat, Romana, Alexandrina & Antiochena, vt liquet ex Conc. Nicæno can. 6. Ex Chalcedonensi act. 16. Epistola 3. Anacleti, Leonis epist. 53. ad Anatolium. Gregor. 37. lib. 6. ad Eulogium. Nam demum tempore Iustiniani Imp. permittente Romano Pontifice, & Imperatore petente, Constantinopolitanus & Hierosolymitanus ceperunt in numero Patriarcharum haberi nullo amplius reclamante.

Anno D. à
Christo.

VII. Prærogatiua est Festum Cathedræ PETRI, quale de nullis aliis Apostolorum cathedris celebratur, vt indicetur ipsam solam & singularem esse cathedram, ex qua totus mundus doceri debeat, vt OPTATVS ait lib. 2. contra Parmenianum. Exstat S. AVEVSTINI sermo de hoc festo, vnde apparet eius antiquitas.

A. f. 15. de
Sanctis.

VIII est quod in litteris Formatis, post nomen P. & F. & Spiritus S. nomen Apostolorum Principis antiqui adiunxerint, vt fatetur ATTICVS Episcopus in fine Concilij Chalcedonensis. Formatarum meminit OPTATVS lib. 2. in Parmenianum. *Cum quo (SIRICIO) inquit, nobis totus Orbis commercio formatarum in vna communionis societate communicat.* Et Conc. MILEVITANVM can. 20. vetat Clericis, ne sine formatis litteris ad Comitatum eant. Vide SIDONIVM Apollinarem lib. 7. ep. 2. & Burchardum lib. 2. c. 227.

C A P V T V.

Eadem Excellentia Sedis B. Petri ostenditur testimoniis

S. PATRVM.

PRIMVS sit ORIGENES, qui in cap. 6. ad Romanos ait. *PETRO cum summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum velut super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo nisi charitatis exigitur.* B. CYPRIANVS in epistola ad Quintum dicit Petrum cum à Paulo reprehenderetur noluisse dicere, se habuisse primatum, & sibi obediendum esse: quibus verbis indicat eum habuisse primatum, Nam Augustinus lib. 2. de baptismo, exponens hunc locum ita loqui-

A. c. 1.

tur. *Idem CYPRIANVS in epistola ad Quint. ita loquitur. Nam nec Petrus, quem primum Dominus elegit, & super quem adificauit Ecclesiam suam, cum se cum Paulus de circumcissione disputaret, postmodum vindicauit sibi insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere. Et paulo post. Ecce, inquit, ubi commemorat Cyprianus, quod etiam nos in Scripturis sanctis didicimus, Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum, tam excellenti gratia preeminet, &c. Et libro de unitate Ecclesiæ facit PETRVM caput, fontem & radicem totius Ecclesiæ. Et de eodem ait epist. ad Iubaianum. Nos unius Ecclesiæ caput, & radicem tenemus.*

EVSEBIVS in Chronico anni 44. à Christo nato. Petrus, inquit. Apostolus, natione Galileus, & Christianorum Pontifex primus.

S. BASILIVS sermone de Iudicio DEI de Petro loquens. Ille beatus, qui ceteris prælatus discipulis fuit, cui clauis regni cælestis commissæ.

S. GREG. NAZIANZ. de moderatione in disputat. seruanda. Vides, ait, quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus & excelsis, hic petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamenta fidei suæ credita habeat, ac reliqui discipuli posthaberi se tranquillo animo ferant.

S. EPIPHAN. hæresi 51. Petrum elegit Christus, ut dux esset cæterorum. & in Ancorato. Hic est, qui audiuit, Pasce agnos mess, cui creditum est ouile.

S. OPTAVVS lib. 2. contra Parmen. Cathedra una est, & negare non audes scire te PETRO primum in Vrbe Romæ cathedram esse collatam, ubi sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephæ appellatus, in quo vno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne cæteras Apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo cathedra una est, quæ est prima de dotibus. In ea sedit primus Petrus, succedit Linus, Lino Clemens, &c.

S. AMBROSIVS in cap. vltimum Lucæ, vocat PETRVM Vicarium amoris Christi erga nos, & omnibus prælatum. Et in cap. I. ad Galatas, dicit Petro curam Ecclesiarum à Domino demandatam. & sermone II. Hanc solam Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus est magister cõstitutus dicente Domino: Super hanc petram adificabo Ecclesiam meam, &c.

S. CHRYSOST. homil. II. in Matthæum. PETRVM Ecclesiæ futuræ pastorem constituit. Et infra. DEVS concedere solus potest, ut futura Ecclesia tot tantisque fluctibus impetu irrunpentiibus immobilis maneat, cuius pastor & caput homo piscator atque ignobilis. Et rursum. Ieremiam vni genti Pater, hunc autem vniuerso terrarum Orbi Christus præposuit.

S. HIERON. libro I. in Iouinianum. Inter duodecim vnus eligitur, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio.

S. CYRILLVS Alexandr. lib. 12. in Ioannem c. 64. Ut Princeps, caputq; cæterorum primus exclamat. Tu es Christus filius DEI vini.

S. AVGVSTINVS passim dicit PETRVM habuisse primatum, ac præfertim lib. 2. de baptismo cap. 1. vbi addit, *puto, quod sine vlla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparatur, quatum ad Martyrij gloriam. Caterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatu præferendum? sed etsi distat cathedrarum gratia, vna est tamen Martyrum gloria.*

S. LEO. I. epist. 84. ad Anastasium. *Magna dispositione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia. Et rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam PETRI sedem vniuersalis Ecclesie cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite disideret.*

S. PROSPER libro de Ingratis.

*SEDES Roma Petri qua Pastoralis honoris
Facta caput mundo, quicquid non possidet armis,
Religione tenet, &c.*

S. GREGOR. ad Mauritium lib. 4. epist. 32. *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod beatiissimo, & omnium Apostolorum Principi PETRO Domini ca voce totius Ecclesie cura commissa est.*

S. BERNARDVS epist. 237. ad Eugenium. *Locus, in quo stas, terra sancta est, locus Petri est, locus principis Apostolorum, vbi steterunt pedes eius: locus illinc est, quem constituit Dominus, Dominum domus sua, & Principem omnis possessione sua. Et libro 2. de Consideratione. Age indagemus diligentius, ait ad Eugenium Papam, qui sis, quam videlicet geras pro tempore personam in Ecclesia DEI. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu Princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vntione Christus. Tues cui clauces tradita, cui oues credita sunt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius, vtrunque præ cæteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modo ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor.*

PETRO successisse, non solum in Episcopatu Ecclesie Romanae, sed etiam in Primatu totius Ecclesie omnes Romanos Pontifices.

Num. 20.
Iud. 20.

PRIMA Probatio sumitur ex veteri Testamento. Ibi enim AARONI Summo Pontifici successit Eleazarus, & Eleazaro Phinees, & sic deinceps. at illa successio fuit figura & typus Testamenti noui.

Ioan. vlt. 17

II. sumitur ex nouo, nempe ex verbis Christi ad Petrum dictis. *Pasce oues meas*, quibus illum summum Pastorem & Pontificem constituit. Tam diu enim manet ordinarie officium pastoris, quãdiu manet ouile. Hoc autem manet & manebit vsque ad mundi consummationem, ergo & successores Petri eo vsque in officio pastoralis manebunt. Accedit, quod Christus quando ei dixit, *Pasce oues meas*, ei omnes oues commisit, non quidem quæ tunc tantum in eo loco erãt, alioquin nobis non prospexisset, sed etiam futuris; Nec illi tantum, non diu victuro, sed etiam successoribus dixit, *pasce*. Vnde CHRYSOST. lib. 2. de Sacerdotio. *Quanam, inquit, de causa ille sanguinem effudit suum? certe, ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum PETRO, tum Petri successoribus committebat.* Et S. Leo de anniuersario assumptionis suæ. *Manet dispositio veritatis, & S. Petrus in accepta fortitudine petra perseverans suscepta Ecclesia gubernacula non reliquit; perseverat videlicet Petrus, & viuit in successoribus suis.*

L. scrm. 2.

Th. 1. 5. c. 9.

E. 1. 1. c. 4.

III. sumitur ex Conciliis generalibus. Nam Generale 2. in epist. ad Damasum Papam Romanum, quæ est apud Theodoretum, dicit se conuenisse Constantinopoli, ex mandato litterarum Pontificis per Imperatorem ad se missarum, Romanam Ecclesiam esse caput, se autem membra. Sic Concilium, vt est apud Euagrium dicit se deponere Nestorium ex mandato litterarum Cœlestini Papæ Romani. Sic alia Concilia locuta sunt.

IV. sumitur ex epistolis ipsorum Pontificum Summorum. Nam primatum asserunt omnes hi. Clemens epist. 1. Anacletus ep. 3. Euaristus ep. 1. Alexander epist. 1. Pius ep. 1. & 2. Anicetus ep. 1. Victor ep. 1. Zephyrinus ep. 1. Calixtus ep. 2. Lucius ep. 1. Marcellus ep. 1. Melchiasdes ep. 1. Marcus ep. 1. & reliqui.

Il. 3. c. 3.

V. sumitur ex S. Patribus. Ita enim loquitur S. IGNATIVS ad Romanos. *Ignatius Ecclesie sanctificata, quæ presidet in regione Romanorum. Cur presidet, nisi quia caput est omnium aliarum? S. IRENÆVS aduersus hæreses. Maxima & antiquissima, & omnibus cognita à gloriosissimis ducibus Apostolis Petro & Paulo Roma fundata & constituta Ecclesia eam quam habet*
ab Apo-

ab Apostolis traditionem, & annunciatam omnibus fidem per successiones Episcoporum peruenientem usque ad nos, iudicantes, confundimus eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cecitatem & malam scientiam, prater quam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorum principalem necessesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui undique sunt fideles: in qua semper ab his, qui sunt, undique conservata est ea, quae ab Apostolis est Traditio. S. ATHANASIVS in Epistola ad Felicem Papam. Ob id vos, inquit, praedecessoresque vestros Apostolicos videlicet Praesules in summatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere praecepit, ut nobis succurratis, &c. Et S. BASILIVS ad Athanasium. Visum est consentaneorum scribere ad Episcopum Romanum, ut videat res nostras, & iudicij sui decretum interponat. S. AVGVSTINVS epist. 162. In Romana, inquit, Ecclesia semper Apostolicae cathedrae viguit principatus. Idem alij omnes.

VI. Probatio sumitur ex auctoritate, quam semper exercuerunt Romani Pontifices in alios Episcopos, ut in iis ponendis, deponendis & restituendis. Ita enim legimus in epist. S. LEONIS in epistola ad Martianum. Satis sit, quod vestrae pietatis auxilio, & mei fauoris assensu Episcopatum tantae urbis obtinuit. Et in Con. Chalcedonensi legitur Maximum Antiochenum à S. LEONE confirmatum in Episcopatu. S. GREG. passim in epistolis suis indicat se mittere pallium Archiepiscopatus insigne ad varios Episcopos Graeciae, Galliae, Hispaniae, &c. De depositione multa exstant exempla. S. CYPRIANVS ad Stephanum Papam ita scribit. Dirigantur in prouinciam, & ad plebem Arelatae consistentem à te litterae, quibus absente Martiano alius in locum eius substituatur. NICOLAUS I. epist. ad Michaelem numerat octo Patriarchas Constantinopoli à Romanis Pontificibus depositos. FLAVIANVM Patriarcham Antiochenum depositum à DAMASO scribit Theodoretus. DE Restitutis Episcopis sunt etiam exempla. Nam S. CYPRIANVS dicit Basilidem ideo Romanam profectum, ut restitueretur à Papa in Episcopatum. Deinde IVLIVS I. teste Sofomeno, Athanasium & alios depositos à Synodo Orientali, Episcopatu restituit.

VII. sumitur ex auctoritate, qua semper vsi sunt in condendis Legibus & decretis, dispensationibus faciendis, & censuris ferendis. Pro Legibus habes S. LEONEM ad Episcopos Campaniae ita loquentem. Omnia decretalia constituta, tam beate recordationis Innocentij, quam omnium praedecessorum nostrorum, quae de Ecclesiasticis Ordinibus, & Canonum ordinata sunt disciplinis, ita vestram dilectionem custodire debere mandamus, ut si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps nouerit denegari. S. GREG. in priuilegio dato monasterio S. MEDARDI. Si quis, inquit, Regum, antistitum, Iudicum, vel quarumcumque secularium personarum huius Apostolicae auctoritatis, & ne-

stra preceptionis decreta violauerit, honore suo priuetur. DE DISPENSATIONE exemplum habemus in epistola GELASII, & GREGORII. De CENSURIS vero complura & vetusta exstant. Nam INNOCENTIVS I. excommunicauit Imp. Arcadium, eiusque vxorem, quod Chrysoft. in suam sedem, vt ipse iusserat, non restituisent. cuius epistolam habet Nicephorus in historia sua. NICOLAVS autem I. excommunicauit Lotharium Regem Gallia, & concubinam eius Valdradam, ac Archiepiscopos Coloniensem & Treuirenses. Immo VICTOR I. Papa, teste Eusebio, excommunicauit Asianos, quod contra decretum suum pergerent Pascha cum Iudæis celebrare.

VIII. sumitur ex Iure Appellationum: ex quauis enim parte orbis Christiani legitime semper prouocatum est ad Pontif. Romanum. Nam in C. Sardicensi generali hic est 4. Canon. *Cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, & proclamauerit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter Episcopus in eius cathedra post appellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.* Immo ante Concilium Sardicense fuisse morem appellandi ad Papam liquet ex epistola 89. Leonis ad Episcopos Gallia, vbi dicit hanc esse consuetudinem antiquissimam. Certe anno 142. Christi Pontifice Pio I. Marcion excommunicatus ab Episcopo suo in Ponto venit Romam, vt à Romana Ecclesia absolueretur, teste Epiphanio.

IX. Sumitur ex eo, quod summus Pontifex à nemine iudicatur, inde enim liquido patet eum nemini subiectum. Ratio præcipua est, quia Princeps est Ecclesie totius. Deinde, quia Respub. Ecclesiastica spiritalis est, ac proinde sublimior quauis Repub. temporali. Et idcirco summus Ecclesie Princeps, summum Reipub. temporalis Principem potest dirigere & iudicare, & non contra, nisi peruertatur ordo. NAM in Concilio Sinuessano, teste NICOLAUS in epistola ad Michaelem, dixerunt Patres. *Prima sedes à nemine iudicabitur.* & in Conc. Romano sub Syluestro 280. Episcoporum can. vlt. teste eodem dictum est. *Neq; ab Augusto, neque Regibus, neque ab omni clero, neque à populo iudicabitur prima sedes.* Et in Synodo Romana sub SIXTO III. cap. 5. legimus dictum. *Non licet in Pontificem sententiam dicere.* Vnde cum DIOSCORVS Episcopus Alexandrinus in Synodo 2. Ephesina LEONEM I. iudicare & damnare ausus esset, ita hoc factum horruit Ecclesia Catholica, vt C. Chalcedonense in epist. ad Martianum & Valentianum Imperatores, & in altera ad ipsum Leonem, quæ exstat act. 3. eiusdem Concilij, scripserit se damnasse Dioscorum multas ob causas, sed præcipue, quod in primam sedem sententiam ferre præsumpisset. IDEM liquet

ex confessione Imperatorum. Nam RUFFINVS de Constantino scribit eum noluisse Episcopos iudicare, & dixisse, se ab Episcopis potius iudicari debere. Idem dixit BASILIVS Imp. in oratione ab ipso habita in fine VIII. Synodi. Et NICOLAVS in epist. ad Michaellem multis testibus probat pios Imperatores nunquam Pontificibus imperasse, sed obsecrassse solum, vt Patres. AMBROSIVS quoque in oratione de tradendis Basilicis. *Bonus, ait, Imperator intra Ecclesiam est, non supra Ecclesiam. si non est supra Ecclesiam, minus est, super Ecclesie Pastorem.* G. NAZZIANZ. in oratione, qua excusat se, quod tamdiu Ecclesiastica functione abstinerit. *Vos, inquit, oves nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuimini. Satis enim est vobis, si recte pascimini: nolite iudicare iudices, nec leges feratis legislatoribus.* S. BERNARDVS ad Conradum Imperatorem. *Legi, ait, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reuerentia PETRI Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari Imperio.* QVÆRES an nunquã possit iudicari Papa, vt in causa hæresis. Respõdeo, tũc posse, quia esset miserrima cõditio Ecclesie, si lupum manifeste grassantẽ pro Pastore agnoscere cogeretur. Et ratio est, quia eo ipso Papa quod hæreticus est, manifestus desinit esse Papa & caput, sicut desinit esse Christianus, & membrum corporis Ecclesie. Vnde S. CYPRIANVS. *Dicimus, inquit, omnes omnino hæreticos atque schismaticos nihil habere potestatis ac iuris.* Similiter OPTATVS libro I. contra Parmenianum negat hæreticos clauas regni habere posse, sicut & S. August. in Enchirid. c. 65.

R. 10. hist. c. 2.

B. ep. 185.
Rom. 13. 1.

C. lib. 1. ep. 6.

C A P V T II.

De Summi Pontificis potestate, temporalis & spiritualis,
& I. de spirituali.

PONTIFICIS Summi potestas gemina est, Spiritualis, & Temporalis. De Spiritualis primo agemus, inter quas prima sit. *Potestas iudicandi de controuersis fidei & morum.* Quæ proculdubio illi tribuenda est, si enim ostẽdimus Summum Pontificem esse caput & pastorem totius Ecclesie, ostendimus quoque eum esse summum in Ecclesia iudicem. aut enim nullus esse debet inter homines iudex, aut is debet esse, qui cæteris præest. 2. Iudicium Apostolicæ sedis in controuersis infallibile est, ergo illi maxime auctoritas iudicij tribuenda. Nam & in veteri Testamento dubia de religione idcirco ad summum Pontificẽ relata sunt, vt Deuter. 17. *Si difficile, inquit Moyses, atq. ambiguum iudicium esse perspexeris, inter causam & causam, leprã & lepram, & iudicium intra portas tuas videris*

Deut. 17, 8.

verba variare. Surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniasque ad Sacerdotem Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus. Quo loco obseruandū duas personas distingui, sacerdotis & Iudicis, hoc est, Pontificis & Principis, & quidem sacerdoti sententiæ pronunciationem, Iudici autem politico executionem demandari. Quod explicatur sequentibus verbis.

Ib. 12.

Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex sententia Iudicis morietur.

Ioan. 21. 17.

DEINDE in Euangelio Christus coram aliis Apostolis Petro dixit. *Simon Ioannis pasce oues meas, ne Apostolos quidem ex ouibus excludens. at dubium non est, inter munera Pastoris esse, discernere bona pascula*

H. ep. 57.

à malis. Vnde HIERON. quamuis doctissimus ita ad DAMASVM Papam scribit. A pastore præsidium ouis flagito, discerne si placet, non timebo tres hypostasies dicere (in Trinitate) si iubebis. Similiter THEODORETVS doctissimus ad LEONEM I. ita scribit. Si Paulus præco veritatis, tuba sanctissimi Spiritus, ad magnum Petrum cucurrit, ut iis qui Antiochia de institutis legalibus contendebant, ab ipso afferret solutionem, multo magis nos, qui abiectissimus & pusilli ad Apostolicam vestram sedem currimus, ut Ecclesiarum ulceribus medicinam à vobis accipiamus.

G. l. 4 ep. 52.

Et S. GREG. qui omnium iudicio humilissimus fuit, in epistola ad omnes Episcopos Galliæ. *Si quam vero, inquit, contentionem, quod longe faciat diuina potentia de fidei causa euenire contigerit, aut negotium emerferit, cuius vehemens sit fortasse dubietas, & pro sui magnitudine sedis Apostolica iudicio indigeat, examinata diligentius veritate, relatione sua ad nostram studeat perducere notionem, quatenus à nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari.*

II. In controuersia fidei, maxime, si toti Ecclesiæ eam tradat Summus Pontifex nullo modo errare potest. Patet ex promissione à Christo facta Petro apud Lucam. *Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Vbi duo priuilegia Petro Dominus impetrauit. Primo, ut ipse nunquam veram fidem amitteret, ut exponit AVGVST. lib. de Corruptione & gratia, & CHRYSOST. in Matthæum. Secundo, ut nihil doceret contra fidem tanquam Pontifex, ut exposuit LVCIUS I. in epist. ad Episcopos Hispan. & Galliæ. FELIX I. epist. ad Benignum. LEO I. serm. 3. de assumptione sua ad Pontif. NICOLAUS I. in epist. ad Michaellem. S. BERNARDVS epist. 190. ad Innocentium. 2. probatur idem ex alia promissione facta Petro apud Matth. *Et porta inferi non præualebunt aduersus eam.* de qua dicit CHRYSOST. solum Deum potuisse facere, ut Ecclesia super vnum piscatorem, & ignobilem

Luc. 22. 32.

A. c. 8.
Ch. hom. 83.

Matth. 16. 18.

lem virum fundata non caderet, tot irruentibus tempestatibus. Et S. HIERON. ad Damasum, postquam dixerat. *Super istam petram edificatam Ecclesiam scio. subiicit. Obsecro, ut mihi literis tuis sine tacendarum, siue dicendarum trium hypostaseon detur auctoritas, non timebo tres hypostases dicere, si iubetis.* Et S. AUGUST. in Psalmo contra partem Donati: *Numerate, ait, Sacerdotes vel ab ipsa sede Petri in ordine illo Patrum, quis cui successerit videat, ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum porta.* Et S. GREGOR. ad Eulogium. *Quis nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate fundatam, cui dictum est. Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam?* DENIQ. idem probatur duplici experientia. PRIOR est, quod Pontifex Romanus multas hærefes solus sine Concilio generali damnauit, vt PELAGII, Priscilliani, Iouiniani, Vigilantij, &c. quas pro veris hæresibus tota Ecclesia habuit, quia à Pontifice Romano damnatæ sunt. Posterior, quod constet omnes Patriarchales sedes à fide decessisse excepta sola Romana. Vnde apparet Christum vere orasse, ne deficeret fides eius. *In Ecclesia urbis Roma, ait RVFFINVS in expositione Symboli, neque hæresis ulla sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus.*

III. Non solum Pontifex, vt Pontifex, non potest errare in fide, sed neque Romana particularis Ecclesia. Nam S. CYPRIANVS ait. *Nauigare audent ad Petri cathedram vt Ecclesiam principalem, &c. nec cogitare eos esse Romanos, ad quos perfidia non potest habere accessum.* S. HIERON. contra Ruffinum. *Scito Romanam fidem Apostolica voce laudatam eiusmodi prestigias non recipere, etiamsi angelus aliter annunciet, quam semel predicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari.* G. NAZIANZ. in catmine: *Vetus Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem, & semper eam retinet, sicut decet Urbem que toti Orbi presidet semper. de Deo integram fidem habere.* Accedit, quod valde probabile sit Petri cathedram à Romana vrbe non posse separari. Primo, quia cum toties obtulerit se occasio ab ea illam separandi, & vltimo quidem, quando Romani Pontifices per LXX. annos manserunt in Galliis, non tamen separata est. 2. quia Marcellus Papa & Martyr in epistola ad Antiochenos, ait Petrum iubente Domino Romam sedem suam ex Antiochia transtulisse. Et S. AMBROSIVS in oratione de tradendis basilicis, refert Christum omnino voluisse, vt Petrus Romæ moreretur, & ideo ei fugienti dixisse. *VENIO Romam iterum erucifigi.*

IV. Summus Pontifex etiam non potest errare in moribus, id est, in præceptis morum Ecclesiæ toti præscribendis, & quæ in rebus ad salutem necessariis, vel in iis quæ per se bona vel mala sunt versantur. Hoc est, non potest fieri, vt Pontifex præcipiat aliquod vitium, vt vsuram, vel prohibeat virtutem, vt restitutionem debiti, vel mander ali-

quid contra salutem, vt Circumcisionem, vel veret aliquid ad salutem necessarium, vt Baptismum, vel Eucharistiam. Ratio autem huius doctrine est, quia alioquin Papa erraret in rebus necessariis, quod est contra promissionem Christi apud Ioannem. *Cum venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem*, vt minimum necessariam ad salutem. Deinde quia alioquin DEVS Ecclesiæ suæ tunc deesset in necessariis. imo tunc Ecclesia etiam erraret circa fidem, hæc enim docet omnem virtutem esse bonam, virium vero malum.

V. Pie credi potest, Pontificem summum, etiam vt particularem personam non posse pertinaciter errare, & fieri hæreticum. Ratio est, quia cum Dominus iusserit PETRO confirmare fratres suos, addidit. *Rogavi pro te, vt non deficiat fides tua*. Et hoc conuenit prouidentia diuinæ suauiter disponentis omnia. Euentusque probauit nullum hactenus fuisse hæreticum, vt & probauit accurate Cardinalis Bellarminus in controuersia 3. de Summo Pontifice.

CAPVT VIII.

SVMMVM Pontificem posse condere leges obligantes
in conscientia.

POTESTAS Spiritualis Summi Pontificis extendit se etiam ad auctoritatem legum condendarum in conscientia obligantium, ita vt transgressores earum possit pœna spiritali punire, vt Excommunicationis, suspensionis, irregularitatis, &c. Nam in veteri lege in Deuteron. *Qui superbierit, ait Moses, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis moriatur homo ille, & auferes malum de Israhel*. at Princeps Ecclesiasticus in noua lege, non est minoris auctoritatis, quam fuerit in veteri. In noua vero Matth. 16. *Quodcunque ligaueris, ad Petrum Christus ait, super terrã, erit ligatum & in cœlis*. Ligare autem significat etiã legem imponere, vt ibi. *Alligat enim onera grauiã & importabilia*. Et HIERON. in verba. *Quacunque alligaueritis. Potestatem, inquit, tribuit Apostolis, vt intelligant quia talibus damnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari*. Deinde ACTORUM 15. Petrus cum aliis in Concilio scribit gentibus ad fidem conuersis. *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra vobis, imponere oneris, nisi hæc necessaria, vt abstinere ab immolatis simulacrorum, à suffocato & sanguine & fornicatione*. Hic Apostoli nouam legem condunt, vt CHRYSOST. annotauit, nam de suffocato & sanguine nihil præcepit Christus. Deinde LUCAS in fine capitis vocat præcepta. *Pertransiens, inquit ciuitates, (Paulus) præcipiebat eis custodire præcepta Apostolorum, & Seniorum*. Et canone 62. Apostolorum

rum grauis pœna iniungitur præuaricantibus hoc præceptum. Idem constat ex traditione Patrum; ac imprimis nullum fere est Concilium, non aliquid præcipiat, vel veter sub pœna anathematis, vel depositionis. Plenæ item sunt Epistolæ Pontificum, quæ exstant, vel in tomis Conciliorum, vel in corpore iuris canonici, legibus & censuris.

I I. Episcoporum autem cæterorum potestas in condendis legibus, aliisque, à Papa Romano descendit. Quod liquet ex typo Testamenti veteris. Nam, vt est in Numeris, cum Moses non posset solus regere totum populum, Deus iussit adesse LXX. seniores, & auferens de spiritu Moſis dedit illis, vt vna cum Moſe populum regerent. Pontifex autem eum locum tenet in Ecclesia, quem Moſes in populo Iudæorum. 2. B. CYPRIANVS lib. de vnitare Ecclesiæ sedem Petri comparat capiti, radici, fonti, Soli. In omni enim corpore virtus membrorum deriuatur à capite, in omni arbore virtus ramorum oritur ex radice, in omnibus riuis aqua fluit ex fonte, omnium denique radorum solarium lux est à Sole. 3. quia, si Episcopi suam iurisdictionem à Deo immediate haberent, & non à Papa, Papa non posset eis mutare illam; aut omnino auferre, quod tamen sæpe fecit. Vnde S. BERNARDVS ad B. ep. 131. Mediolanenses. *Potest Ecclesia Romana nouos ordinare Episcopatus, vbi hætenus non fuerunt: potest qui sunt, alios deprimere, alios sublimare; prout ratio sibi dictauerit, ita vt de Episcopo Archiepiscopus creare liceat, & è conuerso, si necesse visum fuerit.* 4. Ita vetustissimi Pontifices asserunt, vt INNOCENTIVS I. Aug. ep. 91. epistol. ad Conc. Carthagin. à Petro, ait, *ipse Episcopatus, & tota auctoritas nominis huius emerſit.* Et S. LEO de assumptione sua. *Si quid commune cum aliis voluit esse Principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quicquid aliis non negauit.* Deinde S. Pontifex in creandis Episcopis vtitur hac verborum formula. PROVIDEMVS Ecclesiæ tali, de tali persona, & præficimus eum in Patrem & Pastorem, ac Episcopum eiusdem Ecclesiæ committentes ei administrationem in temporalibus & spiritualibus, in nomine PATRIS, & FILII, & SPIRITVS SANGTI. AMEN. L. scrm. 3.

C A P V T I X.

De Potestate temporali Summi Pontificis.

Q VONIAM nostra ætate quidam Sectarij, & inter eos CALVINVS, C. 4. inst. c. 11. docere ausi fuerunt principatum temporalem Summi Pontificis, esse possessionem mero latrocinio occupatam, nec posse illum iustotitu-

tirulo retineri, eo quod pugnet cum Principatu spirituali: opus est hoc loco demonstrare eum minime pugnare. Etenim in lege naturæ Melchisedech fuit Rex simul & Pontifex, vt patet in Genesi & epistola ad Hebræos. Immo S. HIERON. in quæstionibus Hebraicis in illud Gen. *Ruben primogenitus meus.* docet olim primogenitum simul fuisse Regem & Pontificem. NOE quoque Abraham, Isaac & Iacob in vtroque constat præfuisse suis, in religione scilicet, & politica administratione. 2. MOSES vtriusque personam sustinuit. Nam in Exodo dicitur. *Sedit Moses, vt iudicaret populum.* Et c. 32. iussit occidi plurimos de populo ob peccatum idololatriæ, & c. 40. adoleuit Domino incensum, quod maxime erat munus Pontificis, vt patet ex 2. Paralipom. In Leuitico quoque consecrauit Aaronem in sacerdotem, sanctificauit tabernaculum & altare, obtulit sacrificia & holocausta. Itaq; PHILo libro de vita Mosis vltimis verbis. *Hæc est, inquit, vita, hic exitus Mosis, Legislatoris, Pontificis, Propheta.* Et G. NAZIANZ. oratione ad G. Nyssenum. *Moses, ait, Principum Princeps, & Sacerdotum Sacerdos Aaron pro lingua vtebatur.* S. AVGVST. in Exodum. *Sedebat iudiciaria sublimitate solus populo vniuerso stante.* Et in LEVITICVM. *Ambo, inquit, summi Sacerdotes erant, Moyses & Aaron.* HELI adhæc vt patet ex historia Regum, Pontifex & Iudex Politicus fuit annis 40. Deinde MACHABÆI, Iudas, Ionathas, Simon, Iohannes simul Pontifices & duces politici fuerunt, vt liquet ex Iosepho 12. antiquit. Denique ratio idem extorquet. Nam potestas Ecclesiastica & politica non sunt contrariæ, sed vtraque bona, vtraque à Deo, & vna seruit alteri, ergo simul in eodem esse possunt.

II. Non dubium est Summum Pontificem, cum Principatum secularem quem habet, iure optimo habere. AD O enim scribit in Chronico anni D. CC. XXVII. *Insuper Pipinus Rex Rauennam totamque Pentapolim S. Apostolis Petro & Paulo tradidit.* Et LODOVICI I. qui fuit CAROLI MAGNI filius, talis est Constitutio. *Ego LVDOVICVS Romanorum Imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. P. PETRO Principi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domino P. ASCHALI Pontifici summo & successoribus eius in perpetuum, sicut à prædecessoribus vestris vsque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis, & disposuistis Romanam ciuitatem, cum Ducatu suo, & suburbanis, & territorii eius montanis, & maritimis littoribus & portibus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, oppidis ac villis in Thuscia partibus.* LEO item Hostiensis Episcopus libro 1. Chronici Cassinensis. *Fecit, ait, idem inlytus Rex (Pipinus) cum filiis suis concessionem B. Petro eiusq; Vicario de ciuitatibus Italiæ, ac territorii per designatos fines. A Lunis cum in sula Corsica inde in Suranum, in montem Bardonem, Veratum, Parmam, Rhegium, Mantuam & montem Silicis, simulq; vniuersum exarchatum Rauennæ, sicut antiqui-*

Gen. 14. 18.

Heb. 7. 3.

Gen. 49. 3.

Exod. 18. 13.

Exod. 32. 28.

Exod. 40. 25.

2. P. c. 26.

Leu. 8. 6.

Ph. l. 5.

A. q. 68.

Id. q. 23.

1. Reg. c. 1. & 4.

Grat. dist. 63.

L. c. 9.

antiquitus fuit, cum prouinciis Venetiarum & Histria, cunctumque Ducatum Spoletinum ac Beneuentanum. Et infra. Demum idem Rex unacum Romano Pontifice in Italiam veniens, Rauennam & alias viginti ciuitates Aistulpho memorato sublatas Apostolica sedi subiecit. Idem LEO lib. 3. c. 48. ANNO Incarnationis Dominicae M. LXXIX. Mathilda Comitissa Henrici Imperatoris exercitum timens, Liguriam & Thusciam prouincias Gregorio Papa, & S. R. E. deuotissime obtulit. Et exstant ROMÆ authentica instrumenta harum & similia donationum.

DEMUM, vt semper optimi pientissimi que Principes habiti fuerunt, qui Ecclesiae aliquid donauerunt, vt CONSTANTINVS, CAROLVS Magnus, & alij: ita impij & sacrilegi habiti sunt, qui illi aliquid eripere conati sunt, vt fuit Rex Longobardorum Haistulphus. HENRICVS IV. V. & OTTO IV. FRID. I. & II. Imperatores. Ado enim scribit in Chronico ita de Aistulpho. *Aistulphus Longobardorum Rex nimis perfide testamenta dono praedecessorū eius B. PETRO collata perripit, & facultates Romanae Ecclesiae militibus suis dedit. Et infra. Aistulphus diuino iudicio, dum venatum pergit, subito percussus interiit. Et S. BERNARDVS epistola ad Romanos data, vehementer eos increpat, quod ab EVGENIO Papa discessissent, causa autem discessus fuit teste Platina & aliis historicis, quod in temporalibus Papae subesse nollent, & more veteri per Consules Rempub. gubernare conarentur.*

C A P V T X.

De Virtutibus, quae inesse debent Summo Pontifici.

IN TITULO DE EPISCOPIS egimus generatim de Virtutibus, quae merito omnibus inesse debent Episcopis, & maxime conueniunt in Romanum Episcopum, cum ille sit Episcoporum Episcopus, vt loquitur TERTULLIANVS, id est, inter Episcopos summus: nunc autem operae pretium facturi videmur, si de propriis quibusdam Summi Pontificis virtutibus agamus. Vnde autem congruentius illas sumamus, quam à primo Pontifice PETRO, quem CHRISTVS, id est, is elegit, qui accuratissime sciebat, quis ad Summum Pontificatum gerendum maxime idoneus esset?

PRIMA autem virtus PETRI à Pontificibus maxime imitanda fuit FIDES Catholica, vnde S. PAVLVS in epistola ad Hebraeos suos his verbis commonuit. *Mementote Praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum DEI, quorum intuentes exitum conuersationis imitamini FIDEM. Petrus autem primus inter Apostolos & alios fuit, qui apud Matthæum Christum Filium Dei viui, id est, verum ac naturalem credit. Ideo enim*

E e e dixi

Math. 14. 33.

Ioan. 1. 49.

Luc. 22. 32.

R. ep. 59.

dixit *DEI viui*, quia proprium est viuentium gignere sibi simile in natura. Alij quidem discipuli professi erant eum filium Dei apud Matthæum, & apud Ioannem Nathanael, sed eo modo, quo omnes sancti dicuntur Filij *DEI*. Deinde Christus, vt est apud *LV CAM*, rogauit pro eo, vt non deficeret eius fides, ergo maxime illa fuit vera & sincera. *Rogauit pro te*, ait, *vt non deficiat fides tua*. Vnde probat *S. BERNARDVS* & alij multi, vt supra ostendimus, Summum Pontificem ex cathedra docentem non posse errare. *HINC* fit, vt Cardinales ad Summum Pontificatum non euehant, vel qui aliquando hæreticus fuit, vel minimum de hæresi suspectus.

Ioan. 21. 15.

Ib. 19.

Ioan. 15. 13.

II. Virtus est ARDENS CHARITAS, quam à Petro postulauit Dominus, cum instituturus eum in summum Ecclesiæ Pastorem, tertio percontatus est. *Simon Iohannes diligis me plus his?* ipse autè respondit. *Tu scis quia amo te*. Ad amorè suum quoq; spectat Pastoris iam existentis, quod subiungit. *Amen, Amen dici tibi: cum senueris extendes manus tuas* (ad crucem) *& ducet quo tu non vis*. Hoc autem dixit significans qua morte esset clarificaturus *DEVM*. *Maiorem enim hac dilectionem primo habet*, ait alibi Christus, *vt animam suam ponat quis pro amicis suis*. Nomine autem *PASCENDI* tria potissimum officia vel opera charitatis exegit Dominus à Petro. Vnum circalupos, vt eos ab ouili arceat. 2. circa arietes, vt si quando cornibus lædant ouium gregem, eos recludat. 3. circa oues reliquas, vt singulis congrua pabula tribuat. *LVPI*, qui Ecclesiam Domini vastant, sunt hæretici. nam apud Matthæum dicitur. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*. Si ergo Princeps aliquis ex oue, vel ariete fiat lupus, id est, ex Christiano hæreticus, debet pastor Ecclesiæ eum atterere per excommunicationem, & simul iubere populo, ne eum sequatur, & si potest, priuare eum dominio in subditos. Si autem Princeps sit *ARIES*, id est Catholicus quidem, sed ita improbus, vt multum obsit religioni & Ecclesiæ, vt si Episcopatus vendat, Ecclesias diripiat, poterit summus Pastor eum redigere in Ordinem. Circa *OUES* reliquas denique ita summus debet se habere pastor, vt singulas cogat eo modo Deo seruire, quo secundum statum suum debent, vt Reges scilicet defendant Ecclesiam & puniant hæreticos & schismaticos, quemadmodum *S. AYGVS TINVS* docet ad Bonifacium. *S. LEO* ad Leonem Augustum. *S. Gregorius* ad Mauritium. Si autem non fecerint, potest eos cogere censuris, alijsue modis commodis. Qua de re lege Nicol. Sanderum lib. 2. de visib. monarch. cap. 4. Denique, vt Clerici, monachi, moniales, & seculares vitam instituunt conuenienter statui suo.

A. ep. 35.

L. ep. 75.

C. l. 2. ep. 61.

III. Virtus est, singularis HVMILITAS, & animi submissio. Secundum illud Sapientis. *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & à Deo inuenies gratiam, quoniam magna potentia DEI solius, & ab humilibus honoratur.* Ezech. 3. 20. & iuxta documentum Christi; Cum enim discipulorum quidam de honore contenderent, vocauit, ait S. Matthæus, ad se, dicens. *Quicumq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister, & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.* Matth 20. 26. Hanc virtutem, vt factò ipso doceret Christus vicarium suum Petrum aliosque Apostolos, proxime ante passionem voluit eius, aliorumq; lauare pedes, dicens. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen, amen dico vobis, non est seruus maior Domino, nec Apostolus maior est eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.* Ioan. 13. 15. Restitit quidem factò Christi ad tempus Petrus dicens. *Domine tu mihi lauas pedes? Non lauabis pedes mihi in aeternum, sed ex reuerentia & humilitate, vt BASILIVS docet in sermone de iudicio DEI. Nullius, inquiens, peccati, nullius contemptus significationem dedit, verum potius excellenti erga Dominum honore usus est, & conuenientem seruo, ac discipulo reuerentiam ostendit.* C. lib. 9. c. 4. & B. CYRILLVS in Ioannem. *Iure, ait, tanta rei pondus fidelis discipulus pertimuit, & solitæ sibi usus reuerentiæ fructu recusauit.* C. in Ioan. S. CHRYSOSTOM. ad amorem Petri retulit. *Non parui, inquit, amoris & reuerentiæ argumentum fuit.* Et rursum. *In recusando vehemens Petrus, & in permittendo vehementior, utrumque ex amore.* S. CYPRIANVS quoque in epistola ad Quintum Petri singularem humilitatem laudat, quod à Paulo reprehensus *non dixerit se primatum tenere, nec debere reprehendi.* Et S. AVGVST. ad Hieronymum. A. ep. 10, *Rarius & sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur à posterioribus corrigi: quam Paulus, quo confidenter auderent minores maioribus pro defendenda veritate, salua caritate resistere.* Et S. GREG. in Ezechielem. G. hom. 18. *Se, ait, minori fratri ad consensum dedit, atque in eadem re factus est sequens minoris sui, vt in hoc etiam præiret, quatenus qui primus erat in Apostolatus culmine, esset primus etiam in humilitate.* Et infra. *Ecce à minore suo reprehenditur & reprehendi non dedignatur.* Denique quod S. Petrus capite in terram verso fuerit crucifixus, teste Hieronymo ex humilitate factum est, qui indignum se existimabat in ea re assimilari Christo, & vt à terra in cælum ita faceret, teste CHRYSOST. apud Metaphrasten.

IV. Virtus est ZELVS & FERVOR, quem in multis rebus declarauit. Nam cum apud Matthæum Christus corâ discipulis patefacere cœpisset, se iturû Hierosolymam multaq; passurû à Senioribus, & Scribis & Principibus Sacerdotum, ac demû occidendû. Petrus cœpit eû increpare

Matth. 16. 22.
H in c. 14.
Matth.

dicens. Absit à te Domine, non erit tibi hoc. In quæ verba S. HIERON. *In omnibus locis, inquit, ardentissima fides inuenitur Petri. Interrogatis discipulis, quæ homines dicerent IESUM, Dei filium confitetur: volentem ad passionem pergere prohibet, & licet erret in sensu, tamen non errat in affectu.* Et alibi. *Mihi hic error Apostolicus, & de pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum diaboli videbitur.* 2. cum Christus cum tribus discipulis montem Tabor conscendisset transfigurationis suæ causa, Petrus ex zelo statim in hæc verba

Id. in c. 16.
Matth. 17. 4.

Ch. hom. 57. in
Matth.
4. Reg. 1.
Exod. 33.

prorupit. *Domine bonum est nos hic esse ubi Moses, inquit ibi CHRYSOST. & Helias quoque adsunt. Helias, qui de cælo ignem fecit descendere. Moses, qui ingressus in caliginem cum DEO collocutus est, præterea nullus sciet hic nos esse. Vides quanto Christi ardore incendebatur. Non enim querere debes, quam prudenter hortabatur, sed quam feruens charitate Christi, quamque inflammatum esset.*

Ioan. 13. 37.
Mar. 14. 31.

Nam quod non pro se tantum, quantum pro Christo timeret, quando mortem & insidias Christus predicabat, ipsum audias dicentem, Animam meam pro te ponam. etsi oportuerit memori tecum, non te negabo. Vnde factum est, ut in medio periculo constitutus, tam ingenti caterua circumfusus, non modo non fugerit, verum etiam gladio arrepto sacerdotis serui aurem absciderit. Non ita pro se, sed pro magistro expauescebat.

A. in c. 22.
LUC.

Consentit S. AMBROSIVS de eodem facto Petri loquens, *Petrus, ait, eruditus in lege, promptus affectu, qui sciret Phinees reputatum ad iustitiam, quod sacrilegos peremisset, percussit Principis seruum.* 3. in Actis Apostolicis multa habemus feruoris D. Petri exempla; vt quod repletus Spiritu Sancto vna concione tria, aliâ quinque hominum millia ad Christum conuerterit, quod iussus à principib. sacerdotum, ne doceret amplius in nomine IESU, responderit in publico eorum confessu.

Act. 2. 41.
Act. 3. 4.
Act. 4. 20.

Non possumus, quæ audiuimus & vidimus non loqui. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Quod Ananiam & Saphiram vxorem eius iam credentes, sed de precio agri fraudantes verbo extinxerit. Quod primum hæresiarcham Simonem, qui donum dâdi Spiritum Sanctum pecunia mercari volebat, detexerit, & è numero fidelium eiecerit. quod Cornelio centurioni gentili, omnibusque gentilibus Euangelij prædicationem primus patefecerit, &c.

Act. 5. 29.

Act. 8. 10.

Matth. 25. 21.

V. Virtus est FIDELITAS in administratione Ecclesiæ. Fideli enim administratori talentorum Dominus dicit. *EVGE serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Vnde S. AMBROSIVS præfationem quinti libri de fide ad Gratianum ita inchoauit: *Quisnam est fidelis seruus & prudens quem constituit*

Matth 24. 40.

Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore cibum? Beatus ille seruus, quem veniens Dominus eius inuenerit sic facientem. Non vilis hic seruus, magnus aliquis esse debet. Quis sit iste consideremus. Est PETRVS, ipsius Domini ad pascendum gregem electus iudicio, qui tertio meretur audire. Pasce agniculos meos,

pasce

pafce agnos meos, pafce ouiculas meas. Itaque pafcendo bene cibo fidei gregē Chrifti culpam lapfus prioris aboleuit. Et ideo tertio admonetur, vt pafcat, tertio vtrum Ioan. 22. 15.
Dominum diligat interrogatur, vt quem tertio ante crucem negauerat, tertio fa-
reretur. Beatus & ille feruus, qui potest dicere. Lac vobis potum dedi, non efcam, 1. Cor. 3. 2.
nondum enim poteratis. Nouit enim quos quemadmodū pafcat. Quis noftrum hoc
facere potest? Quis noftrum vere potest dicere. Factus fum infirmus, vt infirmos
lucrifaciam? Et tamen ille tantus ad curam gregis electus à Chrifto, qui fanaret in-
firmos, curaret inualidos, hæreticum à commiffo fibi ouili statim poft vnā corre-
ptionem repellit, ne vnus erratica ouis fcabies ferpenti- vlcere totum gregem
contaminet.

VI. Virtus est DEVOTIO in Oratione & ieiunio, quæ singulari effe-
 ctui iuncta fcribuntur. Nam cum in Actis Apostolicis fcriptum effet. Act. 3. 1.
 PETRVS autem & Ioannes afcendebant in templum ad horam orationis nonam.
 ftatim fubiicitur, de claudo ex vtero matris à Petro in integrum vale-
 tudini reftituito, ita vt exiliret, & laudaret Deum. Et infra, cum fcri-
 ptum effet. Ascendit Petrus in fuperiora, vt oraret circa horam sextam, & cum Act. 10. 9.
 efuriret voluit guftare. mox fubditur. Parantibus autem illis, cecidit fuper eum
 mentis excelfus, & vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut lin-
 teum magnum, quatuor iniitiis fubmitti de cælo in terram. Et facta est vox ad
 eum. Surge Petre, occide & manduca. qua vifione monitus est, vt Corne-
 lium & alios gētiles in Ecclefiam reciperet. In quæ verba idem S. AM- A. l. 10. ep. 82.
 BR O S I V S in epiftola ad Vercellenfem Ecclefiam. Quid fibi vult, inquit,
 Scriptura, quæ docet ieiunaffe Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis
 gentibus reuelatum myfterium, nifi vt oftenderet etiam ipfos sanctos cum ieiu-
 nant, tunc fieri præftantiores? Denique Moſes cum ieiunaret legem accepit. Et id-
 circo Petrus cum ieiunaret, edoctus est noui teftamenti gratiam. Et in natali S. Id. ferm. 67.
 Petri & Pauli. Dicit S. Lucas in Actibus Apostolorum poft orationem efurienti
 Petro circa horam sextam aperto cælo vas quoddam fplendidum velut linteum
 fuiſſe delatum, in quo erant quadrupedia, &c. Bene ait in cœnaculum ad oratio-
 nem afcendiſſe Petrum, quia omnis sanctus quando orat, relinquens humilia vel
 terrena in alium mentis extollitur, & in fublime fufpenſus rapitur, & cogitatio-
 ne sancta cælo vicinus efficitur. Atque ibi efurienti illi, hoc est, cogitanti in cordis
 fui fublimiori loco pro ſalute populi Iudaici, offertur vas diuerſorum generum ani-
 malibus plenn, velut diuinitate dicente illi. Tu in Iudæos ſolos efuris: ecce famem fi-
 dei tuæ cunctarum gentium diuerſitate reficio. In qua primum animal DE O ex
 gentibus Centurio Cornelius eſt immolatus. Denique sanctæ orationis bene-
 ficio S. Petrus etiam primum hæſiarcham Simonem de Ecclefia &
 cælo eiecit, vt habet S. MAXIMVS inter ſermones AMBR O S I I. Cum M. ferm. 66.
 enim, inquit, idem SIMON ſe Chriſtum diceret, & tanquam filium ad Patrem
 aſſereret volando ſe poſſe conſcendere, atque elatu ſubito magicis artibus, volare

cæpisset, tunc Petrus fixit genibus precatuſ est Dominum, & precatione ſancta uicit magicam leuitatem. Prior enim aſcendit in cælum ad Dominum oratio, quam uolatus, ut ante peruenit iuſta petitio, quam iniqua præſumptio. Ante Petrus in terris poſituſ obtinuit, quod petebat, quam Simon perueniret ad cæleſtia, quo tendebat. Tunc igitur PETRVS uifum illud de ſublirmi aere depoſuit, & quodam præcipitio in ſaxo elidens eiſ crura confregit.

VII. eſt CONTEMPTVS opum, quæ eluxit maxime in Petro. Ille

Matth. 19. 27.
Act. 3. 6.

enim inter Apoſtoloſ primuſ exclamauit. *Ecce noſ reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobiſ? Ille claudo Hieroſolymis petenti elemoſynam, confidenter reſpondit. Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do.* Ille commouit primoſ Chriſtianoſ, ut quotquot poſſeſſoreſ agrorum aut domorum erant uendentes afferrent pretia eorum, quæ uendebant, & ponrent ante pedes Apoſtolorum. Recte ponebant ante pedes eorū, ut oſtenderent ſe ea contemnere, & quaſi iam cõculcare pedibus. DICES facile fuiſſe PETRO cõtemnere omnia, cum nihil fere haberet.

Act. 4. 34.

Reſpondeo cū S. HIERON. in Matthæum. *Grandiſ fiducia. Petruſ piſcator erat, diueſ nõ fuerat, ciboſ manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non ſufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum eſt. Et ſecuti ſumus te: fecimus quod iuſſiſti. Quid igitur dabiſ nobiſ præmiij? IEſVS autem dixit illiſ. Amen dico uobiſ, quod uoſ qui ſecuti eſtiſ me, in regeneratione, &c. Non dixit, qui reliquiſtiſ omnia, hoc enim & Crateſ fecit Philoſophuſ, & multi alij diuitiaſ contempſerunt, ſed qui ſecuti eſtiſ me, quod eſt Apoſtolorum & credentium.* Similiter S. AVGVSTINVS in Pſalmum 103. *PETRVS, ut ſequeretur Dominum nouimus quod piſcator erat, quid potuit dimittere? Vel*

Matth. 4. 18.

Matth. 19. 27.

fratreſ eiſ Andreas, uel filij Zebedei Ioanneſ & Iacobuſ etiam ipſi peccatoreſ, & tamen quid dixerunt? Ecce noſ dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Non ei dixit Dominuſ. Oblituſ eſ paupertatem tuam, quid dimiſiſti, ut totum mundum acciperet. Multum dimiſit fratreſ mei, multum dimiſit. quid? Non ſolum dimiſit, quicquid habebat, ſed etiam quicquid habere cupiebat. Quiſ enim pauper non turgeſcit in ſpe ſeculi huiuſ? Quiſ non cupit quotidie augere, quod habet? Iſta cupiditaſ præciſa eſt. Ibat in immenſum, accepit modum, & nihil dimiſſum eſt. Prorſuſ totum mundum dimiſit Petruſ, & totum mundum Petruſ accepit. Quaſi nihil habenteſ, & omnia poſſidenteſ. SANE multi Summi Pontificeſ hætenuſ fuerūt,

2. Cor. 6. 10.

in quoſ encomium huiuſ uirtutiſ uere conuenit, ut noſtra memoria in GREGOR. XIII. qui tot Collegia ſuiſ ſumptribuſ excitauit, tot millia pauperum, & orphanorum in Vrbe & extra Urbem aluit, ut CÆſAR Baroniuſ Cardinaliſ tomo 2. annaliuſ ad annuſ 172. dicat eum meruiſſe ſtatuam in CAPITOLIO, cui inſcriptum ſit hoc Elogium. *SEPTERTIVM* octingentieſ ſingulari beneficientia in egenoſ diſtributum, id eſt, uicieſ centenaſ millia aureorum.

VIII. eſt,

VIII. est, POENITENTIA & lacrymæ post lapsum. Vt enim Mat-^{Math. 26.75.}thæus scribit, eum lapsum animaduertens, *egressus foras fleuit amare.* Quod non sine singulari diuina prouidentia, Summo Pontifici iam designato accidit, vt disceret condolere iam factus Pontifex aliis fidelibus aliquando ex infirmitate senili labentibus. Nam & D. PAVLVS contendit Christum IESVM confessionis nostræ Pontificem, ideo assimilatum nobis, id est, assumpsisse carnem & sanguinem, vt nobis hominibus ex tentatione aliqua lapsis posset opem ferre. *Debuit, inquit in* Heb. 2.17. *epistola ad Hebræos, per omnia fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.* Et infra. *Non enim ha-* Heb. 4.15. *beremus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Vnde S. AVGVSTINVS in quodam sermone de Tempore. *O res stupenda. Puella accedens fidem Petri discussit, & mirum si soliditatem Petri non turbo, non imber, sed roris leuissima gutta transfixit. Petrus labia puella non sustulit, sed ubi locuta est, ille turbatur. Processit sermo puella, & immobilis columna discussa est. Veruntamen instabat illa interrogans & dicebat. Et tu hesternò die cum homine hoc eras. Petrus autem eo magis oppressus formidine hominem se scire negauit. Quem respiciens Christus, suorum fecit recordari sermonum. At ille intelligens factum, conuersus ad pœnitentiam amarissime fleuit. Agnouit enim sibi, vt homini peccati irrepsisse perniciem, quod totum hæctenus diuinitus procuratum est. Videte ergo fratres carissimi, quemadmodum exigua culpa permittitur subiacere tantus Apostolus, vt emendatus elationis vitio atque correctus integro vestiatur moderationis, & clementiæ indumento. Iam enim eruditus & edoctus es in PETRO, quemadmodum eum Dominus tui causa patitur circumscribi delicto: quemadmodum illum fidei pietatisque signiferum, & generis humani columinam permiserit metu dominante quassari, vt populorum Doctoribus & Magistris esset exemplum, à DEO sibi non peccandi gratiam minime condonata, sicut dicit Apostolus Paulus. Considerans te, ne & Gal. 6.1. *tu tenteris: cum forte quis fuerit in Ecclesia delicto præuentus, non statim abiiciat, non statim condemnet, sed compatiatur ac lugeat, consoletur & reuocet, commodet iacenti affectum, porrigat manum, erigat lapsum, spem ei diuina clementiæ re-promittens, sub qua etiam seruire exemplo tantorum comprobet Magistrorum.**

V. I. D. E. V. De Statu Cardinalium, Episcoporum, Iudicum, Prælatorum, Sacerdotum.

D E P R Æ L A T O R V M

S T A T V.

C A P V T I.

Quid nomine Prælatorum intelligatur.

RÆLATORVM nomine, quoniam generale est, intelligimus eos, qui in cœtu hominum Ecclesiastico vel politico dignitate, auctoritate & officio cæteris sunt præpositi, vt in Ecclesiastico, (sub quò comprehendimus Religiosum vel Monasticum) sunt Episcopi, Decani, Pastores vel Parochi, Abbates, Rectores, Priores, vel si quo alio nomine appellantur, de quo & præcipue agemus.

1. Cor. 14. 40.

Act. 17.

Ch. hom. 34.

QVOD enim in magno hominum cœtu certis legibus coacto conueniat vnum aliquem cæteris regendis, dirigendisque, quo ordinate, & decenter, iuxta admonitionem Apostolicam, omnia fiant, præesse, multa argumenta præsuadent. 1. quod vnus sit totius huius Vniuersitatis Rector & monarcha, quem merito, vt omnis sapientiæ normam imitari debemus. 2. quia idem Rector DEVS institutionem generis humani inchoauit ab vno omnium creaturarum Domino Adamo. *Ex vno, ait PAVLVS in Actis Apostolicis, fecit omne genus hominum.* Vnde S. CHRYSOST. in priorem ad Corinthios scribens. *Auctor ipse rerum Deus primum caput vnum omnibus dedit ipsum Adam. Postquam enim non valuit satis ad concordiam flectere nos, quod substantiæ eiusdem essemus, nisi eundem etiam haberemus parentem, etiam hoc ita comparauit. Nam si nunc quidem tantum quia locis dissidemus alienos esse nos inuicem putamus, si generis totius duo principia extitissent, quid futurum fuisse credis. Itaque velut à capite quodam vno totum humani generis corpus dependet.* 3. quia in quolibet hominum cœtu, licet exiguo, videmus alios aliis prælatos. Neque enim minor potuit esse quam duorum, vt initio mundi, Adam & Eua, viri & mulieris, & tamen vir prælatus est mulieri. In quaque familia vnus paterfamilias præest cæteris, & in eadem liberi seruis, & serui maiores minoribus, vt ibidem habet Chrysofomus. *Deus, inquit, virum imperare, mulierem subesse iussit, esse enim inter æquales æmulationem nouit; itaque noluit esse democratiam, sed regnum. Et quod videre in exercitu licet, id in omni bene custodita domo deprehendas. Regis locum obtinet maritus, vxor priuati & ducis: imperium proximum liberi tenent, infimum familiares: nam & hi in subiectos similiter imperium tenent. Et vnus quispiam cæteris omnibus præfectus, heri vicem tenet, sed vt seruus.* 4. vt in qualibet domo, ita in vrbe ad vnum gubernatorem, in prouin-

Ibid.

cia ad

cia ad Ducem, in regno vel natione ad Regem, in orbe toto vel magna eius parte ad Imperatorem omnia rediguntur. In Ecclesia similiter ad vnum pastorem, Episcopum, Archiepiscopum, Primate[m], Patriarcham, Summum Pontificem, prout cuiusque ditio latior & amplior subiicitur. 5. quia natura ipsa idem ingenerasse videtur brutis animalibus. *Rex vna[m] apibus*, inquit S. CYPRIANVS de idolorum vanitate, *Dux vnus in gregibus, & in armentis Rector vnus*. Et S. HIERONYMVS ad Rusticum monachum. *Etiam muta animalia, & ferarum greges, duces sequuntur suos. In apibus principes sunt, grues vnam sequuntur ordine litterato. Imperator vnus, iudex vnus prouincie. Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur. In naui vnus gubernator, in domo vnus Dominus, in quamuis grandi exercitu vnus signum expectatur*. 6. & postremo, quia sapientissimi Ethnicorum ratione naturali imbuti docuerunt optimam formam gubernationis e[ss]e tribus, hoc est, *Monarchia*, quæ est principatus vnius, *Aristocratia*, quæ est optimatum paucorum, & *Democratia*, quæ est imperium populi totius, optimam esse Monarchiam. Inde HOMERVS versus tantopere apud omnes celebratus.

H. ep. 4.

Iliad. B.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κοιρανὸς ἕνα
 ἢ βασιλῆος. Herus vnicus esto, Vnicus & Princeps.

Et PLATO in Politico. *Vnius*, inquit, *dominatio bonis instructa legibus, lex illarum omnium optima est*. Quem secutus ARISTOTELES in octauo Ethicorum post enumeratas dictas tres gubernandi formas. *Harum, ait, optima regnum, pessima Respublica est*. Et SENECA lib. 2. de beneficiis, rationem reddens, cur IYLIVS Cæsar inconsulto à Bruto occisus sit. *Cum optimus*, inquit, *ciuitatis status sub rege iusto sit*. ISOCRATES in Nicole suo idem multis rationibus euincit. PLYTARCHVS item in libro de Monarchia. & HERODOTVS historicus libro tertio, qui Thalia inscribitur.

A. cap. 10.

S. c. 20.

CAPVT II.

De Dignitate Status Prælatorum.

DIGNITAS Prælatorum demonstrari imprimis potest ex nomenclatura Deorum, quæ illis attribuit diuina Scriptura. Nam DEVS ipse in Exodio sic alloquitur Moysen. *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Præpheta tuus*. Et rursus, *Hec sunt iudicia, quæ propones eis. Si dixerit seruus, diligo Dominum meum, offeret eum dominus Diis*. Et. *Si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & iurabit*. Et iterum. *Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices*. Psaltis Regij quoque carmen est.

Exod. 7. 1.

Exod. 21. 5.

Exod. 22. 8.

lb. 18.

Fff Ego

Psal 81. 6.

Ioan. 10. 35.

Ego dixi, Dii estis, & filij excelsi omnes: Quod Christus allegauit, vt suam diuinitatem tueretur contra Iudæorum blasphemiam. Eutymius enim existimat Dauidem locutum de sacerdotibus & iudicibus populi. Apostolis quoque apud Matthæum videtur tam honorificum nomen Saluator tribuisse. Nam cum rogasset eos: Quem dicunt homines esse filiũ hominis? postea subdidit: Vos autẽ quem me esse dicitis? Vnde HIERON. ad ea verba. Prudens lector, inquit, attende, q̄ ex consequẽtib; textus, sermo nis Apostoli nequaquam homines, sed Dii appellantur. Cum enim dixisset. Quem dicunt homines, esse filiũ hominis, subiicit. Vos autem quẽ me esse dicitis. Illis quia homines sunt humana opinantibus, vos qui estis Dii, quem me esse existimatis?

H. lib. 2. comment.

SECUNDO demonstratur eadem dignitas ex eo, quod diuina Scriptura doceat Prælatos vel Principes in gubernando vices sustinere DEI, atque adeo Deum honore affici vel contemni, si eorum edicta præsentur, vel contemnantur. Nam cum Iudæi quondam, vt est in sacra Regum historia, abiecto spiritali Magistratu, aliarum nationum, more Regem sibi præfici à Samuele postulassent, dixit Dominus ad Samuelem. *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Et Christus Dominus apud Lucam dixit Apostolis. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Eodem pertinet quod B. Paulus ad Romanos, cum Principes & Magistratus adhuc essent à vera religione alieni, scripsit. *Omnis anima, inquit, potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Imo, quod mirum est, vult omnes fideles, suis Dominis & superiorib; obsequi tanquam Christo. *Serui*, ait ad Ephesios, *obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem DEI ex animo, cum bona voluntate seruientes sicut Domino, & non hominibus.* Idem repetit ad Coloffenses.

1. Reg. 8. 7.

Luc. 10. 16.

Rom. 13. 1.

Eph. 6. 5.

Col. 3. 22.

Luc. 10. 16.

R. c. 68.

C. c. 10.

VNDE S. BERNARDVS in tractatu de præcepto & dispensatione: DEVS, inquit, Prælatos sibi quodammodo æquare dignatus, sibi met imputat illorum & reuerentiam & contemptum, specialiter contestans eis. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* An non hoc ipsum & Regula nostra (S. BENEDICTI) perhibet, ubi ait. *Obediẽtia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur. Quamobrem quicquid vice DEI præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere DEO, hæud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat DEVS.* Et ante eum IOAN. CASSIANVS agens libro quarto institutionum de perfecta obedientia Tabenensiotarum monachorum in Thebaide, affirmat eos sic vniuersa complere, quæcunque à superiore fuerint præcepta, tanquam si à Deo exiit sint edita.

TERTIO eadem dignitas liquet ex iis Scripturæ testimoniis, quæ docent omnem honorem & obedientiam deferendam Magistratibus tam politicis, quam Ecclesiasticis. *Subiecti*, inquit Apostolorum Princeps in priori epistola, *estote omni humana creaturæ propter Deum, siue Regi* 1. Pet. 2. *quasi præcellentis, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei. Omnes honorate, Deum timete. Regem honorificate. Serui subditi estote in omni timore Domini non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* Hunc honorem S. PETRO detulit Cornelius adhuc gentilis, cum, ut est in Actis Apostolicis *eum, procidens* Act. 10. *ad pedes, adorauit.* Idem non semel docuit Apostolus Paulus. *Obedite*, inquit, *ad Hebræos, præpositis vestris, & subiaccete eis: ipsi enim peruigilant* Heb. 11. *quasi ratione pro animabus vestris reddituri.* Et ad Timotheum. *Obsecro igitur* 1. Tim. 2. *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram Saluatore nostro Deo. Et. Quicumque sunt subiugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent Dominos magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti.* Et iterum. *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Deinde ad Titum idem ita monet. *Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire.* Tit. 3. 2.

C A P V T III.

De Virtutibus Prælatorum.

PRIMA virtus est PIETAS in Deum, quæ teste S. AVGVSTINO in A. c. 1. *Enchiridio, non est aliud, quam cultus Dei: colimus autem Deum, ait idem, fide, spe & charitate.* Hanc nomine Sapientiæ intellexit Salomon cum scripsit. *Si delectamini sedibus & sceptris, o Reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.* Pietate hac fidei operantis per charitatem apud DEVM promeruit quondam Patriarcha Abraham, Genes. 22. *ut in eius semine benedicerentur omnes gentes.* Vnde concludit Apostolus. *Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham.* Gal. 3. 8. Vis huius diuinæ benedictionis eluxit semper in Principibus & Regibus, qui eximia in Deum pietate claruerunt, ut Constantino Magno, Theodosio, Carolo Magno, aliis.

II. Virtus est Vita exemplaris. Vnde in Deuteronomio dicit MOYSES. Deut. 1. 13. *Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio sit proba in tribubus vestris, ut ponam eos vobis Principes.* Et Apostolus ad Titum

Tit. 2. 7.
1. Tim. 3. 1.
C. hom. 12.
G. 1. p. c. 2.
Osc. 9. 8.
Ezech. 44. 12.

Episcopum. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* Et ad Timotheum de omnibus Episcopis & Sacerdotibus. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, Doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui bene præpositum.* In quæ verba ita S. CHRYSOSTOMUS, *Cum dixit Episcopum debere esse irreprehensibilem, omne genus virtutis expressit. Itaque qui sibi alicuius culpa conscius est, male profecto facit eam rem appetens, qua indignum se per opera fecit: non enim decet huiusmodi regere, sed potius regi. Eum quippe, qui regendos alios suscipit, decet tanta virtutis gloria excellere, ut instar Solis ceteros veluti stellarum igniculos in suo fulgore obscuret. Debet huiusmodi vitam habere immaculatam, ut omnes in eius vitam veluti in exemplar ali- quod excellens intueantur.* Et S. GREGORIUS in Pastoralis. *Scriptum est per Prophetam. Laqueus ruinae populi mei Sacerdotes mali. Hinc rursus de sacerdotibus malis per Prophetam dominus dicit. Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe in Ecclesia amplius nocet, quam qui peruersè agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præsumit: & in exemplum culpa vehemèter extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.*

Mich. 3. 1.
Sap. 6. 23, & 26.
Sap. 1. 1.
Deut. 1. 16.
Exod. 18. 21.
G. ep. 120. lib. 7.

III. Virtus, Amor iudicij, vel sapientiæ, & iustitiæ, iuxta illud Michæ Prophetæ. *Audite principes Iacob, & duces domus Israel. Nunquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum & diligitis malum? Et Sapientia. Diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum, & Rex sapiens stabilimentum populi est.* Et Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Et Moyses in Deuteronomio. *Præcepitque eis (principibus) dicens. Audite illos, & quod iustum est iudicate, siue cuius sit ille, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum; nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.* Et in Exodo DEVS ipse ad Moysen. *Provide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiâ, & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Si hoc feceris, implebis imperium DEI.* Vnde S. GREGORIUS ad Theodoticum & Theodebertum Francorum Reges. *Summum, ait, in Regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iurâ seruare: & subiectis non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.*

Matth. 23. 10.
Matth. 20. 28.
1. Pet. 5. 2.

IV. Virtus, Humilitas. *Rectorem te posuerunt, ait Ecclesiasticus cap. 32. noli extolli: esto in illis, quasi vnus ex ipsis.* cum Christus Apostolis, cum ad Prælaturam aspirarent, maxime commendauit. *Qui maior, inquit, est vestrum, erit minister vester.* Et. *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.* Et D. PETERUS in epistola priorè. *Pascite qui in vobis est gregem DEI, prouidentes non coacte, sed*

ffonta-

spontane secundum Deum; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Illustre exemplum habemus in Christo Domino, qui licet esset Princeps pastorum, & Dominus dominantium, tamen cum admiranda humilitate suorum discipulorum pedes lauit, merito omnibus Prælati imitandum, maxime cum lotione peracta dixerit. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Imitatur est certe aliquando in alio licet genere S. AVGVSTINVS, cum populum suum pro concione ita est allocutus. *Diuersarum ergo curarum, inquit, aestibus ac difficultatibus conturbatus, si quem forte non ut poscebat audiri; si quem iristius quam opus erat aspexi; si in quem verbum durius, quam oportebat emisit; si quem corde contribulatum, & opis indigum responsione incongrua conturbavi; si quem pauperem mihi in aliud intento importunius insistentem vel prætermisi, vel distuli, vel etiam nutu aspero contristavi: si quis in sua conscientia non agnouit, quod de illo humanitus suspicatus sum, vos quibus pro his atque huiusmodi offensis esse me fateor debitorem, simul me vestrum credite debitorem. Nam pullos quos fouet saepe in angustiis, sed non toto pedis pondere calcat, & mater, nec ideo desinit esse mater. Dimittite, ut dimittatur vobis. Dimittite amati vos debita difficultatis, qui nec contra inimicos debita crudelitatis tenere debetis. Ad summam, omnes vos obsecro, commendare Domino curam pro vobis meam.* Lege **REGOR. 2.6. moral. c. 21.**

Ioan. 13. 15.
A. hom. 14.
cx 50.

V. Virtus, Mansuetudo. Nam apud Ezechielem arguuntur pastores Israhel, qui cum austeritate imperabant gregi, & cum potestate. Vnde Christus ad Apostolos. *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum.* Quid oue mansuetius: Quæ verba exponens in Euangelia S. GREGORIUS. *Sicut agni, inquit, inter lupos mittimur, ut sensum seruantes innocentia, morsum malitia non habeamus. Qui enim locum prædicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare, ut ex ipsa sua mansuetudine iram saeuientium mitiget.* Hæc virtute quia excellerat Moyses, idcirco populi Israhelitici dux à Deo constitutus est. de quo ita B. HIERONYMVS ad Theophilum aduersus errores Ioannis Hierosolymitani. *DV Xille Israhelitici exercitus, qui decem plagis afflixerat Ægyptum, & ad cuius imperium cælum & terra & maria seruebant, inter cunctos homines, quos tunc terra generauit, mansuetissimus prædicatur. Et ideo per quadraginta annos obtinuit principatum, quia potestatis superbiam leuitate & mansuetudine temperabat. Lapidabatur à populo, & pro lapidantibus rogabat: quia potius deleri ipse vult de libro DEI, ne commissus sibi grex pereat. Cupiebat enim illum imitari pastorem, quem sciebat etiam errantes oues suis humeris portaturum.*

Ezech. 34. 4.

Math. 10. 16.
G. hom. 17.

VI. Virtus, Patientia, & maxime in tolerandis subiectorum vitiis. *Qui enim patiens est, ait Salomon, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.* Vnde Apostolus. *Debemus, inquit, nos fir-*

Pròu. 14. 19.
Rom. 15. 1.

Gal. 6. I.

miores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Et rursus. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate. Hoc onus, scribit in epistola ad Prælatum quendam

B. ep. 78.

B. BERNARDVS, animarum est & infirmarum. Nam quæ sanæ sunt, portari non indigent, ac per hoc nec onus sunt. Quoscumque igitur de tuis inueneris tristes, pusillanimes, murmuriolos, ipsorum te Patrem, ipsorum te noueris esse Abbatem. Consolando, exhortando, increpando agis opus tuum, portas onus tuum, & portando sanas, quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est, ut magis iuuet te, quam iuuetur à te, huius te nõ Patrem, sed parem, comitem, non Abbatem agnoscas. S.

G. c. 8.

GREGORIVS in altera parte Pastoralis docet hanc patientiam à Prælatis quoque seruandam, cum iuste arguuntur à subditis. Nemo quippe est, ait, qui ita uiuat, ut aliquatenus non delinquat. Ille ergo seipso amplius veritatem desiderat amari, qui sibi à nullo uult contra veritatem parci. Hinc etenim Petrus increpationem Pauli libenter accipit. Hinc Dauid increpationem subditi humiliter audiuit, quia Rectores boni, dum priuato diligere amore se nesciunt, liberæ puritatis uerbum à subditis obsequium humilitatis credunt. Verum & patientia opus cum iniuste arguuntur, ut notauit CHRYSOST. in epistola ad Timotheum. Est enim, inquit, Prælatus linguis innumeris propositus ad lacerandum: alius culpatur, alius laudatur, alius detrahitur, alius compositionem in ius trahit, magnaq; illi constantia ad ista toleranda opus est.

Ioan. 10. 11.

I. Ioan. 3. 16.

C. ferm. 29.

Ioan. 21.

I. Reg. 17.

Ib. 12.

Ioan. 10. 11.

VII. Virtus, Amor magnus erga subditos. *Bonus enim pastor, ait Christus apud Ioannem, animam suam dat pro ouibus suis. Et de se. Ego sum pastor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis. Et B. Ioannes. Nos debemus animas pro fratribus ponere. Qua de re præclare idem aureum os in epistolam ad Romanos. Initium, ait, sumendum à proximi dilectione, ut Pastor id muneris accipiat. Vnde Petro dicebat Christus. Pasce oues meas. Christum enim diligens, & gregem illius utique diligit. Et Moysen tum primum super populum Iudæorum posuit, quando qua esset in illum beneuolentia re ipsa iam declarauerat. Dauid quoque simili modo regni suscepit gubernationem, posteaquam apparuerat, quam amico esset in populum affectu. Ita quippe iuuenis adhuc populi causa doluit ac zelauit, ut & animam suam exponeret, cum uideret barbarum Philistæum, quem occidit. Et Samuel quoque amator populi erat, unde dicebat. Absit à me hoc peccatum, ut cessem pro uobis orare Dominum. Et Paulus multo plus omnibus ardebat ergo subditos. Et Christus optimi pastoris canonem ferens dixit. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.*

I. Tim. 4. 12.

VIII. Virtus, Studium vitæ contemplatiuæ & actiuæ, conuenienter monito Paulino ad antistitem Timotheum. Exemplum esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum uento attende lectio-

lectioni, exhortationi, doctrine. Vnde S. AUGUSTINVS lib. 19. de ciuitate DEI. *Ex tribus illis, ait, vita generibus, otioso, actiuo & ex utroque composito, quamuis salua fide quisque possit in quolibet eorum vitam ducere, & ad sempiterna premia peruenire, interest tamen, quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat. Nec sic quisque debet esse otiosus, vt in eodem otio utilitatem non cogitet proximi: nec sic actiuus, vt contemplationem non requirat DEI. In otio non iners vacatio delectare debet, sed aut inquisitio, aut inuentio veritatis: vt in ea quisque proficiat, & quod inuenerit, alteri non inuideat. In actione vero non amandus est honor in hac vita, siue potentia, quoniam omnia vana sub sole, sed opus ipsum, quod per eundem honorem vel potentiam fit, si recte atque utiliter fit: id est, vt valeat ad eam salutem subditorum, que secundum DEVM est. Et paulo post. Quamobrem otium sanctum querit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiende atque intuende vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem. Sed nec sic omnimodo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suauitas, & opprimat ista necessitas.* Idem Studium in Pastore requirit S. GREGORIUS *se-* G. c. 3. *in fine,*
cunda parte Pastoralis.

C A P V T I V.

De Officio Prælatorum.

P R I M V M officium Prælatorum est cognoscere subditos, iuxta illud Prou. 27. 23: Salomonis. *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.* Et Christus Dominus ait de se. *Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas,* Ioan. 10. 14: *& cognoscunt me mea. Sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem.* Quorum verborum sensus est. Sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem, ita ego agnosco oves meas, & cognoscunt me mea. Qua comparatione ex duabus composita Christus declarat, ita se suas cognoscere oves, ita amare; ita earum curam gerere; quemadmodum se Pater cognoscit, amat, curamque habeat, & ita se ab ouibus suis cognosci, quemadmodum à se Pater suus cognoscitur. Vnde S. HIERONY- H. c. 27.
 MVS lib. 3. commentariorum in Prouerbia Salomonis *Pastori dicitur Ec-* Prou. 27. 23:
clesiæ. Diligenter adhibe curam eis, quibus te præesse contigerit, agnosce animos
actuosq; singulorum, & si quid in eis vitij sordidantis inueneris, citius castigare me-
mento.

II. Officium est, subditos verbo & exemplo erudire. *Dabo vobis pasto-* Ier. 3. 11:
res, inquit DEVS apud Ieremiam, *iuxta cor meum, & pascent vos scientia &*
doctrine. Hinc B. Paulus ad Timotheum ab Episcopo exigit, vt sit Do- 1. Tim. 3. 2:
 ctor, ipsumq; monet, vt attendat sibi & doctrine, quo se, auditoresq; suos 1. Tim. 4. 16:
 saluos.

- Tit. 2. 7. saluos faciat. Titum quoque Episcopum ita alloquitur. *Tu autem loquere, quæ decet sanam doctrinam.* Et cum aliquot sanæ doctrinæ capita commemorasset. *Hæc, inquit, loquere & exhortare, & argue cum omni imperio.*
- Eph. 4. 11. Deinde in epistola ad Ephesios, cum dixisset. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas,* mox subdit, *alios autem pastores & doctores,* indicans pastores debere esse doctores.
- A. ep. 59. Vnde S. AUGUSTINVS ad Paulinum. *Pastores, inquit, & doctores, quos maxime ut discernere voluisti, eosdẽ puto esse, sicut & tibi visum est, ut non alios pastores, alios doctores intelligamus, sed ideo cum prædixisset, pastores, subiunxisse doctores, ut intelligerent pastores ad officium suum pertinere doctrinam.* Et S.
- H. lib. 2. HIERONYMVS in commentariis ad Ephesios. *Non ait Paulus, alios autem pastores, & alios magistros, sed alios pastores & magistros, ut qui pastor est, esse debeat & magister: nec in Ecclesiis quamuis sanctus sit, pastoris sibi nomen assumere, nisi possit docere quos pascit.* Sacerdos, scribit in Pastoralis S. GREGORIVS, *si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus?*
- G. 1. p. c. 4. Hinc est enim, quod super pastores primos in linguarum specie Spiritus Sanctus insedit: quia nimirum quos repleuerit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, *ut tabernaculi sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur, ut videlicet voces prædicationis habeat, ne superni spectatoris iudicium ex silentio offendant.* Scriptum quippe est. *Audiat sonitus, quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.*
- Luc. 12. & 21. III. cum sollicitudine & vigilantia præesse. Vult enim Christus patrem familias vigilare. *Hoc, inquiens scitote, quoniam si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.* Et
- Act. 20. 28. Apostolus ad maiores natu Ecclesiæ dixit. *Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parentes gregi. Propter quod vigilate.* Et ad Romanos. *Habentes autem donationes secundum gratiam, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.* Et ad
- Rom. 12. 8. Hebræos. *Obedite præpositis vestris, & subiacetis eis. Ipsi enim peruigilant, quasi pro animabus vestris rationem reddituri.* Hac vero sollicitudinis & vigilantia laude egregie excelluit ipse Apostolus, cui incumbebat, ut ipse in epistola altera ad Corinthios loquitur, *sollicitudo omnium Ecclesiarum.*
2. Cor. 11. 28. Nam si qui inquit in eundem locum S. CHRYSOST. *uni soli domui præest, ac ministros habet & dispensatores ac curatores, sæpe præ curis neque respirat, tamen si intra domum nemo obturbet, qui ergo non unius domus, sed ciuitatum ac populorum & gentium, ac totius orbis curam gerit, & quidem pro tantis negotiis, & toti inuadentibus solus existens, & tam sollicitus, ut pater pro filiis, cogita quid sustinuerit.* Vnde ATHANASIVS Patriarcha Constantinopolitanus
- Chr. hom. 25. episto-
- T6. r. Bibl. PP.

epistola quinta ad Episcopos. *Horribiles, inquit, profecto sunt mina nobis pastoribus propostæ, nisi vigilauerimus, quibus mandatum commissumq; est tradere conseruis, tum verbo, tum factis vera dogmata & vitæ perfectæ normam, tum repositæ rationem progressus spiritualis, vigilanter tuba canere ne romphæa animam alicuius corripiat, alioqui ex manibus nostris repetendam.* Et S. GREGORIVS ad Ioannem Episcopum primæ Iustinianæ. *Estote, ait, in custodia commissi gregis vigilantes atque solliciti, & discipline zelo districti, ne lupus insidians, nec ouile turbare dominicum, nec nocere ouibus aliqua fraudis occasione preualeat. Sacerdotij prerogatiuam, si recta consideratione pensemus, sollicitis & bene gerentibus in honorem, negligentibus autem profecto erit in onus. Sicut igitur laborantes & circa animarum salutem sollicitos hoc nomen ante Deum aternam ducit ad gloriam, ita desides ac torpentes urget ad pœnam.*

IV. est, delinquentes ex zelo corrigere. Nam DEVS ad Isaiam *Clama, inquit, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domus Iacob peccata eorum.* Et Paulus Episcopo Timotheo. *Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.* Et Tito. *Increpa illos, nempe Cretenses, dure, ut sani sint in fide.* Et hereticum hominem post unam & secundam correptionem deuita. Ibidem ait Episcopum debere amplecti, eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana & eos qui conradicunt arguere. Hoc zelo S. Ioannes Baptista delinquentes corripuit Phariseos & Sadducæos atq; ipsum Herodem regem. Hoc zelo in Scribas & Phariseos longa oratione inuentus est apud Matrhæum Christus Dominus, & euentes ac vendentes templo Hierosolymitano apud D. Ioannem exturbauit, dicens. *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Hoc zelo S. Petrus Apostolus Simoni Mago restitit, & Ananiam ac Saphiram e medio sustulit. Hoc zelo denique & S. Paulus incestuosum anathemate multauit, ac Hymeneum & Alexandrum Satanæ tradidit. Quo zelo qui destituti sunt his verbis reprehendit in Pastoralibus S. GREGORIVS. *Sape Rectores improvidi humanam amittere gratiam formidantes loqui libere recta pertimescunt, & iuxta veritatis vocem nequaquam iam gregis custodia pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt, quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos per Prophetam dominus increpat dicens. Canes muti non valentes latrare. Hinc rursum queritur dicens. Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel, ut stareis in prelio in die Domini. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire: & in die Domini in prelio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere.* Et S. AVGVSTINVS primo libro, de Ciuitate DEI. *Ad hoc speculatores, hoc est, populorum Præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant obiurgando peccata. Nec ideo tamen ab huiusmodi culpa penitus alienus*

G lib. 4. ep. 59.

Isa. 58. 1.

1. Tim. 5. 20.

Tit. 1. 13.

Tit. 3. 10.

Tit. 1. 9.

Matth. 3. 7.

Matth. 14. 4.

Matth. 23. 13.

Ioan. 2. 15.

Act. 8. 20.

Act. 5. 1.

1. Cor. 5. 5.

1. Tim. 1. 20.

G. 2. p. c. 4.

Isa. 58. 10.

Ezech. 13. 5.

A. c. 9.

est, qui licet prepositus non sit, in eis tamen vita huius necessitate coniungitur, multa monenda vel arguenda nouit, & negligit, deuitans eorū offensiones propter illa, quibus in hac vita non indebitis utitur, sed plus quam debuit, delectatur.

Ez. 34. 2.

G. past. p. 2. c.

V. est, errantes oues reducere, quæ perierunt quærere, ægras sanare, debiles consolidare, confractas alligare: nam DEVS ipse apud Ezechielem contrarium facientes grauiter coarguit, dicens. *Væ Pastoribus Israhel, qui pascebant semetipsos. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis; quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis; & quod perierat, non quaesistis. Et dispersa sunt oues meæ, eo quod non esset pastor.* Quæ verba exponens S. GREGORIUS. *Abiectum, inquit, reducitur cum quisque in culpa lapsus ad statum iustitiæ ex pastoralis sollicitudinis vigore reuocatur. Fracturam vero ligamen astringit, cum culpam disciplina deprimit, ne plaga usque ad interitum defluat, si hanc districtiōnis seueritas non coarctat. Sed sæpe deterius frangitur, cum fractura incaute colligatur, ita, ut grauius scissuram sentiat, si hanc immoderatus ligamenta constringant. Vnde necesse est, ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtor ipse moderetur, quatenus sic iura disciplina contra delinquentes exerceat, ut pietatis viscera non amittat. Curandum quippe est, ut rectorem subditis, & matrem pietas, patrem exhibeat disciplina.* Et S. HIERONYMUS lib. II. commentariorum eadem verba explanans. *Ad pastores, ait, Israhel. sermo dirigitur, quos vel Reges vel Principes, Scribas & Phariseos, ac Magistros Iudaici populi debemus accipere: vel certe in Euangelico populo Episcopos, presbyteros & diaconos, &c. qui quod infirmum est, non confortant. Ad quos mittitur sermo diuinus, de quo scriptum est in Psalmis. Misit verbum suum & sanauit eos, & eripuit eos de corruptionibus eorum. Et quod fractum est, ait, non alligant, nequaquam mortalia in populis considerantes vulnera: qualis est adulter, homicida, sacrilegus. Et quod abiectum est, siue quod errare viderint non reducunt, permittentes eos ab hæreticis decipi. Et quod perierit, non requirunt non tam perditos saluare cupientes quam eos qui sunt in Ecclesiis deuorare. Et dispersus est populus vel vitius, vel errore hæreticorum, eo quod non esset pastor bonus, qui poneret animam suam pro ouibus.* EXEMPLVM officij huius proposuit Christus apud Matthæum & Lucam in parabola pastoris ouium habentis centum oues, vnamque errantem relictis 99. quærentis, eamque de se exposuit dicens. *Venit enim filius hominis saluare quod perierat.*

H. in c. 34.
Ezech.

Psal. 10. 6.

Isa 7. 15.

Deut. 7. 8.

VI. est sæpe pro felici gubernatione auxilium Principis Pastorum per preces implorare. Nam cum Prælati omni consilio & iudicio excellere debeat, ut sciat reprobare malum & eligere bonum, & distinguere, ut Deus ad Moysen loquebatur, *inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram.* id à Deo flagitauit primo Rex DAVID cum dixit.

dixit. *Deus iudicium tuum Regi da.* deinde & Salomon, cum tamen ei optio ^{1. Par. 1.} data esset quiduis petendi. *Da,* inquit, *mibi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar corā populo tuo. Quis enim potest hūc populū tuum digne, qui tam grandis est, iudicare?* Vnde S. BERNARDVS in verba. *Ecce nos reliquimus omnia. Vtilis lectio, utilis eruditio est,* inquit, *Pastori, sed multo magis vnctio (Spiritus Sancti) necessaria, quippe que sola docet de omnibus. Vnde autem scire videbitur, que sit voluntas DEI bona, & beneplacens & perfecta, qui nec pulsare, nec querere, nec petere consuevit, qui donec alienarum curam susciperet animarum, nunquam sua gessisse curam, sed in vano visus est eam accepisse?* Apostolus quoque Paulus suorum Thessalonicensium inuocauit preces, quo suæ prædicationis Euangelicæ cursus esset felicior. *Decetero, inquit, fratres orate pro nobis, ut sermo DEI currat, & chri-* ^{2. Thes. 3. 1.} *ficetur.*

VII. Maiorum decreta & traditiones tueri, iuxta monitum illud Moylis. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga* ^{Deut. 32. 7.} *patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos & dicent tibi.* & Ieremiæ. *State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, que sit via bona, & ambulante in ea.* & Apostoli ad Thessalonicenses. *Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Et ad Timotheum. *O Ti-* ^{1. Tim. 6. 20.} *mothee depositum custodi, deuotans prophanas vœcum nouitates.* Vnde IOAN. CASSIANVS agens de Præfectis monachorum. *Nullus congregationi fra-* ^{C. lib. 2. c. 3.} *trum præfuturus eligitur, priusquam idem qui præficiendus est, quid obtemperaturis oporteat imperari obediendo didicerit, & quid iunioribus tradere debeat institutis seniorum fuerit affectus.* Et paulo post. *Ideo diuersitates regularum per ceteras prouincias cernimus usurpatas, quod plerunque seniorum institutionis monasteriis præesse audemus, & Abbates nos ante quam discipulos professi quod libitum fuerit statuimus, promptiores nostrorum inuentorum custodiam exigere, quam examinatam maiorum seruare doctrinam.* Hinc liquet laudabilem esse morem prouinciarum, & Ecclesiarum, in quibus non ante ad dignitates & Prælaturas aditus datur, quam in fidem Catholicam Romanam, aliorumque priscorum statutorum obseruationem sollempni ritui iuratint.

VIII. Officiū, ad altiores gradus & dignitates non alios prouehere quam bene meritis. Vnde Christus apud Matthæum. *Quis putas* ^{Math. 24. 45.} *est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illi cibum in tempore?* Et S. Paulus ad Timotheum. *Manus cito nemini impo-* ^{1. Tim. 5. 22.} *sueris, neq. communicaueris peccatis alienis.* Et ad Hebræos. *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* & S. Ioannes. *No-* ^{1. Ioan. 4. 1.} *lite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Quare S. BERNARDVS agens de monasteriis libro quarto, de consideratione. ^{B. c. 4.}

monasteria, inquit, admittuntur homines spe proficiendi: at officia bonos facilius recipiunt, quam faciunt. Quare ad ea viros probatos oportet deligi, non probandos. Certe apud B. Lucam legimus Dominum pernoctasse in oratione, antequam Apostolos designaret. Et in Ecclesia more ab Apostolicis temporibus deducto non fiunt Ordinationes, nisi prævio ieiunio & oratione, nempe in 4. Temporibus.

Luc. 6. 12.

Act. 13. 3.

Matth. 16. 13.

Marc. 8. 27.

Luc. 9. 18.

P. ep. 12.

IX. est, sciscitari aliorum de se opiniones, quemadmodum fecit Christus Dominus, cum interrogauit discipulos suos. *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Legimus hoc exemplum multos Reges & Principes imitatos. B. P E T R V S DAMIANI Cardinalis libro Epistolarum septimo ita scribit de quodam Oberto Marchione Thuscix. *Hic saepe dum equitaret, comitum cuneos dimittere consueuerat, & vel solus, vel uno assecla contentus longius præcedebat, & tunc agricolas vel opiliones his compellabat affatibus. Quid vobis, inquit, videtur de Marchione isto, quem dicunt? nunquid non crudelis & impius pauperes opprimit, terram dissipat & cuncta ditionis sue bona profligat? Ad quod illi. absit aiunt, absit, falsum est penitus, o homo quod loqueris. Viuat, optamus, viuat illa potestas ad refugium pauperum, & prospere floreat ad omnium custodiam subiectorum. Quod ille audiens, exultabat in Domino. Porro autem cum de se quid diceretur inquireret, quid aliud, quam nostri redemptoris imitabatur exemplum? Qui nimirum cum emnia procul dubio nosset, à discipulis tamen, velut nescius inquirebat. Quem dicunt homines esse filium hominis? cui cum illi diuersas hominum opiniones exprimerent, addidit. Vos autem quem me esse dicitis? Scilicet, vt Rex angelorum formam daret Rectoribus hominum, quatenus non quid in os eorum assentatorie dicatur, attendant, sed quod eorum testimonium apud absentes habeatur, inquirent: sicque quod in se reprehensibile ex eorum fama deprehenderint, corrigant: ad exequenda vero bona, quæ de se dicere cognouerint, auidius inualescant.*

C A P V T V.

De Vitis præcipuis Prælatorum.

Eccl. 10. 16.

Isa. 3. 4.

Ierem. 1. 7.

3. Reg. 12.

B. in c. 3.

PRIMUM Vitium est, Æ T A S in idonea gradu vel dignitati. *Væ tibi terra, ait Ecclesiastes, cuius Rex puer est, & cuius principes mane comedunt.* Et apud Isaiam D E V S iratus minatur se daturum iuuenes Principes. *Et dabo, inquit, pueros Principes eorum.* Et Ieremias sapientia canescens prohibetur à Deo dicere se puerum esse. Roboam certe iuniorum vsus consilio regnum perdidit, vt est in Regum Iudaicorum historia. Vnde S. B A S I L I V S scribens in Isaiam. *Postquam Dominus abstulit à Iudæa & Hierusalem admirabilem consiliarium, sapientem architectum & prudentem auditorem, tunc adiecit sermo immissurum se esse eis in super principes.*

eipes adolescentulos. Plane enim nouerat eiusmodi pœnam fore grauissimam, si ea ciuitas sub principatu adolescentulorum esset. Est enim adolescentia perquam leuis, & ad flagitia quæque apprime mobilis censunt indomita & effrænes concupiscentia, beluina & immanes ira, lingua incontinentia, contumelia, fastus ex animi elatione, reliquæ item affectiones iuuentuti vernacula & coalumna. Examina enim innumerabilium vitiorum se agglomerant iuuentuti, quorum omnium ut consortes sint subditi necesse est. Et S. CHRYSOST. in eundem Isaiam. Pueri uoce, inquit, utitur Isaias, quia frequenter uideamus adolescentes carere prudentia. alioquin Timotheus iuuenis multis senibus in Ecclesia regenda præstabat. Item Salomor anno ætatis duodecimo confidenter cum Deo loquebatur, multosque è longinquis nationibus ad suam sapientiam audiendam allexit. Dauid etiam pugio Goliath strauit, & omnem exhibuit philosophiam. Ieremias etiam, licet deprecaretur ob atatem, propheta iuuenis factus est. Daniel puer in presbyteros sententiam tulit. damnationis. Iosias uix decennis ad regium solium uenit, omnium tamen ore celebratus. Ioseph etiam iuuenis ad thronum Ægypti uenit. Quales iam pueri illi tres in Babylonica fornace fuerunt? Et S. BERNARDVS ad Henricum Senonensem Archiepiscopum. Scholares pueri, & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promouentur ad Ecclesiasticas dignitates, & deferula transferantur. ad principandum presbyteris, latiores interim, quod uirgas euaserint, quam quod meruerint principatum. Væ terra cuius Rex est puer, & cuius Principes mane comedunt. Nec dicimus quamcunque atatem DEI gratia præmaturam, sicut nec seram, cum multos uideamus iuniorum super senes intelligere, moribus antiquare dies, præuenire tempora meritis, & quod ætati deest compensare uirtutibus, &c.

II. Vitium est Imperitia: Eam enim in Prælati Scripturæ reprehendunt, ut apud Isaiam. *Ipsi, inquit, pastores ignorauerunt intelligentiam.* Et apud Ieremiam. *Sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus? & tenentes legem nescierunt me.* Vnde S. GREGORIUS in Pastoralibus. *Ab imperitiis pastoribus magisterium Pastorale suscipitur in magna temeritate, quoniam ars est artium regimen animarum, &c. Pastorum imperitia uoce ueritatis increpatur, cum per Prophetam dicitur Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. Quod rursum dicitur Dominus dicens. Et tenentes legem nescierunt me. Et nesciri se ergo ab eis ueritas queritur, & nescire se principatum nescientium se protestatur: quia profecto hi, qui ea que sunt Domini nesciunt, à Domino nesciuntur Paulo attestante, qui ait. si quis autem ignorat, ignorabitur. Quæ nimirum imperitia sæpe pastorum meritis congruit, sæpe subiectorum. quia quamuis lumen scientiæ suæ culpa exigente non habeant, districto tamen Dei iudicio agitatur, ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur offendant. Hinc namque in Euangelio per semet ipsam ueritas dicit. Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt.* Et S. BERNARDVS in Cantica. *Quomodo in pascha diuinorum educet eloquiorum*

B. ep. 41.

Ecccl. 10. 16.

Isa. 56. 11.

Ier. 2. 8.

G. I. p. c. I.

I. Cor. 14. 38.

Matth. 15. 14.

B. serm. 76.

greges Dominicos pastor idiota. Sed & si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum, ne non tam nutriat doctrina utili, quam sterili vita noceat. Temere itaque & in hac parte hoc onus subitur absque scientia pariter, vitæque laudabili. Et B. ISIDORVS de summo bono. Sicut iniqui & peccatores ministerium sacerdotale assequi prohibentur: ita indocti & imperiti à tali officio retrahuntur. Illi enim exemplis vitam bonorum corrumpunt: isti vero sua ignavia iniquos corrigere nesciunt. Quomodo docere potuerunt; quod ipsi non didicerunt? Desinat locum docendi suscipere, qui nescit docere. Ignorantia quippe presulum, vita non congruit subiectorum.

III. Vitium est Ambitio honorum & dignitatum, De qua ita Ecclesiasticus. Noli querere à Domino Ducatum, neque à rege cathedram honoris. Quam honoris cathedram cum quærerent & Christi discipuli duo, eos his verbis redarguit. Scitis, quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos. non ita erit inter vos: Sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister, & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Idem respondit alibi Scribis & Phariseis, cum eos acriter reprehendisset, quod amarent primos recubitus in cænis, & primas cathedras in Synagoga, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Certe tertia tentatio diaboli, qua Dominum ipsum inuadere non dubitauit, fuit de ambitione regnorum omnium mundi, quam & Dominus acriore responso velut Satanicam profligauit dicens. Vade Satana. Vnde S. CYPRIANVS sermone de ieiunio & tentatione. Etiam in sinusacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat. Simon Apostolorum temporibus venalem putans Spiritum Sanctum Petrum donis aggreditur, & tentat emere potestatem, per quam plura lucraretur. Hac sacrilegij forma per omnia officia, gradusque discurrit, & nihil intentatum ambitio prætermittit. Nec dubitet quisquam diaboli hæc esse negotia, & nundinatores eius, quicumque hæc exercent commercia. Et S. AMBROSIVS libro 4. in Lucam. Hoc ipso perniciosior ambitio est, quod blanda quedam est conciliatricula dignitatum, & sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subruere, facit ambitio criminosos. Habet enim forea sem gratiam, domesticum periculum, & ut dominetur aliis prius seruit, curuatur obsequio, ut honore donetur. PLURA vide in nostro PANARIO, V. Ambitio.

IV. Vitium. Neglecto grege pascere seipsum. Quo de vitio fugillauit olium DEVS pastores Israeliticos. Hæc dicit Dominus Deus, ait Propheta Ezechiel, Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur. Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Et infra. Et suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid ipse pascat eas, & ipse erit

Lib. 3. c. 35.

Ecc. 7. 4.

Matth. 20. 25.

Matth. 23. 6.

Matth. 4. 8.

Act. 8. 19.

A. C. 4.

Ez. 34. 2

rit in pastorem. Et IEREMIAS. *Va pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuae meae.* Et ZACHARIAS. *O pastor & idolum derelinquens gregem.* Zach. 11. 17. *Gladus super brachium eius, & super oculum dextrum eius.* Notauit & Apostolus IVDAS in epistola sua istos *femetipfos pascentes.* & B. PAVLVS, dum ad Philippenfes queritur, *omnes quae sua sunt querere, non quae IESV Christi.* Phil. 2. 21. Immo Saluator ipse apud Ioannem tales appellat mercenarios, qui viso lupo fugiant. *Mercenarius, inquit, autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus.* Quae verba explanans S. AVGVSTINVS. A. tract. 16. in *Quis, ait, est ergo iste mercenarius? Sunt quidam Ecclesiae praepositi, de quibus Paulus Apostolus dicit, sua querentes, non quae Iesu Christi.* Quid est sua querentes? *Non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum querentes, temporalia commoda sectantes, lucris inbiantes, honores ab hominibus appetentes.* Hac quando amantur à Praeposito, & propter hac seruitur Deo, quisquis est talis, mercenarius est: inter filios se non computet: de talibus enim Dominus dicit. *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* Et infra. *Ecce unde ille mercenarius viso lupo dicitur fugere. Quare? quia non est ei cura de ouibus. Quare non est ei cura de ouibus? quia mercenarius est. temporalem mercedem querit, & in domo in aeternum non manebit.* S. GREG. Theologi in 1. Apologetico dictum est. *Spiritualis omnis praefectura finis est, priuata utilitate neglecta commodis aliorum inseruire.*

V. Vitium est Acceptio personarum, & corruptela munerum. Duo enim haec vitia Iudicibus & Praelatis in Scripturis iunctim fere expröbrantur, vt in Deuteronomio. *Non accipies personam, nec munera, quia munera excacant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.* Et in Prouerbiis Salomonis. *Qui cognoscit in iudicio faciem non bene facit, iste & pro buccella panis deserit veritatem.* Et apud Isaiam. *Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non indicant, & causa viduae non ingreditur ad illos.* Imo cum de Dei iustitia fit metio, vtraque acceptio coniungitur, vt in Deuteronomio cum Moses ait. *Deus magnus & potens & terribilis, qui personam non accipit, nec munera.* Et Rex Iosaphat. *Non est apud Dominum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.* Verum ne acta agere videamur LEGE in Panario, V. *Munerum corruptela, & Personarum acceptio.*

VI. & extremum est, Facilitas in credendo. *Qui enim cito credit, inquit Ecclesiasticus, leuis est corde, & minorabitur.* Viderur autem loqui de eo, qui cito credit vera esse, quae de alio mala referuntur: tales enim minorabitur in fama & nomine, hoc est, minoris erit existimationis. Eodem tendit illud Salomonis. *Innocens credit omni verbo, astutus considerat gressus suos.* Innocens enim, vt liquet ex voce Hebraea Pethi, significat simplicem & imperitum. Admonet nempe sapiens filium suum, ne omnibus temere fidem habeat, vt notat S. Hieron. ad illum locum, iuxta illud

Ioan. 1. 4.
Eph. 4. 14.
H. ep. 14.

S. Ioannis. *Nolite omni spiritui credere. & illud S. Pauli. Non circumferamur omni vento doctrinae.* Vnde B. PAVLINVS, vel Hieron. ad Celantiam, agens de vitio detractionis, quod frequens est in aulis Principum. *Nihil tam inquietat animum, inquit, nihil est, quod ita mobilem mentem ac leuem faciat, quam facile totum credere, & obtrectatorum verba temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebrae dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur, hoc est, quod saepe de amicissimis inimicos facit, dum cōcordes quidem, sed credulas animas malo loqua lingua dissociat.* Et S. BERNARDVS in fine libri secundi de Consideratione, &c. *Est item vitium, ait, cuius si te immunem sentis, inter omnes, quos noui ex his, qui cathedras ascenderunt, sedebis me iudice solitarius, quia veraciter, singulariterque leuasti te supra te iuxta prophetam. Facilitas credulitatis hac est, cuius callidissima vulpecula magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo ira multa, inde innocentium frequens addictio, inde prauidicia in absentes.* SENECÆ Ethnici ad Lucilium dictum est. *Vtrumque vitium est, & omnibus credere, & nulli, sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius.*

Thren. 3. 28.

S. ep. 3.

VIDE de Statu Abbatis. Cardinalis. Clerici. Episcopi
Iudicis. Laici magistratus, Regum & Principum,
Sacerdotis.

DE P V E R O R V M

S T A T V .

C A P V T I .

De Puerorum nomine, eorumque statu non contemnendo.

M

VARRO Pueros appellatos existimat, quasi pueros, id est, impuberes, eorumque ætatem in annum vsq; decimumquintum producit. STATVM autem eorum, quem vocamus PVERITIAE, non esse contemnendum multis verbis, nec semel, declarauit CHRISTVS Dominus in suo Euangelio. Nam apud D. Matthæum cum aliquando Apostoli eum familiariter percontarentur, quemnam putaret in regno cœlorum maximum, aduocans paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit. *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* Deinde ex dictis ostendit, quanti eos faceret. Primo enim subiecit. *Quicumque humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorum.* 2. *Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.* 3. *Qui autem scandalizauerit vnum*

Matth. 18. 2.

de pu-

de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. 4. diserte ait. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei qui in cælis est. 5. probat non esse contemnendos, quando quidem propter eorum salutem filius hominis venit. Quo argumento & Paulus vsus est in 1. ad Corinthios c. 8. dicens. *Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est.* Idem confirmat similitudine boni pastoris, qui relictis 99. ouibus vnā aberrantem quærit, & de inuenta plus gaudet quam de aliis. Tanti enim vel vnus pueri, id est, hominis Christus verus pastor salutem facit, vt si tantum centum essent homines, quorum vnus tantum errauisset, 99. relicturus esset, vt vnum illum quæreret, sicut bonus pastor facere solet. 6. & postremo docet, nō solum angelos esse custodes eorum, sed Deum quoq; ipsum. *Non est voluntas, inquit, ante Patrem vestrum, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.* S. MARCVS, addit, quod Christus puerum fuerit complexus. Marc. 9. 36. S. Lucas vero, quod apprehenderit puerum, & statuerit illum secus se. RVR. Luc. 9. 48. svs alibi, cum parentes infantes & pueros suos offerrent Christo, vt manus eis imponeret, & oraret pro illis, vt habet Matthæus, eaque de causa discipuli parentes increparent, indigne tulit, ait Marcus, eam repulsam Christus dicens. *Simite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium enim est regnum DEI. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum DEI velut paruulus, non intrabit in illud.* Deinde addit iterum Marcus. *Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.* Luc. 18. 15. Mar. 10. 14.

Ob hunc ingentem DEI erga pueros, licet viles & abiectos, amorem, in Matthæum ita scripsit IOAN. CHRYSOSTOMVS. *Perpicias, quam ingentia in tutelam, tenuium (puerorum) mœnia erexerit, & quantum studium, curamque habeat, ne perdantur: tum quia supremas despicientibus eos pœnas statuit, tum quia summam pollicetur mercedem his, qui curam eorum suscipiunt, idq; tam sua, quam patris autoritate corroborat. Dominum igitur etiam nos imitemur, & nihil pro fratribus omittamus etiam eorum, quæ humilia, viliâq; nimium videantur, sed si administratione nostra etiam opus fuerit, quamuis tenuis atque abiectus quidem, cui administrandum sit, fuerit: quamuis arduæ res nobis, atq; laboris plena esse, videatur, quamuis montes prærupti atque præcipitia transeunda, omnia hæc pro fratris salute tolerabilia, faciliorâq; videantur: tanto enim studio, tantâq; cura Deus dignam esse ostendit animam, vt neq; filio suo pepercit. Quare obsecro summo mane, cum à domo exieritis, hanc vnicam intentionem habeatis, & hoc ante omnia studium, vt è periculis aliquem liberare possitis: nec dico ab hoc corporis periculo solum, sed multo magis à periculo animæ, quod tentatione diabolica hominibus inferri solet. Hæc ille. Quæ tota oratio, si quid probat, multo efficacissime probat promptè & libenter à nobis suscipiendam*

puerorum institutionem, tam in litteris, quam in moribus, licet in speciem vilis & abiecta reputari soleat, eo quod omne subsidium illis iuuantibus subministratum, non solum angelicis spiritibus, sed etiam Christo Salvatore, adeoque ipsi Patri cœlesti quam gratissimum sit.

C A P V T II.

De Puerorum proprietatibus.

PROPRİETATES præcipuæ Puerorum, ex vna Christi pro pueris Apologia iam audita, facile colligi queunt, vt à S. Patribus collectæ sunt, si hanc commonestationem eorum in explanando Christi sermone recipiamus, eum non tam de ætate, quam moribus paruulorum locutum fuisse. Neque enim verisimile est Christum, cum dixit. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum*, respexisse ad ætatem, (cum discipulis iam grandævus id fuerit ἀδύνατος) sed ad pueriles mores, humilitatem, mansuetudinem, promptitudinem, & cæteros. Et Apostolus ad Corinthios ait. *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote*. Vnde S. HIERONYMVS libro 3. commentariorum in Mæthæum. *Non precipitur, inquit, Apostolis, vt atatem habeant paruulorum, sed vt innocentiam, & quod illi per annos possident, hi possideant per industriam, vt malitia, non sapientia paruuli sint*. Et infra, ad verba finite paruulos venire ad me, talium enim est regnū cœlorum. *Significanter dixit talium, non istorum, vt ostenderet, non atatem regnare, sed mores, & his qui similem habent innocentiam & simplicitatem, præmium repromitti: Apostolo quoque in eandem sententiam congruente, Fratres, nolite pueri effici sensibus, & c.* Et S. AMBROSIVS libro 8. in Lucam. dum exponit verba Christi. *Sinite pueros venire ad me. Atqui atas hæc, inquit, infirma est viribus, inuvalida ingenio, immatura consilio. Non ergo atas præfertur atati, alioquin obesset adolescere. Quid votis opus est, vt æni maturitas consequatur, si mihi meritum regni demptura cœlestis est? Ergo DEVS vitæ processum ad vitia dedit, non ad incrementa virtutis. Cur autem pueros aptos regno dicit esse cœlorum? fortasse, quia malitiam nesciant, fraudare non norint, referre non audeant, scrutari ignorent opes, honorum ambitionem non appetant. Non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur. Non enim virtutis est, non posse peccare, sed nolle, atque ita tenere perseverantiam voluntatis, vt voluntas infantiam, vsus imitetur naturam. Denique & CLEMENS Alexandrinus libro primo pædagogi. *Nobis, inquit, Dominus apertius reuelans, quid appellatione puerorum significetur, cum orta esset questio inter Apostolos, quis nam ex eis maior esset, statuit IESVS puellum in medio dicens. Qui se humiliauerit, vt hic puellus, is maior est in regno cœlorum. Non ergo puerorum appellatione vsus est, tanquam qui per atatem essent inconsiderati, & ratione minime uti possent. Iure sunt pueri, qui Deum solum Patrem nouerunt,**

simpli-

Math. 18. 1.

I. Cor. 14. 20.

H. ad c. 18.

Math. 19. 14.

I. Cor. 14. 20.

A. c. 18.

H. c.

h. 187.

simplices, integri ac innocentes, qui sunt unicornium cornuum amatores. Indagemus ergo proprietates inorum puerilium.

I. Proprietas sit **HUMILITAS**, quam Christus ipse apud Matthæum expressit; nam cum Apostolos cohortatus esset, ut efficerentur, sicut Matth. 18. 4. paruuli, mox intulit. *Quicumque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.* Merito autem hanc in paruulis commendauit, quia, ut ait **S. BERNARDVS** in Cantica, *nisi super humilitatis stabili fundamento spirituale adificium stare minime potest.* **S. AMBROSIVS** loco iam citato acute obseruauit per paruulum **ISTVM** forte intelligi Christum, qui humilitatem imprimis a se disci uoluit, dicens. *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.* *Quis ergo, ait, puer? ne forte ille, de quo Isaias dicit. Puer datus est nobis, filius datus est nobis? ipse enim tibi puer dixit. Tolle crucem tuam, & sequere me. Et ut agnoscas puerum, cum malediceretur non remaledixit, cum percuteretur, non percussit. Hæc enim est perfecta uirtus. Vnde & scriptum est. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.* Idem habet in sermone de inuouatione fidelium. *Videamus, ait, quis ille tantus sit, qui (apud Matthæum) discipulis proponitur imitandus? Non hunc arbitror esse de plebe, non de publico, non de multitudine cæterorum, præcipue qui per Apostolos uniuerso mundo tribuit sanctitatis exemplum. Non inquam, hunc de publico esse arbitror, sed de cælo. Ipse enim est de cælo puer, de quo dicit Isaias Propheta. Puer natus est nobis, filius datus est nobis.* Matth. 11. 29. Isa. 9. 6. Matth. 16. 24. 1. Pet. 2. 23. Psal. 112. 2. A. Ser. 53. Matth. 18. 3. Isa. 9. 6.

II. Proprietas est mansuetudo, quæ indiuiduo nexu iuncta est humilitati tanquam soror. Et ideo Christus Dominus utriusq; Doctor esse uoluit, dicens, *discite a me quia mitis sum & humilis corde.* & cum beatitudines discipulis tradetet, paupertati spiritus, hoc est, humilitati proxime eam subiecit. *Beati, inquit, mites, quoniam possidebunt terram.* *Nihil enim, scribit CHRYSOST. in epistolam ad Romanos, adeo vicinum Deo conformemq; facit, quemadmodum ista uirtus. Ideo & Paulus cum dicit: Imitatores DEI estote, ad hoc dicit, ut isti studeatur uirtuti, quandoquidem & nos benignitate indigemus & misericordia, multa siquidem in dies delinquimus.* Hanc proprietatem in pueris notauit **CLEMENS** Alexand. in Pædago, exponens uerba Apostoli. *Vt iam non simus paruuli fluctuantes.* Hic, ait, par est attendere appellationem huius uocabuli ἡπιος, quod infantem significat. *Quo fit, ut is dicatur ἡπιος, qui moribus mitis ac mansuetus receter euasit.* Hoc autem manifestissime significauit **B. Paulus** dicens, *Cum possemus oneri esse, sicut Christi Apostoli, fuimus mites in medio uestri, sicut nutrix fouet filios suos. Mitis ergo ac mansuetus est infans, nempe ἡπιος, & ea ratione magis tener ac mollis, & tener est, qui est simplex, doli expertus, remotus à simulatione, rectoq; animo.* Hoc autem est fundamentum simplicitatis, ac ueritatis, *Super quem enim, inquit, respiciam, nisi super mansuetum & quietum?* Matth. 11. 29. Matth. 5. 4. Ch. hom. 19. Eph. 5. 1. C. lib. 1. c. 5. Eph. 4. 14. 1. Theff. 2. 7. Isa. 66. 2.

III. Proprietas est Innocentia vel Simplicitas. *Innocens est*, teste S. A. in Pſal. 100. AVGVSTINO, *qui cum alij non nocet, nec sibi nocet*. Simplex est, qui alienus est ab omni fraude, simulatione, fuce, & studio iniuriam vindicandi, vt docet S. GREGORIUS in octauo moralium; Hanc proprietatem notauit in verbis Christi. *Quicumq; humiliauerit se sicut paruulus iste*, S. HIERON. *Sicut iste*, inquit, paruulus, cuius vobis exempli tribuo, non perseuerat in iracundia, non meminit lesus: non videns pulchram mulcrem delectatur: non aliud cogitat & aliud loquitur, sic & vos nisi talem habueritis innocentiam & puritatem, non poteritis regna cælorum intrare. Et S. CHRYSOST. in eadem verba. Nos quoque si cælorum hæredes constitui volumus, paruulorum virtutem consequi studeamus. Ab omnibus enim passionibus anima paruulorum munda est; his qui dolorem intulerunt, nullas ultionis vices reseruant, & quasi nihil actum esset, veluti ad amicos accedunt. Quanto magis à matre vapulant, tanto magis eam queritant, atque cæteris omnibus eam anteponunt. Et S. AMBROSIVS. Habet & Christiana simplicitas infantiam suam. Sicut enim infans nescit irasci, fraudare non nouit, referire non audet: ita & Christianitatis infantia cadentibus non irascitur, spoliantibus non resistit, cadentibus non repugnat. Deniq; sicut iussit Dominus, etiam orat pro inimicis, auferenti tunicam relinquit & pallium: nisi quod in hoc melior est Christi infantia, quàm natura. Illa enim peccare nescit, ista contemnit: illa per infirmitatem innoxia est, ista est innocens per virtutem. Atque ideo laudi magis scribendum est. non tam malefacere non posse, quam nolle.

IV. Proprietas est, Promptitudo in obsequendo, & facilitas morum, qua solent in sui amorem parentes & alios pellicere. Quam notauit in pueris CLEMENS Alexandrinus in Pædagogo suo. *Alicubi Scriptura*, inquit, *nos vocat pueros, alicubi vero pullos: nonnunquam autem infantes: alicubi autem filiolos, & sepe filios, & populum recentem & populum nouum. Per allegoriam autem nos pullos vocat, quia vitij iugum non subimus, & ad ipsum solum Patrem exilimus, non equos subiugales, qui ad propinquorum uxores hinniunt, sed liberos & recenter genitos, qui propter fidem exultant, qui celeriter currunt ad veritatem, qui sunt veloces ad salutem.* Et infra. *Quemadmodum patres & matres lubentius vident, eorum quidem pullos, bouum vero paruos vitulos, & leonum leunculum, & cerui hinnulum, & hominis puellum: ita etiam vniuersorum Pater eos, qui ad ipsum confugiunt, recipit, & eos solos diligit, eisq; fert auxilium, & pro eis pugnat, & ideo puellum nominat.* Et S. AMBROSIVS lib. 1. de Abraham Patriarcha, inquirens, cur DEVS Abraham pene centenarium puerum appellarit, cum angelos hospitio susciperet. *Senilis*, inquit, *vtique ætatis Abraham superius Scriptura significauit, quia nonaginta & nouem processisset annos, quomodo nunc puerum dicit? Sed cum immemorem senectutis, exploratorem indefessum, cursu impigrum, standi patientissimum, deducendi studiosissimum expresserit, nonne conuenire nomen pueri videtur.*

ctis merito puer dicitur, qui senile nesciebat fastidium, pueritia innocentiam & obsequium deferebat.

V. Proprietas est, Pudor, vel verecundia. Quam obseruauit S. HIERON: in verba Hieremix. *Ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Detestatur, inquit, officium, quod pro atate non potest sustinere, eadem verecundia, qua & Moses tenuis & gracilis vocis esse se dicit. Sed ille quasi magna robustaq; atatis corrigitur: huic pueritiæ datur venia, qua verecundia & pudore decoratur.* S. AMBROSIVS in primo de Officiis. *Verecundia cum sit omnibus atatibus, personis, temporibus & locis apta: tamen adolescentes, iuuenilesq; annos maxime decet.* Sed plura vide in titulo ADOLESCENTIÆ, & in Viridario V. VERECUNDIA.

VI. est Memoria tenacitas; diutissime enim recordamur eorum quæ pueri didicimus, vel perpeffi fumus, iuxta illud Poetæ.

Horat. lib. I.
epist.

*Quo semelest imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.*

Et illud S. HIERON. ad Latam de institutione filia. *Difficulter eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchylia, quis in pristinum candorem renocet. Recens testa diu & saporem retinet, & odorem quo primum imbuta est. Alexandrum potentissimum Regem orbisq; domitorem, & in moribus, & in incessu Leonidis pedagogi sui non potuisse carere vitis, quibus adhuc paruulus fuerat infectus.* M. Fabius Quintilianus quoque libro de facultate oratoria primo in eandem sententiam ita scribit. *Natura tenacissimi sumus eorum, qua rudibus animis percipimus, ut sapor, quo noua imbuas durat, nec lanarum colores, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt. Et hæc ipsa magis pertinaciter hærent, qua deteriora sunt. Nam bona facile mutantur in peius. non quando in bonum verteris vitia?*

S V N T quidem & alia puerorum proprietates, sed parum laudatæ. PRIMA est, quod nimium dediti sint lufui. Vnde HORATIUS de arte Poetica.

*Ætatis cuiusq; notandi sunt tibi mores.
Reddere, qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit, & ponit temere, & mutatur in horas.*

Et S. AVGVSTINVS lib. I. Confessionum fatetur se nimium deditum lufui pilæ. *Non deerat, inquit, Domine memoria, vel ingenium, que nos habere voluisti pro illa atate satis, sed delectabat ludere, & vindicabatur in nos ab eis, qui talia utiq; agebant. Sed maiorum nugæ negotia vocantur, puerorum autem talia cū sunt, puniuntur à maioribus, & nemo miseratur pueros, vel illos, vel utrosq;: nisi vero approbet quisquam bonus rerum arbiter, vapulasse me, quia ludebam pila puer, & eo ludo impediēbar, quo minus celeriter discerem litteras, qui-*

G. c. 18.

Iob. 21. 11.

bus maior deformius luderem. Et tamen peccabam Domine Deus ordinator & creator omnium rerum naturalium, peccatorum autem tantum nō ordinator. Domine Deus meus peccabam faciendo contra præcepta parentum & magistrorum illorum. S. GREGOR. lib. 15. Moralium ad nimium puerorum lusum refert illa verba Iob, quæ sunt de improborum liberis. Egre diuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus. Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

ALTERA est, quod nihil celent, & ideo non conueniat eis arcana committere, vnde SENECA in Thyeste.

Tacita tam rudibus fides

Non est in annis, detegent forsā dolos.

TERTIA, quod facile ob leues causas irascantur, quod leues, læti & garruli, vt notauit Cornelius GALLVS in carmine suo.

Exultat leuitate puer, grauitate senectus

Inter utrumque manens, stat iuuenile decus.

Hunc tacitum, tristemq; decet, fit clarior ille

Latitia & lingua garrulitate sua.

ET TERENCE in Hecyra.

Pueri inter se, quam pro leuibus noxis iras gerunt.

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animum infirmum gerunt.

Heb. 12. 11.

A. c. 11.

QUARTA & postrema, quod oderint Scholas, & Scholasticam disciplinam. Vnde Apostolus. *Omnis autem disciplina in presenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris.* Et S. AVGVSTINVS loco citato. *In ipsa pueritia non amabam litteras, & me in eas urgeri oderam, & urgebar tamen, & mihi bene fiebat, nec faciebã ego bene, Non enim discerem, nisi cogerer. Nemo autem inuitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. Tu vero cui numerati sunt capilli capitis nostri, errore meo, qui discere nolebam; utebaris ad pœnam meam, qua ple-
ti non eram indignus tantillus puer & tantus peccator.*

C A P V T III.

De mediis informanda pueritie idoneis.

PRIMUM Medium est, vt parêtes sint probi, & qui munere suo in educandis liberis gnauiter fungãtur. De quo munere fufe egimus in VIRIDARIO nostro, titulo de Pietate filiorũ in parentes, capite extremo.

Ch. hom. 61.

II. Medium est, vt pædagogi & Ludimagistri eorum sint virtute & litteris excultri. Vnde S. CHRYSOST. in Mattheum grauitèr inuehitur in eos parentes, qui parum solliciti sunt de asciscendis pædagogis idoneis. *Maiorem enim, inquit, asinorum ac equorum, quam filiorũ curam habemus. Nam si burdonibus atq; asinis agaso nobis præficiendus est, nō parum vigilamus, ne dementiẽ, aut temulentum, aut furem, aut rei eius imperitum præficiamus: sin vero*

ad co-

ad colendum filiorum ingenium pædagogus sit nobis inueniendus, qui casu oblatu fuerit eum recipimus, nec consideramus ullam artem hoc artificio sublimiorē inueniri. Quid enim maius, quam animis moderari, quam adulescentulorum fingere mores? Omni certe pictore, omni statuario, ceterisq; huiusmodi omnibus excellentiorem hunc duco, qui iuuenum animos fingere non ignoret. Idem queritur ex Ethnicis Philosophis PLUTARCHVS libro de educandis liberis. Postquam, ait, peruentum eo ætatis erit, ut iam pædagogis committi pueri debeant, hinc ad eorum institutionem omnis habeatur diligentia, ne mancipiis, aut barbaris, aut perfidis & inconstantibus filios tradere se nesciant; cū irridenda vehementer hoc tempore multorū adsit consuetudo. Præstantes siquidē seruos nacti, hos quidem agricultores designant, illos naucleros, alios mercatores, quosdā & domestica rei dissipatores. At si quæ temulentum, scurram, & ad omnem rē gerendam inutilem seruum repererint, huius curæ natos committunt. Maximum omnium, longeq; primarium diciturus accedo. Inquirendi filii præceptores, quorū vita nullis obnoxia criminibus, irreprehensi mores, & optimū experimentum. Honestatis enim fons ē simul ac radicē esse liquet, legitimā cōsequi disciplinam. QVINCTILIANVS libro supra Q. l. i. c. 2.

III. Medium est, ut cum ad septimum annū ætatis peruenerint, potius publicis præceptoribus Scholarum tradatur, quam intra priuatos parietes sub pædagogo contineantur, ut cum eminentissimis auctoribus sentire se dicit idē QVINCTILIANVS: Ante omnia futurus orator, inquit, cui in media Repub. viuendum est, assuescat iam à tenero nō reformidare homines, neq; illa solitaria, & velut umbratili vita pallefcere: excitanda mens, & atollenda semper est, que in huiusmodi secretis aut languescit, & quendam velut in opaco sitū ducit aut contra tumescit inani persuasione. Necessè est enim sibi nimium tribuat, qui se nemini comparat. Deinde cum proferenda sunt studia, caligat in sole, & omnia noua offendit, ut qui solus didicerit, quod inter multos faciendum est. Mitto amicitias, quæ usque ad senectutem firmissime durant; religiosa quadam necessitate imbuta. Neque enim est sanctius sacris iisdem, quam studiis initiari. Sensum ipsum, qui communis dicitur, ubi discas? cum se à congressu, qui non honoribus solum, sed mutis quoque animalibus naturalis est, segregarit? Adde quod domi ea sola discere potest, quæ ipsi præcipientur, in schola etiā quæ aliis: audiet multa quotidie probari; multa corrigi, proderit alicuius obiurgata desidia, proderit laudata industria, excitabitur laudē emulatio, turpe ducet cedere pari, pulchrū superasse maiores. Accendunt omnia hæc animos, & licet ipsa vitii sit ambitio, frequenter tamen causa virtutū est. Hæc ille. Quod autē de futuro oratore ille dixit,

nos.

nos de futuro declamatore in classe Rhetorica, concionatore in templis, causarum actore in forensibus iudiciis, personam aliquam sustinente in comœdiis & tragœdiis, dicere possumus.

IV. Medium est, ut ante omnia præceptor puerorum, quos informandos suscepit, exploret ingenia, & naturas. Alij enim metu potius ducuntur quam gloria, & contra. alij loquaces & garruli, alij taciturni & quieti, alij leues & inconstantes, alij solidæ & integræ mentis: alij facile capiunt omnia, alij nihil vel parum: alij laboribus & vigiliis sunt dediti, alij desidia torpescunt: alij mites & mansueti ingenij, alij ad iram & contentiones proni. Tanta est humanorum animorum atque voluntatum varietas. Cuiusque igitur ingenio explorato, præceptor laborare debet, quemadmodum singulos ad bonâ frugem siue in moribus, siue in litteris alliciat. *Quemadmodum enim, inquit S. GREGOR. Theologus Apologetico primo, non eadem medicamenta, nec eadem alimenta corporibus omnibus offeruntur, sed alia aliis, habita videlicet, vel sanitatis eorum, vel aduersæ valetudinis ratione: eodem quoque modo anima diuersa ratione disciplina, curantur, Alij calcaribus opus habent, alij freno. Aliis laus prodest, aliis reprehensio. alios cohortatio ad officium ducit, alios obiurgatio. Atque hæc rursus alios, si palam arguantur, alios, si remotis arbitris increpentur. Sunt enim qui nihil curent priuatas castigationes, publica autem reprehensione emendentur, &c. Quinetiam cum nonnullis ita agendum est, ut irati hominis, & de salute eorum desperantis speciem præteferas, cum tamen reuera nec irascaris, nec desperatis eos habeas, quorum videlicet natura id requirit.*

V. Medium est, ut Præceptor scholasticam disciplinam inter pueros sedulo tueatur, de qua etiam diuina monita existant in sacris litteris. Tene, inquit Sapiens, *disciplinam, ne dimittas eam, custodi eam, quia ipsa est vita tua.* Et. *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplina fugabit eam.* Et. *Noli subtrahere à puero disciplinam: Si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Eodem pertinet illud Apostoli ad Ephesios. *Educate illos (liberos) in disciplina & correptione Domini.* Et ad Hebræos. *In disciplina perseuerate. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis. Quid vero aliud sunt discipulorum Magistri, quam Patres: nam mox subiicit. Deinde Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos.* Vnde S. CYPRIANVS in libro de Habitu Virginum. *Disciplina, ait, custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis facit in Christo manere semper, ac iugiter Deo viuere, & ad promissa cælestia & diuina præmia peruenire. Hanc & sectari salubre est, ac negligere lethale.* Et S. BASILIUS in principium Prouerbiorum Salomonis. *Quemadmodum, inquit,*

parui

G. Naz.

Prou. 4. 3.

Prou. 22. 15.

Prou. 23. 13.

Eph. 6. 4.

Heb. 12. 7.

parui pueri doctrinam despicientes ob ferulas flagellatq, que magistri & pædagogi adhibere solent, attentius dictata suscipiunt, & ipse sermo ante plagas non auditur: post verbera doloresq, veluti statim apertis auribus, & auditu excipitur oratio, & memoria custoditur: Sic & accedit iis qui diuina audiunt præcepta. Consentiant & Ethnici Scriptores, vt CICERO quarto ad Herennium, vbi contendit etiam adolescentes etiam castigandos, si delinquant. M. FABIVS in primo de facultate oratoria, etiam fateatur, *receptum ead discipulos & Chrysippum non improbare*, aliquot tamen rationibus conatur probare verbis non verberibus pueros castigandos. Intellige tu de iis qui verbis solis ad frugem reuocari possunt. Si enim non possint, audiendus potius Ecclesiasticus, quam FABIVS, dum sic loquitur. *Curua ceruicem in iuuentute, & tunde latera eius dum insans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor anime.*

Q. c. 4.

Eccle. 30. 12.

VI. Medium est, vt amore potius quam metu, laudibus & muneribus potius, quam minis, & verberibus generatim omnes suos pueros ad virtutis litterarumq; studium excitet. Neq; enim quisquam est, tam misere abiectaq; fortis, neq; vt ille ait, tam *cornea fibra* cuiquam est, vt non laudis & gloriæ amore capiatur. *Suis laudibus*, inquit B. CHRYSOSTOMVS in libris de Sacerdotio, *audiendis nihil inde delectari*, nescio an cuiquam vnquam mortalium obtigerit. Et S. AVGVSTINVS ad Aurelium. *Si cuiquam facile est laude carere, dum denegatur, difficile est ea non delectari, cum offertur.* Notum est & illud ENNII. *Omnes mortales sese laudari optant.* Et M. TULLII. *Honos alit artes, omnesq; incenduntur ad studia gloria.* Hoc medium proposuit QVINCTILIANVS libro sæpe citato. *Sunt quidam pueri, inquit, nisi insisteris remissi: quidam imperia indignantur: quosdam continet metus, quosdam debilitat, alios continuatio extundit, in aliis plus impetus facit. Mibi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria inuuet, qui victus fleat: hic erit alendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc desidiã nunquam verebor.* Et multo ante. Aliquando ipso nolente docetur alius, cui inuideat, contendat interim, & sæpius vincere se putet. præmiis etiam que capit illa etas euocetur. Et PLVTARCHVS de liberis educandis. *Illud assero ad honesta pueros exercitia, non plagis aut verberibus, sed monitis ac rationibus duci oportere. Videntur enim ea magis seruos decere, quam liberos. Obtorpescunt enim, & ad labores sustinendos, nunc ob plagarum dolores, nunc ob contumelias horrent. Liberalibus itaq; pueris maiorem laudes ac vituperia, quam verbera, commoditatem afferunt: ille enim ad honesta concitant, hæc aut turpitudine cohibent. Mixtim vero & alternis vtendum erit obiurgationibus & laudibus. Cauendum autem erit, ne immodicis elati laudationibus intumescant, quoniam nimis demolliti laudibus franguntur.*

Peti Sat. 1.

Ch. lib. 5.

A. ep. 64.

Q. c. 4.

Id. c. 2.

VII. Medium, vt ante omnia puerorum exerceat memoriam. Ita

Iii enim

enim scribit ibidem PLVTARCHVS. *Super omnia puerorum memoria exercenda, consuefcendaq; ea enim disciplina quasi cella penaria est. Quamobrem memoriam esse matrem Musarum traditur in fabulis. Quasi vero insinuent atque demonstrent, nullam à natura rem tantum gignere ac nutrire, quantum memoriam posse. Illa igitur in vtramque partem exerceada siue ij natura memores, siue contra obliuiosi fuerint. Præclare enim apud Hesiodum.*

Paruula si tentes superadiécisse pusillis,

Idq; frequens peragas, magnus cumulatur aceruus.

Ceterum quantum natura studioq; scribit QVINCTILIANVS lib. II. valeat memoria, vel Themistocles testis, quem vnum intra annum optimæ locutum esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse, vel Crassus ille diues, qui cum Asia præisset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, vt qua quisq; apud eum lingua postulasset, eadem ius sibi redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos quamlibet multos versus protinus dicitur reddidisse Theodectes. Dicebantur etiam nunc esse, qui facerent, sed mihi nunquam, vt ipse interesset, contigit, habenda tamen fides est, vel in hoc, vt qui crediderit & speret. Hæc M. Fabius.

VIII. Medium, vt à tribus præcipue vitiis absterreat pueros. ac primo quidem à turpibus & obscænis colloquiis. 2. à consuetudine mentiendi, tertio à peruersorum puerorum societate. Hoc medium proponit idem PLVTARCHVS sapientissimus Philosophus libro citato. FILII, inquit, à verborum turpitudine retrahendi. Vt enim ait Democritus aetionis umbra existit oratio. Et infra. Præter hæc omnia, id quod sanctissimū est, pueri vera proferre consuefciant. Mentiri enim seruire est vitium, & à cunctis mortalibus odio insectandum, nec quod apud mediocres etiā seruos veniam promereatur. Et rursus. Generatim autem liberos nostros flagitiosorum hominum consortio segregare decebit, eorū enim maglignitatem reportant. Hæc & Pythagoras obscurus quibusdam præcepit sermonibus, qualis est ille. Quæ nigrantes habent causas, gustari non oportere, hoc est, cum hominibus consuetudinem non esse habendam, quos morum deprauatio ipsa denigrat.

IX. Medium est, vt non ita vrgeat pueros ad reddendas lectiones vel scriptiones, quin remissionem aliquam subinde indulgeat, quæ alacrius postea ad studia redeant. Ita præcepit QVINCTILIANVS. Danda est, inquit, omnibus aliqua remissio, non solum, quia nullares est, quæ perferre possit continuum laborem, atq; ea quoq; quæ sensu & anima carent, vt seruare vim suam possint, velut quiete alterna retéduntur, sed quod studii discendi voluntate, quæ cogi non potest, constat. Itaq; & virium plus afferunt ad discendum renouati ac recentes, & acriorem animum, qui fere necessitatibus repugnat. Nec me offenderit lasus in pueris. est & hoc signum alacritatis, neq; illū tristem semperq; demis-

sura

sum sperare possim erecta circa studia mentis fore, cum in hoc quoq; maxime naturali ætatibus illis impetui iaceat. Modus tamen sit remissionibus, ne aut odiū studiorum faciant negata, aut otij consuetudinem nimie. Et PLVTARCHVS. *A continuis laboribus danda quedam pueris respiratio. Reminisci enim oportet, nostram omnem vitam in remissionem ac studium esse diuisam: quocirca non vigiliam modo, verum etiam somnum esse repertum: non bellum solum, sed & pacem: non hyemem, sed & tranquillitatem: non operosos; sed festos etiam dies: & ut generatim loquar, laboris condimentum est otium. Idq; non in animantibus modo, sed etiam in his, qua anima carent fieri conspicies: Arcus enim lyrasq; remittimus, vt tendere possimus.* P. de lib. ed

X. & postremum medium est, vt pueris crebro inculcet, maiori eos debere flagrare studio veræ virtutis, & pietatis Christianæ, quam litterarum. Litteras enim in scholis non tradi, nisi vt ad maiorem vberiorēq; virtutis, quæ sola ad æternam beatitudinem ducit, notitiam perueniant. *Scientia enim, teste Apostolo, nempe comitatu virtutis destituta, inflat, charitas autem ædificat.* Id non modo S. PATRES, verum etiam I. Cor. 2. 2. Ethnicos Scriptores veræ fidei expertes docuisse, vt M. TVLLIVM in Cic. c. 6. paradoxo, dū ait. *Quod in Philosophia absolutū est, id est, Virtus, quasi perfectio naturæ, omniumq; rerū, quas in animis ponunt vna res optima.* Et PLAVTVS. P. in amphit.

Virtus præmium est optimum.

Virtus, omnibus rebus anteit profecto.

Libertas, salus, vita, res, parentes,

Patria & prognati tutantur, seruantur.

Virtus omnia in se habet, omnia assunt bona,

Quem penes est virtus.

SENECA ad Lucilium. *Virtus extollit hominem, & supra chara mortalibus collocat: nec ea qua bona, nec ea qua mala vocantur, aut cupit nimis, aut expauescit.* S. ep. 87. Et libro primo, de Ira. *Sola sublimis & excelsa virtus est.*

HAS autem virtutes, ætati eorum consentaneas, & in omne vitæ tempus proficuas eis cōmendat. PRIMO timorē Domini. *Initium enim sapientia, inquit Salomon, timor Domini.* & S. TOBIAS filio suo ait. *Multa bona filii mi habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.* 2. fidem Catholicam, spēm & charitatem erga Deum & proximum, in quibus Religio & pietas omnis Christiana, teste S. AVGVSTINO, vertitur: & idcirco laboret, vt doctrinæ Christianæ summā accurate teneant, & memoriæ insculpant. 3. vt mane dū surgunt, signo crucis se communiant, Symbolum Apostolicum, vt monet alicubi S. AMBROSIVS, Dominicam orationem & salutationē angelicam, aliasq; A. l. 3. de Virg. preces recitent, idq; ante aram aliquam sacris imaginibus in cubiculo exornatam. 4. vt factum Missæ quotidie reuerenter audiant,

& Rosarium B. Virginis in eo deuote perorent. 5. ituri cubitum, conscientiam de totius diei actis excutiant, ac Deo, Beatissimæ Virgini, & proprio angelo, aliisque Sanctis se commendent. 6. sæpe per Confessionem sacram apud sacerdotem peccatorum sordibus animam eluant, & quo arctius Christo coniungantur, pane cœlesti se reficiant. 7. vt ad hæc omnia studiosus præstanda, se sodalitati alicui piæ, vt est B. Virginis Annunciatæ in Collegiis Societatis I E S V, vel aliis similibus se adiungant. Ita enim fiet, vt à multis malis, in quæ alioquin forte laberentur, se abstineant, & multa bona opera, tum propter Sodalitatis leges, tum propter Sodalium exempla, præstent, quæ alioquin sponte non præstarent. *Felix necessitas*, ait S. AVGVSTINVS ad Armentarium, qui voto se astrinxerat ad castitatem, *quæ in meliora compellit.*

V I D E de Statu Ætatum. Adolescentiæ.
Infantiæ. Senectutis.

DE REGVM, VEL PRINCI- PVM SECVLARIVM STATV.

C A P V T I.

Quid nomine Regum intelligatur?

REGVM nomen non à regnando, sed à regendo vel gubernando dictum est, S. AVGVSTINO teste in libro 5. de Ciuitate DEI. ROMANI, inquit, *regalem dominationem non ferentes, annua imperia, binosq; Imperatores sibi fecerunt, qui Consules appellati sunt à consulendo, non reges, aut domini à regnando atq; dominando, cum & Reges vtiq; à regendo dicti melius videantur, vt Regnum à Regibus.* REGIS vero appellatione hoc loco comprehendimus omnes Principes seculares, vt Duces, Marchiones, Comites aliosq; Dominos politicos, quotquòt imperium habent in subditos. *Regis enim peculiare munus est, auctore S. BASILIO in commentariis Isaïæ, imperio urgere subiectos.* Imo & Ecclesiasticos quosdam Principes, qui vtramq; potestatem Ecclesiasticam & politicam, spiritualem & temporalem sibi vendicant. Nam quod vnus homo possit Princeps Ecclesiasticus & Politicus esse, demonstrat accurate ROB. BELLARMINVS libro 5. de Pontifice Romano. Hoc vero discrimen intercedit inter Principem Ecclesiasticum & Politicum, quod Ecclesiasticus, in suis actionibus propositam habeat pro fine, Vitam æternam, ac pacem tam externam, quam internam suo-

A. ep. 45.

A. c. 12. & in
Psal. 44.

B. inc. 1.

B. c. 9.

storum subditorum. Politico vero satis sit habere pro fine tempora-
lem & externam pacem Reipub. atque ideo finem suum adeptus est,
quando subditi quiete viuunt, siue libentes, siue inuiti. Ecclesiasticus
autem curare debet, vt subditi amore potius ducantur, quam timore:
licet, quando non potest ab eis impetrare, vt libenter & ex amore bene
viuant, possit, & debeat vim coactiuam adhibere, vt saltem formidine
pœnæ non perturbent externam Ecclesiæ pacem. Vnde S. GREGO-
RIVS lib. 20. Moralium ait. *Circa subditos inesse debet Rectoribus, & iuste G. c. 6.*
consolans misericordia, & pie sæuiens disciplina. Quod si Ecclesiasticis Prin-
cipibus, qua Ecclesiastici sunt, licet vbi disciplina pie sæuiente, vel
imperio, vt S. Basilius locutus est, *urgere subiectos*: quanto magis iisdem li-
cet, quâ simul politici sunt; hac siquidem ratione eos ad STATVM
REGVM reuocamus.

C A P V T II.

De Regum dignitate & excellentia.

REGVM dignitas & excellētia primum inde cognosci potest, quod
in diuinis litteris appellentur Dij. Nam in Exodo Moyses ait. *Sila- Exod. 11. 8.*
ret fur, dominus domus applicabitur ad Deos. Et infra. *Diis non detrahes, & prin-*
cipi populi tui non maledices. Hæc enim verba S. AVGVSTINVS lib. 2. quæ A. q. 86.
stionum in Exodum; & alij, interpretantur de *Principibus, qui indicant*
populum, sicut dictum est de Moysse; quod datus fuerat Deus Pharaoni. Quid au- Exod. 7. 1.
tem sunt Reges, nisi summi populi iudices? Vnde & Rex Dãuid in Psal-
mis. *Deus; inquit, stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat.* Psal. 81. 1.
hoc est, Principes populi, & iudices seculi, vt exponit S. HERONY-
MVS. 2. quod in iisdem dicantur vices Dei gerere, & ministri DEI.
Nam Apostolus causam reddens, *cur omnis anima potestatibus sublimiori-* Rom. 13. 1.
bus subdita esse debeat. non enim, inquit, sine causa gladium portat: Dei enim mi-
nister est. Et: Ideo enim tributa præstatis: ministri enim DEI sunt, in hoc ipsum
seruientes. In quæ verba ita scribit S. AMBROSIVS. *Ideo dicit, tributa præ-*
stari, vel quæ dicuntur fiscalia, vt subiectionem præstent, per quam sciant non se
esse liberos, sed sub potestate de gere, quæ ex Deo est: Principi enim suo, qui vicem
DEI agit, sicut Deo subiiciuntur, sicut dicit Daniel Propheta. Dei est, inquit, re-
gnum, & cui vult, dabit illud. 3. quod eadem sacræ litteræ iubeât eis omne
obsequium & honorem deferri, idq; ex diuina ordinatione. nam Pau-
lus loco citato dixit. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Qui* Rom. 13. 1.
enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et infra. *Reddite omnibus debi-*
tum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem. Vnde Bas. in constit.
liquet de seculari Magistratu, vt monuit S. Basilius, præcipue esse fer- c. 29.

1. Pet. 2. 13.

monem. Et S. PETRVS. *Subiecti estote omni humanae creaturae propter Deum, siue Regi, quasi praecellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei. Deum timete. Regem honorificate.* 4. quod eadem doceant Deum peculiarem gerere curam Regum & regnorum. nam Regius vates ait. *Qui*

Psal. 143. 10.

B. in Psal. 32.

das salutem Regibus, qui redemisti David seruum tuum. Et Salomon Rex. *Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini.* Vnde S. BASILIUS. *Si ergo, inquit, cor Regis in manu Dei, non per armatam militarem potentiam, sed Deo suppeditante praesidium, & velut manum protendente seruatur. In manu autem Dei non quilibet, sed qui regis appellatione dignus fuerit.* Et S. HIERON. in verba DANIELIS Prophetæ. *Et ipse (Deus) mutat tempora & aetates, & transfert regna atque constituit.* Non ergo, ait, *miremur, si quando cernimus & Regibus reges, & regnis regna succedere, quæ Dei gubernantur, & mutantur, & finiuntur arbitrio.* In eandem sententiam ita scribit in quinto de ciuitate

Dan. 2. 21.

Dei S. AVGVSTINVS. *Non tribuamus dandi regni, inquit, atque imperij potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno caelorum, non nisi solis piis. Regnum vero terrenum & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet.*

A. c. 21.

CAPVT III.

De Regum Virtutibus.

REGES, vel Principes maximis ornatos esse debere virtutibus, docet tum illud, quod vices eius gerant, qui ab omni vitio immunis est, DEI. Opt. Max. tum quia nulla re efficacius subditos ad officium impellunt, quam exemplo. *Vt plurimum enim,* ait S. BASILIUS in Isaiam. *Subiectus populus se solet conformare eorum moribus, qui potentia praevalent.* & CLAUDIANVS. de quarto Honorij Augusti Consulatu scribens canit.

B. in c. 1.

componitur orbis

Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quam vita regentis.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

C. in 4. ep. 3.

Cuius moris causam reddit M. TVLLIVS in epistola quadam ad Seuerum Sulpitium, quia vulgus, quod exemplo fit, id etiam iure fieri arbitratur.

Q. declam. 4.

Vel ut QVINCTILIANVS, quoniam haec conditio Principum est, ut quicquid faciant praecipere videantur.

Deut. 17. 18.

PRIMA autem Virtus eorum esse debet PIETAS vel Religio in Deum. Nam DEVS ipse in Deuteronomio de Rege constituto hanc legem tulit. *Postquam sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuitica tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitae suae, ut discat timere Dominum Deum suum & custodire ceremonias eius.* Post obitum vero Moyfi sic DEVS

ipsum

ipsum Iosue allocutus est. *Confortare & esto robustus valde, ut custodias & 1of. 1. 6.*
facias omnem legem, quam praecepit tibi Moyses seruus meus. Ne declines ab ea ad
dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quae agis. Non recedat volumen
legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias, & fa-
cias omnia, quae scripta sunt in eo. Rex quoque Dauid sui similes Reges ita
commonuit. Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite P[sa]. 2. 10.
Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et alibi. Dominus de caelo in
terram aspexit, ut annunciet in Sion nomen Domini, In conueniendo popu-
los in unum, & Reges, ut seruiant Domino. Morti vero proximus, fi-
lium Salomonem, quo non regni tantum, sed etiam pietatis pater-
nae haeres esset, his verbis est affatus. Ego ingredior viam vniuersae terrae: con- 3. Reg. 2. 2.
fortare, esto vir: & observa, ut custodias mandata Domini Dei tui, ut ambules
in viis eius, & custodias ceremonias eius, & praecepta eius, & iudicia & testimo-
nia, sicut scriptum est in lege Moysi. SAPIENTIA denique sic compellat Re- Sap. 6. 1.
ges Audite Reges & intelligite, discite Iudices finium terrae. Præbete aures vos, qui
continentis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est à
Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, &
cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudi-
castis, nec custodistis legem iustitiae, neq[ue] secundum voluntatem Dei ambulastis.

VERVM & gentiles, quamuis falsorum Deorum cultores, hanc cum
 primis virtutem à Regibus suis exegerunt, eo quod religionis incolumi-
 tate Reip. salutem niti iudicarent. Vnde PLVTARCHVS libro aduer-
 sus Colotem, *In legum, inquit, constitutione primum est & maximum de Diis*
opinio. Quamobrem & Lycurgus Lacedaemonios, & Numa Romanos, & Ion anti-
tiquos Athenienses, & Deucalion Gracos fere, vniuersos Diis consecrauerunt, vo-
tis sacramentis, vaticiniis, omnibusq[ue] eos ob spem ac metum Diis deditos, obnox-
iosq[ue] reddentes. Et si terras obeas inuenire possis vrbes muris, litteris; Regibus, do-
mitibus, opibus, numismate carentes; gymnasiarum & theatrorum nescias: urbem
templis Diisq[ue] carentem, quae precibus, iure iurando, oraculo non utatur, non bono-
rum causa sacrificet, non mala sacris auertere nitatur, nemo unquam vidit. Sed
facilius urbem condi sine solo puto, quam opinione de Diis penitus sublata ciuita-
tem coire aut constare. Cuius rei rationem reddit S. AVGVSTINVS quarto A. C. 31.
de ciuitate Dei. Sicut demones, ais, nisi eos quos fallendo deceperint, possidere
non possunt, sic & homines Principes, non sane iusti, sed demonum similes, ea quae
vana esse nouerant, Religionis nomine populis tanquam vera suadebant: hoc mo-
do eos civili Societati velut arctius alligantes, quo similiter subditos posside-
rent. XENOPHON in libris de Cyri pædia scribit regem Camby- Xen. lib. 3.
senita filium suum Gyrum affatum. Hoc unum praecipue commendo, id-
que tanquam pretiosum thesaurum à Patre donatum in tua memoria perpetuo
recomdi cupio. Dei esto amicus, in eundem pius; nihilque aggrediaris, nisi DEI
numi-

numine implorato: imbecilla enim & hebes est mortalium natura: Nihil Dei sapientiam latet, omniaq; ex sententia is cedunt, quibus illa preesto est. SVETONIVS in Octaviano auctor est, Octavianum Augustum legem sanxisse, vt Senatorum nemo ante consideret, quam thure ac mero apud aram Deo supplicasset. Et de omnibus Romanis S. LEO ita scribit in sermone de Apostolis Petro & Paulo. Romana Resp. *cum pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium erroribus seruebat, & magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Et VALERIVS Maximus lib. 1. *Omnia, inquit, post Religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summe maiestatis conspici decus voluit; quapropter non dubitarunt sacris imperia seruire: ita se humanarum rerum futu: a regimen existimantia, si diuinae potentia bene atq; constanter fuissent famulata.* Hanc pietatem Christianorum reges palam contestantur etiam nominibus suis, dum scribunt. PHILIPPVS Dei gratia Hispaniæ, Franciæ, Poloniæ Rex. Et contestati sunt prisca Reges, ac imprimis CONSTANTINVS Magnus, qui teste EVSEBIO libro altero de Constantini vita, nihil magis voluit filiis suis commendatum, quam vt opibus omnibus, adeoq; ipsi Imperio Dei sanctaq; Religionis cultum anteponerent.

II. Virtus est IUSTITIA, quæ suum cuiq; ex æquo distribuit; Hæc tam propria Regum est & Principum, & ad tuendam regnorum salutem tam necessaria, vt per Salomonem Spiritus Sanctus dixerit hac virtute thronum regium imprimis firmari. *Abominabiles, inquit, Regi qui agunt impie, quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas Regum labia iusta; qui recta loquitur, diligitur.* Deinde ea neglecta amitti, & ex vna gente in aliam regna transferri. *Regnum, inquit, à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.* Vnde S. HIERON. in c. 22. Ieremiæ. *Regum proprium est, facere iudicium & iustitiam, & liberare de manu calumniatorum vi oppressos, & peregrino, pupillo, & vidua, qui facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium.* Et S. AVGVSTINVS 2. de ciuitate DEI. *Remota iustitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? quia & ipsa latrocinia quid sunt nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum cum imperio Principis regitur, pacto Societatis astringitur, placiti lege prada diuiditur, &c. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehensus pirata respondit. Nam cum idem Rex hominem interrogasset, quid ei videretur, vt mare haberet infestum? ille libera contumacia, quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, Imperator. Et S. GREGORIVS adduos Franciæ Reges. *Summum in Regibus bonum est iustitiam colere, ac sua cuiq; iura seruare, & subiectis non sine re, quod potestatis est; fieri, sed quod æquum est custodire.* Idem docuere Scriptores Ethnici. HESIODI carmen est.*

Τῆνκα γδ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὐνεκεν ἄλλοις
βλαπτομένοις ἀγορήρι μετὰ τροπα ἔργα τελέουσι.

*Hac una reges olim sunt sine creati,
Dicere ius laesis, iniustaq; tollere facta.*

M. TVLLIVS secundo de Officiis ita scribit. *Mihi quidem non apud Me-
dos solum, ut ait Herodotus, sed apud etiam maiores nostros fruenda iustitiae causa
videntur olim bene morati Reges constituti. Nam cum premeretur initio multi-
tudo ab iis, qui maiores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant virtute
praestantem: qui cum prohiberet iniuria tenuiores aequitate constituenda, summos
cum infimis pari iure retinebat, eademq; constituendarum legum fuit causa, qua
Regum. Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum
de iustitia magna esset opinio multitudinis.* AVGVSTVS apud SENECAM. S. de Iudo.
Pietate & iustitia, inquit, Principes Dii sunt.

III. est PRVDENTIA. *Diligite lumen sapientiae, ait Sapiens, omnes qui
praesunt populis. Multitudo autem sapientum sanitas est orbis terrarum, & Rex sa- Sap. 6. 23. & 26.
piens stabilimentum populi est.* PLATO certe in Menone, asseuerat nemi-
nem nisi prudentem alios bene regere posse. Et ARISTOTELES in A. c. 3.
primo politicorum docet hoc distare prudentiam à ceteris virtutibus,
quod hæ æque inferioribus, ac superioribus sint communes, illa vero
dux sit & magistra omnium virtutum, ac propria superiorum. & tertio
politicorum, ait imperantis propriam & vnicam esse virtutem. Vnde
Aurelius VICTOR in Traiano, duo ait à Principe expectari, sanctita-
tem domi, foris fortitudinem, sed utrobique prudentiam. Nec aliam
ob rem DEO tantopere placuit REX SALOMON, quam quod ab eo Reg. 3.
non honores, non opes, non potentiam, sed prudentiam & sapientiam
recte administrandi regnum postularit.

IV. est FIDES, hoc est, pactorum promissorumque constantia.
Nam vel nuda Principis verba oraculorum instar esse debent, quibus
plus insit firmitatis & constantiae, quam alteri cuius obligationi. M.
TVLLIVS primo de officiis vocat *iustitiae fundamentum.* SENECA ad Lu. S. ep. 88.
cilius *sanctissimum humani pectoris bonum, estque ut canit S I E T V S Ita. S. ad fidem.
licus.*

*Aste Iouem generata, decus Diuumq; hominumq;
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iustitiae consors tacitumq; in pectore numen.*

Quam tantifecerunt quondam Romani, ut prope Iouis simulacrum
eius imaginem in Capitolio, teste CATONE Censorio, religiosissime
collocarint. Ut enim ille tutor humani generis tunc credebatur, sic &
Fidès, nec vlla res, ait CICERO, *vehementius Rempublicam quam illa con- C. 3. offic.
tinuit.* Nec mirum, quia, ut scribit Aristoteles in Rhetoricis suis ad

A. c. 15.

Theodestē, *infirmatis, violatisq; pactis tollitur inter homines omnis commerciorum usus.* Quare ISOCRATES in prima oratione, quam ad Nicoclem de Regis institutione scripsit. *Perpetuo, inquit, tantum studium & reuerentiam præfer, ut tuis verbis maior sit fides, quam aliorum iuramentis.* Exempla habemus huius virtutis, tum in sacris, tum in prophanis historiarum scriptoribus illustria multorum Principum, qui fidem etiam hosti datam fallere noluerunt, quæ habes in PANARIO nostro, Verbo *Iuramentum*, sub finem. Et PETRO Ribadineira de Principe Christiano lib. 2. cap. 15.

Frou. 20. 18.

A. c. 24.

V. est. CLEMENTIA, *Misericordia enim & veritas*, ait Rex SALOMON, *custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Et S. AVGVSTINVS in quinto de ciuitate DEI. *Neque, inquit, nos Christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel imperantes filios placida morte reliquerunt, vel hostes Reipub. domuerunt. Hæc enim & alia vita huius ærumnosa vel munera, vel solatia quidam etiam cultores demonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum DEI, quo pertinent isti. Et hoc ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista, qui in eum crederent, velut summa bona desiderarent. Sed felices eos dicimus, si iuste imperant, si Deum timent, diligunt, colunt, si tardius vindicant, facile ignoscunt, si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent, si quod aspere coguntur plerumq; decernere, misericordia lenitate, & beneficiorum largitate compensant, &c. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices.* Talis erat CONSTANTINVS inter Christianos Imperatores primus, cuius statuatam cū furiosi quidam turpiter deformassent, & familiares eius hanc iniuriam vindicandam, seueriore exemplo suggererent, subridēs manu per vultum ducta, *Ego*, inquit, *nullum vulnus sentio.* Talis & THEODOSIVS senior, cuius præfectum cum populus Antiochenus leui de causa peremisset, vt commemorat S. CHRYSOST. eamq; obrem alij in vincula coniecti, alij fugæ elapsi essent, ac in super tota ciuitas metu consternata in luctu iaceret, FLAVIANVS vero Episcopus ad Imperatorem profectus noxam deprecaturus fuisset, clementer ignouit pius Theodosius, monuitq; Episcopum vt celeriter ad suos, ne diutius in luctu & mœrore hærent, reuerteret, qua beneuolētia non Antiochenorum modo, sed omnium imperio subiectorum animos sibi mirifice conciliauit. Sed & quas victorias THEODOSIVS iunior de Persis, Saracenis, & aliis barbaris gentibus incruentus retulit B. THEODORETVS, alijq; Scriptores clementiæ & pietati eius attribuunt. Multa quoque in hoc genere suppetunt exempla apud Principes Ethnicos. Atque Ethnici scriptores hanc virtutem imprimis in iis collaudarunt. CICERONIS in oratione pro Ligario dictum est. *Homines nulla re propius accedunt ad Deos, quam salutem homini-*

Ch. hom. 20.
ad pop.

Th. lib. 5. c. 36.

hominibus dando. Et SENECA libro de Clementia primo. *Excogitare, inquit, nemo quicquam poterit, quod magis decorum regesti sit, quam clementia, quocunque modo is, & quocunque iure prepositus ceteris erit.* Et rursus. *Non opus est construere in altum editas arces nec in ascensum arduos colles emunire, nec latera montium abscindere, multiplicibus se muris, turribusq; se pira, saluum Regem in aperto clementia prestabit. Vnum est inexpugnabile munimentum amor civium. Quid pulchrius, quam vivere optantibus cunctis, & vota non sub custode nuncupantibus? si paulum valetudo titubavit, non spem hominum excitari, sed metum? nihil esse cuius tam pretiosum, quam non pro salute Praesidis sui commutatum velit?* Hæc Seneca.

S. c. 19.

VI. est LIBERALITAS & magnificentia. Nihil enim natura hominis TVLLIO auctore, est accommodatius. LACTANTIUM dictum est, *Iustitia & beneficentia tam immortales sunt, quam mens & anima, quæ bonis operibus similitudinem Dei assequitur.* NAZIANZENIVERO. *Nihil tam diuinum homo habet, quam de aliis bene mereri. Fac calamitosus Deus, Dei misericordiam imitando.* PYTHAGORAS rogatus, teste Æliano, qua ratione homo similis Diis fieri possit? respondit, si veritatem amplectatur, & cunctis bene faciat. Et SENECA de beneficiis. *Qui dat beneficia, inquit, Deos imitatur, qui repetit, fenerator.* Cum ergo Reges & Principes vices quodammodo DEI sustineant in Repub. siue politici siue Ecclesiastici sint, iisq; non desint opes, quas elargiri possint, maxime iisdem congruit hanc virtutem exercere, idque potissimum in pauperes. Nam DEVS passim in diuinis litteris vocat se pauperum, pupillorum & viduatum tutorem atque patronum. Certe videmus magnos ac pios omnes Principes & Imperatores, vt Constantinum, Theodosios, Carolum Magnum, & alios in pauperes beneficentissimos fuisse. Nostra memoria GREG. XIII. Summus Romanæ Ecclesiæ Pontifex & Princeps, quæ fuit beneficus? Illustrissimus Cardinalis CÆSAR BARONIVS tomo 2. Annalium Ecclesiasticorum asseruerat eum beneficentia sua meruisse statuam in Capitolio, cui inscriptum sit. SESTERTIVM OCTINGENTIES SINGVLARI BENEFICENTIA IN EGENOS DISTRIBVTVM, id est, vices centena millia auroreum, & tamen thronum Apostolicum non tenuit nisi annos XIII.

T. r. offic.
L. l. de ira Dei,
N. de paup.
amore.

Ælia. c. 12.

S. l. 3. c. 15.

Ad annum 175.

VII. est, SVBMISSIO animi, qua agnoscant se homines, & Deo subiectos. Et nunc *Reges intelligite, inquit Psalter regius, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Hoc quia olim potentissimus Rex Nabuchodonosor non intellexit, in bestię formam mutatus 7. annis instar quadrupedis vagus per agros errauit, donec sibi redditus errorē agnouit his verbis. *Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuavi, & sensus meus redditus est mihi, & altissimo benedixi, & viuentem in sempiternum laudavi & glorificavi, quia potestas*

Dan 4.

Kkk 2 eius

A. ep. 30.

eius potestas sempiterna. Vnde S. AMBROSIVS Valentinianum Imperatorem alloquens. *Cum omnes homines, inquit, qui sub ditione Romana sunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque Principibus, tum ipsi vos omnipotenti Deo & sacre fidei militatis.* Et S. AVGVSTINVS loco ante citato. *Felices eos (Imperatores) dicimus, si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulam faciunt, si DEVM timent, diligunt, colunt, &c. si pro suis peccatis humilitatis, & miserationis & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt.* Et in Psalm. 137. *Reges ait, quanto sunt in maiore felicitate terrena, tanto magis humiliari Deo debent.*

A. 8. de ciu. c. 23

Prou. 16. 32.

VIII. est FORTITVDO, quæ vim suam exerit in vincendis animi perturbationibus, vti non modo nostri S. Patres, verumetiam Ethnicorum Philosophi confessi sunt conuenienter dicto Spiritus Sancti. *Qui dominatur animo suo melior est expugnatore urbium.* Laudetur, inquit CICERO in paradoxis. *hic Imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur: quomodo? aut cui tandem hic libere imperabit, qui non potest suis cupiditatibus imperare? refranet prius libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat auaritiam, ceteras animi labe repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbiſſimis Dominis, dedecori ac turpitudini parere desierit.* Vnde

S. ep. 113.

SENECA scribens de maximo Imperatore. *ALEXANDER quidem, inquit, Persas & Hyrcanos & Indos, & quicquid gentium vsque in Oceanum extendit Oriens vastabat, fugabatq;. Sed ipse victor tot Regum atque populorum iræ tristitiaq; succubuit. Id enim egerat, ut omnia potius haberet in potestate, quam affectus. O quam magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt mittere felicissimosq; se iudicant, si multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungant; ignari, quod sit illud ingens, paratumq; regnum. Imperare sibi maximum imperium est.* Hinc & M. TVLLIVS summis:

C. orat. pro M. Marcello.

extulit laudibus IVLIVM Cæsarem, quod Marco Marcello acerrimo suo inimico vitam condonasset: aduersarium, inquit, nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare præſtinam eius dignitatem; hæc qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico. Qua de causa cum PTOLOMÆVS Ægypti Rex aliquando vnum è LXXII. Scripturæ veteris interpretibus percunctatus esset, quid Regibus esset omnium difficillimum, teste ARISTEA in libro de 72. interpretibus, respondit: SEIPSVM VINCERE. Plura de hac

virtute habes in VIRIDARIO nostro V. Fortitudo.

& PANARIO, V. Immortificatio

passionum.

De Regum & Principum sæcul. officio.

PRIMUM REGIS, & cuiusvis Principis sæcularis officium atq; munus est, considerare actionum suarum finem esse debere geminum, alterum supremum, Deum nimirum ipsum, sempiternam, quæ in Dei contemplatione consistit, felicitatem, iuxta illud Apostoli. *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et illud AUGUSTINI in quinto, de ciuitate. *Neque nos Christianos quosdam imperatores ideo felices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel hostes Reipub. domuerunt, sed si iuste imperant, & suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulam faciunt, si Deum timent, colunt, diligunt, si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes. Si omnia faciunt non propter ardorem inanis gloria, sed propter charitatem felicitatis aeternæ.* ALTER finis est subditorum commodum, securitas, salus. *Moderatori Reipub.* inquit M. TULLIUS, *beata ciuium vita proposita est, ut ea opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.* Et XENOPHON in memorabilius Socrædis, *Rex, ait, eligitur, non ut sese molliter curet, sed ut per ipsum ij qui elegerunt bene beatè, agant.* Immo ARISTOTELES in octauo Politico tradit hoc Tyrannum differre à Rege, quod *Tyrannus suum ipsius commodum spectat & querit, at Rex subditorum.*

II: Officium est cognoscere subditos, eorumque ingenia, iuxta monitum sapientissimi Regis. *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges considera. Non enim habebis iugiter potestatem, sed corona tribuetur in generationem & generationem.* Vnde MARTIALIS canit.

Principis est virtus maxima, nosse suos.

Et Cornelius TAGITVS tertio libro Annalium. *Noscenda natura vulgi est, & quibus modis temperanter habeatur.* Primo enim vulgo nihil est incertius. *In multitudine,* ait CICERO in oratione pro domo, *est varietas & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio.* 2. vulgus est iudicij expers, nec enim delectu, ait idem pro Plancio, aut sapientia ducitur ad iudicandum, sed impetu & quadam etiam temeritate. *Ex opinione multa, ex veritate pauca iudicat.* 3. natura turbidum est, ingenio mobilis, ut habet Sallustius, *seditiosum atque discordiosum, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduersum.* 4. metu aut spe nimium: *Hæc est natura multitudinis,* inquit LIVIUS, *aut seruit humiliter, aut superbe dominatur. Libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt.*

III. est, Sedulo vigilare in commodâ & salutem subditorum, cogitareq; si eam negligat se rationem in die iudicij extremi pro iis redditurum. Generalis enim sententia est Apostoli. *Obedite Præpositis vestris*

*& subiaceat eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus uestris reddi-
turi, ut cum gaudio hoc faciant & non gementes. Et quod Dominus Deus
Ezech. 34. 10. minatur apud Ezechielem de malis pastoribus Iſrahel dicens. Ecce ego
H lib. I I. ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum. S. Hieronymus in
commentariis exponit etiam de Regibus & Principibus improbis. S.
A. ſerm. 130. AVGVSTINVS in quodam ſermone de Tempore ita ſcribit de hoc of-
ficio regio. Opus regis est vitam suam pro his quibus regnat opponere. Unde &
Ioan. 10. 11. ait Christus, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus: igitur & Rex
bonus, animam suam ponit pro his quorum est Princeps. Certe quantæ curæ
Principibus incumbant breui ſententia in conſolatione ad Polybium
S. c. 26. expreſſit ſapiens SENECA. CÆSARI, inquit, ipſi, cui omnia licent, pro-
pter hoc ipſum multa non licent. Omnium domos illius vigilia defendit, omnium
otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius oc-
cupatio. Ex quo ſe Ceſar orbi terrarum dedicauit, ſibi eripuit: & ſiderum modo,
que irrequieta ſemper curſus ſuos explicant, nunquam illi licet nec ſubſiſtere, nec
quicquam ſuum facere.*

IV. eſt. Religionem Catholicam profiteri, tueri, & propagare.
Quod futurum olim prædixit ISAÏAS Propheta, ut B. CYRILLVS &
Iſa. 49. 13. alij Patres expoſuerunt, cum ait Dominus. Ecce leuabo ad gentes manum
meam, & ad populos exaltabo ſignum meum, nempe crucis ait, Hieron.
Et afferent filios ſuos in ulnis, & filias ſuas ſuper humeros portabunt, nempe
Apoſtoli, qui nullum graue onus impoſuere fidelibus. Et erunt Reges
nutriti tui, & reginae nutrices tue. Id quondam fecere Conſtantine Magnus,
Theodoſius, Carolus Magnus, qui magnis impenſis fidem Chri-
ſtianam fouerunt & propagarunt, & nunc in nouo orbe faciunt Re-
ges Hiſpaniæ & Luſitanæ. CONSTANTINI in epiſtola ad Celſum
Africa Vicarium, quam recitat Baronius, hæc verba ſunt. Nequaquam
B. tom. 3. anno me aliter maximum reatum effugere poſſe credo, quam ut hoc, quod improbe ſit
316. & 318. minime exiſtitem diſſimulandum, cum nihil potius à me agi inſtituto meo, ipſius-
que Principis munere agi oporteat, quam ut diſcuſſis erroribus omnibusq; teme-
ritatibus amputatis veram Religionem vniuerſos, concordemq; ſimplicitatem, at-
que meritam omnipotenti Deo culturam, præſentare perſiciam. THEODO-
SIVS quoque magnus in Nouella de Iudicibus ita loquitur. Inter ce-
N. Theodof. teras ſolicitudines, quas amor publicus peruigili cogitatione nobis indixit, præci-
pua Imperatoria maiestatis curam eſſe perſpeximus vera religionis indaginem:
cuius cultum ſi tenere potuerimus, iter proſperitatis humanis aperimus incæptis.
Et IVSTINIANVS in Nouella de Epiſcopis. Sic, inquit, nos omni prou-
dentia curam Eccleſiarum gerimus: per quas & imperium noſtrum ſuſtineri, &
publicas res per clementiam DEI & gratiam muniri exiſtimamus. Et CARO-
LVS Magnus apud Sigonium. Si Eccleſiarum Dei ſeruis magnificentiam no-
ſtram

stram impertimus, eorumq; studiis libenter obsequimur, id nobis ad Augustalis excellentia culmē proficere credimus: & , quod cunctis pretiosius est dignitatibus æternum retributionis premium capessere non diffidimus. REGES certe Franciæ, Angliæ, Hungariæ, Poloniæ, dum regno inaugurantur hoc imprimis iure iurando promittunt, se fidei Catholicæ Romanæ assertores & vindices futuros, Ecclesiamq; & pacem perpetuam defensores. Et recte, quia vt bene scripsit LEO Magnus ad Pulcheriam Augustam, *Res L. ep. 31. humana aliter tuta esse non possunt nisi qua ad diuinam confessionem pertinent, & Regia & Sacerdotalis defendat auctoritas.* Et S. Bernardus ad Conradum Imperatorem *B. ep. 243. Non ueniat anima mea in consilium eorum, qui dicunt vel Imperio pacem, & libertatem Ecclesiarum, vel Ecclesiis prosperitatem & exaltationem Imperij nocituram.* Quanta autem cum felicitate Rempublicam gubernarint Principes, quotquot vere fuerunt Catholici, lege apud Belarminum controuersia 4. tomi primi lib. 4. de Notis Ecclesiæ c. 18.

V. Officium est, nullam aliam in suis ditionibus tolerare Religionem, quam Catholicam Romanam, ac proinde sectas omnes & hæreses, quoad fieri potest, extirpare. Nam Regibus à Rege Dauide dictum. *Psal. 2. 12. Seruite Domino in timore.* Quæ verba expendens D. AVGVSTINVS. *Quomodo, inquit, Reges seruiunt in timore, nisi ea, que contra iussa Domini sunt, religiosa seueritate prohibendo atq; plectendo? aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter: quia vero etiam Rex est, seruit leges iusta precipientes, & contraria prohibentes, conuenienti rigore sanciendo.* Deinde Reges omnes pij & Deo cari in veteri Testamento diligenter idololatriam, & quicquid aduersabatur veræ religioni propulsarunt. Vnde idem Augustinus. *Temporibus (ait) Prophetarum omnes Reges qui populo DEI prohibuerunt nec euerterunt, qua contra DEI præcepta fuerant instituta, culpantur, & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorum merita laudantur? iure ergo culpantur, qui hæreses contra Dei & Ecclesiæ mandatum irrepentes non extirpant.*

ADHÆC in nouo Testamento hæreticos CHRISTVS Dominus *Matth. 7. 15. appellat Pseudopphetas, lupos rapaces, fures & latrones.* D. PAV- *2. Cor. 11. 13. 2. Tim. 3. 4. Tit. 3. 11. 2. Pet. 2. 1.* LVS vero operarios subdolos, blasphemos, scelestos, proditores, proprio iudicio cõdemnatos. S. PÆTRVS Pseudopphetas, & seruos corruptionis, doctrinamq; eorū sectas perditionis, quibus videlicet, se aliosq; perdant. S. IOANNES Antichristos & seductores. B. IVDAS deniq; *1 Ioan. 2. 28. arbores infructuosas, bis mortuas, fluctus feri maris despumantes suas confusiones.* Ex S. PATRIBVS vero D. IGNATIVS confect eos cum canibus rabidis, basiliscis & squamosis draconibus. CYPRIANVS cum lupis. AMBROSIVS cū noctuis & vulpibus. Hieronymus cum scarabæis, AVGVSTINVS cū cimicibus. VINCENT. Lyrinēsis cum viperis, ranis & muscis:

P. V. Hæresis. muscis morituris. IRENÆVS cum idololatriis, vt fufe ostendimus in PANARIO nostro. Non igitur sunt à Principibus tolerandi, quando salua Ecclesiæ Catholicæ incolumitate fieri potest.

O. l. 2. in Parm. S. l. 2. c. 30. A. ep. 26. c. 5. Sofom. l. 8. c. 4. DENIQ. optimi quiq; Imperatores non aliam quam Catholicam religionem pulsa idololatria & hæresi coli ab omnibus voluerunt, ac imprimis CONSTANTINVS Magnus teste S. OPTATO Mileuitano, qui & leges condidit in Arianos auctore Sozomeno. 2. GRATIANVS, quem ea de causa laudat AMBROSIVS, sicut & Valentinianum iuniorum in oratione funebri de eodem. 3. ARCADIVS, cui Chrysostronus suavit, mallet, vt Imperij iacturam facere, quam Gaynæ Duci templum pro Arianis Constantinopoli indulgere. *Quemadmodum, inquit, ò Imperator, si quis coronæ tuæ pretiosis & fulgentibus gemmis micanti vitri partes, aut viles lapillos admisceat, pretium & splendorem minuet: ita si in eadem Ecclesia Catholica hæreticos coniunxerit, quos vel errorem recognoscere, vel ciuitate exturbari oporteat, fulgentem eiusdem coronam vitiauerit.* 4. MARTIANVS, qui seuerè vetuit, ne quod semel in Concilijs Patrum decretum esset, in quæstionem vocaretur. 5. S. LVDOVICVS Galliarum Rex, qui vt est in eius vita mortis proximus, filio Regni successori hoc maxime mandauit, vt hæreticos & schismaticos è Gallia extirparet. Demum in Synodo Oecumenica Lateranensi sub INNOCENTIO III. celebrata, proposita etiam graui pœna, Principibus & Magistratibus imperatum est, vt finibus suis hæreticos exturbarent, idq; iureiurando promitterent.

C. de summ. Trin. l. nemo. Naocl. gener. 28. VI. Officium est, vt quamuis tueri possint & debeant Ecclesiam, & res Ecclesiasticas, tamen non misceant se negotijs Ecclesiasticis & sacris, siue ministerium sacrum, siue iudicium de controuersijs fidei nostræ vsurpando. Prophetæ namque Aggæi verba sunt. *Hæc dicit Dominus exercituum. Interroga sacerdotes legem. Et Malachiæ. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.* Quo mandato, teste IOSEPHO lib. 5. Antiquitatum, Prophetæ declararunt etiã Regi & Principi, Pontificum & Presbyterorum in rebus sacris potius iudicio, quã proprio nitendum. Eandem doctrinam tradidit Iudæis Christus Dominus apud B. Matthæum, cum ait. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite.*

Agg. 2. 12. Mal. 2. 7. I. c. 8. Matth. 23. 1. 2. Pat. 26. 1. Reg. 13. 10. HINC cum Rex Ozias ministerium sacerdotum vsurpasset, à Pontifice mox monitus est in hæc verba. *Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum.* ac cum contumax in cœpto perstitisset, lepra à Deo percussus est, & templo eiectus. Eadem de causa & Rex SAUL, vt se miscuit sacerdotum officio, à Deo reprobatus est, posteri q; eius regia dignitate spoliati.

IMPERATORES certe quotquot à pietate Christiana maxime laudantur nunquam se miscere voluerunt causis Ecclesiasticis. CONSTANTINVS enim in Synodo Nicæna, teste Ruffino lib. 10. historiæ Ecclesiast. professus est se debere ab Episcopis iudicari, eisque subiectum esse, non præpositum. Et S. AMBROSIVS epistola 32. scribit eandem in dicta Synodo liberum reliquisse iudicium sacerdotibus. EVSEBIVS libro 4. de vita Constantini refert eundem solere dicere Ecclesiæ præsulibus. *Vos intra Ecclesiam Episcopi, ego extra Ecclesiam Episcopus sum constitutus.* VALENTINIANVS Senior rogatus, vt permetteret haberi Concilium de rebus fidei, teste SOZOMENO respondit. *Mihi qui vnus è numero Laicorum sum non licet me eiusmodi negotiis interponere. Ideo sacerdotes & Episcopi, quibus hac cura sunt, seorsum per se, ubicunq; ipsi liberum fuerit, conueniant.* Idem de Valentinianno Iuniore affirmat Ambrosius loco citato. HONORIVS Imperator Arcadium fratrem suum reprehendit, quod contentionibus episcoporum se miscuisset, & teste BARONIO, inter alia scripsit. *Si quid de causa Religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportuerit esse iudicium. Ad illos enim diuinarum rerum interpretatio, ad nos Religionis spectat obsequium.* THEODOSIVS minor in epistola ad Concil. Ephesinum. *Nefas est, qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, eum Ecclesiasticis negotiis & consultationibus se miscere.* MARCIANVS quoq; in Concilio Chalcedonenſi dixit. *Quid obseruari in Religione debeat, Sacerdotes perspicua definitione docuerunt.* BASILIVS denique Imper. in 8. Syn. dixit. *Ecclesiasticas causas inuestigare Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi & soluendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas adepti sunt claves: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamentis solui egemus.* VERVM & Gentilium Principes politici, se sacrificulorum suorum negotiis miscere noluerunt. Refert LAMPRIDIVS, Alexandrum Seuerum Imperatorem tantum Augusturibus Pontificibusq; derulisse, vt libere permetteret, quæ Religionis essent, eos administrare, & quosdam Sacrorum causas à se finitas ab ipsis iterari & aliter distingui.

VII. Officium est, vt nequaquam inuolent vel vsurpent bona vel facultates Ecclesiæ, grauiter enim à Deo tales reperimus castigatos. Primo in S. Scripturis. NABUCHODONOSOR enim Assyriorum Rex, vt est apud Danielem, post expoliatum sacrum Templum, in bestiam transformatus est. Et BALSASAR eius filius, quod sacra eius vasa profano vsu cõtaminasset hostium manibus peremptus. Rex ANTI OCHVS, vt est in Machabæorum libris, à vermibus consumptus. HELIODO- RVS, quod thesauros templi diripere voluit, flagellis diuinitus cæsus est vsque ad mortem. IOSEPHVS quoque libro 14. antiquitatum, com-

Id. c. 12. memorat M. CRASSVM ob expilatam templum Hierosolymitanum cum exercitu suo à Parthis deletum. Et libro 16. HERODEM REGEM à Deo punitum, quod Dauidis sepulcrum aperuisset, sperans se in eo magnum pecuniarum thesaurum repperiturum. Adde ex nouo Testamento repentina morte Ananiam & Saphyram, vt est in Actis Apostolicis apud Lucam, sublatos, quod partem facultatum suarum ante Deo consecratam, sibi clam reseruassent.

2. in Ecclesiastica historia eiusdem rei complura exstant exempla. In Tripartita enim libro 6. legimus Iulianum Iuliani Apostatae auunculum, cum ex Antiocheno templo sacra vasa sacrilege subripuisse, fauissimo morbo correptum, ita vt etiam excrementa ventris per os blasphemum eiecerit. Felicem quoque quæstorem eiusdem Iuliani Imperator post spoliata templa cum sanguine animam euouisse: S. GREGORIUS Turonicus libro 7. historię scribit milites quosdam in Agensensi Vrbe post spoliata S. Vincentij Martyris basilicam, alios manibus quasi ambustis fumum emisisse, alios S. Martyri in clamasse se à dæmone discerpi, alios sibi violentas manus iniiecisse. P. lib. 2. mix. c. 1. PETRVS Cluniacensis Comitem Matisconensis vrbis fuisse narrat, qui post spoliatas Ecclesias in præsentia multorum die festo, cum ab equite ignoto & terribili ante fores equum ibidem paratum inscendere iussus esset, ab eodem in aera cum eiulatu abreptata fuerit. Simile PAVLVS Æmilius lib. 5. narrat de Guilielmo Cabillonensi Comite: additque & alium Comitem Niuernensem immunitatis Ecclesiasticę hostem, obtorquente se sponte in terga vultu, animam exhalasse. PETRVS Damiani Cardinalis epistol. 9. ad Nicolaum Papam habet alia de aliis inuasoribus.

VIII. Officium est, omni honore prosequi Episcopos & Sacerdotes. DEVS enim in veteri Testamento olim dixit IEREMIÆ Prophete. *Ecce te constitui hodie super gentes & super regna.* quoniam, vt Theodorus ibi annotauit, erat Sacerdos ex sacerdotibus. Anathot. Eodemque testimonio INNOCENTIUS III. probat politico Regum Imperio maiorem esse Sacerdotum potestatem. Vnde S. IGNATIUS ad Smyrneneses. Nazianzenus ad ciues timore perculos. Chrysostr. lib. 3. de Sacerdotio. Et Ambrosius de dignitate sacerdotali. cap. 2. Regiæ dignitati sacerdotium anteponunt. Vnde CONSTANTINVS Magnus, teste Eusebio quarto de vita eius Episcopos & sacerdotes comites sibi adiunxit, dum exercitum contra hostes edueret, eorumque precibus Deum sibi redderet propitium. Libellos item criminationibus in antistites plenos legere noluit, sed in ignem coniecit. Dixitque, si sacerdotem flagitiose aliquid parantem cerneret, se purpura sua eum contecturum, vt refert B. THEODORVS lib. 1. suæ historię. Sancita denique lege præcepit, aucto-

auctore Eusebio, vt sacerdos in maiori honore haberetur quam vllus secularis. E l. 3. vitæ
Const. c. 10.

ATQVE hinc est, quod VALENTINIANVS Imperator mandat Episcopis & Clero Mediolanensi, teste Cassiodoro, vt in Antistitem eligerent eum, cui ipse debitam venerationem deferre posset. Hinc THEODOSIVS tantopere reueritus est S. AMBROSIVM, vt Constantinopoli, inuitante licet Nectario Episcopo, intra cancellos sacros, vbi erant sacerdotes, ingredi nollet. Hinc nata est obedientia, quã barbarus Rex Attila LEONI Pontifici, teste Paulo Diacono, præstitit, cum victrices copias Romam trahere non est ausus. Hinc reuerentia, quam IVSTINVS Senior Ioanni Papæ Constantinopolim venienti detulit, se abiiciendo ad eius pedes, teste Antonino. Hinc CAROLVS MAGNVS, auctore Sigonio in hæc verba locutus est. *Si Ecclesiarum DEI seruis munificentiam nostram impertimus, eorumq; studijs libenter obsequimur, id nobis ad Augustalis excellentiæ culmen proficere credimus, & quod cunctis pretiosius est dignitatibus æternum retributionis præmium capessere non diffidimus.* Hinc & ALEXANDER Magnus quamuis gentilis Hierosolymam euerfurus, summum Sacerdotem Pontificiis vestibus ornatum obuiam sibi procedentem genibus nixus adorauit teste IOSEPHO libro anti- Tripl. l. 7. c. 5.
P. lib. 15. re-
rum Roman.
A. 2. p. h. tit. 2.
c. 1.
Sig. 4. dereg.
Italæ.
Ios. c. 8.
Nouel. 45.
121. 131.

C A P V T V.

De medijs idoneis ad conseruandum & firmandum
Regnum.

PRIMUM medium est Inuocatio crebra diuini nominis. Deus enim auctor & conseruator verus est omnium Regnorum. *Et ipse, vt Daniel visione diuina edoctus loquitur, mutat tempora & atates, transfert re-
gna atque constituit.* Hæc autem inuocatio fieri debet primum ab ipsis Regibus & Principibus, sicut factum est à Rege Dauide cum in Psalmis clamaret. *DEVS iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis, Iudicare populum tuum in iustitia; & pauperes tuos in iudicio.* Et iterum *DOMINE saluum fac Regem, & exaudi nos in die, qua inuocauerimus te.* Et. *Quoniam Rex sperat in Domino, & in misericordia Altissimi,* Dan. 2. 28.
Psal. 71. 2.
Psal. 19. 10.
Psal. 20. 8.

non commouebitur. Deinde à Rege Salomone, cum ita erat in secundo libro Paralipomènon. *Da mihi sapientiam (Domine) & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo. Quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, iudicare?* SECVNDO debet fieri à subditis, ut mouit Apostolus, dum ait. *Obsecro primum omnium: fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate, hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo.* Ex quibus verbis liquet subditos obligatos esse ad precandum Deum sæpe pro suis magistratibus, ut bene notauit S. CHRYSOST. in commentario huius loci. *Quam igitur, inquit, absurdum est, cum Reges idcirco militent & arma circumferant, ut nos in tranquillitate atq; otio simus, nos pro periclitantibus, ac nostri causa labores suscipientibus preces effundere detrectemus. Non igitur assentandi gratia huiusmodi mandatum dedit, verum iustitia seruauit leges. Nisi enim illi seruarentur, atque inter bella & hostes prospere agerent, necessario & nostra omnia turbis, tumultibusq; plena essent. Sunt enim inquit huiusmodi velut obices quidam hostibus oppositi, per quos nos in pace seruemur.*

II. Medium, AMOR in subditos. Videmus enim Moysen, Dauidem Regem & alios à Deo in Principes populi electos, quod singulati amore populum complecterentur. MOYSEN, inquit, CHRYSOST. in commentariis epistolæ ad Romanos, *tum primum super populum Iudaorum DEVS posuit, quando qua esset in illum benevolentia re ipsa iam declarauerat. DAVID quoque simili modo regni suscepit gubernationem, posteaquam apparuerat, quam amico esset in populum affectu. Et Christus optimi Pastoris canonem ferens dixit. Bonus pactor animam suam dat pro omnibus suis.* Et S. AMBROSIVS primo de officiis, tractans quibus rebus imperia confirmentur, benevolentia erga populum ait firmari. *Summa benignitate, inquit, opus est, ut non solum publica gubernacula, sed etiam priuata iura tueamur. Plurimum iuuat benevolentia, qua omnes studet beneficiis amplecti, deuincire officiis, oppignere gratia. Cuius rei causam perstrinxerat paulo ante, dum ait. Ac primum nouerimus nihil tam utile, quam diligi, nihil tam inutile, quam non amari. Itaque id agamus, ut placiditate mentis, & animi benignitate influamus in affectum hominum. Popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilq; quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum, ac facilitate animi, moderatione precepti & affabilitate sermonis, verborumq; honore, patienti quoque sermonum vice, modestiaq; adiuuetur gratia incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim quantum non solum in priuatis sed etiam in ipsis Regibus facilitas blanda affabilitatis profuerit. Quantas Moyses à populo Dei illatas absorbebat contumelias, & cum Dominus in insolentes vindicare uellet, se tamen*

2 P. 1.

1. Tim. 2. 1.

Chr. hom. 6.

C. hom. 19.

1. Reg. 17.

Ioan. 10. 11.

A. c. 19.

Id. c. 7.

Exod. 32.

tamē pro populo offerebat frequenter, ut indignationi diuina plebem subduceret. Quid eius imitator sanctus Dauid electus ex omnibus ad plebem regendam, quam mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu. Ante regnum se pro omnibus offerebat, Rex cū omnibus aquabat suam militiam, & partiebatur laborem: ideo tam charus erat omnibus, ut iuuenis ad regnum etiam inuitus peteretur, resistens cogeretur, senex ne praelio interesset à suis rogaretur, quod mallent omnes pro ipso periclitari, quam illum pro omnibus. Ita sibi gratis officiis plebem obligauerat. S. THOMAS opusculo XX. de Regimine Principum affert exem-

I. Reg. 16.

plum IULII Cæsaris. De quo, inquit, Suetonius refert, quod milites suos vsque adeo diligebat, ut audita quorundam cade capillos & barbam non ante dempsit, quam vindicasset. Quibus rebus deuotissimos sibi, & strenuissimos reddidit, ita quod pleriq; eorum capti concessa sibi sub ea conditione vitam, si militare aduersum Cæsarem uellent, recusarent. SENECA libro primo, de Clementia, agens de officio optimi Principis. Quod ergo, ait, officium eius est? Quod bonorum parentum, qui obiurgare liberos nonnunquam blande, nonnunquam minaciter solent, aliquando admonere etiam uerberibus. Nunquid aliquis sanus filium ad primam offensam exhereditat? Hoc quod parenti, etiam Principi faciendum est, quem appellauimus Patrem patriæ, non adulatione uana adducti, cetera enim cognomina honori data sunt. Patrem quidem patriæ appellauimus, ut sciret sibi datam potestatem patriam, qua est temperatissima liberis consulens, suaq; post illos ponens.

Th. c. 10. lib. 1.

S. c. 14.

III. Medium est AMOR subditorum erga suos Principes, qui non aliunde conciliatur efficacius; quam amore Regis in ipsos. PLATO P. ep. 4. NIS dictum est ad Dionysium tyrannum: Ab eo; quod placeas hominibus, actionum efficacia est. Et supra S. AMBROSIVS dixit, nihil tam utile esse, (Principi,) quam diligere, nihil tam inutile; quam non amari. OCTAVIANVS Augustus, teste S. THOMA loco citato; qui modestissime imperio usus est in tantum diligebatur à subditis, ut pleriq; morientes uictimas; quas deuouerant, immolari mandarent, quia eum superstitem reliquissent. SYMMACHI quoque Præfetti Urbis in Relatione ad Imperatores, dictum est. Amari, coli, diligere, maius imperio est. Cuius rationem uerissimam reddit sapiens SENECA prior libro de Clementia, quia nihil Regi tutum est, si à populo non diligatur. Non opus est instruere, inquit, in altum editas arces; nec in ascensum arduos colles emunire, nec latera montium abscondere; multiplicibus se muris; turribusq; sepire: Saluum Regem in aperto clementiâ præstabit. Vnum est. inexpugnabile munimentum, amor ciuium. Quid pulchrius est, quam uiuere optantibus cunctis, & vota non sub custode nuncupantibus? Si aues cognoscere; quibus rebus amor subditorum in Principes concilietur, lege IUSTVM Lipsium

3. tom. Amb. post. ep. 30.

S. c. 19.

L lib. 1. c. 8. & 9?

in Politicis. **LV. Medium est Probitas Ministrorum, ut Iudicum, nomine Iudic-**

LII 3 cum

Erod 18. 21.

H. lib. 8.

Lib. 9. tit. 1. de
accuf.

T. 13. ann.

cum comprehendo Præfectos, Præsides, Quæstores, & quotquot attingunt aliquam imperij aut Reipub. partem. Cum enim Princeps per se non possit omnia officij, ac imprimis iustitiæ munera exequi, opus habet administris & coadiutoribus. Vnde, vt est in Exodo. IETHRO sacer Moyfi totius populi Israheliticæ Moderatori genero suo auctor fuit, vt referuatis sibi grauioribus negotiis, onera in alios partiretur, dicens. *Prouide de omni plebe viros sapientes, & timentes DEVM, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiã, & constitue ex iis, qui iudicent populum omni tempore.* Quales autem debeant esse Iudices, diximus in proprio eorum titulo. Quod si vero contingat (vt fragilis & inconstans est quorundam natura) eos à ratione iuris & æquitatis discedere, tunc Principis officio incumbit, id seueritatis exemplum edere, quod ceteros in officio contineat. CAMBYSES Persarum Rex, teste HERODOTO, vt cognouit Iudicem quendam contra ius & æquitatem in re graui sententiam tulisse, idemq; aliàs frequenter factitasse, cutem viuo detrahi iussit, pellemq; detractam consterni in tribunali iussit, quod insidere Iudices solebant: cumq; postea eundem Magistratum filio exoriatu detulisset, Vide, ait, quo loco ad iudicandum sedeat. Et ALEXANDER Seuerus Imperator, teste Lampridio dicere consuevit, in malum Iudicem non satis digne vindicari si magistratu priuetur, nisi grauiori quoque supplicio mulsetur. CONSTANTINI Magni certe tale extat in hanc rem decretum in Codice Theodosiano. *Si quis est, cuiuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque Iudicem, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifeste probare posse confidit, quod non integre, atque iuste gessisse videatur, intrepidus & securus accedat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam: & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Dicat securus, & bene sibi conscius dicat. Si probauerit, vt dixi, ipse me vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit: illum autem qui hoc prodiderit, & comprobauerit, & dignitatibus & rebus angebo. Ita mihi summa Diuinitas semper sit propitia, & me incolumem præstet, vt cupio sit felicissima florente Repub. Publicatum 15. Calend. Octob. Nicomedia, Paulino & Iuliano Coss.*

V. MEDIVM est, vti probis & fidis Consiliariis, iisque libenter aures præbere. Omnium enim temporum euentus docuit, & docebit, *plura in summa fortuna*, vt habet TACITVS in annalibus, *auspiciis & consiliis, quam telis & manibus geri.* Et EURIPIDIS dictum est,

Σοφὸν γδ' ἐν βέλεια τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.
Mens vna sapiens, plurium vincit manus.
 Optandum quidem esset Principes ipsos esse tam sapientes, vt tali præsidio opus non haberent, verum id quia rarissimum est, præstat, vt alio-

aliorum quoque consilia audiant. *Sapientissimum enim esse dicunt eum*, ait M. TULLIUS pro A. Cluentio, *cui quod opus sit ipsi veniat in mentem, proxime accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet*. Multi debent esse regis oculi, & multæ aures, ait XENOPHON in pædia. *Qui sapiens est*, Xen. 8: ait Regum sapientissimus, *audit consilia*. Certe S. CHRYSOST. homilia Prou. 12. 15. de ferendis reprehensionibus scribit folius DEI proprium esse nullius egere consilio. Et S. AVGVSTINVS. in 14. de ciuitate DEI. *Homo A. c. 13. dum sibi sufficere delegit, ab illo qui vere ei sufficit, defecit*. Et S. BERNARD. ad B. 2. de confid. Papam Eugenium. *Omnia illi defunt, qui nihil sibi deesse putat*. Ac Lacedæmoniorum Rex, teste PLVTARCHO, quærenti qua ratione quis P. in apoph. Lacon. fidele & perpetuum feruet regnum, respondit. *Si amicis iustam admonendi libertatem concedat, ac subditos, quæ exus efficere possit, non negligat ledi*. SALLVSTII hæc sunt verba: *Omnia regna, ciuitates, nationes vsque eo S. de rep. ordia. prosperum imperium habuerunt, dum apud eos vera consilia valere*. DION Cassius auctor est Imperatori HADRIANO pergratum fuisse etiam ab infimæ sortis homine cõmone fieri. Et ANTONINVS Philosophus dictus aiebat, æquius esse Principem subscribere fidorum Consiliatorum sententiæ, quam illos in suam pellicere voluntatem.

VI. Medium est, operam dare, vt Regnum vel Principatus sit opulentus. VESPASIANI Imperatoris apud Dionem dictum est, *Neruos imperij esse pecuniam*. ARISTOTELIS vero. *Omnia venalia nummis*. Et CICERONIS in Verrem, *nihil tam munitum quod non expugnari pecuniâ possit*. HORATIUS quoq; canit:

diuina humanaq; pulcris

Diuitius parent.

PHILIPPI Macedonis & hoc adagium fertur. *Hastis pugna argentatis, atque omnia vinces*. Ad pecuniam autem parandam necessaria sunt quædam præsidia. PRIMVM est, constituere publicum ærarium. Ita fecit, vt est in Genesi, Pharaõ Rex Ægypti: nam è publico ærario frumentum emit, quod ingruente fame distribuit secundum prudentiam Ioseph, ne populus fame periret. Ita fecit & SALOMON Regum omnium quotquot ante vel post ipsum fuerunt, potentissimus; in Ecclesiaste enim sic ipse Eccl. 2. 8: loquitur. *Coaceruavi mihi argentum & aurum, & substantias Regum & prouinciarum*. Substantiam vocas numismatum thesauros, vt exponit S. THOMAS Th lib. 2. c. 7. de Regimine Principum collectos ex tributis, tum ab ipso, tum à patre Dauide, de quibus in libris Regum. Et in historia IVDITH idẽ fecit HOLO- Reg. 2. & 3. FERNES princeps Regis Nabuchodonozoris, quãdo inuasit regiones Syriæ & Cilicię: tulit enim aurum & argenti multum nimis, ait, de domo Regis paratum. Vnde SALVSTIUS ex sententiâ Catonis cõmmemorat, S. in Catil. defi-

deficiente ærario Rempub. Romanam ad nihilum redigi cœptam: esse enim ararium simile humano stomacho, qui quamdiu cibum idoneum receperit, facit, vt mēbra corporis omnia suam incolumitatem retineant, cum vero non recipit, omnia languescant, ac tandem concidant. **ALTERVM** præsidium est, impense fauere agricolis, diligentem operam agrorum vinearumq; culturæ nauantibus, eosq; ad tam laboriosam vitam prosequendam, priuilegiis, immunitatibus, onerumq; leuationibus pellicere. Certe **SVETONIVS** etiam Augustum collaudatū suo æuo dicit, quod singulari studio agricolas & negotiatores complecteretur. Ac nostro seculo **HIERON. OSORIVS** in libro de institutione Principis testatur plærosq; Lusitaniæ Reges ob studium hoc in agricolas, appellatos Agricolas. Nec iniuria tanto loco fuerunt agricolæ, cum constet eorum laborem non solum esse honestissimum, sed etiam vtilissimum Reipub. immo prorsus necessarium. Quod si bello regnum ab exteris impetatur, duplex commodum erit in promptu. Commeatus sufficiens ex horreis frumento redundantibus. Miles numerosus & validus, nec enim ad militiæ labores, calorem & frigus, famem & sitim, omnesq; cœli iniurias perferēdas aptior inuenitur agricolis sudore quotidiano obduratis. **TER TIVM** est eundem fauorem ostendere negotiatoribus, vel mercatoribus; nam illorum industria exportantur ea quæ in regno redundant, quæ vero defunt, importantur, regnumq; rebus ad vitam vel necessariis, vel etiam valde percommodis locupletatur. Accedit quod per eos nauigationis beneficio nouæ regiones inueniuntur, multa admiranda & nunquam visa in lucē proferuntur, ac demum, hoc maxime seculo effectum videmus, vt vniuersus terrarum orbis iam commune Emporium factus videatur, nec vllus est, si regno pedem efferre velit; quin possit fieri totius mundi ciuis & accola.

VII. MEDIVM est cauere ab adulatoribus, nihil enim hoc genere hominum regno est pestilentius. **HIERON.** ad Celantiam. *Adulatorum attentationes, velut quasdam pestes anima fuge. nihil est, quod tam facile corrumpat mentes hominum: nihil quod tam dulci & molli vulnere animum feriat.* **AVGVSTINVS** in Psalmum 59. *Duo sunt genera persecutorum, scilicet vituperantium & laudantium, sed plus persequitur lingua adulatoris quam manus persecutantis.* **GREGORIVS** Magnus 31. moralium, locustę fructus deuorantium confert, & api quæ mel præfert ore, sed aculeo pungit, & scorpionum, qui pungendo necat. Ex Ethnicis, **ANTISTHENES** teste **Stobæo**, docuit melius esse incidere in coruos, quam in adultores, quod hi uiuentibus, illi mortuis oculos eruant. **M. TVLLI** in Lælio verba sunt. *Sic habendum est, nullam in amicitis pestem esse maiorem, quam adulationem, blanditias,*

S. in Octau.
c. 42.

H. ep. 14.

G. e. 20.

S. fern. 12.

ditias, assentationem. Q. CVRTIVS in historia sua scribit adulationem esse perpetuum Regum malum, quo sæpius eorum opes, quam ab hostibus euertantur. Plura vide in nostro PANARIO V. ADVLATIO. Ingenium vero & mores adulatorum apud Principes fufe descripsit. P. Ribadineira in PRINCIPLE Christiano, & Ioan. Mariana lib. 2. de Rege & Regis institutione.

C. lib. 8.

R. c. 19. & 20.

M. c. I. I.

VIII. & postremum est, NOTITIA sui, vt non minus se hominem esse, quam hominibus præesse cogitet, vt habet PLINIVS in Panegyrico. SALADINVS Christianorum olim terror, qui Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem subegit, morti iam vicinus, in cogitationem hanc serio descendit, & solam interiorem tunicam pro omni pompa funebri in hasta sublimem ferri iussit, cum acclamatione, *Hoc unum ex domitore Orientis restare.* O virum illà & maiore fortuna dignum, qui tam bene eam cepit. Nihil enim hic proprium Regis est. Corona, sceptrum, purpura, & omnia hæc ad quæ stupemus à Deo sunt, & ne auferat ad eum referenda. DEINDE agitet omnia esse caduca, & ruinæ præcipiti obnoxia: magnas arbores diu quidem crescere, sed vna hora extirpari. Superbiæ assidua comes est delectio & pœna. SENECA in Hercule furente ait,

I. Lipf. in Notis
2. Polit.

Dominare tumidus, spiritus altos gere.

Sequitur superbos, vltor à tergo DEVS.

Deniq; expendat quam variæ & miserandæ fuerint sortes multorum Regum, IVGVRTHAM in carcere, Perseum in custodia obiisse scimus. quam illustre exemplum Tomambais, qui Ægypti Africæq; Sultanus in veteri & felicissimo regno, non solum eo subito exuitur, sed & vita. Arbitrè paulo ante vitæ, necisq; gentium, in vrbe sua principe, mulo vicatim per ludibrium circumductus, infami laqueo & manu carnificis strangulatus est. Rex Regum Mexicanus in nouo orbe, nonne lento igne per summum cruciatum vstulatus? Quæ tam tragica exempla merito concludi queunt verbis SENECE ex libro de animi tranquillitate. *Quod regnum est, cui non sit parata ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis ista interuallis diuisa, sed hora momentum interest inter solum & aliena genua.*

S. c. II.

V I D E Nobilitatis Status.

DE STATV SACER-

DOTVM.

CAPVT I.

De Sacerdotis nomine & significatione.

A. in Pſal. 44.

SACERDOTIS nomen à sanctificando, teste S. AVGVSTINA, sicut Regis à regendo dicitur. Significatione autem idem est, cum nomine PRESBYTERI, quod græce significat Seniozem. *Gloria enim presbyterorum canities*, inquit S.

B. in c. 3.

BASILIVS in Isaiam. Maluerunt autem Apostoli primis Christianæ religionis initiis voce presbyteri vti, quam sacerdotis, quia recens adhuc memoria erat sacerdotij Iudaici. Vbi vero patefactum est discrimen inter Iudaicos & Christianos sacerdotes, liberius cœperunt prisca Patres vsurpare vocem sacerdotis, vt TERTVLLIANVS libro de velandis Virginitibus, & libro de monogamia, & alibi, CYPRIANVS quoque in omnibus fere epistolis. AMBROSIVS, AVGVST. & alij quanquam idem nomen sæpe quoq; tribuunt summis sacerdotibus, hoc est, Episcopis, vt Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, & Chrysof. lib. 5. de Sacerdotio.

Tit. 2.

PRESBYTERI vocem B. PAVLVS communem facit maioribus sacerdotibus, id est, Episcopis, & minoribus, quos nunc presbyteros vocamus. Nam cum in epistola ad Titum ait. *Huius rei gratia reliqui te Creta vt constituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego disposui tibi.* per presbyteros, certe intelligit Episcopos, quibus id temporis singulæ ciuitates attribuebantur. Et in priore ad Timotheum, cum scribit. *Noli negligere gratiã Dei que in te est, que data est tibi per impositionem manuum Presbyterij.* Chry-

1. Tim. 4.

sofostomus & Theodoretus veri presbyterij volunt designari cætum Episcoporum. Sanctus quoq; Ioannes epistolâ 2. & 3. se Presbyterum vocat. & B. Petrus in priore epistola vocat se conseniorum, *συμπρεσβυτερος*,

1. Pet. 5.

cum tamen citra dubitationem Episcopi fuerint. Quod autem eodem nomine Paulus intelligat presbyteros, vti nunc accipitur, sacerdotes non Episcopos, liquet ex eadem priore epistola ad Timotheum, cum ait. *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Vnde intelligimus quoq; Presbyteros dignitate fuisse Episcopis inferiores. Quod & veteres docuerunt. Nam CLEMENS in Apostolorum canonibus ita loquitur. *Presbyteri & diaconi prater Episcopum nihil agere pertentent.* Et TERTVLL. libro de Baptismo. *Ius habet dandi baptismum summus sacerdos, qui est Episcopus, dehinc presbyteri & diaconi, sed non sine Episcopi facultate.* Imo & S. IGNATIYS ad Philippenses. *Boni, inquit,*

1. Tim. 5.

Cl. can. 40.

sunt

sunt sacerdotes, & sermonis ministri, melior autem est Pontifex, cui credita sunt Sancta Sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei. Et S. DIONYSIVS AREO-D. c. 5. pagita in Ecclesiastica hierarchia primo loco ponit Episcopos, secundo sacerdotes, tertio diaconos.

QVOD ad rem attinet, nomine sacerdotis, si proprie loquamur, intelligitur homo fidelis ritu sacro ad facienda sacrificia ordinatus, siue cruenta secundum ordinem Aaronis, vt erant veteris legis sacerdotes, siue incruenta secundum ordinem Melchisedec, vt nunc sunt nouæ legis sacerdotis, qui quotidie S. Eucharistiam cõficiunt, & sacrificium Missæ offerunt à Christo in extrema cœna institutum, cum dixit. *HOC facite in meam commemorationem.* Si vero improprie loquamur, voce sacerdotis intelligi potest, quilibet Christianus offerens Deo preces & opera bona. Quo sensu S. PETRVS in priore epistola omnes fideles al-^{1. Pet. 2. 9.} loquens dixit. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.* Et S. Ioannes in Apocalypsi ait de Christo. *Fecit nos regnum & sacerdotes Deo* ^{Apoc. 1. 6.} *& patri suo.* Vt enim improprie nos fecit reges, sic & sacerdotes. Deinde hi non offerunt, nisi spirituales hostias, vt appellat S. PETRVS, nempe ^{1. Pet. 2.} preces & suspiria: proprie autem dicti offerunt veras hostias, vt in veteri lege, vitulos & agnos, in noua autem Christum ipsum. Nos autem hoc loco non agimus nisi de Sacerdotibus nouæ legis.

C A P V T II.

De dignitate Sacerdotum.

SACERDOTII dignitas primo ostendi potest ex diuinis Scripturis, tam veteris, quam noui Testamenti. In veteri quidẽ primo occurrit exemplum MELCHISEDEC, qui in Genesi vocatur *Sacerdos Dei altissimi* ^{Gen. 14. 18.} in quo sacerdotij præstantia eminebat duabus ex causis. Prima, quia proprius & germanus fuit Christi Domini Dei & hominis typus; nam secundum humanitatẽ suam appellari voluit sacerdos, non secundum ordinem Aaronis, sed secundum ordinem Melchisedec, & ideo in Psalmo 109. quem oranes exponunt de Christo, ei dicitur. *Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedec.* Secunda est, quia Abram Patriarchæ, tanto ^{Psal. 109. 4.} Dei amico, totq; victoriis contra hostes claro, benedixit. Quo ex facto ^{Gen. 14. 19.} colligit Apostolus in epistola ad Hebræos, Melchisedec, fuisse Patri- ^{Heb. 7. 7.} archa, licet iam haberet repromissiones, maiorem. *Sine contradictione enim, inquit, quod minus est, à meliore benedicitur.*

SECUNDO occurrunt veteris Testamenti sacerdotes, qui licet typi tantum fuerunt sacerdotum noui, tamen à Deo summo honore affecti sunt. primo quod eos non voluerit esse nisi ex stirpe nobilissima Aaron. 2. quod in terra filiorum Israhel, ipse voluerit, esse pars & possessio eorum. *Dixit enim Dominus ad Aaron, vt est in Numeris. In terra* ^{Num. 18. 10.}

eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars & hereditas tua in medio filiorum Israel. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo federeis. 3. quod in sacrificiis faciendis, aliisque ritibus peragendis tam nobili & pretioso vestitu eos uti voluerit, qui describitur in Exodo. Nam summus sacerdos habebat octo peculiaria ornamenta, ceteri autem quatuor; quorum significationem late exponit S. THOMAS Aquinas in Summa Theologica. Quæ omnia proculdubio eo facta sunt à Deo, ut sacerdotes propter dignitatem officij quod gererent in magno honore haberentur.

AD HÆC videmus inuasores sacerdotij grauissime à Deo punitos. Exemplum habemus Ozia Regis in secundo Paralipomenon lepra foedissima in frõte percussus, de quo S. HIERON. epistola ad Damasum Papam. *Ozias, inquit, sicut in Regnorum & Prætoriorum libris legimus fuit vir iustus, & fecit rectum in conspectu Domini, edificans templum, &c. quodque maximum pietatis indicium est, habens multos in suo imperio Prophetas. Hic postquam Zacharias sacerdos obiit, volens per se offerre donaria, sacerdotalem ordinem non tam pie, quam audacter inuasit, & reclamantibus Levitis & Sacerdotibus ceteris audire noluit, statimq; lepra perfusus in fronte est iuxta Prophetæ vocem dicentis. Imple Domine facies eorum ignominia. Quam corporis partem sacerdos auri lamina protegebat, quam in Ezechiel dominus iubet Tau litteræ impressione signari: de qua Dauid exultauit dicens. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* CHRYSOST. in verba Isaia. *Vidi Dominum, scribēs, benigne actum cum Ozia docet, quia merebatur cum Core, Dathan & Abiron, de quibus in Numerorum libro, absorberi à terra.*

POSTREMO sacerdotes angeli nomenclaturam in Scripturis meruerunt. Malachias enim, *Labia, inquit, sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.* In quæ verba S. HIERON. *Angelus, ait, id est, nuncius sacerdos DEI verissime dicitur, quia DEI & hominum sequester est, eiusq; ad populum nunciat voluntatem, & idcirco in Sacerdotis pectore Rationale est, & in Ratione doctrina & Veritas ponitur, ut discamus sacerdotem doctum esse debere, & præconem dominicæ veritatis.* Et S. GREGORIUS in Euangelia. *Omnes qui Sacerdotij nomine censentur angeli vocantur, Propheta attestante, qui ait. Labia sacerdotis custodiant scientiam, quia angelus Domini exercituum est. Sed huius altitudinem nominis, etiam vos si vultis potestis mereri. Nam vnusquisq; vestrum, in quantum sufficit, in quantum gratiam supernæ aspirationis accepit, si à prauitate proximum reuocat, si exhortari ad bene operandum curat, si æternum regnum vel supplicium erranti denunciat, cum sanctæ denunciationis verba impendit, profecto angelus existit.* Hæc ex Lege Veteri.

QUOD ad nouam Legem attinet, sacerdotij summa dignitas maxime

Exod. 28.

S. Th. 12. q. 102.
art 5.

2. P. c. 26. 19.

Ch. hom. 4. & 5.

Num. 16.

Mal. 2. 7.

H. in Malach.

G. hom. 6.

xime apparet ex triplici potestate, quam Christus reliquit Apostolis & omnibus sacerdotibus. Prima est conficiendi Eucharistiam, hoc est, prolatione sola verborum consecrationis efficiendi, vt substantia panis & vini vere & realiter in substantiam corporis & sanguinis Christi, ac proinde in ipsum Christum Deum & hominē, transmutetur, quod firmissime Catholica credit Ecclesia, & S. Patres clare docuerunt. Citabo tres tantum vetustissimos. TERTULLIANVS in Marcionem. *Acceptum panem, ait, corpus suum facit, dicendo. Hoc est corpus meum.* CYPRI. de Cœna Domini. *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro.* AMBROSIVS libro de iis qui initiantur mysteriis. *Quantis utimur exemplis, vt probemus non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremq; vim esse benedictionis, quam nature, quia benedictione etiam ipsa natura mutatur.* SECUNDA potestas est vere & proprie offerendi DEO Patri, non vitulos, hircos vel tauros, vti fecerunt sacerdotes veteris legis, sed ipsum Christum Deum & hominem, quo sacrificio, quod dicitur Missæ, nullum nobilius vel excellentius potest excogitari, quippe quod ratione rei oblatæ est infinitæ dignitatis. Vnde S. CHRYSOST. in Psalmum 95. *Magnus, inquit, erat & sine modo numerus sacrificiorum in lege, quæ omnia noua superueniens gratia vno complectitur sacrificio vnâ & veram statuens hostiam.* Et S. LEO sermone 8. de passione Domini. *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum vna corporis & sanguinis tui implet oblatio.* VTRAQUE hæc potestas tradita est sacerdotibus cum Christus in extrema cœna dixit Apostolis. *Hoc facite in meam commemorationem.* TERTIA potestas est soluendi & ligandi hominum peccata, tradita Matthæi 18. & Ioannis 20. vbi Christus ait. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quæ verba expendens S. CHRYSOST. lib. 3. de Sacerdotio. *Quanam queso, ait, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit, ceterum videro ipsam eandem omnifariam potestatem à filio illis (sacerdotibus) traditam: nam quasi in cælum translata, ac supra humanam naturam posita, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducli sunt. Quid multa. Rex aliquis si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat, quoscunq; velit in carcerem coniciendi, eosdemq; rursus laxandi, beatus ille & admirandus omnium iudicio fuerit. At vero qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quanto cælum terra pretiosius est, quanto etiam anime corporibus præstant, hic vilem eo usque dignitatem accepisse nonnullus videri debet, vt vel in illorum cogitationem descendere queat, reperiri quandoque posse aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa, quæ paulo ante dixi, fuerint concedita, cui ipsi munus suum sordescat, quiq; donum sibi à Deo datum despiciat?* Et S. HIERONYMVS ad Heliodo-

T. lib. 4.

A. c. 9.

Luc. 22. 19.

1. Cor. 11. 24.

Matth. 18. 18.

Ioan. 20. 22.

H. ep.

rum. Absit, ut de his quicquam sinistra loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos & nos Christiani sumus, qui claves regni caelorum habentes, quodammodo ante diem Iudicij indicant.

CAPVT III.

Eadem Dignitas ostenditur ex Patrum dictis.

C. lib. I. ep. 3.

Deut. 17.

I. Reg. 8.

Luc. 10.

C. I. 3. ep. 9.

Eccl. 7.

Act. 23.

Exod. 26.

Matth. 8.

S. CYPRIANVS ad Cornelium. Quomodo possunt censuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non solum fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, ut quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hic iudicanti non obtemperaret, statim necaretur. In Deuteronomio loquitur Dominus Deus dicens: Et homo quicumque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit, & non agent impie etiam nunc. Item ad Samuelem, cum à Iudæis sperneretur, Deus dicit: non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et Dominus quoque in Euangelio. Qui audit vos, inquit, me audit, & eum qui me misit, & qui reicit vos, me reicit. Et ad Rogatianum. Salomon in Spiritu Sancto constitutus testatur & docet, quæ sit sacerdotalis auctoritas, & potestas dicēs. Ex tota anima tua time Deum, & sacerdotes eius sanctifica. Et iterum. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica Sacerdotes eius. Quorum preceptorum memor beatus Apostolus Paulus, secundum quod in Actibus Apostolorum legimus, cum ei diceretur. Sic insulis in sacerdotem Dei maledicendo. respondit, & dixit. Nesciebam fratres, quia pontifex est. Scriptum est enim. Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus, Rex & Iudex & Deus noster usque ad passionis diem seruauit honorem Pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruassent. Nam cum leprosum emundasset, dixit illi. Vade & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea, qua nos quoque esse humilis docuit, sacerdotē adhuc appellabat, quæ sciebat esse sacrilegū. Docuit enim sacerdotes veros legitime & plene honorari dū ipse circa falsos sacerdotes talis existit.

S. EPHRAEM Syrus sermone de Sacerdotio. O miraculum stupendum, & potestas ineffabilis. O tremendum sacerdotij mysterium, spiritale ac sanctum, venerandum & irreprehensibile, quod Christus in hunc mundum veniens etiam indignis impertitus est. Genu posito, lacrymis atque suspiriis oro, ut hūc sacerdotij thesaurum inspiciamus, thesaurum, inquam his, qui eum digne & sancte custodiunt. Scutum siquidem est refulgens, & incomparabile, turris firma, murus indiuisibitis, fundamentum solidum, ac stabile, à terra ad axem usque caeli pertingens. Quid dico fratres excelsos illos axes contingi, imo in ipsos caelos caelorum sine impedimento atque labore ascendit, & in medio angelorum simul cum spiritibus incorporeis facile versatur. Quid dico in medio supernarum virtutum, quin & cum ipso angelorum Domino atque creatore, datoreque luminum familiariter agit, & quantum vult confestim que postulat suo iure quodammodo impetrat, & c. multa.

A. lib. I. ep. 6.

S. AMBROSIVS ad Irenæum. Pythagoricum mandatum in aliquorum scriptis

scriptis predicari inuenimus, quo ille discipulos suos communem atq; vsitatam populo prohibuerit ingredi viam. Sed hoc vnde assumpserit, non est incognitum. Legerat praeceptum Moysi, ut montem cum sacerdotibus ascenderet, populus autem deorsum staret. Separauit igitur sacerdotes à populo, & postea ipsum Moysen introire intra nubem praecepit. Vides diuisiones? nihil in sacerdotibus plebetum requiri, nihil populare, nihil cōmune cum studio atq; vsu & moribus incōdita multitudinis. Sobriam à turbis grauitatem, seriam vitam, singulare pondus dignitas sibi vindicat sacerdotalis. Quomodo enim potest obseruari à populo, qui nihil secretum habet à populo, dispar à multitudine? Et ad Vercellensem Ecclesiam. Ut aduertamus, quia in sacerdotibus diuina magis, quā humana operatur gratia, vna ex multis, quas Moyses per tribus acceperat & reconderat: virga Aaron floruit, atq; ita diuini iudicij munus spectandum, in sacerdote populus aduertit, ac destitit parem tibi humano iudicio vindicare gratiam, qui ante parem sibi prerogatiuam competere arbitrabatur. Virga autem illa quid aliud ostendit, nisi quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia, & in summa humilitate habeat in suo munere commissae sibi florem potestatis.

Id. l. 10. ep. 82.

Num. 17.

S. CHRYSOSTOMVS in verba Isaia. Sacerdotium principatus est ipso etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram neq; diadema, neque vestes aureas, umbra sunt isthac omnia, vernisq; flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos gramini, etiam si ipsam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen quantum absit Rex à Sacerdote, expendemodum potestatis utriq; tradit, & videbis sacerdotem multo sublimius rege sedentem. Quauquam enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus est, tamen verum terrenarum administrationem sortitus est, nec ultra potestatem hanc praeerea quicquam habet auctoritatis. Verum sacerdoti thronus in caelis collocatus est, & de caelestibus negotiis pronunciandi habet auctoritatem. Quis haec dicit. Ipse caelorum REX. Quaecumq; ligaueritis super terram erunt soluta & in caelis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem auctoritatem sumit caelum.

Ch. hom. 33.

S. AVGVSTINVS ad Valerium Episcopum suum. Ante omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore facilius, & laetius, & hominibus acceptabilius, Episcopi, aut Presbyteri, aut diaconi officio, si per sanctorie atq; adulatorie res agatur, sed nihil apud Deum miserius & tristius & damabilius. Item nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo Imperator noster iubet.

A. ep. 148.

S. GREGORIUS ad Mauritium Imper. Sacerdotibus non ex terrena potestate Dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum cuius seruis sunt, eis ita dominetur, ut etiam debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquiis aliquando sacerdotes Dii, aliquando angeli vocantur. Nam & per Moysen,

G. l. 4. ep. 75.

Moysen,

Exod. 22.

Moyſen, de eo qui ad iuramentum deducendus eſt, dicitur. Applica illum ad Deos, id eſt, ad ſacerdotes. Et ruruſcriptum eſt. Diis non detrahes, ſcilicet ſacerdotibus. Et Prepheta ait. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt. Quid ergo mirum ſi illos noſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio homo, rem tribuens, eos aut angelos, aut Deos ipſe etiam appellat DEVS? Eccleſiaſtica quoq; teſtatur hiſtoria, quia cum pia memorie Conſtantino principi in ſcripto oblata accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis accepit, & eoſdem qui accuſati fuerant Epiſcopos conuocans in eorum conſpectu libellos quos acceperat incendit dicens. Vos dii eſtis, à vero Deo conſtituti. Ite, & inter vos cauſas diſcuite, quia dignum non eſt, ut nos iudicemus Deos. In qua tamen ſententia, pie Domine, ſibi magis ex humilitate, quam illis aliquid preſtitit ex reuerentia impenſa. Ante eum quippe pagani in Re-pub. Principes fuerunt, qui verum Deum neſcientes Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Hac ergo pietati Dominorum, non pro me, ſed pro cunctis ſacerdotibus ſuggero.

C A P V T IV.

De Virtutibus Sacerdotum.

PRIMA Virtus ſit Immunitas ab omni vitio vel querela. Vult enim Apoſtolus Paulus in epiſtola priore ad Timotheum, & ad Titum non Epiſcopum modo, ſed etiam ſacerdotem quemlibet eſſe iuſtum & ſanctum, immo irreprehenſibilem. Nam nomine Epiſcopi ibi intel- ligi etiam ſacerdotem liquet, cum poſt deſcriptionem Epiſcopi, non preſbyteri, ſed Diaconi deſcriptionem ſubiiciat, & S. PATRES id mo- neant. Quisquis preſidentia cathedre dignus cenſetur. ait S. BASILIUS in Iſaiam, iamq; aſcriptus eſt Ordini preſbyteratus, qui talis eſt preſbyter aut circumfert characterem preſbyteri, par eſt eum vel maxime eſſe irreprehenſibilis vi- ta, & expertem vxoris. Et ante eum B. CYPRIANVS ad Stephanum. O- portet ſacerdotes & miniſtros, qui altari & ſacrificiis deſeruiunt, integros atq; im- maculatos eſſe, cum Dominus DEVS in Leuitico loquatur & dicat. Homo, in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona DEO. Item in Exodo hac ea- dem precipiat & dicat. Et ſacerdotes, qui accedunt ad Dominum Deum ſanctifi- centur, ne forte derelinquat illos Dominus. Et S. AMBROSIVS Vercellenſi Eccleſiæ. Neq; mediocris virtus ſacerdotalis eſt, cui cauendum non ſolum ne gra- uioribus ſtagitis ſit affinis, ſed ne minimis quidem, ut ſit promptus ad miſericor- diam, promiſſum non remordeat, lapſum reuocet, compatiatur dolori, manſuetudi- nem teneat, pietatem diligit, iram repellat vel decoquat, ſit quidam lituus plebis excitanda ad deuotionem, mitificanda ad tranquillitatem. Et D. GREGOR. in Paſtorali. Reſtor ſemper cogitatione ſit mundus, quatenus nulla hunc immundi-
tia pol-

E. inc. 3.

C. lib. 2. ep. 1.

Leu. 11.

Exod. 19.

A. l. 10 ep. 81.

G. 2. p. 2.

ria polluat qui hoc suscepit officium, ut in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat, quia necesse est, ut esse munda studeat manus, quæ diluere aliorum sordes curat, ne tacta quæque deterius inquinet, si sordida in se mens lutum tenet. Hinc namque per Prophetam Isaiam dicitur. Mundamini, qui fertis vasa Domini. Et ^{1sa. 51.} enim vasa Domini ferunt, qui proximorum animas ad æterna sacraria perducendas in sua conuersationis fide suscipiunt. Et paulo post. Tunc sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla Patrum præcedentium indefinenter intuetur, cum sanctorum vestigia sine cessatione considerat, & cogitationes illicitas deprimat, ne extra ordinis limitem operis pedem tendat.

II. VIRTUS est, Morum grauitas & maturitas. Vult enim Aposto- ^{1. Tim. 3.} lus Sacerdotem esse modestum & benignum, non litigiosum & ira- ^{Tit. 1.} cundum. Vnde S. AMBROSIVS loco citato. Refertur & ad exemplum, ut (velut Melchisedech) tanquam sine patre & sine matre Sacerdos esse debeat, in quo non generis nobilitas, sed morum eligatur gratia & virtutum prærogatiua. Sit in eo fides & morum maturitas, non alterum sine altero, sed utrumque in vno cum bonis operibus conueniat & factis. Vnde nos Apostolus Paulus eorum vult esse imitatores, qui per fidem, inquit, & patientiam possident re promissiones Abrahæ, qui per patientiam promissæ sibi benedictionis meruit accipere & possidere gratiam. Et in epistola ad Irenæum. Supergrediamur plebeas opiniones, & strata ^{A. 1. 2 cp. 6.} quedam gregalis conuersationis, ac detrita via orbitas declinemus, ac vulgaris semitæ solum quam currit ille, cuius vita leuior cursore: de quo dicitur. Transiit & ^{Iob 9.} non vidit, sed quæramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inuiam operibus imperitorum, quam nullus maculosus deterat, maculosus scilicet ignauie suæ sordibus, & fimo iniquitatis oblitus, tenebrisque & parietibus quibusdam anima ruinosus, qui nullam virtutis suauitatem gustauerit, aut certe limis eam spectandam magis, quam directo affectu, & aperto sinu mentis suscipiendam arbitratus sit (& quod plerique amant, qui sibi faceti atque urbani videntur, pulchritudinem sapientie in dedecus versutie transfigurantes) veram non intuens gratiam, tanquam in nocte positus non credit in die viuentibus.

III. est, Peritia tanta in diuinis Scripturis, ut alios docere possit, Apostolus enim vult eum esse doctorem, & tantum quidem, ut potens ^{1. Tim. 3.} sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Et Malachias ^{Tit. 1. 9.} Propheta. Labia, inquit, Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Vnde S. HIERONYMVS scribens in verba Aggæi. Hac dicit Do- ^{Agg. 2.} minus exercituum. Interroga sacerdotes legem. Considera, inquit, Sacerdotum esse officij de lege interroganti respondere. Si sacerdos est, sciat legem Domini: si ignorat legem, ipse se arguit non esse Domini sacerdotem. Sacerdotis enim est scire legem, & ad interrogationem respondere de lege. Quod quidem & in Deuteronomio ^{Deut. 17.} legimus. Et ad Nepotianum de vita clericorum. Diuinas scripturas sapius lege, imo de manibus tuis nunquam sacra lectio deponatur. Disce, quod doceas, ob-

tine eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut possis exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Sermo presbyteri scripturarum lectione conditus sit. Et S. LEO ad Clerum Constantinopolit. Si in laicis vix tolerabilis videtur inscitia, quanto magis in iis qui presunt, nec excusatione digna est, nec venia. Et C. Toletani Pates. Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sanctas Scripturas frequenter admonet Paulus Apostolus dicens ad Timotheum. Attende lectioni, exhortationi & doctrinae.

L ep. 22.

Tol. 4. c. 24.

I. Tim. 3.

Tib. I.

I V. est Castitas. B. Paulus enim vult Presbyterum esse pudicum & continentem. Quod exponens S. HIERON. in epistolam ad Titum. Pudicitia sacerdotalis postulat, ut non solum ab opere se immundo absteat, sed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera: Et S. AMBROSIVS sermone 83. Recte comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis praeferunt, cibum vitæ caelestis exhibent, aculeum legis exercent: puri enim ad sanctificationem, suaves ad refectionem, securi sunt ad ultionem. Et in commentario epistolæ primæ ad Timotheum: Veteribus, inquit, idcirco concessum est Leuitis, aut sacerdotibus uxores ad usum habere, quia multum tempus otio vacabant à ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & unusquisq; certo tempore seruebat diuinis caerimoniis. Nunc autem septem diaconos esse oportet, & aliquantos presbyteros, ut bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus, ac per hoc omnes à conuentu femina abstinerere debere, quia necesse eos quotidie praesto esse in Ecclesia, nec habere dilationem, ut post conuentum legitime purificentur, sicut veteres. Omni enim hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Si enim plebeis hominibus orationis causa ad tempus abstinerere se praecipit (Apostolus,) ut vacent orationi, quanto magis Leuitis aut sacerdotibus quos die noctuq; pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent ceteris, quia actores Dei sunt. S. CHRYSOST. homilia 2. de patientia Iob. Dixit S. Paulus, vnus uxoris virum, non ea ratione, ut id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. S. HIERON. in fine Apologix pro libris contra Iouinianum. Episcopi, Presbyteri, Diaconi aut virgines eligantur, aut vidui, aut certe post sacerdotium pudici.

V. Studium precandi, & factificia offerendi pro se & populo. Omnis enim Pontifex, (vel Sacerdos) ex hominibus assumptus, inquit Apostolus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Vnde in Leuitico, quoties Princeps vel alius contra legem diuinam peccauerat, praescribitur quid factu opus sit, & additur. Rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. HIERONYM. in verba Ezechielis Prophetæ. Et tollet sacerdos de sanguine. Pulchre, inquit, Sacer-

Leu. 4. 26.

Ezech. 45.

dotalis

dotalis dignitas commonetur, cui subiecta sit officio, ut sciat se sacrificium & libamina qua offeruntur ex vino pro populo offerre debere in cunctis sollennitatibus, ut faciat videlicet pro peccato ad expiandum pro domo Israhel, que est Ecclesia Dei vivientis columna & firmamentum veritatis. Et in verba Ioelis. Inter vestibulum & altare plorabant sacerdotes ministri Domini & dicent. Parce Domine populo tuo, &c. Nota, ait, quod sacerdotibus precipiat Deus, qui sunt ministri Domini, ut plorent inter templum & altare, & dicant cum Apostolo. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Et. Flete cum flentibus. Locusq; aptus pœnitentiæ & confessioni templum est & altare, docetq; quid dicere debeant sacerdotes, imo quomodo Dominum deprecari. Et pepercit Dominus populo suo. subdit Ioel. Orauerant enim sacerdotes cum lacrymis. Aduersus arma, milites, Gothos quoq; ait S. AMBROSIVS in oratione de basilicis tradendis, lachryma mea arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis.

VI. Libertas spiritus in arguendis hominum delictis. Nam apud Isaiam sacerdoti à Deo dicitur. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Et Timotheo sacerdoti ab Apostolo. Prædica verbum, iusta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Hac libertate usus est, (cum Ozias Rex vellet adolere incensum super altare thymiamatis) Azarias sacerdos, ut est in historia Regum, & cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, qui resisterunt Regi atq; dixerunt. Non est tui officij Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdosum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium. Quod factum expendens S. CHRYSOS. in verba Isaiæ. VIDI Dominum. Vide, ait, libertatē, vide mentē seruire nesciam, vide linguam cælos attingentē, vide libertatem incoercibilē, vide hominis corpus, & angeli mentem, vide humi ingredientem, & in cælo versantem. Vidisti regem, nec vidisti diadema. Ne mihi dixeris esse regnum, ubi est legum transgressio. Non licet tibi adolere incensum, sed sacerdotibus isthuc datum est. Num mihi tuam usurpavi purpuram? ne usurpes meum sacerdotium. Non licet tibi adolere incensum. Hoc est filiorum Aaron, non dixit, cogita quid passi sint Dathan, Abiron & Core; quos insurgentes in Aaron terra deuoravit, sed tantum ad recordationem historiae adduxit. Rex autem non sustinuit admonitorem. Quid autem Deus? ubi sacerdos contemptus est, dignitasque sacerdotij conculcata, nec quicquam præterea potuit sacerdos (nam sacerdotis tantum est arguere, liberamque præstare admonitionem, non mouere arma, non clypeos usurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec iacula mittere.) Postquam autem Rex non cessisset, sed arma moueret, ibi sacerdos. Deo. Ego, inquit, quod erat mei officij præstiti, nihil amplius possum, succurre sacerdotio, quod conculcatur. Quid igitur ille hominum amator? Continuo effloruit lepra in fronte, regis! Ubique est impudentia, illic est ultio. Vidisti humanitatem ultionis diuinæ, non fulmen

emisit, non terram concussit, sed effloruit lepra, non in alio loco, quam in fronte, ut facies præ se ferret vindictam, ut tanquam in columna litteræ essent impressæ.

I. Tim. 3. & 6.

Tit. 1. 8.

H. ep. 2. & in c.
1. ad Tit.

Pro. 16.

Ch. hom. 2.

VII. Contemptus diuitiarum. Apostolus enim à sacerdote exigit, ut sit hospitalis, non turpis lucri cupidus, victu & amictu contentus. S. HIERON. ad Nepotianum vox est. *Ignominia sacerdotis est propriis studere diuitiis. Et in commentario epistolæ ad Titum. Turpis quoq; lucri appetitus ab eo qui Episcopus (vel presbyter) futurus est, esse debet alienus. Sunt enim multi docentes, quod non oportet turpis lucri gratia, qui totas domos subuertunt, & instant questum esse pietatem. Melior autem est iuxta Salomonem modica acceptio cum iustitia, quam multa genimina cum iniquitate, & magis eligendum in paupertate nomen bonum, quam in diuitiis nomen pessimum. Qui altario seruiert, de altario viuant. Viuant, inquit, non diuites fiant. Vnde & as nobis excutitur de Zona, & una tantum tunica induimur, nec de crastino cogitamus. Turpis lucri appetitio est plus quam de presentibus cogitare. S. CHRYSOST. in epistolam ad Titum. Non turpis lucri cupidum vult esse sacerdotem, vel Episcopum, hoc est, magnum pecuniarum contemptorem præferre.*

DE SENECTVTIS

S T A T V.

C A P V T I.

Quid nomine Senectutis intelligatur.

SENECTVTIS nomine intelligimus extremum ætatis humanæ gradum, qui mortem antecedit. Vnde CICERO in Topicis eam vocat *Vite occasum*. & in Catone Maiore, *peractionem ætatis tanquã fabulæ*, id est, comœdiæ, quæ quinto actu clauditur. Quid vero aliud est vita nostra, nisi fabula vel comœdia: & nos alibi quintum ætatis gradum diximus esse senectutem? S. AVGVSTINVS epistola 110. *Senectus*, inquit, *aliam ætatem, quam speret, non habet; incertum est enim ipsa senectus, quamdiu sit homini: illud tamen certum est nullam remanere ætatem, quæ possit succedere senectuti, quia voluit DEVS.*

QVO autem vitæ humanæ tempore initium sumat Senectus, non conuenit inter Scriptores. Eruditi enim definiunt Senectutem nihil aliud esse, quam frigidum & siccum corporis temperamentum, quod ex multitudine certorum annorum transacta proueniat. Quo vero ætatis flexu homo in huiusmodi temperamentum incidat, GALENVS de sanitate tuenda lib. 5. atq; alij, aiunt non posse certa ratione præscribi, cœ

C de senect.
in fine.

C. Rodig. lib.

10. c. 61.

V. adolescentia
cap. 1.

G. c. 9.

bi, eo quod alij aliis de causis citius senescant. Si tamen generatim loquamur, non de singulis hominibus, sed de humana specie tota, fere omnes initium senectutis statuunt sub annum 56. vel 60. eo quod sub illud vitæ spacium vires corporis diminui incipiant, & calor naturalis hebescere.

QVOD vero ad cursum & progressum Senectutis spectat, diuina Scriptura extremam senectutem videtur statuere in annis 70. vel ad summum, octoginta. *Dies annorum nostrorum*, inquit regius Vates, *in ipsis septuaginta anni; si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor.* Verum quia multi senes inueniuntur etiam ante annum septuagesimum infirmi & debiles, alij vero etiam post octogesimum validi & robusti, idcirco quidam hoc Psalmi dictum inter proueria vulgo tunc vsurpata referunt, alij mystice cum S. AVGVSTINO, interpretantur. Alij duplicem faciunt senectutem, vnam robustiorem, alteram languidiorem, quod conuenit cum descriptione ætarum à M. Varro-ne, Philoñe & Hieronymo in titulo de adolescentia tradita, & cum S. AVGVSTINO, qui in epistola supra allegata, adolescentiæ subiicit iuuentutem, iuuentuti vero grauitatem, & grauitati senectam; imo cum loco illo Scripturæ. *Vsq; in senectam & senium non derelinquas me.* In quæ verba ita idem AVGVSTINVS. *Duo ista nomina Senectutis sunt, & discernuntur à Grecis. Grauitas enim post iuuentutem aliud nomen habet apud Græcos & post ipsam grauitatem veniens vltima ætas aliud nomen habet. Nam πρεσβυτης, dicitur grauis, & γρηγορος, senex. Quia vero in latina lingua duorum istorum nominum distinctio deficit, de senectute ambo sunt posita, senecta & senium. Scitis autem esse duas ætates. Postulat igitur Propheta, non solum vsq; ad senectutem, sed etiam vsque in senium, id est, decrepitam senectutem non derelinqui à Domino.*

C A P V T II.

De Senectutis dignitate & præstantia..

DIGNITATEM, præstantiamq; huius ætatis supra alias antegressas, maxime si cum virtute coniuncta sit, Spiritus Sanctus variis sententiis, formulisque loquendi in diuinis literis passim declarauit. Nam in Leuitico ait. *Coram cano capite surge, & honora personam senis, & time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus.* nempe qui id impero. Et in Prouerbiis Salomonis. *Corona dignitatis senectus, quæ in viis iustitiæ reperitur.* Et iterum. *Dignitas senum canities.* Et libro Sapientiæ. *Senectus venerabilis est, non diuturna, neq; annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Et apud Ecclesiasticum. *Ne spernas*

Psal. 89. 10.

A. in Pf. 89.

A. ep. 110.

Psal. 70. 18.

A. conc. 2.

Leu. 19. 32.

Prou. 10. 32.

Prou. 20. 29.

Sap. 4. 8.

Eccl. 8. 7.

Ecc1. 15. 6.

hominem in sua senectute, etenim ex nobis senescunt. Et. Quam speciosum canitiei iudicium, & presbyteris cognoscere consilium? Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium? Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei.

Dan. 7. 9.

DEINDE Daniel describit Deum ipsum, vt maiestatem suam ostenderit, in Senis figura apparuisse. *Aspiciebam, inquit, donec Throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda.* In Apocalypsi quoque scribit S.

Apoc. 4. 4.

Ioannes vigintiquatuor seniores, aliis stantibus, proxime Dei affedis-

Isa. 3. 14.

se. *Et in circuitu sedis, ait, sedilia vigintiquatuor, & super thronos vigintiquatuor Seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum corona aurea.* Et ISAIAS vaticinatur Deum ad iudicium venturum cum

Isa. 24. 23.

senibus. *Dominus, inquit, ad iudicium veniet cum Senibus populi sui. Et. Cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu Senum suorum fuerit glorificatus.*

Exod. 3. 16.

ADHÆC Moyfes & Aaron iam natu grandes delecti sunt à Deo vt essent duces populi Israhelitici, cumque mandatum accepissent educendi populum ex Ægypto. *Vade, ait ad Mosen, Et congrega Seniores Israel; & dices ad eos. Lege autem lata in monte Sinai ascende,* inquit ad eum Deus, *ad Dominum tu & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta Senes ex Israel:* populum autem vetuit etiam montem con-

Exod. 24. 1.

tingere. Cum vero idem Moyfes apud Deum quereretur se solum non posse tantum populum regere, non alios ei adiunxit quam Seniores. *Congrega mihi, inquit, 70. viros de senioribus Israhel, quos tu nosti, quod Senes populi sint, ac magistri, & loquar tibi, & auferam de Spiritu tuo, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris.* Denique quotquot populus Iudaicus habuit Iudices, qui in portis Urbium

Num. 11. 16.

publicas lites & controuersias dirimebant, vt liquet ex Deuteronomio & historia Ruth, ij fere erant Seniores. Vnde Hieremias in

Deut. 22. 15.

Thren. 5. 14.

Threnis deplorat eos sublato, dicens *Senes defecerunt de portis.* Nec alia de causa in veteri Testamento tam crebra mentio est. *Seniorum populi, Seniorum ciuitatis, Seniorum terre, Seniorum Iudeorum,* quam quia

apud illos præcipua autoritas in populo Israhelitico gubernando residebat. PAVLVS quoque Apostolus in nouo Testamento tantum Senectuti tribuit, vt Senes etiam delinquentes nolit reprehendi. *Seniorem, inquit, ad Timotheum, ne increpaueris, sed obsecra, vt Patrem.* Et S. Petrus in priore Epistola. *Adolescentes subditi estote Senioribus.*

1. Tim. 5. 1.

1. Pet. 5. 5.

IAM VERO & S. PATRES honotifice de Senectute locuti sunt. Nam

A. c. fin. 64. d.

S. ANACLETVS Pontifex Romanus, vt est apud Gratianum ait ob sapientiam

pietiam

pietiam presbyteris nomen suum delatum. Et Z O Z I M V S Papa, Ze contra *hanc* apud eundem. *Decreta, inquit, Patrum senectuti sanxerunt reuerentiam.* tuta. 27. q. 5.

S. HIERON. ad Nepotianum. *Senex crescente sapientia atate fit doctior, &* II. ep. 2.

veterum studiorum dulcissimos fructus metit. S. GREG. Nazianzenus apologet. 3. pro fuga. *Nihil senectute fortius, nihil amicitia venerabilius.* Et in plagam grandinis. *Vera gloria corona Senectus est. Nam si iuxta Salomonis, me- Eccl. 8. 8.*
amque sententiam, nemo ante mortem beatus habendus est, incertumq; est quid postera dies paritura sit, eo quod terrena hac vita multis mutationibus obnoxia sit, quid tandem causa afferrī potest, quin is sui longum vitæ curriculum sine reprehensione confecit, & iam communis huius vitæ maris velut in portu est, tutiore ac proinde beatiore sit statu, quam cui longa adhuc superest nauigatio? Et Apologetico primo. *Senectus cum prudentia coniuncta imperitiæ iuuentuti antepo-
nenda est, & consultata tarditas inconsulta temeritati, & exiguum aurum grauissimo plumbi ponderi, & parua lux densissimis tenebris.* S. BASILIVS de abdicatione rerum ad monachos. *Crede mihi, quoniam fraterne tibi, atque ex intimo animi recessu loquor. Etiam difficilibus ac in rosis senibus aures libenter præbet, qui proverborum sententiis adol. scētes ad recta studia cohortantur, neque oris tamen deformitate quidquam ipsis afferunt detrimenti.* Et in caput 3. Esaiæ. *Orat, inquit, Ecclesia, ne à se auferatur presbyter, qui ea sit dignus appellatione. Quanti id estimari debeat, didicimus in Abrahamo. In superioribus siquidem generationibus plerique alij longe eo diuturniores in viuis conseruati sunt. Vixit enim Adam non gentis triginta annis, &c. Sed & Abraham testimonio Saræ, dictus est πρῶτος ἄνθρωπος, senior. Equidem ita contigit in hanc usque atatem: Dominus meus Senior. Plus senē. re: at, quod eius anima. incarnasset virtute.*

S. AMBROSIVS de Iacob & vita beata. *Beatus quidem & iuuenis, qui A. lib. 2. c. 8.*
bene viuit, sed magis beatus est senex, qui bene vixit. Quodenim iuuenis sperat, adeptus est senior: quod senex fuit, optat hoc esse, qui iuuenis est. Quod autem possideas, eo quod adhuc speres, præstabilius est. Et in Psalmum 36. Bona iuuentus, sed melior senectus. Qui enim usque in finem perseverauerit, hic saluus erit. Vnde non perfunctorie de Patriarcha Abraham dictum est, quod nutritus esset in senectute bona. Et Ioannes senex cepit scribere Euangelium, vel epistolas, qui cum refugeret Apostolum se scribere, seniore scripsit: Nec minor est estimatus cui cygnea quædam suppeteret gratia senectutis. Ipse vas electionis Dominica scribens: ad Philemonem, ait. Cum sis talis, ut Paulus senex: nunc autem & vincetus Christi Iesu. ibi se senem gloriatus, ubi iam in vinculis tenebatur. Denique & Petrus ibi senex dicitur, ubi certamen est passionis. Cum inior, inquit, esses, cingebas te: cum autem senueris, aliuste cinget, &c.

ETHNICI quoq; Scriptores de Senectute magnifice senserunt: PLATO lib. 3. de Legibus. & 5. de Repub. *Constat, ait, seniores imperare oportere.*

A. 7. politic. c. 14. oportere, iuniores autem subesse. ARISTOTELES addit naturaliter Seniores iunioribus præesse. PLINIUS auctor est & in grege elephantorū maximum natu agmen ducere. Quod de formicis quoq; in sexto de animalibus perhibet Ælianus. M. TVLLIVS libro de Senectute ait, nusquam tribui tantum ætatis quantum Lacedæmone, & nusquam senectutem esse honoratiorem, multisq; exemplis declarat. Vnde prouerbium apud Græcos.

Εν Σπάρτη μόνη λυσιτελεῖ γηράσκειν.

In Sparta sola expedit senescere.

I. Sat. 13.

IUVENALIS de antiquis Romanis ita cecinit.

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,

Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si

Barbato cuiusq; puer: licet ipse videret

Plura domi farra, & maiores glandis acervos:

Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,

Primaq; par adeo sacra lanugo Senectæ.

V. lib. 2. c. 1.

VALERIUS MAXIMUS de iisdem. Iuuenes, inquit, Senatus die, aliquem ex P. C. aut propinquum, aut paternum amicum ad Curiam deducebant, affixiq; valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur. Inuitati ad cœnam, diligenter querebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne Senioris aduentum discubitu præcurrerent, sublataq; mensa priores consurgere, & abire patiebantur.

L. semper. de iur. immun.

CALLISTRATI quoq; Iureconsulti dictum receptum est, & in Leges relatum. Semper in ciuitate nostra Senectus venerabilis fuit. namq; maiores nostri pœne eundem honorem Senibus, quem Magistratibus tribuebant.

C. 1. 4. ep. 3.

C. de Senect.

MVLT A deniq; alia indicant SENECTVTEM semper venerabilem fuisse. Nam primo phrasi latina id quod nobis charum & pretiosum est antiquum vocamus. CICERO ad Atticum. *Ne dubitaris, quin quod honestius, id mihi futurum sit antiquius.* Apud eundem CATO refert Senatum à senibus mutuatum suum nomen. Vnde OVIDIVS 3. Fastorum.

Magna fuit capitis quondam reuerentia cani,

Inq; suo pretio ruga senilis erat.

Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,

Nomen & ætatis mite Senatus habet.

I. lib. 2.

H. 1. 2.

Olim, teste Iustino & Herodoto non alia de causa tot contentiones extitere inter Ægyptios, Phrygas, Scythas, Athenienses & alios, quam de antiquitate, quinam scilicet essent omnium mortalium antiquissimi, vt inde maiorem sibi conciliarent auctoritatem. In laudibus Urbium, si aliqua sit antiqua, prima laus solet duci ab antiquitate. Regna, Imperia, successiones familiarum & hæreditatum non deferuntur nisi filiis senioribus. Quoties vel publice vel priuatim bene de nobis meritis, faustum quippiam precari volumus, precamur longiorem vitam

Ponti-

Pontifici maximo in die anniuersario assumptionis ad Pontificatum gratulationis ergo acclamatur *AD MULTOS annos*. Idem qui uis Episcopus in exitu consecrationis suæ ter sibi acclamat. Idem in Conciliis acclamatur Papæ, Imperatori, Cardinalibus, Episcopis, Regibus eorumq; Legatis. Deniq; senectus est velut imago quædam æternitatis, tum quia omnes alias ætates complectitur, tum quia nullum definitum terminum habet, ut ait M. TULLIUS, & olim in nongentesimum annum, eoque amplius producta est.

M. de Senect.
Gen. 3. 27.

C A P V T III.

De Virtutibus Senectutis.

SENECTVTEM non posse tueri suam dignitatem sine virtutis præsidio, ita liquidum est, ut mortalium sapientissimus non dubitarit affirmare Senectutem non esse venerabilem, aut ex diurnitate, aut annorum numero, sed ex vita immaculata, cui applaudit S. AMBROSIVS in epistola quadam ita scribens. *Vere senectus illa est venerabilis, quæ non canis, sed meritis albescit. Ea enim est reuerenda canities, quæ est canities anima in canis cogitationibus, & operibus effulgens. Quæ est enim vere ætas Senectutis, nisi vita immaculata, quæ non diebus aut mensibus, sed seculis propagatur, cui sine fine est diurnitas, sine debilitate longæuitas?*

PRIMA VIRTUS est PRVDENTIA. In antiquis enim, teste IOB, est sapientia, & in multo tempore prudentia. Et Ecclesiasticus. *Quam speciosum canitiei indicium, & presbyteris cognoscere consilium? Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium? Corona senum multa peritia.* Et Apollolus ad Titum. *Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes. Anus similiter in habitu sancto, bene docentes, ut prudentiam doceant, adolescentulas, prudentes, castas, sobrias.* Eandem virtutem Senectuti tribuunt præsci PATRES. S. AMBROSIVS in Hexæmero. *Senectus ipsa, inquit, in bonis moribus dulcior, in consiliis utilior, ad constantiam subeunde mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior.* S. GREGOR. Nazianzenus in plagam grandinis. *Non æquo animo patior cedente canitie iuuentutem leges præscribere, tacente sapientia imperitiam iuuenili temeritate se in publicum inferre.* Et in Sententiis. *Turpe est iuuenem sene imbecilliozem esse, senem autem iuuenem stultiozem. Caterum ita uterq; comparatus sit, ut senex quidem omni sapientia genere excellat, iuuenis autem ad corporis vires interdum prudentiam adiungat.* S. HIERONYMVS ad Nepotianum. *Omnes pene virtutes corporis mutantur in senibus, & crescente sola sapientia, decrescunt cætera, ieiunia, vigilia & eleemosyna.* Et paulo post. *Senectus eorum, qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerunt, & in lege Domini meditati sunt die ac nocte,*

Iob. 12. 12.
Eccel. 25. 6.

Tit. 2. 1.

A lib. 1. c. 8.

Naz. orat.

Id. sent. 57.

H. ep. 2.

etate fit doctior, vsu tritior, processu temporis sapientior, & veterum studiorum dulcissimos fructus metit. Vnde & Sapiens ille vir Græcia Themistocles, cum expletis centum & septem annis se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tunc egrederetur è vita, quando sapere cœpisset. Hæc autem virtus ita propria senum est, vt si aliquando adolescentes ea præstent nomenclaturam Senis mereantur. Ita S. BASILIVS Senior, inquiens, secundum animam est,

B hom. 22. in
Prouerb. initiū.

P. c. 19.

§. 1. Strom.

qui prudentia perfectus est, qualis erat Daniel, quanquam corpore iuuenis, sapientiam ac grauitatem omni canitie præstantiorem præferens. Idcirco et dicunt illi, qui erant pleni dierum malorum. Huc accede, sede in medio nostrum, nuntiāq; nobis, quomodo senioris ac presbyteri honorem tibi dederit DEVS. Sic S. Abbas Macharius Alexandrinus apud Palladium in Laufiaca πειρασάτορ έρωρ dictus est, quod in puerili ætate ob singulares virtutes fenex habitus fuerit. CONTRA vero si fenex sapientia destitutus sit, non fenex, sed iuuenis vel puer appellandus est. Vnde Prouerbiū natum. *Bis pueri senes.* Et illud quod de Græcis scribit CLEMENS Alexandrinus. *Pulcherrime Sacerdos ait apud Platonem Ægyptius. O Solon, Solon, inquit, Vos Græci semper estis pueri, nullam penitus in animis per veterem traditionem antiquam habentes opinionem: ex Græcis autem nullus est fenex. Senes, vt arbitror, dicens, qui antiquiora, hoc est, nostra nouerant, vt rursus iuuenes, qui recentiora & fabulosa. Fabulæ enim pueris congruunt.*

1. Cor. 13. 11.

3. Reg. 11.

Dan. 13.

Ch. hom. 7.

P in conuiu.

Pl lib. 3. ep. 1.

II. Virtus est VACVITAS multarum animi perturbationum, quibus priores ætates fuere obnoxia, conuenienter dicto PAULI. *Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, quando autem factus sum vir, euacuauit quæ erant paruuli.* Et si enim quidam in extrema ista ætate verecundia omni abiecta nequitia profus frena laxarint, vt de Salomone Rege constat, cuius cor in ea à mulieribus fuit deprauatum; & de Senibus Iudicibus, qui in concupiscentiam Susannæ exarserunt, id tamen præiudicare non debet cæteris senibus, quos experientia quotidiana docet minus iis vitiis deditos, quibus in iuuenili ætate fuerunt. Vnde S. CHRYSOSTOMVS in epistolam ad Hebræos. *Sicuti corpus, vsquequo febribus detinetur, & subsequentibus aegritudinibus, etsi sit validum, tamen affligitur: cum autem liberatum fuerit ab obsessiōe morborum, recreat propriam virtutem: Sic etiam anima in iuuentute febribus laborat, & amor gloriæ opprimit eam, & deliciarum ac Venerearum rerum, & aliarum multarum perturbationum. Cum autem Senectus aduenerit, omnes has passiones effugat, alias per satietatem, alias per philosophiam cōstrictas. Vigorem enim corporis relaxans Senectus, nec si velit, animam illis vti permittit, sed sicut hostes diuersos recludens, velut in loco à turbis libero collocat & multam ei operatur tranquillitatem.* Vnde merito PLATO dicebat: *Turn mentis oculus acute cernere incipit, cum primum deflorescit corporis oculus.* Et PLINIUS Iuuenes adhuc confusa quadam, & quasi turbata

non indecent. Senibus placida omnia & ordinata conueniunt, quibus industria fera, turpis ambitio est. Ex ARISTOTELE quoq; alias diximus ob perturbationes animi adolefcētes à morali disciplina arceri. Sunt enim, vt habet in secūdo Rhetoricorum in omnib. affectibus nimij, *nimis amant, nimis oderūt, nimis cupiunt.* Et Græcus Poeta. *Senectus præclaræ etas, que dominatur seruis, qui dominati fuerunt iuuentuti.* Et alius ex Ethnicorum Sapientibus. *Noli mihi compati, quod sum senex: sed compatere, quod iuuenis fui.* L. ANNÆI SENECÆ iam senis verba sunt. *Non sentio in animo etatis iniuriam, cum sentiam in corpore: tantum vitia, & vitiorum ministeria senuerunt: viget animus, & gaudet non multum sibi esse cum corpore: magnam partem oneris sui deposuit: exultat, & mihi facit controuersiam de senectute. hunc ait esse florem suum: credamus illi, bono suo utatur.*

A. 1. Eth. c. 3.
Id. c. 12.

III. Virtus est longa EXPERIENTIA, cui non minus tribuendum existimat Philosophorum Princeps, quam demonstrationibus in scientiis Theoricis. Vnde & vulgo celebratum dictum, *Experientiam esse rerum magistram:* & apud A. GELLIVM exstat distichon Afranij in Togata.

Arist. 6. Eth.
c. 11.

c. quam sit. de
ethic. 12. 6.
A. 1. 1; c. 8.

*Vsus me genuit, mater peperit memoria,
Æquar vocant me Græj, vos sapientiam.*

Certe in administranda Repub. in publicis consiliis, in bellis gerendis hæc virtus principatum facile tenet. Sumas hominem, qui nunquam arma tractarit, nunquam castra, vel hostem viderit, quis huic licet omnium veterum Imperatorum res gestas legerit, licet omnia militaris disciplinæ præcepta mente comprehenderit, audebit belli Ducem designare, vel aliquam Exercitus curam ei committere, si experientia sit destitutus? Quid in ipsis castris veteranos distinguit à tyronibus nisi experientia. Certe ALEXANDER Magnus à nullis ordines duci volebat, nisi sexagenariis experientiæ laude celebratis teste IVSTINO.

I. lib. 11.

Et Q. Curtius testatur in eiusdem historia prælium à iuuenibus apud Halicarnassum omissum ab Adarchia seniore fuisse redactum, eaque de causa maximo præmio affectum. Iam si conueramus oculos ad omnes fere artes, tam quæ in actione, quam quæ in effectione versantur, inueniemus eas beneficio experientiæ natas & conseruatas.

C. lib. 5.

Rhetoricam ex ea natam, docet ARISTOTELES ad Theodecten, in primo Rhetoricorum. Quemadmodum enim ad videndū non modo oculus necessarius est, verumetiam lumen, sic in artibus non solum necessaria sunt præcepta, sed etiā vsus & experientia. Quis Medicum

A. c. 1.

vnquam magni faciet, nisi experientiam cum medicinæ cognitione iunxerit? quis in pretio habeat aduocatum, qui nunquam forum viderit, forenses lites nunquam tractarit? Quis musicum, qui nunquam cecinerit? quis cytharedum qui cytharam nunquam attigerit? Prouerbi-um est, *difficile esse dare verba seni*. hoc est, in fraudem aliquam inducere, vel dolo circumuenire, cur vero, nisi quia diuturna experientia didicit omnes humanas fraudes & tendiculas? Vnde EVRIPIDES Poeta in Phœnis.

*Non prorsus omnibus grauis premitur malis
Fili Senectus: huic temporis longinquitas
Tribuit experientiam.*

Tit. 2. 7.

IV. est AVCTORITAS & GRAVITAS morum. Quo spectat admonitio Apostoli ad Titum. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate.* immo & illa ad Episcopum Timotheum. *Nemo adolescentiam tuam contemnat.* hoc est, præsta, si non ætate, saltem moribus te senem, tuamq; auctoritatem tuere. Neque enim auctoritas ex canicie, & annorum multitudine, sed ex communi hominum existimatione sumitur, quæ est de sapientia, doctrina & vita immaculata, vt dixit Sapiens, eius qui aliis præsidet. *Senibus*, ait Fabius

1. Tim. 4. 12.

Quintilianus lib. 12. *auctoritas maior est, quod plura nosse & vidisse creduntur.* Hanc auctoritatem CATO maior apud Ciceronem vocat SENE-CTVTIS apicem. Cuius exemplum præbuit B. IOB, qui licet ad extremam ætatem nondum peruenisset, tamen moribus senilem parauerat auctoritatem, quam verbis ipse palam declarauit, dum ita de se loquitur. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabam cathedram mihi. Videbant me iuuenes & abscondebantur, & senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adherebat, &c.* GRAVITAS huius auctoritatis indiuidua comes est, cuius beneficio nihil seni permittitur vel in

Sap. 4. 8.

Q. c. 4.

C. de Senect.

Iob. 29. 7.

sermonibus, vel actionibus, quod non sit ab omni leuitate & contemptu alienum. *Vt in senibus grauitas*, inquit S. AMBROSIVS primo de Officiis, *in iuuenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia. velut quadam dote commendatur natura.* Et libro 4. hexæmeron. *Quæ pueri risimus, ea senes commemorare qui possumus? Et CICERO de Senectute. Vt infirmitas puerorum est ferocitas iuuenum, grauitas iam constantis ætatis, sic senectutis maturitas naturale quoddam habet, quod suo tempore percipi debeat.* Et infra. *Vt libido magis est adolescentium, quam senum, nec tamen omnium adolescentium, sed proborum, sic ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum leuium est, non omnium.*

A. c. 17.

Id. c. 5.

Tit. 2. 1.

V. Virtus est sobrietas. Hanc enim Apostolus ad Titum iis commendat.

mendat. *Senes*, inquit, *ut sobrii sint*. Anus quoq; iubet *prudenter esse, castas & sobrias*. DICES Senectutem solere accusari, quasi plus æquo potationi dedita, vulgoq; dici *lac senum esse vinum*, & idcirco Timotheum 1. Tim. 5. 23. indignuisse Apostoli admonitione. Respondeo, etsi concedatur illos forte procliuiorese esse ad vinum, quia tamen eorum natura deficiens id loco remedij quodammodo requirit, non est illis in vitio ponendum dummodo modum non excedant; ad quod periculum respiciens Apostolus monuit eos, ut sobrii essent, maxime cum senum sit alios verbo & exemplo ad virtutes accendere. Qua de causa & Episcopum Timotheum licet adolefcentem commonefecit de sobrietate. *Ministerium*, inquit, *tuum imple. Sobrius esto. Et. Vino modico utere*. Vnde CATO 2. Tim. 4. 5. Maior apud Tullium. *Non modo, ait, vituperatio nulla, sed etiam summa laus senectutis est, quod ea voluptates nullas magnopere desiderat. caret epulis, extructisq; mensis & frequentibus poculis. caret etiam vinolentia & cruditate, & insomnis*. Et post. *Habeoq; senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis auiditate m auxit, potionis & cibi sustulit.* 1. Tim. 5. 23.

VI. priori cognata est castitas vel pudicitia. Quo enim loco Apostolus vult senes & anus esse sobrios, vult item esse pudicos & castos. & supra S. AMBROSIVS, ubi laudauit senectutem velut *in consiliis utiliorem*, ibidem dixit eam *ad reprimendas libidines firmiorem*. & CATO Maior dum disputatione sua vindicat senectutem à voluptatibus, eam amantem temperantiæ & pudicitiae facit. *Sequitur*, inquit, *tertia vituperatio senectutis, quod eam carere dicunt voluptatibus. O preclarum munus ætatis. Si quidem id aufert à nobis, quod est in adulescentia vitiosissimum. Accipite veterem orationem Archite Tarentini. Nullam capitaliorem pestem, quam voluptatem corporis hominibus dicebat à natura datam, cuius voluptatis auida libidines temere & effrenate ad potiundum imitarentur. Hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum euerfiones, &c. Et iterum. At non est voluptatum tanta quasi titillatio in senibus: credo: sed nec desideratio quidem: nihil autem molestum, quod non desideres. bene Sophocles, quum ex eo quidam iam affecto ætate quæreret, ut returne rebus veneris? Dii meliora, inquit. Libenter vero istinc, sicut à Domino agresti ac furioso profugi.* Tit. 2.

A. r. hex. c. 8.
Cic. de sen.

C A P V T IV.

De commodis Senectutis.

PRIMUM commodum est, quod Senectus quasi continenter mortem, & iudicium, quo antea vitæ ratio reddenda est, ob oculos senibus ponat: Nec enim potest senex diu viuere. Memoria vero mortis & iudicij, quæ salutare sit antidotum, ad vitæ emendationem, contesta-

Ecll. 7. 40.

tur Sapiens dicens. *Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.* Cuius rei illustre exemplum habes apud S. Ioannem Climacum gradu sexto. Deinde, sicut qui in portum ex longa nauigatione peruenit, non est amplius sollicitus, huc ne an illuc fluctib. feratur, sed animo & corpore conquiescit, sic qui ad extremam peruenit ætatem nullam amplius timet vitæ mutationem, sed tanquam in portu maris consistens longe beatiore huius vitæ fruitur statu, auctore Nazianzeno, quam is cui longa adhuc superest nauigatio. **SENECA** alicubi ait, *cum qui nouit ponere modum desiderii, posse cum Ioue de felicitate contendere*, id certe Senex ex seria meditatione mortis consequi potest, cum sibi nihil vel sperandum, vel timendum in præsentī vita superesse cernit, sed tantum ad futuri seculi expectationem consilia sua omnia transfert. Contra vero, qui diuini iudicij obliuiscitur, tanquam fræno abiecto, vt loquitur S. **CHRYSOSTOMVS**, in præcipitium defertur, cum dicat Propheta. *Inquinatae sunt viae illius omni tempore.* cuius causam subdit, *quia auferuntur iudicia tua à facie eius.* Quare assentatorum voces illæ, quæ Senes bono animo esse iubent, tanquam diutius victuri sint, pro noxiis & à dæmone immisissis habendæ sunt, & **NAZIANZENI** monitum audiendum.

N. in plagam
gradinis.Ch. hom. 3. in
Iob.
Psal. 9. 25.

*Semper saluti tu quidem stude tua,
Potissimum autem sub diem vitæ ultimum.
Venit Senectus, exitum preco canit.
Parentur omnes, imminet iudex DEVS.*

C. abus. 2.

II. Commodum est, quod à nulla ætate tot præsidia ad consequendas exercendasq; virtutes suppetant, atq; à senectute. Imprimis vero ad Religionem, vel pietatem aduersus Deum. *Plus enim omnibus*, inquit S. **CYPRIANVS** libro de 12. Abusionibus seculi, *religioni operam dare Senibus competit, quos præsentis seculi florida ætas transacta deseruit.* Sicut namque in lignis ipsa reprobata arbor comparet, *quæ post flores fructus optimos cultori suo non exhibet, sic & in hominibus ipse reprobus est, quem flos iuuentutis deserit, & tamen in sui corporis senectute bonorum operum maturos fructus proferre parui pendit.* *Quid enim stolidius fieri potest, si mens ad perfectionem festinare non contendat, quando totius corporis habitus senectute confectus ad interitum properat? dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis arefcit, flatu non suauiter olet, petus suffocatur, tussis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes tumor inflat, etiam homo interior, qui non senescit, his omnibus adgrauatur. Et hæc omnia ruitur iam iamque domum corporis cito pronunciant.*

III. Commodum, quod hæc ætas aptissima sit ad summas Theologicas virtutes exercendas, fidem, spem & charitatem, quod **DEVS** in Scri-

in Scripturis ostendit exemplo eius, quem ob harum virtutum præstantiam in eo vigentem omnium gentium constituit Patriarcham. Id non semel attestatus est B. PAVLVS dicens. *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum, & emortuam vuluam Sara. In repromissione etiam DEI non hesitavit diffidentia, dans gloriam Deo.* Idem perhibet de vxore eius Sara. *Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse eum qui repromiserat. Propter quod & ab uno orti sunt: (& hoc emortuo) tanquam sidera cæli in multitudinem, & sicut arena qua est ad oram maris innumerabilis.* Addit ibidem exemplum fidei Abrahæ per eximiam charitatem operantis. *Fide, inquit, obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones, arbitrans, quia & à mortuis suscitare potens est DEVUS, unde eum & in parabolam accepit.* In quo factò non modo eximia fides, spes & charitas in Deum; sed obedientia etiam singularis demonstrata est.

Rom. 4. 18.

Heb. 11. 12.

Gal. 3. 6.

Heb. 11. 17.
Gen. 22. 12.

IV. Commodum, quod idem dici possit de aliis præstantissimis virtutibus, ut timore DEI, deuotione & studio precandi, de innocentia & integritate totius vitæ, diuinorumq; mandatorum & iustificationum obseruatione. TIMORIS siquidem Dei in iisdem Scripturis illustre habemus exemplum in senesIMEONE, qui ob hanc aliasque virtutes dignus habitus est, ut primus in templo Hierosolymitano suis vlnis exciperet Christum natum. *Et ecce homo, inquit S. LVCAS, erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus Sanctus erat in eo.* DEVO-TIONIS vero in beata ANNA, de qua idem mox subiicit. *Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, hæc processerat diebus multis & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die.*

Luc. 2. 25.

1b. 36.

INTEGRITATIS quoque & irreprensibilis vitæ, in S. Ioannis baptistæ parentibus Zacharia & Elisabeth grandæuis. *Erant autem, inquit idem LVCAS, iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.*

Luc. 1. 6.

V. Commodum, quod & fortitudo animi vsque ad perpeffionem mortis in senes magis conueniat, quam in alios. Nam cum morti sint vicini, maiorem habent causam contemnendæ mortis, & profundendi etiam sanguinem pro Christo, cui tot annis seruiuerunt. Vnde S. AMBROSIVS in hexæmero. *Senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis utilior, ad constantiam subeunda mortis paratior.* Exemplum habemus in

A. lib. 1. c. 8.

libris.

libris Machabæorum Eleazari nonagenarij, qui maluit mortem oppetere, quam suilla contra diuinum mandatum vesci, etiam per simulationem. *Non enim*, inquit, *etati nostra dignum est fingere, ut multi adolescententes arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vita tempus decipiantur, & per hoc maculam atq; execrationem mea senectuti conquiram.* In Novo vero testamento S. Apostoli PETRI, cui Christus dixit. *Cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas, cum autem senueris extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet quo tu nō vis.* Significans eum in extrema etate aliquando in crucem exemplo Christi agendum, nam subiecit Euangelista. *Hoc autem ei dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum.* In quæ verba S. AVGVSTINVS tractatu 123. *Non crucifixus, sed utique crucifigendus quo nollet est ductus: nam crucifixus, non quo volebat abiit, sed potius quo volebat: solutus quippe à corpore volebat esse cum Christo, sed si fieri posset præter mortis molestiam vitam concupiscebat æternam: ad quam molestiam nolens ductus est, sed ab ea volens eductus est: nolens ad eam venit, sed volens eam vicit, & reliquit hunc infirmitatis affectum quo nemo vult mori, vsq; adeo naturalem, ut eum B. Petro nec senectus auferre potuerit, cui dictum est. Cum senueris, duceres quo non vis.* ADDO alterum exemplum B. SYMEONIS Episcopi, filij Cleophæ, propinqui Saluatoris, & successoris S. Iacobi minoris in Hierosolymitana Ecclesia, qui teste Hegesippo apud EVSEBIUM libro Ecclesiast. historiæ tertio, etiam crucifixus est, mirantibus omnibus, quod homo etate confectus (erat enim centum & viginti annorum) acerbissimos crucis dolores fortiter, constanterq; pateretur. Cuiusmodi fuerunt in Christiana religione complures alij, vt liquet ex Martyrologiis Sanctorum.

VI. Commodum est, quod senectute graues imprimis profuerint semper, & adhuc profint Reipub. siue Ecclesiasticæ, siue Politicæ, tum consilio & auctoritate; tum conscribendis eruditissimis libris. Quos ideo felicius, quam iuniores in lucem edere potuerunt, tum quod ob longam multorum annorum experientiam certius explorata habere potuerunt, quæ scribunt, tum quod ab attentatione, vel mordacitate solent esse alieniores. Eam laudem merito sibi vendicarunt S. BASILIUS, Ambrosius, GREGOR. Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius Romanus, Bernardus & alij, qui ad extremum vsq; spiritum libris scribendis & diuulgandis vacarunt. Scribit & ex Ethnicis VEGETIVS, agens de re militari, CATONEM Maiorem dixisse. *Quod plus se Reipublica crederet profuturum, si disciplinam militarem conferret in litteras. Nam vnus atatis sunt, quæ fortiter fiunt: quæ vero pro utilitate Reip. scribuntur, æterna sunt.* Certe auctore M. TYLLIO, idem CATO in libro de senectute, mul-

1. Mach 6.24.

Ioan. 21. 18.

A. in Ioan.

E. c. 26.

V. lib. 1. c. 3.

te multos commemorat priscos Scriptores, qui in extrema ætate præclaros commentarios diuulgarint. *Est, inquit, etiam quiete, ac pure atque eleganter actæ ætatis placida ac lenis senectus, qualem accepimus Platonis, qui vno & octogesimo anno scribens est mortuus. qualem Isocratis, qui cum librum, qui Pathenæicus inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, vixitque quinquennium postea. Cuius magister Leontinus Gorgias centum & septem compleuit annos, neq; vnquam in suo studio atq; opere cessauit. Quicum ex eo quaeretur cur tam diu esse vellet in vitâ? nihil habeo, inquit, quod accusem senectutem. Præclarum responsum, & docto homine dignum: sua enim vitia insipientes, & suam culpam in senectutem conferunt. Et infra SOPHOCLES ad summam senectutem tragædias fecit: quod propter studium cum rem familiarem negligere videretur, à filiis in iudicium vocatus est. tum Senex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat, & proxime scripserat OEDIPVM Coloneum recitasse iudicibus, quæsisseq; num illud carmen desipientis videretur: quo recitato sententiis iudicum est liberatus. Num igitur hunc, addit, num Hesiodum, Simonidem Stesichorum, num quos ante dixi Isocratem. Gorgiam, num Homerum, num philosophorum principem Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Xenocratem, num postea Zenonem, Cleanthem, Diogenem Stoicam coegit in suis studiis obmutescere senectus? an non in omnibus his studiorum agitatio vitæ equalis fuit?*

VII. Commodum sit, quod senectuti plurima priuilegia summorum Pontificum decretis, Imperatorum constitutionibus, iureq; communi hæctenus sint delata, de quibus multa apud Iureconsultos, vt PETRVM Gregorium in syntagmate, Tiraquellum, & alios. Inter ea sunt. Seniores ante alios sententiam dicere, priore loco sedere, primos consiliis & decretis subscribere, non posse eos sine venia in ius vocari, ad eos tanquam ad egregias personas iuramēta transmitti, in eundo alios præcedere, apud illos clauces, anulos, sigilla custodiēda deponi, in communibus actionibus eos aliis anteferri, & vt est apud Ciceronem de Senectute, studiose Romæ & in aliis ciuitatibus obseruari, salutaris, appeti, assurgere, deduci, reduci, consuli. Quanquam Christiana humilitas plerâq; istorum declinat potius & refugit, nisi publici officij ratio, aut consuetudo iam recepta aliud postulet.

G. part 1. & 2.
T. de iure pri-
mogen.

C A P V T V.

De Senectutis vitis & incommodis.

ETSİ plura aliarum ætatum sint vitia, quam senectutis, suis tamen vitis & incommodis non caret. Inter quæ primum locum iam olim obtinuit AVARITIA, sic vt TERENTIUS in Adelphis non dubitet scribere.

*Ad omnia alia etate sapimus rectius,
Solum unum hoc vitium affert Senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est.*

Et HORATIUS agens de sene:

Quarit, & inuentis miser abstinet, ac timet uti.

A. ser. 48.

A. ser. 246.

Cic. de Senect.

1. Tim. 6.

Eph. 5. 5.

A. c. 25.

A. serm. 64.

Et S. AVGVST. ad fratres in eremo. *Omnia in homine senescunt vitia, sola auaritia inuenescit.* Quod vitium, neque S. Patres, neque Ethnicorum philosophi, in senibus probarunt. S. AVGVSTINVS in quodam sermone de tempore. *Nonne, inquit, in frigidis senibus auaritia ad acquirendum tanto feruentius inardescit, quanto citius relictura est, quod acquirit? Mirabili sane dementia: grauioribus enim se sarcinis onerare festinat, cum iam peruenit, quo tendebat.* Et in eandem fere sententiam CATO. *Auaritia vero senilis quid sibi velit non intelligo: potest enim quiddam esse absurdius, quam quominus via restat, eo plus viatici quarere.* Quanquam hoc vitium, si verum fatendum est, non tam senectutis, quam senum vitium est, vt dictus quoque Cato animaduertit. *At sunt, inquit, morosi, & anxij & iracundi & difficiles senes: si quarimus, etiam auari: sed haec morum vitia sunt, non senectutis. ac morositas tamen, & ea vitia, quae dixi, habent aliquid excusationis, non illius quidem iustae, sed quae probari posse videatur.* DVPLEX siquidem est Auaritia: Altera, quae cum iniustitia coniuncta est, alienaque bona iniuste detinet, & ab omnibus passim damnatur, de qua nos non loquimur. Altera est, qua quis studet multo plus habere, quam necesse sit, aut sufficiat, de qua hic sermo est. Contra quam Paulus dixit, in epistola priore ad Timotheum. *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Et in epistola ad Ephesios vocat *idolorum seruitutem.* Cuius appellationis causam reddit S. AVGVSTINVS lib. II. de ciuitate Dei. *Auari, inquit, frui volunt nummo, uti autem Deo, quoniam non nummum propter Deum impendunt, sed Deum propter nummum colunt, quia nimirum, licet Deum agnoscant & reuereantur tanquam rerum omnium parentem, immoderato tamen affectu, quo in sordibus pecunia inhaerescunt, eum ultimum sui finem & summum bonum esse re & facto negare videntur.* Quod si affectus congerendarum opum aut seruandarum tam immoderatus non sit, videtur aliquid habere excusationis, quod probari possit, tum in seculari, si fiat ad prospiciendum liberis, tum in Ecclesiastico, si ad extruendum aliquando xenodochium, sacellum, altare.

Quando autem affectus sit immodicus, ex duobus vel tribus fere signis colligitur: Primum est, quando auarus suorum nummorum intuitu vehementer recreatur. *Auarus, inquit, S. AMBROSIVS, semper aurum, semper argentum videt, semper redditus computat, gratius aurum insuetur, quam Solem.* Et apud Poetam sic auarus quidam loquitur.

Populus me sibilat: at mihi plaudo

Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.

Secundum lignum est, quando pecuniam velut rem sacram veneratus, ne attingere quidem audet: sed arte collectam centum clauibus inclusam seruat, neminēq; vel locum vbi reclusa sit patefacit. Tertium est, quando nihil in pauperes, in loca pia, aliosq; liberales vsus erogat, quando in ædibus omnia squalent, vestes sordēt, mensa parcissima, suppellex immunda, quando sibi quoq; necessarium cibum & potum subtrahit, vt arcæ parcat.

II. vitium in Senibus est iracundia, quod paulo ante in iisdem notauit CATO. ac ARISTOTELES quidem in secundo Rhetoricorum asserit iras senum acres & acutas esse. Verum hoc vitium non ætatis, sed morum senilium quoq; vitium est, & non est nisi in iis qui sibi imperare nesciunt. Iræ enim affectus, cum in probis senibus prudentia & ratione regatur, tantum abest, vt sit vitium, vt etiam virtutis nomen mereatur. S. BASILIUS in homilia contra irascentes. *Ira, ait, bonarum actio-*

A c. 15.

num sepe ministra est, cumq; ratione ducitur, fortitudinem, iustitiam, constantiamq; parit. Et ideo veteres eam fortitudinis cotē appellabant. Et S. GREGORIUS 5. Moralium. *Quando ira, vt instrumentū virtutis assumitur, quasi arcilla ad obsequiū parata, a ratione tergo nunquā discedat.* imo S. CHRYSOST. in commentario Psal. 131. & in opere imperfecto in Matthæum, in homilia II. docet eum peccare, qui cū ratio docet esse irascendū, non irascitur. *Patiētia enim præter rationē suscepta, inquit, est potius stupor quidā mentis, qui vitia seminat, negligentia nutrit: qui autē opportune excādescit, virtutem exercet præstantissimam, quia ira illa nō ex perturbatione oritur, sed ex iudicio.*

B hom. 10.

Cic. Tusc. 4.

G. c. 31.

III. Vitij vel incommodi loco sint ea, quæ commemorat HORATIUS in sua Poetica.

Multa senem circumueniunt incommoda, vel quod

Querit & inuentis miser abstinet, ac timet uti,

Vel quod res omnes timide, gelideq; ministrat;

Dilator, spe longus, iners, auidusq; futuri,

Difficilis, querulus, laudator temporis acti

Se puero, censor castigat orq; minorum.

VERVM, vt inquit CICERO, multa ex his non sunt vitia Senectutis, sed inertis, ignauæ & somniculosæ Senectutis, vt petulantia non est omnium adolescentum vitium, sed impurorum tantum. Deinde ea omnia, quæ ab Horatio numerata sunt, inter graua vitia nullo modo sunt habenda, sed tantum ostendunt vina quamuis optima suas quoque habere fæces, quæ tamen vini suauitati & generositati nihil detrahant.

C. de Senect.

IV. & postremum incommodum est, quod senectus sit obnoxia morbis, imo ut loquitur T E R E N T I V S in Phormione. *Senectus ipsa morbus est.* Et ut canit Poeta Cornelius Gallus.

*Haec sunt primitiae mortis, his partibus atas
Defluit, & pigris gressibus ima petit.
Non habitus, non ipse color, non gressus euntis,
Non species eadem, quae fuit ante, manet.
Labitur ex humeris demisso corpore vestis
Quaeq; brevis fuerat, iam modo longa mihi est.
Nec caelum spectare licet, sed prona senectus
Terram à qua genita est, & reditura, videt.
Fitq; tripes prorsus quadrupesq;, ut paruulus infans
Et per sordentem flebile serpit humum.*

Quanquam ista incommoda non sunt in omnibus senibus, sed paucis decrepitis. Quaedam etiam, ut C A T O apud Tullium respondet, non senectuti, sed inualetudini tribuenda. *Quid mirum, addit, in senibus, si infirmi sunt aliquando, cum id ne quidem adolescentes effugere possint? Resistendum senectuti est, eiusq; vitia diligentia compescenda sunt, pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem. habenda ratio valetudinis: utendum exercitationibus modicis, tantum cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur.* Deinde, inquit, ipsa defectio, adulescentiae vitis efficitur sepius, quam senectutis: libidinosae enim & intemperans adulescentia effaetum corpus tradit senectuti. Hæc omnia sapiens C A T O Maior. Adde ex Hippocratis sententia solere Seniores, ut plurimum minus quam iuuenes egrotare, quam confirmat quotidiana experientia in multis.

H.apho1.13.

C A P V T VI.

De medijs perueniendi ad laudatam Senectutem.

PRIMUM medium est recta institutio adolescentiæ & iuuentutis. Nam in Deuteronomio ait Mōyses. *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & Senectus tua.* Et Salomon Prouerbiū est. *Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Et Ecclesiasticus. *Quæ in iuuentute tua non congregasti, quomodo inuenies ea in senectute?* Et S. CYPRIANVS de 12. abusionibus. *Sicut fructus non inuenitur in arbore, in qua flos prius non apparuerit: Sic in Senectute honorem legitimum assequi non poterit, qui in adolescentia disciplina alicuius exercitatione non laborauit.* Et A R I S T O T E L E S in secundo libro de moribus ait. *Non parum refert, quemadmodum ab adolescentia consuecat aliquis, sed quamplurimum, imo totum in eo consistit.* Atq; huc pertinet Bianthis dictum relatū à S. B A S I L I O in libro de legendis libris gentilium.

Deut. 32. 25.

Prou. 22. 6.

Eccle.

C. c. 3.

A. c. 1.

NEC.

NEC Biantis, inquit, saluberrimum dictum præteribo, qui ad Ægyptios eunti filio ac percunctanti, quid ei maxime gratum faceret. Viaticum, inquit, senectutis possidendo, virtutem videlicet viaticum appellans, ac breui definitione describens, ut humana vita utilitatem suppeditantem definiuit. CATONIS quoq; apud C. de Senect.
Ciceronem hæc verba sunt. Non cani, non rugæ repente afferunt auctoritatem, sed honeste acta superior ætas, quæ fundamentis adolescentiæ cõstituta fructus capit auctoritatis extremos.

II. Medium est, quod si recta institutio illa in adolescentia, vel etiam virili ætate neglecta aut contempta fuerit, non idcirco spes omnis laudabilis Senectutis secururæ abiicienda est. Nam & LACTANTIVS cum dixisset, ætatem iuuenilem ex iis esse, quæ maxime ad delinquendum irritarent, subdit. Multi tamen in prima ætate turpes, & omni iudicio damnati postmodum laudabiles extiterunt. Et S. AVGVSTINVS. Nonnullos, inquit, legimus & vidimus, qui aut adolescentiæ vanitate, seu ignorantia cecitate decepti vario peccatorum genere tenebantur obnoxij, deinde ocysus ab errore conuersi, maiora adhuc opera fecisse iustitiæ, quam antea peccata admiserunt. Et CICERO in oratione pro M. Cœlio. Multi nostra, ait, & patrum maiorumq; memoria summi homines, & clarissimi ciues fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximia virtutes, firmata iam ætate extiterunt, ex quibus neminem mihi necesse est nominare, nolo enim cuiusquam fortis atq; illustris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. Quod si facere vellem, multi à me summi atq; ornatiissimi viri predicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines nominarentur, quæ multis postea virtutibus oblecta adolescentiæ, qui vellet, excusatione defenderet. At nos in Christiana religione non dubitamus tales nominare, qui post adolescentiam perperam transactam tandem sanctissime in extrema senectute vitam clauserunt, imo in numerum sanctorum sunt relati, vt S. Maria Magdalena, S. Maria Ægyptiaca, S. Pelagia pœnitens, quæ in profusa luxurie ante conuersionem vixerunt. Vt adolescens ille apud Eusebium à S. Ioanne Apostolo Episcopo commendatus, & ex latronum principe demum conuersus, Vt E. lib. 7. c. 17.
S. Moses Ægyptius qui item è latrone factus Anachoreta, multos alios latrones teste Nicephoro ad meliorem frugem reuocauit, imo & monachos fecit. Vt ipse S. AVGVSTINVS, qui in libris Confessionum non dubitauit toti mundo patefacere ipse, quemadmodum adolescentiæ annos in omni licentia trãsegerit, ac tandem per pœnitentiã ad Deum syncere & serio conuersus fuerit, quod antidotum pœnitentiæ nemini etiamsi perditissime in decrepitam vsq; ætatem vixisset à Deo negatum est. N. l. 1. c. 36.

III. Medium est, vt quisquis ad Senectutem iam peruenit, co-

gitet non satis esse adolescentiæ & constantis ætatis annos cum laude percurrisse, sed nouo opus esse studio & vigilantia ad adaugendas virtutes pristinas: eoq; magis quo animus in Senectute magis viget, & à perturbationibus magis est alienus, alioquin, vt dicebat CATO eo res esset indignior, cum cæteræ ætatis partes bene transactæ forent, extremum actum tanquam ab inerti Poeta fuisse neglectum. Hinc scripsit CICERO in primo de officiis, *nihil magis cauendum esse Senectuti, quam ne languori se, desidiaq; dedat.* & CATO apud eundem. *Videtur, vt senectus non modo languida atq; iners non sit, verum etiam sit operosa, & semper agens aliquid & moliens, tale scilicet, quale cuiusq; studium in superiore vita fuit. Quid? quod etiam addiscunt aliquid: vt Solonem versibus gloriantem videmus, qui se quotidie aliquid addiscentem senem fieri dicit: vt ego feci, qui Græcas litteras senex didici: quas quidem sic auide arripui, quasi diurnam sitim explere cupiens.*

IV. Medium est, sobrietas victus, potus. Vnde Ecclesiasticus cap. 37. 34. *Propter crapulam mihi obtulerunt, qui autem abstimens est, adiiciet vitam.* Et Hippocrates ac Plinius docet varietatem & condimenta ciborum minuere vitæ. & HORAT. li. 2. Satyra 2. canit. *Simul assis mistueris elixa, simul conchilia turdis, Dulcia se in bile vertent, stomachoq; tumultu Lenta feret pituita.*

V. est, vt non ita se dedat laboribus, quin aliquando ab iisdem respiret, & corpus animumq; honestis recreationibus oblectet, tanto alacrius ad consuetos labores reuertatur. *Nec enim delectatio & quies, teste Aristotele in decimo Ethicorum, propter se queritur in humana vita, sed propter operationem.* Certe & Theologi probant Eutrapeliam. Vnde S. GREGOR. Nazianzenus in Maximum scribens sic loquitur de seipso. *Locus porro in quo spatiabar, maris ripa erat: soleo enim ferè huiusmodi oblectamentis labores dissoluere ac relaxare, quando quidem nec perpetuam contentionem neruus ferre potest, sed relaxare quandoque arcus cornua oportet: siquidem rursus intèndendus sit, ac non sagittario inutilis tum futurus, cum eo utendum erit.*

VI. est ORATIO, hoc est, vt statum suum periculis plenum, & mortis proximum sæpe Domino Deo commendent, & orent cum psalte regio.

A. c. 6.
S. Tho. 2. 2. q.
168. 2. 2.
G. orat. 28.

C. coll. 24. c. 21.

regio. *Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine spes mea à iuuentute mea.* P^{sal.} 70. 5 & 9.
Ne proicias me in tempore Senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas
me. Et iterum. Deus docuisti me à iuuentute mea, & vsq; nunc pronuntiabo mi- 1b v. 17. 18.
rabilia tua. Et vsq; in senectam & senium Deus ne derelinquas me. Et. Inclina cor P^{sal.} 118. 36.
meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Et. Delicta iuuentutis mea, P^{sal.} 24. 7.
& ignorantias meas ne memineris.

C A P V T VII.

Quousque homines à condito orbe ætatem produxerint.

RESTAT, vt breuissime inquiramus, quousq; homines hætenus à conditi mundi scilicet temporibus, ætatem produxerint. Ex diuina certe Scriptura habemus eos vsq; ad diluuium generale, hoc est, per mille quinquaginta sex annos, quosdam vsq; ad nongentesimum produxisse, nullum autem ad millesimum. Nam de primo omnium hominum parente sic in Genes. loquitur diuina Scriptura. *Et factum est omne* Gen 5. 5.
tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est. Et de Jared. Gen 5. 20.
Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni & mortuus est. Et de Mathufala. *Facti sunt omnes dies Mathufala nongenti sexaginta nouem anni,* Gen 9. 29.
& mortuus est. Et de Noe. Et impleti sunt dies eius nongentorum quinquaginta annorum & mortuus est. Vnde habes tres Adamo longæuios fuisse, Jared, Mathufala & Noe.

CVR autem tunc tam diu homines vixerint variæ redduntur à S. Patribus causæ. 1. est, bonitas naturæ hominis recens conditi, necdum tot morbis fractæ & vitiatæ, vt nunc est. 2. scientia Adami: nouerat enim perfecte naturales vires herbarum, fructuum, lapidū, aliarumq; rerum; quæ vim producendi vitam humanam obtinebant, quibus vsus & ipse est, posterosq; vti docuit. 3. vt per lōgam vitam illorum hominum posset multiplicari genus humanum: id enim in isto mundi exordio necessarium. 4. vt longæuæ vitæ beneficio inuenirent & excogitarent artes ad humanas necessitates vtilitatesq; necessarias, quod fieri non poterat, citra diuturni temporis experientiam. Scite enim dictum est ab Aristotele tempus esse inuentorem & promotorem artium & scientiarum. Vnde Iosephus in Antiquitatum Iudaicarum libris auctor est, Ios. lib. 1. c. 3.
 Astronomiæ & Geometriæ disciplinarum certitudinem non potuisse maiores nostros assequi, si minus sexcētis annis vixissent, cuius causam reddit, quod annus Magnus, quo elapso eadem significationes tempestatum & siderum, teste Manilio, reuertuntur, tot annis definiatur.

NE c mysterio caret, quod nemo istorum longæuorum attigerit annum 1000. vt nempe indicaretur vitam illorū Patrum etiam si diutissime vixerint, esse in ita. vni^o diei respectu æternitatis iuxta illud P^{sal.} 89.

Mille

Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ quæ præterit. Cum quo conuenit, quod M. TVLLIVS in prima Tusculana scripsit in hæc verba. Apud Hypanim fluum, qui ab Europæ parte in Pontem effluit, Aristoteles, inquit, bestiolas quasdam nasci, quæ unum diem uiuant. Ex his igitur hora octaua quæ morua est, prouecta ætate mortua est, quæ uero occidente Sole, iam decrepita; eo magis, si etiam solstitialis dies fuerit. Confer nostram longissimam ætatem cum æternitate in eadem propemodum ætate, qua illa bestiola, reperiemur.

OMNIBVS uero clausula illa. *Et mortuus est*, in Scripturis apposita est, vno Henoch excepto, ut liqueat DEVM veracem fuisse, qui dixerat Adæ in Paradiso. *Si cederitis, morte moriemini*: dæmonem autem mendacem, qui promiserat. *Necquam moriemini*. Deinde, ut eluceret discrimen inter hanc præsentem vitam, quæ morte finitur, & futuram vitam propter æternitatem interminabilem. Denique, ut ostenderetur, nihil diuturnum esse, quod sine aliquo concluditur. Quicquid enim præterit, quantumcunque fuerit, pro nihilo ducitur, ut apud Cicero- nem philosophatur CATO.

C. de Senect.

Psal. 89. 10.

Eccl. 18. 8.

Gen. 2. 29.

Gen. 11. 32.

Gen. 23. 1.

Gen. 25. 7.

Gen. 35. 28.

Gen. 47. 28.

Deut. 34. 7.

Iud. 2. 8.

Iob. 42. 16.

Tob. 14. 2.

Iud. 16. 28.

POST diluuium in ætate hominum id fere seruatum est, quod re- gius Propheta canit in Psalmis. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: Si autem in potestatibus octoginta anni & amplius eorum labor & dolor.* & Ecclesiasticus. *Numerus, inquit, dierum hominum, ut multum centum anni, quasi gutta maris aquæ deputati sunt, & sicut calculus arena, sic exigui anni in die aui.* Solus NOE post diluuium longius limites eos excessit. *Nam impleti sunt, inquit Scriptura, dies eius nongentorum quinquaginta annorum, & mortuus est.* Minus alij sequentes. De Thare enim patre Abraham ita loquitur. *Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran.* Et de Sara. *Vixit autem Sara centum viginti septem annis, & mortua est.* Et de Abraham. *Fuerunt dies vitæ Abraham centum septuaginta quinq. anni.* Et de Isaac. *Completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.* Iacob uero eadem tribuit annos vitæ 147. IOSEPH annos 120. totidem Moyfi. IO- SVE annos 110. IOBI 40. TOBIÆ 102. IVDITHI 05. & IOADÆ Pontifici 130. PINEDA noster putat IOB annos 280. vixisse, si anni calamitatis annumerentur.

2. Pat. 24. 15.

Eufl. 3. c. 26.

IN NOVO quoq; Testamento post natum Christum nonnulli san- cti, (ut alios omitam) centesimum egressi sunt, ut S. SIMEON Hieroso- lymitanus Episcopus post Iacobum fratrem Domini ordinatus, Salua- toris propinquus, qui ceterum viginti annorum crucis martyrium con- stanter, teste Hegesippo apud Eusebium, pertulit. 2. est S. PAVLVS primus eremita, cuius vitam scripsit S. HIERONYMVS, & obiit anno 6. Constantij Imperatoris annum decimum tertium agens, supra cen- tesimum. 3. est S. ANTONIVS, cuius vitam scripsit S. ATHANASIVS, & centum

centum quinque annos vixit. 4. est S. ARSENIUS, quem S. HIERON. H. ep. 27. numerat inter præcipuos eremi cultores, qui ad annum centesimum, teste Simeone Metaphraste peruenit. 5. sit S. ROMVALDVS Anachoreta, qui collapsam eremiticam disciplinam in Italia restituit, & teste P. PËTRO Damiani Cardinale vixit annos centum viginti, quorum 20. in seculo, tres in cœnobio, reliquos vero exegit in solitudine.

PLINIVS secundus gentilis de longævis sui ævi in naturali historia scribens. *Accedunt, inquit, experimenta & exempla recentissimi census, quem intra quadriennium Imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusq; censores egerunt. Et ut multos omittam, inuenti sunt duo, alter Bononia, alter Arimini centum quinquaginta annorum. In regione autem Italia octaua centum annorum censi sunt homines quinquaginta quatuor: centum denum homines quinquaginta septem: centum vicenum quinum homines duo: centum tricenum homines quatuor: centum quinum aut septenum, totidem: centum quadragenum homines tres.* Pl. lib. 7. c. 49.

DE IOANNE de Temporibus, qui tempore CAROLI Magni in trecentesimo annu vixerit fabulosam putamus historiam. Veriorem credimus de homine INDICO, qui nostro ævo in trecentesimo & septuagesimo eoq; amplius adhuc spiritum trahit, sed vt apparet non sine miraculo. Ita enim nostræ Societatis Patres ex Indiæ Orientalis Residencia Peguana, Coccino ad 15. Octob. anni 1605. ad nos scripserunt. *Rem dicam, ait Scriptor Petrus Eutitius, quæ omnium hominum opinionem excedat, tot tamen testibus omni exceptione maioribus probatam, vt non adhibere fidem turpius, quam decipi sit. VI Rest Ciandecani antea Ethnicus, nunc Maurus, à bobus scilicet ad asinos, qui quartam nunc hominum vivit atatem in optima valetudine, trecentos & septuaginta annos vixit, ter seniuit, tertioq; rediit ad florentem atatem. Tres uxores senio confectas deduxit ad tumulum. Filiam, nepotes habet nonagenarios. eius regni duodeuiginti Reges sibi mutuo post mortem superiorum succedentes vidit, aliq; huiusmodi narrat, quæ nisi vidisset, eisq; interfuisset, vix ac ne vix quidem homo sine litteris ac rusticus didicisset. Hic in prima sua atate cum adoleceret, ad vadum cuiusdam fluminis se hominem album flavo capillo, vestitum lancis, manibus ac pedibus, nec non latere transuerberatum flumen traicere cupientem inuenisse dicit, eumq; ab se in humeros sublatum in alteram fluminis ripam fuisse delatum. Quo beneficio ille, quisquis fuerit volens gratiam referre, conuersus ad vectorem suum. Vade, inquit, non morieris, donec huc iterum redeam, atq; hæc omnia meo subiiciantur imperio. Quibus dictis evanuit: nec dum eundem rediisse comperimus. HÆC ex P. Melchiore Fonseca, qui ex eodem homine hæc sæpe multis presentibus sciscitatus litteris mandauit, accepi. quibus omnes Patres ac Lusitani, qui huc ex Bengala, vt de re omnium sermone vulgata, redierunt, locupletissimi testes subscribunt. IDEM habet PËTRVS Mafæius*

Nauclerus 361.
Ep. ad Claud.
General.

fæius historiarũ Iudaicarum lib. 11. pag. 213. Et addit. *Huic aliquoties iam deciderant dentes, aliis continuo subnascentibus: Et barba ubi prorsus incanuisset, in atrum denuo colorem idg, paulatim semetipsa vertebat. Is propter miraculi novitatem Sultani stipendius ali consuetus idem vitæ subsidium ab Nonnio petiit. Nonnius haud grauate assignavit.* Hæc ille.

VIDE De Statu Ætatum, Adolescentiæ, Infantia, Pueritiæ.

D E V I D V I T A T I S

S. T. A. T. V.

C A P V T I.

Quid Nomine Viduitatis intelligatur?

NOMINE Viduitatis hoc loco intelligimus voluntarium cœlibatum post nuptias primas, vel à viro vel à muliere susceptum: qui si voto confirmetur proprie nomenclaturam **STATVS** Viduitatis vendicare sibi potest, propter immobilitatem conditionis viuendi quam à voto accipit, vt alibi diximus. Hanc sacram Viduitatem tanti fecerunt S. Patres, vt integros libros de ea & quidem ad pias Viduas, scripserint; vt S. **AMBROSIVS** librum vnum de viduis. S. **HERON.** epistola ad Saluinam de seruanda Viduitate, & ad Furiam, de eadem, quas ad Hedibiam quæstione prima vocat libellos. Scripsit & ad Ageruchiam viduam de monogamia. S. **AVGVSTINVS** de bono vel perfectione viduitatis ad Iulianam, & epistola ad Probam, quam vocat religiosam famulam **DEI**. B. quoque **FVLGENTIVS** ad Gallam de consolatione super morte mariti, & de statu viduarum per multa capita. Quod autem S. Patres præcipue loquantur de Viduitate Deo promissa per votum, ad quam & Viduas hortantur, liquet ex verbis S. **AVGVSTINI**: ita enim alloquitur Iulianam in libro citato. *Si nondum Deo vouisses continentiam vidualem, exhortaremur profecto vt voueres. Quia vero iam vouisti, exhortamur, vt perseueres. Talia mihi tamen video esse dicenda, quibus eam diligant & arripiant, & qua adhuc nubere cogitabant.* Et ante eum **TERTVLLIANVS** de resurrectione carnis. *Virginitas & Viduitas, & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, de bonis carnis DEO adolentur.*

A d hunc Viduitatis Statum hortatur Corinthios Apostolus, cum ait. *Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, se sic permaneant, sicut ego. Quod si non se continent, nubant.* Ita enim intellexit verba S. **AVGVSTI-**

NVS.

In præfat.

Amb. tom. 1.

H. ep. 9. 10. 150.

Id. ep. 11.

A. ep. 121.

F. ep. 2.

A. c. 19.

2. Cor. 7. 8.

NVS de bono Viduitatis, & Fulgentius ad Gallam. *Ait itaq; Apostolus, in-* A. c. 2.
F. ep. 1.
quit ille, Doct̄or gentium, vas electionis. Dico autem innuptis & viduis, bonum
est illis si sic permanserint, sicut & ego. Hæc verba ita intelligenda sunt, ut non exi-
stimemus non oportere innuptas dici, quia nuptias videntur expertæ: innupta-
rum enim nomine illas significat, quæ non sunt nuptiis alligatæ, siue fuerint, siue
non fuerint. Quod alio loco aperit, ubi ait. Diuisa est mulier, innupta & virgo.
Quando utiq; & Virginem adiungit, quod mulierem innuptam nisi viduam vult 1. Cor. 7. 31.
intelligi? Vnde etiam deinceps vno innupta nomine professionem utramq; com-
plectitur dicens: Quæ innupta est sollicita est ea quæ sunt Domini, quomodo placeat
Deo: quæ autem nupta est, sollicita est quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. In-
nuptam certe non eam tantum intelligi voluit, quæ nunquam nupsit, sed etiam
eam, quæ nuptiarum vinculo per viduitatem liberata nupta esse desistit: nam ideo
& nuptam non dicit, nisi eam quæ virum habet, non etiam eam quæ non habuit,
& non habet. Quapropter vidua omnis innupta est, sed quia non omnis innupta
vidua est: sunt enim & virgines, ideo hic utrumq; posuit, ubi ait. Dico autem in-
nuptis & viduis, tanquam diceret. Quæ dico innuptis, non eis solis dico, quæ vir-
gines sunt, sed etiam eis quæ viduæ sunt, bonum esse illis, si sic permanserint, sic-
ut & ego. Hæc Augustinus. Idem B. FVLGENTIVS. Apostolici, ait, te oportet F. c. 5.
1. Cor. 7. 34.
indisincter meminisse sermonis, quo ait. Mulier innupta & virgo sollicita est,
quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu. Innuptam hic viduam dicit,
non quia omnino non nupsit, sed quia viro mortuo soluta fuerit vinculo nuptia-
li, de quo alio loco dicit. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Hanc 1b. 39.
ergo sanctam iubet esse, & corpore & spiritu. Et infra. Mulier ergo innupta, id est,
vidua, cui precipitur, ut sit sancta corpore & spiritu, sicut corpore desistit marito
seruire, sic non debet corde carnalia cogitare.

C A P V T II.

De Præstantia Status Vidualis.

PRÆSTANTIAM Status vidualis possumus discere primo ex diuinis
 Scripturis; nam Scripturæ clare ostendunt ex omni genere homi-
 num maxime Deo cōmendatas fuisse viduas & pupillos. nam olim in
 Exodo lex à Deo lata est. *Vidua & pupillo nō nocebitis. Si laferitis eos, vocife-* Exod. 22. 22.
rabūtur ad me, & ego audiam clamorē eorum, & indignabitur furor meus, percu-
tiamq; vos gladio, & erūt uxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Et in Deu-
 teronomio de Deo dicitur. *Facit iudiciū pupillo & viduæ, amat peregrinū, &* Deut. 10. 18.
dat ei victū atq; vestitū. Et in Psalmis. *Exultate in cōspectu eius, turbabuntur à* Psal. 67. 6.
facie eius patris orphanorū & iudicis viduarū. Et rursus. *Dominus custodit adue-* Psal. 145. 9.
nas, pupillū & viduā suscipiet. Et in Prouerbiis. *Domum superbōrū demolietur* Prou. 15. 25.

- Dominus, & firmos faciet terminos viduæ. 2. maxime Scriptura in eo reprehendit iudices & præfides populi, quod viduarum nullam rationem habuerint, vt in Psalmis. Viduam & aduenas interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt, non videbit Dominus. Et in Sapientiæ libro dicunt. Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ. Et apud Isaiam de iis dicitur. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos. Et apud Ieremiam. Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt. nunquid super his non visitabo? Et apud Ezechielem. Pupillum & viduam contristauerunt apud te. Deinde de Pharisæis Christus apud Matthæum. Væ vobis, inquit, Scribe & Pharisei hypocrite, quia comeditis domos viduarum, propter hoc amplius accipietis iudicium. 3. Scriptura omnem pietatem in viduis collocat; nam Iacobus Apostolus ita loquitur. Religio munda & immaculata apud DEVM & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 4. iubet veras viduas honorari, & ad honorificum in Ecclesia gradum promoueri, vt in epistola priore ad Timotheum. Viduas, inquit Apostolus, honora, quæ vere viduæ sunt. Et infra. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor. Eligebatur in diaconissam, quod erat munus præfecturæ, vt præset instruendis in fide fœminis baptizandis, vt tradit Epiphanius in compendiaria doctrina. Debat autem esse sexagenaria, quia auctore Chrysostomo in talibus non erat periculum incontinentiæ: vniue marito tantum copulata, quia hoc signum erat maioris honestatis & pudicitæ, ait Theophylactus. Vnde S. AMBROSIVS libro de Viduis. Viduis etiam honorificentia larga defertur, vt etiam ab Episcopis honorentur. Qualis autem eligi debeat ipso docto Doctoris sermone describitur. Non minus, inquit, sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor. Non quo senectus sola viduam faciat, sed quo viduitatis merita stipendia sint senectutis. Nam vtiq; illa præclarior, quæ calorem adolescentiæ & iunioris feruescentem edomat atatis ardorem, nec mariti gratiam, nec vberiora liberorum oblectamenta desiderans, quam quæ effecta iam corpore, frigida senectute, matura eni, nec calere voluptatibus potest, nec sperare de partu.*
- EX S. PATRIBVS quoq; præstantiam eiusdem Vidualis Status discere possumus. Et primo ex discrimine trium graduum Castitatis, quos illi assignant, vt S. MARTIALIS epist. ad Tolosan. cap. 14. & 15. Ultra hunc gradum, ait, (coniugalem) licite concessum homini, viduitatem in premio maiori constituit Dominus. Ideo prædico vobis, quicumq; in vobis viduitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis DEI. Et S. AMBROSIVS libro citato. Docemur, inquit, triplicem castitatis esse virtutem. Vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitalis. Non enim aliam sic prædicamus, vt excludamus alias. Suis quibusq; professionibus ista conducunt. In hoc Ecclesiæ opulens disciplina: quod quos præferat habet, quos reiciat

ciat non habet, atq; utinam nunquam habere possit. Ita igitur virginitatem predicamus, ut viduas non reiiciamus: ita viduas honoramus, ut suus honos coniugio referuetur. Non nostra hoc praecepta, sed diuina testimonia docent. Deinde S. HIERONYMVS lib. I. aduersus Iouinianum. Ut poma, ait, ex arbore, frumentum è stipula, ita virginitas è nuptiis. Centesimus, & sexagesimus, & tricesimus fructus, quanquam de vna terra, & vna semente nascantur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & federans maritum pingit & coniugem. Sexaginta vero ad viduas, eo quod in tribulatione & angustia sunt posita. Vnde & superiori digito deprimuntur, quantoq; maior est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est premium. Porro centesimus numerus, diligenter queso Lector attende, de sinistra transfertur ad dextram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in laua nuptia significantur & viduae, circulum faciens, exprimit Virginitatis coronam. LEGE Marianum in scholiis Hieronymi. Eodem tendunt verba B. FVLGENTII ad Gallam. F. c. 6. Vtrumq;, inquit, donum Dei est, & coniugalis pudicitia, & continentia vidualis, I. Cor. 7. 7. vnusquisque enim habet proprium donum ex Deo: & illud quidè quantum in se est laudabile, quia bonum, hoc autè laudabilius, quia melius. Coniugali namq; seruitute, turpitude vincitur fornicationis: viduali vero libertate crescit dignitas castitatis. Illic fides cõsultat infirmitati, ne cadat in vitium: hic se fidelis animus ad virtutis extendit augmentum. De coniugatis enim dicitur. Propter fornicationem I. Cor. 7. 2. autem vnusquisque suam uxorem habeat, & vnaqueq; suum virum habeat. De vidua vero dicitur. Beatior autem erit si sic permanserit. Proinde in eo, quod ex lb. 40. coniugata facta es vidua, donum DE Iauctum tibi magis existima, non oblatum: neq; enim te deseruit, qui tibi sequendam viam vitæ melioris ostendit: gradibus te voluit dominus ad meliora conscendere.

CAPVT III.

Quanti fecerint Ethnici Castitatem Vidualem.

PATRES Prisci iidem, non neglexerunt commune facere nos quantum olim solo lumine naturæ ducti Ethnici fecere castitatem vidualem. Nam vetustissimus Latinorum omnium TERTVLLIANVS, (licet in eo errore hæretico lapsus fuerit, quod solam Monogamiam licitam voluerit Christianis,) ita de illis testatur in fine Exhortationis suæ ad Castitatem. Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, ut & virginibus legitime nubentibus vniuiram pronuba adhibeatur, & si auspici initium est. Item in quibusdam solennibus, & Auspiciis, ut prior sit vniuiræ locus. Certe Flaminia non nisi vniuiræ est, quæ Flaminia lex est. Nam duo ipsi Pontifici Maximo iterare Matrimonia non licet, quod Monogamia gloria est. Et infra. Erunt nobis in testimo-

nium & feminae quaedam seculares, ob Vniuiratus obstinationem famam consecuta: ut Dido, quae profuga in alieno solo, ubi nuptias Regis ultro optasse deberat, ne tamen secundas experiretur, maluit è contrario vti, quam nubere. S. HIERONYMVS in libro primo aduersus Iouinianum. Veniam, inquit, ad maritatas, quae mortuis, vel occisis viris, superuiuere noluerint, ne cogentur secundas nosse concubitus, & quae mire vnicos adamauere maritos, ut sciamus digamiam apud Ethnicos etiam reprobari. Dido soror Pygmalionis, multo auri & argenti pondere congregato in Africam nauigauit, ibiq; urbem Carthaginem condidit, & cum ab Iarba Rege Lybia in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec conderet ciuitatem. Nec multo post extructa in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere, quam nubere. Casta mulier Carthaginem condidit, & rursum eadem urbs in castitatis laude finita est. Et multo post. Martia Catonis filia minor, cum quaereretur ab ea, cur post amissum maritum, denuo non nuberet, respondit non se inuenire virum, qui se magis vellet, quam sua. Quo dicto ostendit diuitias magis in vxoribus eligi solere, quam pudicitiam, & multos non oculis, sed digitis vxores ducere. Eadem cum lugeret virum, & matrone ab ea quaererent, quem diem haberet luctus vltimum, ait, quem & vita. Arbitror, quae ita virum quarebat absentem, de secundo matrimonio non cogitabat. Brutus Portiam virginem duxit vxorem. Martiam Cato non virginem. Sed Martia inter Hortensium Catonemq; discurrit, & sine Catone viuere Martia potuit, Portia sine Bruto non potuit. Magis enim se vnicis viris applicant feminae, & nihil aliud nosse magnum arctioris indulgentiae vinculum est. Ananiam cum propinquus moneret, ut alteri viro nuberet, esse enim ei & aetatem integram, & faciem bonam. Nequaquam, inquit, hoc faciam. Si enim virum bonum inuenero, nolo timere, ne perdam: si malum, quid necesse est, post bonum pessimum sustinere? Portia minor cum laudaretur apud eam quaedam bene morata, quae secundum habebat maritum, respondit. Felix & pudica matrona, nunquam praeterquam semel nubit, Marcella maior rogata à matre sua, gauderetne se nupsisse, respondit, ita valde, ut amplius nolim. Valeria Messalarum soror, amisso Seruio viro, nulli volebat nubere. Quae interrogata cur hoc faceret, ait sibi semper maritum Seruium viuere. Sentio in catalogo faminarum multo me plura dixisse. Sed quid faciam, cum mihi mulieres nostri temporis Apostoli ingerant auctoritatem, & necdum elato funere prioris viri memoriter digamiae praecipua decantent? Ut quae Christiana pudicitiae despiciunt fidem, discant saltem ab Ethnicis castitatem. Hæc ille in Iouinianum. Idem in epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Legimus, ait, in veteri Testamento, semel maritatas filias Sacerdotum, si viduae fuerint, vesci debere de sacerdotalibus cibis, mortuisq; sic à patre exhibendum inferiarum officium. Sin autem alios viros acceperint, alienas eas à patre & sacrificiis fieri, & inter externas debere deputari. Quod quidem obseruat & gentilitas in condemnationem nostri, si hoc non exhibi-

exhibeat veritas Christo, quod tribuit mendacium diabolo, qui & castitatem reperit perditricem. Hierophanta apud Athenas eniratur, & aterna debilitate fit castus. Flamen vnus vxoris ad sacerdotium admittitur. Flaminica quoque vnus mariti eligitur vxor. Ad tauri Egyptij sacra semel maritus assumitur. Sequitur, vt dicamus de Vtilitate.

C A P V T I V.

De Vtilitate castitatis Vidualis.

VTILITATEM Status Viduitatis, vt loquar cum B. AMBROSIO A. c. 6. libro secundo, de Officiis; non pecuniary lucri astimatione subducemus, sed acquisitione pietatis, sicut Apostolus ait. Pietas autem ad omnia utilis est, 1. Tim. 4. 8. promissionem habens vite presentis & futura: Itaque in Scripturis diuinis, si diligenter queramus, saepe inuenimus, inquit ille, quod honestum est utile vocari. Et paulo post. De hac igitur tractandum est vtilitate, qua sit plena honestatis, sicut ipsis verbis definiuit Apostolus dicens. Hoc autem ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum iniiciam vobis, sed ad id quod honestum est. Liqueat igitur, quod honestum est, utile & iustum esse. Vulgo quidem hoc solum utile dicunt, quod questuosum. Nos autem de ea tractamus vtilitate, qua damnus queritur, vt Christum lucremur, cuius questus est, pietas cum sufficientia. Est ergo vtilitas alia corporalis, alia pietatis, sicut diuisit Apostolus. Corporalis enim exercitatio ad modicum, inquit, utilis est, pietas autem ad omnia utilis est. Quid autem tam honestum quam integritas? quid tam decorum, quam immaculatum seruare corpus, & inuiolatum atque incontaminatum pudorem? Quid etiam tam decorum, quam vt vidua vxor defuncto coniugi fidem seruet? Quid etiam hoc vtilius, quo regnum caeleste acquiritur? Sunt enim qui se castrauerunt propter regnum caelorum. Hucusque S. AMBROSIVS. Ex his verbis ergo, vel potius Apostoli habemus Castitatem Vidualem ad duo esse vtilem, primo ad seruandam maximam honestatem & decorum. 2. ad regnum caeleste acquirendum, quod a Christo promittitur omnibus castrantibus se propter illud. Ad quod etiam respexit S. Paulus, suadens Viduae ne secundo nubat, cum causam adiecit hanc. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto autem quod & ego spiritum Dei habeam. In qua verba alibi S. AMBROSIVS. Beatiorum esse in viduitate perseuerantem, non tantum suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quoniam igitur talis consiliary benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilis comprehendi, nec fastidiosus equari?

Quod

H. ep. II. QVOD ad primam vtilitatem honesti & decori attinet S. HIERON. ad Ageruchiam ita loquitur. *Quid si statim secundum (matiturn) perdidit vxor? societur & tertio: & si ille dormierit in quartum quintumq; procedat, vt nihil sit, quo à meretricibus differat. Omni ratione vidua prouidendum est, ne castitatis primos excedat limites: quos si excefferit, & verecundiam ruperit matronalem, in omnem debacchabitur luxuriam. Quid igitur damnamus secunda matrimonia? minime, sed prima laudamus. Abiicimus de Ecclesia digamos? absit, sed monogamos ad continentiam prouocamus. Et infra. Rem dicturus sum incredibilem, sed multorum testimoniis approbatam. Ante annos plurimos, vidi duo inter se paria vilissimorum è plebe hominum comparata: Vnum, qui viginti sepelisset vxores: alteram, qua viceesimum secundum habuisset maritum, extremo sibi matrimonio copulatos. Summa omnium expectatio, virorum pariter ac feminarum, post tantas rudes, quis quem prius efferret vicit maritus, & totius Vrbs populo confluyente coronatus & palmam tenens, adoremq; per singulos sibi acclamantes vxoris feretrum precedebat. Quid dicemus tali mulieri? nempe illud, quod Dominus Samaritana. Viginti duos habuisti maritos, & iste à quo sepeliris, non est tuus. Hæc ille in eos qui omnes decori limites excefferunt.*

I. Cor. 7. 34. VTILITATEM aliam Monogamiæ, vel Castitatis Vidualis non tacuit Apostolus in eadem priori ad Corinthios, dum æque ac Virgini promittit, si à secundo coniugio abstineat, sanctitatem spiritus & corporis, & quietem maximam ab huius seculi curis. *Qui sine, ait, vxore est, sollicitus est qua domini sunt, quomodo placeat DEO. Qui autem cum vxore est, sollicitus est, qua sunt mundi, quomodo placeat vxori. Et mulier inuupta & virgo, cogitat qua domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Porro hoc ad vtilitatem vestram dico. Que igitur, inquit Ambrosius de Viduis, refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cum supra laborem sit premium, supra usum gratia, supra opus merces?*

Ex lib. de Viduis. Adiungit idem Sanctus & alias vtilitates, quas ponam eius verbis. *Nam, inquit, confectis & miles stipendiis arma deponit, & relicto officio quod gerebat ad propria veteranus rura dimittitur, vt & ipse exercita laboribus vita requiem consequatur, & alios spes future quietis subeundis faciat operibus promptiores. Agricola quoque maturior torquendam aliis stinam committit, & iuuenili grauat opere prouidentiam cura senilis explorat: vitem facilis tōdere, quam premere, vt iuuenescantum luxuriam reprimat, & adolescentum lasciuiam falce succidat: parcorum quandam partuum castitatem docens etiam in vitibus expectendam. Similis huic vidua velut emeritis veterana stipendiis castitatis, etsi coniugij arma deponat: domus tamen totius pacem gubernat.*

Vidua monogama non otiosa est.

Rursum ibidem. *Sed fortasse aliquibus propter suscipiendos liberos coniugia iteranda videantur. Quod si filiorum studium causa nubendi est, vtiq; ubi est fructus filiorum, causa non suppetit: quanquam cuius consilij sit, iterum experiri velle frustra*

frustra tentatam fecunditatem, aut subire quam pertuleris orbitatem? Hac enim iterandi causa est filios non habentibus. Ergo illa quæ liberos suscepit, & perdidit. (cum ipsa enim maior contentio, quæ spem generandi habet) illa, inquam, nonne sibi videtur inter ipsa repetitarum federa nuptiarum, amissorum prætexere funera filiorum? Nonne iterum passura, quod repetit, & ad ipsos votorum tumulos, exceptarum orbitatum imagines lamentorum strepitus perhorrescit? Cur igitur filia dolores magis, quos times repetis, quam filios, quos iam non speras requiris? Si grauis est dolor, subterfugienda causa eius est, non petenda. Nam tibi quid consily tribuam, quæ liberos habes? Quæ tibi causa nubendi? nisi forte leuitatis error, & intemperantia usus, & saucij cogit pectoris conscientia? Sed consilium sobriis, non ebriis datur. Et ideo apud liberam conscientiam mihi sermo est, cui vtrumque integrum est. Habeat saucia remedium, honesta consilium. Tu inquam, filia quid moliris? cur heredes extraneos, cum habeas tuos? Non filios desideras, quos habes, sed seruitutem, quam non habes. Generare liberos vis, non fratres futuros tuorum, sed aduersarios filiorum. Quid est ergo generare alios liberos, nisi spoliare, quos habes liberos: quibus pariter & auferuntur pietatis officia, & compendia facultatum?

Inutile esse viduas nubere iterum, si uel liberos habeant, siue non.

Deniq; addit S. AMBROSIVS & aliam vtilitatem, quod abstinens ab altero coniugio, magis conformatur primis Patribus, ipsiq; Ecclesiæ. Lex diuina, ait, cælesti inter se coniuges auctoritate constrinxit, & difficile manet mutuus amor. Tulit enim costam de viro, & formauit feminam, ut sibi eos Gen. 2. 24. inuicem copularet dicens. Et erunt duo in carnem vnā. Non hoc de secundis, sed primis nuptiis dixit. Neq; enim Eua secundum accepit virum, neq; sancta Ecclesia secundum agnouit virum. Sacramentum enim illud magnum est in Christo & in Eph. 2. 31. Ecclesia, & ideo custodiendum est. Sed neque Isaac aliam præter Rebeccam sciuit uxore, neq; Abraham pater aliam, nisi cum Saram sepeliuit uxorem. Ita S. HIERONYMVS ad AGERVCHIAM. Prima hominis creatura nos doceat, plures H. ep. 11. nuptias refutare. Vnus Adam & vna Eua, imo vna ex eo costa separatur in feminam: rursusq; quod diuisum fuerat nuptiis copulatur dicente Scriptura. Erunt duo in carnem vnā: non in duas, nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem Gen. 2. 24. & matrem, & adhaerebit uxori suæ, certe non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert, & ad Ecclesiam, ut primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua mater cunctorum viuentium, & vna Ecclesia parens omnium Christianorum.

C A P V T V.

De Proprietatibus Viduitatis.

INTER Viduæ, de qua agimus, Proprietates vel Virtutes prima esse debet, ut immunis sit à peccato graui, nempe lethali, ut si vidua uiuat in delictis huius seculi, nam, ut loquitur Apostolus, *quæ in delictis est, vi-* 1. Tim. 5. 6.

H. ep. 10.

uens mortua est. Quid sibi vult, ait HIERON. epistolâ ad Furiam, de viduitate seruanda, hoc quod ait, Viuens mortua est? Viuere quidem videtur ignorantibus & non esse peccato mortua, sed Christo, quem secreta non fallunt, mortua est.

Ezech. 18. 20.

1. Tim. 5. 24.

Anima enim que peccauerit, ipsa morietur. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, & qua aliter se habent, abscondi non possunt. Quod dicit, istiusmodi est. Quidam tam libere & palam peccant, ut postquam eos videris, statim intelligas peccatores, alios autem, qui callide occultant vitia sua, ex sequenti conuersatione cognoscimus. Similiter & bona apud aliquos in propatulo sunt, in aliis longo vsu discimus. Quid ergo necesse est nos iactare pudicitiam, que sine comitibus & appendiciis suis, continentia & paritate fidem sui facere, non potest? Et S. AM-

A. ferm. 67.

BROSIVS de Natali Apostol. Petri & Pauli. Illa vera est mors, que etiam viuentem hominem peccatorum morte constringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur addictus, sicut ait Apostolus de illa deliciosa vidua. Hec autem viuens mortua est. S. AVGVSTINVS autem scribens ad Viduam diuitem, quæ in deliciis videbatur esse, ita loquitur.

1. Tim. 5. 6.

A. ep. 121. ad

Iobam.

Has delicias, in quibus Vidua si agit, hoc est, si in delectatione carnis heret atque habitat, viuens mortua est: multi sancti & sanctæ omnino cauentes ipsas velut matres deliciarum diuitias dispergendo pauperibus abiecerunt, & tali modo in cælestibus thesauros tutius condiderunt. Quod si tu deuincta aliquo pietatis officio non facis, tu scis quomodo de iis rationem reddas Deo. Nos non debemus ante tempus quicquam iudicare, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à DEO. Pertinet tamen ad Vidualem curam tuam, delicia si affluant ne apponas cor, ne in eis putrescendo moriatur, quod sursum esse debet ut viuatur. Te in illorum numero deputo, de quibus scriptum est. Viuent corda eorum in seculum seculi.

Psal. 61. 11.

Psal. 2. 27.

1. Tim. 5. 7.

II. PROPRIETAS est, ut sit irreprehensibilis. Et hoc præcipe, inquit Apostolus, ut irreprehensibiles sint. Tantam enim diligentiam, ut habet hic AMBROSII commentarius, actionum ac morum viduam vult habere, ut reprehendi non possit. amota enim à spe mundana conuersationis, & corporis curandi officio, propter hoc se ad Deum contulit, ut probabileni agat vitam: sublati enim occasionibus, quæ aditus solent aperire peccatis, potest bona conuersatio incolumis permanere. Talis erat sancta illa vidua Iudith, quam Scriptura his verbis laudat. Erat autè eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat diuitias multas, & familiam copiosam ac possessiones armentis bouum, & gregibus ouium plenas. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat, qui loqueretur de ea verbum malum. Si dicas nullam viduam tam sancte viuere posse, quin reprehensionem aliquorum incurrat. Respondet S. HIERON. ad Celantiam. Si nobis diligenter atq; solícite omnia ad honestatem prouidentibus, cunctisq; actibus nostris timorem DEI præferentibus, illi

Iud. 8. 7.

H. ep. 14.

detra-

detractores nihilominus infaniunt, consoletur nos conscientia nostra, que tunc maxime tuta est; tunc optime secuta est; cum ne occasionem quidem male de se sentiendi dedit. Illis enim va dicitur per Prophetam, qui dicant quod bonum est malum, qui lucem appellant tenebras. Et S. AVGVSTINVS ad dictam Viduam Probam. Sed quoniam quantalibet humana cautela suspiciones malevolentissimas non potest omni ex parte vitare, ubi pro exsultatione nostra, quicquid recte possumus, fecerimus: si aliqui de nobis, vel male fingendo, vel male credendo famam nostram decolorare conantur, assit conscientie solatium, planeq; etiam gaudium, quod merces nostra magna est in caelis, etiam cum dicent homines multa mala de nobis pie tamen, iusteq; viuentibus: illa enim merces tanquam stipendium est militatum per arma iustitie, non solum dextra, verum etiam sinistra, per gloriam scilicet & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam. 1a. 5. 10.
A. ep. 121.

III. PROPRIETAS, ut instet obsecrationibus & orationibus nocte & die, ut loquitur idem Apostolus ad Timotheum. Exemplum huius virtutis egregium præbuit apud B. LVCIAM Anna Prophetissa filia Phanael, que vidua vsque ad annos octoginta quatuor non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruens nocte ac die. Et in historia sacra S. Iudith, que non solum ipsa sæpissime orauit, ut feliciter suos à tyrannide Holophernis liberaret, sed etiam Ozia Principis Iudæ, & aliorum presbyterorum orationibus se commendauit. Vnde S. AMBR OSIUS libro de Viduis. Docet Anna quales deceat esse viduas, que immaturo mariti obitu desituta matura tamen adorem laudis inuenit, non minus religionis officio, quam studio castitatis intenta. Vidua inquit, setoginta & quatuor annorum, vidua que non discedebat de templo, vidua que ieiuniis & obsecrationibus die ac nocte seruaret. Vides qualis vidua prædicetur, & viui viri uxor, etatis quoq; iam probata processu, viuareligioni, & effata iam corpore, cui diuersorium in templo, colloquium in prece, vita in ieiunio, que dierum nocturniq; temporibus indefessa deuotionis obsequio, cum corpore agnosceret senectutem, pietatis tamen nesciret atatem. Et S. HIERON. ad Furiam. Volumus scire, quales debeant esse Vidue? Legamus Euangelium secundum Lucam. Et erat, inquit, Anna Prophetissa, filia Phanaelis de tribu Aser. Anna interpretatur gratia. Phanael in nostra lingua resonat vultum DEI. Aser vel in beatitudinem, vel in diuitias vertitur. Quia igitur ab adolescentia vsque ad 84. annos viduitatis onus sustinuerat, & non recedebat de templo, diebus ac noctibus insistens ieiuniis & obsecrationibus, idcirco meruit gratiam spiritualem, & nuncupari filia vultus DEI & atavi beatitudine diuitiisq; cense-ri. PROBÆ piæ & prædiuiti Viduæ petenti quem modum in orando tenere deberet, ita respondit AVGVSTINVS sub initium. *Quam me latificauerit ipsa petitio tua, in qua cognoui, quantam rei tanta curam geras, verbis explicare non possum. Quod enim maius negotium esse oportuit Viduitatis tue, quam persistere in oratione nocte ac die secundum Apostoli admonitionem?* Et in fine. i. Tim. 5. 5.
Luc. 2. 35.
Iud. c. 8. 9.
TO. II. 11.
H. ep. 10.

Luc. 18. 3.

Et Dominus cum semper ad orandum, & non deficiendum nos hortaretur, viduam commemoravit, quæ licet iniquum & impium Iudicem, ac Dei & hominum contemptorem ad audiendam causam suam assidue interpellando conuertit. Quam ergo præ cæteris vidua debeant vacare orationibus satis hinc intelligi potest, quod omnibus ad suscipiendum orandi studium de Viduis propositum ad exhortationis exemplum.

Luc. 2. 36.

Iud. 8. 4.

IV. PROPRIETAS, vt orationi coniungat ieiunium, cilicia, & alias pœnitentias, quod fecit, vt audiuius, Anna illa Prophetissa, & imprimis ab ea virtute laudatur S. IVDITH. Erat autem Iudith, inquit S. Scriptura, relicta eius (Manassis) vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbathæ, & Neomenias, & festa Domus Israel. Et infra. Quibus abscedentibus Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino clamabat ad Dominum. Vnde S. HIERON. ad Furiam. Legimus in Iudith Viduam consecrâ ieiuniis, & habitu lugubri sordidatam, quæ non iugebat mortuum virum, sed squalore corporis sponsi querebat aduentum. Et B. FVLGENTIVS ad Gallam viduam. Habes in veteri & in nouo Testamento sanctarum Viduarum, quibus adificeris, exempla. In veteri Testamento Iudith, Anna consideretur in nouo: quarum si Domino adiuuante imitatrix fueris & delicias carnis, & iactantiam secularem vera cordis humilitate calcabis, vt illius in te sponsi semper viuat affectus, qui semper est viuus, sicut eodem resurgente vocis angelica attestatione firmatur, cum mulieribus dicitur. Quid queritis viuentem cum mortuis? Et infra. Ac ne quis illam sanctam viduam (Iudith) non deuotione cordis, sed necessitate pauperatis existimet ieiunasse, audi quid de ea in subsequenibus dicitur. Quia reliquerat Manasses vir eius aurum & argentum, seruos & ancillas, pecora & prædia. Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, atate iuuenis, specie mirabilis, diuitias contempsit, delicias respuit, carnis incentiua calcavit, & induta virtute ex alto non quesuit secundo famulari cõubio. Propterea testimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta sit continentia vidualis. Denique cum Holofernes innumero Bethuliam obsedisset exercitu, & omnis Israelitarum virtus perturbata languesceret, egreditur castitas oppugnatura lasciuiam, & ad interitum superbiæ humilitas sancta procedit. Ille pugnat armis, ista ieiuniis: ille ebrietate, ista oratione. Igitur quod omnis Israelitarum populus facere non potuit, sancta vidua castitatis virtute perfecit. Obruncavit vna mulier tanti agminis ducem, & insperatam DEI populo reddidit libertatem.

Luc. 14. 5.

V. PROPRIETAS est, vt colat Hospitalitatem, cæteraq; opera misericordiæ & charitatis. Hoc enim maxime Apostolus à Vidua postulat, in priore ad Timotheum. Vidua, inquit, eligatur, quæ fuerit unius viri

1. Tim. 5. 9.

UXOR.

uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. Ob hanc proprietatem vel virtutem ex tot viduis sola Sarepthana meruit hospitio suscipere Eliam Prophetam; ut Christus ipse testatur apud Lucam. *In veritate dico vobis,* ait ibi Dominus, *multae viduae erant in diebus Eliae in Israhel, quando clausum est caelum annis tribus & mensibus sex, cum esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidonia ad mulierem viduam.* Vnde S. AMBROSIVS. *Salubre est igitur, inquit, praecipuum quoque hospitalitatis advertere, ut hospitibus deferamus, quia nos quoque sumus hospites mundi. Quam vero sancta vidua, quae cum fame urgeretur extrema, venerationem Deo debitam referuabat: nec soli sibi usurpabat alio menta, sed cum filio diuidebat, ne charo pignori superuiveret. Magnum pietatis officium, sed religionis uberius. Nam sicut neminem filio oportuit anteferrere, ita Propheta DEI, & filio praeferrere debuit & saluti. Cui non exiguum victuum, sed vix suae omne subsidium existimanda est detulisse, quae nihil reliquit tibi: tam hospitalis, ut totum daret: tam fidelis, ut cito crederet. Ergo vidua abstinentia corporis non tantum definitur, sed virtute designatur, cui praepcepta non de ego, sed Apostolus tribuit. Et paulo post. Nec sola tamen castitas corporis viduae fortitudo est, sed magna & uberrima disciplina virtutis, quae in operibus bonis testimonium habeat, si filios educauerit, si hospitio receperit, si sanctorum pedes lauerit, si tribulationem patientibus subministraverit, si postremo omne opus bonum fuerit subsecuta. Vides, quam multas comprehenderit virtutum disciplinas? Primo pietatis officium, secundo hospitalitatis studium, & humilitatis obsequium. Tertio, misericordiae ministerium, liberalitatisque subsidium, ad summam, omnis executionem boni operis flagitavit. Et ideo adolescentiores deuitandas putat, eo quod non valeant tanta opera implere virtutis. Si dicas, tibi non suppetere tantas opes, ut esse liberalis possis in pauperes. Respondet paulo post ipse AMBROSIVS. *Liberalitas non cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Denique Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est. Vidua haec plus omnibus misit, in qua moraliter Dominus instituit vniuersos; ne quis a collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur, nec sibi diuites blandiantur, quod plus videantur conferre, quam pauperes. Vberior est enim numerus e paruo, quam thesaurus e maximo, quia non quantum detur, sed quantum resideat, expeditur. Nemo plus tribuit quam qui nihil sibi relinquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas? & cum tota oneris auro pretiosam per humum trahens vestem, quasi inferior tuis & parua diuitiis, honorari desideras, qui a inopem collatione vicisti? Spumant musta dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluerit. Gementibus areis dum caditur messis frumenta defodiunt, sed deficientibus messibus, non deficit hydria de farina & plena olei testa desudat. Exinaniunt tamen dolia diuitum siccitas, cum viduae paucillulum olearium redundaret.**

Luc. 4. 25.

3. Reg. 17. 9.

A. dc Viduis.

Luc. 21. 3.

3. Reg. 17.

ergo quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas estimandam est. Denique nulla plus tribuit, quam illa qua de filiorum alimentis pauit Prophetam: & ideo quia nulla plus contulit, nulla plus meruit. Hac moraliter. Nec mystice tamen despexeris hanc mulierem in gazophylacium duo era mittentem. Magna plane femina; qua diuino iudicio meruit omnibus anteferri. Ita Ambrosius.

VI. Proprietas est, vt quæ hospitalitati, aliisque misericordiarum operibus vacare non potest, quia vere vidua est, & desolata, id est, pauper, & destituta omni praesidio humano, filiorum, nepotum, amicorum, (vt erant fere, quæ à Iudæis aut gentilibus conuertebantur ad Christum,) iuuetur ab Ecclesia, aliisque Christianis. Hoc enim significant illa verba Apostoli. *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.* Etrursum. *Si quis autem fidelis habet viduas, subministret illis, & non grauetur Ecclesia, vt is quæ vere viduæ sunt sufficiat.* Sic S. HIERONYMVS ad Ageruchiam. *Scriptum est. ait, Honora viduas, quæ vere viduæ sunt; hoc est, quæ omni suorum auxilio destituta sunt: quæ manibus suis laborare non possunt, quas paupertas debilitat, etasque conficit, quibus DEVS spes est, & omne opus oratio.* Ex quo datur intelligi, adolescentulas viduas exceptis his, quas excusat infirmitas, vel suo labori, vel liberorum ac propinquorum ministerio delegari. Honor autem in presentiarum, vel pro elemosyna, vel pro munere accipitur, vt est illud. *Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Et in Euangelio Dominus differit mandatum legis, in quo dicitur. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, non in verborum sono, qui inopiam parentum cassa potest adulatione frustrari, sed in victus necessariis ministrandis debere intelligi: iubente enim Domino, vt filii alerent parentes pauperes, & reciderent beneficia scribis quæ paruuli acceperant, Scribe & Pharisei è contrario docebant filios, &c.* Si ergo Apostolus pauperes viduas, eas tamen, quæ adolescentulae sunt, & nulla debilitate frangantur, cogit suis manibus laborare, ne grauetur Ecclesia, & possit anus viduas sustentare: qua excusatione vtetur qua mundi opibus affluit, quæ potest etiam aliis ministrare. & de iniquo mammona sibi facere amicos, qui possint eam in aeterna tabernacula recipere? Hucusque ille. Inter cætera autem monet S. AMBROSIVS in fine libri secundi de Officiis, *Viduis deposita esse reddenda.* Illud sane, inquit, diligenter tuendum est, vt deposita Viduarum intemperate maneant, sine vlla seruentur offensione: nec solum viduarum, sed etiam omnium. *Fides enim exhibenda omnibus, sed maior est viduarum causa, & pupillarum.* Denique hoc solo viduarum nomine, sicut in libris Machabæorum legitur, commendatum templo omne seruatum est. Nam cum iudicium factum esset pecuniarum, quas in templo Hierosolymis maximas reperiri posse Simon nefarius Antiocho regi prodidit, missus in Hierusalem Heliodorus ad templum venit. Tum sacerdos dixit deposita esse Viduarum & pupillarum. *Quæ cum Helio-*

1. Tim. 5. 3.
Ib. 16.

H. ep. 11.
Aug. lib. 5.
quæstion. in
Deuter. 9. 43.

1. Tim. 5. 17.

Matth. 15. 6.

A. c. 29.

1 Mach. 3.

Heliodorus ereptam ire vellet sacerdotes ante altare iactauerunt se, &c. Tum subito apparuit Heliodoro terribilis eques, & alij duo iuuenes, qui vtraque ex parte flagellabant sacrilegum, &c. Seruanda est igitur, filij, depositis fides. Egregie hinc vestrum enitescit ministerium, si suscepta impressio potentis, quam vel vidua vel orphani tolerare non queat. Ecclesie subsidio cohibeatur. Subiicit deinde recens exemplum Ticinensis Ecclesie, quæ viduæ depositum defendit. Quomodo autem Vidua aliqua opulenta & copiosa vere vidua & desolata esse possit saltem spiritualiter, lege S. Augustinum epist. 121. ad Probam, in fine.

VII. PROPRIETAS est, vt parentes suos colat, & si liberos adhuc habet, illos non negligat. Nam & de hac re eas admonuit Apostolus. *Si qua, ait, autem vidua filios, aut nepotes habet, discat primum domum suam regere & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram DEO.* Et infra. *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Vnde AMBROSIVS libro sæpe citato ad hæc verba Pauli respiciens. *Vnde & aduertitur, inquit, vtrumque pietatis affectum inesse debere, vt filios diligat, parentibus deferat. Ita dum obsequium parentibus rependit, magisterium exercet in filios, suorum, ipsa remuneratur officio, cum id quod aliis defert, sibi proficit. Hoc enim acceptum est coram DEO.* Et in fine. *Vidua velut emerita veterana stipendiis castitatis, etsi coniugij arma deponat, domus tamen totius pacem gubernat, & si vehendis oneribus otiosa, maritandis tamen iunioribus prouida, vbi cultus utilior, vbi fructus vberior sit, quarum copulam aptiorem senili granitate disponit. Itaque si maturioribus, quam iunioribus committitur ager, cur putes utiliore nuptam esse, quam viduam?*

VIII. PROPRIETAS, vt si vidua adhuc adolescentula sit, non senex, aut annis imatura, ad secundas nuptas accedat. Ita Apostolus loco citato. *Adolescentiores autem viduas, inquit, deuota: Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul autem & otiose discunt circuire domos: non solum otiose, sed & verbose, & curiose, loquentes quæ non oportet. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quedam conuersæ sunt retro Satanam. Quæ autem verbis his Apostolicis subiecta sit sententia, accurate exponunt S. Patres; vt S. Hieron. ad Saluinam. Vnde illud, ait, Apostoli, quod fornicationis nictu indulgere compellitur, scribens ad Timotheum. *Volo adolescentulas nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti causa.* Cur indulserit, statim subiicit. *iam enim quedam declinauerunt post Satanam. Ex quo intelligimus illum non stantibus coronam, sed iacentibus manu porrigere. Vide qualia simi secunda matrimonia, quæ lupanaribus præferuntur, quia declinauerunt quedam post**

post Satanam. Ideo adolescentula vidua, quæ non se potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat, quam diabolum. Pulchra nimirum & appetenda res quæ Satana comparatione suscipitur, &c. Quid ergo mirū, si & lasciuientibus viduis, de quibus in alio loco Apostolus dixerat, cum luxuriata fuerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, concessit digamie præcepta non bona, ita secundum indulgens maritum, vt & tertium, si liberet etiam vicesimum: vt scirent sibi non tam viros datos, quam adulteros amputatos? Et ad Ageruchiam. Singula testimonij verba tractanda sunt. Volo, inquit, adolescentulas nubere, cur quæso? quia nolo adolescentulas fornicari. Procreare filios. quam ob causam? Ne metu partus ex adulterio filios necare cogantur. Matres familias esse, quare obsecro? quia multo tolerabilius est digamiam esse, quam scortum: & secundum habere virum, quam plures adulteros. in altero enim miseriarum consolatio, in altero pœna peccati est. Sequitur, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia, in quo breui, accinctoq; præcepto multa simul monita continentur. Ne propositum vitæ exquisitior cultus infamet. Ne oculorum nutus, & hilaritate vultus iuuenum post se greges trahat. Ne aliud verbo, aliud habitu polliceatur, & conueniat illi versiculus ille vulgatus. Risit & arguto promisit oculo. Atq; vt omnes nubendi causas breui sermone concluderet, cur hoc præcepisset ostendit dicens. Iam enim quadam abierunt retro post Satanam. Ideo ergo secunda, & si necesse est tertia incontinentibus aperit matrimonia, vt à Satana abstrahat: vt magis mulierem qualicunq; viro iunctam faciat esse, quam diabolo. Eodem collimant verba S. AMBROSII, licet ille exemplo Annæ ostendat, melius esse adolescentem feminam non nubere secundo. Ideo, inquit, Apostolus adolescentiores deuitandas putat, eo quod non valeant tanta opera implere virtutis (quæ scilicet Apostolus ab eis requirit) Etenim vicina est lapsibus adolescentia, quia variarum æstus cupiditatum feruorē calentis inflamat ætatis, boniq; doctoris est materiam arcere peccati. Prima enim institutionis disciplina est, culpam auertere, secunda virtutem infundere. Tamen cum sciuerit Apostolus. Annam illam ab adolescentia octogenariam viduam dominicorum operum extitisse prænunciam, non puto quod iuniores reuocandas putarit à viduitatis affectu, maxime cum dixerit. Melius est nubere, quam vri. Nam vtq; pro remedio nuptias suasisit, vt peritura sanetur: non pro electione præscripsit, casta & continens quid sequatur. Aliud enim est subuenire labenti, aliud suadere virtuti.

1. Tim. 5. 11.

H. ep. 11.

A. de Vid.
Idem Aug. de
bono viduit.
cap. 8.

Luc. 2.

F. ep. 1. c. 19.

VIII. PROPRIETAS est, vt in omnibus bonis operibus suis caueat à vana gloria, de qua præclare Viduam Gallam monuit B. FVLGENTIVS. In omnibus, ait, operibus bonis, caue ne laudis humana desiderio ventileris; laudari quippe in bonis operibus debes, sed in eo quod operaris, hominum laudes expectare non debes. Laudet te quidem humana lingua, sed tu laudem à solo Deo desidera. Atq; ita fiet, vt dum tu laudem ab homine non quaesieris, DEVS laudetur in ope-

in operibus tuis. Memento, qualiter nobis Dominus interdicit, ne iustitiam nostram laudis humane faciamus obtentu dicens. *Attendite, ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in caelis est. Cum ergo dicit, ut attendamus, ne faciamus iustitiam nostram coram hominibus, ut videamur ab eis, & iterum iubet, ut lux nostra luceat coram hominibus, nunquid contraria praecepit? absit. Sed sic iubet opera bona fieri, ut non nos ipsos, sed Deum velimus in nostra operatione laudari.* Matth. 6. 1.
 Et infra. *In studio ergo bonorum operum, & laudis humane contemptu, caue ne bonum, quod facis, non gratia DEI, sed tua velis assignare virtuti. Imo firmiter tene, nullam tibi facultatem inesse posse bona voluntatis, aut operis, nisi id gratuito munere diuina miserationis acceperis. Scito ergo Deum in te operari & velle perficere pro bona voluntate. proinde cum timore & tremore tuam salutem operare, &c. Nec quia dixi, nihil te debere propria assignare virtuti, ideo tibi est de diuina virtute ac pietate in aliquo diffidendum. Fidelis enim est Deus in verbis suis, & Sanctus in omnibus operibus suis. Nec tibi auxilium denegat in hoc seculo, nec premium subtrahet in futuro. Ne igitur amittas confidentiam tuam, qua magnam habet remunerationem.* Matth. 5. 16. c. 10. c. 21. Heb. 10. 35.

V I D E De Statu Virginitatis Monachorum & Vouentium. Et in VIRIDARIO De Castitate.

DE VIRGINITATIS

S T A T V.

C A P V T I.

De nomine & definitione Virginitatis.

VIRGINITATIS, vel Virginis nomen B. ISIDORVS duodecimo Originum, & SERVIUS in Maronem deducunt à viriditate. S. FVLGENTIVS vero à virtute, cuius verba sunt F. ep. 3. c. 4. in epistola ad Probam, de Virginitate. *Virginis si quis velit diligenter considerare vocabulum, ex virtutis inueniet nomine derivatum. Virgo enim dicitur, quasi virago. Viraginem vero Scriptura sancta non ob aliud vocatam dicit, (in Genesi) nisi quia de viro sumpta est. Itaque cum virginis nomen Gen. 2. 23. ex nomine viri descenderit, quis dubitet, quod vir à virtute vocatus sit? QVOD ad definitionem attinet, sciendum est Virginitatem, quâ virtus est moralis, dupliciter posse à nobis considerari. Primo, ut species Temperantiae est, & tunc non est aliud quam virtus, per quam firmo animi proposito abstinemus ab omni actu Venereo & illibatam corporis puritatem*

SS tem

tem, integritatemque conferuamus, iuxta illud S. AMBR O S I libro de Virginibus. *Castitas Virginalis est expertus contagionis integritas.* Per integritatem autem corporis intelligimus eam, quæ per nullam voluntariam obsecnitatem violata sit: nam qui in somno contra voluntatem polluitur, non amittit continuo integritatem corporis. Vnde S. AVGVSTINVS libro de ciuitate DEI primo ita scribit. *Quis sana mente putauerit se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa vel oppressa carne sua exerceatur & expleatur voluntate non sua? Et infra. Si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi lege sua mouetur. Quanto magis absq; culpa est in corpore non consentientis, si absq; culpa est in corpore dormientis?*

SECUNDO potest considerari, vt species Religionis est, quod fit quando idem propositum firmum abstinendi ab omni Venereo actu Deo consecratur per votum, vt faciunt omnes religiosi, & alij. Vnde S. AVGVSTINVS libro de Sancta Virginitate. *Per Virginitatem integritas carnis ipsi Creatori anima & carnis vouetur, consecratur, seruatur.* Et infra. *Nec nos hoc in Virginibus predicamus, quod Virgines sint, sed quod Deo dicat e pia continentia Virgines.* De hac Virginitate Deo consecrata intelligitur illud dictum Christi. *Sunt Eunuchi, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Ita enim intellexerunt S. Patres. S. EPIPHANIVS de hæresi Valerhorum. *Quinam, inquit, hi fuerint, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, nisi generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, vt deinceps virgines.* Et infra. *Post ipsos vero Apostolos quot millia in mundo solitariam vitam agentes, & à monasteriis, & virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? At monachorum castratio, non est simplex à Venereis, sed continentia per votum Deo promissa.*

Et S. HIERONYMVS in commentario huius loci. *Vnusquisque, ait, consideret vires suas, utrum possit virginalia implere præcepta.* At quæ sunt præcepta virginalia, nisi obligatio non nubendi, quæ sine voto nulla est? Et libro in Iouinianum secundo dicit, eos castrare seipfos, qui templum se Deo purissimum & holocaustum Deo acceptissimum offerunt: vbi quoque cælibatum Deo deuotum castrationem vocat. S. AVGVSTINVS de S. Virginitate alludens ad hunc locum, vbi Dominus de castratione ista voluntaria ait. *Qui potest capere, capiat. Vos etiam, inquit, qui hoc nondum vouistis, qui potestis capere capite.* Denique & S. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum. *Quisquis, inquit, seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, si aut vir uxorem accipere aut mulier nubere voluerit, secundum Apostoli sententiam damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit.* vbi illud (E T) ad explicationem pertinere non dubium est.

De dignitate & præstantia Virginitatis.

TANTI fecere S. PATRES Virtutem Virginitatis, maxime autem Deo per Votum dicatam, vt integros libros, tractatus, vel prolixas epistolas de ea ediderint, vt Cyprianus, Basilius, Athanasius, Ambrosius, Damafus, Gregorius Nazianzenus & Nyssenus, Augustinus, Fulgentius, alij.

S. MARTIALIS EX 72. Christi discipulis vnus ita de ea scribit ad M. c. 9.
Tolosanos. *Vltra hunc gradum (coniugalem) homini licite concessum, viduitatem in premio maiori constituit: sed & tertium excellentem gradum honestatis (Dominus) in Virginitate nobis demonstrauit perfectum, & per omnia similem angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos dicens. Non omnes capiunt verbum hoc, sed qui potest capere capiat.* Matth. 19. 12.

S. IGNATIUS ad Tarsenses. *Eas qua in Virginitate degunt in pretio habete veluti Christi Sacerdotes viduas in pudicitia permanentes, vt altare DEI.* 1. ep. 7. & 9.
Et ad Philadelphienfes. *Vxores maritis subdita sint in timore Dei: virgines Christo in puritate, non abominantes nuptias, sed id quod præstantius est amplectentes, non in calumniâ matrimonij, sed, vt liberioribus animis diuinæ legis meditationi vacent.* Et ad Heronem. *Virgines serua, vt pretiosa Christi monilia.* Id. ep. 12.

S. CYPRIANVS de disciplina & habitu Virginum. *Cum casta perseveratis & Virgines, angelis Dei estis æquales: tantum maneat & duret solida Virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseveret.* Et de bono Pudicitæ. *Virginitas & continentia extraius omne sunt: nihil ad virginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine sua transcendit omnes. Virginitas aquat se angelis: si vero exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid est aliud, quam futura vita meditatio?*

S. ATHANASIVS libro de Virginitate extremo. *O virginitas opulentia indeficiens, corona immarcessibilis, templum DEI, domicilium Spiritus Sancti, margarita speciosa vulgo inconspicua, gaudium Prophetarum, gloriatio Apostolorum, Angelorum vita, Sanctorum corona.* S. BASILIVS libri de vera Virginitate initio. *Magnum reuera quiddam ac præclarum Virginitas est, qua, vt totum simul explicem hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Hæc autem profecto non à corporibus ad animas manat, sed cum incorporalis anima propria & præcipua sit, eius pretiosissima integritate corpora quoq; incorrupta seruantur. Et multo post. Cum inter cetera magnam quiddam & splendidissimum Virginitas intelligatur, regenerationis etiã atq; incorruptibilis vitæ semē esse quoddam purissimum cernitur. Si enim in resurrectione neq; nubent, neq; nubentur, sed sunt*

sicut angeli, efficiuntur filij DEI. Et hi profecto, qui virginitatem seruant, angeli sunt, qui viuentes in carne corruptibili mortalium vitam illustrando tuentur, angeliq; sunt, non obscuro aliqui, sed sane illustres atque nobilissimi. S. GREGOR. Nazianzenus in carmine de Virginitate.

*SALVE Virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffensa vita, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis,
Ignaris thalami.*

- Ep. tom. 1. S. EPHRAEM sermone de Virginitate. de Virginitate & anima sanctificatione, à Paulo Apostolo optimo cōsiliario omnes docemur, quippe qui Virginitatis gradum & pręstantiorem & superiorem mundo arbitratur. Nam qui uxorem habet, inquit Apostolus, sollicitus est quomodo placeat uxori: at qui in Virginitate permanet, cogitat quę sunt Domini, & quomodo placeat ei. Illa cura sæpe abducit ad pœnam, hac vero in vitam ducit æternam. S. AMBROSIVS ad Virginem lapsam. Eras Virgo in paradiso DEI, utique inter flores Ecclesię: eras sponsa Christi, eras templum DEI, eras habitaculum Spiritus Sancti. Incedebas in Ecclesia, tanquam columba illa, de qua scriptum est. Penna columba de argentata, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Splendebas, ut argētum, fulgebās, ut aurum, quando cum sincera conscientia procedebas. Eras tanquam stella in manu Domini. Et in epistola ad Siricium Papam. Bonum cōiugium, per quod est inuenta posteritas successionis humana, sed melior Virginitas, per quam regni cęlestis hereditas acquisita, & cęlestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus eucnit. Denique speciale sibi donum Virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atq; ipse representauit, quod elegit in matre. Et lib. 1. de Virginibus. Nemo miretur, si angelis comparentur, quę angelorum Domino copulantur. SVLPITIVS in 2. Dialogo. Beata species, & Deo digna. nihil enim Virginitati est comparandum. S. HIERONYMVS ad Eustochium, de custodia Virginitatis. Sponsa Christi, arca est testamenti, intrinsecus & extrinsecus deaurata, custos legis Domini. Super hoc propitiatorium, quasi super Cherubim, sedere vult Dominus. Et aduersus Iouinianum. Certe Romanus populus quanto honore Virgines semper habuerit, hinc apparet, quod Consules, & Imperatores, ut in curribus triumphantes, qui de superatis gentibus trophęa referebant, & omnis dignitatis gradus eis de via cedere solitus sit. Ibidem vero multa alia gentilium exempla coaceruat. S. CHRYSOST. in Genesin. Ab initio mundi Virginitas palmam principatus accepit. Cogita dilecte, quanta Virginitatis dignitas, quam sublimis & magna possessio, & quę supra humanam naturam, & quę opus habeat manu superna. Quandoquidem qui Virginitatem alacriter arripiunt, in corpore ea agunt, quę in corporearum sunt virtutum. S. AUGUSTINVS libro de S. Virginitate. Nulla carnis fęcunditas sanctę Virginitati etiam carnis comparari potest. Neque enim & ipsa, quia Virginitas est, sed
- qui a.

quia Deo dicata est honoratur: qua licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruetur: ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quã vouet & seruat continentia pietatis. Et paulo post. *Virginalis integritas, & per piã continentiam ab omni cõcubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetue meditatio. Cedat huic omnis fecunditas carnis, omnis pudicitia cõiugalis: illa non est in potestate, illa nõ est in aternitate.* S. FVLGENT. F. ep. 3. c. 9. ad Probam. *Tantum dicimus à Sanctis nuptiis, ubi nubunt qui se continere non possunt, sanctam Virginitatem merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cœlestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus, à factu transititia prolis permansuri germinis fructus, à tribulatione securitas, à perturbatione tranquillitas, à bono quod est cum angustia momentaneum, melius quod est cum latitia sempiternum.* B. ISIDORVS IUNIOR, Ifid. l. 1. c. 40. Hispalensis Episcopus, de summo bono: *Pralatam Virginitatem esse nuptiarum coniugio: illud enim bonum, hoc optimum: Coniugium concessum est. Virginitas admonita tantum, non iussa: Sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa.*

C

CAPVT III.

De Proprietatibus Virtutis Virginitatis.

PRIMA Proprietas est, vt æque seruetur in animo atque in corpore. *Mulier enim innupta, & virgo, ait Apostolus, cogitat; quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu.* Ac prius in animo; quam in corpore, ab animo siquidem nomenclaturam virtutis trahit. *Hæc, inquit S. BASILIIVS* B. initio libro de vera Virginitate, *perfectio non à corporibus ad animas manat, sed cum incorporealis anima propria & præcipua sit, eius pretiosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur.* Et S. AVGVSTINVS de S. Virginitate. *Sicut enim nemo impudice vititur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia; ita nemo pudicitiam seruat in corpore, nisi spiritu prius insita castitate.* Et addit. *Porro autem si pudicitia coniugalis, quamuis custodiatur in carne; animo tamen non carni tribuitur, quanto magis, quantoq; honoratius in animi bonis illa continentia numeranda est, qua integritas carnis ipsi creatori anima & carnis vouetur, consecratur, seruetur? Quocirca & diabolus teste B. FVLGENTIO ad Pro-* Fulg. ep. 3. c. 25. *bam, magis insidiatur castitati animi quam corporis: Corporalis, inquit, Virginitas, etiam Deo dicata, si virginitatem non seruauerit cordis, nihil proderit in corpore custodita, si spiritalis castitas fuerit in mente corrupta. Vtramq; diabolus persequitur: sed virginitatem carnis per hominem nititur præripere: cordis vero virginitatem per seipsum conatur auferre.*

II. Proprietas est, vt voueatur, & dicetur Deo: Sic enim virgo vere

Ign. ep. 12.
M. c. 8.

sanctitatem corporis & spiritus, quam requirit Apostolus, assequi poterit. Ita in Ecclesia Dei factum est inde ab Apostolorum seculo. S. IGNATIVS ad Antiochenos. *Virgines, inquit, agnoscant, cui se ipsas consecrarunt.* S. MARTIALIS ad Tolofanos. *Virgo Valeria sponsa regis terrestris, sed melius sponsa regis caelestis, quae per meam praedicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempsit, aeternam inuenit.* S. CYPRIANVS de disciplina & habitu Virginum. *Quae se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes, tam carne quam mente se Deo uouerint, consumment opus suum magno praemio destinatum, nec ornari iam, aut placere cuiquam, nisi Domino suo studeant, à quo & mercedem Virginitatis expectant.* S. AMBROSIVS de Virginibus. *Si quis putat consecratione Virginum minui genus humanum, cōsideret quia ubi pauca virgines, ibi etiam pauciores homines: ubi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite, quantas Alexandrina, totiusq; orientis, & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueuerint: Pauciores hic homines prodeunt, quam illic Virgines consecrantur.* Certe S. AVGVSTINVS non solum indicat Virginitatem Deo dicandam, verum etiam affirmare non dubitat, nisi diceretur, honore dignam non esse. *Neg, enim, inquit, & ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quae licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruetur: ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam uouet & seruat continentia pietatis.*

A. lib. 3.

1. de S. Virg.

III. Proprietas. Virginitas, eiusq; votum vel consecratio Deo facta non praecipitur, sed tantum consulitur. Hoc autem differt consilium à precepto, quod hoc vi sua obliget: illud vero positum sit in hominis arbitrio. *Ubi consilium, inquit S. HIERONYMVS ad Eustochium de seruanda Virginitate, ibi offerentis arbitrium: ubi preceptum datur ibi necessitas est seruientis.* Virginitatem autem cōsulit Christus apud Matthæum, cum ait. *Sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum, Qui potest capere capiat.* Nam teste S. AVGVSTINO, de praecipis iustitiæ non potest dici. *Qui potest facere, faciat, sed omnis arbor, quae non fecerit fructum bonum excindetur.* Consulit & S. Paulus in priore ad Corinthios dicens. *De Virginibus autem preceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Nec aliud tradunt veteres Patres. ORIGENES in epistolam ad Romanos. *Ea quae supra debitum facimus, nō facimus ex preceptis. Verbi causa. Virginitas non ex debito soluitur, neg, enim per preceptum expetitur, sed supra debitum offertur.* S. CYPRIANVS de habitu Virginum. *Neg, hoc iubet Dominus, sed hortatur, nec iugum necessitatis imponit, quando manet voluntatis arbitriū liberum.* S. AMBROSIVS libro de Viduis. *Qui preceptum impleuerint, dicere possunt, serui inutiles sumus. Quod debuimus facere, fecimus. Hoc Virgo non dicit, non dicit ille, qui bona sua vendidit. Et infra. Ideo ergo preceptum*

H. ep. 22.

Matth. 19.

A. ser. 61. de temp.

1. Cor. 72. 5.
Orig. in c. 15.

Luc. 17. 17.

ceptum

ceptum non datur, consilium datur: preceptum enim castitatis est, consilium integritatis. S. GREGORIUS 15. Moralium. Electi non nunquam plus student agere, quam eis dignatus est Dominus iubere: carnis enim Virginitas nequaquam ius facta est, sed tantum laudata.

IV. Proprietas, Virginitas, quæ semel dicata est Deo per votum, ita præcipitur, ut post eam non pateat aditus ad matrimonium. Unde Apostolus in 1. epist. ad Timotheum, affirmat adolescentiores quasdam viduas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerint, quo loco omnes omnino Patres per primam fidem, nempe Deo datam per votum, intellexerunt votum continentia: S. CYPRIANVS ad Pomponium ita scribit. *Christus Dominus & Iudex noster, cum virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernat, quam indignatur & irascitur, & quas pœnas iaceus huiusmodi coniunctionibus comminatur?* Et infra. *Quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.* S. EPIPHANIVS cõtra Apostolicos. Tradiderunt sancti DEI Apostoli peccatum esse, post decretam Virginitatem ad nuptias conuerti. Multa de hoc argumento habes in PANARIO nostro V. Votorum violatio.

V. Proprietas. Virginitas semel amissa, nunquam recuperari potest. Hanc tradit S. BASILIUS libro de vera Virginitate. *Caterum, inquit, si hoc amittas patrimonium integerrime castitatis (Virginitatis) quamvis illa omnia facias, quæ dixi, cælumq; ac terras, & maria, & abyssos, immesumq; aerem peruagata fueris, nulla hoc omnino ratione recuperare iam poteris. Quo enim pacto, quod corruptum semel est, iam incorruptum fiet? Quæ ratione, quæ cognouit virum, quasi quæ non agnouerit, existimabitur. Pœnitentia quidẽ peccatum relaxari certum est: verum quæ corrupta est, quæ si ea inuiolata persisterit, redintegrari omnino non valens, dum vivit, lugebit.* Et S. HIERON. ad Eustochium, de custodia Virginitatis. *Cave quæso, ne quando de te dicat DEVS. Virgo Israel cecidit, & non est, qui suscitet eam. Audenter loquar. Cum omnia possit Deus suscitare Virginem nõ potest post ruinam. Valet quidẽ liberare de pœna, sed non vult (al. valet) coronare corruptam.* Et S. AVGVST. contra Faustum Manichæum. *Quisquis itaq; dicit. Si omnipotens est Deus, faciat, ut quæ facta sunt facta non fuerint, (ut virgo, quæ corrupta est, non fuerit corrupta) non videt hoc se dicere: Si omnipotens est, faciat, ut ea quæ vera sunt, eo ipso quo vera sunt falsa sint. Potest enim facere, ut aliquid non sit, quod erat: tunc enim facit, ut non sit, quando id esse inuenerit de quo fiat: Quis autẽ dicat, ut id quod iam non est, faciat non esse? Quicquid enim præteritum est, iam nõ est, quod si & de ipso fieri aliquid potest, adhuc est, de quo fiat. Et si est, quomodo præteritum est?* Et S. THOMAS in summa Theologica, posita obiectione. *DEVS potest reparare charitatẽ amissam, ergo & Virginitatẽ: ergo potest facere, & illa quæ corrupta fuit non fuerit corrupta. Resp. quod omnem corruptionem mentis & corporis Deus auferre potest à muliere corrupta: hoc tamen ab ea re-*

ea remoueri non poterit, quod corrupta non fuerit: sicut etiam ab aliquo peccatore auferre non potest, quod peccauerit, & quod charitatem non amiserit. Sub omnipotentiam enim DEI non cadit aliquid quod implicat contradictionem: praterita autem non fuisse, implicat. Sicut enim implicat contradictionem dicere, quod Socrates sedet, & non sedet, ita quod sederit, & non sederit. Conatur tamen B. PETRVS Damiani Cardinalis in epistola ad Desiderium Abbatem & Cardinalem fufe probare Deum posse facta infecta reddere, & suscitare Virginem post ruinam, quod S. Hieronymus inficiatur; quem lege.

P. lib. 2. ep. 17.

1. Cor. 7. 34.

VI. Proprietas. Vt Virgo à mūdi huius curis sit libera. *Volo vos*, inquit, Apostolus, *sine solitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi.* Vnde S. GREG. Nazianzenus dans præcepta ad Virgines.

Ne tibi curarum, inquit, moles densissima Christum Eripiat, quæ vel mentem in sublime volantem Detrahit, atq, humili cogit subsidere terra. Nec velut indomitus solet in certamine pullus Currere calce procul: sic in diuersa feratur Mens tua, & à Christo procul excidat omnipotente.

H. lib. 1.

Et S. HIERON. aduersus Iouinianum exponens verba dicta Apostoli. *Intueamur*, inquit, *curarum Virginis, maritiq, distantias. Virgo Domino, maritus uxori placere desiderat, & ut uxori placeat, sollicitus est de iis quæ sunt mundi, quæ cum mundo vitq, transitura sunt: & diuisus est, in multas scilicet solitudinum partes, miseriarumq, distractus. Non est huius loci, adit nuptiarum angustias describere, & quasi in communibus locis rhetorico exultare sermone: plenius super hac re contra Heluidium, & in eo libro, quem ad Eustochium scripsi, arbitror absolutum: certe & Tertullianus, cum adhuc esset adolescens, lusit in hac materia, & præceptor meus GREG. Nazianzenus, virginitatem & nuptias differens, grecis versibus explicauit. Eadem tractans S. CHRYSOST. libro de Virginitate. *Qua enim, inquit, solitudine qua non nupsit, afficitur? num pecunie? num seruorum? aut eorum, qui domesticas res tuentur? aut agrorum, aut aliarum rerum? an cocis præst, aut textoribus, aut reliquo seruitio? minime vero; nihileiusmodi cogitat: sed tantum id curat, quo modo animam suam instruce, quomodo sanctum illud templum exornare possit, non iam capillis intexendis auro, vel margaritis, non frictionibus, aut pigmentis, non alio incommodorum, aut nequitie genere, sed tum corporis, tum Spiritus sanctitate.* Et paulo post. *Quid igitur, inquit virgo multa pertractans, & iis quæ ad vitam pertinent, distenta curis, quero an Virginitatis laudem retineat? minime. nam istam ab harum Virginum choro exclusisti. Neg, enim illud, non nupsisse virginem constituit, sed ad id præterea opus est anima integritas, integritas inquam ea, qua non solum prauis ac turpibus voluptatibus, ornatu corporis, reliquisque rebus superuacaneis vacua sit, sed terrenis etiam**

Ch. sub. finem. cap. 75.

cap. 77.

curis

curis libera: nam nisi ea sit, quid illi proffit castitas corporis? quanti enim est, Virginem corpore puram esse? Vt enim eo milite nil turpius esse queat, qui abiectis armis in caupona conterit ostium: Sic nullum virgo maius dedecus concipere potest, quam si terrenis curis incubuerit. Etenim propterea Virginitas etiam bonum est, quod omnem extirpat ex animo causam curarum inaniam, & hominem inducit, ut totum suum studium dicet diuinis operibus. Quod si non ita affecta sit Virgo, longe ea sit nuptis inferior, quippe quæ spinas circumfert in animo, quibus purum ac cælestē semen opprimitur.

CAPVT IV.

De Virtutibus Virgini necessariis.

PRIMA Virtus est FIDES recta in Deum. *Qui enim sine uxore est, inquit Apostolus, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. At sine fide,* 1. Cor. 7. 31. *teste eodem, impossibile est placere Deo. S. CYPRIANVS de bono pudicitæ. Pudicitia, ait, fratres, competunt, & cogniti sunt imprimis diuinus pudor, & præceptorum sancta meditatio, & animus propensus ad fidem, & mens attonita ad sacram religionem. QVARE Virgines, quales apud diuersas hereses, inquit S. HIERON. epist. 22. & quales apud impurissimum Manichæum esse dicuntur, scorta sunt existimanda, non Virgines. Ac multo magis Vestales Virgines olim apud Romanos celebratæ, Virgines Vestæ non fuerunt. Quamquam S. AMBROSIVS libro 1. de Virginibus, & aliis de causis eas cætu Virginum excludit. Quis, inquit, mihi prætendit Vestæ Virgines & Palladis Sacerdotes? Qualis ista est, non morum pudicitia, sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur. Petulantior est talis integritas, cuius corruptela seniori seruatæ ætati. Ipsi docent virgines suas non debere perseuerare, nec posse, qui Virginitati finem dederunt. Sed nec illa pudica est quæ lege tenetur, & illa impudica, quæ lege dimittitur. O mysteria, ô mores. Vbi necessitas imponitur castitati, auctoritas libidini datur. Itaque, nec casta est, quæ metu cogitur, nec honesta, quæ mercede conducitur. Conferuntur immunitates, offeruntur præcia: quasi non hoc maximum petulantia sit indicium, castitatem vendere.*

II. Virtus est HUMILITAS. *Cum Christianis omnibus, ait S. AVGVSTINVS in libro de S. Virginitate, custodienda sit humilitas, quandoquidem à Christo Christiani appellantur, cuius Euangelium nemo diligenter intuetur, qui nõ eum doctorem humilitatis inueniat, tum maxime virtutis huius sectatores &* Eccl. 3. 10. *conseruatores eos esse conuenit, qui magno aliquo bono cæteris eminēt, ut magno-pere curent illud, quod primitus posui. Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram DEO inuenies gratiam. Proinde, quia perpetua continentia, maximeq; Virginitas magnum bonum est in Sanctis DEI, vigilantissime cauendum est, ne superbia corrumpatur. Et infra. Quid igitur faciat Virgo, quid cogitet, ne se*

extollat super eos veleas, qui hoc tam magno dono carent. Neque enim simulare debet humilitatem, sed exhibere, nam simulatio humilitatis maior superbia est. S. FVLGENTIVS epistola ad Probam de Virginitate & humilitate: *Est talis utriusq; virtutis copula, ut in presenti vita ipsa sit perfectio, culmenq; omnium virtutum: quia nec in corpore est aliquid integritate melius, nec in anima est aliquid fidei humilitate sublimius. Et rursus. Proinde, ut integra maneat Deo dicata Virginitas, sicut custoditur integritas corporis, multo amplius custodienda est humilitas cordis. Si qua enim vere virgo est Christi, non potest Christo, nisi cordis humilitate coniungi. S. BERNARDVS homilia prima super, Missus est. Pulchra permixtio virginitatis & humilitatis: nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua & humilitas commendat Virginitatem, & Virginitas excernat humilitatem. Laudabilis virtus Virginitas, sed magis necessaria humilitas: illa consulitur, ista precipitur: ad illam inuitaris, ad istam cogaris. Potes denique sine Virginitate saluari, sine humilitate non potes. Potest inquam placere humilitas, qua Virginitatem deplorat amissam: sine humilitate autem, audeo dicere, nec Virginitas Marie placuisset. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? Super humilem dixit, non super Virginem. Et in sermone de beatissima Virgine Maria. Respexit inquit Dominus humilitatem ancilla sua. Nam virginitas sine humilitate forte habet gloriam, sed non apud Deum. Humilia semper excelsus respicit, qui alta à longe cognoscit.*

1. Cor 7. 32.

III. Virtus est TIMOR DEI. Si enim Virgo, teste Apostolo, sollicita esse debet in iis quæ sunt Domini, ut placeat Deo, certe & timore aliquo percelli debet? *Bonum est tibi, ait S. AVGVSTINVS libro de Virginitate, O anima Virginalis, ut sic quo modo Virgo es, sic omnino seruans in corde, quod renata es, seruans in carne quod nata es, concipias tamen à timore Domini, & parturias spiritum salutis. Timor quidem non est in charitate, sed perfecta, sicut Scriptura dicit, caritas foras mittit timorem, sed timorem hominum, non DEI timorem, temporalium malorum, non diuini in fine iudicij. Et ubi magis esse debet timor illo castus permanens in seculum seculi, quam in te, qua non cogitas, qua sunt mundi, quo modo placeas coniungi, sed qua sunt Domini, quo modo placeas Domino. Ille alius timor non est in charitate: iste autem castus non recedit à charitate. Et infra. Qua magis membra corporis Sancti, quod est Ecclesia, curare debent, ut super ea requiescat Spiritus Sanctus, quam illa qua virginalem profiterentur sanctitatem? Quomodo autem requiescit, ubi non inuenit locum suum. Quid autem aliud, quam cor humiliatum, quod impleat, non unde resiliat, quod erigat, non quod deprimat, cum aperissime dictum sit. Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem verba mea? Tam iuste viuus, i: m pie viuus, pudice, sancte, virginali castitate viuus: adhuc tamen hic viuus, & non humiliaris audierdo. Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Non te à præfidenti elatione reuerberat. Va mundo à scandalis? Non contremiscit*

Ista 26. 18.

1. Ioan. 4. 18.

Psal. 18. 10.

Ista 66. 2.

Iob. 7. 1.

miscis, ne deputeris in multis, quarum refrigescit charitas, quoniam abundat iniquitas? Non percutis pectus, cum audis. Quapropter qui se putat stare, videat ne cadat?

Math. 18. 7.
Math. 24. 12.
1. Cor. 10. 11.

IV. Virtus est VERECUNDIA, & silentium. Est enim verecundia ait S. AMBROSIVS libro primo, de Officiis, pudicitia comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim regēde castitatis pudor est comes, qui si se praeferat ad ea quae prima pericula sunt, pudicitiam temerari non sinat. Hic primus in ipso cognitionis ingressu Domini matrem commendat legentibus, & tanquam testis locuples, dignam quae ad tale munus eligeretur, astruit, quod in cubiculo, quod sola, quod salutata ab angelo tacet, & mora est introitu eius, quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. Itaque quamvis esset humilis, praeverecundia tamen non resalutavit. nam silentium ipsum, ut paulo ante monuit, in quo est reliquarum virtutum otium, maximus actus verecundiae est. Et in institutione Virginis. Virginitatis inquit, dos quadam est Verecundia, qua commendatur silentio. Et in Lucam, exponens verba illa. Turbata est in sermone eius. Disce, ait, Virginem moribus, disce virginem verecundia, disce oraculo, disce mysterio. Trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri. Discant mulieres propositum pudoris imitari.

A. c. 18.

Id. c. 1.

A. lib. 1. c. 1.

Eandem verecundiam in Virginum Principe notavit B. BERNHARDVS super, Missus est. Solent Virgines, inquit, quae vere Virgines sunt, semper pauidae, & nunquam esse secura, & ut caueant timenda, etiam tuta pertimescere, scientes se in vasis fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis arduum esse vivere angelice inter homines, & in terris more caelestium conuersari, & in carne caelibem agere vitam. Ac proinde quicquid novum, quicquid subitum fuerit ortum, suspectas habent insidias, totum contra se estimant machinatum. Idcirco & Maria turbata est in sermone angeli: turbata est, sed non perturbata. Quod turbata est, verecundia fuit virginalis: quod non perturbata, fortitudinis: quod tacuit & cogitavit, qualis esset ista salutatio, prudentiae.

B. hom. 4.

V. Virtus est SOLITUDO vel Secretum. Ita rursus S. AMBROSIVS in exhortatione ad Virgines. Attende, inquit, Virgo sacrae professioni, ab hominis irreuerentis oculis caue. Nullus sit tuus sine matre progressus, quae sit anxia tui custos pudoris. Considera, quanta fuerit Maria, & tamen nusquam alibi, nisi in cubiculo reperitur cum quaeritur. Decet solitudo verecundiam, & gymnasium pudoris secretum est. Quid enim tibi vel ad proximam facile accedere? Pes fatui facilis in domum proximi: qui autem sapiens est verecundatur. Inde nascuntur fabulae. Et in epistola ad Syagrium. Quid praestantius praesertim virgine, cuius principium opus verecundia, quam secretum? quid tutius secreto, & ad omnes actus expeditius? Munia enim pudoris induit, non concursationis. Et rursus in Lucam.

A. l. 8. cp. 64.

Id. lococit.

Discant mulieres propositum pudoris imitari in B. V. Maria. Solam in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus angelus reperit: sola sine comite, sola sine teste, ne quo degere deprauaretur affatu, ab angelo salutatur. Eodem collimant quæ S. HIERONYMVS ad Lætam de institutione filiaë monuit, dicens. Imitetur Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit, & ideo forsitan timore perterrita est, quia virum, quem non solebat, aspexit. Emuletur eam de qua dicitur. Omnis gloria eius filiaë regis ab intus. Loquatur & ipsa electo charitatis iaculo vulnerata. Introduxit me Rex in cubiculum suum. Nunquam exeat foras, ne inueniant eam, qui circumeunt civitatem, ne percutiant & vulnerent, & auferant theristrum pudicitiaë; quin potius, cum aliquis ostium eius pulsauerit, dicat. Ego murus, & vbera mea turris, laui pedes meos, non possum inquinare eos. Plura habes in epist. ad Eustochium.

H. ep. 7.

Psal. 44. 14.

Cant. 1. 4.

Cant. 5. & 6.

H. ep. 22.

VI. Virtus est DEVOTIO in oratione vocali & mentali. Hanc expressit S. PAVLVS in priore epistola ad Corinthios: nam cum monuisset virginem debere sollicitam esse qua Domini sunt, quomodo placeat Deo, subiicit. Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis iniciam, sed ad id quod honestum est, & quæ facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. In quæ verba S. CHRYSOSTOMVS libro de Virginitate. At nullum, inquit, talè impedimentum habet Virgo. nam ipsius domus ab omni perturbatione libera est, & omnis inde remotus clamor, ac velut in pleno tranquillitatis portu apud eam cuncta silentio continentur: ac silentio maior requies altera, qua præditus animus, tanquam nullam agens humani muneris partem, assidue cum Deo colloquitur, & illum intentius intuetur. S. CYPRIANI de bono Pudicitiaë verba sunt. Virginitas, quid aliud est, quam futura vitæ gloriosa meditatio? Quæ quasi repetens S. AVGVSTINVS libro de S. Virginit. Virginalis, inquit, integritas angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio. S. BASILIVS de vera Virginitate. Cum cæteris, qui beati esse student, tum sponsæ Christi imprimis conuenit operationes animæ, qua per sensus fiunt ab exterioribus ad interiora conuertere, ac sponso in intimis thalamis, ut DEO DEI verbo perpetua dilectione sociari, cum eo colloqui, & in eius die noctuq; lege meditari, & his quidem, qua ad sponsum ducunt, lege scilicet & Euangelio, & si qua his consona sponsi decorem exponunt oblectari. S. AMBROSIVS tertio de Virginibus. Oratio quoque nos Deo crebra commendat: si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi, qui regni necessitatibus erat occupatus, quid nos facere oportet, qui legimus. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem? Certe solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferende, cum è somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi, cum denique surgimus. Sed etiam in ipso cubili vel Psalmo cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus sopor irriget,

I. Cor. 7. 35.

Psal. 118. 164.

Matth. 26. 41.

riget, ut te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberam diuina meditantem somnus inueniat. Et in exhortatione ad Virgines. *Attende tibi Virgo & tu, ut insistas orationi, & vultus tuus assidua obsecratione palleſcat. ſed ante orationem præpara animam tuam, ut non videaris tentare DEVM, cum deprecaris, ut id quod oras mores tui loquantur, fides adiuet, opera commendent.*

V. II. Virtus eſt **MODESTIA**, nempe in vultu, in ceſſu, habitu, & ſermone, virgineo ſtatui congruens, de qua generatim monuit Apoſtulus omnes fideles; cum ad Corinthios ſcripſit. *Omnia honeſte, & ſecundum ordinem ſiant in vobis.* Et ad Philippenſes. *Modestia veſtra nota ſit omnibus hominibus.* S. CYPRIANI in libro de bono Pudicitia de ea hæc monita ſunt. *Nihil conſideretur curioſe in alienis vultibus: Sermo & breuis ſit, & ſobrius riſus. Signum eſt enim animi facilis & remiſſi: nam contactus recedat etiam honeſtus: nihil corpori liceat, ubi vitandum eſt corporis vitium. Cogitetur quam honeſtum ſit viciffe dedecus, quam inhoneſtum victum eſſe dedecore.* S. BASILIVS libro de Virginitate. *Vera virgo ex morum puritate, tanquam ex vitreo fonte ſermonem ſuum lucidum & purum effundere tranquille debet, qui non modo nihil inſxium aut ſubdolum, & quod ſenſum ad voluptatem demulceat, importet: verum ne otioſum quidem ac ratione vacuum, atq; ideo rationali anima indignum. Et infra. Verum neq; uſquam in plateis, ubi turpium flagitioſorumq; hominum conſolari cætus conſuevit, ſacra Virgo cernetur, ſed captata congrua proceſſionis hora, talem ſe & habitu & in ceſſu, & toto corporis motu exhibebit, ut qui illi forte obuij fuerint ac ſi viuum Dei ſimulachrum aſpicientes, facie ad reuerentiam atq; admirationem ſanctitatis inclinent: honeſtaq; virtutis admoniti mentem puditam & ſobriam referant.* Similia memorat S. CHRYSOST. in ſermone de regularium feminarum habitatione cum viris. *VIRGO*, ait, *cum in publicum ſe recipit, oportet ut omnis philoſophia ſpecimen præ ſe forat, & omnes in ſtuporem conuertat, ſicut angelus, ſi nunc è cælo, descenderet; & ſicut Cherubin aliquis ſi in terris appareret, omnes homines in ſtuporem conuerteret: ſic & Virginem omnes qui eam vident adducere in admirationem & ſtuporem ſua ſanctimonie oportet. Nam dum vadit, quaſi per deſertum eat: quando autem ſedet in Eccleſia, profundiffimo ſilentio oculus nullum videat prætereuntium, non mulierum, non virorum, ſed ſolum ſponſum præſentem & conſpicuum.* S. AMBROSIUS in exhortat. ad Virgines. *Si virilis ſexuſ iubetur tacere coram ſenioribus, quam indecorum eſt loqui virgines, & varios ſerere ſermoneſ? Nec ipſam quidem liberioreſ letitiam decet in Virginitate eſſe. Quæ ſi non habent quod ſeant; lapſus ſeant peccantium. Quid autem Eccleſiaſtes monuerit noſ omneſ de immoderatione ridendi, conſideremus. Sicut vox, inquit, ſptrarum ſub olla, ita riſuſ ſtultorum. Nempe ſpinæ cum ardent ſonant; & cito exuruntur, ut nulluſ ſit caloriſ effectuſ.* *Unde & Iudaicis dictum eſt. Exarſerunt ſicut igniſ in ſpinis: exuſti enim ſunt ſuo*

Pfal. 21. 9.
Matth. 27. 43.
A. sub finem.

rifus, & conflagrarunt in Domini passione, quando in anima sua iocabantur incendium dicentes: Sperauit in Domino, eripiat eum. S. AVGVSTINVS libro de S. Virginitate laudans Virgines ab hac Virtute modestiæ. Ecce iam non solum homicidiis, & aliis grauioribus abstinetis: verum etiam illa qua leuiora vel sunt vel putantur, non inucriuntur, nec oriuntur in vobis, non improbus vultus, non vagi oculi, non infrenis lingua, non petulans risus, non scurrilis iocus, non indecens habitus, non tumidus aut fluxus incessus. Iam non redditis malum pro malo, nec maledictum pro maledicto.

M. c. 21.

VII. Virtus est ABSTINENTIA cibi & potus, sed moderata. Quare diligenter & prolixè commonefacit Virgines S. BASILIVS mœx post libri de Virginitate initium. *Arte omnia, inquit, aduersus gustum virgo tota intentione pugnabit, fontefq; voluptatum ventris, & impudicitie fomitum inde manantium a principio castitat is studio siccabit. Virginem enim esse & gustum Virginis conuenit, nulliq; suauiter oblectanti illecebra obnoxium. Neque tamen expedit dum nimis obseruat ne gustus voluptate rapiatur, contra ita corpus atterere abstinentia, ut inualidum & inutile reddatur. Ne declines enim, inquit, ad dexteram, siue ad sinistram. Extrema queque, ut ait Sapiens quidam, ac per id inæqualia perniciosa sunt. Neque solum escarum quantitas vbiq; probe metienda est, sed & qualitas, hoc est, recondita earum vis exploranda est. Idem monet eius frater S. GREGOR. Nyssenus in libro de Virginitate. Virgini regula, inquit, hac adhibenda est ad vitæ temperantiæ accommodata, ut animum non adiungat ad aliquid, in quo permixta est voluptatis cupiditas, atque eam voluptatem maxime caueat qua gustatu percipitur, quoniam vitij mater videtur. Quæ enim è cibo atque potione existunt voluptates, cum modum plus iusto excedant grauium malorum necessitatem corpori imponunt. Ergo, ut nulla horum malorum turba corpus perturbatum in nobis tranquillum maneat continentior vitæ disciplina est procuranda, ut non voluptatem, sed necessarium in singulis usum delectationis modum & terminum constituamus.* S. AMBROSIVS in exhortatione ad Virgines. *Quid de (Virginum) parsimonia loquar? cum sapiens dicat. Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus cupiditas ne apprehendat me. Nec infirmitatem ex ieiunio, & abstinentiam reformides. Infirmitas enim grauis sobriam facit animam. Præ ceteris tamen in virgine præcellit studium sobrietatis. Sobrietatem dico non vini abstinentiam, sed corporalis lasciuie, qua grauius quam vino inebriamur.* S. HIERONYMVS ad Eustochium Virginem. *Sit tibi moderatus cibus, & nunquam venter expletus: plures quippe sunt, quæ cum vino sint sobriæ, ciborum largitate sunt ebræ. Ad orationem tibi nocte surgenti, non indigestio ructum faciat, sed inanitas.* S. FVLGENTIVS ad Probam. *Ad exteriorem Virginitatem, interioremq; seruandam sollicita debet virgo semper exultare cautela, delicias carnis, & oblectamenta corporis omnino sacra Virgo refugiat. Spiritualis enim virginum sponsus non quarit in Virgine carnem delitiis*

H. ep. 12.

F. ep. 3.

accura-

accuratam, sed ieiunio castigatam. Hoc Doct̃or gentium cum se facere dicit, nobis ^{1. Cor. 9. 27.} quoq; insinuat faciendum. Castigo, inquit, corpus meum, & seruituti subicio. Et ^{2. Cor. 11. 27.} rursum. In vigiliis multis, in fame & siti, in ieiunio multis. Non quarat ergo Christi ^{1. Tim. 5. 6.} si virgo carnis delicias, quas nec vidua videt esse concessas. Quae in delitiis est vidua, ait idem, viuens mortua est. Et paulo post. Porro ieiunio sic est adhibenda temperies, ut corpus nostrum nec saturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet. Talis igitur tantaq; Virginis ieiunium refectio subsequatur, ut nec suauitate corpus illicitat, nec saturitate succendat. Saturitas facit, ut inaniter ieiunemus: debilitas facit, ne ieiunare possimus.

CAPVT V.

De Medijs ad tuendam Virginitatem idoneis.

PRIMI Medij locum obtinere possunt VIRTUTES superiori capite enumeratae, quas diximus cum Virginitate debere esse coniunctas.

II. MEDIUM sit diligens custodia omnium sensuum, quod praescribit S. BASILIVS loco saepe allegato: Sancta virgo, inquit, sensuum fenestris custodem admouere rationem, eorumq; ad exteriora progressum, nequaquam eis transitu libero passim permissio moderatum & quietum efficere omni studio curabit, ne scilicet, si ad quae velint, effundantur, supernatantem sibi interdum animam fluctibus agitent, & ad sua vitia pertrahant. PRIMO autem OCULI custodiendi sunt. Omnis enim, ait Christus, qui viderit mulierem ad concu- ^{Math. 5. 28.} piscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Vnde S. AVGVSTINVS ^{A. ep. 109.} ad Monachas. Oculi vestri etsi faciuntur in aliquem, figantur in neminem. Neque enim quando proceditis, viros videre prohibemini, sed appetere, aut ab ipsis appeti velle criminis est. 2. AVRES. Ne auditum quidem, ait S. BASILIVS, ^{B. ib.} temere & indiscusse verbis omnibus Virgo accommodabit, ceterum ad ea quae mala sunt & noxia, ipsum velut ad pestem quandam putidi ac perniciosi amnis obturabit. His vero quae sunt optima, emanantq; virtutis purissimos latices tota intentione subiiciet. 3. GVSTVS custodiendus est, de quo paulo ante egimus. 4. TACTVS, quem ut sensuum omnium perniciosissimum, inquit S. BASILIVS, & sanissime blandientem, sensusq; reliquos in sua ad voluptatis illecebras pellicientem, immaculatum & perturbati. nibus minime peruium, semper quam maxima poterit cura seruabit. Hic enim tota cum sit diffusus corpore, per omnem illius superficiem, non eam solum, quae apparet extrinsecus, verum & quae alius recondita est ad vitiosos contactus aduersus animam saue dominatur. Vnde Apostolus: Bonum est homini mulierem non tangere. Malum est ergo tange- ^{1. Cor. 7. 1.} re, infert HIERONYMVS in Louinianum: nihil enim bono contrarium est ^{H. lb. 1.} nisi malum. Non dixit, bonum est uxorem non habere, sed bonum est, mulierem

non

non tangere, quasi & in tactu periculum sit: quasi qui illam tetigerit non euadat, que virorum pretiosas animas rapit, que facit adolescentium euolare corda. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignis & non ardebit.

III. **MEDIVM** est. Vitare occasiones lædendæ Virginitatis. **PRIMA** est virginum cōmoratio cum masculis. nam S. **CYPRIANVS** ad Pomponium, ita scribit. *Primo in loco & praposis & plebi nihil aliud elaborandum est, quam ad vitam singulis fideliter consulere, nec pati Virgines cum masculis habitare, non dico simul dormire, sed nec simul viuere: quando & sexus infirmus, & etas adhuc lubrica per omnia frenari à nobis & regi debeat, ne diabolo insidianti & sauire cupienti, ad nocendum detur occasio, quando & Apostolus dicat. Nolite locum dare diabolo. Liberanda est vigilanter de periculosis locis nauis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est velociter de incendio sarcina, priusquam flammis superuenientibus concremetur. Nemo diu tutus est, periculo proximus. Denique quarum graues multorum ruinas hinc fieri videmus, & per huiusmodi illicitas & periculosas coniunctiones corrumpi plurimas virgines cum summo animi nostri dolore conspiciamus.* 2. est **CHOREAS** adire. Vnde **HIERON.** de Virginibus. *Ab hac (saltatione) virgines Dei procul esse desidero. Nemo enim, vt dixit quidam secularium Doctor, saltat sobrius, nisi qui insanit. Et infra. Quid ibi verecundia potest esse, vbi saltatur, strepitur, concrepatur? Quid dicitis vos sancte femina, videtis quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? saltet, sed adultera filia. Quæ vero pudica, quæ casta est, religionem doceat filias suas, non saltationem.* 3. occasio est, admittere quæuis oscula. *Verendum quippe est, vt bene monet S. BASILIVS de Virginitate, ne ex consuetudine nostra atq; confidentia sumpta occasione peccatum operetur in nobis omnem concupiscentiam. Sufficit namq; peccatum & per tactum fraternalis manus, & per pacis ac dilectionis osculum sensum carnis ad sua molienda opera latenter excitare, & concupiscentia oculos, sicut Ada, post voluptatis gustum amplius ad malum aperire. Non ergo vel utero eodem genita soror iugi fratris tactui & osculis se assuefaciat, ne per assiduitatem exorta in intimis passio suo tempore in actum prorumpat. Nempe enim & ab huiusmodi flamma externe quoq; Sapientia ratio retrahens: formosorum, inquit, oscula cauere oportet, non secus, quam venenatorum animalium morsus: diffunditur enim venenum ex osculo per omne corpus.* 4. Occasio est inter esse Nuptiis. *Quis illi, clamat S. CYPRIANVS de habitu Virginum, in nuptiis locus est, cui animus ad nuptias non est? aut voluptaria illic, & læta esse quæ possunt, vbi & studia & vota diuersa sunt: quid illic discitur, quid videtur? quantum à proposito suo Virgo deficit, quando pudica quæ venerat, impudica discedit? corpore licet virgo ac mente permaneat; oculis, auribus, lingua minuit illa quæ habebat.* 5. Adire balneas, quod reprehendit ibidem Cyprianus. *Quid vero, inquit, quæ promiscuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidi-*

C lib. 1. ep. 11.

H. lib. 3.

Meminit Laertius & Stobæus.

libidinem curiosis, pudori ac pudicitia corpora dicata prostituunt, quæ cum viros, atq; à viris nude videri turpiter, ac videntur, nonne ipsa illecebram vitii præstant? nonne ad corruptelam & iniuriam suam desideria præsentium sollicitat, & inuitant? Verecundia illic omnis exiit, simul cum amictu vestis, honor corporis ac pudor ponitur, denotanda & contrectanda virginitas reuelatur. Et S. HIERON. ad Lætam. Mihi omnino in adulta virgine lauacra displicent, quæ se ipsam debet erubescere, & nudam videre non posse: Si enim vigilis & ieiuniis macerat corpus suum, si incensiu feruentis ætatis extinguere cupit cōtinentia frigore, cur è contrario balnearum fomentis sopitos ignes suscitatur? Et S. BASILIVS libro citato. Non decet virginem, etiam cum sola domi est, ideo quod nullus adit hominum, passim licenterq; nudari. Et cum corpus necessario curandum est, & capitis vittas & singulatim cetera constringens, id opus celeriter exigat, & quantum fieri potest operiat membra, non solum suos, angelorumq; oculos verens, verum se, ut in suæ exercitationis domicilio ad verecundiam studiose semper exercens. Quod si neq; cum sola est nudari sine ratione permittitur, quanto minus fratribus in Christo præsentibus. 6. & postremum, amare ornatum & pretiosum vestitum, contra quem multa diximus in PANARIO V. Vestium luxus.

H. ep 7.

B. de Virgini.

IV. MEDIUM est. Consideratio incommodorum coniugij, & commodorum Virginitatis, quæ prolixè persequuntur, S. BASILIVS libro de vera Virginitate longe ante medium. S. GREGORIVS Nyffenus de Virginitate, cap. 3. 4. 7. 13. S. CHRYSOST. libro de Virginitate, cap. 11. & sequentibus multis. S. HIERON. aduersus Heluidium de perpetua Virginitate B. MARIÆ, & libro primo in Iouinianum. Et S. AVGVSTINVS de S. Virginitate. Quæ commoda autem Virginitati tribuerit Apostolus in cap. 7. prioris ad Corinthios, attigimus in Titulo de Castitate.

V. est ORATIO, vel imploratio diuinæ opis. Neq; enim dubium est Virginitatis virtutem inter maxima DEI dona reputandam. Donum DEI vocat Apostolus, cum ait. *Volo omnes esse sicut me ipsum: sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Et Sapiens ait. *Sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi DEVS det, & ideo adij Dominum & deprecatus sum illum.* Hoc medium præscripsit S. CYPRIANVS libro de Bono pudicitia, in fine. & IOAN. CASSIANVS lib. 6. institutionum monasticarum cap. 6. & 23.

1. Cor. 7. 7.

Sap. 8. 22.

VI. Consideratio exemplorum Christi, B. Virginis Mariæ, & innumerabilium Virginum Sanctarum, quæ etiam sanguinem pro Virginitate sua facta recta præstanda profundere non dubitarunt. Quid enim, orat S. AMBROSIVS in libro de Institutione Virginis, vel ad inuitanda Virginum studia, *confi. mandamq; virtutem, vel ad concelebrandam Virginitatis gloriam plus conferre potuisti, quam ut DEVS ex virgine nasceretur?* Et initio

libri 2. de Virginibus. *Sit vobis tanquam in imagine descripta Virginitas, vitæ, beata Maria, è qua velut speculo refulget species castitatis, & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla vniuersi, &c.* Subiicit deinde exemplum B. THE-
 A. I. de Virgin. CLÆ Virginis. S. AVGVSTINVS vrget exemplum Christi. *Certe, in-*
 H. I. in Iouin. *Christo contuendum est.* S. HIERON. exemplum S. Iohannis Euangel. stæ.
 C. de Virgi- S. CHRYSOST. B. Pauli. Alij aliorum. Certe quod veterum Patrum se-
 nitate. culo plures fuerint Virgines quam coniugata, vt testatur S. CHRYSOST. ser-
 monone 13. in epistolam ad Ephesios, non nisi exempli beneficio factum
 est. Vnde S. AMBROSIVS initio libri 2. de Virginibus. *Virginem, inquit,*
exemplis potius quam preceptis putauimus imbuendam, licet amplius proficiatur
exemplo, quoniam nec difficile, quod iam factum est, existimatur, & utile quod
probatum, & religiosum, quod hereditario quodam paterne virtutis vsu in nos est
successione transfusum.

DENIQ. quod ad Castrationem corporalem Eunuchorum attinet, eam non esse Medium ad Virginitatem custodiendam, fusc tradit S. BASILIVS sub finem libri de Virginitate, & S. CHRYSOST. in Mat- thæum homilia 63.

VIDE in VIRID. V. Castitas, Temperantia. & in PANARIO, V. Luxuria. Mulierum commoratio cum clericis vel monachis.

DE V O V E N T I V M

S T A T V S.

C A P V T I.

De definitione Voti.

N. Rom. 1.

OTVM S. GREGORIVS Nyssenus in homilia de oratione Dominica ita definit. *Votum est promissio alicuius rei, qua pietatis nomine deditur, & sacris destinatur.* Breuius. VOTVM est promissio Deo, vel Sanctis in cælo cum Deo regnantibus facta. Per promissionem intelligimus actum, quo nos obligamus; Nec enim sufficit ad votum, statuisse aliquid facere, nisi etiam promittatur. Quod autem DEO fiat votum, liquet ex Scripturis, vt ex Genesi. Vouit, inquit, etiã votum (nempe Iacob) dicens. *Si fuerit DEVS mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum & vestimentum ad induendum, &c. erit mihi Dominus in Deum, cunctorumq; qua dederis mihi, decimas offeram tibi.* Et ex Deuteronomio, *Cum votum, ait, voueris Domino. Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit il-*
 lud

Gen. 28. 10.

Deut. 23. 21.

hæc Dominus Deus tuus. Si nolueris polliceri (vouere) absque peccato eris. Et in ^{Pfal. 131. 2.} Psalmis de Dauide dicitur. *Votum vouit Deo Iacob.* Et apud ^{Isa. 19. 21.} Isaiam. *Colent eum in hostiis & muneribus, & vota vouebunt Domino & soluent.* Ecclesiastes ^{Eccles. 5.} quoq; ait. *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. displicet enim ei infidelis & stulta promissio.* Et S. Paulus. *Cum luxuriata, ait, fuerint in Christo (viduæ) nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* vbi, per *primam fidem*, omnes prisca Patres intelligunt votum continentia. Vnde S. AVGVSTINVS in Psalmum 75. *Quid est, inquit, primam fidem irritam fecerunt? vouerunt & non reddiderunt.* ^{1. Tim. 5. 12.}

VOTA vero posse etiam Sanctis cum Deo regnantibus nuncupari iidem veteres Patres non semel testati sunt. NAM EVSEBIVS libro 3. ^{E. c. 7.} præparationis Euangelicæ in persona Christianorum agens de Martyribus. *Nos, ait, vera pietatis milites, ut Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, vota q; illis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad DEVM non parum iuuari profitemur.* Et B. THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, cum dixisset varia à S. Martyribus peti, *Pie, subdit, fideliterq; precatos ea maxime consequi, qua desiderant, testantur illa, qua votorum rei persoluunt.* Nam alij quidem oculorum, alij vero pedum, alij manuum simulacra ^{P. c. 117.} suspendunt ex argento auroue confecta, &c. PALLADIVS in historia Lausiaca scribit S. Philoromum ex voto Apostolis nuncupato venisse Romam ad limina Apostolorum, & deinde Alexandriam ad S. Marcum. PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemiterio & Chelidonio.

*Illita amore sancto Confrequentant obseruantes
Nunc arenas incola Voce, votis, munere.*

S. PAVLINVS natali primo de S. Felice.

Hunc liceat celebrare diem, pia reddere coram, Vota, &c.

Et Natali quarto.

Annua vota mihi remeant, simul annua lingua Debita, &c.

S. GREG. TURONICUS libro 2. historiae Francorum meminit Voti, quod ^{G. c. 37.} nomine Clodouæi Regis S. Martino fecerunt ministri eius. *Domino, inquit, gratias agentes, & B. Confessori promittentes latinnunciauerunt Regi, &c.* Fuisse autem valde vsitatum olim in Ecclesia vouere Sanctis, patet ex testimonio FAVSTI Manichæi, ita loquentis apud S. August. lib. 20. in ^{A. c. 3.} Faustum edito. *Idola vertistis in martyres, quos votis similibus colitis.* Nostro autem seculo Dominicani teste Caeterano & alij religiosi, dum professionem edunt, hac formula fere vtuntur. *Voueo Deo, & B. Maria & omnibus Sanctis, me Prælati tali vel tali obediturum.* Dices. Vouere est actus patriæ soli Deo debitus. Resp. cū Deo aliquid vouetur esse actum patriæ cum sanctis dubiæ. Aliter enim pmittimus Deo munus, aliter Sanctis. DEO quidem ^{C. 12. q. 88. 27.} in signum gratitudinis erga primū principium omnium bonorum; Sanctis

Vuu 2 vero

vero in signū gratitudinis erga mediatores vel intercessores, per quos à Deo beneficia accipiamus. DENIQ. & Ethnici hanc Voti naturam agnouerunt & vsurparunt. nam M. TULLIVS lib. 1. de diuinatione auctor est, Attium Nauium, cum propter paupertatem sues puer pasceret, vna ex his amissa, *vouisse, si recuperasset, vnam se Deo daturum, quæ maxima esset in vinea.*

C A P V T II.

De materia legitima Voti.

MATERIAM vocamus rem, quæ vouetur vel promittitur Deo, vt orationem, ieiunium, peregrinationem ad loca sancta, &c. Hæc autem debet semper esse de præstantiori bono: nihil enim voueri potest nisi id quod præstet facere quam omittere. ITAQUE vicem Materiæ voti subire nequeunt. 1. PECCATA, quia vouere Deo peccatum, non est Deo munus promittere, sed minari. Tale votum erat eorum Iudæorum, qui in Actis Apostolicis vouerunt se occisurum Paulum. Vnde S. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum: *Tunc unusquisq; ait regnum cælorum possidebit, &c. si quod scit esse licitum, & ad profectum vitæ melioris pertinere cognoscit, libenter voueat & celeriter reddat.* 2. ADIAPHORA opera, vt adire forum, nec enim potest Deo placere opus vanum & inutile. *Displicet enim ei,* ait Sapiens, *stulta promissio.* Quod si ex circumstantia indifferens illud opus, fiat bonum vel malum, vt si voueat se aditurum forum, ad emendum panem pro pauperibus, potest esse materia voti. 3. IMPOSSIBILIA, vt si quis voueat se nunquam peccaturum venialiter, quod moraliter secundum legem ordinariam fieri nequit. 4. NECESARIA, vt si quis voueat se moriturum, quando placuerit Deo. 5. Ea opera bona, quæ maiora bona impediunt, vt si quis voueat se ducturum vxorem, nisi si quando contingat melius esse alicui hoc facere, quam omittere; tunc enim posset esse legitima materia voti. Vnde S. FVLGENTIVS paulo ante dixit, non esse vouendum, nisi quod *ad fructum vitæ melioris pertinet.* Et S. AVGVST. de S. Virginitate. *Potuisstis,* ait ad Virgines, *coniugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa.* Et de bono Viduitatis: *Non nuptias abs te damnatas esse velis, sed prestatas. Bonum ergo continentia licentius decet, cum pro illo vouendo & profitendo possunt contemnere femina, quod & libet & licet.* Eodem pertinet, si quis voueat se non ingressurum religionem: Voti enim materia debet esse bonum. talis autem videtur vouere se restitutum Spiritui Sancto, quod est malum.

MATERIA vero legitima Voti esse possunt. Primo & maxime proprie,

Act. 23. 13.

1. 5. 3.

Ecc. 5. 3.

A. C. 11.

prie, consilia Euangelica tria, Paupertatis, Castitatis & Obedientiæ.
 2. Omnes actiones virtutum, & quicquid melius consultiusq; est fieri
 quam non fieri, maxime si non cadat sub præceptum, vti sunt omnia
 opera, quæ dicuntur supererogationis, vt ieiunij, orationis, eleemosy-
 næ, peregrinationum. Cum enim ad opera ex præcepto facienda satis
 ligati simus ex ipso præcepto, non opus est noua vincula quærere, ne
 occasionem grauius peccandi nobis ipsi sine magna vtilitate procu-
 remus. Inficiandum, tamen non est, vt bene monent Theologi, ope-
 ra lege diuina, humanae præcepta posse esse legitimam materiam
 voti. Consuetudo siquidem Religiosorum, & aliorum est vouere om-
 nimumodam castitatem, atque adeo etiam eam quæ est præcepta. Se-
 cundo, quia nihil impedit, quo minus pluribus titulis possit quis
 obligari ad aliquid, vt liquet cum idem præcipitur iure naturali & po-
 sitiuo, Ecclesiastico & ciuili. 3. S. AVGVSTINVS in Psalmum 75. ita
 scribit, exponens verba illa. *Vouete & reddite Domino. Quisq; quod potest
 voueat & reddat. Vouete & reddite Domino Deo nostro omnes communiter.
 Quid debemus vouere? credere in illum, sperare ab illo vitam aeternam, bene vi-
 uere secundum communem modum. Est enim quidam modus communis omnibus,
 furtum non facere, non nubere castimoniali præcipitur, & nupta non præcipitur,
 adulterium non facere omnibus præcipitur, non superbiere omnibus aequaliter præ-
 cipitur. non hominem occidere, non odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere
 perniciem omnibus in communi præcipitur. Hoc totum omnes vouere debemus.
 Sunt etiam vota (subiungit) propria singulorum. Alius vouet Deo castitatem
 coniugalem, vt præter uxorem suam non nouerit aliam: Sic & femina, vt præter
 virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & sic experti tale coniugium,
 ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid
 maius, quam illi. Alij virginitatem ipsam ab incunte aetate vouent, vt nihil tale
 ve experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt, & isti vouerunt plurimum.
 Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus Sanctis aduenientibus. ma-
 gnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus,
 & ire in communem vitam, in societatem Sanctorum: magnum votum vouit.
 Quisq; quod vouere voluerit voueat, illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Et
 in Aphorismis à B. PROSPERO collectis. Quisquis, inquit, bene cogitat,
 quæ voueat Deo, & quæ vouendo persoluat, seipsum voueat & reddat,
 hoc exigitur, hoc debetur. Imago Caesaris reddatur Casari,
 imago Dei reddatur Deo. Similia habet*

S. 15.
A. ep. 45.

Luc. 20. 25.

serm. 7. de Tempore.

De Votorum Dignitate & Utilitate.

Iſa. 19. 21.

A. c. 6.

E. h. 21. 48.

A. c. 4.

I. Reg. 2. 8.

Marth. 19. 27.

I. Reg. 2. iuxta
70.

H. ep. 18.

Id. ep. 103.

DIGNITATEM Votorum inde cognoscere possumus, quod sit actus
latræ, vel religionis, quæ inter omnes Virtutes morales tenet
principatum. Vnde ISAIAS Propheta in hunc modum loquitur de
Ægyptiis ad Christum olim conuertendis. *Cognoscent Ægyptij Dominum
in die illa, & colent eum in hostiis & in muneribus, & vota vouebunt Domino &
soluent.* vbi posteriora verba explicant priora. Vota enim munera sunt.
DEINDE TERTULLIANVS libro de Resurrectione carnis, ieiunia, de-
lectum ciborum, virginitatem & viduitatem. AVGVSTINVS vero li-
bro de ciuitate Dei 10. omne opus bonum propter Deum factum, vo-
cat *sacrificium Deo gratum.* S. EPIPHANIVS in Panario, Virginitatem &
abdicationem rerum appellat *approbatum DEI cultum.* Et HIERON. lib.
1. in Iouinianum. *Illæ, inquit, virginitas hostia est Christo, cuius nec animum
cogitatio, nec carnem libido maculauit.* Quanto magis, si hæc omnia pro-
mittantur Deo talem nomēclaturam merebuntur? Ad hæc quod præ-
stantius opus ab homine edi potest, quam quod exemplum Apostolorum
secutus, non modo bona fortunæ omnia, verum etiam corporis &
animi, atq; adeo seipsum totum per sacra vota offerat Deo & homini-
bus? Vnde S. AVGVSTINVS Apostolos vocat potentissimos lib. 17. de
ciuitate DEI. *De terra, inquit, suscitatus est super omnes diuites ille pauper,
(Christus,) & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, ut sedeat
cum potentibus populi, quibus ait. Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ
hereditatem dans eis. Dixerant enim potentes illi. Ecce nos dimisimus omnia, &
secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vnde hoc eis, nisi ab illo, de
quo hic continuo dictum est, dans votum. vouenti? Non enim Domino quicquam
ratum voueret, nisi qui ab illo acciperet, quod voueret.* Et in Psalmum 131. *Nil
melius possumus dicere DEO, quam posside nos.* In eandem sententiam S.
HIERONYMVS ad Lucinium. *Aurum deponere, incipientium est, non perfe-
ctorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes: seipsum offerre Deo, proprie
Christianorum est & Apostolorum, qui duo cum vidua paupertatis sua in gazophy-
lacium aram mittentes, totum censum, quem habuerunt, Domino tradiderunt, &
merentur audire. Sedebitis super 12. folia, iudicantes 12. tribus Israel.* Et ad Pau-
linum. *Victus & vestitus diuitiis Christianorum sunt. Si habes in potestate reme-
tuam, vende: si non habes, proice. Tollenti tunicam, & pallium
relinquendum est. Totum Deo dedit, qui
seipsum obrulit.*

V O T O R V M V T I L I T A S.

IAM vero fructuosam & vtilem esse Votorum nuncupationem multis argumentis demonstrari potest. PRIMVM fit, quod Spiritus Sanctus ad ea nuncupanda, reddendaq; nos hortetur, vt in Psalmis: *Vouete* Psal. 75. 12. & *reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius affertis munera.* Nec non S. PATRES, vt AVGVST. in eadem verbâ scribens. *Quisque quod vouere voluerit, voueat; illud autem attendat, vt quod vouerit reddat.* Et in Epistola ad Armentarium, qui vna cum vxore continentiam vouerat. *Quantum* A. ep. 45. & *si non vouisses, quid aliud tibi suadendum fuit, aut quid melius ab homine fieri potest, quam vt ei se reseruiat; quo institutus est? praesertim, quia charitatis erga nos Dei tantum apparuit atque illuxit indicium, vt filium suum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur.*

2. Quia opus quodlibet bonum accessione voti, redditur illustrius, ac Deo gratius, binæ enim virtutes præstant vni. Bene facis, si ad honorem Dei ieiunes, quia virtus temperantiæ est: at si idem ieiunium voueas, facies melius, quia virtus religionis est, temperantia præstabilior. Vnde S. AVGVSTINVS libro de Virginitate. *Neque enim ipsa,* A. c. 17. & *quit, Virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est, honoratur: qua licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruetur, ac per hoc spiritualis est etiam Virginitas corporis, quam vouet ac seruat continentia pietatis.* Et infra. *Honoratius in animi bonis illa continentia numeranda est, qua integritas carnis ipsi creatori anima & carnis vouetur, consecratur, seruetur.*

3. Quia Apostolus ad Corinthios ait. *Qui adhæret Domino, vnus Spi-* I. Cor. 6. 17. & *ritus est, ac arctius nullus ei adhæret, quam qui votorum vinculis ei astringitur: quare nec vllus vberius de eius spiritu comunicat. Nam, quemadmodum si quis columnæ alligetur, non tam is columnæ, quam etiam columna ipsi alligatur: sic qui Deo se astringit, vicissim etiam Deum sibi quodammodo adstringit, & cum Deo omnia bona, omnesq; celestium bonorum thesauros.*

4. Quia qui vouet aliquod opus, vt ieiunium, paupertatem vel obedientiam, non modo opus, sed etiam voluntatē, vel liberum arbitrium ista faciendi Deo dedicat, illudq; mactatum nobili quodam sacrificio integre offert. Quæ quidem voluntas cum inæstimabile quoddam sit bonum, homini intimum, & ita charum, vt præ hoc omnia facile contemnat, fieri non potest, quin hoc donum Deo existat gratissimum. Vt enim hominibus gratiores sunt, qui non fructus modo arboris, quæ similitudo S. ANSELMI est, in libro de similitudinibus, sed ipsam adeo arborem dono impertiunt: sic qui Deo offerunt non solum laudabiles actiones voluntatis, sed ipsam adeo voluntatē, actionē omnium fontē.

A. c. 4.

5. Aristoteles in secundo de Moribus libro eam proprietatem in
 quaque Virtute postulat, vt secundum eam homo immobiliter, hoc
 est constanter & firmiter operetur, at nulla ad constantiam in virtu-
 tum exercitio obtinendam, via accommodatior est, quam si votorum
 beneficio nobis necessitatem imponamus. Vnde S. AVGVSTINVS ad

Au. ep. 45.

Armentarium. *Non te vouisse pœniteat, imo gaude iam tibi non licere, quod
 cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaq, intrepidus, & dicta factis imple: ipse
 adiunabit, qui vota nostra expetit. Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.* Et

Gen. 22. 9.

enim velut vites, aliæque teneriores arbusculæ vinciri solent ad stipi-
 tes firmiores, à quibus sustententur; sic homo, natura leuis & inconstans,
 ad voti stabilitatem alligare debet voluntatem suam, vt in virtu-
 tis quam vouit studio perseueret. ISAAC sua, patrisq; voluntate alligatus
 est, antequam immolaretur. cur vero? nempe, vt bona illa & re-
 cta voluntas maneret immobilis, nec vlla perturbatione dissolui pos-
 set, quod sane non timoris, sed ingentis fortitudinis animi fuit argu-
 mentum. Omnium certe gentium vsus obtinuit, vt, siue Magistratus
 creentur, siue miles conscribatur, siue matrimonia, aliue contractus
 magni momenti ineantur, solenni iurisiurandi formula pacta conuen-
 ta concludantur, non aliam certe ob causam, quam vt nihil eorum de
 quibus conuentum est, facile immutetur. Quanto minus pacta con-
 uenta inita cum Deo per voti sacramentum, immutari debent. *Iurauit,*

Psal 118. 106.

dicebat sanctus ille Rex, & statui, custodire iudicia iustitiæ tuæ.

C A P V T IV.

De Votorum reddendorum necessitate.

Deut. 23. 22.

NECCESSITATEM votorum reddendorum Sacræ litteræ, sanctiq;
 Patres aperte contestantur. *Cum votum voueris Domino Deo tuo, ait*

Prou. 10. 25.

MOYSES, *non tardabis reddere. Nam requiret illud Dominus Deus tuus: quod si*

Eccl. 5. 3.

moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Salomon vero in Prouerbiis.

Ruina est homini vota retractare. vbi S. HIERON. annotat, damnationem
 incurri ab eo qui votum violat. Et Ecclesiastes. *Si quid vouisti Deo ne mo-
 reris reddere, displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcumq, voueris*

1. Tim. 5. 11.

redde: multoq, melius est non vsuere, quam post votum promissa non reddere. Et
 Apostolus agens de Viduis. *Habentes, inquit, damnationem, quoniam pri-
 mam fidem irritam fecerunt,* hoc est, votum continentix, vt exponunt
 omnes Patres.

B. q. 14.

Ex S. Patribus est BASILIVS, cuius in quæstionibus fufius explica-
 tis hæc sunt verba. *Qui seipsum Deo semel deuouerit, hic si ad aliud vitæ genus*
se transtulerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, cui se conse-
crauerat

crauerat veluti subterfurgatus sit. S. AMBROSIVS in Lucam. *Quam grania vincula promittere Deo & non soluere? Melius est, inquit, non vouere, quam vouere & non reddere. Maior est contractus fidei, quam pecunia. Redde promissum, dum in hoc corpore es, priusquam veniat exactor, & mittat te in carcerem.* S.

CHRYSOST. ad Theodorum lapsus. *Te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim societati semel iunctum illam relinquere & uxoris laqueis implicari adulterij crimen incurrere est. Quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus.* S. AVGVSTINVS libro de bono Viduitatis. *Plane non dubitauerim dicere lapsus & ruinas à castitate sanctiore, qua vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur, cum illi ipsi non seruetur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cum enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vouendi necessitatem.* S. FVLGENTIVS de fide ad Petrum.

Quisquis in corde suo continentiam Deo vouerit, non solum si mortifero fornicationis crimine maculetur, verum etiam si aut vir uxorem accipere aut mulier nubere voluerit, secundum Apostoli sententiam damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. S. GREGORIVS ad Venantium. *Si Ananias mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos, DEO abstulit, considera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed te ipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti?* B. PETRVS Damiani de dedicatione Ecclesiae. *Qui non reddit, quod vouet, quasi Deum prouocat & irridet. Reddendum est votum integrum & perfectum, quia aliter non satisfaceret Deo, qui votum nostrum tanquam proprium exigit debitum.* Plura testimonia, & exempla eorum, qui diuinitus ob violata vota grauiter puniti sunt, in PANARIO, V. *Votorum Violatio, reperies.*

C A P V T V.

De quibusdam Voti proprietatibus.

PRIMA Proprietas est, quod duplex sit Votum, Simplex & solemne.

Simplex est, quod in nuda tantum promissione consistit, & si sit castitatis impedit Matrimonium contrahendum, hoc est, quo minus licite & sine peccato possit contrahi. Solemne vero est, quod consistit in promissione quidem Deo facta, sed affecta certis circumstantiis, accedente approbatione & constitutione Ecclesiae. Nam BONIFACIVS VIII. in lib. 6. decretalium affirmat *solemnitatem voti ex sola constitutione Ecclesiae inuentam esse.* Hoc autem solemne Votum est duplex secundum

D. c. rufus.
e. minimus.
c. consuluit.

dum decreta Pontificum. Alterum in susceptione sacrorum ordinum, alterum in professione religioſæ vitæ, vt habetur in Decretalibus, titulo, *qui clerici vel vouentes*. Vtrumq; autem non solum impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum. Olim hæc sollemnitas, ex parte Virginum, collocata erat in susceptione Veli, quod ab Episcopis vel palam in Ecclesia, vel domi cum benedictione dabatur, etiam si in ædibus paternis remanerent, de quibus multa apud S. AMBROSIVM, aliosq; veteres Patres.

G. c. 16.

1. Cor. 7. 4.

A. ep. 45. & 199.

II. Proprietas est, quod quidam possint vota edere, quidam non possint. Possunt omnes, qui sui iuris sunt, & satis maturo iudicio præditi. Sui autem iuris non sunt quatuor hominum genera. Primo *serui vel mancipia*, qui nequeunt circa consensum Dominorum vouere ea quæ impediunt corporale eorum seruitium, vt ingressum in religionem, longam peregrinationem, &c. quæ vero non impediunt, possunt, vt castitatem, eleemosynam. Ira definiuit GELASIVS I. Pontifex epistola prima. 2. *coniuges*. nam vir sine consensu vxoris non potest vouere continentiam, nec vxor sine consensu viri. Nam vt docet Apostolus. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem vt vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Vnde S. AVGVSTINVS ad Riparium qui vna cum vxore vouerat continentiam. *Vna, inquit, sola esse causa posset, qua te id quod vouisti, non solum non hortaremur, verum etiam prohiberemus implere, si forte tua coniux hoc tecum suscipere animi seu carnis infirmitate recusaret. Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi. Neque enim DEVS exigit, si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare vetat alienum. Diuina quippe de hac re per Apostolum est prolata sententia. Vxor non habet potestatem corporis sui, &c. 3. Filij, non sunt sui iuris; quare inuitis parentibus non possunt vota nuncupare, nisi seruatibus duabus conditionibus. Altera, vt ad annos pubertatis peruenierint, qui est decimusquartus in masculo, vt habes in 6. Decretalium, titulo de Regularibus; duodecimus autem in foeminis, vt habetur apud Gratianum canone *Puella*. Altera, vt si vouerint religionem, sine eorum auxilio parentes viuere possint. nam si possunt viuere, poterunt & filij, vouere. Clare enim Christus dixit. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus*. Et apud Lucam cuidam à se vocato, nec potestatem salutandi parentis indulgit, & alibi alteri nec sepe liendi. Idemq; docuere S. Patres HIERON. ad Heliodorum: Chrysof. contra vituperatores monastices. Augustinus ad Lætum. Gregorius in Euangelia & Bernardus. 4. Religiosi, qui per votum obedientiæ omne voluntatis suæ ius in superiorem transferre solent. Votum enim obedientiæ deducitur ex illis verbis Christi. *Qui vult venire post me, abneget semet-**

D. c. 1.

G. 10. 9. 2.

Matth. 10. 37.

Luc. 9. 59.

Matth. 8. 21.

H. ep. 3.

C. lib. 3.

A. ep. 18.

G. hom. 37.

B. ep. 111.

Matth. 16. 24.

semet-

femetipsum; at ab negare seipsum, est nullo proprio iudicio regi velle. Quare qui verum religiosum se profiteretur, nihil citra consensum Superioris vouere, vel statuere de se debet.

III. Proprietas, quod veri nominis votum fieri debeat cum deliberatione rationis, saltem imperfecta. Votum enim debet esse actio humana, promissio autem indeliberata, est actus naturalis, immo nec virtus, nec vitium est. Quod autem sufficiat deliberatio imperfecta, liquet ex subitis naufragorum votis, quæ pro veris & ratis solent haberi. Et probatur ex capite 30. Numerorum, vbi Deus votum mulieris in ætate puellari, tacentibus parentibus, pronuntiat esse legitimum. S. AMBROSIVS quoque lib. 2. de Pœnitentia, ait quosdam tumultuatio mentis impulsu, non iudicio rationis vouisse quædam Ecclesiæ, & postea voluisse reuocare, illosq; duo peccata perpetrasse, imprudentiæ scilicet & sacrilegij; illud, quia vouerant sine perfecta deliberatione, hoc quia votum præuaricati. Et S. AUGUST. ad Lætum scribens, qui vouerat religionem, & non considerarat, an sumptus suppeterent ad ædificium, suafuq; matris tergiversari voluit, eum monet, vt ne faciat, quod non licet. Deniq; in *Decretalibus* titulo de regularibus, declarat Papa, eum qui in mortis articulo vouerat religionem, & reualefcens voti pœnituit, eum teneri voto. Et in titulo de voto, commutat votum à puero tenera facilitate, sine discretionis arbitrio factum: quod sane irritasset, si verum votum non fuisset.

IV. Proprietas est, quod redditio Voti non debeat diu prorogari. Clare enim Deus in Deuteronomio dicit. *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requireret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Et Ecclesiastes. *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.* Cuius rationem & causam reddit S. AMBROSIVS lib. 1. de Cain & Abel. *Cum enim moram facis, inquit, non reddis votum. Est autem postulatio à Deo cum soluendi muneris promissione. Et idcirco cum impetraueris, quod petisti, ingrati est tardare promissum.* Et post. *Prima voti gratia est celeritas solutionis. Deniq; Abraham filium suum ad holocaustum iussus offerre non post dies, vt Cain obtulit, sed exurgens mane stravit asinam suam.* EXEMPLA quinq; diuinitus punitorū, qui nimium distulerunt expletionē Voti religionis, habes apud B. Petrum DAMIANI lib. 5. epistolarum ad clericos epist. 6. Quanta autem in reddendis votis mora possit intercedere, pendet ex vouentis mente, qui si non definiuit certum tempus, quam primum commode potest, ea reddere tenetur, vt docet S. Thomas in 2. 2. q. vltima, articulo 3. & alij,

V. Proprietas est, quod nihilominus homo aliquādo liberari queat ab obligatione reddendi voti. Ac primo quidem per mutationem

circumstantiarum, vt cum materia voti definit esse aut possibilis, aut utilis, aut melior. vt si quis post votum factum ieiunij, labatur in morbum: aut peregrinationis, velit ingredi religionē; melius enim est ingredi religionem, quam peregrinari. 2. per irritationem factam ab eo, in cuius potestate erat is, qui vouit; vt monachus in potestate Abbatis qui vouisset aliquod opus vetitum per Regulam ordinis. 3. per dispensationem factam auctoritate Superioris. Si enim Respublica potest cum aliquo dispensare in lege sua, hoc est, vinculum legis in aliquo casu tollere, poterit etiam Ecclesia in voto. Voto enim imponimus nobis quasi legem. 4. per commutationem auctoritate quoq; Superioris factam. Quæ in hoc differt à dispensatione, quod per hanc simpliciter tollitur Voti obligatio, per commutationem non simpliciter, sed tantum quoad certam materiam voto promissam, verbi causa cum votum ieiunij, Superior commutat in orationem.

VIDE De Statu Monachorum, & Virginitatis. Et in PANARIO De Violatione Votorum.

F I N I S.

L A V S D E O D E I P A R E Q.

DE RE-

DE REGIMINE RVSTICO

RVM LIBELLVS

P R A E F A T I O

In qua institutum Auctoris, & summa omnium capitum breuiter proponitur.

EMISIT Dominus DEVS Adam de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de qua sumptus est, scribitur Genesis 3. cap. Gen. 3. v. 15. COGITANTI mihi, quid dilectis fratribus & cognatis crebro pulsantibus offerrem pro verbo ædificationis, venit in mentem pulcherrimus ille *Tractatulus S. Doctõris THOMÆ de Aquino*, Thom. Aquinas. *de Regimine Principum*, quem Regiæ maiestati vir nobilis & vrbanae eloquentiæ summa edidit elegantia, quasi suis sua loquens, vtiq̃ magnus magnis magna, gloriosus gloriosis gloriosa; sicuti dignum erat tantæ Celsitudini. Ast ego pauper. & exilis creatura DEI; nescio qua forte raptus de atatro, sacrisque litteris applicitus cum hoc exemplo meis mea loqui vellem, paruus paruus parua; in prædictum flebilem sermonem deflexi dicens. *EMISIT Dominus DEVS Adam de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus erat.* Terram vtiq̃ limosam & sterilem, terram reprobam & maledictam dicente Domino, vbi supra, ad Adam: *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo* Gen. 3. v. 17. *præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vita tua. Spinæ & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es; & in puluerem reuerteris.* Et quanquam simul Rustici maledictioni Adæ plus cæteris obnoxii. tota humani generis propago hanc duram à DEO experitur miseriam, nulla tamē, sicut mea, hoc est, rusticana, quæ pœne ab ipsis cunabulis morti vltra cæteras destinata cernitur. Sed ne nimia tristitia absorbeatur, aliqua hic consolatoria, & informatoria ex Sanctorum Patrum dictis colligere disposui, quibus vna cum cæteris exhortationibus quotidianis spem habeat, & modum inueniat per temporalia detrimenta felicitatem mercandi sempiternam.

PRIMO, igitur debet quilibet fidelis Agricola DEVM timere.

II. Firmiter credere, quod omnia opera sua; quantumcunq; etiam minima ab omnipotente DEO copiosa mercede præmiabuntur in cœlis, si permanserit in simplicitate & voluntate bona.

Summa 16. capitum à Rustico seruandum.

III. Debet etiam honorare officium suum tanquam à DEO institutum, & hilariter exequi ea, quæ ad ipsum spectant.

IV. Debet humiliter Dominis suis obedire.

V. Debet præcipue Clerum venerari & diligere.

VI. Decimas & pensiones ac cætera debita fideliter soluere.

VII. Solemnitates & ieiunia, ac cæteros ritus Ecclesiasticos deuote obseruare.

VIII. Elcemofynas pauperibus, quantum facultas permittit, largiri.

IX. Cum omnibus hominibus, & præcipue cum vicinis, & contribulibus suis pacem seruare.

X. Familiam suam laudabiliter regere.

XI. Cauere se ab omni occasione mali.

XII. Niri ad bonum nomen & probam famam apud proximos suos.

XIII. Cauere se à societate mala, & consortio potantium & iurantium, ac omnium, qui sine timore DEI viuunt.

XIV. Sedulo discutere conscientiam suam, & crebro confiteri.

XV. Sæpius meditari de præceptis DEI, & obseruatione eorum, & ut in recta fide ambulet.

XVI. Cogitare frequenter de morte, & breuitate huius vitæ, & ut assuescat crebro inuocare Dominum DEVM bonis & simplicibus verbis, ut eum dirigat in omnibus, & ad æterna tandem gaudia perducatur. Hæc sunt, quæ vnumquemque Christianum sanctificant: Sine quibus Christianum nomen nulli prodest. Hæc sunt, quæ hominem de terra ad cælum leuant, quæ homini DEVM reconciliant, quæ proximum ædificant, quæ ad fœlicem transitum hominem præparant: VERVM, quoniam Rusticana simplicitas nonnunquam ignorat, quomodo hæc fieri debeant, ideo per singula redeundo, latius aliquid de his loquamur.

CAPVT I.

Debet quilibet fidelis agricola primo Deum timere.

Psal. 110.
vers. 10.
Prou. 1. 7.
Prou. 9. 12.
Eccl. 1. 16.
Iob. 28. 28.
Eccl. 1. 18.

INITIVM sapientiæ timor Domini, scribitur, Psalmo centesimo decimo. Prouerb. primo & nono, & aliis locis multis. *Et, qui sine timore est, non poterit iustificari.* Hæc & similia debet aduertere quilibet fidelis rusticus, imo & omnis Christianus, & à peccato recedere. Quod si aliquis ita simplex fuerit, ut dicat. Non scio timere Deum: nescio quid sit hoc

hoc: talis debet informari hoc modo. Primo quærat, an aliquid sit in mundo, quod timet amittere, vel incurere? & respondebit proculdubio, si aliquem vsum rationis habuerit, quod quotidie ista sollicitudine anxietur, ne perdat bona, quæ habet, & ne superueniant ei mala, quæ solent homines sine intermissione vexare. Habet forte pauca bona, quæ timet amittere, sed multo plura sunt mala, quæ timet incurere. Ecce vtrobiq; occasio timoris, sed secunda est incomparabiliter maior, quam prima, & æqualiter vniuersos perstringit. Secundo quærat, an credat, quod DEVS sit vniuersalis Paterfamilias omnium, qui sunt in cælo & in terra, & an omnia sint nuda oculis eius, & an sit iustus iudex tribuens singulis iuxta opera sua. Tertio quærat, an habeat fidem de cælo & inferno, & quod in cælo sint sola summa bona, & in inferno sola summa mala? Item, quod iustis debentur præmia cælestia, reprobis vero tormenta infernalicia sine fine mansura?

Heb 4 13;
2 Tim. 4. 8.
Marth. 16, 27.

Si hæc se credere dicat, tunc instruat, quomodo comparare debeat temporalia ad æterna: videlicet, quod hæc omnia, quæ hic videmus, aut excogitare possumus bona, nihil sunt respectu futurorum. Similiter omnia, quæ hic patimur mala, seu excogitari possunt, quamuis sint reuera horrenda nimis, tamen respectu pœnarum infernalium non sunt nisi quædam suauia præludia futurorum. His admonitionibus si aliqua adiuncta fuerit fides absq; dubio facillime timorem Domini suscitabit in corde humano. Qui vero his compunctus non fuerit, fidem non habet, quamuis se habere forte putet: sicut multi fatui putant, se esse prudentes, quamuis non sint.

Bona & mala
huius mundi
nihil sunt re-
spectu futu-
rum.

Hoc fundamento posito, viterius est informandus homo simplex & bonæ voluntatis, quatenus plus timeat Dominum Deum suum offendere propter suam naturalem bonitatem quam extortam seueritatem: quia in veritate sic est, quod Dominus Deus in se & ex sua natura totus bonus, suavis, largus, & clemens est: quod autem seuerus est, nostra peccata faciunt, & quodam modo cogimus eum, vt nos affligat. Hinc exiit prouerbium. *Si faceremus, quod debemus, Deus faceret, quod vellemus. Sed quia non facimus quod debemus, cogimur pati, quod nolumus.* Exemplum huius habemus in aliquo probò & virtuoso viro, habente officium regedi aliquam communitatem: hunc omnis homo diligit, quia vident, quod omnibus prodesse cupit, nulli obesse: & qui talem non diligit, est valde peruersus: nam omnis populus acclamat, eum esse merito diligendum. Ille neminem facilliter punit, aut permittit affligi, nisi omnino delinquens nolit se emendare. Sic Dominus Deus, à quo bona cuncta procedunt, super omnia est diligendus, quia nihil bonitatis est in creaturis, quod ab ipso non sit.

Deum sola pec-
cata nostra fa-
ciunt seuerum.

Prouerbium.

Timor filialis
quis?

Timor seruilis
quis?

Aug. conc. 15.
in Psal. 118.

Aug. tract. 9. in
epistol. Ioan.

Timor pœna
quomodo sit
in sanctis.

Hier. epist. 127.
ad Fabiolam.

Aug. serm. 150.
de temp.

H. reg. mon.
c. 30.

Exemplum
hominis non
timorati.

Spec. exem.
dist. 9. c. 88.

Exemplum S.
Arsenii timen-
tis Deum.

STUDEAT ergo homo simplex crebro ad memoriam reuocare, quod Deus eum vbiq̄ue videt, multo clarius, quam proximus suus, coram quo peccare erubesceret, vt hac manu ductione paulatim crescat in timore Dei, vt ad illum gradum perueniat, quod si etiam Deus non vellet eum punire, tamen adhuc nō vellet peccare, aut offendere tantum Patrem. Hic vocatur filialis Timor, quia, qui istum habet, inter filios DEI computatur, & timet, ne vel in modico oculos amantissimi Patris offendat. Timor autem seruilis est, quando aliquis propter pœnam, siue temporalem, siue æternam, abstinere à peccatis, & in tali adhuc manet peccandi voluntas, si speraretur impunitas. Ille timor non est filiorum DEI, sed malorum seruorum, qui non faciunt bonum, nisi coacte: & quamuis non sit meritorius æternæ vitæ, tamen introducit filialem, sicut seta filium.

Est etiam notandum, quod sancti viri solent crebro ante oculos suos pœnas ponere damnatorum, tamen propter hoc non sunt mali serui iudicandi, quia hoc faciunt ad piam cautelam. Vnde dicit B. HIERONYMVS. *Dum pœnam timeo, seruo gratiam, quam accepi*: facile enim quælibet tentatio vincitur, dum futura calamitatis acerbitas, quæ pro peccatis debetur, anxia mente præuidetur. Siquidem, vt ait S. Gregorius. *Momentaneum est, quod delectat, æternum quod cruciat*. Item B. Augustinus, *Heu quam male peccator decipitur: semel fornicatus est, & in æternum ardebit*. Hinc B. Hieronymus rursum dicit. *Quoties diem illum considero: toto corde contremisco, siue enim comedo, siue bibo, siue aliud aliquid facio, semper videtur illa tuba terribilis sonare in auribus meis. Surgite mortui, venite ad iudiciũ*. At contra peccatores obstinati nolunt timere, & quicquid eis de his dicitur parui pendunt, aut respuunt, donec mors improuisa eos rapit ad supplicia horrenda: tunc timent, gemunt, dolent, contremiscunt, sed infructuose. De quibus tale fertur exemplum. Miles quidam valde peruersæ vitæ, vxorem habuit deuotam, hæc virum sæpe monuit, quatenus vita mala postposita, suæ animæ salutem, dum tempus haberet, & misericordiam consequi posset, in timore DEI operaretur. Cui ille. Num tu sic fatua es, vt illis papis credas, qui talia deliramenta fingunt, vt à populo denarios extorqueant: neque infernus est, neq; vita aliqua post istam. Quid plura? ventum est ad mortem, & ecce infelix ille, exanimis, in lecto iacens nigram chartam in manu habuit, in qua sic scriptum fuit. Iam certus sum, quia infernus est. Ecce carissimi perpendite in quantis tormentis iam sit: vbi & æternaliter necesse est ipsum permanere.

RVR SVM de S. ARSENIO longe aliter legitur. Hic vir sanctus de nobili Senatore Romano ac diuite Patricio factus erat eremita sanctus,

etus, & pauper rusticus. Dicebatur namq; teste B. Hieronymo, eremitica illa solitudo, *sancta rusticitas*. Siquidem cum in palatio Imperiali summo fungeretur honore, vocem diuinitus elapsam audiuit. ARSENI, fuge homines, & saluus eris. Quo facto, statim ad eremum perrexit. Vbi quantæ perfectionis fuerit, nec ipsi, aut intelligere, aut scribere potuerunt, qui eum ibidem nouerunt. Inter cætera autem spiritualia exercitia magnifica, quibus excellenter claruit, sic maxime DEVM timuit, vt à solis ortu vsq; ad occasum sæpius à lachrymis non cessaret: cumq; & in hora mortis à fletu nequaquam se temperaret, dixerunt ei fratres; & tu pater adhuc times? quibus ille, vere timeo, & valde timeo, quia quamuis in mandatis Domini à iuuenture ambulauerim, tamen nondum scio, qualiter à districto iudice opera mea iudicabuntur: & his dictis in fletu vsq; ad exitum permanfit. Sed iam sancta eius exeunte anima & protinus in cælum euolante, quidam sanctus Pater, qui in spiritu hoc vidit, voce magna post eam clamauit, dicens. Beatus es ARSENI qui tantum fleuisti.

SVRIVS tom. 4.
ex Metaph. &
Iul.

Arsenius con-
tinenter flet.

EIA venerabiles huc accedite Rustici, & diligenter omnes aduertite huius tanti Patris exemplum, vbinam tantæ sanctitatis pòdus meruerit, in vrbe an in rure? Vos multa ex paterna habetis educatione, quæ ipse tam laboriose quæsiuit, videlicet, laboris assiduitatem, victus vestitusq; vilitatem, cæteraq; pœnitentiæ sanctæ exercitia humano generi diuinitus imposita, quæ curialibus & delicatis difficillima videntur: vobis autem per affluentionem facillima facta sunt. Cur ergo non respicitis, quam prope sitis saluti, si timueritis Deum, & in mandatis eius ambulaueritis? Ecce, quod grauius in spirituali conuersatione iudicatur, vos pro nihilo, & quasi naturaliter consecuti estis, vigilare, laborare, carnem affligere, petulantes eius motus comprimere, cibo grosso vestituq; inculto vitam transigere, omni humanæ creaturæ propter DEVM subiici, præcipua sunt sacræ religionis exercitia: & qui in his amplius floruerunt, gloriosiores sunt in cælo, & in terra, nunc & in sempiternum. Hæc si vultis, vobis sunt possibiliora præ cunctis hominibus.

Rusticis facile
imitari eremi-
tas.

Eremitarum
exercitia.

DEVM quoq; timere similiter sine omni Doctore æque faciliter discitis ex quotidiana subiectione Dominorum vestrorum, qui vestris ceruicibus minantur sine intermissione, parati pro quibuslibet etiam leuib; erratis multas imponere graues. Si, inquam, tanto pauore necesse habetis coram mortalibus Principibus conuersari, ne videlicet causam habeant nocēdi vobis, siue rebus vestris; quanto magis coram immortalī omnium Deo solícite ambulare debetis, qui intus & foris iugiter vos intuetur, ne si, quod absit, coram tanta maiestate peccare

Rustico facile
est timere
Deum.

non vereamini, mittat vos cum corpore & anima in gehennam ignis. Facile, arbitror, vobis ista persuaderi poterunt, si aliquam scintillam bonæ voluntatis habueritis. Attendite, quam est miserabile hic tantis affligi doloribus, laboribus, opprobriis, & vexationibus continuis, & post peius incomparabiliter æternis tormentis: hic habete Purgatorium, & postea Infernum.

Tob. 14. 10.

Tob. 4. 13.

Audite ergo venerabilem Patrem vestrum S. THOBIAM, quomodo vos doceat, vt omnia mala euadere possitis. *Servite, inquit, Domino in veritate, & inquirete, vt faciatis quæ placita sunt illi. Pauperem quidem vitam geritis, sed multa bona habebitis, si timueritis DEVM, & recesseritis ab omni peccato, & feceritis bene.* Quod vobis concedat omnipotens & beatus DEVS, qui cum vnigenito filio suo Domino nostro IESV CHRISTO viuit & regnat in vnitæte Spiritus Sancti DEVS in secula benedictus, АМЕН.

C A P I T U L U M

Secundo debet quilibet fidelis agricola firmiter credere, quod omnia opera sua, quamtumcunque minima ab omnipotente DEO copiosa mercede præmiabuntur in cælis, si permanserit in simplicitate & voluntate bona.

Hic, proh dolor, plures deficiunt Rustici, & præcipue illi, qui sunt cæteris pauperiores, seu despectiores, putantes, quod sicut sunt: apud homines nullius reputationis, sic etiam apud DEVM: & ob hoc ad nihil se vocatos arbitrantur, nisi vt sint æternaliter infelices. Ab hac mala humilitate reuocat nos Spiritus Sanctus, Sapientiæ sexto dicens. *Puillum & magnum ipse fecit, & aqualiter cura est illi de omnibus.* Et Psalmus. *Ne auertas hominem in humilitatem.* Vbi dicit quædam glossa. *Mala humilitas, quâdo quis sic viliter de se homo sentit, vt putet se derelictum à DEO, & nunquam meliora posse consequi ab eo.* Quamuis enim vile corpus circumferimus, animæ tamen nimis pretiosæ sunt, pure ad imaginem & similitudinẽ DEI creatæ. Vnde, ne animæ nobis vilescerent, filius DEI seipsum in pretium animarum dedit. Hic attendite vos omnes, qui viles estis in oculis vestris, & despecti in hoc seculo, & nolite desperare. Ecce pro vobis DEVS homo factus est. Non utiq; homo gloriosus, diues, ac præpotens, sed opprobrium hominum & abiectio plebis, factus per omnia similis vobis, & plus quam vos pauper & despectus. Non regum palatia, non aulas Principum, non castra nobilium, non ciuium delicata cubilia, sed pauperum & abiectorum rusticorum elegit stabulum. Cur ergo desperatis ô pauperes, cur contristamini cõgleriosi contribules angelorum, ac prænobiles summi Regis hospites, cur, inquam, nulli-

tatis.

Sap. 6. 8.

Psal 89. 3.

Rusticus simi-
limus Christo.

ratis, quasi Deus oblitus sit vestri, cum in omnibus, & super omnes vos quæsiuerit, inuenerit, & exaltarit, diuites dimittens inanes.

O si vestram intelligeretis dignitatem, ac singularem erga vos diuinæ gratiæ munificentiam, non sic mortifera tristitia absorberemini, quin potius; quanto in hoc seculo per momentum temporis plus cæteris vanis hominibus abiectiores videmini; tanto magis gaudere deberetis quasi Dei filio conformiores, & per consequens in futura gloria sublimiores. Hæc namq; est certissima omnium Catholicorum Doctorum regula, quod quanto quis est similior Christo in præsentī mortali vita, quæ velociter transit; tanto erit. & similior in illa superna gloria, quæ durabit in æternum. Hanc salutarem similitudinem in multis vos ultra omnes alios hæreditario iure possidetis. Neq; dicetur vobis à districto iudice, quod receperitis quidem bona in hac vita, sicut olim diues ille epulo, de quo dicitur Luc. 16. quod nunc cruciatur apud inferos, sed audituri estis cum fidei Lazaro, quod hic mala recepistis, non sine iusto Dei iudicio, quia forte aliqua peccata admisistis, quæ caminus paupertatis examinat nunc, vt tunc cum ipso in deliciis perpetuo mansuri consolemini.

Rusticus sanctus
Lazaro.

Luc. 16. 25.

ATTENDITE igitur quam paterne vos hic ad modicum castiget, vt in æternum parcat, & quam seuerè irascatur his, quibus cuncta ad votum largitur, quoniam ab illa mercede sanctorum vacui remanebunt. Verissima namq; est sententia. B. BERNHARDI, ac aliorum sanctorum Patrum plurimorum, quod nemo potest hic gaudere cum seculo, & illic regnare cum CHRISTO. Et Dominus ipsemet in Euangelio dicit suis electis discipulis, & in eorum persona aliis omnibus prædestinatis.

Greg. 1. 26.
mot. c. 11.

Ioan. 15. 18.

Nolite mirari, si odit vos mundus, quia me priorem odio habuit. Item, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie & sequatur me. Sed forte dicetis mihi, nonne sunt multi solemnes viri in hoc seculo, patiter & fœminæ honore ac diuitiis referti, & tamen bonæ spei?

Luc. 9. 23.

nunquid omnes damnabuntur? nunquid soli miseri salui erunt? Nonne CAROLVS Magnus, ac multi Reges, Duces, Comites, nobiles, militares, ciuesq; innumeri sancte vixerunt, & tamen statum mundi tenuerunt? Hæc & alia similia infirma & imperita sibi proponit anima, vt suam, si posset, iustificaret impatientiam, ac per consequens, si auderet, diuinam inculparet providentiam, sacramq; Scripturam, & sanctorum exempla calumniaretur, hæc aut similia dicendo. Mallem & ego talia loqui cum diuitibus & potentibus, quam hæc cum pauperibus perpeti. Facile est in deliciis corporis, rerumq; copia, de patientia ac ieiunio, fame & labore, contemptuq; & oppressione multa verborum prosequi, sed non æquè facile est ista tolerare.

Multi diuites,
suecæ sancti.

Diuites non ca-
rent afflitioni-
bus.

FATEOR & ego ita esse. Sed nunquid qui in sublimitate & deliciis esse videntur omnino expertes sunt omnium tribulationis, tentationis ac laboris? Imo vere, si in timore DEI ambulare voluerint, plus quam pauperes affliguntur. Norunt experti, quam verum sit, quod quicquid foris eminet, plus in cœrore afficit, quam gaudio recreat. Sed istud miseri aduertere nolunt, aut non possunt: putant enim sic esse apud alios, sicut imperite suspiciantur. Iam enim certissime dictum est, neminem posse hic gaudere cum seculo, & post regnare cum CHRYSOSTOM. Quod si electi quidam aliquid hic plus participant de diuitiis, & statu huius vitæ, quam debent, oportet eos per grauem pœnitentiam deletere, aut per horrendam Purgatorij pœnam recompensare: quæ utiq; sic maxime afflictiva est, ut omnis præsentis vitæ tribulatio illi comparata quasi punctura iunci sit reputanda.

Diuites peccata sua grauiori pœnitentia debent expiare.

Ab hac ergo occasione labendi in diuitiis & honoribus temporalibus facillima, utiq; pauperes & inglorij sunt præseruati: & pœne contra solum impatientiæ vitium dimicare habent. Quod quidem facilius vincunt, quam diuites vincant oblatos honores, aut paratas delicias, siue alia quæque incentiua vitiorum, etiamsi nihil aliud pati haberent: quia, sicut Philosophus dicit, & quotidiana experientia docet, non sine magna virtute aridens fortuna tolerari potest. Aduersa autem propter assuefactionem tanquam connaturalis huic vitæ pœnæ à cunctis hominibus, maxime Deum timentibus, sano corpore, ac mente sensata æquanimiter sufferibilis est. Hinc inter timoratos viros tanquam verissimum exiuit prouerbium, quod nedum in corporalibus siue secularibus, sed etiam spiritualibus exercitiis plures ceciderunt: prosperis elati, quam aduersis fracti. Quid enim tam inimicum est probis moribus, sicut otium in deliciis, & ventosa huius mundi sublimitas? Et quid tam securum, ac bonæ vitæ conseruatiuum, sicut iustus labor cum frugalitate & contemptu mundanarum vanitatum? Hæc merito quoslibet simplices & pauperes rusticos consolari debet, dum intelligunt se eo amplius à DEO dilectos, quo sobrius eis hæc temporalia largitur, quæ multis fuerunt causa damnationis æternæ.

Rustici contra solam impatientiam pugnare debent. Seneca, cap. 74.

Prouerbium.

Prosperitas plures tollit, quam aduersitas.

Aug. in Psal. 50.

SED heu, proh dolor, contingit nonnullis, quod olim sublimis quidam orator Hannibali improperauit dicens. *Vincere scis Hannibal, uti victoria nescis.* Ita & nos de quibusdam rusticis huius temporis dicere possumus. Vincere scit rusticus, uti victoria nescit. Quod quanquam sit perspicuum, ut ex parte iam dictum est, cum velint nolint, huius mundi careant prosperitate: & tamen miserabili quadam negligentia à vitiiis non abstineant, nec ad virtutes perueniant, quod præ cæteris omnibus facilius possunt, hoc Dominus per Prophetam increpat, dicens.

T. Livius, lib. 2. decad. 3.

cens. Percussisti vos, & non redisti ad me, &c. Sed hos dimittamus, quos nullus diuinus metus, aut flagellum inflectere potest, & ad illos reuertamur, quos exhortari suscepimus, qui talento bonæ voluntatis præditi vias rectas ingredi volunt. Ipsi namq; sciunt, quod totum humanum genus ob demerita sua proiectum est ab illis summis deliciis in hanc ærumnosam vitam & tribulationem continuam, vbi nullus vnquam ad libitum omnia habere potuit, aut tam diu viuere, quam diu concupiuit. Sciunt etiam, quod afflictio ista medicinalis est, & à spiritali morte, id est, peccatis præseruat, & aperte vident illos, qui in deliciis viuunt, aut vix, aut nullo modo posse à vitiis abstinere. Sciunt deinde, quod omnes sancti, quorum gloriosa memoria est in Ecclesia, à primo vsq; ad nouissimum per hanc viam innumeris tentationibus probati transierunt fideles, & sic tandem perfecti amici DEI facti sunt.

Amos 4. 9.
Agg. 2. 38.

Rustici boni
qua confidra-
tione proficiat.

SCIUNT insuper, quod ista non casualiter, aut fortuito agantur in hoc mundo, quod sic dissimiliter administretur genus humanum, videlicet, quod vnus est pauper, alter diues: vnus gloriosus, alter cõtempus: vnus sanus, alter ægrotus: vnus fortunatus, alter infaustus: vnus acutus, alter simplex: vnus prælatus, alter subiectus, sed cuncta iuxta diuinæ prouidentię regulam æquissime & optime disponuntur. Sciunt etiam & caute aduertunt, quod sicut seipos facere non potuerunt, sic nec in esse conseruare, nec ea quibus indigent creare, sed omnia de largissima Domini manu expectare habent, qui pascit vniuersa quæ condidit, & implet omne animal benedictione; cui nemo dicere iuste potest, cur sic facis, cum nulli debitor sit, nec vllius opus habet. Sciunt denique, quod nullus potest immutare decretum diuini consilij super genus humanum, & quod nemo vnquam melius habuit, qui scrutator esse voluit maiestatis, aut impatienter reniti contra manum omnipotentis, quinimo tales in peius semper prolapsi sunt, sed illi soli cunctas miseras euadere meruerunt, qui diuino sceptro suas ceruices humiliter submiserunt, beneuole & longanimiter expectantes, donec diuina bonitas emplastrum paternæ correctionis, quod posuit, tollere dignetur, nec quicquam aliud cupiunt. Dicamus ergo, quod nullus pauper bonæ voluntatis homo sic de se desperabiliter sentire debet, quasi DEVS de ipso non curet pro eo, quod in hoc seculo contemnitur, aut quasi opera sua bona Deo non placeant, aut meritoria non sint, quia pro nihilo repuatur à stultis amatoribus mundi, sed, sicut iam dictum est, eo amplius à DEO se diligi firmter credat, ac magis opera sua in futuro remuneranda sciat, quo minus receperit bona temporalia in vita ista.

Rustici hoc
magis diligen-
tur à Deo, quo
contemptibili-
iores sunt.

Formet deniq; fidelis agricola, siue alius operarius quicunq; inten-

Oratio à rustico

Yyy 3 tionem.

quotidie dis-
ceda.

tionem suam ad Deum per hunc aut consimilem modum. *Gratias ago tibi Domine creator uniuersorum, qui me ex nihilo fecisti, & usq; in hanc horam clementer conseruasti, & vires cum bona voluntate tribuisti, quatenus iuxta præceptum tuum in sudore vultus mei vescar pane meo, te nunc ex toto corde rogo, ut dirigas me in omnibus operibus meis secundum præcepta tua, & intentionem cordis mei sursum trahere, ut sint mihi labores huius peregrinationis in remissionem peccatorum meorum, & meritum æternæ vitæ. Amen.* Quicumq; hoc modo procedit, & in omnibus, quæ facit DEO placere cupit, scire debet, quod à bono DEO nunquam separabitur, sed magnus sanctus in regno superno erit.

Matth. 10. 42.

Rustici pro la-
boribus suis
cælestis præ-
mij merentur.

SI enim, ipsa veritate testante, nec calix aquæ frigidæ porrectus pro DEO erit sine mercede, quid pro tantis sudoribus, vigiliis, frigoribus, caumatibus, necessitatibus, curisq; diurnis & nocturnis, ac cæteris sine numero miseris, quas fidelis quilibet rusticus tolerat ab ineunte ætate vsq; ad decrepitam senectutem, quid, inquam, retribuetur pro illis? Certe illa præmia dabuntur, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & utique in tam iustissima mensura, vt nihil omnino manebit irremuneratum quantumcumq; modicum etiam fuerit, siue factum, siue patienter toleratum. pro beneplacito diuinæ voluntatis. Vnde patet, quod sicut dicit S. BERNHARDVS, quod labor sanctus est, etiam si immediate pauperibus non impendatur; sed propriæ necessitati subueniatur: & sicut habet duplicem occupationem, scilicet carnalem & spiritua-lem, ira etiam habet duplicem mercedem. Nam propter fatigationem corporis, debetur ei sustentaculum vitæ, & propter virtuosam intentionem, ei debetur merces regni cælestis: quam vobis tribuat beatus & fidelis DEVS, qui sine fine viuit & regnat. AMEN.

B ferm. 3. de
natali.

CAPVT III.

*Tertio debet quilibet fidelis agricola officium suum honorare,
tanquam à DEO institutum, & hilariter exequi
ea, quæ ad ipsum spectant.*

HIC quidam Rustici plurimum delinquant, communiter illi, qui cæteris sunt honoratiores, aut ditiores, superbia tumentes, & dolentes, quasi ad vile officium sint à Deo vocati. Quare etiam variis modis suum statum mutare conantur, ad maiora anhelando. Sed quid eos sequatur, quotidiana experientia docet. Nam statim, vt se altiori coniunxerint, Deo & omnibus hominibus odiosi fiunt, derisioni & contemptui patientes. Contra quos dignitas Rusticana est defensanda, & hoc

hoc tripliciter. Primo, quia à Deo est instituta. Secundo, quia à natura est principaliter intēta. Tercio, quia à celeberrimis viris est plurimum approbata, & multipliciter priuilegiata.

Rusticana dignitas detenditur tripliciter.
I.

Quantum ad primum, est sciendum, quod agricultura pluries est instituta ab ipso summo omnium Deo. Nam in statu innocentiae dicitur esse instituta, per hoc, quod legitur Genesis secundo. *Tulit ergo Dominus DEVS hominem & posuit eum in paradysum voluptatis, ut operaretur & custodiret illum.* In statu quoque naturæ destitutæ, per hoc, quod legitur Genesis quarto. *Emitit Dominus DEVS Adam de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est, &c.* Hinc dicitur Ecclesiastici septimo. *Non oderis laboriosa opera, & rusticationem ab altissimo creatam.* Ecce aperta testimonia, ex quibus liquide patet Agriculturam præ cæteris mechanicis artibus hanc gratiæ dignitatem habere, quod ineffabiliter à DEO est instituta. Aliæ autem omnes, aut pene omnes humana curiositate sunt inuentæ: quare etiam nunquam in eodem ritu perseuerant, vt communiter tractant sancti Doctores nostri super quarto cap. Genesis, vbi de origine, & primis inuentoribus mechanicarum artium fit mentio. Insuper saluator noster verus Deus & homo, vt opus suum glorificaret, non ex auro vel argento vel lapidibus pretiosis, aut aliqua alia re curiosa benedictum corpus suum & sanguinem pretiosum confici instituit; sed ex materia vere dignissima, scilicet, pane & vino, quam simplices rustici in sudore vultus sui parare consueuerunt. Quod vtique merito cunctis fidelibus agricolis magna debet esse causa lætitiæ & deuotionis erga suum officium exequendum.

Gen. 2. 15.

Gen. 4. 23.

Ecl. 7. 16.

Deus auctor agriculturæ.

SECUNDO dignitas Rusticationis ex hoc attenditur, quod est à natura principaliter intenta, quod sic patet. quia cum corpus humanum dignissimum sit inter omnia corpora ratione vnionis ad animam rationalem, & glorificationis futuram, sequitur, quod omnia alia corpora siue cœlestia, siue inferiora subministrare habent eidem: Cum ergo corpus humanum sine victu & vestitu in esse permanere non possit, & victus ipse & vestitus sine opere rustico non proueniat, patet, quod tota machina ad hoc seruit, vt Domino orbis, id est, homini necessaria subministrantur. Hinc dicit Dominus ad Noe, Genesis octauo. *Cum estis diebus terra, sementis & messis, frigus & aestus, aestas & hyems, nox & dies non requiescent.* Dauid quoque, cum Dominum in operibus suis benediceret, & decorum vniuersi laudaret; causam totius intulit dicens. *Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis.* Ex quibus patet, quod agricola est præcipuus cooperatores DEI, angelorum & naturæ. Quamuis enim diuina maiestas per suam omnipotentiam posset omne homi-

Natura intenta maxime agriculturam.

Gen. 8. 12.

Psal. 103. 14.

Rustici cooperatores Dei & naturæ.

hominum genus nutrire & vestire, tamen hoc non vult facere sine coadiutoribus rusticis, ne sint vacua opera benedictæ sapientiæ suæ.

Dionys. de diu.
nom. c. 7. Aug.
3. de Trin. c. 4.

Similiter sancti Angeli, qui secundum sententiam B. DIONYSII istis inferioribus prælati sunt, ad quorum imperium singula quæq; diriguntur, quamuis facillime possent aptare vnamquamque naturam vsui humano ad conuenientiam propagationis suæ pro multiplicatione eorundem, nequaquam tamen hoc faciunt sine concurrente rusticana prouidentia, ne diuinæ institutioni contraire videantur. Natura vero, et si omnibus modis conetur ad conseruandam speciem humanam in esse suo, non tamen ad hoc sufficit, nisi rusticorum auxilio pariter & industria suffragetur. Hæc omnia adeo sunt nota, vt his probandis vltcrius insistere superuacaneum existimem. Videmus enim, & sine intermissione experimur, quam multipliciter humana natura sit serua, & quantis indigeat: & si quibusdam saltem ad tempus carere possit, rusticano tamen fructu nec ad vnum diem quidem. Omnium Pontificum læguet baculus, ruit mirra, atescit dextera. Omnium Imperatorum Regumq; corona decedit, sceptrum deridetur, purpura conculcatur, si rusticana ope non fulciantur. Dux insanit, mollescit miles, delirat sapiens, titubat artifex, status ipse mundi totus deficit, si rusticus colere agrum cessat. Hæc qui non credit, abstineat ab his, quæ rusticano sudore proueniunt, & sine omni Doctore in breui inueniet solutionem verbi.

Nec reges nec
principes subli-
tere queunt
sine rusticis.

9.
Adam & alii
maiores nostri
agricolæ fuerunt

TERTIO, agriculturæ dignitas ex hoc perpenditur, quod à celeberrimis viris plurimum est approbata & multipliciter priuilegiata. quod sic ostenditur. Quia primi nostri parentes, ex quibus totum genus humanum propagatum est, de agricultura & pecorum nutrimento vivebant; & quia seruos & ancillas non habebant, patet, quod ipsi cum filiis suis & filiabus propriis manibus operi rustico inseruiebant. Verum cum de protoplasto, scilicet Adam & vxore eius Eua non sit dubium, de aliis quibusdam sanctis hominibus exempla colligamus. Et primo de Lamch, qui postquam genuisset Noe, dixit. *Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum in terra, cui male dixit Dominus.* Noe quoq; qui hominum secundus progenitor post Adam scribitur, quid post diluuium egerit ex nono capite Genesios patet, vbi sic legitur inter cætera. *Cæpitq; Noe, vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, &c.* Deinde ad gloriosos Patriarchas illos tres, videlicet Abraham, Isaac & Iacob scriptura descendens nullos redditus habuisse illos commemorat, neq; in ciuitatibus, aut villis, aut domibus habitasse, sed tanquam peregrinos in casulis, id est, tentoriis super faciem terræ, & de agricultura & animalibus vitæ necessaria quæritasse. Filij quoque Iacob qui duode-

Gen. 5. 19.

Gen. 9. 10.

Heb. 11. 9.

duodecim Patriarchæ appellatur, quid officij habuerint, ex ipsorum confessione patet, Genesis 46. capite, vbi dicunt. *Viri Pastores sumus, ab infantia nostra vsque in presens, & nos, & Patres nostri, &c.* Iob similiter vir simplex & rectus Domini benedictione ditissimus effectus fuit de agris & pecoribus, nec vnquam sua creuit possessio per grauamen proximi, vt ipse testatur in libro suo capite trigesimo primo: quinimmo & manus aperta iugiter erat ad largiendum pauperibus.

Moyfes quoq;, de cuius laude resonat cœlum & terra, omnium prophetarum excellentissimus, quamuis in regia fuetat aula educatus, tamen disponente Domino, antequam ad diuina oracula profecerat, prius in schola humilitatis per quadraginta annos oues Iethro cognati sui pascendo exercebatur. Gedeon vir fortissimus, dum operi rustico deseruiret, frumenta purgando, angelo sibi apparente, ducatum populi Israhel coactus suscepit, & hostes Dei prostrauit. Booz, qui & Abefan, duodecimus Iudex populi Israhel, dum aream ventilat, Ruth Moabitidem sibi desponsat, quæ in Christi genealogia ponitur. Dauid vir secundum cor DEI, dum oues patris sui pasceret diuina reuelatione in regem super totum Israhel vngitur. Elisæus, dum in duodecim iugis boum araret, & ipse in duodecim iugis boum arantibus vnus esset, vt luculenter scriptura exprimit, in gloriosum Prophetam pro Elia diuinitus eligitur. Amos pastor & rusticus, licet imperitus sermone, tamen scientia plenus, vt Hieronymus testatur in prologo, subtilissimum texuit oraculum, de pascuis in Prophetam assumptus. De Rechab & Ionadab, ac eorum filiis, qui iugiter in agris habitant, ac aliis viris splendidissimis sine numero longum est differere, qui omnes peregrinationem hanc transegerunt iusto labore manuum suarum sine tumultu ac pomposo apparatu huius seculi, contenti fidelibus aruis, celebre nomen posteris reliquerunt, & exemplum tutissimum.

NEQVE hoc prætermittendum est, quod etiam apud gentiles olim rusticana frugalitas summopere colebatur, & ad summos honores crebro tunc, licet inuiti, Rustici trahebantur. Vnde refert Valerius Maximus de TULLIO Hostilio. *Incunabula Tulli Hostilij agreste tugurium cepit: eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata. Validior atas imperium Romanum rexit, & duplicauit: Seruētus excellentissimis ornamentis decorata, in altissimo maiestatis fastigio fulsit.* SERVIUS Tullius, de matre ancilla licet nobilis progenitus, strenue Romanum imperium rexit, tres montes vrbi addens, ac vltra prædecesores suos fossas rustico more circa muros duxit. NABUCHODONOSOR, Darius antequam mundi monarchiam susceperunt, in pascendis pecoribus cum cæteris pastoribus intenti fuerunt, sicut olim REMVS & ROMVLVS. L. QVINTIVS

Cic. lib. de
Senect.
A l. 3. de ciuit d
cap. 18.

Valer l. 4. c. 3.
Cic. de Senect.
Aug l. cit.
Gell. lib. 7. c. 14.
& l. 6. c. 8.

Cur agricultu-
ra nunc con-
temptra.

Omnēs homi-
nes etiam Re-
ges à rusticis
sunt oriundi.

Aug lib. 2. c. 26.
& totolib. 6.
& 7.

inclutus Romanus repertus in rure ab aratro sumptus est, & in Dictatorem creatus, qui Romam pœne desolatam propter aduersos casus magnifice consolatus est triumphis suis. T. Quinctius etiam Dictator pari exemplo post cruentissima bella victor fidelis effectus, in eadem paupertate, qua prius vixerat, permanens, quatuor iugera suis manibus coluit. M. Curius vir dignæ memoriæ, quantum paupertatem dilexerit, patet ex hoc, quod oblatas pecunias respuit, dicens: *nec acie vincis, nec pecunia corrumpi possum.* Similiter Fabritius, Artilius Regulus, Scipio Africanus, & alij plures nobilissimi viri, ac secundum honestatem secularem probatissimi, quantum iustos labores dilexerint, & proximi grauamen vitauerint, & Rempublicam promouerint, nullo possumus stylo satis commendare.

Quod autem hodie pauci reperiuntur, qui tam gloriosa exempla imitentur, manifestum signum est, quantum hic miser mundus in peius profecit. Siquidem superbia, auaritia, luxuria, acedia & cætera vitia adeo inualuerunt, vt pœne vix inueniatur, qui paternos mores ad bonum virtutis, & præcipue humilitatis spectantes imitari dignetur; nisi forte, quem necessitas coegerit extrema. Putantq; iam homines scandala incurrere, si ea agant, vnde olim viri celebres grandem sibi honoris hauserant materiam. Constat certissime, & omnino verissimum est, vniuersum genus humanum à propagine rusticana originem traxisse: constat denique spectabilissimos viros olim ex animo sine omni necessitate rustico operi insudasse, ne arroganter ultra metam Patrum suorum se leuare putarentur, aut erubescere super hoc, vnde venissent. Constat rursus, nullos Imperatores, Reges, Duces, Comites, nobiles, mediocres, aut alios quoscunque homines cuiuscunque status aut conditionis ab hac lege esse alienos, vt dicere possint sine falsitatis rubore: Nos de Rusticis non venimus, aut Rusticorum auxilio non indigemus; & tamē quidam homines vanissimi mortales, ac multis calamitatibus expositi, hoc quod sunt, esse nolunt, videlicet filij Rusticorum, nec saltem hoc æquanimiter audire volunt. Verum etsi hodie potentes quidam & nobiles ita desipiunt, tamen olim recte B. Augustino lib. 8. de ciuit. Dei, & aliis locis multis, multo amplior insania Principes quosdam occupauit, in tantum, quod putabant se non homines esse, sed Deos, & contrarium dicentes trucidabant, nec informatores eorum sanctissimos aliquo modo patiēter audire potuerunt. Mira prorsus & miseranda cæcitas. Aut ergo gloriosi illi Patriarchæ & Prophetæ, ac cæteri viri virtuosissimi errauerunt, aut isti.

SED absit, vt sic vanis & leuib. hominibus, ac omni spurcitia plenis creda-

credamus, vt ab illis DEO dignis & vere nobilibus viris recedamus, quin potius veracissime dicamus, si totus mundus taceret, ipsi inter se mutuo per quotidiana cōuitia, quibus iugiter madent, sibi ipsis & alijs foris innotescunt, quales intus existunt; sed hos dimittamus, & bonæ voluntatis Rusticos, quantum possumus, confirmare studeamus, vt videlicet aduertant, quam grati esse debeant Domino de uocatione sua: quoniam reuera nō ad vile, sed ad dignissimum inter omnia mechanica officium vocati sunt, quando talium Patrum imitatores esse meruerunt. Qui vero scire voluerit, qualem prærogatiuā in nouo Testamento agricultura habuerit, legat sanctorum eremitarū ac monachorum regulas, & inueniet, quod præ cæteris redditibus ac prouentibus sancti Patres elegerunt de pascu animalium, & agrorum fructibus, quos proprijs manibus excolebant viuere tāquam de stipendijs iustissimis: nec dubium est, quin alios prouētus prælegissent, si illos iustiores istis reperissent. Hinc B. HIERONYMVS, *rusticitatem sanctam appellat*, dicens, *O sancta rusticitas, que natos ad labores homines puehis ad cœlestia mūdo ereptos.*

Eremitæ exercuere rusticam vitam.

HANC Rusticitatem multi Reges, Senatores Patritij, Duces, Principes, Comites, Nobiles, Barones, milires, ac alij vtriusq; sexus homines honorati, & mediocres, infiniti elegerunt, & non solum salui facti sunt, sed etiam supremas cœlestis regni sedes meruerunt. Testes sunt ANTONIVS, Macharius, Arsenius, Iosaphat, Syncletica, Brigida, Benedictus, Maurus, Iudocus filius Regis Britannia, Arnulphus dux Lotaringia, Carolomannus, & Childericus filij Regis Francia. Rachis Rex Longobardorum, ac plures alij Reges Francia, Anglia, Bulgaria, & cæteri. Item BRVNO primus fundator Carthusiensis Ordinis, Stephanus & Bernardus cum fratribus suis, primi propagatores Cisterciensis Ordinis; alijque sine numero. Hi omnes, quid egerint, quibusve exercitijs ad culmen spiritualis perfectionis peruenerint, qui scire voluerit, sacros legat codices, & in Regalibus manibus citius sarculum, quam sceptrum inueniet, citius cotem, quam margaritam, citius in mensis aquam cum pane arido, quam vina condita.

Principes coluere vitam rusticam.

Vitas patr. p. 1. & 2.

Arnold. Atrion. lib. 4. ligni vitæ. Ex monachi institutores Ordinum.

EIA, vbi sunt iam delicati Rustici nostri quidam, qui tantopere sacros labores fugiunt, tam studiose ad otiosos dies anhelant. Omiseri, quid facitis, quid respondebitis districto iudici, quando videritis tales ac tantos viros palatia deseruisse, & ad vestram rusticitatem descendisse, sicq; regna cœlorum promeruisse? Vos in rusticitate sancta nati estis, & quam faciliter continuare potestis, si vultis, deserere cupitis: illi in purpura nati, pariter & educati, quam relinquere ipsis vtique semimors est, tam sollicitè vestram securitatem amplectuntur, cunctis mundi honoribus spretis atq; delicijs. Eia aduertite, quam

Contra inertes rusticos inuocauit.

breue tempus laborate haberis pro æterna quiete; quam incertum est, an honores temporales sine periculo corporum & animarum adipisci poteritis, quos tamen adeptos certum est non diu retinere quenquam posse. Manete igitur in sancto statu vestro, securo & humili, & honorate officium vestrum sanctum à Deo institutum, & animo volente ac mente beneuola hilariter exequimini ea, quæ ad ipsum spectant in timore DEI, & vere beati eritis cum omnibus, qui labores manuum suarum manducant, beneq; vobis erit, hic & in æternum. Quod vobis concedat idem gloriosus DEVS, cuius operarij estis, qui per cuncta secula viuit & regnat, AMEN.

CAPVT. IV.

Quarto debet quilibet fidelis & timoratus Rusticus humiliter Dominis suis obedire.

Rom. 13. 1.

HOC est, quod monet Apostolus ad Romanos decimo tertio capite omnibus Christianis loquens ac dicens. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas, nisi à Deo: que autem à Deo sunt, ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Ecce quam plana sententia, nihil sincerius dici potuit: Attende quid resistentibus comminetur, vtique tam huius quam futuræ vitæ dispendium. Nam contra eos Principes ius acquirunt siue ad occidendum, siue ad puniendum: & Dominus Deus eos æternaliter damnat, si absque pœnitentia sic moriantur. Hic heu plures Rustici deficiunt, nullatenus obedire volentes, nisi cum resistere non possunt; aut multas occasiones caluas fingentes, sæpe etiam mendaciter se excusantes, aut alio colore illicito palliantes se, & conceptus suos, vt à debitis seruitiis absoluantur. Hi omnes resistunt potestati, & Deum grauius offendunt, quia multa peccata pro modico lucro sæpe committunt, & tanquam fures in conspectu diuinæ maiestatis iudicantur, quia rem aut seruitium, quod alteri debent, ipso inuito detinent, siue per violentiam, siue per fraudem.

Rustici inobedientes qui.

Ast è contra boni rustici & fideles ambulantes simpliciter in via mandatorum Dei, nec mendacium, nec violentiam meditantur contra Dominos suos propter timorem DEI, sed omnibus iuxta eiusdem

Rom. 13. 7.

B. PAVLI monita reddunt debita, *cui tributum, tributum. cui vectigal, vectigal.*

Et igitur cui timorem, timorem. cui honorem, honorem. Sic sincere & fideliter seruientes, non tanquam hominibus, sed tanquam Deo, neque ad oculum placentes, sed ex animo, ut nemini quicquam debeant, nisi ut inuicem diligant, hoc est dicere, quod inter Dominos & subiectos debet esse mutua dilectio: quod facile contingit, quando inferior beneuole soluit debitum superiori: alioquin iugis inter eos rixa & inuidentia oritur cum DEI offensa. Et quia sunt nonnulli etiam bonæ voluntatis rustici, aliique Christiani nominis professores, etiam litterati, qui putant, quod subiectio ista famosa, qua per vniuersum pæne orbem rusticana plebs regitur, & præcipue illa, quæ vinculo seruitutis est alligata, sit iniusta, eo quod natura omnes simus ingenui; ideo ad tollendum hunc errorem aliqua sanctorum dicta sunt hic subiungenda. Constat namque, quod bonæ voluntatis homo facilius & libentius seruit, quando scit secum iuste agi: Sed quando putat quod violenter grauetur contra fas, pæne sanguinem pro aqua sudat, nisi fuerit valde in virtutibus perfectus.

Ephes. 6. 7.
Rom. 13. 8.

Non est iniusta
subiectio ru-
sticorum.

Est ergo sciendum, quod de communi subiectioe hominis ad hominem nulla est dubitatio, quin iusta sit, imo necessaria; alioquin in Ecclesia DEI nullus esset ordo, sed confusio tota. Si enim nullus vellet subesse, sed æqualiter omnes præesse, totius humani generis optabilissimum bonum, quod est pax, continuo turbaretur; nec possent homines simul habitare, neque conuersari; veluti si plures ante vnam domum starent, & nullus alteri cedere vellet, ut præiret, necessitate omnes simul foris remanerent, aut forte se mutuo violenter opprimerent, donec vnus solus domum totam teneret. Hæc, quam essent absurda, bestiarum conuictus edocet, si homines ista nescirent. Nam pulchro quodam & naturali instinctu vna alteri cedit, & quasi superiorem recognoscit. Ea autem, quæ secundum naturam sunt, optime se habent. Igitur patet, quod subiectio & prælatio necessario sint in populo DEI, & per consequens non omnis subiectio est violenta & iniusta, sicut nec prælatio.

Necesse est ho-
minem homini
esse subiectum.

Bestiæ sibi mu-
tuo cedunt.

INVENTVR namque triplex Prælatio, & triplex subiectio in Scriptura sacra. Nam quædam est diuina & naturalis, quæ apud omnes æqualis: & sic Dominus DEVS creator vniuersorum præsidet & dominatur creaturæ a se factæ; ita etiam suo modo parentes prælati sunt filiis. Et hæc iustissima est, & qui huic Prælationi resistit, nimis est peruersus iuxta illud Psalmi. *Dixit inspiens in corde suo, non est DEVS.* Vbi B. AVGVSTINVS dicit, quod *paucorum est ista insania, ut dicant, non est DEVS.* Sic vix vnquam repertus est aliquis ita proteruus, ut diceret, se parentes non habere, aut non habuisse, nec filios debere parentibus subdi-

Subiectio ho-
minis triplex
Diuina.

Psal. 13. 2.

Aug. in Psal. 14.

Luc. 14. 16.
Exod. 21. 16.
2. Subiectio
socialis.

Omnis ratio proclamat, quod illis honorem rependere cum gratitudine debemus, à quibus esse habemus. Hinc in lege pari poena plectuntur, qui Deum blasphemant, & parentibus maledicunt, quia morte digni sunt. Alia est voluntaria, & socialis, & ad istam nemo tenetur, nisi se voluntarie obligauerit tacite vel expresse. Sic vxor subiecta est viro, & è contra secundum modum suum. Sic miles duci, dux regi, clericus sacerdoti, ciuis burgimagistro, & sic de singulis. Quamuis enim vir non teneatur vxorem ducere, tamen, postquam duxerit, tenetur cohàbitare ei, & debitum reddere, & prouidere de illis, quæ statui coniugali sunt connexa. Sic de aliis omnibus statibus à primo vsque ad nouissimum.

NEMO de communi lege tenetur suscipere principatum, sed si voluntaria consensione susceperit, iam se obligauit, & ideo tenetur ad ea quæ illi statui sunt debita & congrua. Similiter de communi lege non tenetur alteri seruire: Sed si pacto interueniente aut alia causa iuste se ad seruiendum astrinxerit, iam obligatus est, & seruire tenetur. Quare autem homo sic debeat esse omnino liber ab omni coactione, ideo est, quia aliàs non posset dici, quod vere esset ad imaginem DEI creatus, quando videlicet non haberet facultatem vtendi libero arbitrio ad faciendum hæc aut illa quæcunque rationabiliter vellet, quia libera voluntas absolute loquendo soli Deo & nulli alteri subditur, nisi ipsamet se subiiciat alicui citra DEVM. Et ideo ista Prælatio, & subiectio socialis nunquam est iusta sine præuio consensu de communi lege. quod dicitur propter illos, qui nati sunt in seruitute, quia illi sequuntur conditionem parentum suorum: quamuis aliàs causam ex proprio consensu non habeant, vnde sæpe dicta liberrate priuentur.

Subiectio socialis requirit præuium consensum.

Homo quomodo soli Deo possit esse subiectus.

Ex istis patet, si aliquis omnino liber & absolutus ab omni obligatione humana, qui nullum omnino votum aut promissum emisisset, vti vellet naturali libertate, ita quod nullus super eum haberet iurisdictionem; siue auctoritatem præcipiendi hoc vel illud, talis posset ire in locum aliquem solitarium, vbi nullum haberet Dominum, & ibi vacare soli Deo & sibi. Et quamdiu sic viueret, & se de manibus propriis nutrirer, aut aliunde à DEO sibi prouisis, absque omni humano suffragio, tamdiu soli DEO subderetur, nec quisquam iuste posset eum cogere ad aliquid etiam minimum: essetq; talis sibi Dominus, sibi seruus, sibi prælatus, sibi subditus, nec aliquam communitatem intrare teneretur: sed quam cito se hominibus sociaret ab eis auxilium & solatium accipiendo, tunc statim teneretur se eis conformare in bonis moribus eorum, iuxta congruentiam status sui: quia incipit esse pars eorum, quibus coniuuit. Teste enim B. AVGVSTINO, turpis est omnis pars, qua

Aug. l. 3. confel.

non

nos congruit cum suo toto. Ex iuxta vulgatum prouerbium. *Qui cum ca-* c. 8. Gra. d. 8. c.
teris mellingere cupit, oportet, quod pariter cum eis apam aculeos sustineat. Qua- quæ contra.
 re sequitur secundum dictamen rectæ rationis, quod qui vult solatiis Prouerbium.
 & auxiliis humanæ societatis participare, oportet, quod etiam onera
 eius, quantum sibi incumbit, rationabiliter ferat, & per consequens
 tacite vel expresse iurisdictioni se submittat: & ex tunc, & quamdiu
 sic est, obedire tenetur potestati humanæ in iis, quæ suum statum con-
 cernunt. Verum quia prædicta vita solitaria magis videtur esse ange- Vita solitaria:
 lica, quam humana; ideo vix aut parum in sacris Scripturis de illa in- angelica, sed
 uenitur. Et est communis sanctorum sententia, quod non est confu- non cuius
 lendum leuiter, vt aliquis illam arripiat: quia periculosissimum est ma- confulecenda.
 xime rudibus & imperfectis in via DEI: quamuis quidam sanctissimi
 viri ipsam ab ineunte ætate elegerunt: Quia tamen præuilegia pau-
 corum non faciunt communem legem, ideo tales sancti sunt magis
 admirandi in hoc, quam imitandi. Vita autem socialis est magis segura
 quoad omnem statum: & pro illa legitime conseruanda & dirigenda
 sunt valde multa scripta, & leges tam diuinitus promulgatæ, quam hu-
 manitus institutæ.

TERTIO Prælatio est coercitiua, & subiectio seruilis: & hæc nūquam^{3.} est iusta, nisi præcedente peccato. Nec fuisset in statu Innocentiæ, sic^{3.} Subiectio,
 ut dux præcedentes iuxta illud Apostoli. *Iusto non est lex posita, sed pecca-* seruilis.
toribus. quod secundum Glossam intelligitur de lege coercitiua, siue pœ- 1. Tim. 1. 9.
 nali. Verum quia totum genus humanum propagatum est de stirpe vi-
 triata & radice infecta per peccatum, ideo etiam tota natura humana
 multipliciter est serua, arctante eam decreto diuinæ iustitiæ, à quo
 nunquam se in hac vita absoluerè potest. Et ideo ista communis serui-
 tus, quæ dicitur Ecclesiastici quadragesimo, *iugum graue super filios A-* Eccl. 40. r.
dam à die natiuitatis eorum vsque in diem sepultura, absque dubio est iusta,
 quia à iusto DEO inflicta. Huic autem seruituti primæ succedit altera
 quotidiana, propter peccata, quæ quotidie committimus, quia *non est*
homo super terram, qui non peccet, saltem venialiter. Et teste ipsa veritate. 3 Reg. 8. 46.
Qui facit peccatum, seruus est peccati: ergo qui quotidie peccat, quotidie fit Ioan. 8. 34
 seruus. Et ista est pessima seruitus, & sola hæc est culpabilis, aliæ autem
 sunt pœnales.

Ex ista autem secundâ seruitute generatur tertia, quæ dicitur lega-^{4.} Seruitus le-
 lis, de qua leges tractant, quia est iure gentium introducta: videlicet, galis.
 quando tantum erat piaculum; quod grauioribus pœnis erat plecten-
 dum. Vnde olim apud piissimos Principes hæc clementia fuit, vt eos,
 quos in bello cæperant, hostes morte dignos vitæ reseruabant ad
 certa opera deputandos: & ob hoc seruus à seruando nomen Aug. l. 19. de
 ciuit. Dei.
 acce-

Quando fit
iusta.

Serutorum varia
genera.

Heb. 13. 16.
Gen. 27. 3.

Serui quidam
martyres.

accepit, & dictus est seruus, quasi seruatus. Vbi est notandum, quod ista seruitus legalis tunc solum iusta est, quando bellū iustum est, vel quando quis tale crimen committit, propter quod leges seruitutem infligunt. Est etiam alia quædam origo seruitutis multum virtuosa & perfecta, quando videlicet aliquis ex humilitate seipsum in seruum dat alteri intuitu DEI, sub qua comprehenduntur boni Religiosi, qui se in perpetuos seruos DEI consecrant. Est adhuc alia origo seruitutis, quæ ex necessitate procedit, quando videlicet quis propter defensionem alteri se tradit in seruum, aut quando quis propter debita tenetur, aut venditur, siue alia huiusmodi. Item quandoq; cupiditas est causa seruitutis, sicut in quibusdam terris contingit, vbi serui præ aliis sunt magis diuites, aut amplius priuilegiati. Quare nonnulli ingenui tradunt se seruituti, ob hoc tantum, vt gratiam & honores, seu officia aut hæreditates à Dominis consequantur. Et quamuis, simpliciter loquendo, hoc non sit peccatum, nisi quantum cupiditas id persuaserit, tamen non videtur laudabile. Est enim libertas magnum donum DEI, quod pro reuili non debet vendi, sicut sunt temporalia. Vnde & Esau reprehenditur ab Apostolo, quod donum naturæ nobile, scilicet primogenituram pro cibo necessitatis etiam tempore fratri vendidit. Sola illa namque seruitus est laudabilis, quæ ex virtute procedit. Sic multi serui ex natiuitate sic procreati, magnum meritum apud DEVM habebunt, si fideliter Dominis suis seruiant cum tali intentione, quod volunt potius pœnale iugum sustinere, quam per fugam, aut violentiam, siue fraudem se à seruitute absoluerent, & contra bonum virtutis agere Dominum DEVM offendendo.

SIMILITER de illis, qui se propter paupertatem vendunt, vt proximo satisfaciunt, est sciendum. omnes isti merito inter martyres sunt computandi. Qui autem propter sua peccata propria seruituti mancipantur, & nihilominus patienter sustinent cum plena contritione peccati, similiter non solum peccatorum remissionem, sed etiam meritum æternæ vitæ cum prædictis habebunt. Qui vero inuite & cum murmure seruiunt, seipsum miserabiliter decipiunt, nisi post pœniteant: nam neq; apud homines, neq; apud DEVM gratiam habebunt; quod tamen intelligitur de mortali impatientia. Non est enim mirum, si homo bonæ voluntatis in quotidiana seruitute desudans aliquando sentiat motus impatientiæ venialis, seu erumpentia verba minus suauia contra Dominos suos, quod vix à sanctissimis viris vnquam potuit obseruari, sed sufficit humilis recognitio cum petitione veniæ post huiusmodi lapsus, quoties, cum proposito se deinceps præcauendi, & tunc non amittitur meritum.

Et quan-

ET quanquam sint multæ species seruitutis secundum leges, tamen quantum ad propositū sufficit, pro dirigenda conscientia simplicium, est aduertendum, quod simpliciter loquendo de seruitute & stricte, tunc tantum illi dicuntur serui, qui omnino absq; alia conditione appositæ sunt alterius iuris, & perpetuo seruire tenentur, & quicquid habent, omni hora ad Dominorum pertinet voluntatem sine vlla contradictione seruorum, & hæc vix reperitur in partibus Alemanniæ, sed in Italia, & præcipue in locis maritimis, vbi quotidie venales adducuntur de terris Satacenorum captiui, & emuntur in seruitutem simpliciter sine omni pacto præuio. Et hæc vocatur seruitus legalis, de qua iura communiter loquuntur in pluribus locis. Alia est seruitus conditio-^{Qui proprie serui.} nalis seu vsualis, quæ secundum diuersas regiones diuersimode narratur introducta, & successu temporis plenissime præscripta, ita quod de hac dubitandum non sit, quin sit iusta. Et ista habet limites suos, videlicet secundum morem patriæ, aut certe secundum pactum præuium ratificatum inter Dominos, & huiusmodi seruos ex communi consensu: ita quod quando solutum debitum fuerit, deinceps Dominus nec de persona serui, nec de rebus eius interesse habet, nisi forte post mortem eius, aut in certis casibus, secundum quod consuetudo, aut pactum de hoc cauit.

VBI est diligenter aduertendum, quod fidelis seruus, qui se taliter obligauit, tenetur facere diligentiam suam nocte & die, quatenus Domino suo solitam pensionem soluat, ita quod si aliter fecerit, videlicet, negligendo laborem debitum, aut deliciis vacando vltra modum grauius peccat, & reus tenetur coram Domino DEO & hominibus. Si autem post fideles labores infortunium aliquod euenerit, ita quod pensionem solitam soluere non poterit, tunc cum bona conscientia potest se excusare, narrando causam simplici corde sine omni dolo, sicut se res habet, & tunc coram DEO & omnibus hominibus est excusatus. Si autem super hæc Dominus suus eum grauare voluerit, nõ statim debet currere ad lapides, aut minari, aut maledicere, sicut quidam proterui facere solent, sed humiliter rogare, aut bonos aliquos viros inducere, vt pro se intercedat, quatenus negotiū in omni caritate sopiatur. Quod si fecerit in timore DEI cū omni mansuetudine, absq; dubio pius & misericors DEVS non negliget fidelē seruum suum, sed mittet Spiritum bonum inter ipsum & Dominum suum, qui loquetur pacem inter eos. Aut, si Dominus vtiq; irrationabiliter grauare seruum vellet, tunc hoc certissime est tenendum, quod clemens Deus, aut gratiam patientiæ sibi dabit ad magnam coronam suam, aut illico vindicabit iniuriam pauperi factam, sicut sapissime factum legitur.

Quid seruis agendum cum non sunt soluendo.

Exemplum
Domini crude-
lis in seruis.

MAGNA igitur fiducia est omnibus sperantibus in adiutorio altissimi, quoniam non obliuiscetur DEVS illorum misereri, sed pauperum & afflictorum gemitus audiet, & faciet iudicium ipsorum. Scio quod loquor. Non longe ante hæc tempora Princeps quidam, dum ultra solitam pensionem inhumaniter quosdam rusticos grauaret, nec quicquam suspicaretur mali, subito absq; aliquo morbo cœpit dolere ventre, & in breui miserabiliter os eius oclusum fuit, ita vt sine sacramentis formidabili morte, velut canis, vitam finiret. Noui ante annos viginti quendam famosum tyrannum, qui pœne nihil humanitatis habuit. Hic multa pecunia congregata per exactiones graues à pauperibus seruis, dum sibi prouidere vellet in futurum, caute cas, vt ipse putauit, cuidam honeste ciuitati in depositum dedit, sed mira res accidit, vt ciuitas ipsa in quodam necessitatis articulo constituta omnem illam pecuniam consumeret, succedentibusq; necessitarum periculis, nihil ipsi Tyranno, qui tunc indigens factus erat, reddere poruit: tanta siquidẽ eius sœnitia fuit, vt à proprio filio adhuc puero vinculis traditus, & à patria expulsus affligeretur. Armiger quidam circa idem tempus, dum seruos suos crudeliter tractaret, ita, vt etiam mulieres inciparet sine causa, in sacra solennitate Paschali pœne in frustra concisus miserabiliter velut bestia in manibus percutientium spiritum effluit. Nec mirum. Hoc enim Dominus Deus comminatus est vniuersis Prælati in multis locis S. Scripturæ. Vnde Exodi 22. legitur. *Non contristabis aduenam, neque affliges eum. vidue & pupillo non nocebis. Si læseris eos vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio.*

Aliud exem-
plam.

Aliud:

Exod. 22. 21.

Vindicta à Deo
contra Domi-
nos crudeles
non facile pe-
tenda.

VERVM non hæc scripta sunt, vt statim quilibet læsus debeat vindictam petere à DEO contra aduersarios suos, sed vt sciant humiles, quod indigent se ipsos vindicare, quia diuinum iudicium vigilat super hoc, vt eruat de manu violenti pauperem. Siquidem multo amplius consulendum est afflictis, vt patienter sustineant, & recogitent diligenter, si forte aliqua peccata habeant sub se, quæ nondum emendauerunt, propter quæ etiam grauioribus pœnis digni essent. Quod si non inuenerint, tunc cum omni fiducia supplicare possunt Domino DEO pro emendatione Dominorum suorum. Hæc autem oratio efficacissima est, & acceptissima coram DEO, & ipsis subiectis multo vtilior, quam si aduersarius de medio tolleretur: quia nescitur, qualis futurus erit, qui illi succedet. Quampluries enim expertum est, quod malo peior, & peiori pessimus successit in regimine. Quod tamen frequentius non contigit, nisi propter peccata populi, aut ad exercitium electorum. Communiter namque diuina prouidentia bonis

Deus bonis
bonos malis
malos dat prin-
cipes sæpe.

& mo-

& modestis hominibus discolos præfides non permittit : nam iuxta vulgatum Prouerbum. *Qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Eccl. 10. 2.
 & e conuerso, qualis populus, talis est & Princeps, qui regit ipsum. Hoc etiam in Scriptura sancta luculenter exprimitur. Nam bonis Dominus promittit Isaia sexagesimo capite dicens. *Ponam præpositos tuos iustitiam, & occupabit salus muros tuos.* Peruersis autem comminatur Ezechielis vigesimo. In furore effuso regnabo super vos. Et Osee decimo tertio cap. Dabo vobis regem in furore meo. Et in Iob dicitur, quod regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi tollenda. Est igitur culpa, vt esset tyrannorum plaga.

NEQUE tamen propter hoc Tyranni sunt sine culpa, quia subditi metuerunt regimen eorum; Sed, sicut pater virgam in ignem proiicere solet, qua filium erudiuit, sic fiet etiam prælati discolis. Narrat B. GREGORIUS in libro Dialogorum de Theodorico Rege Gothorum famoso tyranno, qui sanctum IOANNEM Papam, & Symmachum Patritium, ac Boetium, & alios æque catholicos viros martyrizari fecit, quod ab ipsis, quos iniuste occiderat, ab hac luce subtractus fuerit & in os Vulcani proiectus. Sic de aliis multis legitur sine numero. Pariformiter quoque sentiendum de iniquis seruis esse constat, sicut de iniquis dominis, quia raro bona morte defunguntur. Quanquam enim nonnunquam serui iniuste opprimantur, tamen non habentius inuadendi Dominos suos, aut bona ipsorum. Et aliquos sciuui, qui contra fas diffidarunt Dominos suos, licet clamore totius vulgi iustificarentur, tamen Dominus DEVS aperte plagauit eos: & sicut fecerunt, factum fuit illis.

SED quæritur, quid faciendum sit seruis, qui non possunt tolerare tam iniusta grauamina dominorum? Respondetur, quod ad subsidia iuris possunt confugere, sicut alij ingenui facere solent. Nam in iure plene dispositum est, quid in hoc casu fieri debeat. Dicitur enim in lege. *Sequitur de iure personarum*, in Institut. de his qui seruiunt. quod non licet sine causa rationabili Dominis *supra modum in seruos deseriue.* Et qui sine causa seruum suum occiderit, non minus puniri iubetur, quam qui seruum alienum occiderit. Et quando est intolerabilis sæuitia Dominorum, possunt serui confugere ad loca sacra, à quibus extrahi nec possunt, nec debent, donec vendantur alicui probo viro, qui eos clementer tractet, & pretium nihilominus crudelibus Dominis detur. Expedit enim Reipubl. ne quis re sua male vtatur. Et quia frequenter sæuitia Dominorum seruos inhumåniter tractat, ideo etiam mos inoleuit in ciuitatibus eminentioribus, vt ciues eos sub sua defensione pie suscipiant, nec aliquod eis malum euenire sinant,

nisi secundum viam iuris. Si vero suprema potestas in culpa fuerit, ita quod non sit seruis locus euadendi tyrannidem, nec inueniant aliquē, cui conquerantur iniuriam sibi factam, qui eos liberare possit, adhuc nullo modo permittitur eis inuadere, aut personam, aut substantiam Dominorum suorum, sed ad Dominum DEVM confugere debent, vt prædictum est.

VERVM, quia multi & varii casus in hac materia euenire solēt, ideo consultum est, quod semper ad aliquem disciplinatum virum referatur negotium, qui singula diligenter examinet, ne alicui fiat iniuria. Ex quibus patet, quod grauiter peccant Principes dissimulantes iniuriam pauperum seruorum, quando à vasallis suis opprimuntur; quia cum sint principales administratores Reipubl. nullum debent negligere in iure suo; nec facile credere oppressoribus huiusmodi, sed sicut B. IOB fecit, diligentissime causam examinare, & vniciq; quod suum est, tribuere; alioquin tanquam consentientes apud Deum rei tenebuntur. Apertissime namq; Lex dicit. *Dominorum potestatem in seruos suos illibatam esse oportere, nec cuiquam hominum ius suum detrahi.* Cui diuina lex cōsonat ad Ephesios sexto, vbi B. Paul. vtrosq; salubriter informat dicens. *Serui obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem DEI ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus, scientes, quoniam vnusquisque, quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus siue liber. Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas: Scientes, quia & illorum, & vester Dominus est in cælis. Personarum acceptio non est apud eum.* Ecce aurea doctrina, quæ vtinam sic iugiter seruetur, quia tunc nihil restaret, nisi abundantia pacis & dilectionis.

RVRVM quæritur, quando seruis fit iniuria à Dominis suis, quando fit locus iustæ querelæ? Respondetur, quod si sint serui conditionati secundum cerra pacta, aut consuetudinem patriæ præscriptam, tunc non licet Dominis grauare seruos vltta cōsuetum modum taliter præscriptum. Si vero sint simpliciter serui, tunc si Domini eis negant victum & vestitum necessarium, aut prohibent eos, aut iubēt vltra quam ratio dominij se extendit, aut si ad mala cogant, &c. si iniuste affligant, si vltra vires laborare faciant. Pro quo est aduertendum secundum THOMAM in 2. 2. q. 104. a. 5. quod inferior suo superiori obedire non tenetur, si ei aliquid præcipiat, in quo ei non subditur, iuxta illud SENECÆ. *Errat, si quis existimat seruitutem in totum hominem descendere. pars eius melior excepta est. corporea obnoxia sunt & ascripta Dominis. mens quidem sui iuris est.* Et ideo in iis quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, ho-

Principum est seruos opprefos tueri.

Iob. 29. 16.

Inft. Iustin. l. cit.

Ephes. 6. 5.

Serui quando iuste conqueri queant contra Dominos.

Sen. l. 3. de benefic. c. 20.

Seruus non

tis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo. Tenetur autem tenetur obedire in omnibus. homo homini obedire in his, quæ exterius per corpus sunt agenda, sicut ad opera seruilia serui tenentur Dominis obedire, non ad opera naturalia, quia natura omnes homines sunt pares. Vnde quoad sustentationem corporalem, aut prolis generationem serui Dominis non sunt subiecti vnde nec tenentur serui Dominis obedire de matrimonio contrahendo, aut non contrahendo: de virginitate seruanda, aut non seruanda, & huiusmodi. Item de ieiunio ultra posse, aut labore perpetuo, aut nuditate indiscreta, aut vigilia continua, aut aliis similibus, quæ naturam destruunt.

ITEM quando maior potestas præcipit seruis, tunc minor potestas S Thom ibid. 7. Maiori superiori potius obediendum quam inferiori. cedere debet. Sic contra præceptum DEI nunquam debet subditus obedire homini. Similiter contra præceptum Papæ non valet præceptum alicuius potestatis inferioris. Et contra præceptum Principis non debet vasallus cogere seruos suos, cum & ipsemet sit quasi seruus Principis. Ita & de aliis suo modo est dicendum; vt videlicet maior potestas semper primatum teneat. Sic enim Dominus DEVS Ecclesiam suam disposuit, vt nullus in ea sit absque subiectione. Et summus totius mundi Prælatus videlicet Dominus PAPA non se aliquem magnum Omnes in Ecclesia alicui sunt subiecti. scribit, sed humiliter se *seruum seruorum Dei* nuncupat: Et in veritate ita est: nec audebit in conspectu diuinæ maiestatis aliquo alio titulo gloriari, nisi de isto. Nam hoc præceptum habet à Domino nostro IESVS Christo, cuius Vicarius est, sicut dicitur Lucæ 22: *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator.* Et, vt hanc humilitatem omnibus Christianis efficaciter imprimeret, seipsum in exemplum dedit, dicens. *Ego in medio vestri sum, sicut qui ministrat.* Et iterum. *Non veni ministrari, sed ministrare.* Et cum in vltima cœna discipulorum pedes lauisset, ait. *Si ego vester Dominus & magister laui vestros pedes, quanto magis & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen, Amen, dico vobis, non est seruus maior DOMINO suo, neque Apostolus maior eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.* Luc. 22. 26. Math. 20. 18. Ioan. 13. 14.

MERITO hæc omnibus seruis maxime debent esse consolatoria, & Serui imitantur Christum. libenter hoc exemplum amplecti, & beneuole seruire; quoniam si sic fecerint, sunt veri imitatores filij DEI. Ob hoc multi Reges & Principes nobiles ac mediocres altas sedes dimiserunt, & seruilem statum assumpserunt, vt CHRISTO Domino vicem rependerent. Erubescant ergo serui, & timeant, si Dominis suis humiliter non obediant. Erubescant similiter Domini & paueant, si seruos suos irreuerenter tractant: nam audituri sunt à tremendo iudice. *Quod uni ex minimis meis* Math 25 40.

fecistis, qui in me credunt, *mihifecistis*, siue bonum, siue malum. Similiter à seruis exiget, qualiter suam doctrinam & exemplum imitati fuerint, quando Prælati dixit in persona Apostolorum. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Reuera, quando vterque seriose hæc aduertit, tunc benignitas in Prælati, & fidelitas in seruis facilius surget. Qui vero his non compungitur, spiritualiter mortuus est.

Luc. 10. 16.

Exemplum
eremitz serui.
Vitalis 1. p. c. 16.

DE hoc legitur notabile exemplum in secundo libro Viraspatrum cap: 19. vbi narratur de quodam sancto Patre, qui fuit seruilis conditionis, & per singulos annos venit de eremo ad Dominos suos defrens eis pensionem, sicut solent serui facere Dominis suis. Sed Domini eius magnam ad ipsum reuerentiam habentes honorabant eum, occurrentes & salutantes eum; petentesq; vt pro ipsis DEVM exoraret. Ille autem mittebat aquam in peluim, & festinabat lauare pedes Dominis suis cum omni humilitate: obsequium eis cupiens exhibere. ipsi vero non acquiescebant, dicentes. Noli beatissime Pater grauare animas nostras. ac ille respondens dixit. Ego seruus vester sum: nam vos Dominos meos omnipotens DEVS constituit, & gratias ago vobis, quod me in seruitio DEI permisistis, & ideo detuli vobis pensionem seruitutis meæ, quam si non acceperitis, iam decreui hic manere & seruire vobis. Quod videntes Domini, acquieuerunt, ipsumq; dimittententes licentiabant, sicut petiuit. noluit enim libertate donari, neq; ab annua pensione absolui propter timorem DEI: & ne labores sui essent in domo aliena, sed per eos æternam mercaretur libertatem in cœlestibus. Nunc redeundo ad causam, videlicet, cum homines pii dicant, quod seruitus iniusta sit pro eo, quod homo venditur, sicut vacca & equus, quod irrationabile est, patet, quod non debite loquuntur. Non enim est simile, vt iam dictum est clare. Quod autem crebro fiant seruis oppressiones iniustæ, non est mirum, quia illæ etiam fiunt ingenuis, imo indifferenter statibus vniuersis. Propter hoc tamen non sunt status prohibendi in Ecclesia, tanquam illiciti.

Erēmīta renuit
libertatem.

Seruitus non
est iniusta.

Domini quando
conqueri iuste
queant contra
seruos.

Math. 7. 2.

Denum quæritur, in quibus casibus Domini habeant iustam querelam contra seruos? Respondetur, quod si seruus sciat insidias parari Domino, & ipse auxilium non tulerit, reus iudicatur. Similiter, si viderit Dominum periclitantem, & eum non adiuuerit. Item si eum criminaliter accusauerit, vel diffamauerit. Item si se miscuerit vxori suæ, vel simili delicto eum offenderit. isti sunt casus graues. Porro si aliàs delinqueret, vel Domino non obediret, legitime eum corrigere potest iuxta modum culpæ secundum boni viri dictamen, semper in timore Dei sciens, quod eadem mensura remetietur ei, qua mensus ipse fuerit. Prudenter etiam Dominus aduertat, quid seruo expediat, sicut solli-

sollicitus est ad disciplinandum filium aut filiam. Sacri namque canones testantur, quia nonnullorum pernicioſa libertas est, & salutifera ſeruitus. Qui enim ad epta libertate ſuperbire nouerunt, eis expedit, vt in ſeruitutem reuocentur, quatenus hominibus potius virtuoſe obediant, quam vitiis pernicioſe ſeruiant. E contra ſunt nonnulli ſerui, qui etiam ingenuis præſtantes exiſtunt, & illis nonnunquam ſeruiunt, qui eos in virtutibus nequaquam antecedunt: Hi non tantum libertate digni ſunt, imo tanquam patrõni venerari debent. Tanto ſiquidem maiori honore in futura vita præ aliis ſublimabuntur, quanto hic in tanta ſubiectione timoratus conuerſantur. Hinc ſcriptura ait. *Si eſt tibi ſeruum fidelis, ſit tibi quaſi anima tua.*

Grat. 11. q. 2. c. 3.

Serui quidam liberis meliores.

Eccl. 33. 32.

Hæc longius protracta ſunt, ſed nunc, ſicut prius vniuerſos Ruſticos, ſiue liberi ſint, ſiue ſerui, in communi omnes monemus, vt Dominis ſuis humiliter obediant in timore DEI. nec eſt alia via perueniendi ad veram nobilitatem, niſi per obedientiam. Quanto eſt enim ſtirps nobilior, tanto eſt ceruix flexibilior. Qui enim regendi ſunt ceruicoſi, degeneres comprobantur, etiam ſi carnaliter nobiles exiſtant. Verum; quia pœne per totum mundum hodie Ruſtici, ſicut à diebus antiquis, multipliciter grauantur, ideo multa eſt eis patientia neceſſaria, quatenus in hac vita plene purgentur; & coronas plures mereantur: Sicq; depurati & dealbati tandem ab ipſo, qui beatitudinem æternam iis promiſit, qui propter iuſtitiam perſecutionem patiuntur in æternum regnum aſſumantur: vbi eſt requies ſine labore, ſaturitas ſine ſtudio, euasio periculorum, affluentia honorum; copia deliciarum, abundantia diuitiarum, ſumma libertas, libera ſecuritas, tranquilla iucunditas, felix æternitas, gaudium ſine dolore, libertas ſine timore, per infinita ſecula. Amen.

Obedientia eſt via ad nobilitatem.

Patientia ruſticis neceſſaria.

CAPVT V.

Quinto debet quilibet fidelis & timoratus ruſticus præcipue Clerum venerari, & ex corde diligere.

Hæc eſt voluntas Dei, vt ſcilicet, qui Deum colit & veneratur, quod etiam ſimiliter nuncios eius libenter aſpiciat. Hic communiter Ruſtici ſunt cæteris laicis præferendi. nam Presbyteros, qui bene viuunt, ſummò ſtudio colunt, non ſolum verbis, ſed etiam obſeruantia exteriori, in omni loco, vbi cunq; res poſtulat. Quod ſi aliqui reperiantur inferioris gradus in Clero, in moribus diſſoluti, & peruerſæ vitæ

Ruſtici clerum præ aliis venerantur.

Clerici etiam
mali non facile
iudicandi.

vitæ, vagi & otiosi, non est mirum, quod à populo graui & laborioso minus reuerentur, cum tales nullis placeant, siue in cælo, siue in terra. In quo tamen venerabiles laici, tam ciues, quam rustici, & alij quicumque sunt pie monendi, ne tales presbyteros, aut clericos iudicare audeant propter reuerentiã diuini cultus, qui per ipsos in facie Ecclesiæ quotidie exhibetur. Nam, sicut dicit B. Gregorius, contingit aliquando, vt homo potens famulum habeat despectum. Et quamuis iure talis famulus, siue nuncius despicitur, tamen subditi non audent eum deridere, siue contumeliis afficere propter reuerentiam Principis, qui eum misit: quia sciunt, quod Princeps talem iniuriam reputaret tanquã sibi factam, & grauius puniret. Sic etiam Dominus DEVS vult, quod famuli sui ab aliis non tangantur, quamuis etiam reprehensibiles sint secundum illud Psalmi. *Nolite tangere CHRISTOS meos, & in Prophetis seruis meis nolite malignari.* Item super illud Numer. primo. *Tribum Leui noli numerare,* dicit Dominus MOYSES, *neque ponas summam eorum cum Filiis Israhel,* dicunt sancti, quod prohibitum est laicis à DEO, ne iudicium exerceant in Clericos, aut alios quoscunque diuino cultui mancipatos, quia sæpius contrarium facientes diuina ultio percussit.

Greg. 1. 25. mor.
c. 22. & 23.

Psal. 104. 15.
Numer. 1. 49.

Oros. lib 7. hist.
c. 36. Mascelzel.

REFERT Orosius, quod quidam Dux imperialis exercitus nomine Mascelzel, cum periculosa quædam bella conficere deberet, Clerum conuocans, & quosdam honorabiliter secum ducens, deuote pro directione tanti negotij eorum orationes implorauit: factumq; est. vt insperate de hostibus vbique triumpharet. Sed post in superbiam elatus, cum Clerum persequi inciperet, statim miserabiliter interfectus fuit. Et subdit idem Orosius notabile verbum, dicens. *Probauit in se vno, ad vtrumque semper diuinum vigilare iudicium, quando & cum sperauit adiutus, & cum contempsit occisus est.* Inuenitur etiam in sacris libris, quod ab origine mundi, quotquot fuerunt molesti cultoribus vnus veri DEI, iugiter infortunati extiterunt. Sicut aperte MOYSES imprecatur eis Deuteron. 33. dicens: *Percute dorsa inimicorum eius, & qui oderunt eum non consurgant.* Loquitur autem ibi de Leuitis. Aduertant hæc quique fideles rustici, ac alij vniuersi, & præcaueant sibi, quia omnino verissime inuenient, quod nihil lucrantur per huiusmodi blasphemias, quas quidam insensati contra proximos suos frequentant. Cur ergo pro nihilo tam huius quam futuræ vitæ dispendia sibi mercantur? quis eos non consideret, qui iugiter alienam vitam maculare solent? quis non statim apud semetipsum dicat: cauebo me à talibus, quia immudum os habent: & sicut aliis retro dorsum detrahunt, sic facient & mihi.

Detractio contra clericos uerita.

Psal. 119. 2.

CONTRA hos Propheta orat. *Domine libera animam meam à labiis iniquis,*

quis, & à lingua dolosa. Hinc Apostolus etiam dicit, *detractores* non solum hominibus, sed etiam DEO odibiles esse. Et si huiusmodi detractio contra quemlibet proximum graue peccatum est, quanto magis contra DEI vicarios. Nam tanto zelo Dominus Deus hoc prohibuit, vt merito omnis sensatus homo expauescere debeat, ne ad talia linguam laxet. Dicit enim Dominus, Exod. 22. *Diis non detrahes*, hoc est spiritualibus, & *Principi populi tui non maledices*. Rem refero, quæ in ciuitate quadam contigit, dum puer fui. Aurifaber quidam quotidie presbyteris detraxit. Hic sæpius à vicinis admonitus fuit, vt maledictam linguam corrigeret, ne sibi eueniret, quod talibus communiter accidere solet, videlicet, ne in hora mortis sacerdotis aduentu indignus fieret. Miser ille & infelix, quod à timoratis hominibus suadebatur paruipendens, primo vxoris solatio priuatus fuit, quia secum habitare noluit: deinde ad opus sedens subitanea morte, velut canis, vitam finiuit. Concurrentibus autem vicinis, & sibi mutuo dicentibus, quoniam quod prædiximus, iam euenit, tantus timor cunctos inuasit, vt in prouerbum vertetur, quod veraciter audiuius à progenitoribus nostris, nunc oculis vidimus, quia ad eius mortem nunquam presbyter veniet, qui libenter presbyteris detrahit.

Rom. 1. 30.

Exod. 22. 28.

Greg lib. 4.

epist. 31.

Exemplum de detractore.

Detrahens Sacerdoti in hora mortis carebit sacerdoti.

QUANTA autem diligentia debeant fideles laici etiam aperta vitia cleri occultare, docet gloriosus Imperator CONSTANTINVS, & habetur in Decretis distinct. 96. vbi ait. *Vere, si propriis oculis vidissem sacerdotem DEI, aut aliquem eorum, qui monachico habitu circumamicti sunt peccantem, meam chlamydem explicarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur.*

Theod. lib. 1.

hist c. 11. d. 66. in scripturis.

Et quidem satis iuste, qui enim aliter facit, quantum in eo est, DEVM inhonorat. Nam, sicut dicit Apostolus propter reprobam vitam Christianorum blasphematur nomē Domini inter gentes, sic propter peccata spiritualium personarum nomen Domini blasphematur inter Christianos, & cunctus populus scandalizatur. Qui ergo libenter publicat & dilatat peccata clericorum aut religioforum, conuincitur aperte, quod ruinam populi & dehonorationem diuini nominis procurare festinet. Recte ergo & consulte ager quilibet timoratus rusticus, si ori suo frenum imponat, omnia dubia melius interpretando, illa autem, quæ omnino mala sunt, occultando, quia per hoc ab infinitis periculis liberabitur. Huius figura præcessit olim in Noe & filiis eius, quia, vt dicitur Genesis 9. cum Noe inebriatus iacuisset & à Cham derideretur, alij duo filij eius, scilicet, Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis & incedentes retrorsum operuerunt verenda patris sui: faciesq; eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Sic vsq; hodie boni filij faciunt parentibus suis, tam carnalibus, quam spirita-

Rom. 2. 14.

Appeta etiam vitia cleri occultanda.

Gen. 9. 23.

libus. Cum enim non sit homo super terram, qui non peccet, ad minus venialiter, nunquam deest calumniatoribus occasio improperandi & indignandi: Sed virtuosus homo, quem communis infirmitas tangit, semper est pronior ad compassionem, quam ad indignationem, semper paratior ad occultandum, quam ad publicandum: & talis cum prædictis filiis Noe Domino moderante benedictione repleri meretur: infirmati vero neque hic, neque in futuro requiem inuenient, quia maledicti sunt.

Nec audiendi
detractores
clerici.

Ruffin. l. 10. c. 2.

Greg. ep. 31. l. 4
11. q. 1. c. sacer-
doubus.

Math. 18. 28.

Greg. hom. 26.
in Euang.

Sacerdotum
iniusta senten-
tia timenda.

Sacerdotum
dignitas.

Amb. l. de di-
gnit. sacerdot. c. 3.

Chryl. lib. 2. de
Sacerdotio.

Non solum autem sufficere debet timoratis laicis, vt Clerum & præcipue presbyteros non lacerent verbis detractoris, sed neq; libenter tales audire, qui hoc faciunt: imo tenentur eos in hoc sic honorare, siue sint præsentés, siue absentes ex animo propter reuerentiam diuini nominis, vt iam dictum est. De hoc idem gloriosus Imperator tale reliquit exemplum. Cum enim coram eo quidam Episcopi causas suas prosequi vellent, & suam sententiam super se peterent, respondit. *Vos estis nobis à D E O iudices constituti: De vobis iudicare non audimus: si d nos potius vestram sententiam expectare decet: de vobis autem solum D E V S iudicabit.* Similiter alij multi Imperatores, Reges, Duces & Principes fecerunt, & faciunt vsque hodie, scientes, quod ab vtero matris vsq; ad sepulturam expiari oportet eos per sacerdotum manus, nec vnquam ad superni regni palatia peruenient, nisi sacerdotali ope illuc mittantur, dicente Domino. *Quacurq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quacurq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Vbi dicit B. GREGORIUS, quod tanta est auctoritas Pastorum, quod etiam gregi timenda est sententia eorum, non solum iusta, sed etiam iniusta, ait enim. *Tunc vera est absolutio presidentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. Sape fit, vt erga quemlibet proximum odio, vel gratia moueatur pastor, sed vtrum iuste vel iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subest, & cum iniuste forsitan ligatur, ipse obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo, vel absoluere timeat indiscrete, vel ligare: is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniuste. Nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne si iniuste ligatus est ex ipsa tumida reprehensionis superbia culpa, qua non erat, fiat:*

ITEM AMBROSIVS. *Nihil in hoc seculo sacerdotibus est excellentius, nihil sublimius Episcopis reperiri potest, sed noscimus quid sumus, ne sit honor sublimis, & vita deformis, ne sit deficiat professio, & illicita actio.*

ITEM CHRYSOSTOMVS. *Sacerdotij aspice dignitatem, agitur in terra; sed officium cælestibus negotiis continetur. Non enim homo, non angelus, non archangelus, non aliqua alia creatura, non virtus, sed ipse Spiritus Sanctus hoc munus instituit, atq; adhuc manentes in carne ministerio fungi præstitit angelorum. Per ipsos Christum induimus, per ipsos Dei filio coniungimur, per ipsos membra*

ipsius

ipsum capitis efficitur. Quomodo ergo isti nobis non sunt reuerendi magis, quam Reges aut Duces, sed etiam non magis honorabiles erunt, quam parentes?

SACERDOS, qui bene uiuit, & bene docet, tam sibi, quam populo utilis est: qui autem male uiuit, & bene docet, aliis est utilis, sibi ipsi perniciosus. Melius est propter bonos, malos etiam fouere, quam propter malos etiam bonos negligere, propter bonos sacerdotes & malos ergo honorate, ne propter malos etiam bonos contemnatis. Hinc B. Paulus in epist. ad Theſſalonic. ait. *Rogamus autem uos fratres, ut noueritis eos, qui laborant inter uos, & presunt uobis in Domino, & monent uos, ut abundantius habeatis illos in caritate, & propter opus illorum pacem habete cum eis.* Et in prima ad Timotheum *Qui bene presunt presbyteri duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in uerbo & doctrina.* Ex quibus uerbis patet, quod fideles laici quicumq; non solum debent presbyteros uenerari: sed etiam ex animo diligere ultra alios, quia hoc ratio dicitur. Cum enim summos benefactores summe debeamus diligere, constat, quod presbyteros, per quorum ministeria à potestate dæmonum liberamur, & DEO reconciliamur, post ipsum Dominum DEVM summe diligere teneamur.

Mali clerici
propter bonos
sunt tolerandi,

1. Theſſ. 5. 13.
Presbyteri diligendi à Laicis.

1. Tim. 5. 17.

QVOD si ad temporalia beneficia oculum dirigamus, tunc nihilominus testante B. AVGVSTINO & OROSIO maximam inuenimus diligendi occasionem sacerdotes Dei. Nam antequam Christiani nominis prædicatio oriretur super terram, tanta fuit in hoc seculo populorum turbatio, & præcipue rusticorum propter inquietudines bellorum, ut omnis auditus perhorrescat: sed postquam per sacerdotum ora Euangelica tuba sonuit in terra, sublimer pax hominibus nunciata & reformata fuit. Testes sunt vsque hodie terræ illæ, in quibus cultus Christiani nominis floret, quantum illie præ cæteris Rusticana gens moderatius administratur. Quoniam non cessant sancti prædicatores populum admonere, ut inter se pacem & caritatem seruent, & in timore Dei ambulent: Principesq; similiter, ut clementer subiectis præsent. Et ut hæc omnia efficacius fiant, iuges ad Dominum preces fundunt, semper cum tali saluberrima conditione apposita, quatenus sic transiant per bona temporalia, ut non amittant æterna. His quid salubrius excogitari possit. non reperitur in mundo. Satagite igitur uenerabiles rustici sacerdotium diuinitus institutum honorate, ut æternos honores & temporalem prosperitatem consequi mereamini, per CHRISTVM Dominum nostrum, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec benedictus & superlaudabilis.

Sacerdotes
sunt causa pacis
inter rusticos.

*Sexto debet quilibet timoratus rusticus decimas & pensiones,
ac cetera debita fideliter soluere.*

Decimas soluē-
das natura do-
cet.

HOC si non esset à DEO præceptum, naturalis ratio doceret, quod sic ostenditur. Cum enim naturâ simus æqualiter omnes æque nobiles, æque liberi, æque diuites, tanquam ab vno parente progeniti, (vnde omnes vocamur fratres) nihil porrantes in hunc mundum, constat, quod terra æqualiter naturali iure deberet hominibus diuidi. Sed quia non in solo pane viuit homo, sed indiget etiam multis alijs, ideo rationabiliter officia diuersa commissa sunt illis, qui ad hoc vtiliores putabantur; agri autem rusticis dimissi sunt. Si ergo rustici prouentus terræ sibi solum reseruare vellent, & nihil inde cæteris fratribus suis, id est, hominibus communicare, magnam iniuriam toti humano generi facerent: cum illi vix pauculas & angustas domos sibi reseruarent: ipsi vero latissimos agros possideant; sequereturq; officiariorum defectus, & tandem etiam ipsorum Rusticorum totalis destructio. Quod patet ad oculos. Nam multa necessaria sunt ad agriculturam exercendam, quæ per ipsos fieri non possunt, tum quia industriam non haberent, tum, quia tempus non sufficeret..

Cur rustici de-
cimas dent cle-
sicis..

VERVM, quia Christiani sumus, loquimur non Christiano more: videlicet, quod nūquam bene ducitur humana vita, nisi primum quæ- ratur regnum DEI & iustitia eius. Ergo ante omnia fideles Rustici necessario indigēt ministris Ecclesiasticis, qui eos doceant, & sacramenta ipsis ministrent, secūdam quod hoc diuinitus est institutum. Et quia etiam isti ministri indigent quotidiano victu & vestitu, nec possunt simul & semel carnalibus & spiritualibus seruire, nec eadem hora in Ecclesia & rure laborare, ideo Dominus Deus instituit, quod decima pars omnium, quæ terra profert, & humano sudore proueniunt, ministris Ecclesiæ tribuatur. Insuper & primitiæ & oblationes superadantur, quatenus personæ spirituales plene sibi, & diuinis vacare possint, & pro omni populo DEVM exorare. Et reuera, quando sic fit, non minor, sed maior labor Clero incumbit, quamuis hoc non omnis homo æqualiter aduertat.

Cur Principi-
bus aliquid
debeant.

RVR SVM, quia pro agricultura exercenda temporalis pax est necessaria, ideo secūdo Rustici debitores fiunt Principibus terrenis & militibus, & iudicibus, ac alijs in dignitate seculari existentibus; sine quibus, nec ab hostibus, nec inter se pacem haberēt. Alijs autem mechanicis de iure communi nihil debent, nisi quantum ipsis seruiunt. Si autem inter eos sint aliqui contractus iusti priuatim initi de consensu Cle-

su Cleri & Principum, aut aliâs iuste præscripti, habent modum suum, ita tamen, quod semper commune bonum præferatur priuato. Similiter nec mechanici tenentur rusticis de communi iure, nisi quantum soluunt ipsis pro suis laboribus. Clerici autem & milites vtriusque debitorum sunt: quilibet secundum statum suum. Et quia istis, quando recte faciunt, maior labor, & maius periculum imminet, ideo etiam maior honor ipsis debetur: dicuntur enim status regituri, quia alios regere habent. Nam Prælati spirituales cum suis clericis regunt populum Christianum quoad spiritualia. Principes vero seculares cum suis officariis quoad temporalia.

OMNIA hæc tam pulchro ordine in primitiua Ecclesia instituta fuerunt, vt cuilibet statui rationabiliter sufficeret: nec aliquis grauabatur. Similiter etiam olim apud Iudæos & gentiles, prout in plurimum. Sed prohi dolor, hic tam pulcher ordo hominum malitia inualefcente tam multipliciter hodie confusus est, vt verisimiliter nunquam ad pristinum statum reuocari possit. Hodie, quæ clericis debentur, laici possident: quæ principibus deputata fuerunt, stabularij occupant: quæ rusticis in suos, ac familiæ ipsorum vsus dimitti debuerant, tyranni violenter auferunt. Sicq; fit, vt visius mensuret, nemoq; in suo iure permaneat. Omnium horum causa peccatum est. Sed quia hic de informatione rusticorum principalis intentio est, ideo oportet, vt aliquorum vitia tangantur, ne sibi quasi innocentibus blandiantur, & per consequens iniuste affligantur: quæ tamen non omnes æqualiter perstringunt, sed quosdam, qui tanquam filij Belial sine iugo viuunt. Qui ergo innocentes sunt, audiant libenter, vt diligentius caueant, & Deo gratias agant, aliosq; informet. Qui vero rei sunt, audiant patienter, vt emendentur, ne post hæc mala peiora eis eueniant.

Abusus huius
seculi.

LEGIMVS in sacris libris, ac Patrum nostrorum relatione didicimus, priora tempora Rusticos habuisse dignissimos, moribus graues, fide integros, simplicitate redimitos, humilitate præcipuos, castitate præclaros, sermone veridicos, doli ignaros, sacro labori intentos, sobrios, compositos, compassiuos, beneuolos, caritatiuos, ac omni iustitia ita plenos, vt si grandia munera promereri potuissent, nec fallere voluissent, nec valuissent. Sic studiose suis Dominis obedire satagebant, cuncta debita prompte soluendo sine querela, vt potius sibi ipsa naturæ necessaria subtraxissent, quam fraudem aut simulationem, seu diminutionem excogitassent. Sic se ad contribules suos, ac ceteros, quibus conuiuiebant, diligentissime custodiebant, vt nulli facerent, quod sibi fieri non voluissent, & quod sibi ab aliis fieri cuperent, pro viribus tota diligentia adimplerent. Sicq; pacifice inter se viuebant, vt

Rustici olim
quales.

nedum ad iudicium non venirēt, sed quid esset iudicium, aut sigillum, siue littera, aut excommunicatio, & alia similia, penitus nescirent: Fueruntq; hæc quorundam piorum Rusticorum veterum lamenta, dum puer eram. O, ô, vbi est iam ille bonus antiquus mundus, de quo aliquando vidimus quosdam tam legales viros ac feminas. Eia, quid iam cernimus, quid audimus nunc? Quare autem ista dixerint, patet ex sequētibus. His tam gloriosis virtutibus iuxta diuinum promissum succedebat mentis securitas, temporum tranquillitas, opulentia in rebus, sanitas in corporibus, prosperitas in diuturna pace, honestas in familia, reuerentia & gratitudo ad omnem populum, mors seuera; & vita perenniter mansura.

Rustici quales
nunc.

AST heu nostra ætas miserabilis plurimos his temporibus Rusticos habet distortos mente & moribus, conuersantes sine timore, sine fœdere, sine benignitate, inuicem detrahentes, inuicem mordentes, inuicem nocentes, inuicem prouocantes, absq; misericordia, absque caritate, superbos, rumidos, ingratos, inobedientes, dolosos, mendaces, bibulos ac ebriosos supra modum, percussores, luxuriosos, otiosos, ac, vt breuiter dicam, ita excæcatos & peruersos, vt nec sciant, quid sit Christiana vita, aut scire velint: ita desides & tenaces, vt nunquam bonum facerent, aut debita persoluerent sine coactione. Sic potationibus nocte & die vacantes, vt tabernarij omnem quæstum eorum sibi vsurpent, nihilq; vxoribus ac filiis & familiæ remaneat. His tot ac tantis malis succedit dissuetudo pessima in domibus, videlicet quâdo Patres familias, qui subiectos instituere deberent, & à malis prohibere, ipsimet sunt peruersæ vitæ: tunc enim labor negligitur, industria illa multa & sollicitudo continua, quæ agriculturæ est necessaria, parui penditur, lingua ad omnia inhonesta & maledica verba laxatur, cæteraq; membra totius corporis vitiis substernuntur.

Cur rustici
quidam incor-
rigibiles.

ET quia rustica gens pro maiori parte litteras nescit, ideo postquam mala consuetudo naturam pessimam reddidit, fiunt pœne incorrigibiles: quia sicut aliud nihil viderunt, nec sciunt, nec didicerunt, putant sibi totum licere, quod animo occurrit, totum esse bonum, quod solitum: contrarium vero asserentibus non credunt, & sic penitus verecundiam amittunt. Iam sic induratis respondendum est, cum conqueruntur de tot plagis reuera magnis, quas perferunt ultra alios homines, & dicendum, quod quia non stant in bona vita Patrum antiquorum, ideo non sunt digni, vt temporatis prosperitas eos comiteatur, neque, vt clementia aeris perfruantur. Quia etiam frons meretricis facta est eis, & erubescere nesciunt, & indurati se emendare nolunt, ideo dotos tyrannos habere debent, qui eos sine misericordia conte-

conterant, sicut vitrum, si forte vel sero ad cor redeant, & à prauitate sua recedant.

ITA QVÆ de Decimis dicere incepimus, quas Domino DEO, qui omnia largitur, soluere deberent, sed iam superfluum arbitramur de hoc loqui, cum exigente pertinacia & inobedientia Rusticorum in tantum excreuerint pensiones quotidianæ, quod vix decimam sibi retineant, capiuntq; domini quod sibi placet, nec aliud pro iure habent, nisi quod volunt. Sic sic oportet audire vitricum, qui spernit dogmata Patrum. Sic tollit fiscus, quod non accipit CHRISTVS. Ita oportet, vt discant differentiam inter seruitium DEI & hominum; quia qui mandatis DEI obedire contemnit, quæ graua non sunt, portabit onus hominum, velit nolit, vt experiatur, quod Deus verax & iustus est. Nec ista grauamina tyrannorum sufficiunt, quin immo ignis, grando, fulgur, frigus, cauma, locusta, bruchus, ærugo, vermis, sterilitas, aer, ventus, nebula, aqua, nix, glacies, spiritus procellarum, & tandem totus orbis terrarum pugnabit contra insentatos. VNDE dicit B. HIERONYMVS 16. quæst. 1. cap. reuertimini. *Si quando fames, & penuria, & rerum omnium egestas opprimit mundum, sciamus hoc ex ira DEI descendere, quia fraudatur in decimis & primitiis.* Item AVGVSTINVS. *Decima tributa sunt egentium animarum, quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & anima consequeris. Non igitur Dominus Deus premium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Sed si tardius dare peccatum est, quanto magis peius est peccatum non dedisse. De militia, de negotio, & de artificio redde decimas. Cum enim decimas dando, & terrena & cælestia premia possis promereri, quare pro auaritia duplici benedictione fraudaris? hæc est enim DEI iustissima consuetudo, vt si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuocaris. dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti. benefacere semper DEVS paratus est, sed hominum malitia prohibetur.*

Omnis afflictio rusticorum ex negatis decimis.

Hier. in e. 3. Malach.

Aug. serm. 119. de temp. 16. q. 1. c. decimæ.

Decima enim ex debito requirantur, & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt. Et quanti pauperes in locis suis, ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante aeterni iudicis tribunal apparebit, quia rem à DEO pauperibus delegatam, suis vsibus reseruauit. Qui ergo sibi aut premium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimam, etiam de nouem partibus studeat eleemosynam dare pauperibus. Hæc Augustinus.

Decimas negantes inuadunt aliena.

Ex quibus verbis patet aperte, & concordat S. THOMAS in 2. 2. S. Th. 2. q. 87. quod decimæ & oblationes ad sacerdotes pertinent, non, vt eas solú in suos vsus cōuertant, sed vt eas fideliter dispensent, partim expendendo

cas

Decimæ eorum
clerici pendan-
tur.

cas in his, quæ pertinent ad cultum DEI, scilicet ad Ecclesias ædificandas vel reparandas, siue conseruandas, ad sacra vasa & vestimenta, ad luminaria continenda, & similia: partim in iis, quæ pertinent ad proprium victum & vestitum, & ad decentem familiam iuxta sui status religiosam frugalitatem in omni castitate & sobrietate, non ad secularem pompam & libidinem, aut consanguineorum promotionem, aut huiusmodi: & partim in vsus pauperum, qui, quantum fieri potest, sunt de rebus Ecclesiæ sustentandi. Ecce quam salubris doctrina, quæ ad omnia spiritualia respectum habet, iuxta illud Hieronymi & Ambrosij. *Quod superest, pauperum est.* Et iterum. *Quicquid habent clerici, pauperum est.* Ex quibus, & similibus piorum laicorum conscientiæ merito gaudere debent, quando ad tales vsus eorum decimæ conuertuntur, & alia quæcunque spiritualibus personis exoluunt aut largiuntur.

Hieron. ep. 150.
ad Hedib. q. 1.
Ambt. scr. 81.

Hilariter dan-
da decimæ.

PATET etiam, quod ad huiusmodi, siue danda, siue exsoluenda alacres esse debent & hilares, semper in corde habendo, quod non homini, vt homini; sed vt in persona CHRISTI cuncta largiantur. *Hilarem enim datorem diligit DEVS.* Et ipse CHRISTVS dicit. *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Et ad Prælatos. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Quod si viderint laici, quod ad prædictum vsum clerici non expendant bona ipsorum, possunt eos humiliter & reuerenter admonere, vt videlicet memores sint officij sui, singula debite dispensando, prout de iure tenentur. Et, si se non correxerint, possunt super hoc monere prælatos eorum, vt ad idem cooperentur. Si autem neque emendatio fuerit subsequuta, debent totum Domino DEO committere cum omni securitate, quia ipse disponet omnia secundum ordinem benedictæ sapientiæ suæ, quod nihil de merito peribit iis, qui honorant sanctum nomen suum, etiam si sæpe dictæ decimæ & oblationes, siue alix quæcunque pensiones per maximos peccatores consumerentur. Immo sæpe plus meretur laici deuoti in tali casu propter virtutem patientiæ: quia tunc vere probantur Deum honorare, quando solitas decimas & oblationes, seu alias pensiones quascunque patienter illis soluerint sincere propter Deum, qui ex sua virtute hoc nõ merentur. Sicut in Ezechiele dicitur. *Signa THAV super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus Hierusalem.* Vbi dicitur sancti communiter, quod quando aliquis videt malum fieri, & dolet, & libenter illud emendaret, & non potest, tunc cæteris paribus plus meretur, quam si illud emendatum fuisset. Ratio est, quia pia mens plus ex hoc cruciatur.

1. Cor. 9. 7.

Matth. 25. 40.

Luc. 10. 16.

Si clerici male
expendant decimas,
quid agendum laicis.

Ezech. 9. 4.

Labore eodem
Cælum & in-

SECURI sint ergo timorati Rustici, dummodo ipsis non consentiant, & faciant de necessitate virtutem: quia sicut eisdem expensis viuitur

uitur bene & male, sic eisdem laboribus meremur cœlum & infernum. **Q**ui enim humiliter & patienter laborando ex bono corde se quotidie cum **CHRISTO** crucifigit, vt superioribus suis debita persoluat, non dubium, quin regnum **DEI** mereatur. Qui vero inuoluntarie & cum murmure & corde rancoroso laborat, filius est diaboli, qui hic affligitur, & post hanc vitam damnabitur. Ecce vos omnes qui laboratis istud diligenter aduertite & pensate, quam necessarium est vobis cor beneuolum. Nam vnus & idem labor nonnunquam à duobus impensus, vnum mittit ad cœlum, & alium ad infernum. Quare: quia etiam par est labor, non est tamen par intentio laborantium. Sic duo similem pensionem aliquando soluunt, aut seruitium impendunt. Vnus libenter cum intentione placendi **DOMINO DEO**, alius coacte, & sine tali intentione. Primus meretur vitam æternam. Secundus supplicium sempiternum. Sic de omnibus aliis. Bonam siquidem voluntatem & simplicitatem cordis diligit **Dominus DEVS**, & quicquid ex illa procedit gratum est sibi: quod autem ex illa non procedit, abominabile est quantumcunque etiam sit magnum & pretiosum. Quid ergo restat, nisi quod quilibet fidelis rusticus dirigat intentionem suam secundum hanc doctrinam, & bene securus erit. Neque hic est opus magna subtilitate aut difficultate, quia nil tam facile est vnique homini, quam bonum velle. Gratia igitur **DEI** concurrente, quæ omnibus parata est, facilius bonus & timoratus rusticus potest mereri cœlum, quam peruersus infernum. Sed, vt omnes salui fiant, qui stat, videat ne cadat, & qui cecidit, resurgere festinet. Quod vobis tribuat clemens & misericors **DEVS**, qui est benedictus in secula, **AMEN**.

fernum mereri
possumus.

Intentio pia
laborem facit
meritorium.

Rusticus bonus
facilius cœlum,
quam malus in-
fernum mereri
potest.

C A P V T VII.

Septimo debet quilibet fidelis & timoratus rusticus solemnitates & ieiunia, ac ceteros ritus Ecclesiasticos deuote obseruare.

HOc est præceptum **Ecclesiæ DEI**, quam **Spiritus Sanctus** infallibiliter regit. Qui ergo hoc non obseruat, **Spiritui sancto** contradicit. Quomodo autem ista, & quo tempore debeant obseruari, in **Parochialibus Ecclesiis**, & communis populi laudabili consuetudine denunciat. Vbi est aduertendum, quod in his magna est discretio necessaria, & multi multipliciter errant. Nam primo, quoad solemnitates **Ecclesiasticas**, quidam putant satis esse, si non corporaliter laborant, sicut aliis diebus: & ideo dormiunt diu, aut ludos exercent cum

Festi dies à quibus non recte celebrentur.

balistis, aut aliis, quæ sunt non minus laboriosa occupantur, quasi profolatis. Item quidam vacant potationibus, choreis, aut taxillis, & huiusmodi. Item quidam sollicitantur nimis diebus festiuis, quid faciendum sit in futura septimana, aut de aliis tractant rebus temporalibus, quasi hic perpetuo mansuri sint: Omnes tales non recte celebrant, quia ad hoc dies festi non sunt instituti. Immo qui peccant festiuis diebus, plus offendunt Dominum DEVM, quam aliis diebus.

Abusus sacrorum dierum.

ET est pro dolor mala consuetudo, quod quidam directe faciunt contrarium, videlicet, quod plus vacant operibus peccaminosis diebus factis, quam aliis, cum deberent e contra tunc amplius vacare Domino DEO, & emendare, quicquid minus bene fecerunt diebus feriatis. Hæc est antiqui hostis versutia, vt quicquid Spiritus Sanctus instituit pro animarum saluatione, ipse conuertat ad animarum damnationem. Vnde propter hoc minus malum esset, quod tales operibus mechanicis & licitis occuparentur, quam, vt. commestrationibus, & tripudiis ac seditionibus vacarent.

Festis quæ opera queant exerceri.

SUNT præterea nonnulli, qui e contra nimis strictam habent conscientiam, videlicet, quod nec aliqua necessitate, vel magna vtilitate licere sibi putant quicquam operari. Pro quo est aduertendum, quod medium est tenendum. Nam sunt multa opera carnalia, quæ possunt fieri in diebus festiuis, scilicet, præparatio ciborum, adaquatio siue pastio pecorum, & extractio eorum, si in foueam ceciderint, aut huiusmodi: euratio infirmorum, venditio & emptio necessariorum. Item, quando imminet periculum ignis, aut incursus hostilis, licite possunt solita remedia applicari. Similiter propter impropitium cursum aeris possunt frumenta meti, aut congregari in horrea, & similia fieri, quæ necessitas aut communis vtilitas requirit. Item de hæcibus capiendis, & nundinis publicis exercendis, & iis quæ ad huiusmodi necessario requiruntur, idem est iudicium.

Ob necessitatē & vtilitatem magnam opera quedam recte fiunt in festis.

IN omnibus talibus & similibus est pie procedendum propter necessitatem aut euidentem vtilitatem. Dicitur notanter, *propter necessitatem aut euidentem vtilitatem*, quia si huiusmodi fierent propter cupiditatem, aut aliam causam minus iustam, nō essent sine peccato. Datur etiam doctrina salubris à sanctis Doctoribus pro maiore serenatione conscientiarum, q̄ tales, qui in prædictis casibus minus possunt diuinis interesse propter prædicta opera exercenda suppleant in eleemosynarū largitione, & datione, & aliis piis operibus, vt sic efficiantur participes spiritualiū rependendo temporalia. Studeant etiam, si possunt vnā Missam audire, aut preces fundere cū intentione plus faciendi; si tēpus permitteret, aut in posterū supplendi, quando plenius huiusmodi vacare potuerint.

Eleemosynis supplenda absentia à diuino officio.

SECUNDO, quoad obseruantiam ieiuniorum similiter plures errant. Nam sunt nonnulli, qui ieiunia nec in qualitate, nec in quantitate obseruant, & horam præuenire non curant, aut iterato se reficere, nihilq; aduertunt ad statuta Ecclesiæ, aut bonam consuetudinem illorum, quibus conuiuunt. Hi certe sine timore conuersantur, & grati-ter delinquant. Sunt præterea alij, qui contra nimis scrupulose ieiunare contendunt, in nullo rigorem remittentes: Quare etiam in varias sæpe infirmitates incidunt & nonnunquam perpetuo v&fani efficiuntur. Sed medium est tenendum, vt caro videlicet, discretè maceretur, ne lasciuia, & nihilominus in sacro labore durare possit. Sunt namq; plures casus in iure descripti, in quibus sine peccato ieiunium solui potest: videlicet, propter infirmitatem, paupertatem magnam & inedia præcedentem, propter labores magnos & necessarios, qui non possunt perfici sine comestione. Item propter viam peragendam ex mandato Principis, quando, scilicet, cursores debilitantur ex fatigatione itineris. Item de seruientibus ad mensam Principum, & peregrinantibus ex iusta necessitate, de mulieribus imprægnatis, & nutricibus seu lactētibus, infirmis, debilibus, senibus; & aliis similibus, est pie standum arbitrio alicuius boni viri, qui iuxta dictamen rationis & laudabilis consuetudinis pro loco & tempore pronunciet, quid vnicuiq; expediat.

Ieiunia à quibus perperam seruentur.

Excepti à lege ieiunii.

Quoad tertium, scilicet de cæteris ritibus Ecclesiasticis, est firmiter tenendum, quod quicquid sancta mater Ecclesia, hoc est, communitas fidelium, obseruat, tam in sacramētis, quam in ceremoniis, alijsq; consuetudinibus sanctis, hoc debet quilibet Christiani nominis professor ex animo venerari, & deuote exequi quod sibi ex suo officio & statu incumbit, & quicquid contra hoc insurgit, tanquã omnino mortiferum ac venenosum abiicere & persequi. Habet namq; huiusmodi generalis obseruantia singulare priuilegium apud Deum, sicut exemplum datur de legibus generalib. prouinciæ. Nam qui tales bene obseruat, multum commodum reperat, & qui eas infringit, pœnã non euadit. Sic etiam de legibus Ecclesiasticis est sentiendum. Vnde cõtingere potest, quod peccator in domo sua seorsim orans non exaudiatur: Si autẽ ad Ecclesiam venerit, exaudiri mereatur propter cõmunis orationis efficaciam. Ita qui palatium Regis solus intrat, sæpe nihil impetrat, imo repellitur: Sed si debito tempore cum alijs veniat, solito beneficio non priuatur.

Ceremoniz Ecclesiasticæ obseruandæ.

Preces in Ecclesia factæ efficaciores domesticis.

LEGIMVS quoq; in Ecclesiasticis historiis, quod illos diuina maiestas à diebus antiquis semper multiplici benedictione repleuit, qui libenter diuinum cultũ dilexerunt & auxerunt. Testes sunt Dauid, Ezechias, Salomon, Constantinus, Carolus, ac alij innumerabiles, qui tam

Cultus diuini promotores à Deo exaltati.

Oros. lib. 6. c. 6.
A Deo puniri
templorum
inuasores.

Oros. lib. c. 15.

Oros. lib. 6. c. 13.
Ioseph. lib. 14.
antiq. c. 12.

Princeps pro-
cessionem sa-
cramenti tur-
bans male
petit.

Coenobiorum
inuasores pu-
ni. i.

Sancti templa
sua tuentur.

Exemplum it.

huius, quæ futuræ vitæ beneficia consequuti sunt plurima. E contra, qui vnus veri DEI cultum destruere conati sunt, siue dehonestare, semper fuere instar fumi defectibiles, & infausti. Pompeius Romanæ vrbs Proconsul, ac victor mirabilis, puta, qui viginti duos Reges bellando prostrauit, postquam semel templum DEI in Hierusalem dehonestauerat, deinceps nihil prospere sibi vnquam successit. Nam Iulius Cæsar eum superauit quotidie contra spem, cum fortissimum exercitum idem Pompeius haberet. Tandem ad Regem Ægypti focerum suum fugiens miserabiliter capite punitus fuit. Hoc inter vniuersa exempla quæ in mundo vnquam scripta fuerunt contra vanitatem eius quasi primatum tenet, quando tantus vir, qui nunquam legitur succubuisse, aut contra secularem iustitiam aliquid egisse, pro hoc solo sic punitus fuit, vt nullibi refugium securum inuenisset. Crassus quidam præfectus post eum non solum templum ausus est violare, quinimo & thesauros, à quibus Pompeius abstinuit, diripuit. Hic statim post à Rege Parthorum superatus fuit, & aurum liquefactum bibere coactus expirauit. Quid vltra? Summas monarchias tunc defecisse legimus, quando contra Dei cultum se erexerunt. Assyrij, Babylonij, Medi, Persæ, Græci, Romani quid contra omnipotentis DEI manum valuerint, in promptu est videre:

SUNT præterea exempla quotidiana de his plurima, vt vetera recensere non sit necesse. Sciui ante paucos annos Principem quendam olim inclytum & dilectum, qui postquam vnus processionis sacramentalis solemnem apparatus hostiliter inuasisset, licet nihil profecisset, tamen deinceps sic infortunatus in omnibus extitit, vt ipsemet quasi admirans diceret, quod nihil prosperum in hoc mundo habere deberet. Tandem etiam sine sacramentis subito vitam finiuit. Scio diuersa monasteria, quæ violentias à pluribus sustinuerunt, sed ita continue diuina ultio huiusmodi inuasores perculit, vt infra breue tempus horribili morte cuncti ab hac luce migrarint. In vita S. ANDRÆ, & B. LAURENTII, ANTONII, ac aliorum plurimorum Sanctorum legitur, quanto zelo cælestes patroni Ecclesiarum suarum possessiones & iura defendant. Reuera non est iocandum cum talibus sanctis, qui cælo præsident, & suos cultores desuper quotidie tuentur. Non enim beati illi, summi DEI milites iugiter excommunicari, assari, flagellari, ac fustibus cædi, aut derideri volunt. Quoniam etsi semel in manibus impiorum derelicti videbantur, sed deinceps gloria & honore coronati sunt, potentes effecti ad iuuandum omnes cultores suos, & ad deiiciendum omnes aduersarios ipsorum.

DE horrendis etiam plagis, quæ crebro contigerunt derisoribus sacrarum.

crarum cæremoniarum Ecclesiasticarum, tale exemplum ante decem annos narratur euenisse. ridentis sacros cineres.

Militaris quidam in diè cinerum iocose suis adhuc in lecto iacentibus cinerem imponens quasi Ecclesiastico more, subito, antequam singulos circuisset, terribiliter oculos inuertens in terram corruit & expirauit.

Nonnulli quoque super feretrum seponentes quasi mortui essent, vt tali ioco ad risum alios prouocarent, fletum pro risu pepererunt. Multa similia diuersis contigerunt; vt discamus nos, qui adhuc superstitres sumus; diuina venerari, & neque cum Deo, neque cum sanctis iocari. Nam, vt ait Apostolus, *Deus non irridetur*, sed quæ seminauerit homo, hæc & metet. Gal. 6. 7. Aduertant hæc quique fideles rustici, & sibi caute prospiciant: Studeant libenter festiuitates deuote peragere, nec eas sine necessitate infringant. Sermonibus & horis sacris, quantum possunt, interesse festinent, ieiunia diligenter obseruent; processiones, ac alia sacra exercitia Ecclesiastica frequentent; sacramenta venerentur, & cultum Dei pro posse augere conentur; sicque in omnibus, quæ ad Dei gloriam & animarum salutem spectant, se beneuolos & promptos exhibeant; quatenus hic temporaliter, & post æternaliter à Domino benedici mereantur, eodem cooperante, cui laus est in secula, Amen.

CAPVT VIII.

*Octauo debet quilibet fidelis & timoratus rusticus pauperibus, quantum facultas permittit, eleemosynas
elargiri.*

HOc est, quod sanctus Tobias filium suum docuit dicens. *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo DEO, eleemosyna omnibus facientibus eam. Et Dominus in Euangelio promittit eis vitam æternam, dicens. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi. Et, vt sciremus, quæ sint opera misericordiarum, subdit *Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui & potastis me. Infirmus fui, & visitastis me. Peregrinus eram, & collegistis me. In carcere fui, & venistis ad me. Nudus eram, & cooperuistis me.* Tob. 4. 6. Eleemosynæ fructus. Matth. 25. 34.*

opera hæc dicturus est. *Ite maledicti in ignem æternum, qui preparatus est diabolo & angelis eius.*

Error est, im-
pium dantem
elemosynas
non posse
damnari.

Hic est diligenter notandum, quod quidam peruersi homines propter ista verba errorem quendam perniciosum dogmatizarunt, dicentes: Quod, quantacunque peccata commiserit homo, dummodo hæc fecerit misericordiæ opera, non poterit damnari. Et ratio eorum est. Quia sententia damnationis pronuntiabitur à iudice tantummodo contra illos, qui ea non fecerint. Ecce, quam absurda doctrina, quasi aliud nihil scriptum sit in Euangelio, quam ista verba. Multi fuerunt huiusmodi falsi Doctores, qui quasdam sacræ Scripturæ particulas taliter secundum vesaniam capitis sui extraxerunt, & pro libito exposuerunt, & plures deceperunt. Quos omnes timorati laici diligenter cauere debent. Vnde B. AUGUSTINUS TRINVS dicit, quod ille optimus Scripturarum tractator est, qui eas primum ex integro legerit, & sic eas exposuerit, vt nullam in eis contrarietatem admiserit. Hoc quia superbi, aut nolunt, aut nesciunt, ideo multipliciter desipiunt.

Scripturæ quis
optimus expo-
sitor.

Quis enim laicus hoc nesciat, quod luxuriari, iurare, blasphemare, & alia huiusmodi non essent peccata, si ab illo fierent, qui misericordiæ opera faceret? Quinimo notum est facillime ex scripturis, quod plures huiusmodi opera fecerunt ex vana gloria, qui ob hoc mercedem non habuerunt apud DEVM.

Opera bona in
peccato mortali
facta non
sunt meritoria.
Dionys. c. 4. de
diu. nom. p. 4.

Et breuiter dicendum est, quod quæcunque opera exteriora, quantumcunque magna, si fiant in peccato mortali, hoc est, extra caritatem, non sunt æternæ vitæ meritoria. Vnde & ob hoc dicuntur mortua. *Bonum siquidem est ex integra causa, malum autem ex singulis defectibus.*

Eccl. 30. 24.

Quod, vt simplicibus notum fiat, attendant corpus humanum. Si enim aliquis debeat dici perfectus & formosus vir, oportet habeat singula membra integraliter & debite disposita: si autem vel vnum defuerit, iam non habet perfectum corpus. Sic etiam, quicumque esse desiderat verus Christianus, oportet, quod ab omni peccato mortali ad minus abstineat, & bonam voluntatem habeat ad faciendum omnia opera bona, quæ suum statum concernunt; & per consequens non solum debet misericordiam exercere ad proximū, sed etiam ad seipsum, sicut docet sapiens Ecclesiastici trigésimo, dicens. *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Ecce nunc bonam doctrinam, qui animam suam immaculatam seruat, optimam misericordiam facit, & talis Deo placet, & quæcunque deinceps proximo ex misericordia impendit, similiter Deo grata erunt. Vnde & in Euangelio Matth. 23. antequam ad hæc verba

Matth. 23. 26.

Dominus venisset, primum præmisit. *Pharisæe cæce munda prius, quod in-*

rus est, ut fiat quod foris est mundum. quasi diceret. Stultus & cæcus es, si ad alios fueris beneficus, & tibi ipsi perniciosus. Fac igitur in te primum misericordiam, & deinde in proximum, & tunc latus audies sententiam meam. *Venite benedicti Patris mei, &c.*

Math. 23. 34.

VERVM non propter hoc prohibendi sunt peccatores ab operibus bonis, imò exhortandi vt quicquid boni possunt interim faciant, donec misericors DEVS eor eorum ad pœnitentiam emolliat. Vnde dicit B. HIERONYMVS. & AVGVSTINVS, quod mala morte raro leguntur petiisse, qui libenter opera pietatis exercuerunt. Nam tales habent multos intercessores, quorum precibus adiuti citius gratiam DEI pœmerentur: Sed sic sentire, quod peccata alia non noceant, si quis opera misericordiæ fecerit, extremæ dementiæ est. Sunt plures doctrinæ factis pulchræ de discretionem habenda in eleemosynarum largitione. Sed puto, quod pro rusticis non sint multum necessaria; quare dimitto eas gratia breuitatis. Ipsi enim de paupertatula sua, prout communius, non valent magnas opes deducere. Diuites autem, & maxime Prælati, regulis illis diligentius intendere habent. Sufficit rusticis, quod excepto necessitatis articulo, sic debet opera misericordiæ pauperibus impendere, vt non impediatur à solutione debitorum suorum. Hoc enim debet præcedere, quod Apostolus dicit. *reddite omnibus debita.* Deinde *quod superest, date de illis eleemosynam* indigentibus: Quod si visibilis necessitas immineat pauperi, ita quod si non dederit, aut mortem, aut notabilem infirmitatem incurreret, tunc sine omni discretionem aut sollicitudinem de castino, omnia debent esse communia, secundum quod dicit B. AMBROSIVS. *Pasce fame morientem, si non pauperis, occidisti.*

Tob. 4. 17.

Pfal 40. 4.

Aug lib. 50.

hom 39.

Chryf. hom.

33. ad pop. Antioch.

Rom. 13. 7.

Luc. 11. 46.

Amb. apud

Grat. d. 86. c.

pasce.

Io. Diac. in vit.

S. Greg. 1. 2. c. 22.

Exemplum.

Greg. hom. 39.

in Euang.

QVOD prompti esse debeant fideles ad huiusmodi opera misericordiæ, docet præcipuus ille vir misericordiarum B. GREGORIUS in multis locis. Vnde narrat exemplum de quodam Patrefamilias, qui cum tota domo sua sedulo hospitalitati deseruiuit, & quadam vice cum ex more aquam infundere vellet in manus peregrini, subito non comparuit. Mirans super hoc, audiuit nocte sequenti Dominum sibi dicentem. Hucusq; me in membris meis suscepisti, sed heri in ipsum. Similiter de Mattyrio, qui Christum in forma leprosi portauit, sed Dominus de collo eius proficiens ait. Tu me non erubuiisti super terram, nec ego te erubescam super cœlos. Plura & alia reperiuntur exempla, & doctrinæ salubres, quæ per anni circulum in Ecclesiis prædicantur piis hominibus in consolationem pro se, & auaris in testimonium contra se.

SUNT præterea opera misericordiæ spiritualia, quæ etiam fideles. Opera misericordiæ spiritualia, laici talia.

laici libenter pro suo modulo debent proximo subministrare, & sunt hæc: docere, & consulere indocto, castigare peccantem vel increpare, siue emendare aut corrigere delinquentem, consolari tristem, remittere offensam, ferre auxilium, aut patienter sustinere importunum, siue contumeliosum, ne peior fiat ex responsione, orare pro aliis indifferenter. Sed ad hoc maxime Prælati sunt astricti plus quam simplices, quamuis etiam pro loco & tempore suo modo ad hoc subditi teneantur. Studeant ergo quique fideles Rustici pro viribus misericordiæ operibus insudare, vt & ipsi misericordiam hic & in æternum consequi mereantur à largo Domino, *qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* cui laus est, & gratiarum actio debetur per omnia secula seculorum, AMEN.

Iac. 1. 5.

C A P V T IX.

Nono debet quilibet fidelis & timoratus rusticus, quantum in se est, cum omnibus hominibus, & præcipue cum contribulibus suis pacem seruare.

Heb. 12. 14.

Luc. 10. 16.

Matth. 5. 10.

Rustici pacem peccatorum fugiant.

Ioan. 16. 33.

Rustici omnibus bene faciant, ab aliis mala expectent.

HOC est, quod monet Apostolus ad Hebræos duodecimo, dicens. *Pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Et Dominus in Euangelio mandauit discipulis suis de pace, dicens. *In quamcunque domum intraueritis, primum dicite. Pax huic domui. & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra: Sin autem, ad vos reuertetur.* Item, vt breuiter eam Dominus nobis commendaret, ait. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* vbi à contrario sensu expositores dicunt, quod merito filij diaboli vocantur, qui pacem turbare non verentur. Hic est diligenter aduertendum, quod ista pax sancta non potest seruari, nisi inter homines bonæ voluntatis, qui DEVM timent, & iustitiam diligunt. Admonendi sunt ergo boni & pij laici, quod pacem peccatorum fugere debent, & nequaquam ipsis consentire, quando ad mala trahere volunt: quin potius eorum insultum patienter tolerare, antequam à via DEI propter eorum iniquam pacem recedant. Et breuiter dicendum est cuilibet Christiano, & præcipue rusticano populo illud Saluatoris. *In mundo pressuram habebitis.*

RESTAT ergo, vt sic se instituat timoratus Rusticus, quatenus hæc duo studiose obseruet, videlicet, quod omnibus iustitiam seruet, & eam sibi fieri à nullo expectet, & quod omnibus pacem procuret, & à singulis persecutionem & contumeliam recipere sit paratus. Quod si aliter

aliter sibi euenerit, hoc quasi pro miraculo habeat, dicatq; animæ suæ illud consolatorium verbum B. Pauli Apostoli. *Nos scimus, quoniam in hoc* 1. Theſ. 3.
positi sumus, quia omnes, qui in Christo pie vivere volunt persecutionem patien-
tur. Nec mirum, quia veri Christiani sunt hic peregrini, & in regione 1. Tim. 3. 12.
 hostium Christi. nam totus hic mundus coniurauit contra Christum,
 vt B. BERNHARDVS dicit, sed pius Dominus non derelinquit speran-
 tes in se.

Quando ergo ista pax temporalis turbatur, siue inter Principes, si-
 ue amicos aut vicinos, non debet ex hoc nimis dolere, aut puſillo ani-
 mo fieri bonus Christianus, dummodo ipse non fuerit in causa, sed ad
 pacem sanctorum se conuertere, quam reliquit CHRISTVS discipulis Ioan. 14. 27.
 suis. Hæc pax sancta est, quod homo bene stet cum Deo suo, & quod Quæ sic vera
pax.
 per omnia sit de hoc contentus, an velit eum esse pauperem, aut diui-
 tem, sanum aut ægotum, honorabilem aut despectum, fortunatum aut
 infaultum, & sic de aliis. & quodcunq; euenerit sibi, libenter accipiat,
 & gratias agat. Pax autem mundi ordinatur ad quietam fruitionem Pax mundi
periculosa.
 bonorum temporalium, & est nihilominus donum DEI: & communi-
 ter eam tam electi, quam reprobi desiderant. Sed quia eam frequenter
 concomitatur multiplicatio vitiorum, ideo est simplici populo mul-
 tum periculosa, imo & sanctis hominibus.

Quod sit populo rusticano periculosa, patet per illud Deuteron. Deut. 32. 13.
 32. *Constituit scilicet populum Israel, qui ad litteram rusticanus erat, su-*
per excelſam terram, ut comederet fructus agrorum. ut sugeret mel de petra, ole-
umq; de saxo durissimo. Butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum
& arietum, & hircos cum medulla tritici, & sanguinem vuae biberent meracissi-
imum. Incrassatus est dilectus & recessit à Deo salutari suo. Et de
Sodomitis dicitur Ezechielis 16. Hæc fuit iniquitas Sodoma, saturitas panis,
abundantia, & otium ipsius. Hinc Dominus super Hierusalem fleuit, di-
 cens. *Quia si cognouisses & tu, fletes, nam ea que sunt ad pacem tibi nuñc, sub-*
 audi, tibi sunt summe pernicioſa in futurum, quamuis id ignores. Ex
 his & aliis sanis doctrinis, & experientia quotidiana, exiuit illud no-
 tabile Prouerbum, quod *Rustica gens est optima flens, sed pessima gaudens.*
 Legitur in vita S. AMBROSII, quod cum quadam nocte apud quen-
 dam ditissimum Rusticum hospitaretur, & ab eo audisset, quod status
 eius semper fuisset felix, & quod nihil triste vnquam sibi accidisset, ait
 vir sanctus ad suos. Surgite, & hinc velocius fugiamus, quia Dominus
 non est in loco isto. Mox illo egresso terra se aperuit, & hominem illum
 cum tota substantia sua absorbuit. Similia multa de aliis leguntur.

RESTAT ergo simpliciter fateri, quod magna est misericordia DEI,
 Dddd quod

quod hæc temporalis pax aliquando turbatur, ne propter huiusmodi carnalem petulantiam homines bestiis similes efficerentur, & per consequens nunquam ad angelicam dignitatem proficere cuperent, ad quod facti sunt. De illa autem pace domestica, quam inter se Rustici seruire debent, imo & Christiani vniuersi, dicit Apostolus. *Solliciti seruire unitatem spiritus in vinculo pacis.* vbi dicit Cassiodorus. *Nec inueniri potest forma expressior conuersationis angelica, quam unitas socialis.* Hinc Psalmista ait. *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum.* vbi dicit B. AVGVSTINVS, quod sunt aliqua bona, quæ non sunt iucunda, sicut ieiunare, laborare, & similia: sunt etiam aliqua iucunda, quæ non sunt bona, sicut deliciari, tripudiare, & similia: sed habitare fratres in vnum, pariter est bonum & iucundum.

Pax vera rusticorum.
Ephes. 4.3.

Psal. 132. 1.
Chryf. Basil.
Eutym. in Psal.
32.

Pax sollicitè custodienda.

Hier. ep. 4.
Psal. 36. 27.

Exemplum.

Impatientia in Purgatorio punitur.

Ad hanc pacem requiritur sollicitudo magna, & diligens custodia. neque tantum bonum gratis venit, aut perseuerare solet, nisi cum ingenti studio, etiam inter illos, qui probatæ vitæ esse videntur. Quod si quandoque ex parte interruptum fuerit, citus debet ad pacem fieri recursus eius, ne si tardior mora interuenerit, diuina præsentia à nostris moribus se subtrahat. Ait enim B. HIERONYMVS ad Rusticum monachum, tractans illud Psalmi. *Declina à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam. Pax querenda est, vt bella fugiamus, nec sufficit eam querere, nisi inuentam, fugientemq; omni studio persequamur, quia in pace habitat DEVS.* Rem refero breuem verbo, sed grauidam sacramento pro domestica pace seruanda. Mulier quædam in Anglia fuit bene fidelis, ac virtutibus plena, & præcipue hospitalitati supra vites intenta. Hæc propter longum vsum honorum operum sancta, vt vere fuit, reputabatur. verum in vno deficiebat, quod malos & iniuriosos homines sibi vicinos, qui eam crebro & indigne molestabant, non omnino æquanimiter tolerabat, quinimo & aliquando minus patienter eis respondebat. Igitur post aliquod tempus, cum iam diu defuncta fuerat, quidam vir sanctus eam in pœnis Purgatorij videns mirabatur, quod tantæ famæ femina adhuc illic detineretur, quæ nihilominus grauiter pro sua impatientia, quam admiserat, flere & pœnitere solebat. Cui Dominus visionem exponens respondit. Ego steti coram Pilato, & pro hominum peccatis satisfaciendo filii ad contumelias illatas non pro peccatis meis. Hæc autem, quia me in hoc imitari neglexit, ideo nunc iustum est, vt magna acerbitate purgetur, ne aliquod malum maneat impunitum.

Rom. 11. 21.

Ecce carissimi bonam doctrinam, quomodo, scilicet, turbationis tempore patientes esse debemus, & mutux paci prouidere. Et quam iuste inuadimur, tamen ex hoc non datur nobis licentia malum pro malo reddere, sed in bono vincere malum præcipimur. vt videlicet ad tempus

tempus patienter contumelias, aut alias iniurias sufferamus, aut blande, leniterq; respondeamus, ne proximum nostrum, pro quo Christus pretiosum suum sanguinem fudit, nostro furore peiorem faciamus. Qui hoc modo facere diffimulat, grauius postea recompensabit in tormentis. Qui nescit modo tolerare verba, tunc cum oportebit tolerare grauiissima verbera, & ardores horrendos.

Patienter ferendz iniuriæ.

Nunc igitur o venerabiles Rustici, ac cæteri laici quicumque tam viri, quam feminæ; cogitate nunc de periculo. dum agitur de periculo, pacem diligite, in qua DEVS habitat, vt Deus vobiscum permaneat, nec pro vili re tantum Dominum repellere velitis. Potius iniuriam pro ipso patienter accipite, quam reddatis, considerantes, quod ex mutua contentione infinita peccata oriuntur. Omnibus ergo modis in silentio & pace vitam hanc breuem transigere satagite, condonantes inuicem, sicut & DEVS IN CHRISTO condonauit vobis, quatenus de pace ad pacem migrare mereamini, vobiscum manente DEO pacis & dilectionis in cordibus vestris. Cui laus & gloria per infinita secula seculorum, Amen.

CAPVT X.

Decimo debet quilibet fidelis & timoratus rusticus sollicitè ad hoc niti, vt familiam suam laudabiliter regat.

DICIT enim Apostolus ad Timoth. *Qui suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Qui ergo Patres familias sunt, primo debent se ipsos instituere, ne sint reprehensibiles, fidem illibatam vxori seruantes, sobrij, prudentes, pudici, modesti, non vinolenti, non percussiores, non litigiosi, non cupidi, non bilingues; non turpe lucrum sectantes: non inhonesti, non maledica verba loquentes, non deridentes, sed compatiens, non leues, sed le- Rustici vt viuere debeant cum vxoribus. gales esse studeant. Habeant deinde curam sollicitam erga vxores suas, vt eas diligant, & diligenter caueant occasiones displicentiarum: nec faciliter credant illis, qui inter se discordias seminare volunt, quia nunciij diaboli sunt. Similiter vxor virum honoret, & humiliter recognoscat eum sibi diuinitus prælatum, neque cum aliis viris familiaritatem habeat, aut colloquia, nisi pauca, & in tali loco, vbi nulla suspicio oriri possit. Timendum siquidem est, nisi mulier caute præueniat virum, eum venerabiliter tractando, tam verbis, quam aliis beneuolentiz seruitiis, quod cito antiquus hostis seminarium periculosa discordia inter eos mittet.

Coniugibus
mutua opera
necessaria.

ET quanquam principaliter in viro rei familiaris salus constituitur, tamen sine coniugis fideli adiutorio ipse parum aut nihil proficiet. Mulier quoque sine viri defensione flebilis creatura est; qui si diligenter ambo aduertant, quam, scilicet, sit ipsis mutua dilectio necessaria, & mutuuum fidele iuuamen, tunc merito quilibet alteri deferre debet, quia reuera quicquid sit vni eorū, siue bonum, siue malum, in alterum redundabit. Hinc per Apostolum dicitur ad Colos. 3. *Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad eas.* Item ad Ephes. 5. *Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. uxor autem virum suum timeat.* Hæc si ita fiant, domus ipsorum firma erit, & sancti angeli iuuabunt eos contra omnes malorum incurfus, & florebunt, sicut vitis. & filij ac filia eorum sicut nouellæ oliuarum.

Col. 3. 19.
Eph. 5. 28.

Psal. 127. 3.

Laudatur con-
cordia coniu-
gum.

MULTA & grandia laudum præconia dicuntur in sacris libris de hac sancta concordia, & vnanimi fidelitate coniugatorum ad inuicem, sed exhibitio in re est multo felicior. Satis in hoc concordant, quod probitas mulierum omnino sit prærequirenda in utili regimine domus: & frequenter discoli mariti lucrifacti sunt per uxores sensatas.

Eccles. 26. 21 16.

Hinc Ecclesiastici 26. capite dicitur. *Sicut si lortens mundo, sic bonæ mulieris bonæ species in ornamentum domus eius. disciplina illius, datum DEI est. gratia eius delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata, & mandata DEI in corde eius.* Monendæ sunt igitur uxores, ut maritos diligant ac propinquos ipsorum honorare assuescant, quia hoc specialiter viris acceptum est, & quasi naturaliter insitum, quamuis nonnunquam aliter ore loquantur. *Sanguis enim sanguinem tangit.* Pariformiter & viri propinquos vxorum suarum beneuole tractent: propter eandem causam.

Os. 4. 1.

Vxores fami-
liam regere de-
bent prudenter.

DEINDE monendæ sunt uxores, ut discant familiam prudenter regere, gubernare domum, & seipsas irreprehensibiles exhibere. verba quoque carnalia & inhonesta tanquam pestem fugere, à quocumque etiam dicantur: & est quasi mirum dictu, quomodo mariti in hoc maiorem habent complacentiam, quando de verbis inhonestis, ac gestibus leuibis à suis vxoribus reprehenduntur, quam si in talibus plausibiliter sibi consentirent. Istis sic præsuppositis, videlicet, quod vir & mulier sibi mutuo sint bene consentientes, tanquam anima vna & caro vna in Domino, iam spes est de salubri statu ipsorum, & utili regimine rei familiaris, & aliâs non. Si igitur eis sint filij aut filia, erudiant eos in Domino secundum doctrinam Apostoli ad Ephesios sexto dicentis. *Patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correptione Domini.* Et iterum. *Patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.*

Filii vt sint
habendi.
Ephes. 6. 4.
Col. 3. 21.

DILIGENTER etiam aduertant parentes, qualis inclinationis sint filij, quia nonnulli sunt mollis complexionis, & naturaliter verecundi, alij duri & audaces, quidam beneuoli, quidam proterui, & prout singulis expedit, ita disciplinam moderentur. Familiam quoque ita gubernare studeant, vt neque nimis seriose, neque nimis blande, sed medie & temperate ipsis præcipiant: nam regimen nimis durum præcipitat, & regimen nimis laxum negligit curam domesticam. Quod autem temperatum est, prudenter conseruat, & fortiter auget prouetus quotidianos, sicq; fiet, vt timori, aut amori paterfamilias habeatur à domesticis suis. Et quia sacra Scriptura dicit, *Nisi in timore DEI tenueris te, citius subuertetur domus tua*, ideo sollicite providere debet, vt tam famuli, quam famulæ DEVM timeant, & in præceptis eius ambulent. neque sustinere eos in domo sua debet, si in mortalibus peccatis, maxime publicis, viuere non formident. Timendum siquidem est secundum dicta B. AVGVSTINI, quod paterfamilias coram DEO tenetur rationem reddere, non solum de peccatis prolium suarum, sed etiam totius familiæ, si ipsos non correxerit, aut disciplinam debitam non dederit, & si opus est, à se penitus non abegerit, si contumaces permanferint.

Familia vt tractanda.

Ecd. 17. 4.

QUANTVM igitur potest, curam impendat, vt honestam familiam habeat, & firmiter confidat in DOMINO. Quod si plus talibus largiatur propter eorum virtuosam cõuersationem, quod plene hoc omnipotens DEVS sibi restituet & hic, & in futuro. Honorifice etiam, & ex industria consilietur cum famulis suis, maxime quos prudentiores noverit, quid, & quando singula quæque fieri debeant: concordant enim in hoc. Oeconomus expertissimus, quod familia digne regi nequit, nisi cum magna prouidentia, & præcipue ea quæ ad agriculturam spectat, quia ad plura respicere oportet, & ideo vbi plurima salus speratur, ibi multa consilia præcedere debent: Sunt proinde singula aptanda temporibus suis, iuxta quod sapiens dicit, quia *omne tempus suum* habet tem-
pus. Est enim tempus plantandi, tempus euellendi, tempus seminandi, tempus metendi, tempus arandi, tempus complanandi, tempus simandi, tempus tribulandi, tempus purgandi, tempus instrumenta præparandi, tempus laborandi, tempus quiescendi, tempus præmeditandi, tempus exequendi, & sic de aliis.

Famuli boni liberalius habendi.

Ecd. 2. 7.

QUOD si in aliquo istorum negligentia, aut pigrizia, seu inertia, aut imprudentia se immiscuerit, tunc totum regimen detrimentum patietur, & damnum sequetur. Non sic est, vt quæcuque de aliis officiis mechanicis, prout ad oculum quotidiana experientia edocet. Magna igitur vigilantia & industria Rusticis necessaria est ad rãam varia & pœne contraria profequenda, quæ vnus, aut pauci, non sufficiunt. Vn-

Rustici famulo
vni fido com-
mittere debent
sua.

de & B. BERNHARDVS vtile consilium dat iis qui diuersis curis gra-
uantur, videlicet, quod eligere debent aliquem fidelem famulum, cui
omnia committant cum auctoritate, ita, vt quicquid faciat, sit factum,
quicquid iubeat, sit iussum, neque facile contra talem querelam reci-
pian, & nihilominus ipsi diligenter aduertant, vt negotia debite tra-
ctentur. Qui sic procedunt, proficiunt: qui autem per se cuncta dispo-
nere volunt, neque consiliis acquiescere peritorum, tales seipfos inu-
tiliter inuoluunt, & alios impediunt, familiamq; crebro tanto tēdio af-
fligunt, vt ad nihil, quod vtile est, sufficit.

Famuli ali-
quando lau-
dandi.

EXPEDIT quoque famulis ac famulabus ipsis, si moderate hono-
rentur, ac aliquando de bene actis recommendentur. Nam quando
post magnos labores semper indignationes reportant, pusillo animo
fiunt, & quasi de seipsis desperati, naturaliter infirmiores redduntur,
nec vnquam ad ea quæ laude digna sunt confurgunt. Homo autem hi-
laris & bonæ spei fortificatur in naturalibus suis, & grandia confiden-
ter aggreditur, præcipue quando beneuolēter & venerabiliter præue-
nitur. Hac practica IULIVS CÆSAR vsus fuit, qui subditos suos *cōmili-
tones* appellauit, nec vnquam eis dolum, aut irreuerentiam exhibuit:
quare tanta eos fidelitate sibi astrinxit, vt corpus & animam pro eo dā-
re promptissimi essent, factumq; est, vt tantorum virorum adiutorio
suffuleus, victor in orbe fieret. Hominis namque animus naturali-
ter nobilis est, & potestati recalcitrat, & ideo facilius ducitur, quam
trahitur.

Exemplum
Suet. in Cæ-
sare.

Aliquando ob-
iurgandi.

Qui autem beneuolentia non vincuntur, obiurgationibus prouo-
candi sunt, & potestate premendi, si nimis irrationabiliter lassati fue-
rint. Vbi est notandum, quod sunt quidam Patres familias, qui quadam
mala & inuili clementia familiam suam destruunt, pro eo, quod nulla
strenuitate ad viriles labores eam instituunt, nec desides corripunt,
neque valentes in bona actione & ordinata dieta perseverare faciunt:
Sicq; fit, vt nec sibi, nec aliis in posterum vtilis sint. Et est reuera ma-
gnum malum. nam simplices & bonæ voluntatis homines hac occa-
sione simul in corpore & anima destruuntur. Qui enim semel sacros
labores desuescit, raro ad eisdem perfecte redibit. Hinc B. BERNHAR-
DVS ait, *si dimiseris rusticum, ne laborem contineat, statim mollescit: quod si la-
borare cessauerit, quo merito aeternam obtinebit vitam? orare nescit, contempla-
ri, meditari, studere, legere, ceteraq; studia spiritalis vita ignorat. & quid ei restat
nisi otium? otium autem diu rationalis creatura sustinere non potest. Restat ergo, vt si
laborare in vocatione sua cessauerit, ad vitia ruat, & diaboli cibus fiat. hæc sunt
mercimonia libertatis mala.* Non segnem quoque operam idem Pater

Guil. Abbas in
pius vita. l. i. c. 4.

Sanctus cum inclytis fratribus suis agriculturæ impendebat, tam pro
virtu-

virtutibus acquirendis, quam pro quotidiani victus alimoniis adipiscendis.

PRÆTEREA; nedum orthodoxi Patres hoc senserunt; sed & gentiliū industria nobilitas id ipsum luculenter aduertit, vnde apud eos duo status esse memorantur, qui specialiter ad laborandum sunt instituti, videlicet, militaris & ruralis. Legitur namque quod summus ille orbis monarcha OCTAVIANVS militibus suis tantam disciplinam indixit, vt neque vsum vel colloquium feminarum, neque delicias, neque otium, neque vestitum molliorem ipsis indulserit, sed exercitium continuū cum cibo grosso, & aspero indumento. Nam deliciae, & mollior vestitus cito animum enervant. Eia vbi sunt hodie tales milites & rustici, vbi strenuitas ipsorum inueniri poterit? nonne iam lepusculis sunt timidiores? nonne feminis molliores? Sed venerabiles Rustici praua exempla respicere non debent, quinimo secundum vocationem suam semper memores sint, quod ad statum sanctum; humilem; ac laboriosum à DOMINO DEO vocati sunt: & ideo cauere debent; ne in vestitu, aut cibo, seu potu ac cæteris, quæ ad vsum familiarem spectant aliquam ostentationem, siue preciositatem admittant: pro certo scientes, quod si aliter fecerint, tam Deum, quam sanctos angelos, quam etiam totum mundum contra se. prouocant, vt auferant ea, in quibus male delectantur.

Exemplum

Rustici non conuenit mollior vestitus.

Sit ergo mensa pro quotidiano victu de cibis substantiosis, & simpliciter præparatis, nō delicatis, quia huiusmodi cibi delicati faciliter digeruntur, & naturam minus iuuant. Cibus autem simplex & substantiosus ac vniformis naturam roborat, sanitatem conseruat, & ad laborandum corpus aptat, & bene in stomacho durat. Deliciae vero; ac crebra epularum variationes naturam inflammant & dissipant, ac plures ægritudines introducunt. Testes sunt delicati ciues, viri ac feminae, & alij, quicumque epulationibus quotidie vacant, quia diuersis torsionibus & infirmitatibus grauantur, de quibus laboriosi Rustici nihil pœnesciunt. Et est vique mirabile iudicium DEI, quomodo illi, qui magnam studium pro sanitate, aut conseruanda aut acquirenda impendunt, cum tanta pretiositate epularum, raro quod cupiunt adipiscuntur. Isti autem, qui rugientem stomachum vix pultibus ac fabis solantur, ab ineunte iuuentute vsque ad decrepitam senectutem sani communiter perseuerant. Si aliud nihil sciremus, merito deberet nos à damnable gula cohibere. videmus namque ad oculum, quod plures gula, quam gladio moriuntur.

Nec mensa lauta.

Rustici cur raro ægu.

SIT denique vestitus de lino crudo, aut panno grosso iuxta morem patriæ apto ad labores quædianos. Diebus autem festiuis, qui habet, potest

Rustici in festis cultius vestiti quæunt.

Cōuiuia licita.

potest uti vestimentis aliquanto cultioribus, in quibus tamen omnis curiositas deuitetur. Mos etiam laudabilis apud quosdam antiquitus seruabatur, ut nuptiarum tempore de talibus vestibus sibi prouiderēt, & pro diebus sollennibus seruarent usque ad finem vitæ, aut quamdiu durare potuissent. Cæterum, quia expedit etiam nonnunquam rigorem laxare, ideo olim apud sanctos Patriarchas, & Dei amicos sancta conuiuia & solatia frequentabantur, quasi in quoddam præsagium futuræ illius iucunditatis, quam in cœlestibus cum angelis habituri erāt. Sic & honesti rustici cum familia sua, aut cognatis, siue vicinis facere possunt certis diebus secundum bonam consuetudinem patriæ. In quibus semper cauere debent occasiones peccatorum, maxime verba maledica, detractoria, & inhonesta, &c. Conuenticula autem illa quæ fiunt in tabernis, ubi ebrietates, scurrilitates, & cætera mala fiunt, omnibus timentibus DEVM cauenda sunt. Choreæ etiam quamuis ex se peccatum non sint, si debito modo & tempore fierent à personis laicilibus, tamen quia alia vitia frequenter se immiscunt, ideo cautius vitantur. Illa autem solatia, quæ sine peccato fiunt debito tempore & modo, non solum sunt licita, imo & meritoria, quia *diligentibus DEVM omnia in bonum cooperantur*. Studeant igitur venerabiles laici quicunque, sic seipso & familiam suam in timore DEI gubernare, ut patiter cum ipsis post hanc vitam consequi mereantur gloriam sempiternam, AMEN.

Non compositiones in tabernis.
Nec choreæ.

Rom. 8. 18.

CAPVT XI.

Vndecimo debet quilibet fidelis & timoratus rusticus ad hoc nuti, ut non solum à maioribus peccatis abstineat, sed etiam caueat se ab omni occasione mali.

1. Thes. 5. 22.
Eccl. 19. 1.

2. Reg. 11. 1.

1. Reg. 11. 10.

HÆc doctrina Apostoli, 1. ad Thessalonic. 5. Rationem huius assignat sapiens Ecclesiastici 19. dicens. *Qui modica spernit, paulatim decidet*. Vbi dicunt expōitores, quod impossibile est, quod aliquis possit vitare mortalia, qui non fugit venialia. Et dant exemplum de DAVID, qui idcirco in adulterium cecidit, eo quod oculos non custodiuit. Quanta mala sibi ab hac leui occasione venerunt, quod incaute alterius uxorem respexit, horrendum est dicere: Quando post adulterium simulatio, post simulationem homicidium sequebatur. Pœna quoque tam grauis sibi inflicta fuit, ut à Domino audiret. *Non recedet gladius à domo tua usque in sempiternum*. Omnia hæc à leui scintilla ortum habuerunt,

runt, & quis modo securus erit? Restat igitur, vt omnes timeamus, & sollicite vias nostras scrutemur.

Hic communiter solent quidam Rustici dicere. Ah nos sumus rudes & simplices, & sine litteris, nec possumus omnia sic ad punctum seruare, & similia. Quibus ego respondeo, quod diligenter aduertant hanc obiectionem suam: & si ita inuenerint, quod impossibile sit eis talia scire & seruare, tunc merito sunt excusandi, quia secundum sententiam B. HIERONYMI maledictus est, qui dicit, quod DEVS præcepit aliquid impossibile. Videamus ergo de doctrina hac. Dicimus alicui simplici laico, noli respicere in faciem alicuius mulieris, ne capiaris in animo tuo pro eo quod scriptum est. *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mæchatus est eam in corde suo.* Item, noli irasci fratri tuo sine causa. Item, non concupiscas rem proximi tui. Item, noli detrahere proximo tuo. Item, noli in corde tuo suspicari malum de ipso, nec iudices eum. Noli dicere falsum testimonium, neque mentiaris, neque crimineris, neque forniceris, neque fureris, nec aliquid aliud facias proximo tuo, quod fieri non velis. Hæc sunt præcepta DEI. Iam responde, an intelligas, an non? Si dicis, sic. Ergo gratus esse debes, & seruare. Si dicis, non. Mentiris, & maledictus es. Nam multo difficilius est, dare causam, quod ista nescias, quam quod ea scias.

Rustico simplici non sunt ignota Dei præcepta.

Hieron lib. 3. contra Pelag. & in e. 5. Matth. Basil orat. attende tibi ipsi. Matth. 5. 28.

REVERA nec summus Sophista hoc tibi persuadere posset, quod hæc & similia ignores. In anima tua hæc plantata habes, & tu, & paganus & Iudæus. nullus est excusatus. Si tibi non vis fieri furtum, nec alteri facere debes. & sic de singulis. Si dixeris, arduum præceptum est, non valeo seruare illud. Iterum mentiris. Omnia enim ista non laborem, sed quietem requirunt. Vbi est nunc simplicitas tua? Tota die & nocte contra DEVM & proximum cogitas malum, & dicis, simplex sum. O vtinam simplex esses. Dicitur enim simplex quasi sine plica. Si igitur sine plica malitiæ es, tunc vere simplex es: Quam diu autem in te malum fuerit, non es simplex. Noli te ipsum decipere. Vtere donis DEI, vt intelligas voluntatem eius, dum tempus habes.

Mentitur, qui negat se posse seruare præcepta Dei.

Quis rusticus simplex.

ERGO iam coactus responde, si ista scis, videlicet, quod malum est ista facere contra voluntatem DEI, nonne etiam malum est, quod te non vis cauere ab occasione faciendi hæc? Si scis, quod malum est cadere in fluiuium, nonne æque faciliter scire poteris, quod bonum & cautum est transire super ripam? Oh oh nihil facimus, quando nos excusare in peccatis conamur. Simples esse in malo debemus, vt illud non faciamus, sicut columbæ, quæ neminem lædunt, & prudentes in bono, sicut serpentes, vt illud non amittamus. Verum non sic ista scribimus, quasi homines rusticanos arctare velimus, quod omnes cir-

Occasiones violandi præcepti vitandæ.

Math. 10. 16.

Eccc cumstan-

cumstantias humanorum actuum scire debeant, quæ etiam literationes effugiunt, quod utique est eis impossibile: sed, ut in his, quæ naturaliter insita sunt; velamen impiæ excusationis non prætant: Quæ autem difficiliora videntur, ad Prælatos suos adducant, aut alios, quitalibus suffragari poterunt.

Falso quædam
leuia putantur
quæ esse peccata.

BONÆ igitur voluntatis homini hæc sufficiant, cui spiritus DEIPRÆSTO est, ad iuuandum in his, quæ ad salutem spectant. Qui autem occasionem quærunt recedendi à veritate, non mirum, si tenebris inuoluantur, atque irato DEO, quod videre noluerunt, dum poterant, postea dum volent, non poterunt. Sunt præterea quidam, quibus non videtur peccatum, quotidie iocari, otiosa loqui, officiosa aut otiosamendacia fingere, alios plausibiliter deridere, carmina quoque minus honesta dicere vel cantare, crebro irasci, leuiter iurare, cachinnis, risibus, & similibus vacare, vltra mensuram comedere aut bibere, otiaritempus minus vtiliter expendere, bona sua irrationabiliter consumere, & alia similia facere: putantes, quia ista non faciant ex malo corde, nec ex contemptu Dei, aut proximi, quod propterea non sint peccata, aut forte sint ita parua, quod de huiusmodi non sit curandum, & per consequens ea emendare vel confiteri non proponunt.

Math. 12. 36.
Greg. lib. 7.
mor. 6. 25.

AVDIANT qui tales sunt, quid ipsa veritas in Evangelio dicat quasi sub iureiurando. *Amen dico vobis, quod de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Otiosum autem est, quod caret ratione iustæ utilitatis, aut necessitatis.* Si ergo de hoc minimo ita districtè ratio requiretur, quid de maioribus? Vbi est diligenter aduertendum omnibus laicis, qui simplicitatem suam prætendunt, quod illa omnino cauere debeant, quæ sine labore & industria fiunt, quia in talibus nullam excusationem allegare possunt: sed si quando talia committant ex humana infirmitate, humiliter recognoscant, & se emendare cum auxilio Dei proponant. Quis enim dicere audebit coram Deo. Non potui tacere, nõ potui quiescere? Si ita simplex es, quod rationabiliter loqui nescis, tace, & securus eris, quis te ad loquendum cogit? Ita de aliis, qui sine ratione de multis se intromittit; non mirum si cadat.

Eph 5. 32.
Coniuges abuti
non debent
coniugio.

TIMENDVM est etiam coniugatis, quod in actu matrimoniali multa peccata ipsis subripere possunt, si diligenter se non custodiant. Magnū enim sacramentum est, & ideo, vt AVGVSTINVS dicit, nihil in lecto turpiter agere debes, nec excedas vltra concessam licentiam in lege DEI. Sit castus cum coniuge thorus: & si est cura propagandi liberos, non sit effrenata luxuries libidinum. Defer in lecto tuo coniugituræ honorem, quia membra CHRISTI ambo estis, ambo ab illo conditi, ambo ab illo reparati. Item actus coniugalis tripliciter fit sine peccato,

scato, scilicet, quando fit propter bonum prolis, aut causa reddendi debitum, aut propter vitandum adulterium. Hoc præintellecto, quod fiat debito modo, hoc est, honeste secundum debitum ritum naturæ simpliciter, & debito tempore. Nam natura vetat tempus ineptum sibi, scilicet, menstrualis infirmitatis, quia tunc fœtus, qui concipiuntur, contrahunt complexionem leprosam, & alios morbos perpetuos: & ob hoc tales olim in lege Dominus interfici iussit, vt habetur Leuitici 20. cap. quia directe & voluntarie contra bonum prolis faciebant.

Leuit. 20. 18.

GRATIA similiter vetat tempus sacrum talibus explendi actibus, quia diebus ieiuniorum, & festiuis cessare debent, & DEO potius vacare. Et quanquam tunc non sine peccato exigitur, tamen qui cogitur ad reddendū debitum, aut nihil, aut minus peccat: Sed tempore menstrualiali, nec exigi, nec reddi debet. Possunt quoque boni & honesti viri faciliter hoc tempus considerare, quia pœne semper vniformiter venit per singulas Lunationes, & facile pro tunc se à coniugibus elongare. Feminæ namq; quasi naturaliter verecundantur causam huiusmodi propalare: quamuis in hoc grauius peccent, si prætextu talis verecundiæ viris consentiant; non enim quæ naturaliter fiunt ipsis imputanda sunt. A maledictione Euz ista venerunt. Et breuiter, vt B. A. V. S. T. I. N. V. S. dicit, paucum tempus sufficit ad prolis conceptionem, & post hoc omnimoda abstinencia vsque ad partum eius melior vtiq; & sanior est, quam illud iterare, quod superfluum ac læsiuum est.

Actus coniugales quando illiciti.

PORRO in deuotis libris legitur, quam grauius quidam coniugati, etiā boni ac sancti testimonij apud inferos in igne Purgatorij cruciantur pro excessibus prædictis. Quare vniuersis consulitur, quod caute se habeant in his, vbi facilius delinquitur, etiam ab omni alia occasione mali se elongent, quia vnum peccatum est causa alterius, & ad aliud trahit, sicq; sollicitè cum DEO ambulent, quatenus ei hic & in futuro placeant & æterna ab eo gaudia percipiant.

C A P V T XII.

Duodecimo debet quilibet fidelis & timoratus rusticus, imo quilibet Christianus niti ad bonum nomen & probam famam apud proximos suos.

HOc est, quod sapiens docet Ecclesiastici 41. vbi dicit. *Curam habere de bono nomine. hoc enim tibi magis permanebit, quam mille thesauri magni & pretiosi.* Et Apostolus monet fideles, vt sine offensione sint cūctis hominibus, vt quantum in ipsis est, testimonium bonū habeant etiam apud eos qui foris sunt. Vbi est notandum, quod hæc & similia facilia

Eccl. 41. 15.

1. Cor. 10. 32.

1. Tim. 3. 7.

Ecce 2 sunt

Bona fama vn
de acquiratur.

funt ad dicendum, sed ad practicandum non ita: imo magna perfectio ad ista requiritur. Et ideo magni meriti est ad hoc tendere, quamuis prohibitu id quod quæritur non poterit adipisci. Sunt præterea in sacra Scriptura quædam monita, quæ disponunt hominem ad hoc, vt sit bonæ famæ, & securæ vitæ, tam quoad corpus, quam quoad animam. Primo videlicet, vt caueat à familiaritate magnatorum & Principum, quia raro poterit homo simplex sic se habere, quin periculum incurrat propter difficultatem illis annexam. Vnde & sapiens dicit, *Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat.* Secundo, quod officia publica declinet, in quibus vix aliquis sic caute se custodire poterit, quin aliquando à iustitia deuiet, sicut sapiens dicit. *Noli velle fieri iudex, & in loco magnatorum ne steteris.* Hic omnino admonendi sunt rustici, vt à strepitibus iudicialibus summe se custodiant, quia reuera experientissimi & doctissimi viri, ac in via DEI probatissimi in talibus vix sibi providere poterunt, vt sanam conscientiam & bonam famam reportent.

Eccl. 13. 2.

2.

Eccl. 7. 6.

3.

TER TIO, quod non velit se de omni iniuria sibi illata vindicare ad vnguem, sed magis propter bonum pacis dissimulare, etiam cum damno aliquo temporali, quando hoc iuxta bonam æstimationem viderit faciendum. Hinc sapiens dicit. *In multis esto quasi nescius.* hoc est aureum verbum. Qui enim cum hominibus conuersatur, cito offendit & offenditur, saltem venialiter. & ergo continua patientia in talibus est necessaria. Nam qui iugiter criminationibus & inculpationibus infestit, & ad omnem flatum irascitur, & cuncta secundum caput proprium disponere contendit, cito efficitur odibilis, & per consequens nomen bonum, quod diuitiis melius est, perdet.

Eccl. 32. 11.

4.
Fama bona.
non est negli-
genda.

Aug. de bono
viduit c. 12.
12 q. 2. c. nolo.

QUARTO in arduis negotiis consulte procedat, & si quando per maleuolos iniuste diffamatus fuerit, quod de talibus legitime se purgare festinet, quantum poterit: nec debet esse contentus de conscientia sua, pro eo, quod ipse sibi bene conscius & securus est, quod talia non commiserit, qualia de eo dicuntur. Nam, sicut dicit B. A V G V S T I N V S, *conscientia & fama duæ res sunt. conscientia nobis necessaria est propter nos, fama propter proximos:* & ideo contemnere propriam famam est mortale peccatum, & negligere est veniale vel mortale, secundum quod negligentia est maior vel minor. Cuius ratio est. quia est directe contra dilectionem proximi, quam ædificate tenemur per conuersationem bonam.

Quid in fama
agendum.

ET in huiusmodi magnis infamiis abluendis debet simplex homo semper habere recursum ad aliquem virum disciplinatum, pro consilio inquirendo, quia non est negotium puerile. Si autem post legitimam purgationem infamia talis fuerit continuata, non debet curare, aut.

aut nimis dolere, sed cum B. Paulo *per infamiam & bonam famam* ad cœlorum regna discat peruenire: iam enim non habet, quod ultra facere possit. Et ideo debet Domino DEO totum committere. Sic perfecti viri iubentur tolerare infamiam iniuste illatam propter veritatem, & tamen nullo modo debent dare occasionem, quod de ipsis mala fama iuste valeat suspicari. Et hinc tangitur ratio difficultatis supradictæ, videlicet, quod homo ex corde soli Deo cupiat placere, & omnem fauorem & honorem humanum contemnat, & tamen sic venerabiliter viuat honori; sic vt. & oblatum etiam honorem DEO adscribat; neque contumelias iniuste illatas penset. Hæc est ars artium; & perfectio perfectionum. Et quamuis vix reperiatur aliquis, etiam inter viros altæ professionis, qui eam perfecte habeat, tamen multi simplices laici ipsam a Domino mirabiliter obtinuerunt; vt in Sancto Iob, Tobia, Paulo eremita, Scholastica, Alexio, Francisco; ac aliis innumeris aperte claruit. Et quia hodiè non est manus Domini abbreviata, ideo nemo desperare debet; sed iugiter ad meliora conari.

DE MV M hortandi sunt boni laici, vt caute cum proximo suo ambulent; ne verecundiam amittant, quia ex hoc multa mala sequuntur: quanto enim conditio vilior, tanto est ad vitia procliuior: ac proinde si semel homo pauper & degener verecundiam amiserit; totaliter deinceps putrescit, sicut pomum cute detracta, nec aliquod scandalum incurere formidat. Sed quamdiu integram verecundiam habuerit, cohibetur & præseruatur per eam à multis peccatis. De aliis occasionibus scandalorum superfluum est hic scribere. Scit quilibet sensatus laicus; quid sibi displiceat in vicino suo, quod etiam debeat sibi displicere in seipso. & quod placet sibi in illo, hoc etiam placeat sibi in seipso, & ita faciat, & optime proficiet. Doctrina sapientis est *in teipso discere proximum, & in proximo discere teipsum*. Estote igitur venerabiles Rustici secundum diuina monita perfecti secundum modulum vestrum, quia Dominus DEVS vester perfectus est, & ab omni specie mala abstinete: vos, quatenus tandem post huius vitæ miseras æternæ gloria mereamini recipere coronas, Amen.

Verecundia
quam necessa-
ria laico.

Eccc 3. CAP.

*Tertiodecimo debet quilibet fidelis & timoratus rusticus cauere
à societate mala, & consortio potantium & iuran-
tium, ac omnium, qui sine timore D.E.I*

uiuunt.

Prou 4. 14.

HÆc est doctrina sapientissimi Salomonis in Prouerbiis cap. 4. vbi
lic dicit. *Ne deleeteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.
fuge ab ea, ne transeas per illam, declina & desere eam. Non enim dormiunt, nisi
male fecerint, & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. comedunt panem
impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi*

Prou 5. 11.

*corruant. respicit Dominus vias hominis, & gressus illius considerat. iniquitates
sua capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. ipse morietur,
quia non habuit disciplinam, & in multitudine stultitia sua decipitur. Hic est
aduertendum, quod homo nascitur cæcus quoad intellectum, & pro-
cliuis ad malum, quoad affectum. Et ideo bona educatio est sibi sum-
me necessaria. Sed neque hoc sufficit, nisi & iam bene educatus teneat
se in societate bona, quia sicut Dauid Propheta dicit. *Cum sancto sanctus
eris, & cum viro innocente innocens eris: & cum electo electus eris, & cum per-
uerso peruerteris.**

Inimici homi-
nis tres.

HOMO igitur, cum ad annos discretionis peruenerit, tres habet ini-
micos, qui eum post se trahere cupiunt, scilicet, caro propria, mun-
dus, & hostis antiquus. Caro persuadet otium, luxuriam, gulam, mol-
litiem. hanc si sequitur, bestialis efficitur, *sicut equus & mulus, quibus non
est intellectus.* Mundus fallax persuadet auaritiam & gloriam tempora-
lem. Hunc si sequitur, fit sollicitus supra modum, vanus & superbus.
Hostis antiquus immittit inuidiam, rancorem, malitiam, suspicionem,
blasphemiam, & desperationem. Hunc si sequitur, malitiosus effici-
tur, animosus, crudelis, & diabolicus. In tanta oppugnatione homo
bene indiget adiutorio, & ideo, si solus est, verisimiliter periclitabitur.
Et si sic, quanto magis, si in medio malorum constitutus fuerit.

Tres patroni
hominis con-
tra hostes.

SOLLICITE ergo se conuertat ad bonam societatem, & tunc inue-
niet tres amicos fortiores, quam sint prædicti tres hostes. Nam contra
carnem inueniet rationem secundum **DEVM** regulatam, contra mun-
dum angelos sanctos & viros siue fœminas spirituales, contra diabo-
lum **DEVM**. Si hoc audierit, victor erit, & bene habebit: si non audierit,
tunc pariter cum illis peribit in æternum. Sed quia nulla ars sine ma-
gistro discitur, ideo hæc est communis sententia sanctorum, quod ho-
mo bonæ voluntatis se applicare debet ad aliquem virum disciplina-

Magistro spiri-
tuali opus est.

tura

tum & doctum, qui eum instituat in omnibus, & cui tanquam DEO obediatur, à quo viuendi modum accipiat, cui etiam omnia cordis sui secreta reuelet. Et si talem nec inuenire, nec ad manum habere semper potuerit, tunc debet cor suum ad Dominum Deum dirigere, vt ipsum a malis præferuet, & ad cuncta bona perducatur, sibiq; in dubiis certior rem viam demonstrat.

QUANTA autem sit pigritia & defectus in his duobus, febile est dicere. Si enim aliqua causa prophana hominem simplicem urgeat, vt videlicet timeat amittere in iudicio ouem, bouem, domum, vel agrum, statim sine omni dilatione currit alacriter ad Iurisperitos, qui cum iuuent, ne perdat, quod diligit, & ita inueniet: Sed si causæ animæ sunt stimulent eum, ne peccet, vix mouere vult pedem, vt saltem tepide pergat pro consilio inquirendo, ne Dominum Deum offendat. Et si pergit, vix talem inueniet, qui secure ipsum iuuare poterit inter tot al-

I. Cor. 10. 13.

titudines Satanae, quibus totus mundus implicatus est: Sed fidelis DEVS, qui non patitur electos suos tentari supra id quod possunt, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt sustinere possint, tara-

Quid agendum
rustico, cum ca-
ret institutore.

intellectum illuminabit, quam iuuabit affectum, si homo faciat quod in se est, querendo videlicet bono modo consilium & auxilium a superioribus suis humiliter. Quod si non inuenierit, aut inuenire potuerit, tunc in simplicitate cordis sui dicat Domino DEO hæc aut similia ver-

ba. *DEVS aterne, qui absconditorum es cogitor, tu scis cor meum libenter facerem, quod tibi esset magis gratum, si illud scirem: Sed quia illiteratus sum, & me iuuare non valeo, idcirco ad piissimam misericordiam tuam preces meas porrigo, supplicans humilime, vt me in his perplexitatibus, quibus nunc coarctor, iuuare digneris, quatenus te non offendam, sed quod expedit animæ meæ, nunc iugiter peragere valeam. Qui sic procedit à Domino dirigitur.*

ORATIO.

QUI autem non curat custodire conscientiam suam, sed cum vanis hominibus vires & tempus expendit, non mirum si nesciat, quæ sit voluntas DEI beneplacens & perfecta, quare etiam facile à diabolo præ-

Magnum præ-
mium paratum
laborantibus.

cipitatur de vno peccato in aliud. Absque dubio magnum est præmium cælestis regni, quod electis dabitur, & ideo etiam dignum & iustum est, quod cum magna diligentia & industria pro illo laborent. Si-

Greg. hom. 37.
in Euang.

quidem B. GREGORIO teste *ad magna premia non peruenitur, nisi per magnas labores.* Sed quantumcunq; laboremus siue patiamur pro illa gloria superna, nequaquam condigna est compensatio huius meriti ad illud præmium, sicut B. PAVLVS Apostolus dicit. Quia finiti ad infinitum nulla est comparatio. Quare semper humiliter sentire debemus de nobis, & in veritate ita recognoscere, quod *omnes iustitiæ nostræ sunt*

Rom. 8. 18.

velut pannus menstruatus in conspectu illius candoris diuinæ maiestatis.

Qui

Gal. 6.3.

Qui autem ab hac humili recognitione recedit, putans se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum seducit, & DEO non placet, nec dignus est, ut gratia DEI illum saluet.

1. Pet. 5. 6.
Iac. 4. 10.

HVMILIAMINI igitur ô vos venerabiles laici vniuersi, qui timetis DEVM, ut exaltemini. Fortiter à societate carnalium hominum vos abstinete, ut inter angelos numeremini; strenue ab omni ebrietate vos temperate, ut Spiritu Sancto impleamini; ab inutili & pernicioſa conſuetudine iurandi os veſtrum cohibete, ne diuina vltio veſtras domos diſſipet, ſed magis pura oratione, & gratiarum actione cum omnibus bonis ditemini: Sicq; tota vita veſtra in omni virtute fulgeat, ut quicumque veſtram ſanctam conuerſationem viderit, in bono ædificetur, ac Dominum pariter vobiscum benedicat. Cui laus eſt, & perennis gloria per omnia ſecula ſeculorum, AMEN.

CAPVT XIV.

Quartodecimo debet quilibet fidelis & timoratus ruficus ſedulo diſcutere conſcientiam ſuam, & crebro conſiteri.

Examen conſcientiæ Ruſticis commendatur.

Hic timeo veriſimiliter, quod moderni laici nimis ſint negligentes, & valde deficient à probitate laicorum antiquorum, ſemper illam excuſationem iniquam prætendentes, quod aut ſint ita ſimplices, quod hoc non ſciant, aut aliis ſic præpediti, quod huiuſmodi vacare tempus non habeant. O qualis eſt iſta excuſatio? induſtrij ſunt ad peccandum, & ſimplices ad conſitendum. Tempus habet ad opera iniqua perpetranda, & tempus non habent ad male acta emendanda. Sciunt diſcernere uſque ad minimam auerſæ menſuram, quam habent in domo ſua, & non ſciunt quid habeant in conſcientia ſua. Et utique illud quod ſciunt; foris eſt: & iſtud, quod ſe nescire dicunt, intus eſt. O nihil ſtultius eſt, quam ut quis decipiat ſeipſum. Si nescis, diſce. Vide, an vnquam diligentiam adhibuiſti ad hoc, ut ſcias voluntatem DOMINI DEI tui. Certè hoc pro veriſſimo tenere debes, quod ad hoc creatus es: Si autem hoc ignoras, ignoraberis.

Quid mane ruſtico agendum.

POSTPOSITA igitur excuſatione calua iſta, quæ communiter laicis eſt valde familiaris, diſce; quomodo conſcientiam tuam diſcutere debes. De mane quando ſurgis, ſtatim aſueſce gratias agere DEO tuo, quod te in hanc horam uſq; perduxit, deinde recogita ſi aliquod peccatum nocte commiſiſti, & pete de hoc veniam, ac nota illud cum propoſito conſitendi, maxime, ſi mortale fuerit. Ora etiam ad Dominum, ut de futuro ſecurus ſias, dicens: Dignare Domine die iſto ſine peccato nos

nos custodire. Similiter de agendis, vt angelus sanctus dirigat te vbiq; in prandio & cœna. Similiter gratias age Domino de beneficiis suis, & in simplicitate cordis sume necessaria vitæ, quæ DEVS largitus est tibi.

IN conuersatione tua per diem, si solus fueris, coge cor tuum ad cogitandum aliquid boni: & si aliquid mali irrepserit, pelle à te, vt melius poteris. Si fueris cum hominibus, noli alteri aliquid facere vel dicere, quod tibi non vis fieri. Ecce quam breuis viuendi norma. Estò fidelis in opere tuo, veridicus in sermone, patiens in iniuriis, & statim eris homo sinceræ & bonæ vitæ. De sero, antequam lectum introeas, recogita an sic vixisti, & si nihil te commississe mali inueneris, gratias age DEO: sin autem, signa diligenter, cum proposito emendandi & confitendi. Ora deinde DEVM, vt noctem illam tu, & familia tua, transeas absque macula peccati. Eia quis homo audebit dicere in veritate. Hoc nescio. Sic viuere mihi est impossibile, cum gratia DEI omnibus sit parata?

VERE vere peruersorum vita subtilis est, & difficilis valde. Illam sequi laboriosum, scandalosum, & dolorosum, & periculosum supra modum, si bene homo aduertat. Sed vita bona simplex est, facilis, honorabilis & secunda, hoc præsupposito, si homo simplex & bonæ voluntatis vellent stare contentus in vocatione sua, & se non intromittere de his, quæ sunt aliena à statu suo, nec ambulare in mirabilibus super se. Quod si vero aliquid tunc ei molestum, siue iniuriosum accideret, quando sic simpliciter & bene ambularet in via Domini, nil de hoc dolere deberet, sed gratias agere, quia per hoc ad maiorem gratiam & gloriam perueniret.

DE vltiori discussione conscientie non opus est plura dicere, cum nil aliud sit hoc, quam seipsum examinare, an recte ambulauerit in via Domini, an non. Applicet igitur vitam suam ad statum proprium, & tunc conscientia testimonium ei perhibebit de his. Quod autem sit vtilis ista discussio, docet Apostolus I. ad Corinthios c. II. dicens. *Quod si nos ipsos diiudicemus, non utique diiudicemur. Cum autem iudicamur, à Domino corripiamur, ne cum hoc mundo damnemur.* Igitur qui flagella horrenda diuinæ iræ hic & in futuro vult à se & domo sua remouere, studeat nunc, dum tempus habet, conscientiam propriam examinare, & quæ male gessit humiliter deflere, & quæ bene fecit in DEVM gratitudinem refundere. An non facilius est dicere pio corde. DEVS tu propitius esto mihi peccatori, recognosco peccatum meum hoc & illud, quam grauissimas ægritudines sustinere, aut damna, siue scandala, aut certe acerbissimum Purgatorij ignem.

Ecce modo de electis loquimur, à quibus nunc iudicium incipit, eo

F fff

quod

Quid per diem.

Quid vesperi.

Vita improborum laboriosior, quam piorum.

Examen conscientie esse vtile. 1. Cor. II. 12.

Nullum malum erit impunitum.

1. Pet. 4. 17.

Heb. 10. 31.

Confessio sin-
cera, confuitur.

quod nec minimum malum, etiam quoad ipsos, manebit impunitum, & si sic est, *quis finis eorū, qui non credunt Euangelio DEI*, nec seruant mandata eius? *Horrendum est incidere in manus DEI uiuentis*. Præueniamus ergo faciem eius in confessione, non tantum semel aut bis in anno, sed per singulos dies, effundendo uidelicet cor nostrum tanquam aquam in conspectu Domini DEI nostri, & quando copiam presbyteri habere possumus, etiam sacramentalem absolutionem expectemus.

Et generalis de
tota vita.Crebra sit con-
fessio.

TRADITUR quidam modus valde securus à sanctis Patribus, quoad illos, qui in mortalia peccata ceciderunt. Quod, scilicet, quando sibi non bene conscij sunt, an perfectam confessionem fecerint, quod semel ad minus recolligant totam vitam suam in amantitudine animæ suæ, & tunc post plenam huiusmodi præmeditationem confessorem eligant idoneum, cui totaliter confiteantur, quæcunque commiserūt, morose, funditus, & corde sincero, donec conscientia scrupulis omnibus, maxime, mortalibus, exuatur, & ad quietam ac serenam pacē perueniat. Qua habita, deinceps bonæ voluntatis homo diligentius se custodiat, tanquam post pericula factus prudentior, & ne iterum multitudine obruatur, sapius de quotidianis confiteatur. Confessor idoneus est proprius & immediatus Pastor doctus & literatus, sciens discernere inter mortale & veniale, aut aliquis de eius commissione aut licentia deputatus. Si igitur proprius pastor fuerit impeditus, potest subditus ab eo licentiam petere, & alium quemlibet accipere.

Oblita quomodo
confitenda.Confessio de-
scripto confu-
litur.

DE illa quoque generali recollectione, si memoriā non suffecerit pro vna vice, potest per aliquas septimanas, aut menses, vel annos, si opus est, confessionem iterare, toties quoties peccata non confessa ad memoriā venerint, dicens hæc aut similia verba. Pater, quando confessionem generalem feci, tunc aliqua oblitus fui, aut pro tunc ad memoriā non venerunt: & exprimere ea, sicut oportet. Quod si scribere nouit, potest omnia simul in charta notare, pro iuuanda memoria, & coram sacerdote tractim recitare & compuncte, vt videlicet de singulis Confessor possit deliberare. Hoc enim vtile est. Nec valet quorundam imperitorum duritia, qui hoc reprehendunt, quasi non ex charta, sed ex corde fieri debeat confessio: cum & omnia Ecclesiastica officia simul & ex corde, & ex libris fiant, vnum enim alterum iuuare debet.

Quod studium
necessarium sit in
præparatione
confessionis.

QUOD autem dicitur, non *per Breue* debere fieri confessionem, intelligendum est, quod confitens non debet cōfessori literam vel chartam porrigere, vt ipse legat ex ea peccata, aut destinare eam illi more altarum missuarum, sed ore proprio pronunciare debet. Si etiam videtur alicui impossibile, quod antiqua peccata reuocare ad memoriā possit,

possit, talis debet hunc modum advertere, videlicet, quod recogitet annos, & locum, & societatem, cum qua vixit, & officium quod exercuit, & alia iuuamina memoriæ, & inuocare gratiam sancti Spiritus, faciendo melius quod possit pro recordatione præteritorum. Et tunc pro certo penitus credere debet, quod aut Spiritus Sanctus oblita ad memoriam sibi reducet, aut dimittet absque dubio quæ taliter à memoria euauerunt. Bonus enim Dominus est his qui quærunt eum, & *humiles spiritu saluabit.* Studeamus igitur vti misericordia eius, dum tempus est, ne, quod absit, si rantam neglexerimus salutem, cogamur velimus nolimus, sentire iustam vindictam.

Thron. 3. 27.

Psal. 33. 19.

CÆTERVM de iure communi non tenetur laicus nisi semel in anno confiteri, videlicet, tempore quadragesimali ante solemnitatem Paschalem, quando etiam tenetur de necessitate communicare. In casibus autem certis tenetur pluries confiteri: videlicet, si super annum velit communicare, aut si fuerit in periculo mortis, aut si conscientia dicat confitendum aliquod mortale, de quo sibi conscius est, & copiam confessoris habuerit, & tunc non debet laborare ad deponendum scrupulum illum, quia ad melius tendit, & ex satis probabili opinione procedit. Item si occurrat Confessor cum verisimili coniectura, quod eius copiam illo anno non poterit habere, sicut sæpe contingit de Pœnitentiariis Domini Papæ vel Episcopi. Tunc enim statim tenetur se præparare ad confitendum, si tales casus habuerit.

Præceptum de confessione & communione annua.

Confessio crebrior quando.

IDEM est sciendum de proprio pastore, quando timeret similiter, quod debito tempore illius anni non possit eum habere: Nam tunc tenetur præuenire extremum articulum anni; alioquin ex parte sui esset culpa, quod mandatum Ecclesiæ non esset seruatum. Sed hæc & similia hominibus bonæ voluntatis non est necesse proponere: ipsi enim prompti sunt & solliciti exspuere venenum, quam cito sentiunt. Qui autem in extremis periculis tantum remedium quærunt, raro conualescunt. Securam igitur viam studeant boni laici tenere, & seipso caute præuenire, sicq; munde ambulare per singulos dies, vt quacunque hora Dominus venerit, paratos eos inueniat, & ad cœlestia

Quando anticipando.

regna perducatur, eodem cooperante, cui
laus est in secula,

A M E N.

Quintodecimo debet quilibet fidelis & timoratus laicus, siue rusticus fuerit, siue alterius officij, imo quilibet Christianus, sapius meditari de præceptis D E I, & obseruatione eorum, & vt in recta fide ambulet.

Deut. 6. 7.

Homo munire se debet contra tentationes.

HÆc est doctrina Moysis in multis locis, & præcipue in Deuteronomio, similiter & aliorum sanctorum omnium. Ratio huius est, quia post legem datam, & informationem acceptam solent tentationes insurgere: & ideo oportet monere fideles specialiter de constantia & prudentia: & hoc non semel, neque bis, sed pæne per singulos dies, & præcipue illiteratos. mirum enim post Euangelicam rubam solet bellum consergere. Nam homo peccatis detentus quasi non sentit tentationes; sed quam cito vitam corrigit, tunc etiam de illis crebro tentatur, quæ naturaliter antea exhorruit. Vndique igitur oportet vigilare, quamdiu viuimus, quia nulla est in ista peregrinatione securitas, sed bellum continuum. Bona est ergo similitudo ista, si trahamus eam ad nos, vt more ciuium, qui quotidie ab hostibus imperuntur, nostram ciuitatem, id est, nostram conuersationem custodiamus.

Dæmon tentat eum in duobus.

DE hoc iam multa dicta sunt. Sed hic annectendum est, quod aliquando homo bonæ vitæ sentit magnam alacritatem & facilitatem in via D E I, aliquando magnam difficultatem & tædium: & vtrumq; sibi in bonum veniet, si constans & prudens permanferit. Tentat igitur diabolus hominē bonæ vitæ per hæc duo iugiter, scilicet, vt vel ipsum per errorem seducat, vel per tædium vincat. Sed, vt non seducatur, oportet eum esse prudentem: & vt non vincatur, oportet eum esse constantem: Solus enim saluus erit, *qui perseuerauerit vsque in finem.* Supponamus igitur primum videlicet, quod cōstans & feruidus permanferit homo in via D E I, & videamus, quibus dolis conetur eum decipere, vt labores eius inanes faciat:

Matth 10. 22.

Dæmon tentat simplices maxime in fide.

VBI est aduertendum diligenter, quod summo studio laborat inimicus, vt fidem integram à corde auferat, maxime quoad rudes & simplices homines attinet, quia tunc scit, quod totum fundamentum bonæ vitæ collabatur. Facit autem hoc sub specie boni, quia alias non crederent illi. hinc est, quod seminat diuersas hæreses, immittit quandoque abominandas blasphemias contra D E V M & sanctos suos, quasi non sint iusti, aut pij, siue misericordes, aut quod posset melius mundus regi, & similia. Et si in his non profecerit, tunc suadet sortilegia, & augu-

auguria, & incantationes, & alia quæ sunt contra rectam fidem. Per quæ, pro dolor, pœne totum genus rusticum, ac alios quosdam laicos non modice vsque hodie irriteriuit, & post se trahit. Vnde & ob hoc aliqua monita sunt hic ponenda tanquam maxime necessaria pro illorum extirpatione.

SCIENDVM ergo primo, quod primum mandatum DEI est. *Non ha-* Deut. 5. 7.
bebis Deos alienos coram me. non facies tibi sculptile. non adorabis eos, neque coles.

Vbi dicunt sancti Doctores, quod Dominus DEVS omnia ex nihilo creauit, & in esse produxit, & in esse conseruat, & ideo iustum est, & rationale; quod creatura hoc recognoscat, & suo creatori obediat, ipsumq; diligat, & secundum voluntatem ipsius viuat. Sed hoc diabolus facere contempsit, & ob hoc ad infinitam miseriam & æternam damnationem corruit; & totus peruersus factus est. Quare etiam homini inuidit, quod ad tantam gloriam perueniret, vt par angelis efficeretur, à qua ipse tam turpiter corruerat. Et quia per infelicem experientiam ipse nouit, quod quam cito creatura inobediens DEO facta fuerit, statim exosam ipsam habet, & à se proiicit; ideo suauiter homini, quod non curaret de mandatis eius, vt hac occasione odium DEI sibi prouocaret. Quod & pro dolor, factum fuit. Nam statim, vt Adam & Eua præceptum fregerunt, diuinam indignationem incurserunt, & de paradiso in hanc mortalitatem proiecti fuerunt. Genes. 3. 23.

DEMVM ad tantam vrsaniam pœne totum humanum genus peruenit, vt postposito vno vero DEO nefandos Dæmones pro Diis coleret, & ab ipsis salutem, auxilium atque consilium speraret: stetitq; in hac miserabili cæcitate mundus vltra duo millia annorum, ita quod vix paucissimi saluarentur: Sed pius Dominus misertus super tantis malis rursus hominibus per Moysen præcepta dedit, quorum illud primum fuit, quod iam dictum est, vt videlicet homines se auerterent à dæmonibus, & ad suum creatorem redirent. Sed hoc parum iuuuit. tandem misit vnigenitum suum in carnem, & ille Apostolos in orbem terrarum, vt cultum veri DEI instituerent, & idololatriam destruerent, quod vix tandem cum maxima difficultate factum fuit. Verum quantumcunque postea sancti Patres laborauerint, non potuerunt tamen omnes reliquias abominandæ superstitionis à populo Christiano extirpare vsque in præsens tempus. Homines coluere dæmones pro diis.

Ecce iam habemus solidum fundamentum, per quod faciliter deici potest totum sacrilegæ superstitionis figmentum. Sed vtinam miseri crederent, & aduertirent, ne tam infelicitate perirent. Fundamentum igitur, hoc est: quod homo debeat creatori suo obedire, & ipsum diligere, & omne bonum ab eo sperare, eumq; colere. Item, quod non Fundamentum contra omnes tentationes ponendum.

debet abiiicere, siue peruertere ordinationem diuinæ sapientiæ in rebus ab eo creatis, sed vnaquaque re vti, sicut ipse instituit. Item, quod non debet habere aliquod pactum expressum, vel occultum cum dæmonibus, neque ab eo auxilium, vel consilium quærere. Item, quod debet firmiter credere, quæ sancta mater Ecclesia credit, & respuere, quæ prohibet, & humiliter obedire in omnibus regulis sacræ fidei, & determinationi eius.

Superstitionum origo.

Trufas, id est, imposturas vel superstitiones.

Iam ad particulares casus superstitionum esset descendendum, vt simplices & bonæ voluntaris homines, moneremus, sed tot sunt, vt nesciam, à quo incipere debeam. Præmitto primum, quod diuersæ sunt causæ, quæ huiusmodi trufas pepererunt. nam aliquando ex sola leuitate credendi, procedunt, vt in vetulis, puellis, & pueris, & rudibus hominibus. aliquando ex ioco & confictio, ne ad fallendum & irridendum alios, vt in scholaribus, aut aliis parasitis. aliquando ex vano timore, vt in his, qui nimium timent sibi, aut suis, ne damna incurrant. aliquando ex cupiditate & pigritia, vt in illis, qui furantur aliena, ne ipsi laborare cogantur pro victu quotidiano. aliquando ex superbia, vt in illis, qui alios in potestate, aut diuitiis, seu scientia præcedere concupiscunt. Aliquando ex inuidia, vt in illis, qui non fauent aliis prospera. Aliquando ex impatientia, vt in illis, qui paupertatem, aut infirmitatem, vel iniuriam sustinere non possunt, aut nolunt. aliquando ex ardore luxuriæ, siue carnalis amoris, vt in philocaptis. Omnibus istis incitamenti agitur cor humanum, & variis mediis quærit adipisci, quod male gessit.

Possvnt autem omnia ista per auxilium dæmonum, qui hæc suadent, etiam ad effectum perducti occultis modis, si Deus permitteret. Hoc quoq; ex pluribus locis sacræ Scripturæ posset ostendi, sed solus Iob sufficit, cuius corpus, & substantiam, ac proles dæmon abstulit. Non ergo mirum, si & aliis simile contingat. Et hic soluitur error quorundam simplicium, qui nolunt credere, quod possit aliquid superstitiose fieri, sed putant totum mendacium esse quicquid de illis dicitur. Et quanquam istud videatur de pietate procedere, tamen non valet, quia est magis ex duritia, quam fide. Sed sunt informandi, videlicet, quod non debent credere, id quod fit, licitum esse taliter operari. Quæ enim aperte ad oculum fiunt, non debemus inficiari, sed caute advertere, quomodo fiant, & quare fiant.

Iob. 1.
Vere magice
multa fieri.

Et iterum soluitur ex isto, quare communis populus aliquando durior fit, quando per idiotas informantur minus plene, videlicet, quando dicitur ei, quod non debet fidem adhibere huiusmodi trufis, quia est impossibile, quod fiant. nam statim populus respondet. nos aperte videmus,

demus, quod hoc & illud sic & sic fit. non debemus hoc credere. Ecce duo directe opposita. Primo omnino nihil vult credere. Secundo vult nimis libenter credere. Sed medium est tenendum, scilicet, quod possibile est operationes superstitiosas fieri, occulta vel aperta dæmonum cooperatione. Sed est grande peccatum, & directe contra mandata Dei; & quod non est possibile ipsas fieri per illas obseruantias, quas ipsi malefici solent applicare. Exempli gratia, credendum est, quod permittente Deo maleficus potest per auxilium dæmonis occidere vaccam vicini sui, sed non est credendum, quod illa incantatio, siue maledictio, quam ipse profert, vaccam occidat, sed dæmon aperte vel occulte hoc facit, vt ad peccatum malitię, & infidelitatis homines trahat. Nec est curandum, an aperte coram populo hoc fiat, an inuisibiliter, nam vtrobique fides periclitatur simplicium. Si enim malefico faciente aperte coniurationes dæmon visibiliter appareat, & ei obediat, putant debiles in fide, quod illa ars necromantię efficacis sit, & super dæmones potestatem habeat, sed non est ita, quinimo dæmones fingunt se compelli, vt animas decipiant, nec quicquam curant de tali coniuratione, eo quod non fiat, per aliquam potestatem superiorem, sed tantummodo per iniquam eorum persuasionem, & humanam curiositatem, stultitiam aut malitiam. Si vero effectus superstitiosi occulte fiant, tunc æque, imo amplius fides populi periclitatur, quia putant illud esse diuinum, quod est diabolicum: & iuxta sententiam B. A. V. G. V. S. T. *peior est draco sibilans, quam leo rugiens.* hoc est, plus debet homo Christianus timere occultas inuidias diaboli, quã apertas, quia has potest cauere, illas autem vix aduertere.

Quid sit credendum vere fieri per magiã

Dæmon non cogitur per coniurationes.

Aug. in Psal. 90.

DICAMVS ergo secundum scripturam & sacros canones, quod omnis obseruatio, cuius effectus expectatur aliter, quam per rationem naturalem, aut per diuinum miraculum, debet rationabiliter reprobari, & de pacto dæmonum expressio vel occulto vehementer haberi suspecta, quantumcunque etiam sancta & salubris videatur. Dicamus etiam secure, quod nulla verba hodie in Ecclesia Dei sunt diuinitus instituta ad determinatos effectus producendos, nisi tantum sacramentalia secundum ritum suum, scilicet a debito ministro super debiti materiam cum intentione faciendi, quod Ecclesia facit, & non aliter. Dicamus quoque nullas ceremonias, aut characteres, seu signa laicis diuinitus tradita esse, aut ab Ecclesia instituta pro aliquibus determinatis effectibus producendis.

Regula ad cognoscendam obseruantiam vanam.

Nulla verba nisi sacramentorum valent ad certum effectum producendum.

Vt autem simplices intelligant, quid sit ex aliqua causa naturali, seu miraculosa determinatum effectum producere, hoc sic est accipiendum, quod aliquo verbo, dicto, vel signo, aut characterem protracto aliquid necessario sequeretur, quod ille intendit, qui hoc dicit, vel facit, sicut

in na-

Crucis signi, & aquæ benedictæ non est determinatus effectus.

Ceremoniæ quo sensu sunt vitiles.

in naturalibus videmus, quod quicumque aquam effundit super ignem sequatur necessario, quod ignem extinguat. Ex quo sequitur, quod aspersio aquæ benedictæ, & consignatio crucis, & similia, non habent determinatos effectus ex necessitate repellendi omne periculum spirituale & corporale, sed habent congruentiam ad hoc. Ita de aliis cæremoniis vniuersis. Si enim per signationem crucis, aut orationem Dominicam, aut aliam quamlibet factam operationem in Ecclesia consuetam statim omne malum propelleretur necessario, tunc fides & spes, quoad multa, euacuarentur: neque stantibus rebus, ut nunc, creator haberet plenum dominium super creaturam à se factam. Patet aperte. Quia si haberet homo talia adminicula, tunc non esset in potestate DEI, aut alicuius alterius creaturæ, quod homo posset tentari, puniri, seu mori, &c. statim enim signaret se, aut orationem fundere, cum ei aliquid contrarium accideret, & continuo liberaretur necessatio, cuius contrarium quotidie videmus.

Sunt ergo omnes orationes, & ceremoniæ Ecclesiasticæ sanctæ & bonæ, & pro bonis adipiscendis, & malis propulsandis frequentandæ, sed effectus determinatos non habent, sicut sacramenta; quamuis non minus debemus confidere in spe & pia fide de eorum effectu salubri, si & in quantum DEO placeat, & nobis vitiles sint ad salutem. Ecce notabilem cautelam, ex qua reprobatur quorundam imperitorum presbyterorum, seu aliorum quorumcunque stulta dogmatizatio, volentium fideles inducere, ut hæc aut illa credant, & tunc necessario ipsis ad votum ita succedet, sicut credunt, aliter non. Nimis enim extendunt illud dictum saluatoris. *Omnia possible sunt credenti. Et. Fiat tibi secundum fidem tuam*, cum similibus. Talia enim non sunt referenda indifferenter ad omnia, quæ homo cupit, sed ad illa, quæ spectant ad salutem animæ. Aliter enim est dicere iniuriam ipsi Saluatori, quasi occasionem dedisset per huiusmodi verba alicui contra salutem animæ suæ. Timendum siquidem est, quod per hæc verba male intellecta plures sint superstitiones introductæ, & quasi diuinæ & authenticæ essent.

Marc. 9. 23.
Matth. 9. 29.

Iob. 1.

DEBET ergo sic populus informari, quod firmiter in DEVM credant, & in omnibus periculis & necessitatibus confidēt subalis protectionis suæ confugiant cum tali promptitudine animi ac fiducia, quod omnia patienter & gratæter cum B. IOB de manu Domini velint recipere, seu prospera, seu aduersa, neque aliter de ipso optimo creatore sentire, quam de piissimo patre, qui aliquando consolatur filios, aliquando castigat, prout sibi placet, & ipsis filiis prodesse nouit. Qui sic credit, & sic cum DEO ambulat, illi omnia sunt possible, non quidem, ut ipse mirabilia faciat, sed ut ea à DEO impetrēt merito fidei suæ.

SUNT præterea quidam homines modicæ intelligentiæ ultra alios, qui audacter dicunt. Nos pro certo scimus, quicquid fit per *Pater noster, & Ave Maria, & Evangelia, & Credo, & Psalmos, & alia sancta verba*, hoc est licitum. Et quia duri sunt, à diabolo possidentur ad ipsius voluntatem. Quod autem hoc friuolum sit, per eorum responsionem statim patebit; si ab eis quærat, an possit abusus fieri sacrorum verborum. Puto enim, quod respondebunt, quod sic, si aliquo modo memores sint, quod diabolus CHRISTVM tentauit per sacra verba. Similiter quod hæretici sine intermissione sacra Scriptura abutantur. Et in Psalmis dicitur. *Peccatori autem dixit DEVS, quare tu enarras iustitias meas, &c.* Dicant modo, si audeant, quicquid fit per sacra verba, licitum esse. Certe non audebunt, si aliquem sensum habent.

Sacra verba sola, superstitiose aliquando vsurpant.

Math. 4. 6.

Psal. 49. 16.

SED tamen veraciter loquendo, nihil horum per sacra verba fit, quæ ipsi putant taliter fieri, sicut iam dictum est. Neque ad hoc sunt instituta diuinitus: & ideo impossibile est, quod præter DEI ordinationem tales effectus habeant, sed vt diabolus simplices decipiat sacra verba suis trufis applicat. Fuit ante paucos annos famosa quædam vetula totaliter auguriis occupata, quæ hoc modo cuiusdam principis pedem recenter gladio perforatum sanauit. Nam statim, vt vulnus vidit, inclinauit se, & hæc verba protulit. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.* stetitq; sanguis, & illico vulnus curatum fuit. At ille lætus exclamans dixit. Si aliud nihil vellet dicere, semper deberet me curare. Postea idem casus Coloniae examinatus fuit, & superstitiosus iudicatus, eo quod nulla ibi signa alicuius miraculi fuerunt, nisi tantummodo abusus S. Verborum.

Exemplum.

PARI modo faciunt nonnulli auguritrices, & etiam quidam viri effeminati pronunciantes sacra verba super febricitates, aut aliter infirmos. Similiter & super bestias pro ipsorum conualescentia. Item contra vermes, qui fruges in agris aut holera in hortis, aut fructus in arboribus corrodunt. Item contra lupos benedicunt vaccas, & oues, & equos, & asinos, vniuersa pecora campi, quasi securius sit ea de demonibus tradere, quam pastoribus commendare, aut melius animam damnare, quam bestiam amittere. Et est infinita stultitia animarum errantium in his & aliis, quæ numerare aut tædiosum est, aut vix possibile. Verum latet hic laqueus inimici valde occultus, videlicet quod ista ideo sint tolerabilia, quia ad vtilem finem tendunt: Sed, teste Samuele, magis vult Deus, vt obediatur voci sue, quam oblationes arietum, & hircorum pinguium: hoc est, dicere, quod Deus voluntarie permittit aut præcipit quandoque aliqua, quæ secundum communem vsum sunt damnosa, vt appareat obedientia, siue inobedientia hominum. Et quia omnia largitur,

Vetularum benedictiones superstitiosæ.

1. Reg. 15. 22.

& potens est multo maiora retribuere, idēo iustum est, vt homo per omnia se illi subiiciat, tam quoad corpus, quam quoad animam, quam etiam ad exteriorem substantiam.

Aug serm. 46.
de sanctis, & l.
de honestate
mulier.

HINC est, quod AVGVSTINVS dicit nonnullos esse martyres in propriis lectis suis, qui potius volunt ægrotare & mori, quam Deum offendere admittēdo fortilegos pro cura sua. Ita & de aliis similiter est dicendum suo modo, qui potius parati sunt damna & penuriam perpeti, quam contra mandata DEI facere. Proinde sunt & aliæ plures superstitiones malignæ, quarum effectus tendunt ad malum finem etiam sub capitalibus pœnis in lege prohibitum, scilicet ad furra, homicidia, destructionem fegetis, vinearum, & huiusmodi. Sed ista communiter non diu manent sine iusta vindicta.

Dæmonis fraus
cum per incan-
tationes nocet.

VBI tamen est diligentissime aduertendum, quod antiquus hostis aliquando in vno tali opere duas animas lucratur, vnam, videlicet, per hoc quod ei suadet alteri nocumentum inferre: aliam per hoc, quod suadet ei supersticiosum remedium apponere. Sic aliquando contingit rusticis, vt quando percipiunt sibi lac auferri per maleficia, quod tunc ponunt ad loca quædam particulas quasdam herbarum, vel alio modo conantur impedire prædictum effectum per verba ignota, aut maledictiones, &c. Sed vnum est ita supersticiosum, sicut reliquum.

Vt sint auerten-
da damna saga-
sum.

Si autem vellent efficaciter à talibus trufis liberari, deberent humano & Ecclesiastico more procedere, primo videlicet diligenter inquirendo à vicinis, an esset aliis suspectus de tali nequitia, &c. Deinde, si magnitudo periculi id exposcit, debent facere, sicut consuetum est in Ecclesia DEI, quæ ordinat cōtra talia maleficia preces, ieiunia, Missas, implorationes Sanctorum, elemosynas, ac alia pia opera diuinæ iræ placatiua. Qui autem male credulus per maleficium vult liberare se, non est dignus, vt à Domino DEO, & sanctis angelis adiuuetur: & ideo non est mirum, quod à spiritibus nequam grauius affligatur. Et hæc sunt simplicibus valde pensanda.

Maleficia ma-
teficio non de-
bent tolli.

Obseruantia
vaba dierum.

RVRVS est adhuc alia superstitio de obseruantia dierum, videlicet, quod sint aliqui dies infausti, neque tunc aliquod opus inchoari debeat, aut vestis noua indui, aut iter arripi, &c. quæ omnia sunt friuola, & à vanis astrologis, & paganis contra Dei ordinationem introducta. Aduertant fideles diligenter, quod omnes dies Deus creauit, & sunt valde boni, & quod omnium operum bonorum Deus est director, & sancti angeli cooperatores: ergo vtique non est timoratis hominibus de hac stultitia metuendum. Similiter de aliis sine numero, (vt de occurfu leporum, vel cattorum, volatu auium aut garritu, de casuali aliquo euentu vel opere, puta, si calceum sinistrum aut chirothe-

eam primum induat, vel verbum aliquod audiat, quod fortunam bonam vel omen significet, cum similibus pestiferis imaginationibus,) est firmiter tenendum secundum rectam rationem & Catholicam fidem, quod in veritate nihil habent penitus efficaciam, sed sunt deliramenta infelicium hominum, qui sæpe Deo permittente propter suam malam credulitatē merentur affligi, & terreri à quolibet folio volante.

O si homo memor esset suæ dignissimæ conditionis, & cogitaret se ad imaginem Dei factum, & quotidie sanctissimis angelis vallatum, tunc erubesceret potius, quam metueret ab huiusmodi stultitiis vanissimis. Est etiam hic subiungendum, quod bonis hominibus & fortibus, & doctis in fide contingunt aliquando huiusmodi infortunia cum præstigiis præfatis diuina ordinatione, vt eorum fides nota fiat aliis, & sit exemplum toti Ecclesiæ. Et cum totus populus videt, quod non curant talia figmenta, neque obseruant se ab eis, tunc ædificatur ad fidem. Scio quædam presbyterum timorata & bonæ vitæ, qui cum audisset, quod signum infaustum esset, si calceum sinistrum mane primum indueret, & de hoc ei tentatio molesta esset, vt videlicet hoc caueret, ipse e contra directe semper sinistrum calceum primo induit, & sic phantasia cessauit. Et hoc est bonum remedium in similibus.

DE illa etiam superstitione, quæ communiter fit à quibusdam mulierculis infatuatis, & duris in conceptibus suis, videlicet, in abstinendo à quibusdam laboribus & cibis contra communem Christiani populi consuetudinem: puta, quæ non volunt nere feriis quintis post vespertas, eo quod tunc Saluator inchoauit passionem suam, & ad crucem iuit, aut in die Paschæ nolunt carnibus vesci, quasi hoc DEO sit gratius, eo quod tunc communiter populus fertur ad esum carniū: aut certis diebus cessare volunt ab operibus, qui non sunt festiui, & similibus aliis singularitatibus, ab omnibus talibus superfluis phantasiis debent venerabiles matrone abstinere, & humiliter se posita omni singularitate cōformare se ritui communi sanctæ matris Ecclesiæ, & laudabili consuetudini illorum, quibus conuiuunt. Si autem aliqua ex indocta & simplici deuotione aliquid de huiusmodi vouerunt, debent hoc humiliter confiteri, & absolutionem petere cum promptitudine tali, quod velint libenter obedire suis superioribus pro commutatione in melius. dicit enim sacra Scriptura, quod *displicet DEO infidelis &*

Remedium
contra vanas
obseruationes.

S ultra promissio est de superstitionibus.

Eccl. 5. 3.

stulta promissio.

AD istud potest referri, quod incautum est, quod quædam mulieres inducunt viros suos, vt voueant abstinentiam coitus certis diebus, vt tali pacto mitius habeant in puerperio. Scio, quod loquor, qualia pericula inde prouenerint. Melius est ergo, vt dimittant sacramentum

Vota indifferenta.

I. Cor. 7.

in sua libertate, neque inuicem se defraudent, nisi forte ad tempus ex consensu, vt vacent orationi, absque omni voto præuio, maxime perpetuo. Sint proinde bonæ feminæ memores quotidianæ miseræ, quam ab Eua susceperunt, pro eo quod voluit nimis sapiens esse, & diligenter caueant, ne velint imitari singularitatem capitis sui. Non ponant os in cælum, quasi sufficientes sint sibiipsis leges dare, sed magis *in subiectione & silentio discant* secundum Apostoli monita, & tunc bene securæ erunt.

I. Tim. 2. 11.

Regula cognoscendi superstitiones.

De ulteriori progressu huius materiæ breuitatis gratia supersedeo, simul sperans, quod hæc hominibus bonæ voluntatis sufficiant, si hæc duo, quæ supra dicta sunt, diligenter aduertant, videlicet quod quicquid in mundo fit per rationem naturalem, aut per diuinum miraculum, non est superstitiosum: quicquid aliter fit, quantumcunque sanctum appareat, suspectum debet iudicari. Est etiam bona cautela, si quando huiusmodi augures se offerunt ad docendum, vel faciendum mirabilia, quod statim quæratur ab eis, an sint parati venire in publicum, & coram doctis viris suam scientiam, vel artem proponere, vt examinentur, ne forte ipsi errent, & per consequens alios errare faciant. Ita fit in aliis artibus etiam mechanicis. Quod si noluerint, tunc responderi debet eis illud Saluatoris. *Omnis qui male agit, odit lucem, ne manifestentur opera eius.* Si autem parati sint se offerre ad examen expertorum, statim diiudicabuntur.

Cautela contra magos.

Ioan. 3. 20.

ADMONENDI sunt ergo quique fideles laici, vt in recta fide ambulent, & in via mandatorum DEI se exercent, ab omni quoque specie impiæ superstitionis se abstineant, semper etiam, quod incertum est, ac dubiosum declinent, quod autem securum est teneant, quatenus tandem post hanc ærumnosam vitam in gloriam æternam intrare mereantur per gratiam Domini nostri IESU CHRISTI, qui est via veritatis, & vita regnantis cum Patre & Spiritu Sancto per secula seculorum,

A M E N.

C A P.

Sextodecimo debet quilibet fidelis & timoratus Christianus cuiuscunque professionis fuerit, vel officij, crebro de morte cogitare, & breuitate huius vitæ, & bonis ac simplicibus verbis inuocare Dominum

*DEVM, quatenus post præsentis vitæ labores
ad eternam requiem ipsum
perducatur.*

HÆc est doctrina sapientis Ecclesiastæ II. *Si annis multis vixerit* Ecll. 11. 8.
homo, & in his omnibus letatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis,
& dierum multorum, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. Quam
autem utilis sit ista præcogitatio, ostenditur Ecclesiastici 7. vbi sic di- Ecll. 7. 40.
citur. memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Tria enim sunt,

quæ principaliter hominem à DE o separant, scilicet superbia, auaritia, & luxuria. Sed si homo cordialiter attendat mortem mox futuram,
tunc facilius se ab his continere potest. Nam de superbia sic dicit Se- Mortis medita-
neca. Quid clienti tuo irasceris? Sustine paululum, ecce venit mors, qua vós pares tio antidotum
efficiet. De luxuria AVGVSTINVS. Nihil sic reuocat à peccato, quam frequens contra vitia.
mortis meditatio. Et AMBROSIVS. Nudi omnes nascimur, nudi morimur, nul- Sen. lib. 3. de ira
la est distinctio inter cadauera mortua, nisi forte, quia grauius fætent diuitum cor- in fine.
pora luxuria distenta. De auaritia HIERONYMVS. Facile contemnit omnia, Aug. lib. 2. de
qui se semper cogitat esse moriturum. Genef. cont.

PROPTER has tam magnas utilitates mos inoleuit apud summos
Prælatos, vt dum supra alios promoti fuerint, statim per aliquod si-
gnum memoria mortis ipsis imprimitur. Nam coram Domino Papa
incenditur stupa lini cum his verbis, *sic transit gloria mundi.* Coram Im-
peratoribus & Regibus afferuntur diuersa marmora varij coloris cum
hac interrogatione. De quali marmore vis tibi monumentum fieri. Et
in approbatis regionibus diuersæ sunt institutiones ad idem seruien-
tes. Hinc dicitur Ecclesiastæ 7. *Melius est ire ad domum luctus, quam ad do-* Ecll. 7. 3.
domum conuiuij. In illa enim finis cunctorum admonetur hominum, vt viuens co-
gitet, quid futurum sit.

QVÆRET hic forte aliquis, quare hora mortis sit incerta. Respon-
detur, quod propter tres causas. Prima est, propter naturam huma-
nam in vigore suo conseruandam, quia si pro certo sciret homo ali-
quo determinato tempore se moriturum, ex hoc natura nimis debili-
ratur, & ad bona opera minus valeret. Sicut patet in illis, qui ad mor-
tem iudicantur. Secunda causa est propter electos, qui per opera libe-
ræ caritatis debent mereri vitam æternam. Mors autem necessario

Gregor. 12. moral & hom. 13. in Euang.

imminens certo aliquo tempore anxietatem nimiam in mente suscitaret, quæ dulcedinem diuini amoris impediret, & in quibusdam naturaliter pauidis penitus extingueret. Tertia causa est propter augmentum bonorum operum. Sicut B. GREGORIUS dicit. *Ad hoc enim conditor noster latere nos voluit finem nostrum, diemq; nostræ mortis esse nobis incognitum, ut dum semper ignoratur, proximus esse credatur: & tanto quisq; sit feruentior in operatione, quanto & incertior de vocatione, ut dum incerti sumus, quando moriamur, semper ad mortem parati venire debeamus.*

Aug ep. 80. ad Hezich. Idē l. de discip. Chri. cap. 2.

MAGNA igitur diligentia preparare nos ad bonam mortem debemus, quia, ut dicit B. AUGUSTINUS, vnumquemq; in quo inuenerit suus nouissimus dies cum hoc seculo egreditur, talis in die nouissimo iudicabitur. Qui autem voluerit bene mori, studeat bene viuere, quia non potest male mori, qui bene vixit, & vix bene moritur, qui male vixit. Ad bonam autem vitam requiritur continuum DEI adiutorium, quod sine intermissione per deuotas orationes postulare debemus. Assuescat ergo bonæ voluntatis laicus, quantum potest, ut semper orationem in orē habeat, dicendo hæc aut similia verba. *Miserere mei DEVS, sicut scis, & sicut vis.* aut. *Custodi me DOMINE, ut pupillam oculi.* Seu aliud, quod deuotio suggerit. Neque hic opus est aliqua subtilitate: nam cæteris paribus homo simplex & bonæ vitæ facilius inuenit puram orationem, quam literatus.

Orationes iaculatoriæ. Psal. 16. 8.

Rustico tam facile bene orare quam docto.

SCIO quendam doctissimum virū dixisse. Ego acute de oratione & contemplatione scribo, & subtiliter disputo; sed, quando necessitas instat, tūc omnium illorum obliuiscor, & simpliciter inuoco Dominum DEVM, sicut vnus alius rusticulus. Ecce nobile verbū. Et S. THOMAS dicit, quod quietius in Christiana fide ambulat iustus laicus, quā subtilis Philosophus. Non se ergo excusent boni rustici, aut putent, quod prædicta sint eis impossibilia, sed aduertant, qualiter pro solatio vano in grauissimis laboribus iugiter solent homines confabulari, & etiam quandoq; cantare. Si deniq; hoc ita est quare non etiam possent similiter orationem saltem breuem, siue mentaliter, siue vocaliter proferre? Idem de cantu spiritualiter compunctiuo, quod etiam mendici facere solent, est sentiendum pro loco & tempore, quia omnia DEVM diligentibus cooperantur in bonum, sicut contra contemptoribus omnia in malum.

Rom. 8. 28.

Oratio Dominica breuiter exponitur.

PORRO, quia oratio Dominica inter omnes alias primarū tenet, & est laicis magis familiaris ideo hic pro complemento huius Opusculi eam cum quadam simplici expositione ponam. PATER NOSTER. Qui hoc dicit, debet duo aduertere, ut, scilicet, studeat se exhibere bonum filium, quia tunc bene inueniet clementem Patrem: Sin autem, virgam

virgam sentiet. Qui dicit, *Noster*, debet omnem hominem fratrem recognoscere, aliàs dicere deberet *Pater meus*. Omnes enim natura sumus filij vnus parentis ADAM, sed per gratiam sumus filij Dei, & ideo tam gratia, quam natura fratres. *Sanctificetur nomen tuum*. Hic aufertur superbia, quæ nobis est nimis infesta: quia quam cito aliquid gratiæ homo percipit, statim vult se magnificare. Sed meminisse debemus illud Apostoli. Quid habes, quod non accepisti? ADVENIAT regnum

1. Cor. 4. 7.

tuum. Hic admonemur sursum corda habere, & tædere huius vitæ animam nostram, & sitire fontem illum æternæ gloriæ. Qui hoc desiderio non ardet, doleat, pulset, oret. FIAT VOLUNTAS tua. Hic temperatur omne spirituale desiderium nostrum, quia nescimus, neque id quod petere debemus, neque tempus, neque horam, quando expedit nobis accipere, quod diu postulauimus. Fiat ergo voluntas tua Domine, quia optimus es, & sapientissimus longe vltra creaturam tuam. SIC VT

in caelo & in terra. Hic innuitur, quod summa perfectio hominis est, quod sit conformis voluntatis diuinæ. PANEM nostrum quotidianum da nobis hodie. Hic petitur omne necessarium huius vitæ, tam spirituale,

Perfectio summa hominis.

quam corporale, sed magis spiritualia, quia etiam non petentibus Deus dat temporalia: sed spiritualia nulli, nisi desideranti, & si dederit temporalia, hoc iratus facit, non placatus. Regula est certissima, quod nunquam aliquis intrauit regnum cælorum sine omni merito proprio, quia oportet, vt ad minimum quiuis homo consentiat motioni diuinæ. Dicitur etiam, *Hodie*, quia oportet sine intermissione orare, & nunquam deficere. Hoc exponens AVGVSTINVS dicit. non cessat orare, qui non cessat benefacere. & tota vita iusti oratio est. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Hæc clausula expositione non indiget, nisi forte, quod hic loquitur de debito offensæ. *ET ne nos inducas in tentationem*. Hic non petitur, vt Christianus homo non sentiat tentationem, sed, vt non consentiat: non enim

Spiritualia Deus dat petenti.

Nullus adultus iustus sine merito veniet ad cælum.

Luc. 18. 1.
Aug. ep. 21.

omnis qui videt carcerem; inducitur in carcerem; sicut non omnis qui videt patibulum, suspenditur in patibulo, sed ille qui malum agit. Et sic vt utile est homini, vt huiusmodi pœnalia sæpius aspiciat, quatenus tali occasione à malo recedat, sic etiam salubre est homini, vt malas tentationes crebro sentiat, nec tamen consentiat, vt hac occasione tentationes vincere assuescat. Vnde dicit B. Augustinus. *non est maior*

August. in præf. Psal. 144. Greg. 1. 33. mer. c. 8. & 124. c. 12.

tentatio, quam nulla tentatione pulsari. Et B. Gregorius. *Eos pulsare hostis negligit, quos quieto iure se possidere sentit*. Sed quia sine diuino adiutorio vincere non possumus, ideo illud in præce Dominica postulare iubemus. *Sed libera nos à malo*. Istud etiam expositione nõ indiget: sed exhortandi sumus, vt quicquid post hæc orationem nobis euenerit, siue prosperum,

siue

siue aduersum, totum de manu Domini gratanter suscipiamus Amen: id est, vere: ita est, vel ita fiat. Hæc conclusio est magnæ perfectionis, & totius laboris fructus, vt videlicet parui pendamus terrena, & cœlestia principaliter quæramus. Tendit ergo tota oratio ista Dominica perfectissima & dignissima ad hoc, vt inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia. Quod vobis ô venerabiles Rustij, pariter & nobis, potenti manu, concedat omnipotens & misericors DEVS, qui in Trinitate perfecta viuit & regnat, per omnia secula benedictus, AMEN.

Epilogus.

DE CÆTERO carissimi fratres & sorores in Domino confortamini, & hæc pauca, quæ scripsi vobis, cordis aure percipite, neque vobis sufficiat, si ea semel, aut bis legeritis, siue audieritis, sed velut animalia munda, quotidie ruminare, quæ spiritus DEI loquitur vobis per hunc qualemcumq; libellum statui vestro dedicatum. Quod si aliqua fortasse occurrant, quæ primo intuitu non capit, ne sit vobis graue, cum & hic mos semper apud tractatores sacrarum Scripturarum fuerit, vt potum cum panibus sitientibus animabus porrigere soleant, hoc est, facilia cum grauioribus. Maneat pieras, & reuelabitur veritas. Puto tamen, sicut noui industriam vestram, si volueritis pro medieta-re facere diligentiam talem ad excolendam terram cordis vestri, qualem facitis ad purgandam glebam agrorum vestrorum, vt fructum ferant, cito ex his in agnitionem voluntatis diuinæ ac spiritualis augmentum gratiæ proficietis.

Opusculum
hoc approba-
tum est à doctis
& piis viris.

CONTRIBVLIVS quoque vestris, & præcipue Pastoribus parochialium Ecclesiarum, si desiderent, secure communicate, quia sunt principalium Doctorum sententiæ, & quæ non vbique æque prompte habentur, aut inueniuntur. Feci enim hunc ipsum libellum per doctos & probatæ vitæ viros diligenter examinari, qui id ipsum mecum testantur. In omnibus igitur glorificemus Dominum DEVM, à quo bona cuncta procedunt, qui sacramenta benedictæ voluntatis suæ nobis etiam rudibus dignatus est aperire in his diebus nouissimis: quod utiq; multis Regibus & Principibus, ac sapientibus huius mundi non est datum. Gratias ergo cum prompta obedientia eidem agamus de die in diem, quatenus feliciter in nobis impleatur, quod B. Apostolus PAVLVS in epistola ad Corinthios prima ad consolationem humilium loquitur personarum dicens. *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non gloriaretur omnis*

I. Cor. 1. 26.

I. Cor. 2. 12.

omnis caro in conspectu eius. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex DEO est, ut sciamus, quæ a DEO donata sunt nobis.

STVDEAMVS etiam nos mutuo exhortari per singulos dies, & ad bona opera incitare, & à malis retrahere, quoniam nihil sic DEO placeat, & gratum est sanctis angelis, qui nobiscum semper conuersantur, & custodiunt nos. Hoc enim officium ipsorum est, ut iugiter nos ad bona prouocet, & quos trahere nequeunt, saltem à malis prohibeant. Nam multo plura reprobi mala facerent, si per beatos spiritus non impedirentur. Angelicum igitur officium quilibet pro modulo suo implere festinet, quatenus inter angelos connumerari mereatur. Reuera, si homo per mille annos laboraret, & aliud nihil faceret, quam ut proximum suum ad aliquod bonum prouocaret, aut ab aliquo peccato retraheret, nequaquam esset condigna comparatio tanti laboris ad hunc fructum tantillum, ut modo apparet. Ratio est, quia quæcunque fecerit homo in hac vita, siue bona, siue mala, mercedem recipiet in futuro perpetuam. Qui ergo alterum ad bonum incirat, infinitum sibi præmium procurat. Et qui aliquem damnandum ab vno malo opere retrahit, ab aliqua æterna pœna, licet non ab omni, eum præseruat, eo quod pro quolibet peccato certa pœna æternaliter mansura reprobis infligetur. Constat autem, quod finiri ad infinitum nulla est comparatio. Vnde patet, quod verum sit, quod iam dictum est, licet mirum videatur, ita & à contrario sensu ostendi potest, quam grande peccatum sit eius, qui aliquem ab vno saltem bono impedit, vel ad vnum peccatum trahit, quia non habet vnde illi tantum damnum re-funderet, etiam si totum orbem illi dare posset. Hæc vera sunt & utilia hominibus, si cordialiter attendant, quamuis plures sint, qui huiusmodi salutis monita paruipendant, sed nouit Dominus, qui sunt eius.

ITERVM redeo ad monendos vos charissimos fratres & sorores, ac alios venerabiles rusticos vniuersos, ut non negligatis tempus vestrum. Ecce ego os vestrum sum & caro vestra, sine dolo, sine simulatione loquor vobis. Nihil horum cupio, quæ possidetis, in sincera CHRISTI charitate moneo vos, & prout potui, desiderio vestro parui. Et sicut vobis obediui, ita & vos, non pro mea, sed vestra salute DEO obedire satagite, quatenus hic qualiscunque labor in vestra conuersatione fuerit, fructum inueniat salutarem. Pacem & veritatem diligite, & DEVS pacis erit vobiscum. Nemini facite, quod vobis fieri non vultis, & quod vobis fieri vultis, aliis pro posse libèter faciatis. Omnem superuacua sollicitudinem abiicite, & in Domino sperate, quoniam ipsi est cura de vobis. Prælatos, siue spirituales, siue seculares tanquam

Angeli nos ad bona opera prouocant.

Quantus laborum fructus.

Græue peccatum est aliquem à minimo bono opere retrahere.

Auctor indicat se rusticis patientibus oriturum.

Hhhh Dei

MARIA Virgo
quotidie inuo-
canda.

Dei vicarios honorate, inuicem diligite, parentes reuereamini, filios
& filias in Dei timore educate, à sociate mala, sicut à peste, fugite,
DOMINVM DEVM timete, & in præceptis eius ambulate, otium vita-
re, sacros labores adamate, sine intermissione orate, beatam Virginem
MARIAM, & sanctos DEI quotidie inuocate, & in cunctis bonis ope-
ribus vos exercete, ac in ipsis perseuerate, quaten⁹ in hora mortis, quæ
delicatis & otiosis hominibus pauenda est, vos lætum æternæ vitæ re-
frigerium inuenire mereamini, per gratiam DOMINI nostri IESV

CHRISTI, cui vos commendo & verbo gratiæ eius, qui cum

DEO Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat

per infinita secula,

AMEN.

F I N I S .

